

A Csokonai Könyvtár. Források (Régi kortársaink) című sorozat jelen huszonkettedik darabja az Aurora. Hazai Almanach forráskiadását tartalmazza öt kötetben. Kisfaludy Károly zsebkönyve 1822-től 1837-ig évenként jelent meg Pesten, Kisfaludy halála után, 1832-től Bajza József szerkesztésében. E kiadványban látott először napvilágot nyomtatásban a Himnusz és a Szózat, lapjain először jelent meg egyes művek címe után a megjegyzés: romantikus költemény. Az Aurora az első országos népszerűségnek örvendő magyar nyelvű szépirodalmi periodika, szerzőjének lenni, a szerkesztők körül formálódott társasághoz tartozni tekintélyt jelentett. Irodalom-, művészet- és sajtótörténeti szempontból egyaránt jelentős kulturális vállalkozás, mely nagy hatást gyakorolt a későbbi fejleményekre, s mint a korszakok közötti átmenet fontos színtere, egyszerre mutatja fel a 19. század első felének különböző irodalmi és ideológiai mintázatait. Kiadásunk első négy kötete mintegy két és félezer oldalon, metszetekkel és kottamellékletekkel együtt adja közre az Aurora tizenhat évfolyamát, míg az ötödik kötet az editio minor típusú szövegkiadói kommentárokat tartalmazza. E kötet élén az Aurora-jelenség átfogó értelmezésére vállalkozó kísérintanulmány áll, amit az egyes kötetekhez, művekhez, metszetekhez, kottákhoz tartozó jegyzetek és magyarázatok követnek. Az Első folyóirataink alsorozat jelen kiadványában a korszak meghatározó periodikája válik hozzáférhetővé a tudományos kutatás és a szélesebb érdeklődő közönség számára.

ELSŐ FOLYÓIRATAINK: AURORA III. • Szövegek 1830–1833

CSOKONAI KÖNYVTÁR

Első folyóirataink:

AURORA

III.

Szövegek

1830–1833

Első folyóirataink:

AURORA

III.

Szövegek

1830–1833

CSOKONAI KÖNYVTÁR. FORRÁSOK
(Régi kortársaink)

22.

Sorozatszerkesztők:
Debreczeni Attila, Fazakas Gergely Tamás

A borítón:
A TUDÁS FÁJA
(Címlapnyomtatvány és könyvdísz XVII–XVIII. századi
debreceni nyomtatványokban)

Első folyóirataink:

AURORA

III.

Szövegek
1830–1833

Sajtó alá rendezte:
BODROGI FERENC MÁTÉ

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debreceen University Press
2024

A kiadvány megjelenését az Innovációs és Technológiai Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával a Mecenatúra 2021 pályázati program finanszírozásában megvalósuló 141023 számú projekt tette lehetővé.

A kötet a HUN–REN Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport programja keretében jött létre.

A Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Munkabizottsága által elismert kritikai szövegkiadás.

Lektorálta:
ORBÁN LÁSZLÓ

A sajtó alá rendezésben közreműködött:
TÓTH BARNA

© Bodrogi Ferenc Máté, 2024
© Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen University Press, 2024

ISSN 1418-3242
ISBN 978-963-615-139-3

Kiadta: a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár
Debreceni Egyetemi Kiadója, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi főigazgató
Tervezőszerkesztés: Lovas Anett Csilla
Nyomdai munkálatok: Kapitális Kft.
Felelős vezető: ifj. Kapusi József
Készült Debrecenben, 2024-ben

Tartalom

SZÖVEGEK

1830

Zrínyi Ilona (Gróf Mailáth János)	15
Az álmatlan király (Kisfaludy Károly)	22
A' fellelt ideálhoz (Náray)	24
Toldi (Vörösmarty)	26
Rózsa és a' leány (Pr. Sz. Miklóssy Aloyz)	30
Nem az volt kit gondoltam (Kovács Pál)	30
Byron (Tessedik Ferencz)	41
A' boldog öreg (Horvát Endre)	42
Víz és tűz (Pr. Sz. Miklóssy Aloyz)	44
Megelégedés (B – za)	45
Sulpicia Cerinthushoz (Kazinczy)	45
Népregék (Kisfaludy Károly)	46
Kétség (Kovács Pál)	52
A' bal eset, jól esett (T. F.)	52
Népdalok 1–5. (S. B.)	55
Népdalok 6. (közli Pintér András)	58
Népdalok 7–8. (Csaba)	59
Népdalok 9. (Cz.)	60
A' Lepe. (Kazinczy Ferencz)	61
Hedvig (Vörösmarty)	61
A' kezdő szerelem (Cz)	66
A' Babona (L.-né)	67
A' vihar (Bajza)	69
A' költő (Sz. T.)	70
Judit (R.)	71
Az eltűnt ifjuság (B – A.)	81

Egy szó (Kisfaludy Károly)	82
Astüanax (Kazinczy Ferencz)	83
A' csermelyhez (Csaba)	83
Karád és Zemír (Czuczor)	84
Mi fáj? (Kazinczy Ferencz)	88
Három egyszerre (Kisfaludy Károly)	88
A' buvár Kund (Vörösmarty)	103
A' Lengességhez (Kazinczy Ferencz)	106
A' lovag (K. F.)	107
K. M-hoz (Csaba)	108
Az alvó szép (Cz.)	108
Rege a' Hableányról (Bajza)	109
A' boldogító pillantat (Otrágyi)	114
A' számüzött (B – – A.)	115
Költő (Kazinczy Ferencz)	118
Az alkony (If. Kapuy Károly)	118
Neo- és orthologia (Kazinczy Ferencz)	120
A' kibujdosott magyar Lengyelországban (Kiss Károly)	120

1831

Vizkereszt (Kovács Pál)	137
Bajnokdíj (Kisfaludy Károly)	150
Szellemhang (B**)	152
Zrínyi' éneke (Kölcsey)	152
A' barátságról (Báró Wesselényi Miklós)	153
Ilka Gyulának	157
Gyula Ilkának (Czuczor)	161
A' hű szerető (Vörösmarty)	163
Különség (Kazinczy)	164
A' szeretők' sírja (Kisfaludy Károly)	164
Semmi (Kovács Pál)	166

Csesznekvár (Horvát Endre)	167
Vigasztalás (Kazinczy)	184
A' Rom (Vörösmarty)	184
A' Szkadári lyányka (Sz. J.)	193
A' sastoll (Kisfaludy Károly)	197
Titok (Fogarasy)	198
Spissics (Kazinczy)	198
A' tyrann (Kölcsey)	199
Phantásia (Szenvey)	199
Szegür' álma (Báró Wesselényi Miklós)	201
Az éjféli ház (Vörösmarty)	206
A' boldogított (Kazinczy)	210
Szerbus népdalok (Sz. J.)	211
Férfi és gyermek (Sz. Á.)	214
MDCCCXXIII. (Budai)	214
Hála-dal. (Kölcsey)	215
Mohács (Vörösmarty)	216
A' bánkodó férj (Kisfaludy Károly)	216
Okos Jancsi 's Bolond Kata (N.)	218
Vitkovics' maradványai közül (Vitkovics)	221
Veszteség (Nőzséry)	225
Dal a' szellőhez (Fogarasy)	226
Tünődés (Sz. Á.)	227
Sziget (Vörösmarty)	228
Dal (Kisfaludy Károly)	229
A' Költő (Kölcsey)	229
Zrínyi, a' Költő (Vörösmarty)	230
A' Délsziget (Vörösmarty)	230
Nincs már a' mi volt (J.)	251
Az újítás' ellenségeihez (P.)	253
Népdalok (Vörösmarty)	253
A' lantos (Kisfaludy Károly)	254

Óda (Kölcsey)	255
A' házasság égben kötöttek (Petrócai Trattner Károly)	256
Az olvasóhoz (Toldy Ferencz)	270

1832

Rezek' magyarázata	282
Gróf Kohári István (Bajza)	286
Az Igazsághoz (Kölcsey)	294
Szondi (Czuczor)	296
Izmén' sírjára (Vörösmarty)	299
Az álkirály (Kovács Pál)	300
Lemondás (Bajza)	316
A' nándori toronyőr (Vörösmarty)	316
Fullajtáros vers (Kazinczy)	317
Hajósdal (Kölcsey)	317
Veselényi Ferencz Szécsi Máriának	318
Szécsi Mária Veselényi Ferencznek (Czuczor)	321
A' pusztasír (Vörösmarty)	323
Echóhoz (Kölcsey)	323
Privilegiált testamentom (Tarnai György)	323
Alkonyi dal (Kölcsey)	326
Csák, szomorújáték Kisfaludy Károlytól (Vörösmarty)	327
A' csalatkozott (Makáry)	327
Hozzá (Bajza)	328
Jaj, be boldog vagyok én! (P. M.)	328
Édes kín (Kazinczy)	336
Bánfy, kedveséhez (Gaal)	337
Tűz és víz (Vörösmarty)	338
Népdal (Cz.)	338
Panasz (B. Palocsay Tivador)	339
Emlékül (Széplaki)	339

Vitéz' búcsúdala (Bajza)	340
Drégel (Kölcsey)	340
Simploni út (Toldy Ferencz)	341
A' koszorú (Csaba)	351
Lúna és Endymion (Kölcsey)	351
A' violához (Bajza)	353
Az elzárkozott (Csaba)	354
Szigetvár (P.)	354
Egy leánykához (Csaba)	356
A' tünődő (B. Palocsay Tivador)	356
A' két szomszédvár (Vörösmarty)	357
Serbus dalok 1. (Sz. J.)	388
Serbus dalok 2. (Vitkovics Mihály)	388
Serbus dalok 3–5. (Széplaki)	389
A' berekhez (Kölcsey)	390
A' zarándok (Széplaki)	390
Kesergés (Csaba)	392
A' gyász-kiséret (Vörösmarty)	392
Édességek (Széplaki)	392
A' kesergő (Vörösmarty)	393
A' költő (Kölcsey)	393
A' vándor (Bajza)	394
Remény, szerelem, hűség (Kölcsey)	405
A' kedveshez (Csaba)	405
Jelenkori szerelem (Vörösmarty)	406
A' bujdosó (Gaal)	406
Hűség (Csaba)	407
Öröm és fájdalom (B. Palocsay Tivador)	408
Tünődés (Kölcsey)	408

1833

Jaj be jó fi vagyok én! (Kovács Pál)	417
Botond (Czuczor)	427
A' köny (Kölcsey)	447
A' haldokló (Csaba)	447
A' fogoly herczeg (B. Mednyánszky Alajos)	448
Salamon (Vörösmarty)	453
A' péntek (Lukács Lajos)	454
Egy lányka' sírján (Bajza)	472
Marko királyfi' halála (Karloviczi Sz. J.)	473
Az átok (Vörösmarty)	478
Ábrándozás (Szenvey)	478
A' kincskeresők (Vörösmarty)	479
Sírtuli szózat (Kölcsey)	524
A' távozóhoz (Bajza)	524
Serbus dalok (Karloviczi Sz. J.)	524
Barátság 's szerelem (Kölcsey)	526
Gróf Sz. I-hoz (Kazinczy Ferencz)	527
A' lúdczomb (Kovács Pál)	529
A' sír (Szenvey)	536
A' patakhöz (Csaba)	537
Epigrammák a' Görög Anthológiából szabadon (Budapesti Sz. J.)	537
Az álmok (Makáry)	539
A' szerelemhez (Csaba)	539
Ottília (Bajza)	540
A' látogatók (Csaba)	561
Népdalok (Cz.)	561

HAZAI ALMANACH.

szerkeszteté

KISFALUDY KÁROLY.

KIADÁ

LICHTL KÁROLY.

1830.

Lehnhardt sc.

Platte N° 1.

G. Melegh pinx.

Adolph Dworak sculp. 1855.

ZRÍNYI ILONA

AURORA.
(Kilenczedik év.)

MÉLTÓSÁGOS
SÁRVÁRI FELSŐ-VIDÉKI
GR. SZÉCHENYI PÁL,
CS. KIR. KAMARÁS
HITVESÉNEK
SZÜLETETT
GR. ZICHY-FERRARIS
EMILIA ASSZONYNAK,
CSILLAG KERESZTES DÁMÁNAK
Ő MÉLTÓSÁGÁNAK

mély tisztelettel.

ZRÍNYI ILONA. 1649-1703.*

Midőn valamely népnél a' szenvedélyek felzudúlnak, midőn egy, több mint száz esztendő viadalma polgárnak polgár ellen a' hazát szertetési; s egy idegen uralkodó a' zűrzavart használja, éleszti s fegyvereit a' törvényes hatalomnak ellen szögzi, illetén erőszakos küzdés nagy karaktereket nevel, jeles tetteket szül: de tiszta embert, kit a' körüle eláradt s talán önmaga által ontott vér meg ne mocskítana, ki a' lángokból, mellyek körüle dühödtek tisztultan, miként az ásbést, válna-ki, a' szem igen is ritkán találhat. – Végén a' tizenhetedik századnak, a' magyar történetek' egyik legszomorúbb évszakán, egy illy tüneményt látunk felsugárzani. Z r í n y i Ilona az; korának legdicsebb egyszersmind legszerencsétlenebb asszonya. Bár milly vétkesek voltak legyen férje' mozgalmi, csudálást és dicséretet érdemel ő, hogy a' szerencse' mindennemű változatn keresztül inghatatlan hív maradt; minden földi gyönyöreit feláldozta, s elhagyatván mindentől hanyatló boldogságaért, egyedül küzdött.

Gróf Zrínyi Péternek Frangepán Katalinnal három gyermeke volt. Boldizsár, Auróra Veronika, és Ilona. Auróra Veronika kisdéd korában elhalt. I l o n a, kinek gyermekéveiről semmit sem tudunk, 1643-ban született. Atyja 1665ben a' trencsényi fürdőkhöz mulata, hol Vesselényi a' nádor, Rákóczi, Nádasdi és Frangepán is jelen voltak. Itt szövődött azon öszveesküvés, melly magyarországot nagy inséggel, a' nevezetteknek pedig hármát hóhérpallossal büntette. Jelenségeül jövőendő sorsának Ilona az öszveesküvés' gondoljai között jegyeztetett el Rákóczi herczeghez. A' következő évben pedig minden gondolható fénnel ünnepeltetett a' menyekző. Csendben s észrevétlenül folytak-el néhány évei Ilona' életének, s ezek lehetnek talán legszerencsésbjei. Ez idő alatt szüle egy leány s két fiú gyermeket; a' fiúnak egyike korán elhala; amazokról még leszen emlékezet. Azon kor' szokásihoz képest Ilona napa, özvegy Sophia herczegné, született Báthori leány, volt a' ház' asszonya. Egy kemény, állhatatos, a' császári udvarhoz hív s Leopold által tisztelt asszony. Lakhelye Munkács' vára. Fijának kevésé a' menyekző előtt adta által birtokai' kormányát, de még mindég olly nagy befolyással reá, hogy mint Cornelius mondja „anya iránt való tiszteletből tenné, miket a' szerelem s rényért kell vala tenni vagy nem tennie.” Az özvegy herczegné gyanítá fijának az öszveesküdtekkel szövetségét s ön pályáját már előre kimérte. Azon időben midőn Zrínyi Péter, Frangepán és Tattenbach készülötnök közepette elfogattak vala, tört-ki Rákóczi is. Magához csalván Stahrenberget, a' tokaji várnagyot, multság' ürügye alatt, mint foglyot letartóztatá, reménylven Tokajt imígy könnyű szerrel hatalma alá hódíthatni: de az őrsereg' vitézi ellenállása megsemmisíté reményét. Rákóczi, kinek egy sebes, sokat ígérő győzedelemre vala szüksége, elhagyván Tokajt Munkács elébe huzódott azon szín alatt, mintha anyját látogatni volna szándéka; de Sophia elzárta előtte kapuját, mert pártütővel, mond, nincs dolga. Rákóczi újra Tokaj ellen fordúlt; azonban a' hír megérkezék, hogy Zrínyi, Frangepán és Tattenbach elfogattak legyen; s így látván Rákóczi, hogy a' császári fegyvernek magát szerencsével ellene szögzeni lehetetlen, kérte anyját, hogy érette az udvarnál vetné közbe magát. Sophia egy jesuita által eszközlé azt, kit udvarában tartott, s az hihetőleg Kis Péter volt, ki később mint az ő testamentoma' végrehajtója jelen-meg. Annyi kegyelmében állott ő első Leopoldnak, hogy az, ki a' pápa' kérelmére Zrínyi- és Frangepántól kegyét megtagadá, Rákóczit még csak fogásba sem tetette. Rákóczi valódilag öszveengesztelődött az udvarral s minden lehetöket el-

* 1763

követett, hogy a' lázadást önnön birtokaiban csendesítse: de a' halál nem sokára elragadta őt háznépétől's az újonnan közelgető pártmozgalmaktól. (1672)

Ilona a' két gyermekkel most napánál vonta-meg magát Munkács' várában, mely ekkor a' körüle fekvő hegytartománynak kulcsa gyanánt tekintetett; 's igen természetes volt, hogy a' háborgók ennek birtokába jutni leginkább ahítoztanak. Mert a' pártok' lelke még mindég zajlott, bár a' lázadók' fejei elhulltanak. Apafi erdélyi fejedelem leve most támaszok, 's Teleki, a' fejedelem' egyik kedvencze, csak hamar Munkács előtt termett 's felkivánta azt; de a' herczegné, ki erre már elkészülve vala, visszaverte az ostromot. Forgách Miklós, Vesselényi Pál és Ispán Ferencz is körülfogták azt: de nem eléggé előlátva, nem eléggé vigyázólag. Katonájik rablották a' környéket, a' herczegné pedig használnván ez alkalmat kirohant 's szélllyel szalasztá őket. Nem sokára Tököli Imre jelent-meg Munkács előtt. Egy férfiú, mind személyes tulajdonai által jeles, mind romános viszontagságai által érdeklő; jártas mindennemű fegyvergyakorlatokban; szelíd, vagy vakmerész, mint a' környületek kívánták; nagy és deli; lélek, ügyesség és tudománnyal teljes, magyar, latin, német és török nyelven hasonló könnyűséggel szóló, 's a' császári udvarnak kisded korától nevelt ellensége. Mint tizenöt évű ifjat az ellenség atyjával, Tököli Istvánnal, egy várban ostromlotta 's midőn annak megtartása felől többé nem leheté remény, Imre asszonyi ruházatba öltözve szökött Erdélybe. Ott nagy hivatalokra emelkedvén eléggé erősnek érzette most már magát magyarországot Leopold uralkodása alól kiragadhatni. 1678 megjelent Tököli Munkács előtt. Rákóczi herczegné élébe küldötte az őrizet' egy részét, Boldizsár Ilona' testvére volt velők. Makacs viadal támadt volt, melyben végtére a' herczegné' hadai megfutamodtak, 's Boldizsár fogságba esett. Midőn Tököli a' maga táborát Munkács előtt kiterjesztette még alig álmodá Ilona, hogy sorsa az övéhez kötve legyen, pedig ahoz ezen szempillantat óta elválhatatlanul lánczolva volt. Tököli a' helyett hogy, mint várni leheté, Munkácsot ostromlaná az öreg herczegnétől Ilona' kezét kérte; de olly választ nyert vala, hogy az udvar' jóváhagyása nélkül Ilona' sorsa felett semmit nem lehet végezni 's Tököli visszatért Erdélybe. Mikép szabadult legyen meg Zrínyi fogságából bizonytalan, némellyek szerint nagy áron váltotta meg magát; hihetőbb azonban mások' bizonylata, hogy Tököli szabadon bocsátván őt Ilonához kérő gyanánt¹ használta.

Bátori Sophia jelenté az udvarnak Tököli' kívánságát 's tanácslá annak megengedtetését, mert Tököli, úgymond, az által hihetőleg oda fog hajlani, hogy ellenséges mozgalmairól lemondjon. Maga az erdélyi püspök, Sebestyén András is, ki elküldetett Tökölivel alkudozni 's őt Kapiváron, legnagyobb szerencsájének közepette találta, épen midőn a' portának követe a' Sultántól igen hizelkedő üzeneteket hozna, bizonyítá, hogy Tököli kész minden ellenkezésekről egészen lemondani, ha atyjának birtokait visszakapja 's Ilonát hitvesül vennie megengedtetik. Az udvar méltónak látta az ügyet komolyabb fontolásra venni. A' házasságot nem látszott javalni Tököli' hatalmának ezen szövetség által leendő nagyobbodása; félni leheté, hogy Tököli' engesztelődése csak színlett, 's remény mutatkozott, hogy a' dolog határozatlan válaszok által tartóztathatik; ezekhez járult még, hogy Tököli protestans, Ilona pedig catholica vallású volt. Ellenben megengedhetőnek mutatták azt: Tökölinek önnön ígérete, hogy ennekutána nyugton maradand, 's a' hihetőség adott szavának megtartása felől, mert a' hadi szerencse alig leszen képes neki több javakat adni, mint a' mennyit ezen házasság által fáradság nélkül nyerend; végtére annak reménye is, hogy ezen házasság tőle a' lázadókat örökre elfogná idegeníteni. Erősíté továbbad az udvar' véleményét e' következő eset is: Tököli Teleki' leányával, Apafi Miklósnak ifjan maradt szép özvegyével, jegyben volt, 's már gyűrűk is váltattak vala, midőn Tököli Ilonát megkérte 's a'

¹ gyanant

Teleki'leányának a' jegyet visszaküldé. Teleki szerfelett megboszonkodék. Bethlen mint egykorú hiteles író és szemtanú mondja: „A' magyar seregek' feje, kik Erdélyben kerestek menedéket mindenek ajánlottak, hogy Tökölit Telekivel összeengeszteljék; Teleki, Rédei Ferencz 's én a' székelyekkel Somlyó felé vonultunk 's egy színlett engesztelődés látszott is közöttök: de soha ily kellemetlen, bizalmatlan vendégséget nem láttam.”

Nem alaptalanul reményltek tehát a' császári tanácsnokok, hogy Tökölit ezen házasság által a' pártosoktól örökre elszakasztják. 'S így elvégeztetett a' házasság' jóváhagyása. Báró Saponara egy lelkes, barátságos, művelt és tréfás ember, ki Tökölivel még szatmári igazgatóságakor összeismérkedett volt, 1682ben elküldetett, hogy az engedelmet Tököli' házasságára megvigye 's szelídsége által a' szíveket megnyugtassa.

Saponara Tökölihez jöven elmondotta mi egészen más gondolkodással legyen a' császár, mintsem a' háborgók vélik, 's mint czéloz minden igyekezete egyedül csak oda, hogy az országnak nyugalmat és békét szerezzen, 's mint kész minden illendő kívánságokat betölteni. 'S hogy bebizonyítsa szavait nem üres hangoknak lenni végtére azt mondá: mit legforróbban ohajtasz azt hozom neked a' császártól, 's midőn Tököli tovább kérdené mi legyen az? Saponara elmondotta, hogy a' császár megengedi Ilonát nejéül vennie, ha ő viszont táborát eloszlatja, az országgyűlésnek engedelmeskedik, 's a' törököket oda birja, hogy a' fegyvenyugvást ismét húsz esztendőre megújítsák. Innen láthatd, mond Saponara, milly becsben tart a' császár, hogy ily nevezetes esetben megkülönböztetve téged kíván használni. Tököli valóban érdekelve volt, elismérte hibáját 's ígérte, hogy azonnal Budára utazván az ottani basa által a' fegyvernyugalom meghosszabítását kieszközlendi.

Öszvekelését Rákóczi' özvegyével nem halasztá továbbra Tököli, 's ez által Munkácsnak urává lön.

Ezen időszakaszba esik egy történet, melly Ilonát nem kevésbé lepte-meg. Ilona' testvére Boldizsár Bécsben a' császári udvarnál volt; megjelen azonban egy ember Erdélyben, ki magát gróf Zrínyinek adja-ki. Oláhországból jött vala Brassóba. Oláhországban gróf Zrínyinek tartott 's Erdélyben is sok tisztelettel fogadtaték. Többek között egy agg nemes, igazgatója egyik várasnak az oláhszéleken, házába fogadta őt, sok költséggel segíté, hogy az országban méltóságához illőleg jelenhessen-meg. Jövetelének híre nagy zavarba hozta az erdélyi hercegeket. Apafi, az erdélyi nagyfejedelem, nem akarta magát hirtelenkedőleg elhatározni, Ilonához követet küldé; az idegent pedig, bár némelly kétségek támadtanak iránta, Fogarasig hagyta jóni. A' kalandor eléggé vakmerész volt megjelenni: de itt álarczája lehullott. A' valódi gróf idősb fogott lenni nála; a' magyar 's német nyelv azon felül, mellyeket Zrínyi beszélt, előtte idegen volt, 's az Ilonához küldött követ is végtére megérkezék. Ilona válaszolt, hogy testvére Bécsben a' császári udvarnál van; a' nemes, ki reá olly sok pénzt pazérta, szegyen és boszúból minden további kímélet nélkül bilincsbe verette őt. Most tehát meggyóná történetét.

Gróf Glavics volt Dalmatiából, 's eredetileg a' velencei respublica' alattvalója. Bátyjainak egyike, kinek Konstantinápolyban nevezetes dolgai voltak, magával vitte ezen ifju embert, akkoron még mintegy 13-14 évűt, 's a' dolog minden várakozást meghaladva négy egész esztendeiglen huzódott. Ez alatt bátyja meghalázott 's ezen ifjat illy tömérdék várasban, (kivevén néhány basát, kikkel az öreg dolgainál fogva öszvefűggsben volt,) csaknem minden ismeretség nélkül hagyta-el. Ezeknek egyike megszánta az elhagyott ifjat, házához vette 's csaknem esztendeig táplálta; de ezen időközben az ifju szerelmi szövetségbe keveredett egyikével a' basa' asszonyainak. Hogy ezzel öszvejöhessen, egy kertfalat kellett általmásznia 's azt a' basa észrevette. Hogy a' haláltól megmenekhessék, eltökélé a' szökést, 's néhány kalmárokhöz kapcsolván magát azokkal Belgrádba ment, hol csak hamar megtudá, hogy nyomoztatik, azért a' kalmárokat tovább követ-

te szinte egészen oláhországba, itt egy oláh nemes gróf Zrínyi fíja gyanánt fogadta őt 's magánál tartá néhány napiglan; 's minekutána a' portától oláhország' fejedelméhez parancsolat jött volna egy bizonyos idegen elfogatása 's Konstantinápolyba küldetése iránt, 's a' nemes azon idegennek személyes leírásában saját vendégét ismerné-meg, értesítette őt a' dolog felől, sőt segédeszközt nyújtja, hogy Erdélybe szökhessék. Ez a' kalandos rege Erdélyben hitelt nyert 's a' nemes, ki az ál Zrínyit békóba verette, Dalmatiába küldött, hogy a' mondottak iránt bizonyos legyen. Való volt e a' rege? 's az úgy nevezett gróf Glaviccsal mi történt legyen? nem tudatik.

Ha egy ál Zrínyi illy zavart okozhatott az erdélyi udvarnál, mennyive inkább tehette azt a' valódi gróf Zrínyi. Boldizsár Munkácsra jött volt huga' látogatására 's közel egy hónapig mulatott. Ilona bátyja' egyszerű utazásmódját nem találván háza' fényéhez elég illőnek – csak egy kocsin 's kevés kísérettel jöve – gazdagon, mint csak hozzá 's magához illőnek vélhette, felkészíté őt; de Bécs felé visszautaztában alig ment egy napi távolra, 's a' háborgóknak egy serege reá rohanván kifosztotta. Tanácskozott azon felül e' rabló csoport, ha a' grófot életben hagyja e? Végre győzött még is benne a' Zrínyi név iránt való tisztelet, 's fogva Erdélybe vitték, hol a' Fejedelem őt illendőleg fogadta.

Zrínyi szerfelett magas termetű volt, annyira, hogy midőn másokkal szólott meghajlania kelle; lelkes egyébiránt 's olly igazság szerető, hogy azt még ellenségi is vallanák. Erdélyben mindent elkövettek, hogy a' császár' pártjáról elvonják, de sem azon tisztelet, mellyet iránta mutattak, sem atyjának általok szünet nélkül emlékezetébe hordott vége, nem voltak képesek hívségét megtántorítani. Egyedül a' francia udvar' ügyei biztosának, Reverend apátnak, nyilatkoztatta-ki, hogy ő ugyan soha sem fogja a' császárnak ígért hűséget megszegni 's a' háborgók' pártjára kelni, ha azonban az ezredesi hivatal, mellyet kért vala, tőle megtagadtatnék, a' francia királynál fogna szolgálatot keresni 's ezzel egy számos, a' fejedelemtől rendelt kísérettel visszautazott Munkácsra.

Minekutána az egykorú írók, kik a' pártosoknak kedveznek, Zrínyi' hűségét öszvehangzólag bizonyítják 's ellene panasznak, a' dolog minden kétségen kívül van.

Tököli férfilag folytatta most hitvese' s gyermekei' ügyét. Egy jeles példája maradt-fenn azon korból az udvar' kedvezéseinek, mellyekkel Tököli iránt viseltetett. A' kassai Jesuiták az öreg Rákóczi herczegnének nevezetes számú pénzt kölcsönöztek volt; valamint szinte a' pázmáni Collegium is, a' pénz' kamatja rég óta nem fizettetett. A' Jesuiták felmondották volt a' tőkepénzt Ilonának, 's királyi parancsot eszközlének-ki, mellynél fogva pénzőket beszedhessék. Értésére esvén Tökölínek a' dolog azt felete, hogy környüeti olyanok, mellyekben nagyobb számú pénzt fizetni nem képes; a' törvények szerint pedig háborgó időkben pör nem folytathatik; 's azért várják-el békén míg az ország' nyugalma helyre áll; ellenben, ha őt tovább is háborgatni szándékoznának tudják meg, hogy hatalmában sok mód áll, mellyekkel könnyen eszközölheti, hogy tetteiket megbánják. Illyétén bizonytalanság közt a' Jesuiták az udvarhoz folyamodtanak, 's kérték a' császárt, hogy törvény' szokott folyamatját ne tartóztatná, 's a' számokra költ parancs' erejét méltóztatnék meghosszabbítani. Leopold császár a' dolgot komolyabb tanácskozás alá vette; 's a' primás, cancellárius 's egyéb nagyok, kik megkérdeve voltak, tanácslák a' császárnak, hogy a' dolgot szelid móddal intézze-el, mert Tökölit háborgásitól egyedül nője' iránt való szerelme tartóztatja vissza, 's úgy látszik, hogy adott szavát meg is tartandja: ellenben, ha hitvese' jószágai a' Jesuiták' részére elfoglaltatnak, újabb nyugtalanságoktól lehet félni; legczélirányosb volna, a' Jesuitáknak adott parancsot visszavenni, a' kamatok' fizetése iránt mindazáltal háromheti határidőt engedni, a' tőkepénz' letételét pedig jobb időkre halasztani. De minekelőtte ezen, a' császár által is jónak ítélt feltétel, foganatba vétethetnék, Tököli már háborgások közzé vala vegyűlve, mellyek csak az ő egészen elhanyaglásával végződtenek.

Az igen hihető, hogy Tökölnek több ízben ismétlett nyilatkozatása, minden háborús kívánatokról lemondani, ha Ilonát nőül vennie engedtetik, valódi volt, de környületei, mellyekbe előbbeni pártmozgalmai keverték, olly neműek voltak, hogy belőlök egyébként nem bontakozhatott ki, hanemha önnön akarátja ellen ismét lázadást támaszt vala. Cserei Mihály ezen történetekkel egykorú, 's az udvarnak kevesbé kedvező, következőleg, mihelyt bizonyítványa a' lázadók' ellen szól, hitelt érdemlő író, az udvarnak most említett határozása után a' következőket függeszti: „Tököli önnön részéről kész volt békén maradni: de kapitányai kik szegénységekből fegyver által emelkedtek-fel, leszólták, mert Tököli háborgásaival felhagyván többé nem fogtanak vala rabolhatni. Ne higyen mondának ők a' császár' ígéreteinek, hanem elkezdett ügyét isten' segedelmével folytassa. Nem csak 13 vármegye, hanem rövid idő alatt egész ország övé leend.”

Tököli nem állhata ellent a' körüle lévő'k' unszolásinak, 's mielőtt az udvar' elhatározása a' mondott dologban végbe vitethetett volna, már az ellenkedések kitörtének.

Tököli ostrom alá fogta 's megvevé Kassát, mellyhez Ilona Munkácsról nevezetes segédül volt. Helyen kívül van itt, hogy Tökölnek kezdetben nyert győzedelmei, vagy ügyének későbbi szerencsétlen fordulata kimerítőleg mondassanak el. Szathmár, Szendrő, Lőcse és Fülek kezébe estek, 's midőn Caramusztafával Bécs' falai előtt állana, kívánságai teljesedését csaknem valónak tartotta. Oktalansága a' török vezérnek az ostrom előtt és közben, szabadítá meg a' fő várost, 's a' félholddal Tököli' szerencsés csillagzati is elhalványodtak. Megvett városai lassanként a' császárhoz visszaestek 's végtére, midőn a' törökök eléggé elvakulva, és saját hasznok ellen Tökölit bilicsbe vetették, Eperjes és Kassa is megadák a' császáriaknak magokat, 's Caprara, ki Kassát megvette volt, készülleteket tevé Tököli' fő lakhelyét Munkácsot ostromlani.

Munkács – mai is nevezetes erősség – Ilona' idejében megvihatlanak tartatott. A' mocsároktól körülvevő város egy széles sáncczal 's nevezetes bástyával volt védve; közepette a' városnak emelkedett-fel a' vár egy meredek sziklán; három rendbéli bástyák lépcsőleg kősziklára építve 's egymástól mély árkokkal elválasztva, szinte egy hármassá erősséget képzetek. Egyetlenegy kapu volt a' felmenetelre, 's hozzá az ösvény keskeny és meredek a' kősziklába vágva, 's egykép alkalmas, hogy az őrsereg' lakhelyeül vagy élelemtár gyanánt szolgáljon. Nem ok nélkül hitte tehát Tököli övéjít itt legbátorságosb helyen lenni. A' nagyszámú várőrök leghivebb frigyeseiből állottak 's nője, Ilona, volt a' főkormányzó.

Caprara 1685 jelent meg a' város' falainál 's felkérte azt Ilonától. Ajánlotta neki levele által, hogy férje' szerencsétlenségét, mint példáját a' pártütők' felett uralkodó isteni büntetésnek tekintvén, adja-meg magát. A' grófné azt válaszolta, hogy férje' fogságáról semmi bizonyost nem tudhatni, el kell a' következtetést várni, mert gyakorta a' vélt szerencsétlenség nagy szerencse' kútfeje szokott lenni, ő tehát férje' inségéből még szerencsés fordulatot reményl. Nem tudja, milly alapon épül azon hír, hogy ő fogva Konstantinápolyba vitetett legyen, holott saját levelei ellenkezőt bizonyítanak 's azt mondják, hogy ott iránta minden tisztelet mutatattik. A' mi végtére a' törökök' béke-feltételeit illeti, mellyeket a' császár elébe terjesztettek 's mellyeket a' Caprara említ, azokba ő nem keveredik, Tököli a' portánál van, kinek mind reá mind gyermekeire gondja leszen. Illy környületeknél fogba reményli, hogy a' császár fegyvereit nem fogja asszony és árvák ellen fordítani, kik erő ellen erőt szegzeni nem képesek, 's egyedül ártatlanságokban 's a' császár' nagylelkűségében kereshetnek pártfogást; kéri Caprará, hogy az ellenségeskedéssel, mellyek sem az ő, sem császára' dicsőségét nem emelik, hagyna-fel. 'S azzal végzi-be: balúl ne vétessék, hogy sem Patak 's a' többi helyek' elvesztése, sem a' háború' bajainak félelme nem képesek őt arra bírni, hogy férjének 's gyermekeinek mindent ne tegyen, a' mit tennie lehet 's tennie szent kötelesség.” Caprara a' várat körülvette, a' herczegnét 's hozzá tartozójait dob és kürtszó között lázadóknak hirdette, mellyre hatvan ember a' munkácsi őrizetből a' császári hadhoz általment.

Caprara Caraffának ellenére, ki azt tanácslá, hogy körülsánczolván éhséggel (mert csak ez által lehet a' bevétel,) vegye-be Munkácsot, a' várost mindenfelől lövette. Egy bomba Ilona' ebédli teremébe esett épen midőn asztalnál ülne: de személyes veszedelme sem rettenté-el a' fejedelmét; mindenhol a' legsűrűbb fegyverropogások között is jelen volt; az ő szelleme 's eltökéltsége bátorította-fel vitézeit. A' hatvan szökevény' példája által megtanítva a' kapukat legbiztosbjaíra bízta. Hogy katonáit minden gondoktól felmentené, leveleket mutatott, melyeket a' mint mondá, Tökölitől veve, hol az, szabadultának, a' Sultán' kedvezéseinek 's kevés idő múlva leendő megjelenésének hírére adja. Voltak legyen ezen levelek költöttek, vagy valódiilag Tököliéji, a' katonaság' buzgalmát igen táplálták. Kirohanások gyakorta semmisíté-meg az ostromlók' munkáját. Egy ízben hatszázan ütöttek-ki az ellenségre 's a' császáriak legjobb ostromkészülete rontatott-le 's egyszersmind háromszáz embert vesztek. Híjába rekeszté-el Caprara a' patakot, honnan az ostromlottak vizöket merítették, esővíz pótlotta-ki 's elegendően a' híjányt. Midőn végre a' császáriak néhány alkalmas helyen magokat megerősítvén, a' falakat rongálni 's a' sánczokból a' vizet kieregetni 's ostromhoz készülni kezdének, a' herczegné több hegy-patakokat, melyeket az akkor olvadozó hó igen megárasztá, igazított az árkokba, a' tartós eső mindazonáltal felette gátolta az ostromlottak' munkáját. Ez alatt Caprara Bécsből segédelmet kért; de egyszersmind a' herczegnét is felszólította, hogy a' császári bocsánatot fogadná-el. A' levél' hozóját igen illetlenül fogadták az őrtisztek 's még reá tüzeltek is. A' herczegné mentegette ezen viseletet levelében 's jelenté Caprájának, hogy egy lengyelországba küldött követ' visszajövele előtt magát semmire elhatározni nem fogja.

Az ostrom' ötödik hónapjában a' fejedelmi nő öszvehivatta az egész várbeli őrsereget, mely még 4000 emberből állt 's ágyúdörgés között megújítá eskét a' várat utolsó vércseppig védelmezni. Caprara nem sokára parancsot vett, hogy az ostrommal egészen hagyna-fel.

A' nagy úr egy diszes öltözettel ajándékozá meg Ilonát azon vitézségért, melyet a' hosszú ostrom alatt bizonyítá.

Szabadon érezvén magát a' herczegné, fő gondja volt férje' hanyatló hatalmát felsegálleni. Egy Nádasdi grófné 's egy más magyar dáma, mindkettő Tököliné' barátnéja, Kassára vették magokat (1686 év' vége felé) azon szín alatt, hogy a' császárnak hóduljanak, tulajdonképen pedig, hogy Tököli' ott lévő régi barátival ezen erős város' megvételeéről tanácskozzanak. Azonban a' várnagy szándékokról hírt vett, mindkettőjüket elfogatta, értesítvén a' császárt is a' dolog felől. A' herczegné, ki az említett két asszonysággal egyet értett, gr. Caraffa a' császári hadak' felföldi vezérének azt nyilatkoztatá-ki két követe által, hogy magát megadja, csak három hónap fegyverszünet engedtessek az alkuvásra. Caraffa nem hitt neki 's a' követeket azon válasszal utasítá vissza, hogy kívánságát a' császári tanácsosokkal közölje. Ilona megbosszankodván hogy ajánlása megvetetett, a' háborgásokat megújította 's húsz falvat azonnal tűzbe boríttatott.²

Végre Caraffa maga ment Munkács alá azon szándékkal, hogy azt éhség által vegye-meg. Sátorok építtettek köröskörül, hogy a' sereg, télen és nyáron ott maradhasson. A' várkapu előtt, az ágyúk' körén kívül, vizárkokkal körülsánczolt tábornak ütött a' várbeliek kirohanásaik ellen. Hogy kívülről ne ütnének reá, 's hogy minden közösülést elvágjon, mindenkor 300 lovac volt a' környékben elosztva, kik mindenről hírt adának vezéröknek. A' dolgoknak illy szomorú helyzetében a' vár elveszendő volt, ha az ostromlók kívülről el nem űzetnek. A' herczegné mindenfelé küldözte követeit segédért, a' törökökhöz nevezetesen, kik Munkács megtarthatását igen ohajtották. De azon törökök, kiktől egykor Ásia 's Europa reszketett, nem voltanak többé 's a' fáradhatatlan Tököli lomha készületeiket nem sürgethette. Ezen kétséges állapotban írt Iloná-

² boríttatott..

nak, küldene egy papot Rómába a' közbenvetéseért, azon ígéret mellett, hogy ha a' császárnál kedvező feltételeket³ eszközölné nemcsak catholica hitre tér, de mindenkép azon lesz, hogy a' nem-catholikusok megszűnjenek. A' levél számokkal íratott s kulcsa Ilona' kezében volt; egy más kulcs kisebb fontosságú esetekre Absalonnak Tököli' cancelláriusának kezében, ki egy buzgó protestans s az ő meghittje vala. A' levél ennek adatott által; ő a' hercegnétől a' kulcsot kérte, ki nem gondolván, hogy a' levél fontos lehessen, átaladta azt. Tököli' szándéka igen meglepte Absalont; felindúlva vallása s talán önnön javáért is elvégzé magában, hogy urának megengesztelődését a' császárral⁴ megelőzi, hitszegése által. A' dolgot azonban Radicsnak a' várnagynak segéde nélkül nem vihetvén véghez közölte vele szándékát. Mindketten hason gondolkodásmód által frigyessülve megigérték Caraffának, hogy a' hercegnét a' vár' feladására kinszeríteni fogják, ha őket némely általok meghatározott hasznokról bizonyossá teszi. Caraffa mindenekben megegyezett. Ez órától a' katonáknak kelletinél bővebben osztatott-ki az élelem, egy nagy rész pedig eltitkoltatott. S így történt hogy Radics jelentheté Ilonának, hogy az őrseregnek már csak két hónapra van élelme, következőleg jelen az idő, hogy egy kedvező egyezséről gondoskodjék, különben kénytelen leszen utóbb a' legkeményebb feltételeket is elfogadni. Ilona Caraffának jelenté, hogy kész a' várat átadni, de egyenesen a' császár' kezeibe. Caraffa azt válaszolta, hogy néki teljhatalma van a' megegyezést végbe vinni. A' hercegné annyi időt kért, hogy férjéhez, vagy Erdélybe követet küldhessen: de Caraffa sürgette az átadást, mert Tököli egy török segédhaddal Nagy-Várad mellett állott, s bár tél közepe volt könnyen megpróbálhatta a' vár' felszabadítását, s a' kérést nem akarta megengedni: Tököli, úgymond, mint pártütő polgári tekintetben nem él többé s így hozzá követ nem mehet. Több napi alkuvás után végre ezen pontokban egyeztek meg a' felek: Minden munkácsiak általános botsánatot nyerjenek; a' fejedelemtől, Rákóczi' gyermekei' s minden jelenlévők' birtokai visszaadtnak, valamint szinte azon távolévké is, kik nem Tököli' pártjából valók s kincseiket írásaikat s egyéböket ótalom miatt Munkácsra vitték; Ilona Bécsbe menend, s a' várost a' császár' engedelme nélkül oda nem hagyja; a' császár lesz gyáma Rákóczi' gyermekeinek; a' hercegné Tököli' s ennek hívei' kincsét s minden értékét átaladja, azon tiszteletbeli jelekkel egyetemben, mellyeket Tököli a' törököktől nyert vala. De midőn a' hercegné a' békekötést aláírná, állhatatossága elenyészett s keservesen sírt. 1688. Januárus' 15-kén lön Munkács' feladatása.

A' kötés' pontjai, némely apróbb sértéseket, mellyeket mind a' két fél engede magának, kivevén, hiven megtartattak. Klobusiczki Ferencz Zemplény' alispánja küldetett az Athnaméval s Tököli' törökcímereivel Bécsbe. Tököli' kincsei olly csekély számmal valának minden várakozás ellenére, hogy lovakat, kocsit, pénzt Ilona' s gyermekei' bécsi útjára a' császár' pénztárából kelle szerzeni. Ilona Bécsben Orsolya' apáczájához adatott. A' gyermekek' gyámjává pedig maga helyett Kolonich érseket nevezte. Az ifjú Rákóczi' neveltetése a' prágai Jesuitákra bízott, húgaé Juliánnáé az említett apáczákra Bécsben. Rákóczi későbbben nagy hírré jutott; húga generál gróf Asprémont-Reckheimhoz ment férjhez. Most az Asprémont nemzetség csak asszonyi ágban él. Ilona, ki Orsolya' szüzeinél maradt, hijába ismétlette kérelmét hogy férjéhez bocsáttassék, az csak három év múlva (1691) engedtetett-meg, váltságul tudni-illik Heister generálisért, ki Tökölinél fogva volt.

Tizenkét évet élt férjével Ásiában. Itt hullt le örömeinek végső s talán legdrágább levele; fíja tudniillik, kit házassága' első boldog idejében Munkácson Tökölinek szüle, meghalt. Maga 1703. követte gyermekét Februárus' 18-d. Temetése volt Konstantinápolyban a' Jesuiták-nál. Benier, egy francia pap, jeles theolog és mathematicus ezen síremléssel tisztelte-meg:

³ feltételeket

⁴ császárral

HIC REQUIESCIT AB HEROICIS LABORIBUS
 VIRILIS ANIMI MULIER,
 SEXUS ET SECULI SUI GLORIA
 CELSISSIMA DOMINA
HELENA ZRÍNYIA
 ZERINIAE AC FRANGEPANIAE GENTIS
 DECUS ULTIMUM.
 TÖKÖLII PRINCIPIS UXOR, OLIM RÁKÓCZII,
 UTROQUE DIGNA CONJUGE;
 MAGNIS APUD CROATAS, TRANSSILVANOS,
 HUNGAROS, SICULOS
 INCLYTA TITULIS;
 FACTIS INGENTIBUS TOTO IN ORBE CLARIOR;
 VARIOS AEQUA MENTE FORTUNAE CASUS EXPERTA;
 PAR PROSPERIS, MAJOR ADVERSIS;
 CUMULATIS CHRISTIANA PIETATE
 BELLICIS LAUDIBUS
 FORTEM DOMINO REDDIDIT ANIMAM,
 MORTEM ELUCTATA
 IN SUO FLORUM CAMPO,
 AD NICOMEDIENSEM BITHYNIAE SINUM
 ANNO SAL. M.D.CC.III. AET. LX. DIE XVIII. FEBR.

Benne halt-ki négy legnagyobb ház, melyeket a' három utolsó század' történetei felmutat-
 hatnak. Testvére volt az utolsó Zrínyi; anyja az utolsó Frangepán; napa az utolsó Bátori; má-
 sodik férje az utolsó Tököli. A' Rákóczi nemzetség pedig unokájában dőlt-ki.

gróf Mailáth János.

AZ ÁLMATLAN KIRÁLY.

Sötét az éj, sötét a' vár,
 Szép álmok közt a' lét enyhül;
 Arany székén gonddal tele
 Csak a' király álmatlan ül.

Előtte a' nyert korona,
 Mellyért eladta álmait,
 'S véres tetőn felesküvé
 Az éj' undok hatalmait.

Komor, mint a' sír' szelleme,
Gyorsítaná a' rest időt;
Erőn bizik, veszélyt gunyol,
'S víg leblek is rettentik őt.

'S tünődve míg a' zord király
Belső véstől így hányatik,
Szelíd hangon 's mindég közelb
Föl a' kertből szó hallatik.

Írigy sorsként néz a' király
Jelenni ott ki merhete?
Vigyáz, sötét gyanún eped
'S haragra gyúl vad érzete;

'S mint éjjel hüs csermelyt keres
Az őz, a' nappal üldözött,
Olly bizton egy szerelmes párt
Andalgni lát virág között.

„Hah! minden kény csak a' poré,
'S az én párnám gyémánt tövis?
A' legszebb álmod élnek ott,
Ha engem fut, szünjék az is.”

Mond, ívet és nyilat ragad,
A' nyíl suhan, szűz melybe hat,
Végsőt nyög az 's a' gyepre dül,
Halványon mint a' hófuvat.

De a' kedves fölötte áll,
Merőn, némán a' gyász cserén;
Emléke nincs, csak kínja ég,
'S enyészet dül lázadt erén.

'S karjára fűzve szép hivat
Eltér, nyomán vért hagyva csak,
'S a' vár fölött a' csend közé
Baglyok, varjúk sívítanak.

Éjfél ut, és tört hangokon
Dal reszket így jajjal vegyest:
„Alugy, alugy jó kedvesem,
Ne könnyezzz vért, pirosra fest!

O szép kebel, fejér kebel!
Hol bájoló hullámaid?
Karom ringat 's te most pihensz'
'S nekem hagyád fájdalmaid'!"

Vérszomjusan kel a' király,
Midőn hozzá egy őr rohan:
„Uram segíts! vad rém kísért,
Átok, halál szemlángiban.”

'S alig mondá halkan belép,
Holt testet hozva karjain,
Egy ifju, szép, de őrüles
Borong szétdult vonásain.

„Szelíd lantom szivet nyere,
Nézd csak mi szép, minő hideg,
Rejtsd a' nyilat, titkon hamar!
Sír a' halál, nem sérti meg.”

Az ifju így, de a' király
Reng, fölriad; fagy, láng teli,
Őn lánya a' kedves halott
'S lelkét ezer kín tépdeli.

A' két hü sziv rég hamvad már,
De él a' zord király' buja;
Insége új, bár fürte ősz,
'S ez a' nagy ég' nagy bosszuja.

Kisfaludy Károly.

A' FELLELT IDEÁLHOZ.

Szűz alak! kit ifju lelkem
Hű feléül álmodott,
Ah de kit kegyetlen végzet
Kínaimra alkotott –
Szép szemednek' a' mióta
E' rideg szív rád talált,
Mért borongnak úgy sugári?
Mért lövelnek rám halált?

Míg fedezve fátyolával
Képed úgy mosolyga rám,
Mint mosolyg égről szelíd hold
Felleget nap' alkonyán;
'S mint a' gyenge berki rózsa
A' setét völgy' oldalán
Bokra' harmatos öléből
Fejledése' hajnalán. –

Addig tündér termetednek
Még imádnom bájait
Engedéd, 's nem ellenezted
Szenvedelmem' árjait;
'S kellemidre hogy ha loptak
Gerjedésim csókokat,
Bár pirúlva, szűz szemérmed
Elszívelte lángjokat.

'S addig ébren édes álmod,
Alva édes életet
Álmodoztam, 's áldtam érte
Sorsomat 's a' végzetet.

'S most mióta égi képed'
Földi mását fellelém,
Angyalarczod egy mosolygó
Fénysugárt se' vet felém.
Egy habot sem a' negédes⁵
Szép kebel' hóhalmi,
Mellyeket rég' hullámokká
Forralának lángjai.

Lyányka! kebled' rejtekében
Nincs ha szítva érzet,
Melly viszontagolja lángom'
'S üdvezítsen engemet,
Ah fedezd-el újra képed'
Fátyolának éjibe,
És varázsold vissza lelkem'
Álmaimnak évibe.

Csalj-meg újra, bár örökre,
Csak csalárd szép ajkaid'
Régi nyájas ál kegyelme
Oltsa szívem' szomjait.

⁵ negedés

'S majd úgy ébren édes álmot,
Álva édes életet,
Álmodozva, áldom ismét
Sorsomat 's a' végzetet.

Náray.

TOLDI.

Sík, puszta, kietlen az őszi határ;
Vad meg nem üvölti; nem szállja madár,
Csak ketten utaznak, egy ifju vitéz
A' hír' fia Toldi, 's az éjszaki vész.
Három nap utaznak, a' harmadikon
Nem volt bokor és halom a' vad uton –
Jó Toldi a' sikra nyugonni terült,
A' vész tova búsan egy ormon elült.
Ott mintha kesergne az őszi borún,
Suttogva, halálosan és szomorún
A' fergeteg a' rideg ormon ülő
Igy visszanyögel vala Toldi felé:
„Oh hagyd megölelnem
A' sír' nyugodalmát;
Hagyj itt elepednem,
Hol kém' szöme nem lát.
Szent istenedért!
Oh hagyj könyüt ontanom ölt hivemért.”
Majd mintha dühöngene Tátra felett,
Hol fagyva nyaral meg az új kikelet,
Bődülve hatalmasan és hidegen
Illy szót dörög által az ősz teleken:
„E' kar' diadalma
Tett téged enyimmé.
A' sír' birodalma
Ne vonjon örökké;
Holtakra ne vágyj,
Vár élve 's örökre menyasszonyi ágy.”
Igy vissza sivalkodik és elenyész
Megtört fuvalommal az éjszaki vész.
De fölveri Toldit a' távoli zaj,
A' gyenge siralmak, a' durva moraj,
Kél 's mintha hevülne haragja után,
Borzad hadi vállain a' kaczagány.

Platte N° 2.

Melegk pinx.

Steinmüller sculp.

TOLDI

Kis domb van a' hős-fion, éktelen is,
 Tört kópja takarja be 's barna paizs;
 De mint hideg égen az éjjeli fény,
 Melly búsan omol le sötét mezején,
 A' sírra borultan az angyali lány
 Hollóhaja' fűrtiben olly halovány.
 Mellette öljője reményeinek
 Áll marczona-zordonan a' cseh Jedek,
 'S felrántani gyenge siralmaiból
 Vas karja csörögve a' lányra hajol.
 Felhangzik azonban az útlán avar,
 Megvillan erőben az ifjú kar,
 'S mint vérnap a' fellegek' árnya megett,
 Ég hős szeme Toldinak ' a' cseh felett.
 „Melly sír ez az ősz sivatag' közepén,
 'S bűn' szörnye ki vagy te, 's ez angyali lény,
 Melly a' vad oromra zokogva borúl,
 Hogy rá az arany nap is elkomorúl?
 Illy szózatot önt el haragja szívéen
 Rém-lánggal irottan ez üt-ki szemén,
 'S míg bizva feléje a' lányka eseng,
 Halványodik a' cseh, 's erős szíve reng.
 Majd mintha kilobban a' tűz, 's elenyész,
 'S a' sivatag' éje vadabbra tenyész,
 Úgy visszaborúl ijedelme után
 'S szól a' cseh, haragja ömölve szaván:
 „Sír' kéme ki vagy te?
 Ki zajgva közelgetsz,
 És rám 's örömmre
 Olly rémi szörmöt vetsz?
 Tíz szálla le már:
 Jer, téged is a' porok' éjjele vár.”
 'S harcz lenne; de Toldi a' lányra tekint
 'S így zeng szava bajnoki lelke szerint:

 „Békével o lányka
 Töltsd búban az éjet,
 Vagy kelj vigalomra,
 Ha kedves az élet.
 Harcztól te ne félj,
 Távol lesz az innen, ha istenem él.”
 Szól, 's mint haragos hab a' barna hajót,
 Úgy űzi hatalmasan a' cseh vivót,
 És űzi lapályokon, ormon elé,

A' régi Csepel' sziget-honna* felé.
 Szép csendben az agg duna ontja vizét,
 Két sajka röpülve hasítja közét.
 Sajkán komor arccsal az éj' ködekint
 Két harcz' fia ül, 's vadán összetekint
 És habzik a' víz evezőik alatt,
 A' sajka előbbre 's előbbre szalad,
 Parton kiköt a' cseh; de rugja legott
 Víz' mélyibe Toldi a' lebke hajót.
 'S habháton a' sajka megy úrtalanúl,
 Míg vissza erővel a' révbe nyomúl.
 „A' mélybe hajódat
 Mi okra lökéd el?
 Rémíteni vélsz-e
 Órjási erőddel?”
 „Egy csónak elég,
 Hős! halva marad ma egy, halva ma még!”
 Így összebeszélve halálos ügyön,
 Két bajfi szigetben előbbre megyön.
 És minden olly csendes, olly néma körül,
 Hold' szép sugarának az alkony örül,
 Nem reng level ágon, az ág' tetején,
 Hab nem zajol a' duna' sík tükörén.
 A' messze világ' zaja míg ide száll,
 Elhallgat a' csend' uradalmainál.
 Olly csendes hiába vagy alkony, a' hold
 Olly tiszta szelíden hiába mosolyg,
 Ők ketten, az életet ölni menők,
 Nem nyugszanak: harczra szegül ki kezök.
 'S megdobbán haraggal a' föld, mezején
 Vér' harczra virágzik, a' vad növény,
 'S hallik csataj, és csörej, és dobogás,
 'S rémségesen hallik az ércsuhogás.
 De messze halálosan, és egyedül
 Egy zuhanat hallik a' többi közül,
 „Ezt mennykü, vagy a' fene Toldi úté!”
 Így szól, ha ki jó a' baj' hangja felé.
 Mint várkapun a' betörő idegen,
 Döng Toldi' ütése a' barna csehn,
 'S már ingadoz a' cseh, csatája mulik,
 Függsz bús feje, lába nem állapodik;
 Mint kőhalom, a' fövény ágyra borúl
 'S vas háza utána csörögve lehull.

* Csepel sziget' honna

Még sokszor, ha vész van, az őszt tereken
A' hír' fia Toldi borongva megyen,
'S már nem rideg a' sir a' pusztán uton,
Hívével a' lányka temetve vagyon;
Hervadt koszorújak a' sárga fűszál,
Melly halmukon ing szelek' ostrominál.
És Toldi pihenni ha dombra hajol,
Itt álmodik a' csata' napjairól,
'S míg lelke a' vad sivatagnak örül,
Fel-felriad álmai' szörnyeitől.

Vörösmarty.

RÓZSA ÉS A' LEÁNY.

Sebhet bár tövised, kedves vagy rózsám! Leánykám
Illy kedves, bátor vérzi sebezve szívem'.

Pr. Sz. Miklóssy Aloyz.

NEM AZ VOLT KIT GONDOLTAM.

Kiégett pipám, 's egy nyújtózással akartam leásítani nyakamról a' terhes unalmat, melly meglepett temérdek Corpus Jurisom mellett. Sétálni kezdék szobámban; de szűk falai, mint tág erdőkhöz szokott oroszlálynak vas kalitkája, keskeny kört engedvén: eszembe ötlék egyet sétálni a' hídig. Sokféle okból sétál Pesten az ember! Ennek el kell menni házától, hogy pénz-
ziért szorító hitelezője, kit éppen mostanra rendele magához, hon ne kapja. A' másiknak sétálni kell, hogy útközben a' titkon főzött planum szerint valahogy össze jöhessen az imádott lyánkával, kinek látogatásától a' kinszerített kézfogás óta el van tiltva. – Mi több? olyan is találkozok, kinek sétálni kell, hogy új szabásu karbonáriját láttathassa. – Szja! sokféle gyöngeség lakja szívünket, ezt az erő' 's bátorság' kútfejét keblünkben. Hatalmas bástyájú vár ez, mellyben a' védő hősök közt, gyöngébb asszonyoknak is kell lenni. Én nem az említett okokból indulék sétálni, csupa meguntság birt rá, 's ezen tapasztalásom, melly szerint a' néha figyelemre érdemetlennek látszó tárgyak is taníthatnak, gyönyörködtethetnek. Mert ha más nem vonhatta magára figyelmemet többszöri sétálásimon Pesten, legalább, ha a' magyar utczában idegen nyelvet hallottam; ha a' kir. egyetem a' tudományok' műhelye, előtt sötét eszű butákra botlottam; ha a' Curia – ezen törvényhozó 's pöreligázító épület előtt, – szilaj veszekedőket; az uri utczában nyomorult koldusokat, 's több illyeket láttam; eszembe jutott, mi visszason foly az élet, 's mint csal a' külső szín, – vakító fényével gyakran igazságot leplezve előlünk! –

Mondják, hogy nincs az emberben előérzés, csak sötét képzeletek' szüleménye ez bennünk. Én nem vitatom se' jelen- se' nem létét; elég, hogy ma különösen vágytam a' hidhoz, igaz okát nem tudván adni. Való, kocsinkat be vártam ma, melly dolgaim' végezte után haza vigyen

Pestről; no de hisz' ez nem lehetett elég ok, hogy útközben szivem, mint rossz órakerék, megmegugrott. Elhitetve, hogy ma engem valami örömnélkül mulhatatlanul kell élni – siettem föl a' váczy utszán, midőn egy a' hét választó előtt pipázgató barátom karon fog, 's kérdi hová mennék? „a' hídhoz” felelék röviden, szabadulni vágyván tőle, de nem eresztett. „Semmi sincs ott látni való!” így akar leülésre birni – „kevés még a' szép leány; ha jó is egy kettő, sebesen eltűnik mint őz a' vadász elől, meg se' lehet hamarjában szólni. Későbbben több lesz, akkor én is elmegyek!” „nem leányért megyek én” mondék „hanem bizonyos dologban – Budára, de ő csak fogta gallérom. „Én is megyek mingyárt; de még rá érünk” mondá „jere be, meg kell mutatnom az ujságot.” „Olvastam,” felelék boszorkodva hogy nem mehetek. „De az Allgemeinét nem?” kérdé. „Mind, mind, még a' magyart is!” mondám; de ő csak behuzott vont a' kávéházba. Leültünk, 's ő nagy tűzzel kezdett olvasni, máig se tudom mit? én mint csolnak a' hullámon, szinte lebegtem széken, vágyván minél előbb menekedni. Szemem, szám, fülem, mind az ajtóra volt, mintha szép lyány lett volna. Szerencsémre annyira bele merült barátom az olvasásba, hogy szökésem nem vevé észre, 's én illanék, mint ölyv' körmei közül szabadult galamb, a' híd felé.

Minél inkább sietünk, annál több akadályt lelünk. Utamban két ismerős kisasszonyt találtam anyjokkal egy sarkon tűnődve. Rövid látó vagyok, csak mikor rájok bukkantam, ismerém meg őket. Már mosolyga felém az egyik, én magamban káromkodtam; de eltérni nem lehetett 's fél mosolygással, fél kedvetlenséggel, mint hitelező szokta adósát, köszöntém őket. „Talán lesz olyan jó Zsombai ur?” így szól az egyik lyányka anyjának, rám egy kérés, ígéző tekintetet vetve, de olyant, melyre a' görcstől öszvehuzódott száj is i g e n r e nyílnék el. Szívesent ígért férfit eliségem (galántságom) 's még nem is tudtam mire? „Oh! hogyan fárasztanók annyira Zsombai urat?” felel vonakodva az anyja. Télen bálókba híttak, aztán csak le voltam kötelezve. – „Tessék velem parancsolni!” ujra ezen szerencsétlen szóra nyílt fel szám, reménylén: hogy ha valami fáradságos munka – úgy sem engedik megtennem. – De sokat reménylünk, 's mi kevés teljeseedik. „Már ha olly jó lenne uraságod – bizony nagy szívességet tenne velünk” folytatá az asszony. „Mi nagyon megjártuk; vásárlani indultunk 's a' legszükségesbet – az erszényt – hon feledtük. Visszamenni érette ezen sárban alkalmatlan, 's ha holnapra halasztjuk a' vásárt utunk ma hijába esett, pedig sietős is.” A' legügyetlenebb is elérthette volna ilyen beszédből, hogy az erszényért menni kell. Mit volt tennem? fel kellett válnom a' nagy utat, 's fölül rá, még szerencsémnek tartanom a' bizodalmat. – Gyakran, ha szép lyányok közt vagyunk kivált, ígérünk, s nem tudjuk mit? – „az erszény ott lesz a' kis asztalon, majd odadja Mari,” így eresztett útnak kegyes mosolygással az asszony „majd mi addig itt nézelődünk.” – Én elindultam, 's hídhoz menésem csak maradt. A' váczy utsza' sarkától a' József városig jó sétálás; de már ben vagy Palkó, így biztatám magam, hát csak szorítsd – az út hosszú, a' lépés rövid!

Kivert a' viz mire oda értem. A' szobalyányt találám bent, 's mondám neki mért jöttem? de a' kis asztal üres volt. „Elcsukta bizonyosan Mari kisasszony” felel a' lyány „'s hol van ő?” kérdem. „Csak harmadik szomszédba ment” lőn a' felelet, „ha tetszik mingyárt haza hívom.” Már sors' üldözöttje vagyok, gondolám mérgesen magamban; de a' boszúságnak ilyenkor haszna nincs – hát csak haza hívtam a' kisasszonyt. Néztem az órát kínomban, számolgattam mikorra érhetek még a' hídhoz, 's ez alatt megjöttek. „A hon feledt erszényért jöttem”, mondám a' kellemesen lihegő lyánkáknak. „Elcsuktam felel ő, hol is kulcsom? keresi, 's nincs! Eszmél végre, hogy siettében kendőjével együtt a' szomszédban hagyta. – Alig állhattam ki mérgemet; de csak nyelni kellett, 's boszúmat a' bajszomon töltöttem ki. Jó hogy hamar megjött a' küldött leány a' kulccsal, mert tán egészen kipödörtem volna helyéből. – Kinyílt végre a' fiók, kezemen az erszény, 's derüle kedvem. Mentem mint had, melynek hátán az ellenség, sáron, vizen

keresztül, háromszor is megnéztem útamban, nálam e az erszény? 's nagy lihegve vissza értem a' nagy sarokra, hol hagyám őket, de jobban megijedtem mint a' szerelmes, imádott lánykája' férjhezmenésének hallására, csak hült helyöket találtam. E' hibázott még gondolám iszonyodva, hogy most meg őket egész városban hajhászam! zavarodásom leirhatatlan. Csak egy percze is vágytam volna a' hídhoz tekinteni, ingerelt egy ismeretlen ösztön; de hát ha addig keresnek, 's még jobban eltévesztem őket – még is, csak jobb lesz a' boltokat sorra nézni, gondolám. Hanem a' bal vagy jobb sort kezdjem é? ez volt a' fontos kérdés. Mindeniket egyszerre, elhatározám tüstént magamban. Oh ígér! szolgálat! galanteria! minden! – fölsohajték keservesen, 's neki estem a' nagy munkának. – Összejártam minden boltot, 's az alsó sarkon, a' legvégsőben csakugyan rájok akadtam. Előtte jöttem el előbbi siettemben, mért nem tudtam legalább csak be-tekinteni? mennyi hijába tett fáradságtól ment volnék! „Pedig mindég az ajtóban lestem” mondá egyik kisasszonyka; de sebes jöttömben nem vehetett észre. – Illyenkor csak bosszonkodni lehet, de későn. Áltadtam az erszényt, 's nem sokat időzván a' boltban, 's felét se hallván a' sok hálálkodásnak fáradságomért, siettem a' hídhoz földre szegzett szemekkel, hogy senkit se lássak ki akadályozhatna.

Könnyült szívvel állék a' hídnál bámuló csoport közé, hogy itt lehetek sok fáradságom után valahára! – Jött ment a' sok ember, kocsi, ló, minden; de olly mindennapian, hogy már már bele unék. Ez hát az előérzés, melly ennyi viszontagság után ide csalt! Ez is csak a' reménynek valami rokona, így kezdék bölcsekedni – ígér, de nem ad! nevetségessé lettem magam előtt a' nagy hévért, mellyel az akadályok' daczára is, úgy vágytam ma a' hídhoz, 's bänni kezdém mért nem maradtam a' boltban, vásárt segélni szépeimnek, a' mint egy hintó robbant el előttem. Egy lefátyolozott Dáma, kiben mingyárt megismértem Nyilhegyi Karcsit, jövendő mátkámat, ült abban egy ismeretlen ifju emberrel. Kocsi, ló, a' magunké volt. Ez érttem jött be eltaláltam; de mit keres itt Karcsikám? meg akar lepni, így mentegetém őt; de az ismeretlen ifju, csak sehogy se' fért fejembe. Ezt gyaníttatta hát velem az előérzés, ezért vonszott ma valami mindég a' híd felé! – Már ha itt van⁶ csak föl kell keresnem, elhatározám hirtelen magamat, 's fél búsan, fél vígan, mint vőlegény kinek máskorra halasztanak – hagytam el a' hidat. – Kocsink a' fejr hattýúba szokott szállni, egyenesen csak arra tartottam hát. Vásár volt, tömve a' szín kocsikkal, de a' miénket nem látám köztök. Kérdém az udvarszolgát, ki azt ismerte, nincs e beszállva kocsink? de ő azt felelé, hogy volt ugyan itt, de el lévén minden hely már foglalva, máshol kénytelenítetett helyet keresni, hol? nem tudta, 's én ugy se! nyakamba kellett hát vennem a' fogadókat, mint előbb a' boltokat, 's keresnem őket vakon, minél unalmasabb munkát nem ismérek. De hijába, kíváncsiságom fölgyult; vágytam látni Karcsikámat, 's még inkább a' vele jött ifjú uracska⁷ ismeretségébe jutni. A' szerelem csak gonddal, búval jár. – Nem azért tekinti meg csirkéit a' gondos gazdasszony mindég, hogy gyönyörködnék bennök; hanem kurhéjját látott fölöttök lebegni – nincs e kár bennök? én is veszedelmes héjját láttam Karcsim mellett, hát csak örömet láttam volna, miben van a' dolog? – Zrínyit megnézem, ott semmi nyoma. Két pisztolyt, oroszlánt, mind összejártam, semmi sincs! – A' belső fogadók drágábbak, hát tán kevesebb szálló van bennök – így okoskodám, 's a' hét választó felé indultam, kérdezősködtem ott, nem szállt e be egy szürke lovas hintó, egy férfi 's egy asszony személlyel. „Igen is!” lön a' felelet, 's megdobbant szívem. Mellyik szobába vannak szállva? kérdém szorultabb lélekzettel. Megmondák a' számot, rá utasítának a' szobára, 's én remegve kopogtaték be. „Szabad!” kiálta egy nyers hang, melly, mint rekrutát tűzbe parancsoló commandó szó, ujra

⁶ ittvan

⁷ ifjúuracska'

megdöbrentett. Kinyitám az ajtót, 's egy meglelt idejű férfi köszönte bent barátságosan. – Zavarodásomban csak hajtogatám magamat. Végig néztem a' szobát; de Karcsit nem látám. „Reménylem – ?” szól az öreg ur félbe szakasztva, 's egy barátságos kérdő tekintetet vete rám. „Igen is” így makogék ismét elébb járva nyelvem eszemnél, „igen is kívántam tiszteletemet tenni –”. Az öreg ur örült, én magam se tudom hogy' voltam; az jut eszembe, hogy sok nőgatásra le is ültem, 's beszédbe eredénk. Itt el kezdé per longum et latum beszélni az öreg úr környülményit, 's hosszas csevegésének rám nézve rémítő resultatuma az lett: hogy ő tegnap eskütt meg ifjú feleségével, consequenter még igen boldog, 's most Pesten keresztül viszi haza szép párját. Mint uj atyafi, magát rokon szeretetébe ajánlotta; de akkorra már zavarva voltak bennem az érzékek, kerengett velem a' szoba, szemem mint aprilisi nap elsötétült, füleim csengtek, szóval, úgy voltam mint ájulás előtt szokott lenni az ember, 's fölül rá örülnöm kellett az uj frigynek, 's kedves drága urambátyámnak nevezni boldogságom' rablóját. „Mint fog örülni Karcsikám – (tehát csakugyan Karcsi!) – itt látván édes uramöcsémet” – szól tovább a' sógor – „az uton emlegette mint szeretne itt jurátuskodó bátyjával beszélhetni.” Karcsim' férjhez mente hát már bizonyos volt előttem. – Szegről végről rokonom, 's egyéb atyafia Pesten nincs, – így gondolkodám, 's pálczámmal motoztam a' földön míg az öreg úr folyvást beszélt, mit? mit nem? azt csak maga tudta! ön szerencsénkről örömet beszélünk; de a' kinek vesztén épült az, únva hallgat bennünket. Én is vágytam menekedni a' kínhelytől, különben is olly tele volt szívem érzéssel, hogy több nem fért volna már bele, 's ilyenkor mi édes a' magány! magányban mi jól esik a' panasz! 's ezt versekben önteni ki, ah mi fölséges! kivált mikor amúgy maga kárán tanulta, olly természeti színekkel föstheti az ember a' szépnem' szívrepesztő hűtelenségét! szobámba vágytam hát bezárkozni, 's nem is beszélni a' hűtelennel: de azt még se állhattam meg, hogy ne kérdezzem mostani hollétét? „azt mondá hogy uramöcsémet keresi föl” volt a' felelet. „Engem?” kérdém rebegve, 's arczom ollyan lett mint a' játszi színű selyem, hol sárga, hol piros, hol fehér. „aha!” imígy villantam uj gondolatra „erőszak van a' dologban.”⁸ Karcsim kínszerítve volt e' lépésre, azért emlegetett az uton férjének is mint közel rokont, hogy a' Pesten velem találkozás vissza ne tessék néki, 'most talán szállásomon keres, hogy bucsucsókját – ah! ah!”⁹ – s tovább nem gondolhattam. Menni akartam, 's a' mint az ajtót közel már nyitni akarnám, sebesen kitáru az kívülről, 's én, szemeim szikrát vetve taszítottam a' szobába vissza. Erre elfordulván, kezem szememre kaptam, a' bejöttek megzavarodtak, az öreg úr ápolgatott. „Ej! ej! szegény öcsém! ládd, ládd lelkem Karcsim, a' szeles jövés. Tehát Karcsi? szűnt szemem fájdalma. „Semmi, semmi kis hugom!” rebegém, 's szembefogva ölelésére sietek. De az félve vonult előlem hátra. Kinyitom szemem 's hasonlóan visszahökkenek, mint fösvény arany ládájától, mellyet kiraboltak éjjel. A' szobában három ismeretlen közt, illy zavarodásban; soha nem tudtam mit csináljak. „Én bizonyosan rosz helyen járok” így kezdém végre magam mentegetni, 's pirulva kérde a' szép menyecske – kihez legyen szerencséje? az öreg úr bámult, én megmondám nevem, 's így jöhettünk nagy nehezen világosságra. Az öreg úr való, hogy szürke lovakon jött másod magával, való hogy felesége Karcsi, 's annak itt Jurátus rokona van; de hány szürke lovas hintó van a' világon? hány szépnek neve Karcsi? Ez nekem mind nem jutott eszembe, csak az volt szerencsém, hogy a' menyecske nem az volt kit gondoltam! Ez éppen most mutatá be öccsét férjének, én pedig ezer engedelem-kérés közt váltam meg tőlök, örülve hogy most az egyszer vége a' sógorságnak. –

⁸ dologban.”

⁹ ah! ah! –”

Hajh! de örömem csak addig tartott, míg leértem. Ismét eszembe jutott Karcsim, meg az ismeretlen férfi vele, 's nem nyugszom fölfogadám, míg meg nem találom, 's bizonyost nem tudok róla, 's elindultam a' fejr hajó felé. Ezer gondolat vitta agyamat váltva míg menék. Micsoda indulatot mutassak ha csakugyan hűtelen Karcsim? – Epedve nézzem őt más karjában, vagy föl se véve? szomorúan e, vagy jó kedvet játszva, boszúsan e, vagy nagylelkű hidegvérűséggel? ezek voltak a' nagy problémák! 's útközben minden üveg ajtóban egy egy grimászt próbáltam! Fejünk tele szerelmes gondolatokkal; aztán csak felejtjük mi történt! a' fejr hajóban ismét szürke lovas hintót kérdeztem, 's szerencsétlenségemre ide is tért be egy! „Hol vannak?” kérdém, 's a' szobaszolga mondá, hogy most mentek ki csak, azon meghagyással, hogy ha egy Jurátus keresné őket, ő nyitná föl neki a' szobát, hol várakozzék rájuk. „Megpillantottak a' hidnál” gondolám, „s reménylém, hogy meg fogom őket keresni,” azért magamra értém a' meghagyást, fölnyittatám a' szobát. – Várok – várok, 's csak nem jó senki! Az ember illy állapotban nagyon hajlandó a' költészségre. Fönleng ben a' gondolat, hevülnek az érzések, azonban szívét a' lyányka' képzelt hűtlensége mennyköves fölhőként fenyíti, még az unalom is segíti élesztetni a' szent szikrát, – ki ne gyulna hát ilyenkor lángra? ki ne vágya költői szárnyakon fölemelkedni a' mindennapi egyszerűség fölött? – Egy két sebes fölalá járás után a' szobában, néhány méla bajszpödörgetés közt, kész lett nálam is a' vers:

Lyányka! édes, itt epedve
Várlak; míg Te tán nevetve
Mennyed' éled más' ölen!
Mennyed' éled! – 's itt sohajtva
Vár az ifju bajt gyanítva,
'S könyrezegve bus szemén!

már most le kellene írni; 's íróeszközöm nincs: pedig ennyi szép gondolat hijába nem veszhet! Egy kis zacskó volt az asztalon, örömemre ben egy pugilláris, 's abban még nagyobb örömemre, egy kis plajbász szurva. Élj hát versem, élek én is általa gondolom, 's egy kis tisztásra fölirtam azt pugillárisba emlékül. Azonban csak nem jó senki. Untomból sétálgatok, nézegetem az írást. Letörlik e' gondolom, pedig nem illy porhanyú emléket érdemelnek illy halhatatlan gondolatok. Mi jut eszembe? az hogy fölvágjam az ablak' üvegére, ott daczoljon az idővel, 's hirdesse a' múza' örök létét. – Szerencsétlen gondolat! – de sokat gondol az ember, minek nem fontolja meg végét! – Tűzkövem jó éles volt, az első sorokat könnyen fogá, de megtompult az utólsókra; 's a' mint nagyobb erővel kínszeríteném a' bötű-mecczésre – recs! a' nagy ablak-tábla egészen összezúzik ügyetlen nyomásom alatt! Ez még semmi! hanem e' pillanatban jó a' szoba' szállója, 's megütközve néz az ablaktörőre. – Most hirtelen az ajtóra szalad, betekint, 's én ott álltam rémülve a' tört ablak előtt, kezemben a' pugilláris, mellyből írást a' verset. – Erre hirtelen rám csapja az ajtót, rá fordítja a' kulcsot, tolvajt kiált, 's elmegy lármázva föllázítani a' cselédséget. Én bámulva, tanácstalanul álltam a' szoba' közepén, mint ki fölött a' ház ég 's ki nem mehet. Mi lesz belőlem? böcsületem, még tán hátam is fog szenvedni gondolatlan tettemért. – Szinte le akartam már ugrani; de az utsza messzecke esett az ablakhoz, pedig a' kő kemény – a' láb törékeny! legjobb lesz hát rendületlenül várni a' sorsvégzést. – Ajtómat ellepte a' sok csőcselék nép, de rám nyitni azt, egyiknek se volt bátorsága. Én mint második Zöld Marczi, vártam ben a' kimenetelt. A' gyávák! ha tudták volna, hogy én jobban félek mint ők? – Nem állhattam tovább már, ki szóltam az ablakon, mit akarnak velem? A' magyar szó' hallására egyszerre jobb hiedelembe jött felőlem a' szálló úr, 's ablakon

által, alkuba ereszkedék velem. – Elmondám az egész dolgot, a' hogy volt, 's vége lett a' nagy vitának. Mosolygva küldé széllyel embereit, 's még ő kért tőlem bocsánatot. „Igaz, hogy én szürke lovon szálltam ide feleségemmel” mondá, – „'s öcsémet ki itt Jurátus ide rendelém, 's meghagytam beeresztetni, ha itt nem lennék is; de e' szerint még sem az vagyok, a' kit gondolt uraságod!” „nem ám” – felelék ismét ezer engedelem-kérés közt, 's az ablak' árát megfizetvén boszusan hagyám oda a' fogadót. –

Én késtem; az idő sietett. Már estellet, 's még se' tudtam Karcsimról semmit. Szörnyű sors! pedig az ismeretlen úr, kivel láttam a' hintóban, szüntelen képzeletimben lebegett. – Az ember túr, fárad, de utóbb elunja a' sokát. Eddig csak meg voltam szokott szeszélyemben, de kit ne venne ki törelméből ennyi sorsboszontás? már haragudni kezdék, de sokszor haszna ennek is csak annyi, mint a' szelíd egykedvűségnek, – ezért most sem tudtam hová szállt Karcsim? 's megint csak vakon kelle keresnem. A' vadászkürt közel esett, hát csak oda indultam. – A' szürkét már nem mertem kérdezni, de min kezdjem hát? „van e itt szállva” – kérdém fontosán „egy pár ember?” „Oh! több is hálá Isten!” mondá a' szolga. „Igen; de egy fiatal pár?” kérdém tovább. „Az is van elég” felele; „egy pár katona tiszt, egy pár Anglus utazó, egy pár –” „Igen; igen,” félbe szakasztám a' fecsegőt; de egy ifjú ember, egy ifjú dámával van e?” „Illyenek is vagynak” mond, „egy pár jött négy sárgán, másik két pejen, harmadik két szürkén –” „Ismét szürkék tehát? gondolám bajszom' rágva, az ország' minden szürkéji Pestre jöttek tán ma boszontásomra, hogy mindenütt azokba botlom. – De itt nem én kérdeztem, biztatám magamat, tán nem csálnak. „Az lesz!” mondám a' szolgának félénken. „Zöld hintó” hadará ő tovább „széles kalapú, pödört bajszú magyar kocsis” „az az!” mondám vidulva „a' mi Miskánk! már itt csakugyan nyomokban vagyok, 's kérdém a' szoba' számát. Meg mondá, 's én dobogó szívvel lépdelék a' mondott szoba elébe. Félig nyitva volt az ajtó – ben csöndes minden, 's már sötétes. Ha hon nem volnának, csak becsuknák az ajtót gondolám 's kopogtatás nélkül, kémlelődvé bemenék. Ott állt háttal felém Karcsikám, még az ajtóbol rá ösmerék, mint fáradt vándornak holdvilág az est ködén, úgy világított ált szép szőke haja a' szoba' homályján, 's én boldog vándor ennyi viszontagságim után, rohantam a' kedves rég keresettnak ölelésére. De meghagyom onokáimnak is, hogy sötét szobában ne öleljenek senkit: ott az ember ölel 's nem látja kit? Alig czuppantám vélt Karcsimra heves csókomat, a' mint az fölsikolt, 's egy ismeretlen szép ugrék ki karjaim közül, engem meg hátul nyakon kap egy nagy marku ember. – „Hah! hűtelen!” így dörgött fölöttem a' zavarodott menyecskét is érdekelve, 's én vissza se fodulhattam olly erősen tartott. Jó hogy valami puska nemű nem volt mingyárt kezénél, mert még kárt tett volna az emberben. Oh! szürkék! zöld hintó! pödört bajuszu kocsis! szőke haj! én ismét csalódtam, 's nem azt találtam kit gondoltam. Előbb majd lopásba keveredtem; most meg majd házasságtörésbe esém! Eleget mondám a' dühültnek hogy eltévedtem, rossz helyen járok; de ő szikrázó szemekkel méregete, 's nem hajta rá semmit. A' mint bejövék egy ágyon heverésze ő, 's látta hogy kémlelődvé jövök – én nem őtet. Csak várta először mit akarok; hanem midőn egyszerre felesége' ölelésére rohantam, nem vette tovább tréfára a' dolgot, nyakon kapott, 's ki tudja? Feleségének mi régi belső titoknokát gyanítá bennem. Mentegetém magam mint tudám, – felesége szinte sirva kérlelé, én esküvém, hogy sohase láttam őtet, csupa vak történet vezérle ide, 's mást képzelék a' sötétben; de hűjába! a' dolog kényes, 's illy esetben nem könnyen hagyja magát az ember meggyőztetni. – Sok beszéd 's engedelem kérés után csakugyan csillapodott heve, 's szép nője szeliden simulva arczára, egy csókkal meg is kötötték a' békét, utóbb plane engedelmet kért tőlem vak hevéeért. Hja! ezt a' fejrhajói úr is megtette; de azért csak ki kellett fizetnem az ablakot, ennek pedig csak nyakamon maradt ujjainak nyoma. –

Hanem ez mind csekélység! Jobban fáj az nekem, hogy Karcsit, mint ősz gonosztévő, lelke' nyugalmát csak nem lelhettem. – Búsan álltam meg lent a' kapuban, mint mostohájától elvert gyermek, nem tudtam föl e' vagy alá? Már szinte kételkedtem, hogy tán nem is láttam a' hidnál elébb hintónkat; 's a' lovak tán pejek voltak, csak én láttam őket mint közellátó szűr-kéknek; mert ennyire kijátszatni már csak ugyan sok! alig gondolom ezt, a' mint a' hidnál látott szűr-kék ('s csakugyan most is mieinknek ösmértem) ön zöld hintónkba fogva vágattak föl a' Váczi utszán a' játékszín felé. Csakugyan jól láttam hát elébb is gondolám, 's siettem vidulva utánok nézni, merre mennek? de mire kiértem az utszából, már eltűntek, 's tulajdon kocsink olyan volt előttem, mint a' szél – látjuk hogy fuj; de nem tudjuk honnét? 's hová? nézem az órát, 's épen most volt ideje, a' játékszínbe menésnek. – Ahá! gondolám Karcsi kedvelőjök a' játékoknak, bizonyosan oda mentek, 's siettem a' már csoportozó emberek között. Sokan tódultak az ajtókra, három hintó is állt ott. A' szűr-kék gondolám már elől lesznek; 's csak tola-kodtam én is előbbre. Nem találtam mire oda értem kocsinkat ott; de, leszálltak már gondo-lám, 's a' kocsit haza küldötték: iparkodtam hát befelé, itt bizonyosnak vélvén Karcsimmal a' találkozást. – Tömve volt a' játékszín, valami czifra nevű új darabot adtak, 's ilyenkor a' nép csak kíváncsi. – Ezer kalap tarkálott körültem, ezer kék szem keresgélt szél nézelve – mit? azt legjobban tudja a' kereső. Én is kerestem köztök Karcsikámat de nem volt, 's mellette még taszigáltak is. – Az ember csak mozog, – 's észre se veszi hogy bellyebb tolódik. Már szinte közepén valék a' játékszínnek, de Karcsit csak nem láttam. – Távolság tőlem megakadt sze-mem egy kémlelő szőke fejen, 's úgy tetszett, az övé is bennem. – Szem üvegem hon feledtem, pusztá szemmél pedig ki nem vehetém tökéletesen vonalmaid. – Szőke volt mint Karcsim, testállása, hasonló, vágytam közelebb juthatni hozzá. Mosolygva suttogott a' mellette álló férfival, ez nekem nem tetszett. Egyszer integet felém, hí magához, de nem mehettem. Már az! már az! ezt sugá megdobbant szívem, 's kezdék visszaintegetni én is, lángban borult arcczal, örömben uszó szemekkel – szomszédim meg morogtak rám fészkelődésemért, de ilyenkor egy két dőfést szívesen elállna az ember, csak mehetne. Óh Thalia! Clió! vagy bár mellyiketek is szent szüzek! sohajték magamban, most adná oda Helikoni szárnyait, mellyeken egész tes-ti extensiómmal emelkedhetném a' pór nép fölött, 's az integető angyalnak keblére röpkülhet-nék! De illyeket az ember csak képzelhet, azonban a' sok hús tetem előtte nagy gát. 'S im az előttem álló úr mozogni kezd, kéri a' körülállókat, 's azok, meglehet valami tekintete lehetett előttök, utat engedtek; tüstént hív szatellese lettem az előre nyomúlónak, 's Csokonay békája-ként, örültem vesztetre a' haladásnak. Közelebb jutánk már a' mosolygó széphez, 's elkezd az vidulva „g r ü s s e d i c h G o t t N i k e d l” barátságosan kezet nyujtva az előttem menőnek. Elállt szemem szám. Az én Karcsim nem illy nyelven beszél, 's közelebből látva nem is ha-sonlított hozzá – következőleg nem az volt kit gondoltam! most eszméltem, hogy bizonyosan nem is nekem, hanem az előttem álló úrnak integetett az isméretlen lányka, 's én magamra értettem; de az ember a' mit kíván, hamar magára érti. Hanem ez még eddig semmi! úgy oldalaslag egy beszélgetés töredéke zavart meg még jobban. „Megházasodott?” kérdé egyik „s kit vett?” „Nyilhegyi kisasszonyt Zsombárol” felel a' másik. Ilyenkor az ember ha tobákos volna, csak szipákolna búfelejtésért! „ugyan szeretném látni, milyen főköttőben?” mond ismét egyik. Bizony magam is, de nem főköttőben gondolám én hozzá. „Tán itt lesznek a' játékszínben?” kérdé tovább. „Én is azt gondolám” mond amaz; „de csalódtam. Ittben hallot-tam csak: hogy Budán ma magyar játék lesz, 's abba mentek, én meg most már innét ki nem mehetek.” Dicsértem magamban Karcsim' magyar lelkét; de most az egyszer még is csak jobb lett volna, a' németbe jönni. Kimenésről szó se lehetett; pedig most már tudom hogy megkap-nám, nem irgalmatlan sors ez már? Haragudtam az előttem utat törőre, mert előbbi helyemen

közelebb voltam az ajtóhoz: de ennyire bejövén már lehetetlen kimenni. Ugy voltam mint csík a' varsában; be, csak bejöttem, de ki hogyan megyek? – azonban zendülés esik mellettem, 's egy lyánka a' szorosságban, ájultan csügg¹⁰ egy férfi karján. P l a t z ! P l a t z ! kiáltják mindenütt, 's ki ne hátrálna ilyenkor a' szerencsétlen előtt! örülve ugrottam nyomába a' kiabálónak, 's csak addig ne eszmélj szép lyánka, míg én utánad kimehetek, gondolám, aztán ha örökké élsz se bánom. Fris levegőre kelle vinni az alélttat, 's én utánok szerencsésen kiszabadultam a' játék-színből! nem várhattam mi lett a' szegény lyánból – fiakkert kiálték, 's könnyült szívvvel siettem Budára Karcsim után!

Míg fölérénk, mérges skorpioként kerengett fejemben, a' mit Karcsim' férjhezmentéről hallottam. – Hüm! így biztatám magam – hiszen mindössze is csak egy lyánt vesztettem el! De mikor az embernek az az egy lyány mindene; még is csak nagy vesztes! – Illyenkor a' gyáva, ha nem hidegelné a' vizet, hamar Dunába ugranék: a' nagy lelkű tűr, 's mint fejére csapott terhet, czepeli a' nehéz életet. A' hegyen menénk már, mikor eszembe juta: mért megyek én most Budára? mért keresem olly lélekszakadva Karcsit? bizonyos dátumokból tudván, hogy férjhezment. A' hűtlen nem érdemel ennyi utánjárást; a t q u i Karcsim hűtlen, mert máshoz ment: e r g o – csak fordulj vissza Palkó! Im még kadenciára is kiment sylogismusom, 's mért? mért nem? a' kocsit csak nem fordítottam vissza. – Az ember csak okoskodik; de a' szív, egy dobbanásával megczáfolja argumentomit. – Ha már ennyire jöttem, gondolám mindegy; a' kocsibért ugy is csak ki kell fizetni: hát csak menjünk. Aztán nem is szükség hogy éppen Karcsiért jöttem által. A' nemzeti darab, melyet honni nyelvünkön hallok ma adatni – 's ez ugy is nagy ujság itt! az az, a' miért mint igaz magyarnak különben is kötelességemben állt jönni; nem egy hűtlen lyány, a' mi efelett nem is olly ritkaság! – Így leplezzük be gyakran a' szívgerjedelmeket hazafisággal, nagylelkűséggel ön kedvtöltés színével. Bámuljuk nemzeti tánczunkat, esküszünk hogy soha idegenre nem mozdul lábunk: igen, mert a' kedves szóke lejte! sürgős dolgunk haza készítetne a' mulatságból; de nagylelkűen fölálodozunk egy éjt a' házi barátságna: föl igen, mert a' szép lyánka is ott marad még! különös kedvtelésből kimegyünk sétálni – nagyon szép az idő: szép ám mert ott lesz a' rég látott lyánka, ki télben is tavaszt hoz tűzszemein! – Hogy én igazán, a' magyar játéért, vagy Karcsikámért jöttem e' inkább nem vitathattam, mert megáll a kocsim a' játékszín előtt. – No lesz itt most szorongás gondolám, 's előre ropogának bele csontjaim. Ha Pesten olly tömve voltak abban a' nagyban is; hát itt e' kissebben hogy össze ne szorulnának? annál inkább, mivel itt ma magyarul játszanak – későn is jöttem már. Félttem hogy be se térhetek, aztán se játék, se Karcsi! mély csönd volt az ajtó előtt! komoly figyelemmel hallgatják gondolám honi művészinget, 's szinte tartózkodám léptemmel zavarni a' vélt köz figyelmet. Haj! de, sokat gondolunk sokat csalódunk! Épen akkor oltogatá búsan – mint az angyalokat oltott fáklyákkal festik koporsókra – a' mécsket egy ember. Hát mi dolog? kérdém meglepetve. 'S az azt mondá – szinte szégyenlem magyar létemre magam is, de négy szem közt csak megmondom – azt mondá az ember: hogy ma magyar játék akart lenni, 's két, három személyért, kik magokat megalázták, nem volt érdemes előadni a' darabot! – Illyenkor az ember egyet sohajt, 's jó hogy üres a' játékhely senki se látja pirulását. Se játék, se Karcsi! hát, mint megjövendőlé, csak hogy ellenkező okból. Megint hijába jártam; pedig Karcsit most bizonyosan itt kaptam volna; mert mondá, az ember, hogy egy szürke lovas hintó csakugyan volt; de visszament. Csodálkozott kocsisom hogy olly hamar vége a' játéknak; én meg nem merém neki mondani okát; mert majd elbeszelné másnak is! Csak hajts – mondám, 's kocsim egyik szegletébe vonulva, elmélkedém a' multról, és jelenről!

¹⁰ ájultancsügg

Már késő este lett. Világossal nem találhattam föl Karcsimat, mit reményljek most sötétel? ezer gondolat kelt fejemben; de egyik rosszabb volt a' másiknál, azonban kocsisom meg állt a' játékszin' piaczn, fölnyitotta ajtómat, mert eddig volt az alku. Mit tegyek? a' sok lótasfutásban igen elfáradtam, pedig újra a' fogadókat akarám sorba jární Karcsimért, s' ha fáradtak vagyunk, jól esik az ülés. Alkuba akarék hát ereszkedni a' bérkocsissal, hogy még vagy két óráig hordozzon engem. Lehetetlen! mondá az, lovai már fáradtak, aztán holnap nagy utra fogadták; pedig korán kell indulni. „S hová”? kérdem én. „Egész Vácra” felele ő, „arra pedig a' homok nagy, a' kocsi nehéz.” „S kit viszesz?” kérdém újra csak azért hogy teljék az idő, s' még ülve maradhassak. „Azt magam se tudom” mondá ő. „Egy fiatal úr, meg egy szép menyecske, többet nem tudok rólok. Csak úgy álltak meg itt, még megfogadtak. Két szürkén jöttek.” Ujra szürkék hát? gondolám, s' boszúsan ugrám le a' kocsiból. A' kísértetekről eddig nem tarték semmit; de már lehetetlen volt nem vélnem hogy engem valami rosz lélek nem kísért szürke ló' képében! Ez Karcsim! már bizonyos! most viszi őt haza uj férje. Sajnálom szürkéinket, mellyek a' hűtelennel Pestre fáradának. Kérdém a' kocsist, nem tudná e? Hol volnának szállva. „Magok se tudták hová fognak szállni;” mond ő „azért hát csak úgy hagyának módban, hogy holnap reggel ezen piacon legyenek, itt megtalálnak. Megfizetém most neki a' bért, s' haza hagyám menni. – Egy lépést se többet utána! fölkiálték egész tökélettel, – ma legalább! tevém hozzá, megbánva hirtelen a' nagy szót, s' bemenék egy kávéházba plánumokat csinálni. Csak tudnám, gondolám itt magamban, hogy szeretne még velem beszélni: ugy semmi esetre sem keresném föl, hadd vágya, hadd epedne utánam; de az ember nem tudja, aztán csak kíváncsi. Puncsot parancsoltam. Hevité ez még jobban belsőmet, s' csak nem újra elindultam Karcsim után; de kinn sötét volt, s' olyankor az ember hamar botlik. – Jobb lesz gondolám ismét, azt határoznom el, milly' formában lepjem meg holnap Karcsit? Jó volna tán korán ha valahol rá akadhatnék, még szállásán rajtűtni, így töprenkedém. De meg nem tetszett; mert azt vélné hogy őértte mentem, aztán korán be se eresztenének. Jobb lesz hát meglesni mikor a' fiakerre fölülnek, s' akkor egy megvető pilloantatot vetve rá, menni el mellettök. Ez szép férfúi büszkeség lenne; de az embernek szive is van, pedig olly tele, aztán csak szeretné ki üríteni. – Nem! legjobb lesz más kocsin utánok menni. Dunakeszin bizonyosan megszállanak; s' ott ha meglepem, ott fog düledezni a' hűtelen, – ott lesz derék ellesni arcczn a' változó indulatokat. Fölséges scéna! még tán egy vígjáték is kerülend belőle! – Puncsom elfogyott. Nézem az órát, már éjfél felé vala, elplanizáltam az időt – siettem haza. – Az emberen nappal sok esik, aztán csak nem tud alunni; mig a' természet is bele nem szól, véget nem vet az ébren álmodozásoknak, tompább létbe süllyesztve a' lelket! egy kis hánykodás után mint rosz gyermeket, csakugyan elnyoma az álom, s' jól esett fáradt tagaimnak a' nyugvás. Szürke lovakkal, s' Karcsimmal álmodám. Mintha ezek ragadtak volna Illyésként, de nem tüzes szekéren Karcsimmal égbe, s' mikor már fölérnénk, a' hám elszakadt, kocsink vissza esett, s' a' nagy zörrenésre fölbredék. Székemet rugtam el álmomban, ez költött föl; de jó, mert már jól feljött a' nap, féltem, Karcsim már eddig Dunakeszi felé jár, majd elszalasztom, aztán se meglepés, se scéna! sietve hagytam el szobámat, hogy mingyárt kocsit béreljek, melly Karcsim után vigyen. A' házi aszszony hogy kimenni látott kiabált valamit utánam; de ha az ember igazán siet – nem hall.

Nem leltem már a' játékszin' piaczn tegnapi kocsimat: Karcsi tehát már elment; s' vágytam én is minél előbb utána. – A' ki siet nem alkuszik, a' ki nem alkuszik mingyárt mehet: nekem is csak addig kelle várnom, míg fölültem, s' tüstént indulánk Dunakeszi felé. Előttünk nem láttam kocsit; Karcsim hát már messze járt, utánunk jött egy szürke lovas, de nem a' miénk, hát nem törődtem vele. Csak azt irigylém, mint kerülé ki nagy robajjal a' két jobb erőben lévő hámos, már tán hajó huzáson is tülesett gabancsinkat, de a' gyengébb, enged az erősebbnek. A'

mint megpillanthatám azon úr ült ben feleségivel, ki tegnap a' vadászskürtnél úgy nyakon kapott. Kocsisom iparkodott a' szürkék után, én meg féltem; hogy az említett úr ezen utamat is valami kicsinált rendezvous-nak fogja vélni, feleségével. Hanem a' homokban megcsendesült kocsisom, csak léptetve mehetett, mint halottas kocsi, – 's elhagytak a' szürkék. Unalmas, kellemetlen volt utam. Rekkenő hőség, nagy por, aztán nem is beszélhettem senkivel, kocsisomnak lovaival is elég beszélni valója volt. – Az ember Puncs mellett csak tüzeskedik, aztán megbánja, később jobban megfontolván a' dolgot. Így megy a' házasság is! gondolám, mélyen merülve eszméletimbe, mint kocsim a' homokba. A' szerelem puncsos üvege mellett neki hevül az ember, sokra tökéli magát, 's elindul dagadt kebellet, arany reményekkel a' házasság élet' útján: aztán a' nagy hőségben, porban, hidegben, esőben, mellyek alkalmatlanná teszik azt, – csak bánja indultát, 's szeretne visszamenni de nem lehet. Boldog vagyok! fölkiálték, hogy Karcsim' hűtelensége fölbresztett házassági álmaimból – mostani poros utamról még vissza térhetek. Sohase megyek én utána, elhatározám magam, illy alkalmatlan útban! – 's egy döccsenése kocsimnak ébreszte föl mélás andalgásimból. – Kinézek; hát egy paraszt kocsi van össze akadva a' miénkel. Kocsisom szakkermencez; – a' paraszt teremtetéz – ketté tört első tengölyünk. – Fiakkerem fölakarta tartani magas ülésén a' pesti auctoritást, a' paraszt azt emlegeté, hogy a' császárt is szolgálta, szemei meg fényesek voltak mint este a' szent iván bogár, meglehet mélyebben tekintett a' kancsó' fenekére valami csárdában; elég az hozzá, hogy egyik sem akart igazán kitérni, összeakadtak, az én hintóm kopottabb tengölye engedett a' nagyobb erőnek – 's eltört! Jó éjszaka neked Dunakeszi! gondolám úgy járok, mint a' ki szekéren ment gyalog jött, 's csak azon tűnődtem, hogy menjek vissza? Ez sorsintés volt. Egy lépést se többet a' hűtelen után! vissza! vissza! de – hogyan? az okos, kivált ha erszénye is van az ész mellé – könnyen segít magán. A' fiakker tengölye' árát pretendálta, a' paraszt ütleket ígért, én meg féltem, hogy utóbb az én hajamba kapnak. Itt amicára kell léptetni a' feleket – gondolám, 's a' fiakkernek kifizetem a' tengöly' árát. Erre ő megcsillapult, csak azon vakarta fejét; hogy vontassa majd haza béna castrumát. Én meg a' paraszt kocsijára fölültem, ki a' pör-eligazítás' díjában, Pestre vissza vitt.

Soha lyányért egy lépést se! ezzel vánszorogtam izzadtan, porlepve szobámba. A' paraszt kocsi megrázott, derekam fájt, – aztán még is se Karcsi, se semmi! Pihegve dültem ágyamra az árnyékolt szobában, reménylven, hogy majd lealhatom búmat; de házi asszonyom rám jött pörölni. Nincs hát nyugtom még ágyamon is! sohajték, fölemelvén bánatos fejemet, mint beteg az orvos' jöttére. „Mi baj no?” kérdém a' zsémbelődőt. „Az Istenért! hol jár a' Tns úr?” Így feddődzék ő – „tegnap délóta tán egy kalán meleg se volt a' gyomrában? uramfia! milyen izzadt? milyen poros? – aztán keresték is!” „kicsoda” kérdém hévvel. Nem Karcsim volt e? gondolám magamban, mert ha igen: úgy még ma Váczon kell lennem. „Mint elbágyadt a' Tns úr!” így sajnála tovább nem felelve kérdésemre – nem parancsolna e egy kis meleg levest? vagy fekete kávé?” „ki keresett?” kérdém újra nem hallgatva szavaira. „De hogy is nem hallotta?” így kerülé ismét ki kérdésemet „hisz úgy kiáltottam ma reggel utánna, majd gégém szakadt meg bele. Már most késő!” „ki keresett?” kérdém harmadszor is boszúsan „arra feleljen!” „Hát Miska, a' kocsis volt itt!” mondá végre. „Tegnap háromszor is, ma is már néhányszor; de én nem mondhattam meg neki hol van a' Tns úr? – már most kéntelen volt elmenni, mert se pénze; se szénája!” Miska volt hát? – Ez haza akart vinni bizonyosan, 's most elszalasztottam. Fejcsóválva jártam szobámban, asszonyom meg kiment; hogy majd egy kis levest melegít! – Haza megyek! ezen gondolatra villantam egyszerre – még ma kimegyek Pestből! 's ez tüstént erős tökéletté vált bennem. Megnézem hogy van hon a' dolog? ott a' búsfűzek alatt, hol annyiszor esküvék hűséget, a' hűtelen, hol minden rózsá' kelyhéből egyegy szép remény mosolyga felém: ott élem

le sorsüldözte éltém' árva napjait. Még meglehet Apollónak egy fölKentje váland a' költés' valamelyik ágában belőlem – szerelmes elkeveredtében az ember sokat tehet! magányban nyö-göm vesztességemet megvonva a' világtól, csak ideálimnak élek. Karcsit sohajtom a' hűtelent, bús sonettekben kesergem a' szép mátkát! – Tetszett ezen gondolat; úgy, hogy fölvidultam rá, 's fűtörészve szedém össze holmimet. – Rideg, magányos életre készültem, ezentúl csak sohajtani akartam, 's különös! hogy most még is egészen fölvidultam. Sirni akartam, 's nevetésre vonult szám, sohajtani készültem, 's hahotára készlete valami belől. Ez megint előérzés! gondolám; de nem adtam rá semmit. – Fél óra mulva már kocsin ülék haza felé. – Alig hagyám el Budát: ujjá szült a' dunántúli levegő. Olly valami édes ömledezéssel szállonga lelkem a' múlt' képein, 's szállongált Karcsimon is az elvesztetten; hogy szinte boszús valék magamra, mért nem tudok bús lenni! folttettem magamban: hogy az uton még rímeket szedek össze, 's hazáig legalább a' hűtelent egy sonetbe foglalom! Hijába! nem mentem semmire se sonet, se rim! Csak falunk, Karcsiék' háza, a' kert, ő maga de nem mint hűtelen, hanem mint midőn máskori hazamentem-kor jött előmbe, olly jó kedvűn, olly enyelgőn, olly édesen pirongatva késtemért, – ezek lebegtek előttem, 's szívem, mint meg áradt patak, alig fért keblemben! –

Tétényben megakart kapadni kocsisom, 's be állott a' fogadóba. Akkor fogott ki ott egy kocsis két szürkét, 's ebben csakugyan Miskát, a' kocsisunkat ösmerém meg. Örömmel vere-gettem meg szürkéinket, melyeket hajhásztam Pesten és hijában! eszembe jutott ismét Kar-csim. Boldogoknak tartottam a' hiv állatokat, hogy őt vihették, 's én csak nem is láthatám. Hálá Istent kiálta Miska is hogy meglátott, 's panaszkodék, mennyit keresett szállásomon. „Mi ujság othon?” kérdém, remegve még egyszer meghallani a' borzasztó hirt. „Férjhez ment Nyilhegyi Borcsa kisasszony¹¹” mond ő. „Mellyik te? Borcsa?” kérdém ujjá születve a' hirre. „Igen is Borcsa kisasszony, a' kissebbik. Nógrád Vármegyébe vitte valami Lékesy nevű Szolgabíró. Az egész dolog csak úgy susogó formán történt” – mondá tovább Miska „minden láрма nélkül, se kézfogó, se lakodalom! De az öreg úr így akarta. Én vittem be tegnap őket Pestre, hogy majd Tns urat meg kihozom; de nem találtam, szállásán se tudták megmondani hol van? szénám meg már nem volt, se pénzem: hát kénytelen voltam üresen kijönni – hálá Isten hogy össze találkoztunk! „Hát Lékesyék? kérdém. „Pestről fogadott kocsin mentek to-vább!” „Hát Karcsim hogy van?” „Egészséges” mondá ő „vidám, örül, hogy ma hazaérünk, borraivalót is ígért, csak jókor haza vigyem a' Tns urat.” – Oh! előérzés! oh Karcsi! – Illyenkor az ember nem tud mást tenni, csak fűtölne, dalolna, meg a' kocsist sürgeti hogy fogjon már! Nem az volt hát a' kit gondoltam! – A' két testvér nagyon hasonlít egymáshoz, Borcsa le volt fátyolozva, a' kocsi hamar elrobbant a' hidnál, én gyenge szemű, Karcsit meg ott is láttam néha, hol semmi se volt: nem csoda hát hogy a' hidnál Borcsát magának Karcsinak néztem, 's hogy a' férjhezmenetelről hallott hír, annyira megzavart! Nagy öröm ollyan a' nyelv-nek, mint malomnak a' viz: hajtja, csak győzze az ember szóval! Elbeszéllem Miskának hogy jártam, 's ő mosolyogva nagy bölcsen azt mondá; csak az arany sasba jött volna Tns uram ott lelt volna bennünket, nem kellett volna annyit fáradni. Nagy igazság! de ha nem tudtam. Az illy kis dolgok nemtudása akasztja el az embert többször, az életben is! azonban csak hogy nem az volt a' kit gondoltam! a' pesti kocsist vissza eresztém, 's alig várom hogy be fogjon Miska. Könnyebben gördültek hazafelé a' kerekek, szívesebben iparkodtak szürké-ink is az ismért uton – még világossal beérénk falunkba. Messziről meglátta a' hintót kis pásztor gyereünk a' kapuból, és sietett meg mondani a' szolgálónak, az a' hűgomnak, az, az atyámnak, – 's mire az udvarra értem egész háznép a' folyosón várt. Hugom ki fejlődvn kar-

¹¹ kisasszony

jaimból, hamis mosolygással illant a' kerten által a' szomszédba Karcsiékhez. Én is örömet mentem volna: de atyám a' diplomát kérdezé, 's mutatnom kellett. Elégedten olvasá a' Praeclarumot belőle, én meg mentem volna már; de akkor jött be a' Rektor, hajdani mentorom, 's el kelle fogadnom örvendezését, melly illy környülmények közt, rövidebb is lehetett volna! Szerencsémre a' diploma – olvasásba merültek, 's én ott hagyám őket, sietve Karcsimhoz. – Az udvaron karöltve sétált már a' két lány, súgva bűgva egymás fülébe, 's Karcsimat csakugyan hon csakugyan engemet várva találtam! kellemes arcczán volt rajzolva tiszta indulatja, édesen elpirulása, 's rózsaként mosolygása elakaszták nyelvemet. Illyenkor a' szív dobogja csak győzedelmét. Egy illy kedves pillantat elég egész éltünket megédesíteni! szégyenültem magam előtt, mért tudtam Karcsim' hűségéről csak egy perczig is kételkedni, 's örültem hogy semmi szem tanúja nem volt pesti viszontagságimnak. Egy kis félreugrást az igaz utból örömet palástolunk, de a' fölösleges hűséggel se mindég kíván dicsekedni az ember! még vacsora alatt meg említém Atyámnak szándékomat. Ő helybe hagyá választásomat, 's más nap Karcsit, mint igazi mátkámat ölelhetém! Ő máig se tudja, hogy jártam Pesten? de ezt, legalább a' lakodalmig nem is szeretném, majd csak boszontana a' szürkékkel. Ha nőm lesz, inkább magam elbeszéllem neki egy este; úgy esküvés után különben is bátrabban nyilatkozhat ki az ember holmit! addig pedig kérem szép olvasóimat is teljes bizodalommal: hogy az egész dolog csak köztünk maradjon!

Kovács Pál.

BYRON.

A' nagy természetben nincs dicsőb tünemény,
Mint erős férjfinak hősi alakjában
Fellengő, magas ész 's forró, mély érzemény.
De a' szabad elme 's jámbor, érező szív
Ezer indulatok' setét chaoszában
Egymáshoz fájdalom! nem könnyen marad hív.

Az ész kételkedő, merész, csak magába,
Bízik 's önképéhez büszkén ragaszkodik,
Örvénykényt von mindent hideg világába.
A' szív másnak hiszen, – szelíd virágképpen,
Midőn mást vidítna maga hervadozik,
Nem örülhet csak az igaz jón 's a' szépen.

Boldogtalan Byron! szív és ész Tebenned,
Nem de óriási harczot küzdött vala!
Olly vészben nem szégyen panaszlónak lenned.
A' büszke ész győzött pokolnak hadával,
'S szíved édenéből urunk' arkangyala
Haragban kiűzött téged láng kardjával.

Tessedik Ferentz.

A' BOLDOG ÖREG.

Melly boldog, ki szülő földén tölthette el éltét,
És hol ringatták, homloka ránczosodék;
'S hol gyerek éveiben por-játék, lepke vadászat
A' szabad égre család: üstöke léve fehér:
És hol fűzfa lovon nyargalt, hegy völgy neki egy volt,
Késlekedő inait bottya segíti elő.
Nem ragadá őtet szanaszét a' sanda szerencse,
'S messze vidékeknek nem nyelegette vizét,
Nem remegett a' gallyatetőn, mint tengeri kalmár,
Sem, mint kit riadó trombita harczra tüzel.
Gond nélkül hallotta: vagyon nem messze körén túl
Város: csiklandás őt nem igézte oda.
Nem könyvből számlála üdőt: csak barmai hányad
Füve menése szerint szokta jegyezni korát.
Vagy bőven takarult aratott gabonája csűrőbe;
Vagy leve bor szüretén mustos edénnye kevés.
Vagy mi üdön haza vitte menyét huszadévü fiának
Hölgyül; vagy szerzett néki leánya vejet. –
Látköre mindég eggy; nem változik uttya az égő
Napnak előtte, sem a' csillagos égi csoport.
Emlekezik, miüdön a' most magas almafa vessző-
Szál vala, és nyárban vitt gyökerére vizet.
Emlekezik, miüdön Somosát ültette danolva,
Melly most méheinek nyittya virágos ölet.
Emlekezik, miüdön mezején a' berki harasztnak
Erdő-pompa virult, 's gerlicze benne nyögött.
Nem töri rajta fejét: Buda és Pest mennyire legyen
Tőle vagy a' Balaton, vagy Tisza pontyos ere.
India, Sína, Mogol, Kairo, Philadelphia, London,
'S a' Kárpát, vélé, Győri megyére dülők. –
A' fösvényt neveté; neveté a' nyalka betyárkát,
És kinek a' bosszúszikra szemébe szökik.
Karsu örökségét, mellyet nemzője hagyott volt,
Szomszéd károkkal bírni nem áhitozott.
Jó bora hon termett; kenyerét eke földgye megadta;
Ételeit főzé vénagyú tőke tüzén.
Nappala rendbe szedett: elejét teszi reggel imádság,
'S térdeiről fölkel nézni cselédi után.
Álma erőt nevelő; 's mint hajnali gyöngyök az ifju
Plántának, neki úgy ujjolag életet ad.
Mindene: kis, de csinos hajlék, nem csalfa gyümölcsös
Domborodott közepén szóleje mellyet övedz.
Párkánnyán a' sorjegenyét suhogatta cserélve
Most a' déli fuvalm, most fanyar északi szél.

A' kikelet mikoron kinyitá a' fü-fa virulmányt,
Édesen andalgott jószagu illatiban.
Majd a' vad tövöket nemesítté jobb fajú szállal;
Majd kert vagy szőlőmunka mulatta kezét.
És mikor oltvánnyát görbeszté mennyei áldás;
Boldogsága fölért Persia kincseivel.
A' jövevényt ámbár mindég megölelve fogadta:
Ekkor, mintha, kevés menne, panaszra fakadt.
A' szüretet ha az ősz megereszté, zöngé mulatság
Nála, 's az aggott kép ünnepi kedvre simult.
Illykor az ősz jámbort fiatalkori emlégetések
Ébresztvén, öreges lejtegetésre szökék.
„Hej! mikor én, monda, voltam még korra legényszám,
Hozzám a' tánczban nem vala senki fogó.
Nem csoszogék akkor lassú nótára: pörögtem
Mint a' rokkakerék, 's por kele lábom alul;
Rajtatok a' szer most fiatalok: férfi leányzót
Rántson elő; ne legyen senkinek arcza borultt.” –

Néha, (mivel ritkán babonátúl ment az öregség,)
Háborut a' felhők képeiben keresett.
Elmonda unokájának: „lássd, innen özönlik
Rátok az ellenség, 's boldog az, a' ki szalad.
Akkor száz faluban száz lelket, jó, ha találni;
'S a' csöpgő barlang öble királyi lakás.
Akkor rózsza helyett tövises sűrű bokra tenyészik
Ott, hol előbb kertész sürgé virági között.
Akkor az erdőben forgácsot fölvesz az aszszony,
Megcsókollya 's emilly szókra fakadva zokog:
Istenem! ezt is még, ki nem él már, férfi hasított,
Es tán az, kinek én most siratója vagyok.” –

Nap ha sütött, vala néki idő mértéke az árnyék;
Csillagos éjjeleken, csillagos égi jegyek.
Nem csalatott ha esőt mondott a' hajnali fénybül;
Nem, ha szelet, mikor a' nap lemenése pirult
'S mint ki Profétának hitelét megnyerte, ha szóllott,
Ajkául minden függve csodálta szavát.
A' füvek és gyökerek hasznát ismérte, 's csinála
Írt a' sebre, gyomor tisztogatásra italt.
Hogyha segítségért járt hozzá a' szükös árva:
Nem kérte magát hoszszu panaszszal: adott.
Hogyha kesergőnek szemeit könyűekbe borulni
Látá: sebző nyíl általütötte szívét.
Kölcsönt senkitül ő nem vett: uzsorára sem osztá
A' mit adott: ingyen szegte falattya felét. –

Ünnepi reggeleken, 's dellest lefizetni adóját
Istene házában szerzeti módra sörény:
A' mézettakaró döngészt bámulta továbbá,
Nézni, mi készséggel dullya virági keblét.
Vagy nőjét 's kedves gyerekit gyűjtötte csoportba,
'S nem hiú dolgokrul, mint apa, szólla velek.
Vagy nem sok, de igaz feleit, kik véle rokonság
Voltanak, egybehíván, jámborul értekezék. –

Ellene senki gonoszt nem forrala: béke virágzott
Birtoka tájja körül, béke cselédi között.
Nem pörlött soha, törvénnét mivel Istene nyomta
Elméjébe: ki bánt, légy te eránta kegyes.
Nem feszegette, miért bővelkedik egyike jókkal,
'S vállán csillog arany: másika búban aszik.
Nem feszegette miért a' jámbort üldözi latra,
Ezt pedig isteni kéz hagyja követni bűnét.
Nem keserítették megelégedt hűtvöse csöndes
Pályáján, 's derülő szép nevedéki szívét.
És noha napjainak majd századik éve köszönté.
Nem vádolta korát, 's a' töredékeny erőt.
A' szent Relligio kebelétől vette nyugalját
Lelke, 's vidám arczczal várta kiköltözetét.
Ingerlés nélkül hozzá közelítte öregség,
'S megkéméllte szeges fájdalom agg tetemét.
Igy köte révparthoz szeretett unokái ölébül,
Boldog ez életben, boldog ez élet után. –
Járja be más a' föld mind a' négy sarkait: ennek
Uttya nagyobb, annak pályafutása dicsőbb.

Horvát Endre.

VÍZ ÉS TŰZ.

Viz tüzet olt; de tehát bő könnyeim' árja miért nem
Tudja szerelemnek lángjait oltani el.

Pr. Sz. Miklóssy Aloyz.

MEGELÉGEDÉS.

Mit nekem, ti hír' s szerencse'
Tünedékeny álmai?
Gazdagok' dús palotája
Lengeteg pór nép' csudája?
Mit nekem, ti büszke hősek?
Fény' s dicsőség' rabjai

Vívjatok ti kosszorúkat,
Vérpályátok' mezején;
Hágjatok csillámtetőre,
Hol bölcs-czímet nyer a' dőre,
Kis hajlékom' enyhelyéből
Nyúgott szívvel nézlek én.

A' felettem felderengő
Bíbor hajnalfellegek;
A' mező kies viránya,
Egy elzárt vidék' magánya,
'S holdragyogta forrás engem
Szebb öröme intenek.

Egy édes baráti szózat,
Részvevő meleg kebel,
'S fáim' biztos ernyejében
A' leányka' hív ölében
Elfolyt csendes boldog óra
Istenek közé emel.

B – za.

SULPICIA CERINTHUSHOZ.

Tibull. L. IV.

Szánod e lánykádnek, Kedves, gyötrelmeit? Oh lássd
Mint gyengíté-el őtet az őszi hideg.
Múljon-el egyszer már nyavalyám, ez az isszonyu! azt ha
A' szeretett ifjú egygüt ahítja velem.
Jaj, de ha már elhült, ha talán már únja szerelmét,
Haljak-el! a' hív lányt élni ne lássa tovább.

Kazinczy.

NÉPREGÉK

1. BANDI.

Útnak indul szőke Bandi,
Bunda vállán 's bus fején
Pántlikás uj báránysapka,
Piros rózsza tetején;
Süvegét jó anyja vette,
Rá a' rózsát Örzi tűzte
Ott viríta kebelén.

Szőke Bandi meg-megállva
A' hajlék felé tekint,
Tán szép Örzi a' padlásrul
Lopva még utána int.
Tegnap volt hogy őt megkérte,
De csak ezt a' választ nyerte:
Jöjj ha gazdag lesz megint.

Bandi jár a' Dunaparton,
Mély sohajtás csak szova,
Úgy tünődik, küzd magával,
Szomorún néz tétova.
Zúg a' szél, a' Duna habzik,
Bandi' szíve szintugy zajlik,
Menne, menne – nics hova,

Így találja őt az este,
Így találja őt a' vész,
És előtte és utána
A' vidék homályba vész.
Menne, menne, de alig lát,
Megfordítja hát a' bundát
'S fűz megé leheverész.

A' vész csattog, Bandit rázza
'S rajta tölti vad dühét,
Néki sujt egy forgószeél is
'S elragadja süvegét;
Ezzel annyit nem gondolna*,
Csak rózsája mentve volna**,
Az furdalja csak szivét.

* törődne
** lenne

'S ím a' hajnal szebb időt hoz,
'S szőke Bandi talpra kél,
Szétekintget hol süvegje,
Merre vitte azt a' szél,
'S mint lenéz a' víztükrébe,
Szint egy rózsza tűn szemébe;
Kis homokhant' szélínél.

„Szép virág te, árva mint én
Elszakadva itt virulsz,
Csók után mint Örzsím arcza
Olly szépen felém pirulsz!
Jer bujdosni, légy te párom
Míg a' földet összejárom,
Míg velem majd sírba hullsz.

Így szól Bandi a' rózsának,
Melly víg hab közt ringadoz.
Érte is megy, érte is nyul
'S Keble mint feldagadoz,
Süvegét is ottan leli,
Szép arany fővénnyel teli
Vízről mosva a' parthoz.

Nékem a' szél is barátom,
Jól kifujt, de jól mivelt,
'S a' szép rózsza Örzsím' képe
Adta rá az édes jelt.
Majd én szerzek házat, kertet,
Pár lovat, kis szántó földet
'S ehhez még egy hű kebelt.

Igy örülve csak szivatja
A' szerencse-süveget,
Harmadik nap megrakodva
Bizton Örzsíhez siet.
„Rózsám rózsád tön gazdaggá,
Tégy te engem most boldoggá
Vedd pártádért kezemet.”

Örzsí' képe fölhajnallik
'S hű melyéhez zárja őt,
Atyja is megáldja Bandit,
Mostan már a' gazdag vőt,
És a' nászok és vendégek
Víg robajjal összegyűlnek,
Ülni a' nagy mennyekzőt.

Így lett boldog szőke Bandi
És hol ő kincshez jutott,
Kies partján a' Dunának
Majdan falu támodott;
Most is Aranyosnak hívják
'S szép menyecskék, fürge lánykák
Még aranyport mosnak ott.

2. A' VÁLASZTÁS.

Utközben ül egy szép leány
Pihenve a' fá' árnyékán,
Ollyan szelíd kökény szeme,
'S rózsánál is több kelleme.
Hová, háová te szép leány?
Ah én szegény jobb sors után!

Az Urfi mond: jer én hozzám,
Van énnekem selyem párnám;
Pihenj vígan kertem' hűsén,
Szellőtől is megóvlak én.
De a' leány hallgat, hallgat,
Az édes szó reá nem hat.

A' Gróf így szól: jer én hozzám
Van én nekem nagy palotám,
Vannak benn száz tükrös szobák,
Számodra száz arany ruhák.
De a' leány hallgat, hallgat,
A' büszke szó reá nem hat.

A' Herczeg mond: jer én hozzám,
Van én nekem ezer szolgám,
Főhajtva mind neked hódol
'S rubint széken kezét csókol.
De a' leány hallgat, hallgat,
A' méltóság reá nem hat.

Mond a' legény: édes rózsám
Nincs aranyom se palotám,
De van szívem melly tégedet
Minden sorsban hiven szeret.
Utközben nincs már a' leány
Hanem a' szép legény' karján.

3. KARÁCSON - ÉJ.

Nossza hajdu! jer vadászni,
Hajtsd ki a' jobbágyokat
'S vendégimnek hozz estére
Tánczra víg leányokat;
Urfi, urfi! a' harang szól
Szent karácson' napja int,
A' jó lélek térdre hullva,
Most az istenhez tekint.
Szent nap ide, szent nap oda,
Tedd parancsom' gyáva szolga!

Hajdu elmegy, hajtók jönnek,
Bús szemökben könny remeg;
Rajta, rajta! 's száz hahótul
Harsog zúg a' rengeteg.
A' sas vijjog, farkas ordít.
Vadkan röffen 's csattogat,
Szarvas dobban és ropogva
Szaggat tördel ágokat;
De üres zaj, vad nem tűn ki
És haragban ég az urfi.

Rosz hajtás ez, kezdjük újra,
Rajta, rajta! lomha nép!
Lesre hajdu, börtön annak,
A' ki csügged 's hátra lép;
'S át hegy-völgyön, bokron, árkon
Zajlik a' hajtó sereg,
Nincs olly rejtek, nincs olly sűrű,
A' mellyet ne szállna meg.
De hijában vad nem tűn ki
'S dühben ég, dul, fúl az urfi.

És a' mint zúg, és a' mint néz
Völgyben majd patakra lel,
Partján hajlék és előtte
Biztosan egy őz legel,
'S angyal-képű kisdud lányka
Úgy simítja, úgy örül,
Életet hoz 's olly vígan lejt
A' szelíd állat körül.
A' ki látja¹² mind megindul,
De az urfi fegyverhez nyul.

¹² kilátja

Térdin esdik a' kis angyal:
O ne bántsd jó őzemet!
Téjjel tartja bús anyámat,
Ölj meg inkább engemet.
Nincs apám, megölte ura,
Hagyd* anyámat élni még!
Így a' lányka 's kék szemében
Ártatlan szép lelke ég,
És mint rózsagyöngy a' szirthez,
Reng föl könnye a' vad szívhez.

De fölötte villan a' cső
'S a' hív állat porba dül.
Kis galamb te végy anyádnak,
Téj helyett most véribül!
Így az urfi és kaczagva
Martalékján elrobog,
És utána vérlángokban
A' hajlék is föllobog;
Borzasztón süt rémutjára
'S a' rezgő fák' sudarára.

Ködbe süllyed a' nap' fénye
Egy szép csillag sem tekint,
'S vissza, vissza téren, halmon
Száguld a' vadász megint.
Föl-fölröppen a' sok varju
'S őt kárrogva követi;
Fél a' pásztor 's nyáját haza
Más uton térelgeti;
Majd egy pusztá templom' allján
Illy gúnyszó kel szitkos ajkán:

Olly fejéren mi kacsingat
Ott felém a' fű között?
Urfi, urfi! az halálfő
Ember egykor 's üldözött;
Tömlöczödbül itt tettük le,
Éve lesz, mint öngyilkost.
Haha! így nem félti hölgyét,
'S itt hevét lefázza most,
'S hetykén rúg a' koponyához,
Nossza csont jer vacsorámhoz.

* hagyj

Megy's utána a' gödörbül
Tomba, hosszu jaj mordul,
És a' mint megy a' kereszt is
Tőle búsan elfordul.
'S mint közelget dús lakához
A' kopó mind úgy vonít,
Lova rugdal's vas kakassa
Háromszor lekukorít.
De pezseg benn a' vendég már
S' a' vidám kedv csak reá vár.

Föl barátim! csókra tánczra,
Hadd perdüljön a' leány;
Vig dalunk az évig hasson,
Van borunk! húzd rá cigány!
Urfi, urfi! szent misére
Csendül ismét a' harang!
Hadd konogjon, sokkal édesb,
A' pohár's szerelmi hang.
'S a' ház's sarki szinte rengnek,
Nyalka tánczban úgy kerengnek.

Majd leülnek vacsorához,
Bújdosik a' tölt pohár,
És szilaj kedv's tombolásban
Nincs se mérték sem határ.
'S im! éjfél't üt, szörnyet csattan
A' szobának ajtaján,
'S a' halálfő hempelyeg be
Még sírföld meredt haján;
Kígyó ül sötét szemében,
'S a' vendég fut rémültében.

Még a' sirban sincs nyugalma,
A' hová kétség vetett!
Gyilkosom te, fölriasztál,
Halld tőlem hát végzeted;
Durva öszön's kénynek éltél,
Térj magadba! Nem nem én.
Istent, embert megvetettél,
Térj magadba! Nem, nem én!
Jer tehát, int a' vég óra,
Sirbul e' csók foglalóra;

'S undok szörnnyé duzzadozva,
Kénköves lángot lövell,
Egy-egy menykü csontütése
'S így tátongva rá lehell;
A' bün' fia össze omlik,
Száz forgósél csap bele,
És üvöltve szórja hamvát,
Baglyoké lesz lakhelye,
'S ott huhogják minden éjjel,
A' mi történt a' vad szívvel.

Kisfaludy Károly.

KÉTSÉG.

Kis sajkámmal életemnek
Sors-zavarta tengerén
Küzdve széllal, víval habbal
Szép reménnyel úsztam én,
Nap ha eltűnt, vész ha zúgott
Még bízám 's ez kedvre gyújtott
Hogy hullámot győzve majd
Sajkám csendes partra hajt.

Küzdök én még széllal, habbal
Vész zuhog, napom leszállt,
Elsötétült, nincs erányom
Partra sajkám nem talált:
'S haj! derűl e rám több hajnal
Vini meddig kell habokkal,
'S lessz e köztök egy sziget
A' melly engem fölvehet.

Kovács Pál.

A' BAL ESET, JÓL ESETT.

1.

Harag és gyűlölség szivemben hagyám el az esti társaságot. Hogy Lina azt a' mennydörgős Kapitányt szereti és én forró indulatommal miatta bizvást, mint valami lézzengő vitéz a' világot futtoshatom, az világos lön előttem. Milly hüledezés tekintetében midőn az a' bujdosó madár a' szállába lépett, mint habozott midőn vele szólt, aztán milly nyájas figyelmes iránta.

Hétszer tékozlá a' czukor csemegét tányérjára 's nekem csak porát hagyá. Már bizonyos, édes szívének az ő látása mint a' czukor ajkainak 's én kesergék bele mint a' szegény szerecsen rabok a' czukor természetmény mellett. Oh még úgy senki – senki nem csalattatott; de bosszut esküszöm neked arany színű kigyó, bosszut neked és egész nemednek.

2.

Ez életem' legsajnosabb napja, álmatlan éjjelem volt, a' világ egy kietlen pusztaság! vége minden örömmnek. Puncto tizenkét órakor M – házához menék hosszabb időre, vagy inkább örökre búcsút venni. Lina, az istentelen Lina gyors távozásomon még csodálkozni látszott. Azt állítám fontos dolgom a' városba kisértnek, hogy már kocsim ajtóm előtt vár 's e' pillanatban indulok. Bár mennyit erőködtem hasztalan, szemeim együgyű könnyekben úsztak 's szavaim egész némulásig reszkettek. Búcsuzásomkor a' csalfa még kezemet is megszorítá 's olly tekintetet lobbantatám, millyent soha. Óh milly nyelvet adott a' természet a' szemnek! majd aléltni kezdék olly dobogást, szorongást és zajt érzék szívémben. Fejem érhet ugyan valamit, de szívem nem e' világra alkotott, erőszakkal minden csekélységbe avatkoznék 's mindenütt uralkodni vágy.

Elsieték 's félegyüttől egész négy óráig egy helyen ülve az ágyam felett álló falra meredtem, hol Lina' képe függött, mellyet azonban tegnap feje ruháim közé rejték, hogy békén ott a' hűsön nyughassék. Aztán felvergődván a' ligetbe mentem, hol még senki nem vala. Minekután a' legmagányosb utakon tévelyegtem 's untig sohajtoztam volna, leültem egy árnyékos vad gesztenyefa alá, melly a' sűrű fásor végén álla 's mellynek törzsöke paddal volt körülvéve. Melleg vérem' hűtésére pohár tejet kérvén, ismét kényemre fohászkodék. A' leányka alig vivé el az üres poharat, midőn távol szó hat fülembé, melly oldalast a' fáksoron keresztül felém hangozni rémlék. Helyesen! gondolám: te majd az esténként itt sétálni szokott sokaság közé vegyülsz, minden leánynak kalapálá tekintesz mint más előkelő emberek is tesznek. És iparkodni fogsz ma még valami szépbe szeretned, olly szörnyen, a' mint csak lehetséges, ne véljék az emberek, hogy te valami különözöt akarnál játszani és csak egy leányt, az alattomos, az álnok Línát imádod, a' mi különben is már nem ugy van. Illy hősi gondolatokkal vesződvén épen helyemből kelék, midőn egy a' közelgő szavak közül isméretesnek tetszett. Ezer villám! a' kapitány' karrogó tenórja volt és most – boldog Isten! most Lina szólt. Félholtan, rettegve szökék fel, körülnézvén, hol rejthetném el magamat. Lína; kinek hat óra előtt tüsténti távozást hazudtam itt ne leljen, csak most ne! azt vélhetné, körét éppenséggel el nem hagyhatom, el! el! de merre, hová? A' nyílás mellyben valék hosszan, egészen a' kapuig nyult, közel nem vala mellék út, a' sűrűbe sem törheték a' tövissek miatt, vagy azokat félre hajtva zörgés nélkül. A' szózat mind inkább közeledett, néhány percz mulva a' szeglethez fordultokban engem' elkerülhetetlenül meg kell látniok. Ha idelent nem találász mentséget, fordítsd szemeidet a' magasra – ezt gondolám szorultságomban és ugy is tettem; sebtén a' padra szökék, onnan ügyesen mint egy orangutang vetém fel magamat a' gesztenye fának árnyékos lombjai közé.

Most bátorságban valék, mint árboczkosárból néztem a' sűrű lomb közül a' tájra, honnan a' korzároknak kell vala jönniök. – Először jött is Szóri, a' Nénike' kis bodor kuttyája, és a' világon semmi következtetés nem vala bizonyosabb, hogy a' hol Szóri megjelen a' Nénike se lehet távol, azután láttam a' tisztet, paradéleptekkel ferde hajlással büszkélkedék Lina mellett. Línát megpillantván szédelegni kezdék, de magas regiomban ez a' felleg is hamar eloszlott. Most sietve megvizsgáltam ülő helyemet 's lellemre! az ág olly vékony vala, hogy alig foghatám meg, mint tudott engemet, sorsom egész nehezével addig is megbirni; de idő nem lévén más

választásra nyugton maradtam, különben is úgy vélém az egész tréfa csak néhány minutumig tarthat, mig t. i. a' társaság a' szemközt álló nyílásba fordul, aztán majd én is menekszem.

Az ember gondol, az Isten végez. Az egész társaság, mely az említetteken kívül még Lina' öreg bátyát is magában foglalá, balra fordulván egyenest alattam a' gömbölyű padra telepedett le. A' léghajós, ki először a' levegőbe bátorkodik megdöbbenhet ugyan, de állapotja még is irigylendő az enyémhez képest. Eleintén egy szót sem értheték a' mit alattam beszélgettek, elvégre kiejtett nevem még is eszméletre hozott. Az a' szemtelen kedvencz azt állítá: hogy féltékenységem őt nagyon mulatja, hogy én egy olyan fakép vagyok, 's a' szépek előtt úgy viselem magamat mint a' rekruta először a' fegyvergyakorlásnál. Én mérgemben ajkaimat haraptam, a' lélekzést is tartóztatván, mely láva gyanánt lángoló szavakban akart kiömleni. Az a' szörnyű ember továbbá azt is vélé: hogy én művelt 's ügyes emberek közé még alig jutottam. Éj kapitány uram viszonzá erre gunyakaczagva Lina – már mondtam, mi együtt nevelteténk ennél fogva szemrehányása engem is érdekel. Bennem ismét megszűnt a' nézés, hallás, csak egy jótéví érzemény fakadozott szivemben, hasonló azon az áboczkosárban ülő hajóséhoz, ki hosszú tévelygés után a' zajló tengeren, partot vél a' távol' kék ködében. Part! part! kiáltottam volna én is, midőn – Hah! vérem most is akadoz ereimben – midőn alattam recsegni kezd, és én hasztalan kapkodásaim mellett is magamat fenntarthatni, a' tört ággal együtt rettentő zörgéssel, hosszában a' földre esék.

Feleszmélvén, hogy már csak ugyan a' parton volnék, széttekinték, vallyon hová kerültem, mert esés közben¹³ minden világrész eltűnt érzékeim elől. Körülem minden borzasztó lázzadásban állott: legközelb hozzám a' tiszt, halálfélelem halavány arczain, balkeze kard markolatán, a' jobbik egyenest messze kinyujtva; a' bátya sovány kezeivel még mindig ősz fejét fődé, mintha még egy explosiot rettegne, csak Lina jött részvevő, ijedt képpel felém, de én mint egy ostromban zudulék föl és kalap kezemben, mint egy havasi kecske a' nyíláson föl és elszökék.

Itt ülök most szobámban és legalább a' világ' végére kívánnám magamat, vagy tán inkább a' sirba, mert úgy is még e' földön tengek, kegyetlen sorsom nem szűnik üldözni.

Igaz, szerencsétlenségem sokkal nagyobb is lehetett volna, ha p. o. a' társaság közül egyikre esem, a' vastag Nénikére, vagy nem – nem! még képzeletben sem! az engem is megölt volna; így legalább senkinek sem tévék kárt, magamnak sem, mert a' jobb lábomban érzett fájdalom is igen tűrhető. Ah! 's még is! szerencsétlenségem határtalan!

3.

Mély csend uralkodik az egész természetén, éjfél közelít, csak belsőmben derül az öröm' arany napja; lelkem, minden érzetem most ünnepli lagbájolóbb tavaszát, csak az ész ül még téli bagó süvegben, 's nem foghatja meg mi történik körülé.

Már reggel, még félálomban valék, inasom levelet hozott, melyet neki Lina szobaleánya, a' fürgé kis Rózsi azon fenyegetéssel adott, hogy tüstént kezembe szolgálja, különben agyon kinozza; én tudom az a' jó ember örömet hagyná magát a' tüzes barna szemektől kinoztatni, mint hajdan Rousseau Warens asszonytul, de most csak ugyan a' környülményhez alkalmaztatá magát 's fölkeltett. Itt a' levél egész tartalma!

Kedves ur! nem képzelheti azon csodálkozást 's ijedésemet, mellyel tegnapi esetét vagy inkább esését hallám, csak a' társaság' azon vallása, hogy uraságod kitelhető gyorsasággal

¹³ esésközben

hagyá el a' helyet nyugtatott meg, mert úgy tetemes kárt testében nem tehete. Miként jutott a' fára, ezen mese' megfejtését ma ebédnél kérjük, én pedig azon rejteményt fejtem ki, mely gyanítom kegyednek nem kis bajt, fejtörést okozott.

Kegyed 's Lina' viszonyos szeretete, noha anyai szívemtől igazoltatott, ezen szoros bizodalmas állapotban, kegyed' jó szülei elhunytával tovább nem tarthata; vagy örök frigynek, vagy elválásnak kellett következnie. Tudtam okát mért halasztá a' komolyabb közeledést, 's most nemes lelkű 's lány szívű bátyjától minden jót reménylek. A' kapitány' hódolati leányomat arra birták, hogy kegyedet féltésre ingerelvén ki tanulja szívét, a' hűtelent játszott de oly rosszul, hogy csak a' féltékeny nagyító üvege nézheté azt valónak. Igazság szerint¹⁴ kegyed tőlünk kis pironogatást érdemel, mert úgy látszik izlésünk iránt vajmi balul vélekedik; milly vakság olyan durva Márs' neveltjét veszedelmes vágytársnak képzelhetni; de a' szerelemnek sokat meg kell bocsájtani – szóval többet, a' tegnapi eset mindent felderít. Türetlen várja barátnéja. F. A.

Utóírás. Egyetlen Gustav! Édes anyám ezen levél' elküldését reám bíz – kérlek bocsáss meg, bocsáss meg! és siess régi sziveddel és kedveddel a' téged örökén szerető Linához.

Lina néhány óra előtt mátkám leve 's így a' bal eset jól esett, ha nem lett volna a fa, tán ma is úgy ülnék itt mint tegnap és tegnapelőtt 's a' halálig sohajtoznék.

O mennyei hatalmak! milly Labyrinthuson vezetitek ti keresztül a' szegény halandót; de boldog kire az ajtónál egy deli nemes asszony vár, mint Ariadne Theseusára 's reám Lina!

T. F.

NÉP DALOK

1. MOHÁCSI DAL.

Suhogva mint az esti szél
Mély gödréből a' vitéz kél,
'S mint halvány köd holdvilágnál
Mohács' térén tétova száll.

Néz a' pásztor 's keresztet hány,
Kiált a' hív kuvasz után,
A' tűz mellé heveredik
'S mult időről töprenkedik.

Hej itt egykor e' gyep felett
Sötét piros harmat esett;
Fű virág búsan lehajlott,
'S magyar szivből friss vért ivott.

¹⁴ Igazságszerint

Sok legény jött nyalka lovon,
Győzni a' vad büszke taron,
Lova eldült, maga fejár,
Néma, hideg mint őszi dér.

De a' mátká hon könnyezett
Vig dal között kört nem lejtett,
Várja, de csak halálmadár,
Hozza hírét, hogy nem él már.

Csele patak! iszapodban
Királyi nagy temető van,
Azért is olly sárga vized,
Oszlopod gőz, átkos neved.

Csontba akad 's hortyog a' ló,
Meg-megcsorbul kasza sarló,
A' leány fél 's bár mi begyes,
Oltalmára legényt keres.

Ne félj rózsám, szebb idő jár,
Dunánk rabot nem hord immár,
's ujra diszlik Mohács' táján,
Magyar legény, magyar leány.

2.

Az ér mellett áll egy fa,
Szép rózsám eljár oda,
Én is ha zöld fa volnék,
A' kedves helyen álnék.

Ágimat lehajtanám,
Hogy más ne lássa rózsám',
Ha le pihen 's hűttözik,
Vagy az érben megfürdik.

Ne lássa szép alakját,
Aranyháló szöghaját,
Villámló tűz szemeit,
Fejár galamb tetemét.

Ne lássa mert magamkint,
Örömet nem lel megint,
Én is láttam 's víg napom,
Érte búban folytatom.

Kalapomon virága
Mellyre kis lába hága,
'S a' violát kebelén,
Könnyekkel neveltem én.

3.

Fogy már a' nap' melege,
Kertünkben a' czinege,
Csipős szél fuj a' mezőn,
Farkas kullog az erdőn.

Hadd fujjon a' csipős szél.
Galambom attol nem fél,
Reá veszi bundáját
'S felkeresi rózsáját.

'S ha galambom betoppan,
Szivem olly nagyot dobban;
Pergő rokkám megakad,
'S fonalam is elszakad.

'S ha nyájasan mellém ül,
Mi nem néz ki szemébül,
Szép szemek, barna szemek,
Öröm nézni belétek.

És ha a' mécs elalszik,
Ajkaimhoz lopózik
Megcsókol, én haragszom,
'S a' csókot vissza adom.

4.

Messze tőled édes kincsem,
Komor búban fogy életem;
Küldj messziről vigasztalást
Hogy te még most sem szeretsz mást.

Ha megvirrad napkeletről,
Emlékezem szép szemedről,
Az is napom mig boldog volt,
Olly szép tüzzel felém lángolt.

Bár itt is a' nap melegít,
Mint szemed úgy még sem hevít,
Kívül égek, belől fázom,
Mert te messze vagy, galambom!

Mit nem adnék, mit nem tennék,
A' villámra is felülnék,
Hogy csak egyszer láthatnálak,
És szívemhez zárhatnálak.

De mit tegyek? nincsen mentség,
Tudja isten látlak e még!
E' gondolat csak könnyet ád,
Szép galambom, isten hozzád!

5.

Piros leány, barna leány,
Megkérlek, én szüret után,
Van szekerem, két pej csikóm,
Azon viszlek szép galambom.

Van kis házam és kertecském,
Buzát termő jó földcském,
De mind ennél tán többet ér,
Szívem, melly csak éretted vér.

Csapj-fel rózsám 's foglalóra
Süss egy csókot ajakimra,
Meghálálom én ezerrel,
Csipkés szélü fejkötővel.

S. B.

6.

Cserebogár, sárga cserebogár,
Nem kérdem én tőled mikor lessz nyár?
Azt sem kérdem sokáig élek e?
Csak azt mond-meg, rózsámé leszek e.

Nem kérdem én te tőled kis madár,
Derül e még életemre több nyár?
Úgy is egy nyár emészti kedvemet,
Mióta rózsám bírja szívemet.

Te a' hímes virágokat járod,
Minden bokron nyomban követ párod,
De én bokrot ligetet felverek,
Nincsen rózsám, üres minden berek.

Te a' virágok' színmézét szivod,
Tekintvén párodat hozzád hivod,
De nékem nincs boldog pillantatom,
Mert szeretőm' ritkán csókolhatom.

Közli Pintér András.

7.

Forgó szél megy út' közepén,
Csoportokat dobál felém,
Te forgószél! ha jó volnál,
Inkább babámhoz ragadnál!

Az én babám nem kis baba,
Sugár mint a' jegenye fa,
Szépen danol, szépen tánczol,
Hozzá kökény szeme lángol.

A' kökényt én úgy szeretem,
Ha szemében tekinthetem,
Haj! de tőle távol vagyok,
Csak egyedül fülök fagyok.

Érem-e még azt vagy soha,
Hogy galambom elmondhassa:
Hova, hova bojtár legény,
Tudod-e hogy szeretlek én?

Azt csak tudnám még hogy szeret,
De tudom hogy el nem jöhet,
'S mint madár a' száraz ágon,
Csak úgy tengek a' világon.

8.

Ez a' csárda nevezetes,
Gólya jár rá nagy kelepes,
Ha én gólya madár volnék,
Illyen házra nem is szállnék.

Kidült bedült az oldala,
Bele jár az isten' nyíla,
A' forgó szél dudol rajta,
Boszorkány táncz van alatta.

Hej kívül is, hej belül is,
Ki van itthon ha beteg is?
Ki hoz nekem bort eleget,
Piros lánytól hó-kenyeret?

Lágy kenyér az eledelem,
Szomjam ellen borral telem,
'S ha felindít a' szerelem,
A' szép leányt megölelem.

Hej de itt senki sem felel,
Csak az egy gólya kelepel,
Utra készül az is szegény,
Nem ülhet a' ház' tetején.

Gyerünk innen fakó lovam,
Tisza innen nem messze van,
A'Tiszában megitatok,
A'Dunáig meg sem állok.

Isten hozzád puszta szállás!
Gözü tanya, denevér ház,
Hordjon el az őszi zápor,
Mért nincs benned egy ital bor.

Csaba.

9.

Pirulj hajnal pirulj,
Hadd keljen-fel a' nap,
Galambom' hajlékán,
Hadd nyiljon az ablak.

Nyiljon meg az ablak,
Nézzen ki a' leány;
Lássam, hogy' ég arcza,
Szép álmai után.

Néz ugyan, néz a' lány,
De ah nem én felém,
Fut, rejtőzik megint,
'S búbanat száll belém.

Mért futsz el galambom
'S rejtéd el képedet,
Talán a' nap' tüze
Égeti szemedet?

Ha égeti, méltán,
Mért néztél ellene,
Ha rám néztél volna,
Illy bajod nem lenne.

Cz.

A' LEPE.

Plátó lelke valék egykor, most már Lepe. Szépet
'S jót keresék ottan, mennyei harmatot¹⁵ itt.

Kazinczy Ferencz.

HEDVIG.

Szóla isten Gábor angyalához:
Szép cselédem, fényes Gábor angyal,
Ölts piros két szárnyat vállaidra,
Szege be nappal a' szép dél világgal,
Arczaidra vedd tavasz' derültét,
Végy mosolygóbb ifjúságot arra.
A' kicsinde földre fogsz leszállni;
'S a' szerelmes lányok' bíbor ajkán
Csókot, áldó égi csókot hagyni;
A' ki szép, hogy még szebb csókod által,
'S a' ki boldog, boldogabb lehessen.
És felelt a' fényes Gábor angyal:
„Boldog isten! oh te véghetetlen!
Melly parancs ez! milly kemény ítélet!
Olly parányi bár a' föld magában,
De szerelmes szívü lánya olly sok
Támadattól a' komoly napestig,
'S a' fagy' éjszakáig déli hőtől,

¹⁵ harmatott

Hogyha ezret végzek, vissza térve
 Új ezerrel lesz találkozásom.
 Mert fűszálként mindenütt terem lány,
 'S egy leány sincs, a' ki nem szerelmes.
 Boldog isten! oh te véghetetlen,
 Így örökké el leszünk szakadva,
 'S Gábor angyal, bár ohajtsa lelke,
 Fényhazádat meg nem látja többé."
 Így felelt a' fényes Gábor angyal,
 Mosolyogva monda rá az isten:
 „Melly leánynak szíve rejt szerelmet,
 Gondolatja még is feddhetetlen:
 'S tiszta, szent, és tetszhető az égnek,
 Arra szálljon csókod áldomásúl.”
 'S ment az angyal. Hajnal nyílt utána:
 Dal szövődött szárnya' zajszeléből,
 Dal, minőt a' lélek hall magában,
 Éjein ha boldog álma eljő,
 'S a' nem ösmért tündér honn' öléből
 Legrejtettebb vágya vissza hangzik.
 És soká és messze járt vigyázva,
 Ifju és agg volt figyelme' tárgya,
 'S lelt szerelmet mindenütt a' földön.
 Hőben és fagyok közt a' leányszív
 Ége, mint a' pártusok' vetése,
 Mellybe Sámson' karja űze lángot.
 'S felsohajta néha Gábor angyal:
 „Istenem! mi bajra hajtasz engem,
 A' szerelmes lányka mit kívánjon
 Mit gondoljon, mint az egy szerelmet?
 Ez hivének szép szemében olvad,
 Az mosolygó ajkin vágyna csüggni,
 Termetét más, 's délczeg indulatját
 Sőt hibáit mint bálványt imádja.
 Van, ki fényről kincsről mér szerelmet
 'S a' fagyért ég büszke gondolatban”
 Így az angyal néha felsohajta,
 'S mert előtte mint a' könyv kitárva
 Leplezetlen állott a' leányszív,
 Tarka 's tarkább lőn tapasztalása.
 Egy virágszál, egy kis semmi gyakran
 Évig élt a' hú leány' szívében;
 Mint folyamnak tükre volt a' másé,
 Melly utában majd a' törpe bokrot,
 Majd kevély fa' termetét mutatja;
 Ebben a' szerelmek' rózsavásznán

Jégfonallal szöve volt kevélység,
Abban olvadásig lágy ohajtat,
Búmerengés, kedv, csapongva játszó,
Gyenge jóság, elmuló' szelídség
A' hiúság' cifra köntösében
Változának mint a' hold' világa
Vétlen vétkes vágyaik' sokával,
'S álmaiknak minden ezredével.
És az angyal, más világ' lakója,
Nem találta kedvet mind ezekben,
Nem találta tetszhetőt az égnek.
'S im egy ország föltünék szemébe
És egy nemzet messze napkeletről,
Boldog és nagy, gazdag és hatalmas.
Melly parancsolt a' sebes Dunának
'S tengerektől tengerig csatázván
Nagy királyát, 's a' jót, mint egy istent
Ős Budában fénynyel udvarolta:
A' magyar volt 's nagy Lajos királya.
Gábor angyal megszállt e' vidéken,
'S a' hogy ott ült a' magas tetőkön,
Mint ezüst láng, mint egy üstökös fény,
Rózsa felhő szálla fel Budából,
Rózsa felhő a' sasok' hegyéig,
'S Gábor angyal így szól hozzá:
Rózsa felhő honnan és hová még?
„Szűz leánynak arcziról, 's az égbe,
Hála isten, hála szent erődnek!
Hogy kegyedben szép arcot teremtel.”
'S felleg szálla ismét, barna felleg,
Mint az árnyék, mint az éj' palástja,
'S Gábor angyal így szól hozzá:
Barna felhő honnan, és hová még?
„Szűz leányhaj' lebbenése voltam.
Hála isten, hála szent erődnek,
Hogy sötétlő szép haját teremtel.”
Csillag is szállt kettő fel Budából:
Szűz leánynak pillantási voltak,
És imádni kezdtek „hála, isten,
Hála hogy szép kék szemet teremtel.”
Egy sugár is természetéhez illő,
Felhatott a' természetért köszönni.
Végre sánta hangya hajta morzsát
Felfelé a' legmagasbb tetőig.
'S Gábor angyal így szól hozzá:
„Sánta hangya honnan, és hová még?”

Platte N° 5.

Melegli pinxit

Steinmüller sculp

HEDVIG

Az pedig megállta válaszulván:
„Hála isten, hála szent erődek!
Kis fiammal költözém Budában,
'S kő esék rám; de király' leánya
Szép 's kegyelmes Hedvig fölsegíte,
'S monda: hangya kelj föl 's menj fiaddal.
'S fölkelék; de megfogadtam akkor,
Hogy nevének emléket hozok föl;
'S itt van a' kő: a' tetőre vontam.”
Szólt, a' morzsát feltolá, 's tovább ment.

Gábor angyal látva hallva mindent,
A' mit angyal hallhat, emberek nem,
Új örömmel, új reményel indult,
'S nagy Lajosnak várakába szállott,
'S im király' leánya Hedvig, ott ült
Ifjusága' hajnal' köntösében,
'S rózsá felhők arczi, szép hajának
Gyenge fodra barna köd valának,
'S minden a' mi kellem és gyönyör van,
Harczban állott természetén, vonásin,
'S a' szemérem' diadalma rajtok
Mint királyné, ünnepelt szelíden.
Gábor angyal a' hogy látta mind ezt,
Elborúla lelke tisztelettel,
'S így imáda: hála, hála isten,
Hogy kegyedben szép leányt teremtel.

A' királylány csendes ámulattal
Ült azonban: a' szent könyv előtt
Nyíltan állt 's a' vérivó magyarnak
Régi nyelvén új csodát beszéle.
A' teremtés' titka: isten, ember
'S a' világ valának följegyezve
Szent soraiban, és az élet' álma:
A' nagy, a' várt, 's rettegett jövőendő,
Mellyre holtak sirból fölriadnak
'S földdel a' magas menny össze rendül,
Vég bíró pedig lesz a' nagy isten,
'S jót gonoszt a' tett szerint ítélend.
Mind ezek, 's több felvalának írva,
'S Hedvig olvasá a' szent ígéket,
'S így tünődék rajtok ön magában:
„Im ezek mi szép ígék, mi szentek.
Lengyel ország' hős királya férjem,
Kit szivemben hordok, hű jegyelted,
Nem leend-e megvetett ajándék,
Majd ha fényben eljövendesz érttem,

'S én kitárom a' csodák világát
Ifju, hős; de még vad nemzetednek?
Durva nyelve, mellyen eddig a' düh,
'S a' harag' vad győzödelme hangzott,
Általam most szent ígére hajland.
A' teremtés' titka, és az üdvé
Nem leendnek messze föld' virági.
Szent körökbe mindenik betérhet,
És az élet' fájáról gyönyörrel
Dús, öröklő éveket szakaszthat."

Gondolá, és elfogadta szíve.
Szárnylibegve függé Gábor angyal
Vállain a' szép királyleánynak,
'S kedvteléssel, 's üdvözült gyönyörrel
Néze által rá 's a' szent* sorokra.
Majd hogy el lön a' szándok fogadva,
A' leányra áldó csókja szállott;
Égi ajka, mint a' gyenge szellő
Lágyan ére legszebb földi ajkat,
'S csattanása, mint ezüst harangé
Mondhatatlan kedves és muló volt.

Vörösmarty.

A' KEZDŐ SZERELEM.

Mi bájol engemet,
Hő lángra keblemet
Ki gyújtja-fel?
Leány! kökény szemed,
Sugár szép termeted
Vonz 's bájol-el.

Reményem jó 's repül,
Öröm 's bú viv belül
Velőm lobog.
Nyugalmam nem lelem,
Miolta kebelem
Feléd dobog.

Mosolygva könyv fakad
Szememben, fenn akad
Szavam, 's remeg:
Kegyes tekinteted,
Midőn reám veted
Igéz úgy meg.

* szép

De bár epeszt tüze,
'S mindenha bajt füze
A' szerelem;
Eloltni félek őt',
Sőt a' kedvöldösőt
Még nevelem.

Cz.

A' BABONA.

Hazánk' egy megyéjében, melly még sötétebb babona' homályában vakoskodott – egy szegény, de szép formájában 's derék természetben magát elbizott suhancznak, mélyen tünt szemébe az öreg biró' egyetlen leányának szépsége is: de még inkább talán birtoka. A' birónak fia nem¹⁶ lévén vő akart gazdagságába állítani, ezt ő jól tudta; – 's „hej! be jól esnék nekem, ha az a' csinos ház, nyolcz ökör, négy ló, mind rám maradna!” gondolá magában, „hisz az öreg nem élhet mindég!” Így ábrándozott a' legény, valami jó módrol gondolkodván, mint nyerhetné-el azon szerencsét? mert megkérni szegénysége miatt nem bátorzkodék. – Gondolta ugyan egy kis maga elbizottsággal hogy ő derék legény, 's még Marcsa megszerethetné; de egészen reményleni még sem mert, 's csak jó szószólót ohajtott magában: a' mint egy cigány asszony' szava: „Jó napot szép legéncse!” gondolkodásából feleszmélteté. „Talám bizony valami szép lyánkárol gondolkodott?” „Hisz ez szabad!” felel a' legény. „Biz az igaz” mond a' cigányné, „mutassa csak a' tenyerét, had mondjak egy kis jó szerencsét, majd tán azt is ki nézhetem belőle betelesedik e' gondolatja – vagy nem?” Oh csak adná az Isten, be megfizetnék kendnek öreg anyó!” „meg e' hát? no, lelkem, bizza kend szerencsáját reám, én sokat jártam keltem, tapasztaltam, – itt, ott sok leányokat férjhez adtam, sok legényeket házósítottam – ki tudja? itt is mit tehetek, – a' tavasz jót hozhat; csak lelkem mondja-meg, ki az, a' kit szeret? azt tudom hogy szép barna lyány, 's az apja nem akarja kendnek adni – ugye?” „Hiszen még nem is kértem. Isméri e' kend öreg a' Biró Marcsát?” „Hogy ne ismerném lelkem gyermekem – ma is voltam nálok; tudok már mindent, csak hagyja kend reám! – Hadd muljék el a' böjt, nagyhétben ismét itt leszek, fogadom, a' zöld farsang jó lesz – csak lelkem az ígéretől el ne felejtkezék ám kend is aztán!” – 's ment. – Sohajtozva nézett utána a' legéncse, – újjain kiszámlálta, hány nap mulik még, míg nagy hét eljőne, 's dolga után látott szép reménnyel telve. –

Nem is csalatkozék; mert nagyhét kezdetével épen kertjében kapálgatott, midőn még messzéről megismerte a' jósló cigánynét. – Megsem gondolta, hogy hozzá ne jőjjön, 's már tán meg is kérte számára Marcsát, – de a' cigányné őt észre sem véve házokat is elhagyá már, 's meresztett szemmel, boszorkodva nézett utána, hová megy; de öröme a' biró' udvarára látta menni az öreget. „Hej! be meg ijedtem! így sohajta könnyült szívvel a' legény – pedig hiszen még most megy 's ez után fog nekem jó hirt hozni. „'S ugy lett. – Marcsát épen kertjében találta a' vén cigányné virág és palánta magokat vetegetve. Béköszönt a' barna néne – Marcsa elfogadja. „Mit veteget lelkem – talán palánta magot?” kérdé. „Igen! lőn rá a' felelet. „Jaj galambom, miért nem hagyta nagypéntekre, ekkor jó palántát vetni napkölte előtt, – ugy

¹⁶ ném

nem eszi-meg a' bolha. Tanulja-meg, szép gyermekem, az esztendőnek két nevezetes napjai vannak – karácson' éjje¹⁷, 's nagypéntek' hajnala, ekkor sokat lehet látni, próbálni, tanulni. Majd fogom én magát valmire tanítani; de előbb mutassa csak azt a' szép kis tenyerét, had tudjuk-meg, lesz e jó szerencséje?" Marcsa figyelemmel hallgatta, 's vigan nyujtá kezét a' ravasz varázslónénak. „Épen ezen vékony erecskék – így jövendől a' barna Próféta – hosszú életet, sok szerencsét jelentenek, Ferencz nevü ura lesz, szép barna piros nagy hajú; ebből a' faluból, egy jó becsületes legény.” „Ebből a' faluból?” kérdé hirtelen Marcsa; „pedig Apám azt mondja, hogy számomra itt nincs legény. „Ej! dehogy nincs – biztatá az öreg, hátha épen itt rendelt valakit az Isten. Tudja e' mit? édes Marcsám, ha megakarja tudni igazán, ki lesz jövendő mátkája tehát nagycsötörtökön egész nap böjtöljön, és nagypénteken napkölte előtt menjen az erdőszélben lévő folyóhoz. Annak a' partján áll egy nagy fűzfa, az alatt állapodjék meg, és nézzen merőn a' vízbe; de fel sohase' tekintsen. Ott a' víz' tükrében fogja meglátni jövendő mátkáját. Csak jól megnézzé aztán kedves lányom, hogy el ne¹⁸ felejtse formáját, 's ha az megy majd kérni, hozzá menjen, mert különben higye nekem soha se' lesz szerencsés.” – Marcsa mosolyga, 's meg nem köszönte ugyan a' jó tanítást, hogy annál foganatosabb legyen; de feltette magában; hogy török szakad ezt végbe vinni, – az öreg pedig tanácsa után elbucszúzott a' szép lánytól, 's odább vette útját. – Legényünk türehtetlenül várta már a' sövény mellett a' bűbajosnét, 's alig közelíte, már kérdé, miben van a' dolog? – „minden jól van felel az – csak bizzék, – én megkésztettem az utat, csak okosan járjon rajta; hanem még egyet mondok, 's ettől függ minden boldogsága. Most nagypénteken hajnalban menjen-ki kend az erdőszélben levő folyóhoz, annak egyik partján áll egy fűzfa, arra másszon-fel és a' melly ág legjobban a' vízre hajol, azon maradjon kend csöndességben. Ha Marcsa azon vízhez akkor el fog menni, ugy bizonyos hogy másé nem lesz. Hanem lelkem kend csak vára kozzék a' fán, modzulatlanul mind addig, míg Marcsa hazafelé nem fordul, ha az már jól elhaladt, akkor lejöhet a' fáról, 's haza ballaghat; de azt megmondom, ezt senkinek fel ne fedezze, mert nem álllok jót a' szerencsés kimenetel felől. – Ha ezt megtette, majd eljövök ismét, 's megmondom mi tévő legyen tovább; tudom a' jutalomról el nem felejtkezik.” – A' legény mindent megígért, 's a' vén jövendőlőné lizttel szalonnával jó megrakván előre – elváltak.

Marcsának nem volt lelkére kötve a' hallgatás. Ő tehát alig várva dolga' végeztét, szaladt a' törvénybíró' leányához, leghivebb társnéjához, 's félre szólítá. – „Hej! Boris ha te azt tudnád a' mit én!” mond mosolygva. – Mit, kérlek? kérdé kíváncsian amaz. „Meg mondanám – felel ő, ha tudnám, hogy meg teszed a' mire kérlek.” Boris fogadta, 's Marcsa így beszélt: Épen ma hallottam, hogy a' melly lány megakarja tudni, ki lesz a' mátkája – az nagycsötörtökön böjtöljön egész nap' és nagypénteken napkölte előtt nézzen valami folyóba, 's abban meglátja annak képét. – Probáljuk meg mi is, böjtöljünk, 's aztán én majd elvezetlek, már én tudom hol látjuk meg legjobban.” „Rá áll Boris, 's elvégezték egymás közt, hogy, ha valaki kérdi hová mennének, csak azt mondják hogy nagypénteki harmatot szedni, – 's így összebeszélve várván várták nagypéntek' hajnalát. –

Eljött a' kívánt nap – csendes éj¹⁹ volt, a' hold teljes fényében ragyogott még az égen, midőn már a' két vándor lánykák utnak indultak. – A' szerelmes legény már rég vára kozott a' fűz' tetején Marcsa' kívánt jöttére; mert azt nagyon fejébe vette, hogyha eljő, akkor bizonyosan az ővé lesz. Szive meg-megdobbant minden ált suhant szellőre, Marcsa' jöttét gondolván. 'S im

¹⁷ karácson', éjje

¹⁸ elne

¹⁹ ej

a' két szép lyány nem soká közelített is csendes léptekkel a' vízhez, bátortalanúl mint szomjas őzikék. – Ő pedig még egy mozdulatot akarván tenni a' mondott ágra, midőn a' lyánykák már a' vízbe hajoltak vágyván meglátni a' mondott képet. A' gyenge ág eltörött, s a' megtestesült szerelem egész valójában nagy csobbanással a' vízbe bukott iszonyú rémültökre a' bámuló lyánykáknak. – Nagy sikoltással szél futottak ezek, tüskén bokron keresztül, menekedni vágyván a' képzelt rossz lélektől; annyira, hogy Marcsa erejéből kifogyva lerogyott, az erősebb Boris pedig futott mint a' riasztott nyúl míg házokat elnem érte, s ott fuldokolva alig érthetően elbeszélte a' dolgot. – A' szülék mindjárt mentek segíteni a' szerencsétlen lyánykán, de bár mindent elkövettek is, szegény Marcsa a' babona' áldozatja lett! Boris is ágyának esett a' nagy ijedség miatt, de erősebb természete meggyőzte a' nyavalyát, s elbeszélte még másoknak a' könnyenhivőség' s babona' szerencsételen következeit. –

Hát a' vízbe bukott vőlegényből mi lett? kérdik olvasóim – nem sokban mult-el hogy a' víz lángoló valóját örökre el nem²⁰ oltotta; de szerencséjére az erdőszélben egy szegény pásztor ember hasznos füveket szedegetvén, a' nagy robajra s sikoltásra a' vízhez szaladott, s a' benn hánykódót szerencsésen kiszabadította, élve; de által ázva, betegen vitte kunyhójába, hol néhány napig ápolgatta míg egészen helyre jött. – Már bucsuzni akart a' legény köszönve jószívűségét az öregnek, de az most nyilatkoztató ki neki hogy véle eddig hijában nem vesződött, hanem kívánja, hogy háladatosságból vegye el leányát. Megdöbben erre a' legény, még jobban arra a' hirre hogy Marcsája meghalt. Mit²¹ volt neki tenni? – a' menyasszony, igaz, hogy nem a' szép Marcsa, hanem egy gyáva formátlan pásztor leányka volt; de az öreg nem hagyott neki békét, – s a' birtokos bíró' szép leányára vágó legény utóbb elkeseredtében kezét fogott az együgyű mátkával. De nem soká örülhetett vejének az öreg! az a' gondolat hogy Marcsa' halálának ő az oka, annyira sanyargatá lelkében, hogy év' fordultával a' mondott víz parton nyáját itató Ipa – halva lel! –

A' vén cigányné hová lett? arról hallgat a' krónika. De hihetőleg felszedvén sátorfáját más-hol szerencse mondással akarja kenyerét keresni. Több szomorú esetek' kikerülése végett hát illőnek tartom meginteni mind a' két nemi ifuságot; hogy szavára nagypénteken csupa kíváncsiságból vízbe ne nézzenek s fűzfára ne másszanak.

L. – né

A' VIHAR.

Zugó tengernél
 Sziklán ülék;
 Lelkembe' csend volt,
 Szívembe' bék.
 Vész jött, torult hab,
 'S habokra dült;
 A' gyöngé sajka
 Már már merült:

²⁰ elnem

²¹ M t

De kél ragyogva
Felhők megül,
Egy szép szivárvány –
'S a' zaj leül.
Szelíd kény váltja
A' zord vihart,
'S mosolygva tűn-fel
A' békepart.

Ülök tengernél,
Nincsen moraj:
De bennem vész van,
Lelkembe zaj.
Várom, ha támad
Felhők megül,
A' szép szivárvány? –
A' vész ha ül? –

Távol, közelre
Tekint szemem,
Haj! nem derül fény
Schol nekem.
Ki, ah ki oltja-
El e' vihart?
'S ha tűnsz-fel, oh te
Szerencsepart?

Bajza.

A' KÖLTŐ.

Jár néma magányban az álmadozó
Költő, 's enyeleg szive' lángjaival,
Mély lelkesedés kiragadja az ó
Század' folyamába varázsaival,
Hol míg siroromra tapodva halad
Könnyárba borúl szeme 's dalra fakad;

'S a' százados álom alatt nyugovó
Hőst költi porágya' sötét öliből:
„Térj vissza, vitéz, koszorút arató!”
„Térj vissza sirod' komor éjliből”
'S halltára dalának az ifju hevül
És ősei' nyomdokin istenesül. –

Jár zöld ligeten hűvös árnyak alatt,
Csügg lantja kezén, szíve lányka' szivén,
'S mint bokrokon a' deli lepke mulat
Úgy képzete repdes az Édes' ölén,
'S mint reggelen énekel a' csalogány,
Szerelmi dal éledez ajka' szaván:

'S a' barna haj a' piros orcza felett.
A' kék szem, a' hókebel, 's arcz-derület
Olly éddel omolva foly húrjairol
Hogy szűtelen érczbe is élet omol,
'S a' lányka ha vágya' tüzére hajol,
Festhetlen örömbe merülve danol.

'S a' lányka, ha vágya' tüzét kerüli,
Fellegmoraj éjezi tiszta egét,
Utána sohajt szive 's bánat üli
'S bétölti sirással az éjnek ürét,
És hallja zephir 's philoméla baját
'S felnyitja sirásra szelíd ajakát.

'S míg issza az élet' örömpoharát
Örülni 's epedni tanítja honát,
Örülni 's epedni tanítja honát
Míg sirba hajolva leélte baját,
'S ha sirba hajolva leélte baját
Könny öntözi domboru sírja' mohát.

Sz. T.

JUDIT.

Mély gondolatokba merülten andalga Gusztáv Amália' hegyén 's le-letekinte az útra, melly a' hegyet körülövező házak között felcsavarodik. Néha csillámlott-fel itt ott egy sugár a' völgy' alkonyából 's ujra elenyészvén homályban hagyta a' környezet. De most kifoszlott a' hold felhőji megűl 's halvány világot öntvén a' vidékre mindent tisztább szelídebb színre derített. Gusztáv mind inkább nyugtalan leve, mert elméjébe ötlött, hogy a' csillagtoronyban várnak reá. Ismerte Edmund' könnyelműségét, tudta mennyit lehessen ígéretére építeni: de jelenleg inkább érzé, mint minden máskor, annak szeretetlenségét, mert szívének régi óhajtását, a' csillagtornyot²² láthatni, ma kívánta teljesíteni. A' világ a' maga számtalan kívánnati, terhei 's unalmaival; a' maga igényeivel néki egy valódi tekervény volt, mellyből kihatalni Edmund' segéde nélkül nem vala képes. Edmund igen is könnyelmű, minden szempillantat' rabja, 's minden első benyomat'

²² csillagtornyot

teremténye volt: de mosolygva tuda az akadályok' és veszélyek' ellenébe menni; sőt gyakorta ezektől von merészletet és tanácsot. Gusztáv mindenben ellenkező lélekalkatú; kit gyakorta fájdalmasan is kapott-meg ezen ellenkezés' gondolatja: de lángolóbb és valódibb volt barátságok, hogysem egymástól elválhattak volna. Ugy tetszett mintha több ízben támadt vetekedéseik mind annyi kötelékek volnának, viszonti indulatokat szorosb kapcsolatba hozni. Tisztelék egymást, 's nem kevés örömet érzettek abban, hogy hibáik iránt mindketten türekenyek*.

Mindkettő gazdag 's független; 's korok, az ifjkor' legszebb szakában. Edmund eleven tüzes lelkű; amaz magába vonult, ábrándos. A' két barát utazásra volt menendő, műveltségi körét gyarapítani; azért jövének a' városba, hol hónapok óta mulattak a' nélkül, hogy Edmund az utazási készülétekre gondolt volna. Eszébe ötlék, tudniillik, a' fűvészi tudományokat tanulni, 's mellettök szorgalommal gyakorlá az olajfestést. Gusztávnak pedig egy sok évű számadást kelle tisztével által vizsgálnia: de a' mihez nem igen tuda kedvet találni. Semmi jelesség sem futhatott-el az örök mozgású Edmund elől: de reá semmi sem teve maradandó benyomást. Gusztáv ellenben otthon írasztalánál könyvekbe temetkezvén megholt a' valóságra 's annak tomboló zajgására nézve. Edmund csak hamar éltető pontja leve minden társasági körnek. Ezrektől ismerve, mindenhol mutatkozva; bele löké magát a' bohózatok' minden nemeibe. Egyedül barátja láthatta ritkán, ki ha a' költés' egy mélyebb jelentésű mesterműve által felhevülve gondolatit 's érzeményit barátjával közleni ohajtotta, azt rendszerint nem lelte, mert vagy vadászon, vagy kötélhányzókat mutatványain, kiknek ügyességét felette csudálta, vagy pedig szemfényvesztő játékok' gyakorlatában tölté idejét.

A' határozott óra rég eltelt 's Gusztáv' nyugtalansága legfelsőbb pontra hágott. Ohajtott volna még ma túl a' vártetön is bolyongani, hol az ismételten szép, minden kívánságinak végczélja, lakozott, 's kit már néhány nap óta nem látta, 's kinek hetektől szívébe festve volt alakja. Csaknem minden este reménylé őt kertjében láthatni 's még egy napot sem mulata-el; de a' kedves nem mutatkozott. Betegnek kelle lennie, vagy a' mi szinte kedvetlen hír fogott vala lenni, a' várost épen elhagynia. De ő legalább a' szeretett hajlékot, hol is m é r t l e n s z é p e mulata, üdvözleni kívánta. Most hirtelen lépések hallattak a' csillagtornyot körítő falnál; 's a' szikla darabok közül egy magas férfi bukkant-ki, bíborral bélelt köpenybe burkoltan. Több ízben környúl-tekintgete 's úgy látszott, menetele siető. Őt egy asszonyalak követte aggódó gyorsasággal, gondosan emelintve fejér ruházatát, mely néhány ízben a' szirtgöröngyökön fenn akadt; úgy látszék, mintha apró késedelmeivel, melyeket ruhája okozott, a' magas férfit rettegné felbosszantani. Gusztáv üdvözlé őket midőn közelb jöttek: de a' férfi nem látszott őt észrevenni, nyugtalan fordul társnéjához 's kezét nyujtván halvány ábrázatából hargagos pillantatot lövette reá. Gyöngéd és kedves hangon szólt a' leány: „Kedves úr, ne nehez-
teljen, sebes menetele úgy kifárasztta, hogy alig követhetem!” könnyeden, de még is nyájas fejhajtással viszonzá Gusztáv' üdvözlését, 's a' hold' fénye eléggé tiszta volt Gusztávval e' báj-
alak' kellemeit láttatni. Egyszerű szalmakalapja alól kedvesen folytak alá szőke hajfürtjei 's enyelgve játszadoztak a' gyönyörű mely' liliomhavában. Halvány arcját ártatlan mosolygás tette dicsővé, 's kék szemeiből mennyei jóság fénylett-ki. Olly volt, mint emléke egy eltűnt szép álomnak, mint mosolygó tündére egy regényes bájvilágnak. Legnehezebben válhatott-meg a' szem azon kisdéd keresztől, mely nyakán egy kék szalagról függött. Sokáig néze Gusztáv a' távolodó után andalodásba merülten, úgy tetszett neki, mintha egy angyal jelent volna-meg őt ohajtáshoz vezetni; mintha véle egy elfátyolozott kép elé lépne, 's annak kárpitját félre vonván megette névtelen szépség' királyi fényében a' kedves i s m e r t l e n tűnne-fel.

* türekenyek

„Talán azt hívéd, mond Edmund hirtelen megjelenve, hogy elfeledkeztem rólad? Egy kis kaland tartóztatott, barátom! Úgy hiszem már szóltam neked azon gyönyörű teremtsérről, kit nem rég a' hegykápolnában láttam. Az egy rendkívül vonzó, rendkívül kedves csudás alak. Ma ismét láttam őt, 's szerencsésben mint előbb; kifürkéztem, hogy egy olasz művésszel, ki egy ritka viaszkép-gyűjteményt hozott, minapában érkezett vala. Ő az olasznak fogadott leánya, 's a' gyűjtemény a' maga teljes ragyogványiban fel fog nem sokára a' közönségnek nyitvatni. Felkerestem lakát is, 's képzeld! az épen azon utszában van, hol te olly csudás vonzalommal szeretsz bolyongani. De az olasz a' lánykával kísétált volt, 's a' képtárt is zárva letem. Kérelmem kieszközlötte még is, hogy illendő adományért e' ritkaságokat, még ma, gyertyavilágnál szemlélhetem, azért jövök sietve hozzád, hogy azonnal elvigyelek, mert égek a' kívánnattól ezen jelességeket, 's a' te társasságodban, édes borzadás közt szemlélhetni.”

„Édes borzadás közt? kérdé Gusztáv, te tréfát tudsz űzni az irtózáttal? Magadat illy érzelmeknek akarva általadni, ismét azon gyönyöreid közzé tartozik, melyeket te mindég olly örömet vadásztál. Még nem volt éj feltételünknek olly kedvező, mint a' mai, 's ime midőn már a' célhoz felvergődénék –”

„Ah barátom mire ezen aggodó tekintet? mond Edmund szavába szökkenve, te ok nélkül gyűlölöd ezen fennségecs találmányt, ok nélkül haragszol mindenre, ki illetén ámitó képzetekben gyönyörködik. Az megint egyike kedvetlen különösségidnek. Gondold-meg, ezen képgyűjtemény egész Európában a' lejelesb, 's egy illetén látványt éjjel, gyertyavilágnál nyerni, valami igen becses dolog. Hidd nekem egy lélek-senyvesztő gyöngeség az, illy nemű élményektől olly méltatlan idegenkedned.”

„Gyöngeség az neked? kérdé Gusztáv, 's a' te kerengésid az élmények' mindenikén, melyek, a' milly ingatagok, szintolgy parányi becsűk; szökdeletid komolyból tréfába, 's minden szívragadó érzelmek' könnyelmű eltapodása, 's az a' soha ki nem elégíthető változékonyság' hagymáza, ezek nálad lelkiem? Nevezd te bennem ezen vonakodást gyöngeségnek, betegségnak, a' mint akarod, az az én belsőmben alapszik. Pillanatjok ez alacsony 's gyalázattal utánmajmolt emberképeknek metszve hát csonton 's velőn keresztül, 's az ember gondolatának egyikében sem talál a' borzadály ellen menedéket. Úgy látszik mintha ezen lelketlen lárvák egyenként felemeledvén hozzánk a' legkedvesb formában lépnének, majd ismét visszalökő rémekké változván bennünket haláljidelemmel fenyegetnének. Az ember előttök áll, mint legyökerezett törzsök, 's hagyja magát perczenetről perczenetre megjátszatni, míg végre a' legirtóztatóbb borzadály hirtelen megragadván minden érzeményeit egy erőszakos örvénybe rántja. Egész lelkemnek kellene elváltoznia, hogy ezen szörnyítő érzéstől ment legyek, melly már kora gyermekségemben minden álorcza, minden elrutított burkolat' látásával rémítve hatott rám.”

„Puhaság, félszég! mellynek ellene kellene munkálkodnod, mond Edmund. De te túlságokban tetszel magadnak. Nem nevetséges dolog e, hogy te a' lármás musikától irtózol, hogy egy erős gyuladásban csaknem meghaltál, mert a' pióczától ezen egyetlenegy segédeszköztől, inkább irtózol mint a' haláltól; hogy a' tarka 's szembeszökő színű ruhát nem nézheted; hogy a' festésben csak a' tájfesteményt kedveled és csak ajtatosságból sem emeled szemeid egy mártírra. Új világot kell teremtened, 's mindent belőle számüznöd, a' mi görög alakkal nem bír; 's így foghatsz majdan egyszerű, gyöngéd, szín és hangba öltöztetni mindent. Nem más, mint visszas tekinteted oka, hogy rémítőt, borzasztót látsz ott, hol egyedül tréfa 's nevetség uralkodnak. Kötelességed ezen csudás, ezen izgékony lelket megkeményíteni, hogy képzelmi erőd' lidérczeinek bátran ellenállhass. Győzd-meg magad 's jer velem ezen olaszhoz, hogyha ama' gyönyörű lánykát mosolygó kék szemeivel, gyermekded kedves alakjával megpillantod 's szép

keze által hagyod magad képtől képig vezettetni, fogadom még javalva is fogsz ezen néma's komoly alakokra tekinteni."

Gusztávnak egész belseje felháborodott: de hallgata. Felhagyott kívánságával a' toronyba menni, mert úgy látszott, hogy lepkény indulatu barátja már elfeledte az ő idejöttének okát. Magába süllyedve állott egy ideig, midőn Edmund egyszerre felkiáltván: „Egek! szemeim csálnak e, vagy valóban az olasz megyen ott azon lyánykával?”'s nagy sietséggel elfutott.

Egyedül maradván Gusztáv kényszeríté magát nevetésre, 's kevés idő múlva megcsillapult indulattal azon része felé indult a' külvárasnak, hol a' kedves lakozék. Gondolati vezették, mellyek régóta, mintha hazájokat keresnék, oda siettenek. Elérte az ismért útszát; 's minél inkább közeledett, annál kedvesebb, annál biztosabb volt előtte a' hely. Minden házfedél, minden fa, itt egy kapu, amott egy kőpad az ő jó ismerősi valának, mellyeket gyakorta órákig édes fájdalmas gondolatok közt szemlélgete. Most a' nyárfák és hársak közül keresztül fejrlett a' hajlék, a' kedves lak. „Semmi nesz benne! semmi csillám! Valóban elment e?” így tünődék. 'S íme egy ragyogó fejrőség tűnik-fel a' kertsétányon. Ő volt. Egy deszka repedés a' kerítésen, eléggé nagy a' kertnek felét láttatni, ajándékozta-meg őt a' kívánt pillantattal. Itt állott gyakorta boldogan, mint elbűvölt, a' kedves leány' nézésébe süllyedve. Az útsza' lakóji meg nem foghatták, miért üle naponként órahosszat ezen kövön, melly a' kert előtt egy utálatos vízállás mellett volt. Ismerősi csudálták, hogy olly elvonultan él, társaságokat nem vadász 's otthon létében is semmivel sem látszik foglalatoskodni. De őt csak az egyedüllét boldogítá, csupán az iránt tett magának szemrehányást, hogy az imádottal ismeretséget szőni nem eléggé bátor.

A' lyányka, minekutána néhány izben fel 's alá járdalt, eltűnt szemei elől, 's ekkor hirtelen elhatárá barátját felkeresni, ámbár olly helyre kell mennie, hol gyűlölt tárgyak' látása fogja kedvetleníteni. A' hold olly derűten fénylett, miként a' napvilág 's minden csendes volt. Egy még nyitva álló boltba lépett, hogy tudakozódjék a' ház iránt, hol az olasz lakik: de arra nem vehette magát, hogy oda a' legrövidebb útat vegye. Ment a' vár felé, hol egy bástyafokról a' város' nagyobb részét 's a' megette emelkedő gyönyörű²³ sorhegyet láthatá. Itt egy kőre telepedvén elmerült a' szép látványba. Néhány percz múlva egy kised, csaknem törpe, embert láta megjeleneni, ki miden irányban szélllyel tekintgete maga körül. Alakja rendkívül rút, mert sánta 's egyszersmind görbehátú volt. Egy nagy kalap fedezte idomtalan ősz fejét 's csaknem egészen árnyékban tartá hosszú sovány ábrázatját. Örökké mozgó testén egy elnyűtt zöld köpeny lógott, mellyel a' májusi éjhideg ellen környűlburkozott. Alig jelent meg e' kised öreg, az átellenti oldalról hasonló vigyázattal egy magas szál férfi közelgete, ki bibor bélletű bő köpenybe nagy gonddal takargatá be magát. A' mint amazt mepillantá sebesen felé jött, maga után tekintve, ha nem jó e' valaki. „Megkapjuk őt? kérdé az öreg hirtelen 's egy rekedt hangon. Igen, felelt a' magas férfi; az ár előtted tudva van?” Az öreg igenezte, utána vetvén: „bízunk benned, hogy mindeneket úgy eszközlendesz, mint ígérted a' dolog kívánt foganatja végett. Bízátok rám, mond amaz, a' szűz szokott szertartásokkal 's illendőleg felavatva van. Nem elléggé jól kell vala a' dolgokat használnunk, ha asszonyod azon szépséget meg nem nyeri, melly a' férjfszívben varázs hatalmú vágyat gerjeszt, kiolthatatlant, 's egyedül a' halállal elmúlhatót. Ez kívánata asszonyomnak is, válaszolt az öreg, 's nem a' legkisebb jutalom lesz, mellyet magadnak e' helyt szerzendesz. 'S asszonyod bizonyára nem lesz első, mond amaz, ki mesterségemmel meg ne elégednék. Várj tehát éjfélkor reám 's tartsd a' fürdőt készen, mint meghagytam.” A' végszavakat már távol mondotta Gusztávtól, 's mindketten sietve elmentenek különböző

²³ gyönyörű

útakon. Szorult kebellet lépett-elő Gusztáv, gondolkodva a' különös 's némineműleg borzasztó szavakon.

Most az útszába ért, hol az olasz' lakja volt. A' felső emelet' egyik előszobájában egy ifju embert talált, kitől a' viaszkép-gyűjteményt 's barátja' hollétét kérdezé. Az ifju, ki felügyelőnek lenni látszott, azt felelte, hogy a' viaszképek itt vannak, 's a' szoba épen most világosított-kí egy úrnak parancsára, ki mintegy másfél óra óta bizonyos utazó virtuóznál van 's az itt a' mellék szobákban lakozik. Gusztáv habozott, ha barátját egy idegen' házában keresse e, a' mi különben is ellenére volt, vagy pedig az ifjúnak több mint egy ízben ismétlett, 's nyájas marasztását fogadja el; végtére elhatározá magát, önnön vonzalma ellen, a' viaszképeket megnézni. Szívdobogva lépett a' ragyogó szobába, hol köröskörül mindenféle jelenetekben, tarka és feltűnő ruhákban, ültek vagy állottak a' mozdíthatatlan alakok. Gusztáv' keblét metsző borzadás futotta-el, midőn végig pillanta rajtok. Hogy a' nagyobb irtózatot elkerülhesse nyájas magyarázójához fordult, ki szónoki ékességgel számlálgatta elő ezen némák' tetteit. „Meg nem foghatom, felszólalt végre Gusztáv nyugtalanul, hogy barátom olly soká elmarad; egy illy tekintet néki a' legkivánatosb 's az ő kedvéért jöttem ide.”

„Még ő nem volt e' szobában, mond az ifju mosolygva, pedig olly sietve parancsolá azt megvilágosítani. Alig hallá-meg a' szomszédban a' hegedű' zengzetét azonnal ott terme, 's midőn érte mennék, már akkor három úr között ült, hegedű kezében.”

„Az ő saját módja, mond Gusztáv, örvendő, hogy beszéd közben hallgatójára nézhete. Illyen ő. Hegedűje otthon függ porral belepve. Semmi sem bírhatta reá, hogy azt kezébe vegye, ámbár ügyesen 's érzéssel játsza. Reá kérni, annyit tenne, mint épen ellenkezőkre ösztönzeni. Tízszor legalább elkezdé képemet festeni 's mind annyiszor félbe szakaszták azt fontosabb dolgai, melyeket ismét mások szakasztának félbe. Fogadni' mernék, hogy már megfeledezett a' viaszképekről, 's ha még ma szólni akarok vele, kénytelen vagyok felkeresni. Nem lenne olly szíves, hogy engem hozzá el kísérne?”

Az ifju egy kevésbé érzékenyen vette, hogy a' művészi kincsek, melyeket ő olly ékes szó-lással kezdé magasztalni, illy csekély benyomatot tettenek Gusztávra, 's kevésbbé nyájasan, mint előbb, azt felelte; hogy csak e' szobán kell általmennie azonnal a' kívánt helyen lesz.

Gusztáv meghajtá magát 's sebes léptekkel 's csaknem szemhunyv ment keresztül a' szobáig, hol a' musika zengett. Megnyitván az ajtót ott találta Edmundot három idegennel. Mihelyt Gusztávot megpillantá, a' nélkül, hogy ennek az idegenek előtt tett mentegetéseit hallgatná, felsikolta: „Melly gyönyör, hogy eljöttél! halld csak ezen átmenetelt, mintha villámfelhő szelid borzadással huzódnék végig a' kéklő egen. De ezen urak mesterileg is játszanak ám! csak ez egy ponton, mellyhez újaim nem akarnak simulni, túl legyünk, akkor oda vagy örömedben!”

„De barátom, mond Gusztáv, én érted jövök, a' szoba megvilágosítattott, 's az olasz' gondviselője rég vár utánad.”

„Eh! ahhoz egyébkor is van idő, felelt emez, vétek volna ez alkalmat musika nélkül elheverni. Vagy, légy olly jó, tekintsd-meg e' ritkaságokat helyettem, hogy az olasz híjába ne fáradott legyen a' kivilágítással.”

Gusztáv meghajtá magát 's ment. „De várj egy pillantatig, kiálta utána Edmund hallgasd-meg legalább ez egyet. Elment valóban? Lássák az urak, ez az ő szokott módja, melyet az ember olly nehezen tűrhet. Csak a' madárhang 's bogarak' döngése kedves neki. Mindent gyűlöl, a' mi nem képzeti, 's élet' prózájának nevezi, minő a' vétel és adás 's az élet' szükségai. Ha szerelmes lett, a' mi, igen is prózai lánykáink között nem könnyen eshetik-meg; esküszöm, hogy a' melly pillantatban kedvese a' maga harisnyájáról szólt, elhagyja őt. Ne volna szíve olly jó, nincs ember, ki különösségei miatt vele öszveférjen.”

Gusztáv a' viaszképekhez érvén olly hirtelen, mint előbb, végig akart közöttök suhanni: de akarátja ellen egy képre vetődtek szemei, melly megakasztá. Elakart fordulni, de hijába! a' tekintet olly kedves, olly ígésző volt, hogy tőle megválni nem lehet. Egymásba öltött karokkal állott meg²⁴, 's mélyen magába süllyedve szemlélte a' képet. Kedves érzemény futott keresztül keblét; a' legszebb arcz mellyet éltében látott 's a' s z é p i s m e r e t l e n é h e z színről színre hasonló. Az a' kerekded lilomszín homlok! Ezek a' fekete fény és könnyözönben merengő szemek! hasonló a' legsötétebb éjhez, mellyeknek szikrája elolvastja a' szívet; az a' bájosan öszvecsukott száj, mellynek lángoló ajkai, mint két szellem lebegnek egymás felett! Nem volt képes többé ezen tündéri látványtól megválni. „Talán szólni fog? mintha meghajlott volna a' fej ezen ragyogó fejér nyak felett, mintha elfojtott sohajtás emelné melyét.” S most pillanata végig villámlik a' termeten, 's egek! jobb kezében villogó pallos, baljában hajánál fogva egy sárka, elmerevült, vérefolyt emberfej; Juditot képezé. Halálos borzamat rázta-meg tetemeit, 's vérenek minden cseppje szívébe tolódott. Lábai remegtek 's úgy tetszett, mintha ezen holt lények gúnycaczagva emelkedvén-fel helyeikből felé lépdelnének, 's közöttök legrémítöbben e' leány felemelt pallossával. Villámsebességgel rohant-ki a' szobából 's csak akkor, midőn megint a' szabad ég alatt lehelt, 's az éj' enyhítő leblei körülfuvalták, találta-fel ismét mind magát mind elvesztett érzékeit.

Lassanként elcsillapodott lelke 's csendesen ballagott haza felé. 'S ime, mintha láthatatlan erő vezetné az ismért útszában 's a' kedves lányka' biztos lakja előtt állott. Minden álomban volt, egyedül a' kerti hajlékból csillogott gyertyavilág. Az ablakok a' kertre néztek, de ha a' deszkakerítésen általment volna is semmit nem fogott vala láthatni, pedig, hogy őt még egyszer lássa, gyönyörű képét álmaiba elvigye, ezen vágytól megválni semmikép sem tud. Egy hárs állott a' kerti hajléknál, mellynek ágai az ablakok' felső részéig 's egyszersmind az útszára is kiértenek. Arra határozta magát, hogy reá másszon. Innen kiláthatta a' szobát. Két ezüst karos gyertyatartó állott egy fekete asztalon, honnan a' szoba világosítást veve; mellettök egy vízzel töltött kád 's a' pamlagon és székeken törő kendők elszórva. „Talán fürödni fog a' kedves? Meglesse e?” Így tünődék, 's édes elragadtatás futotta-el tetemeit. Ekkor belép, 's mennyire több keccsel, mint minden egyébkor a' dicső lány. Egy könnyűded fejér pongyola öltözet folyta körül karcsú termetét, 's barna fűrti kerekded gyűrűkben omlottanak alá az ég' havát győző emlők 's vállakra. Képzletekbe merülve lépdelt a' tágas teremben, 's most egyszerre megállapodván az ajtóra függeszté szemeit. Megnyilik az, 's a' sánta öreg 's az ismert magas férfi, belépnek karjaikon vezetve a' kedves lánykát, kit Gusztáv Amália' hegyén látott.

Gusztáv' kedvese szédülni látszott 's csak az asztal tartóztatá, hogy öszve nem omlék. A' márvány ábrázatu férfi, 's amaz utálatos agg megragadván a' szőke lánykát a' kádhoz hurcolák. Remegve hajtotta az hátra fejét, szívrehatólag függeszté esdeklő kék szemeit az égre, reszketve nyíltak meg halvány ajkai, 's úgy tetszett, hogy egy félénk sohajtást szalasztottanak-el. Ekkor hirtelen mellé lépett az i s m e r e t l e n , leszakasztotta a' kék szalagot 's a' liliumkebel' fátyolát 's szívébe döfe egy villogó tört. Elhalt tagokkal függött a' boldogtalan teremtés a' kád felett 's patakként szakadt vére a' víz közé. Egy villám szökött keresztül Gusztáv' fején 's ezen félíg hallható szóval: „Judit!” élet nélkül hanyatlott az útszára. –

Illy állapotban találta Edmund, midőn haza térne 's elviteté a' segédre kiáltott emberek által. Napokig fekütt életjelenség nélkül, 's midőn magához tért bősziült képzelgésekkel tépelődött. Edmund nem távozott ágyától 's gyötrődő szorgalommal ápolta. Elfojták minden kedvencz mulatságit barátja körül való gondjai. Nem volt festő többé, nem hangművész 's

²⁴ állottmeg

bajvivó, nem volt semmi egyéb, mint orvos. Száz nemű könyvei a gyógytudománynak körülé és Gusztáv beteg ágya körül heverték, és éj és naphosszat tanult, tanácskozott, a legjelesb orvosokkal. Hetek elfolyta után, könnyebben érezte magát Gusztáv: de zavartan beszélt; és Edmund rettegve vette észre, hogy őriöngés háborítja-meg barátja fejét. Csak félesztendei fáradhatatlan ápolás mellett hagyta el az örűltég: de helyébe a szokott ábránd tért vissza, a mi Gusztávnak természete volt. Mi okozta legyen mély és hosszas betegségét nem tudta, emlékezetéből minden ki vala törűlve.

Felgyógyulván orvosai tanácsára útnak ment Edmunddal. A külföld egyik nevezetes városában történt az, hogy a köz mulató helyen ismerűseik és barátjaik társaságában árnyékos fák alá telepedtenek, hol a város szebb népe pompában és ünnepileg sétálni szokott vala.

„Városunk bizonyára sok szépséggel bír, mond egy katonatiszt a társaságból, de mint csillogok napkeltekor, úgy enyészik-el minden azon idegen mellett, ki néhány hét előtt érkezett bátyjával városunkba, és kit minden csak a szépi-degen név alatt ismer.”

„En valami visszalöktöt találok benne, mond egyike, a jelenlívű ifjaknak, ámbár nem tagadhatom, hogy ő valódi szépséggel és pedig ritka szépséggel bír. Ne volnának halvány ábrázatán azok a szikrázó, örökké mozgó szemek, melyeknek tekintete, mint hegyes tör keresztűl lövelli a szívet, vélűők, hogy a régiség legszebb szobrainak egyike.”

„Tökéletes igaz, viszonz a tiszt, és mind te, mind mindenikűnk jól cselekszi, ha kikerűli őt. Ki csak hozzá közelíte még a legörűltebb szerelemnek lűn martalékja, és mert ő mindég érzéketlenül maradt, néhány ifju már szomorű sorsot ért miatta.”

„De hogyan történik vala, mond Edmund szavokba szökűleg, hogy ezen Armida mind e mai napig ismeretlen elűttem?”

„Mert soha sincs idűd őt látni, felelt a tiszt. Minap nem kellett vala lovagolnod, midűn hírűl adtam, hogy itt sétál, sűt egy másszor a játékszínbe hívtalak, hol őt megjelenni bizonynyal tudtam: de te csaknem erőszakkal letartóztattál és talányokat kellett veled fejtegetnem.”

„Itt jön ő, itt jön ő!” kiálták hirtelen a többiek, helyeikből felszökűdűsve. Gusztáv, ki csak félfigyelve hallgatta a beszédet hasonlólag felkelt és a közeledű leány felű fordult. S íme, midűn annak pillantata az övével egybe találkozott, mint kű bálvány merevűlten álla meg, és egész szíve szemeiben lángolt. Kűrűle minden jelenet, mint lengeteg árny elenyészett, egyedűl őt láttá, őt ohajtotta. Most hirtelen egy merész lelkesedűs ragadta-meg az egyébként bártortalant. Könnyben úszű szemekkel rohant felű, és nem ügyelve hely, és illendűsűgre lángolű szavakban öntötte-ki elébe nevezhetetlen érzeműnyit. Az ifju nemes, deli alakja, szemeinek ábrándos beszéde hatalmas benyomatot tettek a leányra, megengedű, hogy véle sétáljon, sűt, hogy más nap látogatására lehessen. Most leve Gusztáv elűször megelégedett, vidám, beszédűs; és már harmadszori látogatásakor megkérte a lányka kezét, ki meg is ígerte azt, mert bátyja e fűnyes öszvekűttetűst nem ellenzű. Gusztáv boldog volt és egy egészen új élet virult-fel elűtte. Naponként nyugottabb, derűltebb lett. Elhatározatát, hogy a menyekűzű Gusztáv hazájában fog végbemenni. Készűletek tétettek a visszatérűsre és Gusztáv minden új barátit magával vitte. Több napi utazás után Gusztáv kies falusi jószágába, melly nagy számű kűrűlfekűvű birtokainak középűpontja volt, megérkeztek.

Edmund kedvencz világában volt. Egy vándor társaságot szerze-űszve, mellynek az ünnepet egy szűndarabbal kelle megtisztelnie; tűzi játékot készítete; és a kűzel városból viaszképeket hozatott, mellyekkel a nézűket nem kevéssű meglepni reműllte. Még alig hajnallott, már a kastélyt kűrűnyűl futotta, parancsolt, rendelt, készűleteket tűn. A kastély egyik része egy kellemes dombra nézett, melly alatt patak zuhogott-el, kűzel e dombhoz fekűtt a kert és benne egy tágas üvegűház citron és narancsokkal ékesítve, ezek kűzű állongatta Edmund a viaszalakokat,

mellyek olly csudásan tüntek-ki a' falombok' vigályos zöldei közül. A' játékszín az által-ellenti oldalra helyzetetett s a' nézők' ülőhelyéül, kik a' menyekzőre nagy számmal gyülekeztenek, az oldalsó emeletek' folyosóji szolgáltak.

Serena egyszerű nemzeti öltözetben jelent-meg. Fejér selyem ruha folyta körül gyönyörű természet; derekát és gyöngén emelkedő melyét gyöngyökkel gazdagon felékesített váll köríté. Hosszú fátyol, melyet gyémánt boglározatú nyíl foglalt fejéhez, lebeget vállaira, mellynek liliumfejérsége szembeszökőleg emelte szépségét a' ragyogó fekete hajfürtöknek. A' fényes asztali készületet, melly épen most rendelteték a' szolgák által, vizsgaszemekkel keresztül futván eltűnt, s minden ajak szépségei' dicséretét zengé.

Edmund is megjelent egy sereg falusi leánytól kísérve, kik kosarakban virágkoszorúkat hoztak. Felállta egy kevésbé emeltebb helyre s tréfás beszélettel inté a' sereget, hogy rendelkezéit a' menyekzői ünnepnél pontosan teljesítsék. Erre hangos kacaj támadt, kivált midőn néhány ifjoncz úrficskák a' leánysereg közé vegyülvén kosaraik' vitelére segítségüket ajánlanák. „Nem figyelmeztetek? mond Edmund félig nevetve, félig bosszankodva, mingyárt megtanítlak engedékenységre!” s azonnal elkezdte hasbeszédi ügyességét a' terem' minden szegleteiből jelengetni. Most rekedt, majd sivító, majd vastag s mély hangok hallattak a' leányokra pörölve és szitkozódva; ugatás és vigyor, rőfögés és horty támadt a' székek s asztalok megűl; annyira, hogy a' szegény együgyű lánykák sikoltva s rémülten futkostak, egymást lökdösték, végre pedig kosaraikat elhajigálván kétségbe-esetten rohantak-ki az ajtókon.

„Egész házat felforgatod mond Gusztáv a' nagy zsvajra belépve. Melly boldog vagy, hogy víg kedved sohasem hagy-el, s nem ismersz komor és bús pillantatokat.”

„Melly balgatagnak jutna eszébe ma búsongani, mond amaz. Ma mindennek bohón és tarkán kell változtatva forognia. S hasztalan, mert ma nem figyelek beszédidre, bár melly okosak legyenek is. Képzeld, hogy én egy bűbájos vagyok, ki téged a' házasság' paradicsomába, de csak borzadályokon keresztül, viszen. Mint eszelős álom fog előtted minden feltetszeni; egy tréfával fogsz megvendégtetni, melyet a' legdicsőbb egyszersmind a' legbohóbb öt személy fog előadni, aztán egy tűzijáték emelkedik olly magasan, mint a' leghalványabb csillagok' magassága; ezt követi a' közönséges táncz, melly egész kastélyodat, mint forgószerű körültombolja, az egészet tizenhárom dobból álló éjjeli musika fogja berekeszteni. A' mit pedig a' kerti szobában készítettem hathatós ijedelemmel fogja alatvalójidat meglepni.”

„Tégy a' mit akarsz csak engem kímélj, felelt Gusztáv. Még nem voltam olly belsőleg a' fájdalomtól elfogódva, mint ma. Nem azért, mivel életemnek e' nap ad irányt, s szerelmemnek hazát; az élet' hiú létének földig nyommasztó érzete az, a' mi megvíthatlan hatalommal ver-le. E' zajgó készületekben, ez öröm mámornak közepette nekem csak gyász és aggodalom tűnik-fel. Úgy rémlik előttem, mintha egy ismeretlen lépdelve végig ezen szobákon s letépvén e' falak' virágkoszorúját engemet egy sötét, borzasztó éjszakába intene.

Az megint boldogtalan ábrándozásod, viszonz Edmund, nem úgy beszélsz e' mint a' temetési hívogató, holott szerencse és gyönyörnek közepette vagy. Valóban te ezeknek egyikét sem érdemled. Semmi veszteség sem lehetne jelenleg ok reá, hogy homályos előérzetekkel tépelődjél. Volnék én helyeden, fogadom, más lélekkel üritgetném az öröm poharat. De ime, jó Serena, reá hagyom borongó pillantatidat felderíteni.”

„Gyönyörű barátném, mond Edmund a' közelgőhöz, nézze milly árnyak borongnak Gusztáv' homlokán, tekintsen reá s teremtsen korányi pirulatót a' felhőkre.” Ezzel ment.

„Serena! mond Gusztáv ábrándozólag a' gyönyörű szemekbe tekintve, kedves Serenám! valóban tekinteted elől elfut az árnyék, melly egész létemet körül lebeget s mindég elfedni igyekezett. E' szemekben, hol annyi szeretet, jóság, magasság egyesült, nekem a' hajnal, az

egek' legdicsebb fénye dereng. Oh, ha a' mennyboltozatnak minden csillagai lehullnának, a' nap egy fénytelen körré válna 's mindenfelé irtózat és sötétség rémítene; gyönyörű szemedet függeszteném a' végtelen égre 's újjá születnék az egész teremtmény, az emberiség buzgóbb szemmel tekintene az új napra, 's szebbek lennének a' föld' virágai."

„Légy olly boldog, te kedves, mond a' gyönyörű leány, mint általam szerettetel: de ne borítsd-el lelked' komor képekkel. Nyugalom az öröm' legszebb kísérője. Mint midőn szelíd tavaszi eső után a' szomju föld megújul 's virágai felélednek, úgy derítse-fel lelked az öröm' malasztja."

„Nem ilyen nálam az elragadtatás! felelt Gusztáv, egy háborgó vihar az, hatalmas zajjal tölti-el a' szívet, pusztít és ront: de vad lármáját csak hamar halálcsend végzi."

„Te gonosz, viszonz a' kedves leány, illik e ez azon öröme is, melyeket neked az én birtokom szerez? Nem, azt nem hiszem neked. Mondják, hogy a' szerelem az oroszánt is megszelidíti, felfegyverzem tehát őt a' báj' minden hatalmával, 's megszelidülve kell lángodnak, melly életed' olly vadan emészt, lábaihoz borúlnia. Tündöklő álmokban kell a' paradicsomot elődbe varázslania, 's az élet' tarka képeit szemednek egy igézve összehangzó képpé olvasztania. Ő fogja gondolatidat, midőn a' csillagok közé tekintesz, hogy a' végtelenbe ne tévedjenek, vigasztalva visszainteni. Véled fog az elhervadt virág felett andalgani, 's megtanítani reá, hogy nincs örök halál örök élet nélkül. Tekints szemeimen keresztül szívem' mélyéig 's lásd, mi van ott egyéb, mint a' legtisztább szerelem."

Zuhogva csapkodtak össze körülök az indulat' hullámai, felnyiladoztak karjaik ' némán sülyedtenek össze, 's a' két egybe olvadt lélek a' legboldogabb legtisztább szerelem' hajnalától volt környül ragyogva. Feleszmélvén az édes mámorból a' kerti palota felé indulának. Zárva volt. Serena kulcsokért kiálta, 's egy görbe hátú agg jelent-meg sántikálva. Rútul hajlongott a' kisded termet felett formátlan nagy feje. Kinyitá az ajtót 's ment.

„Kicsoda ez utálatos teremtes? kérdé Gusztáv."

„Egy hív szolgája házunknak, felelt Serena, kinek hűsége meg fog békíteni külsejével." – Gusztáv gondolatokba merült.

„Íme, a' viaszképek! mond Serena a' palotában körül tekintve. Itt bizonyosan Edmund' tréfás lelke munkált. Hol szerezhette ő ezeket? – Milly csudásan jőnek-ki merő pillantataik 's mozdulatlan formájokkal a' fák' és virágok' eleven zöldei között!"

Mint álmából eszmélő veté-fel szemeit Gusztáv, 's kérdé: „mit mondasz?"

„Nézd csak," mond Serena a' viaszképek' egyikére mutatván. Gusztáv oda pillanta 's minden vére felforrott. Az ismert kép volt, egyik kezében a' vérefolyt fej, másikban a' tündöklő pallos. Mint a' földhöz nőtt merevülten áll a' Gusztáv a' képre nézve 's csak hamar dühösen a' megrettent Serenára tekintve. Emlékezete megújult 's ama' borzasztó éjszakának minden szörnyei elébe termettek. Sikoltva rohant a' viaszalakra 's kiragadván kezéből a' pallost, mint őrrült, űzőbe vette a' rettenve futó Serenát. Halványan 's kétségbeesve futott a' leány 's Gusztáv sarkában a' villogó fegyverrel. Most elérte azt. A' görbe hátú öreg látta a' szörnyű jelenést 's egy késsel oda rohant. De már késő. Gusztáv ezen dühös felsikoltással: „Judit!" Serenát a' földbe szegvén keresztül döfte. Megpillantván az öregre hasonló dühhel neki rohant. Egy ideig küzködtenek: de csak hamar ösveszurdalva mindketten élet nélkül a' földre hullottak. Néma borzadással futott össze a' nép 's az örömnep halállal 's gyászosan alkonyodott-le.

R.

AZ ELTÜNT IFJUSÁG.

1826.

Száll mosolyogva hegytetőkről
Rózsafényben a' tavasz.
Jőnek vígalomra kelve
Lyánykák, ifjak énekelve:
„Üdvez légy, te szép tavasz!
Üdvez légy, hajnalpirúlat!
Halmok' illatos szele!
És te csendes völgy' patakja!
És te zengő fülmile!”
'S ajkokon édesen olvad az ének,
Hangzik az ormon, a' néma magányban;
'S tánczoszorúba fonulva kerengnek
Vígán az ifju virányban.

'S ah, körülök mint viradnak
A' szép kornak álmai!
Szébbé válva mint derülnek
A' mezők' virágai!
Kéjt lehel a' berek árnyaibúl;
Zengnek a' pásztori sípok,
Élnek az erdők,
'S lelkeken édeni béke virúl.

Csendes éleményt találni
Melly vidékbe térjek én?
Szerte bolygok andalogva
Rét' völgy' hímes szőnyegén.
A' kelő nap', 's a' virágok'
Égi bája tűn elém:
De mint hajdan, olly varázsló
Arcczal egy sem int felém.

Oh tavaszmenny! oh te hajnal!
Halljatok-meg engemet!
Hozzátok-meg napjaimnak
Eltűnt rózsáévimet. –
Ah de ők nem érzenek,
csak mosolygva fénylenek.

Tí arany álmak!
Az ifju világnak
Mennyei képeivel
Merre röptetek-el?

Nem jöttök ti vissza többé,
Messze messze tűntetek,
'S a' legszebb lélekvirágok
Elhervadtak véletek.
Hallgass-el, te völgy' patakja!
Szűnj-meg zengni, fülmile!
Hangotok csak búm' alakja,
'S veszteségem festi-le.

Tűnnek évek, jőnek évek;
Köd's homályra fény terül,
A' leszállott esti csillag
Reggel újra felderül:
De az ifju kor kihervad,
Véle kél és szerelem;
És nem hozza vissza többé
Semmi földi kérelem.

B – A.

EGY SZÓ.

Lyánka! édes, csak egy szóra
Nyisd-meg illatajkidat,
'S mint egy hang az üdvösségből,
Ifuló szívemre hat.
Csak kis szó a' mért esengek,
Még is olly nagy, olly dicső,
'S szebb világba lobban által
Lelkem a' rég csüggedő.

Kérded milly szó? nézd a' rózsza
Hajnal csókban mint pirul;
Szűzvonzat's örömnilytában
Keble illy szent* jelre gyul.
Ibolyákon azt susogja,
A' nyáresti víg lebel,
Rengve fészken bájcserében
A' madár azt zengi-el.

* szem

Csillagában a' teremő
Azt ír mint kegyjelét,
Hogy küzdési' szép jutalmát
Sejtse ott az árva lét.
Lyánka! édes, szép jutalmat
Adhatsz még te ide lenn,
Mond a' hívség lelte kis szót,
Érted égek, mond – igen!

Kisfaludy Károly.

ASTÜANAX.

Astüanax dajkája felé rettegve vonúl-el
Atyja sisakjának ércz-ragyogásai előtt.
Hagyjanak élni tovább, nagy kisdéd, az Istenek – Hektor
Volt nemződ – nem kell félned az ércz-ragyogást.

Kazinczy Ferencz.

A' CSERMELYHEZ.

O selyme a' vizeknek,
Kis csörgeteg,
Víg árja nedveidnek
Hová pereg?
A' titkos völgynyilatnál
Mi vár, mi von,
Hogy dőlsz, mint ha te volnál
A' Balaton?

Mért, mint ha nászra lejtne,
Kereng habod,
'S zeng, mint ha dalt rebegne,
Kis oldalod?
Tán szebb virág virágzik
A' völgy' ölen?
Tán szebb nap' fénye játszik
Hüs rejtékén?

Vagy Emmi' rózsza keble
Hajnallik ott,
Hogy olly nagyon siet le
Futó habod?
Oh fuss, 's ha habjaidban
Hüvül alatt,
'S mint csillag, keble lassan
Leáldozand;
Oh vidd e' rózsza bimbót
Vidd lejtve le.
Gyengéden szíve' halmát,
Csókold vele.
Mondd hogy, ki téged küldé,
Az én vagyok,
Hogy lángol szívem értte
'S hogy sorvadok.
'S ha még sem szán, fűszálra
Elváltozom,
'S kis talpait pirosra
Csiklandozom.

Csaba.

KARÁD ÉS ZEMÍR.

Repül Karád serény lovon
Távol nyugot felé,
Keletről jön, csatából jön,
Hol a' pogányt szelé.
Díjkincse sok, de szép Zemír
Még annyinál is többet ér.

Lágy nyergében remegve fut
Karád mellett a' szűz,
„Vitéz, félek, robajt hallok,
A' vész nyomunkban űz.”
„Ne félj leány, nem űz veszély,
Fák közt csapong, süvölt a' szél.”

Az ifju mond 's bátran halad
Sikon, völgyön, hegyen,
Még egy vadon, még egy folyam,
Mellyen ha túl megyen,
Ott a' kies magyar határ,
Hol nincs mitől remegni már.

Nagy a' vadon, mély a' folyam,
Bizik még is Karád,
Fülel, vigyáz, lovát üzi,
Tüzes sarkantyut ad,
'S utána már a' nagy vadon
A' mély folyón is túl vagyon.

„Élj boldogúl, jó Musztafa,
Enyhüljön bánatod,
Hazám' egére hoztam át
Sugár csillagzatod',
Karom között lessz honni nő,
Kihez hasonló több nem nő.”

Igy a' vitéz, de a' leány
Gyakorta vissza néz,
Könyűk ragyognak arczain
'S szüvébe bűt idéz:
„Öröm, remény, jaj, félelem,
Felváltva játszanak velem.”

Derűlj ki búdból oh Zemír,
Közelget ős tanyám,
Sohajtvá vár, öröme vár,
Ott jó atyám, anyám,
'S öcsém a' fürge kis Lelész
Idvezlő csókokkal tetéz.

A' pár szóváltva mendegél
Vezérök est – sugár,
'S vágyó szemökbe ütközik
Az ősi sziklavár.
Köröskörül mint őrfalak,
Setét erdők hullámzanak.

Erdő alatt megáll Karád
'S leszáll Zemír vele,
Hüvös homály lebeg reá
'S az alkonyat szele,
Kapkodja könnyű fürteit,
Lágyfű csókolja lépteit.

„Zemir, szerelmem csillaga,
Végére jár utunk,
Ma, míg az esti fény dereng,
Fészkünkbe feljutunk.
De sziklabércz van ellenünk,
'S megnyugva jobb rá küszdenünk.

Susogva folydogál ihol
A' völgynek csermelye,
Mellette bokrok lengenek
Virágok' enyhelye.
Füresszd patakban arczaid'
Virág ékítse fodraid'."

Szól 's ő sűrű lombos cserárny
Alatt elszenderül,
Illatfüzért köt a' leány
Az alvó hős körül.
Vidúl, bút, félelmet felejt,
'S tovább tovább dalolva lejt.

Ébred, kel, és körül tekint
A' bajnok, 's vére hűl,
„Zemír, Zemír” hiába zeng
Völgyön belől, kívül.
Lovára kap, de hajh! hova?
Bizonytalan fut tétova.

Lapúl a' fű, dobog a' föld,
Vesz és vált száz utat,
Bokort, fát, tért, tetőt, szugolyt
Riadva felkutat,
'S a' lányt nem, csak szép sávolyát
Látja, mint tépdese az ág.

A' nap kel, és a' nap leszáll
Útban 's uton kívül,
Nyomot keres, messzére bolyg,
Szüivén vad szándok ül.
„Düh, 's bosszu légyetek velem,
A' rablót hogyha fellelem."

Halad, 's a' völgy' homályiban
Tér zöld hajlék felé,
Nyögést hall „Ő nyög itt talán”
'S kardrántva lép belé.
De, ím, agg szolgáját leli
Siró Lelészt mint kérleli.

A' színben két új sírhalom
Tünék elébe még,
„Mi gyász-fedélt lel itt szemem
Segélj kegyelmes ég!
Öcsém, 's te agg, e' sír alatt
Mondjátok-meg, kik nyugszanak?"

„Atyád, anyád enyésznek ott,
Meggyilkolá Keled,
Ősváradon parancsol ő,
’S aczélt fen ellened.
Mi száműzetve védtelen,
Rejtőzködünk e’ vad helyen.”

„Atyám, anyám nyugodjatok,
De bosszunak tüze,
Eméssze azt, ki rajtatok
Illy rút gonoszt üze.”
Szólt ’s mint egek’ villámlata
A’ vár uton felvágata.

Ki és be a’ boltos kapun
A’ nép tolongva dül,
Innepi öltözet fedi
’S képén öröm jel ül,
Csak hős Karád néz komoran,
’S a’ hídra fel, mint szél, rohan.

„Népek, benn a’ vár’ udvarán
Mi vigság zengedez?”
„Új várurunk’ vitéz Keled’
Menyekző napja ez,
Ah szép menyét hozott urunk,
Török leány menyasszonyunk.”

Borzad, ’s új bosszuláng ’s gyanu
Kel a’ bajnok’ szüvén,
Alatta a’ nászok közé
Szorong a’ karcsu mén,
’S szemébe hajh! ki ütközött?
Zemír a’ vő karok között.

„Zsivány, ’s hölgymartalócz, enyém
E’ vár ’s menyasszonyod!
Add vissza vagy kaczer szemed
Legitten béhunyd.”
Fegyverre kel legott a’ vő
Magát, nejét hogy ójja ő.
Mint két had a’ két vő zajong,

Aczél aczélba vág,
Rémülve a’ násznép vonul,
’S a’ küszdő pálya tág.
Karád villámgyanánt vadul
Suhint, ’s Keled a’ porba hull.

Ölelni fut Zemírt a' hős
Ad és fog hú kezét,
Kebelébe bús keserv helyett
Száll édes érezet.
'S kiért vivott pogány mezőn,
Szép hölgye dül ölébe hón.

Czuczor.

MI FÁJ?

Nagy, de rövid bántás nem sujtja-le lelkemet; az fáj,
A' mi kicsiny's lassún kínozz-el; ah az epeszt.

Kazinczy Ferencz.

HÁROM EGYSZERRE.

Vígjáték egy fölvonásban.

Személyek:

Lorányi	tanácsosné.
Adel	öccsének leánya.
Ormi Sándor.	
Balkay Móríc.	
Lajos,	vadász.
Márta,	kulcsárné.
Fülöp ²⁵ ,	Ormi' inasa.
Ferus,	Balkay' inasa.

A' dolog történik Lorányiné jószágán.

Kies völgy, jobbra remetekunyhó áll, elől fa és alatta pad, köröskörül erdőség.
O R M I . remete ruhában. Ugyan sokáig hoznak hirt. Lelkemre! kelletlen dologba kaptam, az a'
kunyhó valóságos bagolyfészek – 's ez legyen lakásom? ez a' szörriha is rettentő meleg –
majd elolvadok. körül néz. Senki sem lát, le veled csukla, szinte könnyebben lehellek. Hm!
hm! mit nem tesz az ember egy gazdag leányért, én remete, a' legnagyobb világ fia, hahaha!
Jupiter könnyebben jutott ugyan kedvesihez, mint hattyú, mint aranyeső; de mint szegény
föld' gyermeke így kell mesterkednem. Isten neki! csak sikere legyen. Hah valaki jön – most
ugyan csak komolyan kell magamat viselnem. a' csuklát fölhuzza 's padra ül. Itt mélézzunk.

²⁵ Fülöp, p

M Á R T A . Jó napot atyám uram!

O R M I . Üdvözlégy, édes leányom, mi jót hozsz?

M Á R T A . Andor hajdu bejelentette kegyelmedet, és a' méltóságos asszony szívére vevén kívánságát nem ellenzi ha kend e' völgyben letelepedik, maga is megnézi kegyelmedet, mert különben is itt a' kisasszonnyal gyakorta megfordul.

O R M I . Úgy! hát te ki vagy, édes leányom?

M Á R T A . Márta nevem, becsületes özvegy és kulcsárné a' kastélyban – im átadom a' hajlék' kulcsát.

O R M I . Köszönöm édesem!

M Á R T A . Édesem! – no no, majd jobban megismerkedünk; o az előbbi remete, az Isten nyugossza, itt sok órát elpapolt velem.

O R M I . Én is ajánlom magamat, kedves ifju asszony.

M Á R T A . Szívesen szolgállok, a' mivel lehet.

O R M I . Jó szívéhez mingyárt is egy kéréssel folyamodom: ha béavatnál a' ház' körülállásaiba, tán egykor jó tanáccsal használhatnék – megczirogatja. Tedd azt, édes leányom.

M Á R T A . Millyen udvariás atyám uram, millyen fejér puha keze van, kitetszik, többet el-mélkedett mint dolgozott. Tehát házunkat ohajtja megismerni? az legkönnyebb. A' ház' feje Lorányi tanácsosné ő méltósága, igen gazdag asszony, de jó asszony; kevély, mindég őseit emlegeti, de jó asszony; fősvény, de jó asszony; szüntelen morog, de jó asszony.

O R M I . Szóval szörnyű jó lélek – értem édes leányom; de imént kisasszonyt is említettél.

M Á R T A . Adel kisasszony, az asszonyság' öccsének leánya, árva, de maholnap igen gazdag lesz, ez mind reá száll; különben jó teremtés, úgy nőtt-föl mint a' virág a' völgyben, többnyire jó kedvű, a' világot nem isméri, ritkán is távozik innen, legfeljebb egy ugrásra a' szomszéd városba megy vásárlani.

O R M I . Úgy.

M Á R T A . Azonban még is elvan jegyezve.

O R M I . El – el van –

M Á R T A . Mért csodálkozik atyám uram? – szinte megakadt szava –

O R M I . O nem – csak – tehát el van jegyezve?

M Á R T A . Igen, mint a' nagy urak szokták, még mátkáját sem isméri. Az ifjú' atyja Zodány ur végezte-el az asszonysággal, azért is neveli itt, hogy más ifju embert ne is lásson.

O R M I . Hm. hm! és a' vőlegény?

M Á R T A . Úgy hallom utazni van, ha megjön mennyekző lesz, de mikor, nem tudom.

O R M I . Így hát fiatal férfi nincs is a' háznál?

M Á R T A . Egy Lajos nevű vadász fiu van itt, a' vőlegény' atyja ajánlotta, de azt kiüldözzük; olyan rátartós ő kegyelme, rám is csak úgy félvállal néz, pedig az öreg asszonyság után én vagyok az első a' kastélyban.

O R M I . Csak üldözd-ki édes leányom, a' büszkét meg kell alázni – czirogatja. illy derék asszonyt.

M Á R T A . Hehehe! milly jó módja van kegyelmednek. Tehát nálunk marad? – de egy kérést mingyárt kell tennem: mondja meg nekem kegyelmed, mi okból remetéskedik? hisz úgy látszik még jó erőben van, szemei tüzesek –

O R M I . Én lemondottam a' világról –

M Á R T A . De miért?

O R M I . Majd máskor, édes leányom – erre napok, hónapok kellenének.

M Á R T A . Úgy – tán szerencsétlen szerelem – oh az a' szerelem! – No semmi – semmi – hát itt marad? majd ágyról is gondoskodom; a' boldogult remete szalmán hált, de az öreg volt, annyi ésszel sem birt mint kegyelmed, nem is csoda, kukta volt csak egy klostromban, onnan jött ide. Most megyek – minden jót addig is. el.

O R M I . Hahaha! ezt az agg harangot meghódítám, majd használok, sokat azonban nem merek rá bízni mert csevegő – csak a' leány jönne, ha olyan ártatlan annál könnyebb lesz játékom; csak szívét nyerhessem el, vigyázhat az öreg sárkány, utazhat a' jegyes, ha másképpen nem megy, ellopom. Itt jó megint – komolyan a' padra ül.

M Á R T A . jó. Valóban, majd elfelejtém a' javát – tehát élelme iránt ez a' rendelés van: mindennap kis kenyeret kap, kis turót vagy levest mellé; amott a' fűz között a' legtisztább forrás bugyog, télen sem fagy-be.

O R M I . O! o! félre. Szép kiátás.

M Á R T A . Minden csőtörtökön és vasárnap kis hust, minden nagy ünnepen egy ital bort.

O R M I . O én hozzá szoktam a' sanyarúsághoz.

M Á R T A . No no! hisz azért mi is tudunk ám valamit félre csipni – az ember néha csak vétkezik, hogy illy szent emberrel jót tegyen. Nem sokára látjuk egymást. el.

O R M I . Ördög pokol! kenyér, turó, víz! megsoványodnám én itt a' szerelem mellett – nézzük a' kunyhót! kitarja Ah! szép palota, szűk, de sötét 's a' társaság benne, szunyog és pók, az ékesség, halálfő; köszönöm szépen, ez ugyan nagy áldozat, de bosszonkodom is ha elszalasztom a' leányt – körül néz és háromszor tapsol.

F Ü L Ö P . ki jön a' sűrüből. Hallom uram.

O R M I . Elhoztad a' szükségést?

F Ü L Ö P . Itt a' papiros és írószerszám.

O R M I . Jól van, tán levélre lesz szükségem.

F Ü L Ö P . Itt a' pisztol.

O R M I . Csak tedd-be, mind az asztalra. Fülöp úgy cselekszik. Védő eszköz kell, itt éjjel farkas is megfordulhat.

F Ü L Ö P . Nem parancsol egyebet nagysád?

O R M I . Fülöp, én itt igen sovány asztalt reménylek, itt a' pénz, hozz az útmelletti fogadóból nekem sültet 's néhány üveg jó bort; de vigyázz, bokrok között járj, hogy senki meg ne lásson.

F Ü L Ö P . Értem uram!

O R M I . Ha néhány könyvet találsz a' fogadónál hozd-el kölcsön. Fülöp el. Most megnézem a' forrást, kis hűtés kell a' szív' 's ennek a' leppentyű' hevének. el.

B a l k a y remete ruhában és F e r u s lappangva jőnek.

F E R U S . Senkit se' látok. – Ez a' remeteség nagyságos uram, a' miről hallánk, még tegnap senki sem szállt bele; a' mi a' házat illeti arrul tudósítám nagysádat.

B A L K A Y . Voltál a' kastélyban?

F E R U S . Akartam, mint vándor inas jelentém magamat, de lehetetlen beszökni, a' kastély árokkal, meg nagy fallal van bekerítve, hajdan vár lehetett. Egy kapuja van, de ott is széles izmos hajdu áll, ki minden idegent elutasít; ezzel is megbirkóztam volna, de tenyere olyan mint az asztal; kértem, de süket, pénzzel kínáltam, de póznával felelt.

B A L K A Y . Így hát várni kell, ez a' ruha tán czélomhoz segít. Most távozzál, vonulj a' sűrűbe, ott a' dombon, ha szükségem lesz rád, majd fűtyülök.

F E R U S . Sok szerencsét, nagyságos uram! el.

B A L K A Y . Lássuk tehát mire mehetünk, a' mint csak felületesen a' környüállásokat értém, nem olly nagy babonaság a' szép, gazdag leányt hálomba kerítenem; csak a' kastélyból egy biztost nyerhessek. Itt lenne hát lakásom! a' kunyhóhoz megy. Vallyon nyitva e' ajtaja? kitarja az ajtót. Mi ez – író szerek – fegyver – hát még is volna itt valaki? – Itt a' padra pihenek, míg valaki rám ötlik. a' padra ül.

O R M I . jó. A' víz jó; szinte fölelevenített. Most lesre – Ezer villám! ki ül ott a' padon? képzelés – vagy való? ez remete!

B A L K A Y . Mit látok? remete! micsoda boldogtalan szél hozta ezt ide? most segíts hazugság – tettetés.

O R M I . Már csak megszólítom. Balkayhoz. Isten velünk, domine confrater – honnan tűnt elé, mit keres itt?

B A L K A Y . Én szegény öreg bucsut járok, de lábaim gyöngébbek az akaratnál, e' remeteségről hallván ide tértem néhány napi pihenésre, nem gyanítám, hogy ez a' magány el legyen már foglalva.

O R M I . Én ma jöttem 's az' uraság' engedelmevel itt akarom tölteni csendes napjaimat.

B A L K A Y . Annál jobb, így legalább bizonyos felvételt remélhetek.

O R M I . Szívesen domine confrater, de a' hajlék – üres, még nem voltam képes megszerezni a' szükséges házi szereket, még a' jó emberekkel ismerkednem kell.

B A L K A Y . Semmi, nekem csak annyi föld szükséges, a' mennyit testem beföd – tán meg is hálálhatom.

O R M I . Mind igen szép – de most épen – tudja domine confrater, sokszor vannak ollyan környülmények, az ember örömet tenne valamit, de nem tehet.

B A L K A Y . Igen a' világ' fijainál, de nálunk vége az illy mellékes tekintetnek – különben is úgy hiszem ezen ruha testvéresít bennünket 's félig meddig tartozássá teszi a' kölcsönös szolgálatot.

O R M I . félre. Átkozott kölöncz, nem tudom lerázni; ez a' vén ember még elhiresít 's gyanussá tesz; már magamhoz kell vennem, de rácsukom az ajtót.

B A L K A Y . félre. Mint tűnődik, nem is csodálom, illyen lyukban nem lehet igen kedves a' vendég; de nem megyek el nyakárul.

O R M I . Ámbár a' magányt óhajtom, a' felebaráti szeretet győz még is szívemen, azért domine confrater osszuk-föl a' hajlékot, a' mennyire elférhetünk; ha tetszik domine confrater menjünk a' kunyhóba. bemennek.

L o r á n y i n é , A d e l , M á r t a j ö n e k .

L O R Á N Y I N É . Nem győzöm eleget mondani, édes hugom: én nem bánom, ha a' fiatal leány derült, jó kedvű, sőt inkább szeretem; de sohase' felejtse-el a' dicső vérenek tartozó méltóságot. Minő könnyelmű, csintalan, nemtelen ötlés vala tőled Adel, egyik ősödnek tin-tával bajuszt mázolni.

A D E L . Ne haragudjál, kedves nénikém, többé nem cselekszem, magam se tudom mi jött eszembe.

L O R Á N Y I N É . Nem is szolgál egyéb mentségedre, hanem hogy nem tudtad mit mívelsz.

A D E L . Mikor a' többi mind olly üstökös szakállas, ez se' legyen simább, gondolám –

L O R Á N Y I N É . És tudod e ki volt az a' tőled bemázolt dicső férfi? ő nemzetségünk' egyik fő csillaga; 'dicső emlékü Zsigmond királlyal ő felségével Rómában járt, jelen volt, mikor a'

feljebb említett király császárnak koronáztatott. Képzeld, nem dagad szived? a' te őösöd Romában! egy császár' társaságában!

ADEL. Ah édes nénikém, régen volt az már, tán nem is igaz.

LORÁNYINÉ. Régen – haha! ezen szóban fekszik* a' dicsőség! ez a' hatalmas gyönyörű szó régen, ad érdemet, tekintetet, és méltóságot.

ADEL. Édes néni még sem akar öreg lenni, pedig az az ember régi, ki soká él.

LORÁNYINÉ. Hallgass gyermek! őöskrül van a' szó, 's ezzel csak azt akarom mondani: melly embernek ősei nincsenek, nincs familiája, 's a' kinek familiája nincs, nem ember! az az ember ugyan, de mi azt a' nép, a' pór közé számláljuk. A' mi geneológiánk hálá istennek, már két rőfnyi hosszúságra nőtt írásban, 's még háromra is fölnőhet.

ADEL. Hahaha! tehát rőffel mérnek bennünket?

LORÁNYINÉ. Gyermek vagy, nem érted; majd ha eszed megérik, más szemmel nézed a' dolgot.

ADEL. Ah édes néni, mikor érik meg eszem? hidd-el alig várom.

LORÁNYINÉ. Az is megjön, majd ha negyven esztendőt meghaladtál –

ADEL. Huh! 's akkor én is őöanya leszek.

LORÁNYINÉ. Itt fekszik az okosság, majd ekkor látod nyilván mi az őö, 's meg is kell ismerned, mert maholnap te is új leány-ágot fogsz adni nemzetségünknek.

ADEL. Azt nem értem.

LORÁNYINÉ. Hehe! hogy is értenéd, te kis galamb, te.

ADEL. Magyarázd-meg, kérlek.

LORÁNYINÉ. Majd, majd, hehe! csak várj te kis dicső vér, még most nincs idő – de szólnunk egyébből, hej Márta!

MÁRTA. Méltóságos asszony!

LORÁNYINÉ. Hol az a' bejelentett remete? kívánom látni, mért nincs itt?

MÁRTA. Tán a' kunyhóba lesz mingyárt megnézem. a' kunyhó' ajtón koczog. Atyám uram.

ORMI. Hallom, hallom! az ajtónál Balkayhoz Domine confrater maradjon itt vesztég. ki jó 's beteszi az ajtót.

MÁRTA. Ő méltósága Lorányi tanácsosné, a' mi kegyelmes asszonyunk akarja kegyelmedet látni.

ORMI. A' mennyi hajszála van ő méltóságának annyi áldás szálljon reá.

ADEL. Hihihí!

MÁRTA. Hogy tud ilyenkor nevetni a' kisasszony? nem illik, sőt nem is szabad.

ADEL. Márta, jer csak, néninek nem jut áldás, hiszen parókája van.

MÁRTA. Isten bocsáj, hol jár megint esze.

ORMI. A' kisasszonynak pedig olly szerencsét adjon az ég, a' millyent szépsége érdemel. magában. Hah! milly bájos szemek, milly termet, milly elevenség! Balkay kidugja fejét az ablakon.

LORÁNYINÉ. Mit beszélt kegyelmed?

ORMI. Rövid esdeklést küldöttem az éghez a' méltóságos ház' javáért.

BALKAY. magában. Itt van ő is, milly sugár alak, milly teljes, gömbölyű, hah! milly kised lábak!

LORÁNYINÉ. A' mint értem, kegyelmed itt kívánna remetéskedni?

ORMI. Egyetlen 's fő kívánságom.

* ekszik

LORÁNYINÉ. Nem ellenzem, mert illy ruhában valami különösség fekszik, a' régi korba varázsol-vissza, melyben őseim éltek; de mit tud kegyelmed? – mert én ingyenélőt nem szoktam táplálni.

ORMI. Imádkozom a' méltóságos házáért.

LORÁNYINÉ. Az mind jó, de mellette valamit szolgálni is lehetne; megholt remetem erdőkerülő volt, harangozott 's néha kertben is dolgozott.

ORMI. félre. Ezer mennykő! szép hivatalra kapok.

BALKAY. magában. Ugyan jó hogy vendég vagyok, engem csak megkémél.

ORMAI. A' mennyire öregségem engedi én sem vonom-el magam' a' szolgálattól, kivált a' ház körül.

LORÁNYINÉ. Hol és mi volt előbb kegyelmed?

ORMI. Én? – igen – mit is mondjak? – én jó szüléktől származék, de fentebb ihletés korán elhagyatá velem a' csalárd világot és csendes elmélkedésre birta lelkemet – én soká útaztam 's leginkább a' szép természetet vizsgálom – o, én a' kisasszonyt sok szép 's jóra taníthatnám.

LORÁNYINÉ. Meglátjuk – de milly nemzetségből származott?

ORMI. Engedelmet. Mikor ezen szőrruhát vevém magamra, vérem iránt hallgatást kelle esküdnöm.

MÁRTA. Semmi az – majd kiveszem én.

LORÁNYINÉ. Mért hallgatást? ha jól emlékezem, egykor ezen ruhát a' királyok sem átolták; lám Salamon király is remete lőn a' mint a' historia mondja.

ADEL. Mikor hadát jól megverték.

MÁRTA. az ablakhoz pillantván térdre hull. Minden jó lélek az Istent dicséri! a' megholt remete' lelke! ni, ni! világos nappal ott kandikál-ki. –

LORÁNYINÉ. Mi az? minő agg fő az ottan?

BALKAY. magában. Ideje már hogy rám is kerüljenek.

ORMI. Szegény collega, ki búcsut jár 's elgyöngyülvén 's bizonyosan Méltóságod' őseitől nyert nagylelkűségérül hallván, ide tért néhány napi pihenésre: én addig a' kunyhóba eresztém, még Méltóságod iránta végezni méltóztatik.

MÁRTA. Jaj, be rám ijesztett, nem is tudom mért dugdozza-ki fejét. Méltóságos asszony, amazt üzzük el.

ADEL. Pihenni jött szegény, mért ne maradna itt néhány napig; nemde néni itt tartod?

LORÁNYINÉ. Hadd jöjjön színünk elébe.

ORMI. Tüstént kihivom! domine confrater?

MÁRTA. Nekem emez jobban tetszik –

LORÁNYINÉ. Jó házból való, ezt még bővebben ki kell tanulnunk.

BALKAY. jó. A' szerencse ürítse-ki egész tárházát e' méltóságos házra! én szegény vándor jó szíveket keresek 's itt meg is lelém; csak néhány nap kérek fedélt, és örök hálámat hagyom utánam. Én különben a' Bakonyban élek, hol mindenféle orvos gyökereket szedek, azoknak erejét megvizsgálom 's így az emberiség' javára dolgozom.

LORÁNYINÉ. Hála az égnek, az idő javul, a' régi jámbor szokások ismét feltűnnek. Nem bánom néhány nap itt nyughatik kegyelmed, 's minthogy e' hajlék olly kised, egyik a' kastélyba jöhet. Márta legyen gondod. jer Adel. elmennek.

MÁRTA. Helyet csinállok, aztán eljövök. el.

BALKAY. Ezer hála! – félre. A' kastélyban lesz alkalmam. –

ORMI. Ennek kell itt maradni. Balkayhoz. Domine confrater, minthogy nyugalmat²⁶ óhajt 's oda benn a' zaj közt azt alig lelné-föl, testvéri szeretetből én megyek a' kastélyba.

BALKAY. Nem, domine confrater, minthogy jámbor életének ezen helyet már választá, nem akarom elméledésiben háborgatni, azért én megyek a' kastélyba.

ORMI. Nem domine confrater, minthogy vendégem kegyelmed, én sokkal gyöngébben érzek, hogysem innen megint eltérni hagynám, inkább én tágulok, 's a' kastélyban megyek.

BALKAY. Épen azért, domine confrater, nem akarok visszaélni jó szívével, 's úgy is mint utas én megyek a' kastélyba.

ORMI. fojtott haraggal. Én úgy hiszem, domine confrater, már illendőségből is kellene engednie.

BALKAY. tüzesen. Bocsásson-meg, domine confrater, én úgy hiszem, a' házi barátság' első törvénye: engedj a' vendégnek.

MÁRTA. jó, kosár kezében. Nemde fris vagyok. –

ORMI. Mint a' jó gondolat.

MÁRTA. Balkayhoz. Kegyelmed jön a' kastélyba?

BALKAY. Igen! csak menjünk.

ORMI. Édes leányom, ezen jámbor ősz itt inkább nyughatnék, én megyek a' kastélyba. titkon Majd beszélgezzünk, sok titkot közlök.

MÁRTA. Igen jól van, kend az én emberem.

BALKAY. Ha jól értém, engem rendelt oda a' Méltóságos asszony.

MÁRTA. Az én gondom. Ormira mutat. Ez fog velem jőni; köszönje-meg kegyelmed, hogy eledelt hozok, itt ebben a' kosárban talál kend kenyeret, túrót.

ORMI. Amott a' fűz között hűs forrást. Ha tetszik, édes leányom, induljunk.

MÁRTA. De beszéljen ám aztán kegyelmed. el Ormival.

BALKAY. Makacs, bárdolatlan ember ez a' remete, de hol is vette volna a' nevelést? különben javát keresi, ki tehet ellene; már csak itt megülök, tán erre jön a' szép csillag. leül a' padra. Csiklándos dologba kaptam, de a' tárgy megérdemel egy kis nyomorúságot; szép – no ezt csak találhatni, de olly gazdag – ez, ez a' rugótoll, melly nélkül mai világban a' szerelem' öröme igen hamar ürommé válik.

FÜLÖP. jó kosárral. Pszt! pszt!

BALKAY. Inas! kit keres ez?

FÜLÖP. Aha! ott ül. Hoztam sültet, bort, könyvet is.

BALKAY. Ki vagy? kit keressz? mért meredsz úgy rám –

FÜLÖP. Az ur – atyaságod – előbb itt más forma remete volt.

BALKAY. Az a' kastélyba ment.

FÜLÖP. félre. O hát semmi baj.

BALKAY. Kit szolgálatsz? –

FÜLÖP. A' szomszédban – azt nem mondom-meg. Ajánlom magamat.

BALKAY. Megállj, ha mondani valód van, közöld velem, majd én megmondom neki – ezt a' kosárt bizvást itt hagyhatod. Csak add ide fiam! ne vonakodjál. elveszi a' kosárt.

FÜLÖP. Nem tudom mit tegyek?

BALKAY. Jer, ülj mellém; ki urad?

²⁶ nyugalmat

FÜLÖP. A' szomszédban lakik, de nem akarja, hogy jótéteményeiről szóljanak az emberek. Mennem kell, de átadja ám kegyelmed mind ezt annak a' másik remetének. magában. Már nem tehetek róla, ha hiba történt; majd meglesem uramat. el.

BALKAY. Ez a' remete nagy kópé, úgy látszik, a' cselédekkel tart 's azok hizlalják. – Lásuk, mit hozott. Ah! kappan, két üveg bor; ezt az alamisnát én teszem-el, itt a' gyomornak úgy is rossz kilátása volt. Hát ezek minő könyvek? Hahaha! Báró de Manx, A' Szerellem' Gyermeke; már ez remetének való olvasás. Most a' kunyhóba, 's ha jól laktam egy levelkét irok 's valami módon a' kis leány' kezébe juttatom. el a' kosárral.

ADEL. jó. Hahaha! kiszöktem az öreg nénitől, csak Lajos jönne már, őt kivéve mindenütt olly barázdás képek állnak előttem, mintha az idő csak ide járt volna szántani; de leginkább kíváncsi vagyok, millyen az az én vőlegény uram, én agyon nevetném magamat, ha olyan feszes, mint azok az ősi képek oda benn; ha még is olyan lenne mint Lajos, tán jobban örülnék neki, de így – ah istenem, istenem, még is szomorú vagyok.

LAJOS. jó. Illy egyedül édes kisasszony?

ADEL. Hogyan rám ijesztasz te gonosz? azért sem mondom-meg, hogy felőled gondolkodtam. Honnan jössz?

LAJOS. Az erdőből.

ADEL. Mit lőttél, mit hoztál?

LAJOS. Semmit.

ADEL. A nem sok, rossz vadász vagy te Lajos.

LAJOS. A' kisasszony az oka.

ADEL. Én! hahaha! nincs eszed Lajos.

LAJOS. Egy fülmilét hallottam, meg is lestem, de nem lőttem-meg, azt véltem Adel énekel. Gerliczét láttam, de nem lőttem meg, mert olyan szelíd mint Adel. Özecsét láttam, ahoz sem lőttem, mert olyan karcsu mint Adel.

ADEL. Ha rókát látsz, ahhoz sem lősz, mert olyan hamis szeme van mint neked; rossz vadász vagy te Lajos.

LAJOS. Hogy is lennék jó, mikor minden lépten mást lát szemem; ha violát látok, mingyárt Adelre kell gondolkodom; majd szép gyöngy virágra akadok 's mingyárt Adel fehér színe jut eszembe, 's így minduntalan valami szépbe ötlöm 's mindég Adelre kell gondolkodnom. Hát a' kisasszony mit mível ha maga van?

ADEL. Én, a' vőlegényen búsulok. Te Lajos, ha engem elvisznek, te velem jössz.

LAJOS. O igen szívesen, de –

ADEL. Minek a' de, ha szívesen jössz?

LAJOS. Ahhoz a' vőlegénynek is lesz szólása.

ADEL. Néni azt mondá: az asszony második személy a' háznál, így nekem is lesz szólásom, 's én azt parancsolom jój velem!

LAJOS. Ah édes kisasszony!

ADEL. Mért sohajtozol! nem szeretsz a' falun lakni? én is tán inkább volnék a' városban, ott annyi czifra embert látni, aztán hogy kergetik egymást az utcákon; de néni azt mondá: míg a' leány kisasszony, nincs akaratja. Lajos! te is ugy kandikálsz a' kalap alá mint a' városi úrfiak? szinte hallám hogyan szidták a' fátyolt, melyet néni képemre tolt.

LAJOS. Az ember örömeset néz a' csillagos égre, olly vonzók a' szép szemek is.

ADEL. Hát az enyéim vonzók e? nézd meg Lajos.

LAJOS. Igen is megnéztem, egyenest a' szívbe lövellnek.

ADEL. Kitetszik a' vadász, mingyárt a' lövésről szólsz; ha szívbe lőnének már te sem élnél.

L A J O S . Oh, meglőtt szívvel is élhet az ember, de milyen életet – magamról tudom.
A D E L . Ne beszélj olyan bús hangon, még engem is elszomorítsz, pedig ha vőlegényem
eljön elég időm lesz busulni. Lajos, valamit kérdezek, de őszintén felelj; vannak e őseid?
L A J O S . Lehetnek, de nem tudom.
A D E L . Elég rossz, ez nagy kár, keresd-ki valahogyan.
L A J O S . Mi végre? az üres erszény mellett az ősz sem használ.
A D E L . Mi közöm neked erszényedhez 's ha szeretnél illyet elő sem hoznál.
L A J O S . Ah édes kisasszony, hát szabad volna szeretnem?
A D E L . Mért nem? neked senki se tiltja, de neked.
L A J O S . Hát ha nem lenne tiltva, kit szeretne a' kisasszony?
A D E L . Szeretné ismerni? nem mondom-meg.
L A J O S . Még is, édes jó kisasszony, ki lenne az a' felette boldog?
A D E L . Ne nézz úgy rám, még megmondom, hogy Lajosnak hívják. Jaj nekem, mit szól-
tam? ha nénikém megtudja.
L A J O S . Adel! kedves Adel!
A D E L . Tudod e' hogy nem illik hozzád velem illy meghittem szólni, most haragszom, 's olly
hamar nem leszek veled együtt, érted, nem leszek körüléd –
L A J O S . Akkor olly szerencsétlen lennék, milly boldog most valék.
A D E L . Lajos! egy ösképet elmázoltam, tisztítsd meg, majd én segítek. elszalad.
L A J O S . Nem! ezen szemek nem csálnak, én eleget tudok. Adel! – el.
B A L K A Y . Jó a' kunyhóból, A' gyomor rendben volna, a' levél megírva, most csak alkalom
lenni mingyárt haladnék. Egy segéd igen szükséges volna, de ki? a' remete, ez úgy hiszem'
furt fejű, vén farkas, ez jó bér mellett megtehetné – ájtatos képpel a' leányhoz furhatná ma-
gát. Hah várva! itt jön – de mért hagyá el a' kastélyt?
O R M I . Jó. Domine confrater, nem de hamar visszatértem? én előbbi kívánságát fontolóra
vévén, csak ugyan átláttam testvértelen tettemet, azért is helyet adok a' kastélyban, hol jobb
dolga lesz mint itten, az a' jó kisasszony mint atyját ápolni fogja.
B A L K A Y . A' kisasszony!
O R M I . Bocsásson meg, domine confrater, hogy előbb makacskodék, de tudja mint új la-
kos, az ember örömet ismerkednék, és a' jövőre – de sapienti sat –
B A L K A Y . Elég édes atyám, látom még is jó ember és szívessége engem is nyíltságra bátorít;
tudja-meg tehát én nem vagyok remete, hanem Balkay Móricz –
O R M I . félre. Ördög pokol! két róka egy libára.
B A L K A Y . Csodákozik atyám uram? – az pedig úgy van; ezen álruhát a' kisasszony miatt
vevém magamra, minthogy külöködő nénje miatt egyenes úton nem közelíthetni hozzá.
O R M I . Igen bölcsen.
B A L K A Y . Én őt futólag a' városban láttam, és megtudván némely környüllásait eltökélém
magamban, ha csak lehetséges²⁷, őt sajátommá tenni. Kegyelmed, úgy hiszem, kezemre
dolgozhatnék 's a' nélkül hogy lelkiesméretét terhelné, némely dologban eszközül szolgál-
hatna.
O R M I . Hisz az egész dolog azon fordul-meg, mint csalhassuk meg az öreg: szívesen Tek.
uram, ő²⁸ nálam jobbat nem választhatott, hanem az a' bökkenő a' leány már el van jegyezve.
B A L K A Y . Épen azért kell sietnünk, 's minden pillantatot használnunk.

²⁷ lehetséges

²⁸ o

ORMI. Majd én megteszem a' magamét, a' leány szörnyű gazdag.

BALKAY. 'S az a' fő dolog, édes atyám. Itt előre is adok valamit. erszényt ad neki. Ha plánomom elsül, kegyelmed is szerencsés.

ORMI. Csak bizza reám a' hálót, de most tessék a' kastélyba²⁹ menni, ott hamarább szólhat vele –

BALKAY. Vigye ezen levelkét, 's nyomja kezébe atyám uram, ha történetből előbb találkoznék vele, én magamat nyelvemre bízom.

ORMI. Bölcsen, ez úton nem hibázhatunk, nagysád belől én kívül – de most el! el! a' kastélyba.

BALKAY. Még egyet édes atyám, egy szomszéd inas imént kegyelmednek sültet és bort hozott, ne haragudjék, én eltettem.

ORMI. Semmi, semmi! majd megtalálom.

BALKAY. Nem úgy, nem! megettem, megittam.

ORMI. Úgy – o kedves egészségére! félre. Kapj tőle kólikát³⁰.

BALKAY. De megtérítem, minden kortyért egy akót.

ORMI. Köszönöm, de most el!

BALKAY. Nézd! ott fejezlik valami – ő az!

ORMI. Meg' az öreg Márta asszony! csak félre, majd én utána küldöm, mert az előtt úgy sem lehet szólni. El! el! Balkay el.

ORMI. Hahaha! tehát így vagyunk, ennek is a' gazdag leányra fáj foga; no várj, neked segíték! engem is az a' szörnyű tűz vakított el, hogy reá nem ismertem; aztán boromat is megitta, 's én helyette vizet igyam, nem bánom, csak a' leányt kapjam-el helyette. Az ostoba Fülöp, az még is jó hogy el nem árult. Hahaha! majd néz, ha azt a' sötét lyukat látja, melyet ott benn a' remetének szántak, szerencsémre hogy Márta olly igen affectióba vett 's ki eresztett. Itt jőnek.

MÁRTA. Jó Adellal. Hidje-el, édes kisasszony, én fölmernék fogadni a' mi remeténkben valami nagy ur lappang, tán valami gróf is lehet – tán a' szerelem miatt: vagy tudja mi okból mondott-le a' világról, de nagy oknak, szörnyű nagy oknak kell lenni; előbb a' tyukház mellett neki szobát nyitottam, de nem maradt, mert a' természetet szereti, 's azt a' fejlődő társát ajánlotta oda. – Itt van, majd lassanként én mindent ki veszek belőle.

ADEL. Engem csak annyiban érdekel, mivel szegény 's öreg.

ORMI. Különösen örvendek szép kisasszony! Mártához. Édes leányom, remete társomat a' kastélyba küldém, szegény kevéssé járatlan a' világban, majd ott alkalmatlankodik³¹ hol nem kellene, menj édes leányom zárd-el őtet, hadd pihenjen; majd én addig a' kisasszonyt mulatom –

MÁRTA. Jól van, de a' fő történetet halassza mire vissza jövök. Mindég a' sok lótás futás. el.

ADEL. Kíváncsi vagyok mivel fog mulatni atyus?

ORMI. Ah édes kisasszony, illy fiatal szívet mi érdekelhet inkább, mint a' szerelem.

ADEL. Hahaha! tudja atyus még mi a' szerelem?

ORMI. Ezzel születünk, ebben halunk.

ADEL. Atyus, a' szerelem nem illik szájába, szóljunk egyébről.

²⁹ kastélyha

³⁰ kólikat

³¹ alkalmatlankodik

ORMI. Az épen a' szépség hatalma, hogy mindenbe életet önt, mindent fiatalít, 's mint a' tavasz virágokat csal-ki a' földből, olly édes vágyat gerjeszt a' szívekben, illy hatalmas szép tündér pedig a' kisasszony.

ADEL. Mért beszél atyus ollyast, a' mit maga sem hisz? a' tündér fellegeken nyargal, én meg a' földön járok.

ORMI. Hogy a' föld édenné változzék, édes kisasszony, mint vágytam ezen órára, hogy kegyeddel tanú nélkül szólhassak, belőlem egy imádója ömledezik, ki egyszeri látásra örök hévre gyuladt. Balkay jó. Ki ezen szívért titkon eped, és akkor boldog, ha ezen bájos körben élhet, mint én most, ezen kis bársonykezet foghatja, mint én most, azt ajkihoz szorítja, mint én most –

BALKAY. félre. Már felőlem beszél, de még is jobb, ha mind ezt magamtól hallja. Adelhez. Édes kisasszony! elvégre olly szerencsés lehetek! a' mit ezen tisztas atya mondott mind ben-nem valósodik, nemde egy férjfirúl szól, kinek csak egy gondolatja van, és az Adel, egy ohajtása, és az Adel, ki csak egy angyalnak él, és az az angyal Adel.

ORMI. félre. Ördög, pokol! most én ennek a' rovására andalogtam.

BALKAY. Tudja-meg, édes kisasszony, a' titkot, melly életet vagy halált foglal magában.

ADEL. Hahaha! tán a' bucsú.

BALKAY. Itt az én bucsúm, itt ragyog a' nagy kincs, melly e' magányba vonzott. titkon Or-mihoz. Távozzék kegyelmed, ilyenkor nem szükség tanú.

ORMI. Hallja csak édes kisasszony, ez az ősz egy ifjúról beszél, ki álruhában itt lappang és a' kisasszonyt elrabolja, ki ugy szereti mivel sok pénze van.

ADEL. Engem.

BALKAY. Mit cseveg kegyelmed? távozzék, mert agyon zúzom.

ORMI. Hisz jót akarok. Ezt a' levelet küldi.

MÁRTA. jó. Lássá az ember itt vannak; kértem a' kapust látta e' a' remetét bemenni, azt monda nem, én megszidtam vigyázatlansága miatt 's im itt oltározik. Mért nem megy be kegyelmed ha küldik? hallja kegyelmed, mi ilyen vendéggel nem szoktunk ám czeremoniázni, hanem odább adunk rajta.

BALKAY. magában. Átkozott állapot, ez is meg-támad, már nem nyilhatom-meg, mert mindent elrontok. titkon Adelhez. Édes kisasszony, tán lesz szerencsém a' kastélyban? addig is ez a' levél mindent megvilágosít.

MÁRTA. Mi beszédje van kegyelmednek a' kisasszonnyal? hamar, mert az ég alatt az uton nyughatik, a' földön nyújtózhatnak.

BALKAY. Megyek már, csak ne legyen olly nyugtalan. titkon Ormihoz. Az istenre kérem kegyelmedet, szedje össze valamiképen esztét, ha még olly piczin is, 's intézze ugy a' dolgot, hogy a' leánnyal szólhassak.

MÁRTA. Ejnye biz a' méreg elfut, akar e kend jönni?

BALKAY. Megyek, megyek, édes anyám.

MÁRTA. Hogyan? anyám! lássa az ember, ollyan vén 's még sem tud becsületet; Márta asszony nevem, érti kegyelmed. El Balkayval.

ADEL. Édes atyusom, magoknak elment az eszök, annyit beszéltek össze vissza 's én sem-mit sem értettem. Minek ez a' levél?

ORMI. Méltóztassék az öreg asszonyságnak átadni, majd ő elérte, és tudja, mit miveljen.

ADEL. De a' levélre az van írva: „A' szép Adelnek, a' táj' csillagának, a' legtisztább szere-lemmel.”

ORMI. Csalárdság! kívülem senkinek sem higgyen a' kisasszony, és ha ezen levelet nem adja tüstént a' méltóságos asszonynak, magára vessen, ha valami kelletlen csapás éri. A' ki ezt írta egy incselkedő, ki szeretete által csak önhasznát keresi; én vagyok őszinte imádója én nem nézek birtokára, hanem egyedül jó, ártatlan, 's mennyei szívére. Tudja-meg, édes kisasszony –

Lajos. jó. Kisasszony! kisasszony!

ORMI. félre. Ez is máskor jöhetett volna.

DEL. Lajos, te vagy? csak jer, csak nézd, minő szerelmesen pislog rám az öreg atyus, azt mondja, imádóm.

Lajos. Szerelmesen? imádója –

ORMI. O kérem csupa tisztelet – magában³² Szörnyűség! ez a' leány egész gyávaságig ártatlan.

DEL. Tudod e' Lajos? én tündér vagyok, és csillag – itt van írva; jer csak olvassuk. félre vonja Lajost.

ORMI. magában. Minő bizodalmas a' vadászhoz, nem csoda, mindég körül van; ha ezt a' legényt frigyesebbé tehetném? 's mért nem, szép szó, ígéret, ajándék pártomhoz köti.

DEL. Hahaha! ez ám a' szép levél, nem is tudtam, hogy illy czifrán lehessen írni; mennyi hűség, mennyi érzés van benne! hogyan örülök neki, ugy sem kaptam még szerelmes levelet.

Lajos. Úgy? – o magam is örülök –

DEL. Mi bajod Lajos? olyan hosszú a nő képed mint a' geneológiánk.

ORMI. Édes kisasszony, már mondtam, ezt a' levelet tessék az asszonyságnak bemutatni.

Lajos. Igen, igen! úgy is imént kérdezte, azért is kerestem-föl; vagy ha tetszik, én magam átadom.

DEL. Nem, nem! majd én beviszem, a' remet úgy is ott van. el.

Lajos. Kegyelmedre volt a' levél bizva?

ORMI. Igen, de a' mint látod, nem úgy használtam, a' hogyan adva volt.

Lajos. Minden jót öreg atyám! menni akar.

ORMI. Hej földi! egy szóra. Halld legény! te nekem tetszel, olyan férfias bátorság lángol szemedben, 's az engem barátoddá tesz, én veled jót akarok.³³

Lajos. Örülök rajta.

ORMI. Mi közelebb ismerkedjünk.

Lajos. Szívesen.

ORMI. Ha rád nézek, szinte haragszom a' sorsra, hogy téged az erdőre, puszta vadászatra kárhoztatott, midőn külön ember is lehetnél.

Lajos. Én megleégszem.

ORMI. 'S még ezen nyomorult állapotban sincs maradásod.

Lajos. Hogy hogy?

ORMI. Innen is kiüldöznek, mert tudd-meg a' háznál minden cseléd ellenséged.

Lajos. Haha! sajnálom, én senkinek sem vétek.

ORMI. 'S még is úgy van, Márta megvallá. Te rátartó vagy, azért ők rágalmaznak, de nekem épen az tetszik rajtad. Halld legény, a' mit a' sors elmulasztott én ki pótolom, én téged erdőmesterré, vagy más uradalmi tiszté nevezlek-ki, azon felül pénzt is adok.

Lajos. Kegyelmed!

³² magában[.]

³³ akarok[.]

ORMI. Tán azt véled, én is olyan gyámoltalan remete vagyok, mint hajdan éltek, vagy tán most is egy kettő teng valahol. Tudd-meg' ez álruha, én földes úr vagyok és kisasszonyodat szeretném feleségül.

LAJOS. Valóban? — szinte meglepett a' Tens úr!

ORMI. Ormi Sándor nevem, én Adelt a' városban láttam, 's kitanulván környülményeit így akarék vele bővebben ismérkedni. Itt hallám, hogy vőlegénye van, a' ki miattam utjában nyakát törhetné, de minthogy azt tán nem akarja tenni, nekem kell czéломat sürgetnem; te segíthetnél —

LAJOS. Én —

ORMI. Te körülé vagy, unszold ide, 's ha én vele szólok, vigyázz, állj őrt; nyujts alkalmat, hogy a' kastélyba szökhessek, még a' leányt magamhoz édesgetem, 's ha egyszer szívét elnyerendem, jöhet aztán egy sereg vőlegény, majd tudom mit tegyek.

LAJOS. De az a' másik úr?

ORMI. Azon, úgy hiszem, kiád az öreg aszszony; különben is fösvény úr, úgy nem jutalmaz mint én — ím ezt mingyárt foglalóra vedd tőlem. a' Balkaytól kapott erszényt neki adja. Számolhatok reád?

LAJOS. O bizonynal, úgy fogom vinni a' dolgot a' mint saját hasznom kívánja.

ORMI. Hasznod lesz, több mint nekem — urrá léssz, nem kell többé szolgálnod, 's tudod mi az?

LAJOS. Most megyek Tens uram!

ORMI. Lajos! kösd-föl eszedet, hozz hírt hogy vannak odaben.

LAJOS. Értem! el.

ORMI. Így mingyárt könnyebben forog az ember, egyedül, tudja meddig, el kellett volna tépelődnöm, míg valamira juthatok. Haha! majd néz Balkay, ha meghallja, miként ütöttem-el a' leányt kezérül; de ideje, hogy a' szerelem hozzon nekem is némi némü jövedelmet, eddig mindég én voltam tárnoka. Hahaha! Itt jó Balkay, léptibül látom, a' szörnyű kosár' terhét.

BALKAY. jó. Ördög vigye azt a' gyáva falusi nevelést, az az együgyü leány nénjének adta levelemet 's az öreg most dül fül, mint a' kotlós tyúk, mikor héjját lát. Illannom kellett, nehogy azzal a' tenyeres, talpas hajduval expediáljon. Elveti a' remete ruhát. El veled átkozott szoknya, hijában czepeletem a' nagy hévségben, és ez a' sürü paróka is, majd kiszáritá velőmet.

ORMI. Hahaha! ejnye, mi lesz a' remetéből.

BALKAY. Hát kegyelmed mit nevet? — kend is olly botorul vitte dolgát; ki látta úgy ajánlani a' nőszót, hogy pénzért házasodik? De mit is várhatni illy ügyefogyott embertől, hogyan forogna az ügyesen az emberek körül, ki magát számkiveté az emberi társaságból. Ördög pokol! mi hijában utaztam, már vége mindennek.

ORMI. Sajnálom Tek. urat; de ha már így történt, méltóztassék megnyugodni a' sors' végzetén, tán a' hatalmas ég megáldja még valaha egy gazdag feleséggel! én magam kérni fogom.

BALKAY. Hallgasson kegyelmed! Itt dörmög elé az asszony; ide künn az első hév után még is csak bevárom, ne mondja, hogy még szeme is elrettentett.

Lorányiné, Adel, Márta, Lajos jönnek.

LORÁNYINÉ. Alázatos szolgája uraságának! örvendek, hogy saját szőrében láthatom — valóban, nem hittem volna, de már csak kimondom: ez égbekiáltó gonoszság így incselkedni az ártatlanság körül.

BALKAY. Reménylem, nagysád ezen ártatlan enyelgést úgy veszi, a' mint egy illy mivel asszonyságtól várni lehet; a' czél menti tettemet, 's úgy hiszem a' kisasszony is megbocsát hogy igéző szeme erre birt.

ADEL. A' mi engem illet, én épen nem bánom, ugy is ritka itt a' multság.

LORÁNYINÉ. O elfajult világ! álruhában bujkálni a' leány után, a' helyett, hogy illő pompával nézték volna – meg a háztűzét, és mi minden becsülettel tudattuk volna, hogy a' leány már nem eladó 's aztán teljes tisztelettel bocsátottuk volna-el az urat – Nem: alattomos úton csúsznak be a' házba, hamisan sohajtoznak, levelet firkálnak, hogy a' háznak elsőjét megcsalhassák.³⁴

ORMI. Engedelmet, hogy közbe szólok, de Méltóságod' bölcs szavai szinte elragadnak.

LORÁNYINÉ. Úgy e'? kegyelmed csak együgyü frater 's még is kárhoztatja az illy család igyekezetet?

ORMI. És méltán, egyenes út illik a' férfihoz.

BALKAY. Kend akkor szóljon, ha kérdik.

ORMI. Az erkölcs mellett beszélni szent kötelesség, nemde Méltóságos asszonyom?

LORÁNYINÉ. Ugy van, csak dorgálja-meg kend ezt az ifju urat.

ORMI. Szívesen asszonyom. Hallja uracskám! a' pokolban már fűtik a' kályhát számára ha meg nem tér! Az erkölcs lemondást parancsol – és az erkölcs az – az.

LAJOS. Bocsánatot kérek, mikor ez a' jó remete az erkölcsről szól, mindég azt kell hozzá tenni, ügyeljetek szavamra, de ne ám tettemre; csak tessék jól megnézni, a' remete alatt Ormi Sándor lappang.

ORMI. Ezer mennykő! agyon váglak –

LAJOS. Már hijába, csak tessék levetni ezt a' zubbonyt, az erkölcsi papolás úgy is vajmi terhére válék; a' mi engemet illet, én nem akarok erdőmester lenni.

BALKAY. Tehát ez a' jámbor – félrebontja ruháját Orminak. valóban Ormi? – ez rettentő csalás, ez bosszúra gerjeszt.

ORMI. Ez alacson árulás, te legény, ezért adózol.

LORÁNYINÉ. O kétszer elfajult világ.

MÁRTA. No mit mondtam én? úgy e ezen ruha alatt más rejtezik, o az én szemem, az én szemem, oda is ellát a' hová nem kell.

ORMI. elveti álruháját. Mi tagadás benne, engem is a' szép kisasszony ide bájolt; de mind ennek Nagysád oka, mért zárkozik-el mintha ide volna babonázva.

BALKAY. Igaz, ha Nagysád olly különözcöt nem játszanék, illy kelleetlen dologba nem keveredtünk volna.

LORÁNYINÉ. 'S mi közök uraságtoknak az én házomhoz, ki hivta ide szelet csinálni?

BALKAY. Jó angyal nem! mert kártékony baráttal kelle megütköznöm, ki bizodalmamat rútul megcsalá – erről még szólunk –

ORMI. Édes barátom, az ember azt tartja, előbb nekem, aztán neked. Mint öszveütközénk gondolatban és tettben; de nyugodjál meg, én szinte úgy jártam ezen legénnyel.

LAJOS. Kötelességemet tevém.

LORÁNYINÉ. Jól tetted Lajos, megelégszem veled. Kezét nyújtja neki. Im csókold-meg kezemet, én kegyelmes asszonyod maradok.

LAJOS. A' mit tettem szót se érdemel, de azt se titkolom tovább, hogy sorsomon felül vágy lelkem 's én, ámbár szegény vadász vagyok, Adel kisasszonyt szeretem.

³⁴ megcsalhassák[.]

LORÁNYINÉ. Micsoda! te szemtelen fiu! te kisasszonyt mersz szeretni? a' mi több, egy Lorányi vért! rettentő gondolat! egy nyomorult szolga, kinek képéből már kilátszik az alság, pórság, vadság, durvaság, 's az kisasszonyt szeret. Megbomlott a' világ' tisztos rende, hogy a' nap alatt³⁵ illyes történik.

ADEL. Édes néni!

LORÁNYINÉ. Mit! 's te itt állsz tunyán, 's nem ásd ki szemeit?

ADEL. O édes néni, hiszen kár lenne a' szép szemekért.

LAJOS. Millyenek szemeim, nem tudom, de hogy míg a' halál be nem zárja híven rajtad csüggnék az igaz. el.

LORÁNYINÉ. Takarodj' tüstént! kalodába vele. Adel! te itt állsz, 's nem is haragszol, nem reszketsz, nem lángolsz mérgedben?

ADEL. Uh de hogy nem! mért olly csacska, elég ha én tudom, hogy szeret, minek kellett neki az egész világ előtt kitálalnia. –

LORÁNYINÉ. Mindég jobban. Nagy isten! mért adtál füleket, hogy ezt kell hallanunk! te ferde növése véremnek! nem, ezt meg nem bocsátom soha! el szememből! hallatlan tévedés, el el. Adel sírva félre áll.

BALKAY. Ha így van, nem csodálom, hogy mi későn jövének, 's megvallom igen könnyen türom veszteségemet. Valóban, ennyi büszkeség mellett, ez vajmi nem büszke történet, ha-haha!

ORMI. 'S annak a' bizonyos ártatlanságnak is nagyobb a' füstje mint érdeme.

LORÁNYINÉ. O dicső eleim hunyjátok be szemeteket! milly szégyen; ez ollyan kin, a' millyent csak illy erős szív állhat ki, mint enyém.

MÁRTA. De úgy kell, én mindég mondtam, az a' Lajos büszke, semmirekellő; de ha én szólok, mingyárt hallgass a' felelet. Én sajnálom hogy így történt, de még is örülök; mert igazságom van.

FÜLÖP. kívül. Ereszsz el rosz ember.

FERUS. kívül. Hát te mért tartasz.

FÜLÖP. Uramhoz viszlek, majd kapsz.

FERUS. Én viszlek uramhoz, majd megcsókol a' mogyorós.

ORMI. Inasom – hahaha! ezek egymást hozzák, váljatok szét! Mi baj legények?

BALKAY. Ferus! hogy mersz lármázni.

FERUS. Oda jött a' dombra, és elakart kergetni.

FÜLÖP. Elakart parancsolni, mintha bizony ide tették volna pünkösdi királynak.

ORMI. Béküljetek! Lorányinéhoz. Ez olly bocsánandó zaj, met a' hűség okozta, és nagysád tudom leginkább érzi, mi az.

MÁRTA. Ott megint egy ifju úr forma siet ide. – Már az igaz, csak negyven esztendeje mióta itt szolgálok, de olly zenebonás nem vala házunk – valóban már itt van.

LORÁNYINÉ. Nekem szavam sincs, ez a' mai nap egészen összedúlt, mondd neki nem vagyok itthon.

MÁRTA. Mind jó; ha vak lenne.

LAJOS. jó csinosan öltözve. Nagyságos asszonyom!

LORÁNYINÉ. Ki – ki La – La – –

ORMI. Lelkemre! a' vadász –

³⁵ napalatt

L A J O S . Engedje kezét csókolnom édes néném, én Zodány Lajos vagyok 's a' rendelt időnél előbb megtérvén, kedves mátkámat illy módon akarám megismerni – Nagysád kételkedik.

L O R Á N Y I N É . Én – uram –

A D E L . Lajos karjába szalad. Lajos! Lajos! te hamis, csunya vőlegény! nem csalsz meg ismét, ládd te rosz ember, már sirtam is, de tudja isten nem úgy ment a' sirás, mint kellett volna. – de csak hogy itt vagy.

L A J O S . S' többé nem is távozom. Nagyságos asszony, itt egy levél atyámtól, melly, úgy hiszem minden kétséget elhárít; — holnap maga eljövend és szerencsém tanúja leszen.

L O R Á N Y I N É . a' levelet át futja. Tisztelt uratyja írása; de illy urfihoz nem illik a' szerelem kitanulása végett szolgálai rubába öltözni.

L A J O S . Egyik ősöm szinte így tett, a' mint irományaim között föllelém; azonkívül örömmel mondhatom, újlag kikerestetvén nemzetségi tárunkat, eredetünket egy századdal fölebb vihetjük.

L O R Á N Y I N É . Gratulálok! felséges találmány! Adel! hát csak ugyan amugy is megszeretted Lajost, és nem kötelelességből?

A D E L . Meg bizony, de azért még vele számot vetek.

L O R Á N Y I N É . Sejtés, nem egyéb, o magam is mingyárt gyanítám fentebb származását – mingyárt – nemde Márta?

M Á R T A . Ugyvan, mingyárt megszerettük –

L O R Á N Y I N É . Ollyan bizonyos méltóság tornyosodott homlokán, 's a' százados ősök szinte kinéztek szeméből; nemde Adel az tetszett neked is? őseibe szerettél?

A D E L . Nem biz én édes néni, tüzes szemében a' jelent kedveltem meg 's nem a' multakat.

L A J O S . Így hát ezen urak hijában fáradtak, 's én Ormi urnak visszaadom erszényét.

O R M I . Én meg Balkay urnak, attól nyerém.

B A L K A Y . Én meg az inasoknak ajándékozom – osszátok el, de verekedés nélkül.

F Ü L Ö P . Jer pájtás! össze ölelkeznek.

L O R Á N Y I N É . Én pedig az urakat szívesen látom most házomnál; de a' remeteséget le-döntetem, nehogy valaki megint kísértsen.

O R M I . Mi pedig, mint két szerencsétlen vágytársak, fogjunk kezét, mint remeték jöttünk, mint nászok vígadjunk, mint kosaras vitézek otthon busuljunk.

M Á R T A . Annyi szerető – három egyszerre; – szerencsés kisasszony – Ah!!! a' kárpit lefordul.

Kisfaludy Károly.

A' BUVÁR KUND

Túl a' mezőn, túl a' hazán
'S a' part fölött 's a' nagy Dunán
Ki népe zajlik ott?
Föl Endre! Béla! föl magyar!
Ellenhad az, melly vést akar,
Ellenség zajlik ott.

Ő az, ki partidon halad,
És száz hajót és száz hadat
Hoz, oh honn, ellened,
A' gőgös Henrik az, ki rád
Hoz háborút és hoz halált
'S bizik, hogy eltemet.

Föl Endre! Béla! föl magyar!
Pozsonyhoz kell a' férfi kar:
A' vített Pozsony remeg. –
'S mellyik magyar nem megy, ha kell?
Utánok a' honn pusztá hely:
Mind harczon termenek.

De a' király bús, 's Béla szól:
„Csaták miatt ha nyughatol
Oh ifju szép hazánk?
Teremt-e isten több magyart,
Míg a' világ, míg napja tart,
Ha mink is elfogyánk?”

'S fellázad a' bú, a' harag
Busult szivekben háborog,
Mint tenger és vihar:
Még inkább vért hadat kiált
'S hírért, hazáért száz halált
Kész halni a' magyar.

Csak barna Kund nem háborog;
De bátor szíve feldobog,
Mint hegyben a' tűz-ár.
„Halld, Béla, majd ha éj jövend
'S a' part fölé száll néma csend,
Ott Kund egy szóra vár.”

Csekély a' szó, köz a' vitéz,
De úgy van mondva, olly merész,
Hogy nem lehet hazug.
'S hős Béla parthoz tart legott,
Hol vészben a' megcsapdosott
Dunának árja zúg.

Járása, mint a' rémeké,
Éjfélileg le's föl felé
Dobog magányosan;
'S még semmi hang, még semmi jel:
Kund nem jön; távol és közel
A' pusztá szél rohan.

Ki az, ki a' víz' szörnyekint
A' fergetegre föltekint
 'S meg habba öltözik?
Ki vagy te, a' ki jársz alatt
'S ijeszted a' futó halat,
 Melly mélyeken lakik?

Vésztűzben néha vízen át
Henriknek látni táborát
 'S Pozsony kivillanik.
'S ím a' Dunából szirt gyanánt
Egy ember, kit mély árja hányt,
 Sötéten felbukik.

„Hah Kund te vagy!” 's még nem hiszi
„Hah ember” őt így kérdezi:
 „Mi dolgod ott alatt?”
„Hah Béla! víz' hullámiban,
Míg rajta zúgó vész rohan,
 Jó lenni ott alatt.”

Szól Kund – és ő az – „nézz oda,
Hol Henrik' felriadt hada
 Tolong a' víz' iránt.
Nézd, táborában mint remeg;
Hajóit e' kar fúrta meg:
 Hadd vesszen, a' ki bánt.”

'S villám' tüzénél Béla néz,
Túl parton minden habba vész:
 A' zászlók hullanak,
Özön fut rajtok el vadon,
És száz hajón, fél száz hadon
 Hullámok omlanak.

Kund hol van? vissza költözött;
De ollyat száz ezer között
 Hős Béla feltalál,
'S túl a' mezőn, túl a' hazán,
Fut, búsong Henrik vert hadán,
 'S Pozsony' vég vára áll.

Vörösmarty.

A' LENGESÉGHEZ.

Ki viselhetné-el
Éltének súlyait,
Hahogy isteneink
Téged nem adának
Az emberi nemhez,
Vádlott, feddett,
Kárhoztatott
Kedves lyánya az égnek.

Mosolyogja bár
Ha kedve tartja,
Játékid a' komor bölcs;
Nevezzen bár
Gyermekesnek;
Nekem te voltál,
Nekem te vagy,
Nekem te lésszesz
Örök barátné,
Vigasztalóm,
Te boldogítóm.

Tátott szájjal
Vára reám,
Hogy elnyelhessen,
Az isszonyú!
Hallám fogainak
Siketítő
Csattogását;
Láttam vérbe-kevert
Szemének undok
Pislongását,
'S irtóztam az irtózatost!
De te kedves
Reám borúlál,
Hogy ne lássam
Vérbe kevert szeme'
Pislongását;
'S hogy ne halljam
A' dühödött fogak'
Csattogását,
Lágy dalaiddal
Boldog álmak közzé
Altatál-el;

Hol a' Phócionok
És Scípiók
Szép honjába
Általtéve
Feledjem az
Irtózatós'
Rettegetéseit.

Tátott szájjal
Vára reám
Hogy elnyelhessen
A' még iszonyúbb!
És elnye!le!
De te, kedves,
Egek' leánya
Vádlott feddett
Kárhoztatott,
Mellém vonúlál,
'S csapodárkodó
Énekid közt
Hátra hagyál
Tekintenem,
'S előre, de távol
Tájékokra;
Nem, a' mi most
Lépésim előtt
Vesztem után
Ólálkodva
Rettegtetett.

Kazinczy Ferencz.

A' LOVAG.

Nyargala 'orra bukott 's arczát bevarazta; de hogy lásd,
Hogy lovag ő is volt, íme keféli fakód.'

K. F.

K. M. – hoz.

Zöld ágon kis gili
Zokogva bűg,
Mert társát nem leli;
'S mindegyre bűg.
„Kis gili ág felett
Ne bűgj sokat,
Kicsinke kis szived
Majd megszakad.”
Zöld ágon kis gili
Csak bűg, csak bűg:
A' völgy jajjal teli
Utána zúg.
A' hajnal elmegyen,
Az este jön,
'S gilicze mereven
Ül ágközön,
„Megmondtam kis gili,
Ne bűgj sokat;
Szerelmes kis szived
Ím megszakadt.”

Csaba.

AZ ALVÓ SZÉP.

Beállt az éj, 's szememre nem
Száll enyhe' fátyola,
Nyílt ablakomra dülve ki
Eszmélek tétova.
Körösleg immár semmi nesz,
Ellenben át felül
Szép kedvesem lágy nyoszolyán
Pihenve szenderül.
Ah mint mosolyg, szűz kebele
Miként emelkedik!
Nyakán lefolyt selyem haját
Fohászi lengetik,
Gömbölyü gyöngé karjait
Szívéhez érteti,
'S boldog csalódás szárnyain
Hívét ölelgeti.

Hahogy talán reám mosolyg,
Ha nékem nyujt kezet,
Engem karol, szüvére fog,
'S méz ajkihoz vezet:
Akkor süvöltő vad szelek
'S dörgő villámlatok,
Ti álomoszlátó szerek
Messzére szálljatok.

De vajha még a' hajnal is
Utóbbad fejlenék,
'S felhők setéti a' napot
Homályba rejtenék,
Mélyebbre hatna bé talán
Szüvén a' képzelet,
'S ha felserkenne, akkor is
Engedne benn' helyet.

Ám de ha mást hevít ölen
'S itat mézajkirúl,
Hattyú nyakán ha más mereng
'S keblére más simúl;
A' csintalant akkor zajok
Robajja verje fel,
'S kivel enyelgtek álmai,
Ébren feledje el.

Cz.

REGE A' HABLEÁNYRÓL.

Ama' ragyogó előkorban, midőn Visegrád' hegyén, hol most az útas pusztá omladékokra pillant, magas királyi palota fénylett, 's a' sárguló kopár' helyén tündéri kert mosolyga, magányosan virított a' Duna' bal partján egy terepély hárs, mellynek árnyékán gyakran üldögélt vala ifjabb éveiben Mátyás király; mert a' szép Erzsi, leánya egy szegény halásznak Maros faluból, itt szokta volt a' vízparton vásznait fejezíteni 's Mátyás örömmel töltögette a' lyányka mellett estvéli órájit. Mindég vadászruhában jelent-meg 's Erzsi, ki nem volt egészen idegen a' szép ifjútól, egyebet, mint hogy az a' király' vadásza, nem tudta felőle. Több ízben látta alkonyat felé, mert ekkor szokott vala jőni, hogy egy öreg révész hozza-át a' visegrádi partról, de hogy az maga a' király legyen nem is álmodá. Atyja örömmel pillantgata leányára, midőn az ifju mellett ült, 's képzelvén a' maga szerencséjét ha az egykor királyi vadász' hölgye leend vigan terjengeté-ki hálóját.

Egyik estve, midőn Mátyás Erzsitől elválna kérdé: Nem kísérsz-el, Erzsi, a' révig?

De igen, mond a' leány, ha nem félnék.

'S mitől félsz, kis bohó?

A' H a b l e á n y t ó l, felelt Erzsi. Tegnap az öreg Márta beszélte, hogy az most megint minden este itt kísért a' vízparton. Ez előtt négy esztendővel úgy megijeszte egy marosi leányt, hogy az sokáig betegeskedék bele, végtére meg is halt. Leginkább a' parasztleányokra haragszik, kiknek úri szeret – Itt a' vadász szemébe pillanta 's elpirult – de minek mondom, hiszen úgy is tudod.

Én e' Erzsi? szót sem tudok az egész regéből. Mond csak kérlek, 's kikre haragszik?

Most nem, majd máskor, mond lángoló arcczal a' lányka, látod az idő sötétül 's te messze lakol. Menj most, hogy vízbe ne ránts on a' Hableány.

'S eltola magától a' királyt, 's ment. Mátyás még utána szólott:

De holnap hát, Erzsi, elmondod a' regét?

Holnap – igen, válaszolt a' leány, de igérd-meg, hogy korán itt léssz.

A' király megigérte 's ment. Már jó tova haladt a' rév felé, hol az öreg csolnakával várta, midőn Erzsi egyszerre előtte teremvén tenyereit öszvecsapkodja és hangosan kaczag.

Várj-el gonosz leány, mert megcsalál 's majd kipótlom! kiálta Mátyás 's felé ment. Midőn néhány lépést volna hozzá a' leány eltűnt. Nem hitt szemeinek, gondolá, hogy Erzsi dévajkodik, öszvekerese minden bokrot, minden gödröt, kiáltozá nevét: de senkit sem láthata, mert az a' Hableány volt.

Meg nem foghatta a' király miként történt legyen a' dolog, de hallgata, nehogy szerelmét elárulja. A' révész eloldá csolnakát 's mentek. Már jól elhaladának, midőn valaki a' partról utánok kiálta: „Hajh révész! térjen kend vissza 's vegyen-be jó áldomásért!” Nem akart, az öreg visszatérni mert már későcske volt, de a' vadász kényszeríté. A' hold épen most jöve-fel a' váczzi hegyek megül, 's a' legregényesebb vidék tűnt-fel a' szemnek, melyet csak egy ragyogó képzelet adhat. Midőn a' parthoz értek látának egy fekete vitézt. Közép magasságú volt 's vékony és nyúlánk egy kevéssé, de termete a' legszebb termet. Arczát nem leheté látni, mert sisak fedé. Alakján 's mozdulatin valami különös volt előntve, mit a' szem azonnal észrevőn, de nyelv bajosan fogott vala magyarázhatni.

Utam siető, mond az, a' mint a' csolnakba lépett, leveleket viszek a' királynak 's rég Visegrádon kellene lennem: de valami az úton tartóztata 's most egyedül az boszont, hogy elhagytam magam' csábítatni, holott mingyárt tudhatám vala az megint ki' mestersége.

Nem a' H a b l e á n y volt e'? kérdé az öreg.

Épen az, felelt a' vitéz, de úgy hiszem utószor is szedett reá ma. Jelenhetik nekem ezentúl, hogy reá nézzek vagy megszólítsam, ha olly szép volna is mint az a' holdvilág amott, miattam akár fenékből kiforgassa a' Dunát.

Tehát³⁶ valóban jelentgeti magát ismét, mond az öreg révész. Minap fát hoztam az erdőről, 's láttam a' domb felett ülni a' királyi kertben, hol mondják, hogy eltemetve van. Olly keservesen sírt, hogy lehetetlen volt hallani. Alig ha valami lányka nem fog szerencsétlenül járn, mert valahányszor megjelent még mindég történt illyes.

De beszéljétek csak, mond a' király, ki elejétől fogva igen figyelmes lőn amazok' beszédére, mit tudtok e' Hableányról, nehányszor hallottam felőle regélni, de csak töredékesen 's alig tudok valamit felőle.

Idegennek kell lenned, uram, e' vidéken, mond a' révész, ha nem tudod, a' mit minden tud. Kivánod, elmondom azt, az illyes szívesen beszélteti magát.

'S Mátyás valóban nem tudta a' regét, mert nem rég jöve-meg csehországból, az előtt pedig hosszabb időket nem tölte Visegrádon, hogy azt hallhatta volna.

³⁶ Tehát

A' Hableány, mond az öreg, mint a' rege beszéli, kertész' leánya volt, 's mátkája egy királyi herczegnek – –

Tovább akart az öreg szólni, de a' fekete vitéz' nyugtalan mozdulati igen is elárulák, hogy a' regét maga szeretné mondani; 's valóban a' mint látá, hogy a' révész beszédét folytatni akarja szertelen hévvel csapott szavába.

Lásson kend az evezőhöz, úgymond, hogy minél előbb a' túlparton legyünk 's el ne késsem, a' regét pedig hagyja nekem, az úgy is csak akkor van jól beszélve, ha tűzzel mondatott, 's az kendet, jó öreg, már elhagyta. Bizom magamban, hogy a' történetet nálam senki jobban nem tudja.

Az öreg dörmöge magában; de engedett, mert a' vitéz' szavában és viseletén igen is észrevehető volt, hogy egyike azon elméknek, kik ellenkezést nem tűrnek. A' fekete vitéz megűle magának a' sajka' szélén 's kezdé a' Hableány' regéjét:

„Az tudva leszen előtted, uram, hogy Visegrád Róbert Károly' idejében, kinek itt volt állandó laka, fényes vendégeket fogada-el. Egy napon Kázmér jelent itt meg, a' lengyel király. Képzelheted, az olly vendég' jelenléte, ki azért jó, hogy a' királyi ház' herczegét fíjának 's egyzersmind a' lengyel korona' örökésének fogadja, nem kevés fénnel ünnepeltetett. Az a' pompa, azon ragyogó készülétek, melyeket ez alkalmommal látni lehete felül haladják a' leírást. Nem is terhellek elmondásokkal, egyedül azt említem, hogy harczjátékok is adattak, melyek között a' nyilazási vetekedés volt jelesb. Azon kies téren, melly a' vár alatti kert' nyúgoti részén van, volt a' nyilazó pálya. Emelte a' hely' szépségét a' citron és naráncs fák' hosszú sora, melyek a' nyár' ezen hő szakában vígan tenyésztenek a' szabad lég alatt. Kázmér és Lajos herczeg, – kit utóbb n a g y L a j o s név alatt mint jó királyt tisztelt, 's máig is emleget a' nép – mindketten kedvelőji 's mesterei a' nyilazásnak, elsők próbálkoztak-meg. Kázmér egy narancsot veve célba 's ketté lőtte. Utána a' herczeg ragad nyilat, néz, de sehol sem lát narancsot melly a' célra alkalmas távolra volt volna. Végig futnak villogó szemei a' nézőkön 's ime, Milkának, a' kertész' tizen négy évű leányának keblén, egy rózsát pillant-meg. Hirtelen mellette terem 's szemérmes tartózkodással kihúzáván a' rózsát keble megűl, célznak teszi, 's lő – 's a' rózsza 's nyil egyszerre elröppen. Ekkor a' herczeg oda szökik, felemeli a' nyilra szegzett rózsát 's a' lánykának nyújtja. Egy villám ennek szép szemeiből az ifju herczeg' szívébe hatott. –

Másnap alkonyat felé a' vár' ablakára könyökölve néze a' herczeg. Csak hamar egy lánykát látá megjelenni, ki a' tóból megmerítvén kupáját virágokat öntözött. A' herczeg egy perczenet alatt a' kertben 's Milka mellett állott. Mit beszéltek 's meddig mulattak legyen együtt, arról a' rege hallgat, elég legyen mondani: hogy ez időtől a' herczeget gyakran lehete a' kertben látni sétálva 's egyik kezében a' vízedényt, másban a' Milka' karját fogva. Mindég estvéként jöttek-öszve 's valamikor leváltak egymástól a' herczeg vígan szökdelve futott-fel a' várba.

Lajos herczeg csak hamar szenvedélyes kertész lőn. Ültete, vetett, gyomlált ön kezeivel; vizet merengete a' tóból és segített öntözni Milkának 's késő napestig nem lehetett látni a' várban. Több mint egy hónap ekként folyt-el 's az ifju pár a' legboldogabb szakaszt élte. Történt azonban, hogy a' királyt dolgai Budára hívják, hová Lajos herczegnek is, ámbár ohajtása ellen, mennie kellett. Esdekle, kérte atyját Budán, hogy szabad legyen vissza menni 's kezdett tanulásit folytatnia, mind hasztalan volt, mert nevelője sejtván szenvedélyét a' királynál kieszközlé, hogy az meg nem engedtetett. Mit a' szép Milka' alakja a' herczeg' szívében felébreszte, azt a' Budán öszvegyült haza' szépei teljes virulatra hozták. A' kis Milka' képe gyöngébb és gyöngébb lett Lajos' szívében 's hat hónap' elfolyta alatt alig volt egy fénytelen szín, egy homályos árnyék az egykori kedves képből.

Kilencz hónap után tért-meg az udvar Visegrádra. Nemzeti gyülekezetek vonták ide, az ország' nemességét és szépeit, kik között a' nádor' leánya, a' tizenhat évű Lóra, fénylett legra-

gyogóbb szépségben. Lajos herceg örömmel mulatkozék vele, 's ha olykor az udvar a' kertben sétála, karját legörömostebb a' szép Lórának nyujtá. Milkáról 's a' kisdéd kertész hajlékról többé emlékezet sem volt. Hetedik napján visszajövetelének a' herceg a' várablakra kikönyökle 's láta egy feketébe öltözött leányalakot a' tóhoz menni. Edényét megmerítvén jött a' vár felé egész addig, hol két magányos bokor volt, ezeknél megállott 's megöntözte őket. A' leány Milka volt 's a' bokrok azon két gyászfenyű, melyeket a' herceg ön kezeivel ültete. Egyszerre lángba borultak a' herceg' arcza, ezer ellenkező érzemények tolódtak szívére és zavarodva 's eszmélet nélkül futott-le a' várból. Mindketten lesütött szemekkel állottak-meg egymás előtt. Milka' szívét a' megvettetés' és vízszontalálkozás' édes kínos érzelmei tépdelték, melyeket szó nem; de egy néma köny szemében reszketve eléggé érthetőleg magyarázott."

A' mint e' szavakat mondá a' fekete vitéz hangjai igen ellágyultanak, 's oly valamit lehetne sejtteni, mintha a' történet őt közelebből érdekléné.

„Sokáig szótlan álltak egymás mellett, folytatá beszédét, végre a' herceg felvetvén szemét kérdé:

Eljősz napszálatkor a' tóhoz?

El, válaszolt a' lyányka csendes, félighallható szóval.

Tehát az esti harangszó után?

Igen – ott leszek.

Ezzel elváltak. Soha még a' hercegnek oly hosszú nem volt a' nap, mint ma. Ezer munkába kezdé, de semmit sem végzett. Végteére jött az est 's a' nap a' nyugoti hegyek megett leszálla. Lajos sokáig ült a' vár ablaknál elmerülve a' szép alkony' nézetében. Az öszvebékülés' 's ebből származó boldogság' édes álmái, a' kedves leány' alakja névtelen érzésekkel hatottak reá. Az estharang' végső hangjai tompán zúgtak-el a' távolba 's még nem eszmélt-fel álmaiból; mindég mélyebben süllyedt alá' az estveli homály 's még nem volt lenn a' kertben. Végteére feleszmélt és sietve ment a' juharfák felé, melyek a' tópartot sűrű árnyékkal fedezték. A' kőpadra ült, hol a' kedves leányt³⁷ legelőször fogták által karjai, – 's elandalíták emlékezetei. Feleszmél 's a' lyányka még sem jelent meg: 's rettegvé vette észre mennyire elhaladt legyen már a' rendelt idő. Nyugtalan tekintete szélllyel, de Milkát nem lehetett látni. Még fertály órát vár 's a' lyányka nem jó. Végteére felkél helyéből 's szorult kebelével megyen a' vár felé. A' fenyű bokroknál kellett elmennie a' mint a' juharokat elhagyá, midőn oda ért, szellő rezzentette-meg a' bokrokat, 's íme egy fejér papiros hervatag levelként lebben-le a' lombról. Homályos sejtések környezik a' herceg' szívét; remegve nyul a' levelkéhez 's gyorsan a' várba futván a' legelső lámpa-fénynél olvassa:

„Én nem valék hűtelen – megjelentem – lehet hogy kedvesed' karjain nem ügyeltél reám – tekints figyelmesebben körül. Bocsáss-meg. Istenem! én szerettelek – és így mennem kelle.

Névtelen kín és fájdalom rohantak a' herceg' lelkére, de mind késő, hibáját többé helyre nem hozhatta. Visszafutott a' parthoz, 's mintha titkos erők vonzanák őrjöngve mereszté szemét a' víz' mélyére. E' pillanatban kitűn a' hold felhőjiből, haloványan fénylik-le a' juharok között: lassu fuvallat zúg a' hullámon, 's távolról a' víz' rengő színe felett egy holt test lebeg csendesen a' part felé.

A' herceget ájulva találták-meg a' partnál.

A' nyilazó pálya' síkján nem messze a' két magányos bokorhoz, melyek ma legmagasabb fenyűji a' kertnek, látni egy kisdéd halmot. Itt nyugszanak Milka' tetemei. Azóta gyakran

³⁷ leányt

jelenik-meg a' szép leány emberi szemeknek a' Duna³⁸ hullámai felett; 's fürgetegben 's éjjeli szellőkön vándorlani fog mind addig, míg leány nem akad, kinek szegény létére királyi mátká és sors e' földön, az övéhez hasonló, juta, 's ekkor az következik vándorlásaiban, ő pedig nyugalomra megyen. – Ime ez a' Hableány' regéje 's most ismered őt."

A' mint e' szavakat kimondá a' vitéz egyszerre felegyenesedvén megrázkodik 's a' fekete pánczél lefoszlott róla, 's ő a' legszebb leányi alakban, mellyet valaha szem látott, a' hullámokba szökvén eltűnt.

Megrezzene a' kormány az öreg révész³⁹ kezében 's alig tudták reszkető ajkai kimondani, hogy az a' „Hableány” volt.

A' regének kiváltkép utólja nagy benyomatot teve a' királyra, éjét álmatlanul húzta-ki 's hánykodási között eltökélé, hogy a' szép Erzsit többé meg nem keresi, nehogy a' szegény lyánykán teljesedjék a' Hableány' regéjének vége. Feltételét aligha eszközölheté vala, mert Erzsit képét nem olly könnyű volt feledni, de dolgai Visegrádról⁴⁰ elhívták 's mintegy tizenegy hónapig távol maradt.

Midőn ismét Visegrádon volt, megújult emlékébe a' lyányka' képe, eltökéllé magában, hogy azt egyikhez udvara' jelesb ifjai közül férjhez adja, 's boldoggá teszi. Felöltözék vadász köntösébe 's általment a' marosi partra. A' hársfa ott állott, de magányosan; sem a' szép Erzsit nem láthatá, sem a' vásznakat messzéről fejérleni. Csak az őszi szellő suttoza az ágak közt és sárga levelekkel szórta-be a' kedves helyet. Innen a' falu felé ballagott 's már szinte beért, midőn egyszerre harangszó kondúl fülébe és sok népet lát jőni a' faluból. Halotti kíséret volt. Négy szép ifju legény vállain vitt egy koporsót. A' zöld koszorú és fehér szalag mutatták, hogy az egy hajadon' koporsója. A' halotti kíséret elhalada; csupán egy öreg asszonyt látott még utól a' többtől csendesen ballagni.

Kit temetnek? kérdé nehéz szívvel a' király, 's midőn hallaná hogy a' halász' leányát, megrendültek tetemei. Az öreg asszony elbeszélte, mint szerete a' leány egy királyi vadászt Visegrádról 's az mint leve hozzá hitetlen. Hogy a' lyányka búsulva várta sokáig, szinte félesztendeig, míg végre egy fekete vitéz jelent-meg, ki azt mondá, hogy most Visegrádon ő a' király' vadásza, mert az az előbbeni elment messze messze, szinte odáig, hol a' Duna vize ered 's ott egy szép városi leányt veve feleségül. Hogy ez időtől fogva a' szép Erzsit szemlátomást fogyott, 's szárada, mint az a' parlagi rózsa, mellyet ősz' dere fonnyaszt-meg 's végre csendesen elaludt.

Mélyen érdekelve hagyta-el a' király a' szomorú helyet, és sok évekig nem lehet látni Maros' tájékán. Nem sokára köz hírré lőn a' vidéken, hogy már Milkát nem látni többé, de helyette a' szép halász leány szokott meg-jelenni 's gyakran a' Duna' hajjai felett mint ezüst színű köd végig lebegni. A' hír elhatott szinte a' királyig 's az, a' szeretett leányért mind a' marosi, mind a' visegrádi templomban miséket szolgáltatata. Azóta a' Hableány emberi szemeknek nem mutatkozott, de hogy még nyugalmát el nem érte, abból lehet gyanítani, mit a' visegrádi halászok beszélnek, hogy estvéként a' Dunán csendes nyögéseket és sohajtást, mint a' szellő' zugása, lehet hallani; sőt Maroson egy a' falu' korosabb emberi közül nem régiben azt állítá: hogy mindszentnapi estvén a' Duna parton fejez vásznakat huzongatott-ki egy láthatatlan kéz.

Bajza.

³⁸ a' a' Duna

³⁹ révész'

⁴⁰ Visegrádról

A' BOLDOGITÓ PILLANTAT.

Megpillantám Milvnát egyszer
A' szép angyalt véletlen,
'S nem marada szívem ezen
Nézésnél érzéketlen.

Csendes estve vala akkor,
Midőn őt holdvilágnál
Láttam és szebbnek találtam,
Minden nyíló virágnál.

Oh! melly szépen tündöklöttek
Bájoló két szemei,
Mellyek által nevelődtek
Orczája' kellemei.

A' kék ég' csillagzatjának
Fénylő tüzét alatta
Égő szeme' sugárral
Sokkal felül haladta.

Be ékesen fedték sugár
Homlokát haj fürtjei,
Mellyek alatt játszadoztak
A' kellem' szülöttjei.

Így lett képe a' szíveket
Sértő Amor' hajléka;
Mellyen bájolóan játszott
A' lomboknak árnyéka.

A' virágok között legszebb
Rózsá látszott arczain
Nyílani, 's ennek testvér színe
Terjedett el ajkain.

Ha ajkait felnyitotta,
'S ékes hangon beszélett,
Mind annyiszor ő azokról
Ambroziát lehellett.

A' fehér gyöngy fogaihoz
Hasonlítva fekete,
Venus foga ilyen fehér,
Fehérből nem lehet.

Így tekintém őtet egyszer,
Holdvilágnál véletlen,
'S lehetett e' szívem ezen
Látásra érzéketlen?

Otrágyi

A' SZÁMÜZÖTT.

1826.

Feléd, feléd,
Szelíden intő messzeség!
Reszketve nyúlnak karjaim,
Reszketve hullnak könnyeim.
Egy pillant reád,
Egy szent emlékezés
Elűsionnak hajnalából
Röpít lelkembe fényt.
Ha rózsacsillám
Dereng feletted;
'S az égi kegy
Szivárványod' színében
Mosolyg szelíden:
Vagy dörgve harsan
Az égi bosszú
Felhőd között,
'S villám rohan
Kőszálidon;
Reszketve nyúlnak karjaim,
Reszketve hullnak könnyeim,
Mindég feléd csak,
Te messze szép világ!

Kivűled semmmi föld
Hazát nem adhat.
Virulva nyíl-fel
Egy bájos éden
Előttem itt;
A' kénykehelyt
Szelíd istenkezek
Nyujtják egekből:
De a' nektári édbe
E' szív' gyász fellegetnek

Keserve csöppen.
'S imádva esdekelve
Rogynak-le lábaim
Előtte a'
Titoklepelnek
Könyörre bírni
A' végzetet,
Melly messzeszórt
Tetőled
Dicső dicső Hon!

Tekintetem
Bár merre száll
E' föld' mezőjin
Elébe gyászköd
Emelkedik,
'S a' boldoglét' sugári
Csak a' sejtés' homályiból
Csillámlanak,
Mint őszi alkony'
Szürkületében
Egy hamvadó fény:
De ott tebenned
Arany vidék!
Az üdvezület'
Forrás csörgedez.

Reszketve nyúlnak karjaim,
Reszketve hullnak könnyeim,
Mindég feléd csak,
Te szép tündér világ!
Mi édes képek intenek
Belőled?
Mi égi kény
Mosolygja rám egét?
Vagy hajnalálom'
Tünelmei
Lengnek körül?
Barnultan omlik
Az éj' homálya,
De intnek ők,
Az édes képek,
'S mindég felém csak
Távol mosolygva.
Ti vagytok, o ti vagytok
S z e r e t t e i m !

Meglél tekintetem
A' messzeség' homályiban.
Te ömledepsz felém
Te hű baráti szív!
Felhőtlen homlokod
Oh arcz!

Mint a' korányi csillag
Hajnal' ködében
Ragyog nekem.
'S te oh szerelmeim'
Láng ideálja!
Feltűnsz lelkemnek.
'S tekintetedre
Előmbé olvadt a' menny,
'S öröklet' kényei
Folynak körül.
Ölve téged, egy világ,
Melly senkié sem, mint enyém,
Simúl szelíden
Karom közé,
'S te szív enyém vagy!
'S te lélek egy velem!
O pár! te a' dicső
Teremtmény' glóriája,
Kivűled nem virul kéj
Az istenek' honában.

Nincs kéz melly elszakasszon
Tőled, te ó Hon!
E' lélek üdvezülten
A' boldoglét' egéből is
Feléd lobog;
'S nem lesz olly rózsaláncz
A' nagy teremtmény'
Gyönyör varázi közt,
Melly fogva tartsa,
Hogy a' seráph' öléből
A' sírhalmok' sötétein át
Hozzád ne szálljon,
Dicső dicső Hon!

B -- A.

KÖLTŐ.

Jót, rosszat érez a' barom, de hallgat;
Jót, rosszat érez 's elbeszéli az ember;
Jót, rosszat érez 's zengi a' lant' fija.
'S ez tűzzel és magának, valami
Dagasztja keblét: nem mint a' közember,
Ki csak szükségből 's faggyal ont panaszt.
'S a' mennyivel az ember több 's nemesb
Mint a' mezők' lakója: annyival
Több és nemesb a' költő mint azok.

Kazinczy Ferencz.

AZ ALKONY.

Tiszta vilányban bérczi tetőkről
Elszalad a' nap' fényözöne.
'S emberi hangzaj puszta mezőkről
A' falu' szélén béköszöne.
Háladanákat zeng az eléjött
Rózsapirossas pásztori lyány.
'S hangja után szép dalba ütődött
Bájbegést kezd a' csalogány.
A' tehenész mig barna kenyérrel
Töltözik – olykor édeni bérrel
Nője' fejére hajtja fejét,
'S issza örömmel nyája' tejét.

Látom az élet' pályafutását
Tünni az alkony' lángja gyanánt,
'S múlni az ember czélra jutását. –
A' nevető majd küld e t a l á n t ?
Senki se tudja. Puszta reményén
Angyali szónál tűri baját
A' szabad ember, 's nap' tüneményén
Nézi körülte a' mi s a j á t ;
Gondjait olykor térre bocsátja,
'S hő kebelén élt lelki barátja –
Szíve dobogván – rája tekint
'S múltja' egébe vonszá megint.

Lyányka ül a' kis fürge pataknál –
Fátyola ellóg szíve' felén,
Rózsa csüg a' szép klárisajaknál,
És nefelejts él tölt kebelén;
Égi szeméből könnye lecsordúl,
Nincsen a' kit bús szíve ohajt!
'S régi virágja tépve lefordúl,
'S nézik a' lepkék merre sohajt:
„Azt ne keressed!” szólal az első
„Lepke után sírsz” mondja a' belső,
'S így kiabált a' merre futott:
„Csalfa lepének lepke jutott!”

Vándorol a' gond 's messze kilátszó
Szikla falon túl képzi honát,
'S ifju tavaszszín fellege játszó
Képbe mutatja hív rokonát,
Vágyakodása' tiszta reményét –
Melly neki csak szép térre mosolyg.
Elmegy utána 's báltüneményét
Nem leli, akkor újra busolyg.
Éj' kebelébe burkozik a' föld –
Játszi reményünk messze fut, és zöld
Csillaga' fényén még haladunk,
Nem veszük észre hogy csalatunk!

És fut az estfény vári toronyról.
Éjszaka' gyászos szárnya megett
Sárga színében bércei oromról
A' deli hold már fellebegett.
Merre vezérel? merre mosolygva
Kiszteti szívünk' vágyni megint.
Hol kebelünkre – lángja lobogva –
Szüntelen élet' angyala int?
Im beborúl az éjjeli napnak
Képe felettem, 's messze szaladnak
Árnyai; majd egy s í r b a esünk,
'S ez a' mit olyan r é g keresünk.

Lám ma is ébredt hajnala nékem,
És ma is elszállt tiszta napom;
Változik a' t é r , 's éjji vidékem'
Képibe multam' visszakapom.
Hagy ha i s m é t , árnya után nem
Lépek az álom' honja felé,
Hogy ha lehet még olly napot érnem
Mellyben az elmúlt jönne elé.

Százszor is ébredj, szálj-le ezerszer
Napja szívemnek! és csak ez egyszer
Jőjjele egemről mint az előtt,
'S hozd le megint a' boldog időt! –

if. Kapuy Károly.

NEO- ÉS ORTHOLOGIA.

Ah, mi Elég, mi Sok, és mi Kevés? Mértéket ezekhez
Adni ki fog? neked én, Bardacsi, vagy te nekem?

Kazinczy Ferencz.

A' KIBUJDOSOTT MAGYAR LENGYELORSZÁGBAN.

Fújt a' szél, mindinkább hordta szét a' felemelkedett port, recsebbe hajladoztak a' legaggottabb tölgyek; iszonyító előzője volt ez a' Karpat' bérceiről a' Stronz folyó' kellemvölgyére le-sodródó mennydörgő felhőknek. Sötétség lepte az egész tájt, csak Laszkimurováni' pompás falaira vetett olykor világot a' terhes levegőben sebesen úszó fellegek közül kikitündöklő szál-ló nap. Ott hol Dobromír' tornyai látszanak, minden a' zápor' fergetegébe borult, a' mindin-kább gyakranodó villámos égzörgés jobban meg jobban megnyitá a' lezuhanó víz' tágos med-reit, s özönnel fenyegeté az egész vidéket.

Az aratók' s mezei munkások sietve hagyák el nem végzett dolgokat, mindenki igyekezett a' rohanó szélvész elől menedékhelyet keresni; a' Sztaraszoli úton látszott csupán egy gyékén-ponyvával fedett talyiga sebesvágatva a' völgybe haladni, kettős rúd között egy elsoványodott ló húzta azt; mire a' helységbe ért már nagy csöppekben hullott a' zápor, az elfáradott önként megállott a' legszélsőbb ház előtt. Egy férfi dugta ki fejét az ernyő alól, kétségeskedve nézegelt maga körül, de látván a' megjelent fergeteget nem késedelmezhetett, szállást kelle keresni, saroglához kötvén a' gyeplőt, kiszállott. Hosszu sötétké k dolmány volt rajta, ócska már meg-kopott sötétebb sinorjai leszakadozva; fején fekete bárány-kucsma, lekonyult bajsza öszvenőtt a' szürkülődő szakállal, haja rövid bodrokban csüggött vállán, nem annyira koros idő, mint a' terhes viszontagság ránczba szedte halavány orcáját, bú, gond, mély fájdalom ült magos homlokán, szóval a' férjfi' termete egy olly boldogtalant jelelt, ki valamikor a' jobb élethez szokván, a' terhesebb sors' sanyaruságát tűrhetetlennek találja.

A' jövevény benyitá a' házajtáját, töredezett lengyel nyelven szállást kért, szívesen fogadta őt a' szövőszék megől ki lépett gazda, bár a' lapos kemenczén ülő motolázó gazdasszony ma-gában dömmögött. Betért az udvarba a' talyiga, honnét a' jövevény egy fiu gyermeket emelt ki, ásitozva csudálkozott a' szenderedéséből felébredett; nem volt több három esztendősnél, élet, elevenség virított ékes barna arczain s kék szemeiben vidám kedv mosolygott.

Míg a' jövevény kifogott lovát alacsony ólba vezette, addig a' takács ölében bevitte a' gyermeket; kérdezte honnan jöttöket, de a' gyermek nem értvén nyelvét halgatott; végre bejött a' jövevény még egyszer megköszönte befogadtatását⁴¹, mennyire csekély értékétől telhetik minden alkalmatlanságot megfizetni ígért. Mit a' gyermektől kérdeze a' gazda, most az atyjától kívánta megtudni. „Sok volna azt mind elbeszélni – viszonozá a' vendég – hagyjuk azt máskorra, magyar vagyok, alföldi születés, fiam egyetlen kincsem, a' mi vagyonomból maradt” s lehajolva a' hozzásimuló gyermekhez, homlokáról félre hajló fűrtéit indulatosan csókolgató.

A' mi akkorban egy szegény lengyel takács' házából telhetett, szívesen nyert a' magyar vendég, többféle beszédek közt tölt az idő, mult az estve, a' fáradott utasok nyugalmat kívántak.

Kitisztult másnap az idő, a' magyar tovább folytatni kívánt útjára csak hamar befogta lovát, midőn a' várból üzenetet kapott, hogy minden ellenvetés s késedelem nélkül jelentse magát a' Grófnál. Mi legyen hivatásának oka, el nem gondolhatta, tudakozódott nevérol, tulajdonságairól a' Grófnak. Tarló János volt ennek neve, ugyan azon győzhetetlen bajnok, kit 1515 évben I. Maximilián Császár által Bécsben tartatott fényes daliásjátékban a' mi szerencsétlen II. Lajos Királyunk' kimondhatatlan öröme az öszvegyűlt számos lovagok közül egyedül Battyány Ferencz, Boldizsár' fija terithette csak a' fővénybe. „Egyenes szívű, szeretetre méltó úr ő – monda a' takács – ki mióta csak él, pártfogója az ügyefogyottnak, gyámola minden szerencsétlennek, jobbágyai' valóságos atyja, nagy tekintetben vagyon ő egész Gallicziában, most nem rég vett magának szép feleséget Sikorszky Úr' áldott leányát Katalint; kit imád az egész világ, most szenved gyermekágyában nem szülhet.” Megnyugodott a' magyar, kucsuját a' széna pozdorjától megtisztogatván az üzenethez a' várba ballagott.

Sztaraszolból Dobromilbe vivő útról éjszakra a' Stronz' völgyében állnak a' nem magos sziklaparton Laszkimurovani' óriás nagyságú veres falai, a' vár rendes négyszegű épület, ropant bővségű, négy szegletén négy gömbölyű, tágas, lakható tornya vagyon. A' Tarló grófok ezen palotavárat valóságos fejdelmi ízléssel, költséggel még a' késő századok' számára is építék, épen áll, minden benne nagy, felséges a' sok szobák mind bőve, magosak, kiváltkép a' vár keleti oldalán a' 48 öl hosszáságú terem csudálkozásra ragadja a' nézőt, nagyobb részt lakható mostan is, csak néhány repedezett, leomlással fenyegetőző boltozatok bizonyosságai az idő öszkorával járó elszorgalmatlanításnak. Midőn a' magyar jövevény odaért, fényben áll minden, Gróf János igen kedvelte őseitől reámaradt⁴² Laszkit, azt s hozzá tartozó uradalmával a' gyönyörűség, kedv, szép iz' valóságos lakhelyévé tette.

János középkorú, erős, egészséges férfi volt; ifúsága' éveit a' nagyok' udvaraiban töltötte, hol fegyverjáték, multság, ünnep tartatott, onnét el nem maradt; ha a' hazát fenyegette akármi ellenség, ő volt az első a' védők sorában, a' páros élethez nem csuda, ha bár a' szépnem eránt nem volt is érzéketlen, kevés hajlandóságot mutatott. Ha egy szerencsétlen lóval elesés miatt bátyja magtalan el nem halna, soha ő Laszkiba asszonyt nem hozott volna, mivel így a' régi Tarló nemzetség' továbbra terjesztése csupán őt illette, magát a' házasságra tökéllenie kellett. Sikorski' úr több leányai közül Katalint a' szépet, jót, felséges ritka elméjűt választá magának. Katalin gyenge testalkotása végett a' klastromnak volt szánva, fellelgező elméje, érzékeny természete őt inkább ég' jegyesének, mint egy nemzetség' törzsök anyjának rendelte. Tarló, a' különösnek, rendkívülvalónak mindég kedvelője, feltett akaratiánál nyakasan megmaradt, s nem nyugott míg Katalint az oltárhoz nem vitte. Több évig gyümölcstelen maradt házassága, míg végre, mit ő olly igen óhajtott, mitől Katalin olly szörnyen rettegett, megtörtént.

⁴¹ befogadtatását

⁴² reámaradt

Épen most nyugtalanul várták a vár lakosi a szülést, a grófné, gyenge, beteges, legnagyobb kinok közt élet's halállal küszködött, nyugtalan járt gróf Tarló tágas palotája széles termében, minden szempillantattól félt's reménylett egyszersmind. Ezen képtelen szorongatásban hallá meg a' jövevény' érkezését, mint egy villám juta eszébe, egy varázsszó; melyet neki vadászat' alkalmával fiatal korában egy vén szénégető mondott t. i. a' legirtóztatóbb⁴³ környülmények közt egy messzéről jött külföldi bújdosó szerencsét hoz házához. Most vélte a' babona' teljesedését, nem is nyugodott mind addig, míg a' szolga be nem jelenté a' jövevényt. Nyílt szívűséggel fogadta gróf Tarló a' magyart, eltűnt félelme, mivel a' szerencsét már váraban lenni tudta, maga mellé ülteté barátságosan a' csudálkozó jövevényt, épen kérdeni akará sorsáról, midőn örömjaj hallaték kívül a' teremen, elhalt ajakin a' kérdés, az ajtóra függeszté szemét, magán kívül volt örömében, midőn egy asszony, karján az új szülött, belépett a' szobába. „Isten hozott akár ki légy – szolt a' megörült atya szerencsét hoztál házomnak, hím-e vagy nő? kérdé továbbá. „Nő” felele halkal az asszony vélve hogy a' gróf' öröme nem leend tökéletes.⁴⁴ „Áldom az Istent, szóla az atya, karjára vette a' kisedét, majd hím követi ezt, ha pedig nem, hímet csal ez a' házhoz.”

A' felvidult férj repülni akart hitveséhez, de az asszony feltartóztatta, mert nagyon gyenge az anya, több ilyenkorai bajlakodások közt a' férfi jelenléte szükségtelen lenne, megnyugodott a' gróf, az asszony eltávozott⁴⁵ a' kicsinnyel.

Most ismét a' magyarhoz fordult, újra kérdé kilétét.⁴⁶ „Hazám túl a' Karpatokon – felele amaz – a' földet eddig Magyarországnak nevezték, megmarad e' azután is neve, nagy kétség, sokféle ellenség dülja azt, miolta a' király meghalt Mohácsnál. Sok most ottan a' király, sok ott az úr, külföldi fegyveres kéz osztja Árpád' szent örökségét. Honom ott vagyon uram, hol az Erdélyből kifolyó két Kőrös a' sikon szigetekre terjed; ha valaha hallád hírét's nevét az erős Gyula' várának. Gyűlöl engem ott most a' sokféle párt⁴⁷, mivel én is halálban gyűlölöm őket; megfoszta mindenemtől a' leghatalmasabb, kéntelen voltam elhagyni az áldott földet, hitesem elhalt, fiú gyermekem' magamhoz vettem, mi hozott az esméretlen lengyel földre meg nem foghatom.”

„Az hogy itt barátra találj, ki téged oltalmába vegyen; mi a' neved?

„Elhalgatni engedd azt uram, nincs reá többé szükségem.”

„De ha a' barát barátjától kívánja.”

„Csak most még ne – korán van”

A' gróf engedett, s' mind inkább megkedvelé a' névtelen magyart, várába vette őt's csak hamar úgy tekinté mint nemzetsége' tagját. Alig mult néhány nap, megkondult a' vár nagy harangja, jele egy Tarló' halálának. Elsárgulva dőlt a' megrémlett gróf a' magyar' vállaira. Érzéketlenül hallgatta az orvos' jelentését, hogy a' gyermekágyas ki nem állhatván a' szülés utáni⁴⁸ fájdalmakat, Istenben elhunyt örökre. Tűrhetetlen leve majd előtte először éltében a' Tarló grófok' régi vára, elkívánt távozni a' gyászos falak közül. Elindulta előtt megfogá a' magyar' kezét, szemébe nézvén így szóla hozzá: „A' környülmények irtóztatók ugyan, de jöttöd jó magyar váramba még is szerencsét hozza, nem maradtam magam, gyermekem vagyon, kibem tovább halálomnál élni boldogságom leszen. Maradj nálam, reád bizom mindenem', légy mint

⁴³ legirtóztatóbb

⁴⁴ tökéletes[.]

⁴⁵ eltávozott

⁴⁶ kilétét[.]

⁴⁷ sokfélepárt

⁴⁸ szülésutáni

teljes hatalmu várnagy leányom' gyámatyja, míg ismét vissza jövendek." Elbucsuzván mindenkitől lovára kanyarodék, 's keserves útjának indula.

A' nemzetség' mély sírboltja rejti a' grófné' testét a' vár előtt álló diszes templomban. Viktorin nevet kapott keresztségben az árva 's több dajkák' vigyázatjára bízott. Az új várnagy fiával ott maradván híven teljesíté kötelességét. Egy nap más után röppent, egy év a' másikat tolta el. Viktorin nevedett, szépült. Imre a' várnagy' fia volt mindenben társa, mindenben védője. Laszkimurováni szüntelen gyászolta a' Grófné' elhunytát, míg végre hosszas távolléte után János Gróf visszatért.

A' várnagy vezette be Viktorint atyjához. Imre követte. Égi örömmel telve szorítá leányát szívéhez a' boldoggá lett atya. A' leányka gyönyörű kellemben, ritka szépségében anyjához hasonlított az ajtóban de erősebb elevenebb vala, tűz villámlott minden pillantatán, élet viritott mozdulatin. Tetszett a' grófnak, midőn Viktorin megfogá viszsamaradott ifju' kezét, atyja elejbe vezette, és mint hív játszó társát kegyelmébe ajánlotta. Kérdő pillantattal tekintett a' gróf az öreg várnagyra. Imre fiam ez – szóla, az vélem kibujdosott egyetlen magzatom. Itt nőtt, nevedett, jótettedben élve erősödve. Az ifju letérdelve csókolta meg a' gróf' kezét, ki neki kegyelmét, oltalmát ajánlotta.

A' gróf gyönyörködve látta nevededni kedvelt leányát, örömmel nézett neki egy derék vót a' jövendőre, kérkedve hordozta egyetlenét megismérkedés végett szét a' környékben, megelégedve vette észre, hogy a' szép Viktorint az ifjuság egész elragadtatásig tiszteli, ámbár a' leány' csudálójai közül egy sem látszott figyelmére méltónak, még is kedve tölt benne, ha látta az enyelgő szüzet hódolóji' körében örömét találni; de még inkább nevedett atyai gyönyörűsége, midőn több napi künn mulatozások után Laszkiiba visszajöttekor, leánya vállára simulva vallá meg hogy az egész szép világért nem cserélné Laszki' csendes falait. Csak így remélheté az öreg, hogy leánya férje lakását nem másutt, hanem kedves jószágában fogja választani, mert a' szíves atya leánya' oldala mellett élni, elgyengült öregségében tőle ápolgattatni, karjai közt meghalni ohajtott.

De Viktorint más sokkal hatalmasabb erő is vonzotta vissza Laszki' falai közé, úgy mint gyermeksege oltá elméje, lelke' nevededésével szíve' érzeménnyel együtt nőtt, erősödött, titkos szerelem. Imre Viktorinnal együtt nevedett, elválasztlanul együtt játszadoztak, a' grófnak a' két gyermek' enyelgése több multságot okoztak, de hogy ezen gyermekes szívesség kicsapjon valaha a' gyöngye szeretet' határán, 's hatalmas indulattá váljék nem is álmodhatá. Pedig a' gyermekkori szeretet, az érzéken, minden komolyabb benyomásokra hajlandó szívekben, az idősebb korosodással egymást tisztelő hajlandósága a' nemi gerjedelmek' érettségével, a' nélkül hogy a' változásokat észre vehetnők, szerelemmé válhat. Így történt Imrével Viktorinnal is, szükségtelen volt itt a' vallástétel, mivel a' két összehangzó hasonló kíváncsát 's reményt osztó szív egymást immár tökéletesen értette. Viktorin' nevelője tartván a' jövendőtől, elég-korán figyelmetessé tette a' leánykát, közte és Imre közt lévő születési' különbségre, az illy hajlandóság' helytelenségére és az öszvekelés' lehetetlenségére; de ezzel csak vigyázóbbá tette őket; szerelmek az ily titok által óriási erőre nőtt a' szenvedelem' édes érzése megett menedékhelyre találván, akár minő akadályokkal megküszködni is mert. Viktorin, ha atyjával elutazott is, mindenkor alkalmat keresett 's talált Imréből elbucsuzhatni, és ha ez szomorúan mondá: „Te ismét távozol leányka! te megint az urfiak' társaságába sietsz?” „Csak azért kedves magyarkám, így vigasztalá a' megilletődött ifjat a' kegyes leány, hogy annál inkább kíváncsozom társaságodba; számtalanszor hallád tőlem Imre! te uralkodol egész létemen, minden érzékeim csupán tőled

nyerhetnek életerőt, neked hódolok szerelmemben, indulatim egyedül csak feléd lángolnak. Megnyugodott így az ifju, jó kedvvel csókolák egymást a' gyenge ajakok, ugrándozva szökdécselt a' leány, a' hintóban már reá várakozó atyjához. Imre égi meglepéssel nézett le a' magos falakról az elutazókra, bizonyos volt benne hogy kedvese ugyan azon érzelemmel tér karjai közé vissza, mint tőle távozott. Ha vendégekkel tele volt a' vár, a' serdült ifjunak nem volt ugyan helye a' főrendü társaságban; de Viktorin gyakran eltudott onnan illani, hogy az ifiúval szerelmi szót válthasson, s türelemre bírhasa. Illyenkor mindég kicsapongó kedvvel tért vissza s jelenlétével a' mulatók' szívébe új örömeket önte. Így nevededett a' két szerelmes, így nevededett keblökben az édes kinos ösztön a' nélkül hogy a' két atya legkissebbet gyanítana.

„Holnap ismét mulatozni megyünk mondá a' gróf egykor az ebéd alatt leányának – úgy készülj, mert vagy két hétig nem térünk vissza.” Szótalanul nézett tányérára a' meglepett szűz, mivel illy hosszú időre távozni mindenkor rettegett.⁴⁹ „Te mint másszor nem örülsz leánykám! szóla csodálkozva a' gróf „Miért olly hosszas időre?” kérdé az elpirult Viktorin.⁵⁰ „Hogy annál több alkalmad legyen ifjaink közül magadnak egyet választani, azt elhozom ide magammal s ha egymásnak tetszetek, fiamnak választom; megvallom Viktorin! nyughatatlan vagyok; az öregebbedéssel magadra e' várban nem hagyhatlak, úr kell ide s azt még életemben szeretném itt látni.” Viktorin megrettent, illy kinyilatkoztatást atyjától még soha sem hallott, most legelőször könnyezett; most legelőször érezte a' szerelem' emésztő keserveit. –

Nyughatatlanul kereste Viktorin az ifjat, kebelébe akarta panaszát önteni, de soká nem találhatta, és midőn a' tornác' lépcsőjén összevejt vele, több hintók hajtottak be a' kapun, válni kellett egymástól a' nélkül, hogy az ifju megtudhatta kedvese' könnyezése okát. – „Az éj' tizenegyedik' órájában a' zöld toronyban kívánlak látni” szólt a' leány s a' vendégek' fogadására sietett. –

Megtettek az utra minden készületet, a' várnagy s más gazdasági tisztviselők intéző parancsolatot kaptak. „Ej, ej jó magyar – mondá a' gróf a' szorgos várnagynak, midőn őszinte beszédbe erednének, tizenhét esztendeje már mióta nálam mulatsz, titkodat még sem közléd velem, most sem tudom neved' s nemzetséged', nem kíváncsiság de részvét ösztönöz az iránt annyi idő múlva ismét kérdést tennem” –

Még eddig nem volt ideje Uram! nem is volt reá szükség – írásaim nincsenek megvalósíthatni vallomásomat, szolgálád vagyok uram, ki boldog, ha vele meglegedel, ha szerencsésen haza jövedsz, történetemet elfogom beszélni.”

„Jól vagyon, jól' öreg nyakas” szól a' gróf, megveregette vállát s neki jó éjtzakát kívánt.

Alig enyészett el a' tizenegyedik óra' kongása az elcsendült palota' falai között, Imre s Viktorin elhagyák alvószobájokat, s a' zöld toronyba siettek, egyszerre hajlottak egymás' karjai közé. Siránkozva adá a' leány Imrének tudtára atyja akaratját, s csókjai' sürüje közt segítő tanácsát kérte. „Itt nincs mit tanácslanom kedves – szólt az elrémult, ifjú születési különbség nagy köztem, közötted, nekem se országom se hazám, jöttment bújdosó, magam sem tudom ki vagyok, hitvesem nem lehetsz, férjet atyád kívánsága szerint kell választanod, felejts el⁵¹ engemet, rajtam csak az Isten segíthet.”

⁴⁹ rettegett[.]

⁵⁰ Viktorin?

⁵¹ választanod felejtssel

„Gondolod, így könnyen válhatunk, szólt megbántódva a leány – tehát ez a férfiúi állhatatosság? hogy a gyenge asszonyénál mulandóbb, gyengébb, az nem hittem, legalább te más hitetted-el velem.”

„Nem gyengébb nem mulandóbb, édesem! szólt Imre a megnehezelt leány után⁵² nyújtván karjait – érzem lelkemben Viktorin, ha nem szerethetlek, nem élhetek többé, de mihez folyamodjunk!”

„Egymás állhatatosságához – szólt megengesztelődve a leány, csak abban lelhetünk gyámoló, s ápolgató erőt s vigasztalást.”

Igy kinlódott a két szerelmes, sohajtásaikon kívül jövőre kedvezőbb intézetet nem tudának tenni. A csendes magány, a háborítatlan együttlét méginkább hevíté szerelmöket s csak a hajnali kürtszó riasztá fel az indulat özönéből, s forró ölelésben egymásnak örök hűséget eskve váltak szét a boldogok.

Az útra egészen elkészülve jelent-meg Viktorin atyjánál, ki a nyugtalan éjt mingyárt olvasá leánya arczain, és a levegő változtatásától remélte felvidulását. Viktorin szívszakadva nézett hintójából a palota ablakaira, látni kívánta még egyszer kedveltjét, de könnyező szemei, kit óhajtottak, sehol nem lelhatték.

Megduzzant az ostor, kizördült a várból a hintó. Viktorin a lánczos kapuhid utánok felhuzatával, örömeitől végképen elzáródva, életét örökre becsukva képzelte. A hintó párnás szegeletébe vonulva, magát a sors változhatatlanságára⁵³ bízva csak hamar elszenderedett. Az út Przemyslbe vitte őket.

Imre hallotta kigördülni a hintót, hallotta csörögni a leeresztett és visszavont kapuhidat, előbbeni boldogságából a pokol irtózatosa kinjaira magát érezte taszítva, pusztá lett előtte a világ, örömetlen az élet, de nem sokára fájdalma iszonyító súlyát még inkább az eltűrhetetlenségig nevelte atyjának gutaütéssel történt hirtelen halála, a haldokló görcsbe vonakodott kezével fogta meg siránczó fia jobbát, de elnémult ajaki közt elhalt a szó, sirba vitte magával azon titkot, melyet fijának s a Grófnak kijelenteni késett.

El lett így hagyatva Imre, nem volt már senki kihez szíve simulna, kitesztva⁵⁴ a világból, minden név, minden származás nélkül, azon nap, melyben atyja eltemettetett, rettegven a grófot, kinek bizodalma⁵⁵ megcsalá, rettegve szerelmét mellynek szép tiszta fényét lángvére elhomályosítá, senkinek hirt nem-adván, kiment a várból, gondatlanul bújdosott az erdős vidék magányos rengetegében majd sírt, majd panaszkodott, míg végre testi lelki fáradságtól elbágyadva lerogyott a fenyves sűrűben. A jótékony álom már enyhíteni kezdé édes elszenderedésével a szegényt, midőn a Stronz folyón túl, merre a hegyek majd erdős majd gazdag veteményes háttal felfelemelkednek a tágas völgyből, hol szent Bazil szerzetesei a Boldogaszony Anya tiszteletére klastromi gyülekezetben áldoznak a föld s menny urának, megkondukt a harang, ennek ünnepi hangja általzuhogva a völgyet bájolva, hatott az ábrándozó ifiu szívébe. Felugra fektéből, vétke súlyát, mellyért atyja halálával büntetni kezdé az ég, ezer kinokban érezvén, felháborodott lelkieszméretét az ahítatban megnyugtatni kívánta, futott a hang után, átgázolván a kövecses folyót, a szent ház ajtaja előtt termett. Borzadva tántorgott vissza, vétke nagysága miatt érdemetlennek ismérte magát az Isten színe eléjébe menni; de

⁵² leányután

⁵³ változhatatlanságára

⁵⁴ kiszatintva

⁵⁵ grófot kinek, bizodalma

végre a' mennyei irgalom' határtalan nagyságába bízva, rettegve ugyan, de mégis belépett, földre borulva szánta megismért gyönyörű vétékét.

Az ahítat után lelki könnyebbülést érzett keblében, egy gondolat szikraként által futá minden tetemét, felállott borultából, 's az oltárhoz gerjesztett kezekkel kiálta: „Túl a' Stronz folyón a' roppant falak közt egy remény, a' semmiséghez közelgető remény éleszté mellemet, benne volt helyeztetve éltem, beteljesedése' óhajtasából állott minden kívánságom, az majd enyelgett velem majd komolyan mulatott, majd csalfa hiúsággal kecsegtetett. Hányszor térdeltem előtte meg nem játszatásomért, hányszor esedeztem, de felelete mosolygás, biztatása csupa kétség, pusztá gyanú, néma sírgödör volt, még azon bizonytalan „reménylhetsz” szó sem jöve ki ajakin, hanem még jobban elbódításomra nyulánk sima termetére mutata, így kínta szüntelen, még is imádtam, még is reménylettem. De most eltűnt örökre szemem elől, engedek mennyei erő hatalmas meghívásodnak, a' pajzán világ, csalfa ígéretivel legyen bezárva örökre előttem.” Erős feltétellel ezen falakat soha többé el nem hagyni, a' Priorhoz sietett, a' ki csudálkozva értette a' szép ifju' elszánt akaratját, benne a' mindenhatót titkon munkálódni hitte. Lenyirták az ifju' barna fodrait, szőrruhát vontak a' nyulánk karcsu termetre. Örövendetek a' szerzetesek új testvéröknek, de Imre nem tudta, mi történék vele.

Gróf Tarló' Przemyslbe érkezével nagy lett ott a' pompa. Oda gyűlt a' vidék' nemessége, egy multság a' másikat követte, egy vigadozás a' másikat váltá fel. Ezek különbféle gyönyörűségekkel magokkal ragadták Viktorint. Ő volt bálványa az egész társaságnak, ő neki hódolt a' férfi nem, őt csudálta mindenki. Az boldognak vélhette magát kivel Viktorin nyájas volt, kivel tánczolt, kivel enyelgett; atyja szorgalmasan vizsgálta szabadon csintalankodó leányát, de mivel semmikép észre nem vehette, hogy az ifiak közül valamelyikét a' többinél jobban kitünteti csóválta fejét, leányát változékony negédesnek tartá, de a' szegény belső keserveit egyedül a' táncz', 's játék' zajában tudta csak temetni, mert minden mulatozás' szüntével megszűnt vidámsága. Míg végre az így erőlködve színlett kicsapongó kedvek, több nyughatatlan éjek, 's a' szív' eltitkolt vágya megrongálták a' leány' egészségét, mindennap gyengébb, mindennap zordonabb lett. Most jött híre a' várnagy' halálának is, hogy Imre a' vártól végbucsut venne, nem gyaníthatta a' híradó, azért a' jelentés hallgatott erről. Elmúlt az öregnek is kedve a' további mulatozásra, barátját inkább mint szolgáját szívesen sajnálta, hogy ezután ő fog lenni atyja az árvának, leányának megkelle ígérni. Bucsut vett Tarló a' mulatóktól, 's szomorukodó leányával nem késett honjába utazni.

Laszki' tornyai feleleveníték ugyan valamennyire a' gyenge Viktorint, de továbbá egy megfoghatatlan előérzés szorongatá szívét, így majd minden elevenség nélkül ért a' palota' udvarába. A' gróf csudálta, hogy Imrét nem láthatta, Viktorin is kereste szemeivel a' többi cselédek között, a' gróf tudakozódására jelenték a' várbéliek, hogy Imre atyja' halála után eltűnt a' várból, azóta semmit sem hallottak felőle: mintha az egész várfalak feje felett összeomlanának, olly rémülésbe esett a' leány, elájult, 's félholtan vitetett hálósobájába.

A' beteg' egész valójában leirhatatlan változások történtek, senki sem volt mellette, kinek keblébe panaszát önthetné, senki kitől tanácsot, kitől vigasztalást nyerhetne, magába fojtotta fájdalma' súlyát, 's betegsége' okát örökre eltitkolni eltökélette.

Az orvosapácák közül megjelent Szylvestra, Viktorin' anyjának egykori barátnéja, ez csak hamar megnyerte bizodalmát szíve' jóságával, szelíd bánásmódjával a' szegény betegnek. Egykét nap mulva Szylvestra' ápolgatása alatt, nyájas beszéde 's időtöltése által megkönnyebbedett

Viktorin' állapotja, csak azt fájlalta hogy Imre felől nem tudakozhatott, és senki sem szólt felőle valamit vele.

Egy reggel Szyvestra a' beteget ágyában felülve találta, angyali nyugalmat vett ábrázat vonásaiban észre, vidámabb volt egész tekintete, hazatérte óta ma legelőször mosolyogtak kellemes ajaki. „Jó reggelt barátném! kegyesen szóla, megbékültem az éjjel az egész emberiséggel, mindenre, még a' legirtóztatóbb halálra is erőt nyertem, megbékültem az éjjel mostoha sorsommal, űlj le mellém az Isten' angyala hozza házunkhoz, mit most tőlem hallasz, iszonyatosnak fog tetszeni előtted, de bocsássd meg gyengeségemet, nem őrzöttek engem a' testiség' veszélyei ellen szent falak, nem elzárt szertartás, sem bőjt, sem test sanyargatás az indulattól egészen eltántorítva egyik szolgánkat szeretem és – –

Nem volt váratlan Viktorin' vallomása az apáca előtt, hallgatott sokáig, mit szólni nem tudott, magához szorítá a' keservesen siró leányt. „Menj jó barátném! – esedezik Viktorin, fedezd fel atyámnak, mit imént hallottál, ne kíméld a' bűnöst; légy közbenjáró azonban, ha forrna haragja ellenem az öregnek, engeszteld ha mérgében ellenem kikelne, vigasztald ha panaszra fakadna.”

„Hát ha az ifju' nevét tudni kívánja?”

„Nincs neve, monddjad, titkomat siromba viszem magammal, nincs kín, melly azt tőlem kicsikorhatná.”⁵⁶

A' gróf egyedül volt, midőn belépett hozzá Szyvestra, megdöbbsent a' bús atya; szerencsétlen hírt gyanított. Csak nem elhaltak minden érzékei az első szempillantásban; tovább dühös méregre fortyant. Megsértett becsület' érzése s büszkesége bosszuval fenyegette leánya' csábítóját, nevét az apácától százszor is kérdezte, és a' legirtóztatóbb fenyegetőzésekben sietett a' beteghez, ámbár vissza akarta tartóztatni az erőszaktól rettegő Szyvestra.

Viktorin hallotta atyja' indulatos jövetelét. Feltámogatván magát ágyában az ajtón berohanó gróf' elejébe rogyott. Elbágyadt leánya' látása egyszerre eloszlatta az atya' keménységét, de keservét annál inkább nevelte.⁵⁷ „Bocsánat atyám a' szegény bűnösnek.” – nyögte a' földre terült beteg – „Bocsánat leányom, de tudnom kell, hol az alacsony ki szivedet elrablá.”

„Nem tudom atyám, s ha tudnám is magammal vinném a' jobb világba, ne nyughatalankodjál' könyörge esedező hangon a' leány – házad, nemzetséged' becse nincs semmi veszélyben, Szyvestrát ismerem, ő hallgat, én pedig érzem bennem a' halál' lehelletét, egy pár nap múlva nem leszek itt többé. Ne forgass boszut elmédben, jó atyám! kegyelmes jó atyám! s csókjaival, könnyeivel egyaránt áztatá a' gróf kezeit. Ez elfordult tőle, befedett szemekkel ön magát okozta leánya' szerencsétlenségének, s lelkébe ötlött az elszökött magyar ifjunak képe, indulatosan megcsókolta Viktorin' képét s a' szobából kirohant.

Még azonnap estve Viktorin a' nagyobb nyugalom' okáért a' zöldtorony' szobájába vitetett. „Itt ölelkezik az élet s halál – kiálta a' Viktorin, midőn a' kedves s bús emlékü szobába ért, itt élve haltam, itt meghalva örök életre lépek” – Ezután Viktorintól nem lehetett többé panaszt hallani, semmit sem kívánt, semmit sem kért, mindennel megvolt elégedve. Szüntelen vagy maga vagy Szyleszttrával imádkozott. Minden estve halni feküdt le, minden reggel csudálkozott éltén. Ha magán lehetett, minden erejét öszveszedte, nem értett ösztönből azon ablakhoz csuszott, honnan Anna' templomát láthatni. Itt könnyebséget érzett szívében, enyhülést lelkében itt sirhatott, itt nyert vigasztalást az égtől.

⁵⁶ kicsikorhatná”

⁵⁷ nevelte[.]

Hallotta Imre csendes lakában Viktorin' betegségét. Tűrhetetlenek voltak már a' falak, kedveséghez vágyódott lelke. Esedezett többször, de az erős rendet szerető Prior kérését meg nem hallgatta, s őt a' békétülésre intette.

Nyugottabb lett ugyan később Imre, de mindinkább komorabb mindinkább szótalanabb. Szűk ablakai' rostélyozatán óránként nézett Laszki' falai felé, mintha láthatná Viktorint toronyából hozzája kinézni.

Viktorin napról napra gyöngébb lőn, s egy este midőn Szylvesztra hozzá bement, – iszonyu látás! – a' leányt a' földön elterülve, minden élet nélkül találta. Ugyan azon ablaknál, hol leginkább mulatkozott, fojtották el szívé' gyötrelmei, onnan rogyott vissza. Az apácza sikoltva hagyta el a' holtat, zaj lett az egész tágos palotában. Az öreg gróf' keservei leirhatatlan kinzók lettek, egyszerre összeomlott legszebb jövődjője, kívánt öröme elenyészett. Egyedül marada a' törzsök minden gyámol nélkül, a' végső útát ő is már közeledni érzé.

A' grófné' halála óta hallgatott a' halál' harangja, most újra gyász hangon kondult-meg átzuhogván a' Stronzzal összefüggő völgyeket, a' bércek' sziklájától visszaverődve szomoruan hatott szent Anna' tornyába, hová épen akkor Imre elnem tűrhetvén a' szoros klastromot, a' szabad levegő' szivása végett felment.

„Viktorin meghalt” felkiálta a' szerencsétlen hallván a' Laszki félelmes harangszót, s mint tébolyodott neki esvén a' harangoknak azokat mind félre verte. A' klastromban nagy lett a' zaj, a' szerzetesek egy tornácra a' másokra futkoztak, tűz veszélyt képzeltek s okát a' harangozásnak egyik a' másiktól kérdé. Végre a' nyugodtabbak felfutának a' toronyba, ott találták Imrét kétségben esett abrázattal, izzadva, fáradhatatlan most is harangozni. „Mi bajod?” kérdék a' feljöttek „Megholt Viktorin!” rikolta a' bódult, s még inkább kezdé harangozni. Nagy fáradságokba került a' szerzeteseknek míg Imrétől elvehették a' harangköteleket, s magokkal onnét levihették. Lenn nyugodtabb lett, békével hallgatta a' Prior' feddését, békével hagyta magát szobájába záratni.

Laszkiban a' pompás temetésre nagy készülletett tettek. Sok nép összevgyűlt. Az estve csend homályában akarták a' testet sírboltba eresztetni; a' szent Annai szerzetesek is megvoltak híva. Imrét, megigérvén nyugodt viseletét, magával vitte a' Prior. Mély csend volt, a' palota' udvarán szörnyű különbséget talált most Imre a' volt s mostani kor között. Kettős sorban mentek a' hosszú folyosón szent Bazil' fiai. Köztök Imre. Elfojtódásig dobogó szívvel ért be a' számtalan gyertyákkal megvilágosított fekete szőnyeggel bevont szobába, hol a' gyönyörű halott nagy költségen készült koporsójában ezer szövetnek' csillámlása közt fedetlenül feküdt.

Lehetetlen volt többé hogy Imre a' Priornak adott szava mellett maradjon. Viktorin' látása valamint fájdalmát a' legnagyobb lépcsőre rántotta, úgy a' klastromi erőszaktól elfojtott indulatit lobbanó lángra gyújtotta, „Rettenetes látás!” kiáltással kitört a' szerzetesek' sorából, a' holt testre rohant, s a' számos gyertyák ide tova dülledeztek. Bámult a' sokaság. Imre az elhalványodott orcát, az elkékült ajakot hevesen csókolgatta, a' hideg testet forrón ölelgette.

Mintha az ifu keblében a' szerelem' tüze a' pihegő erős lélek a' csók' csatornájin a' holtba szivároгна, Viktorin csupán csak elszibbadt, de meg nem holt érzéki felhevülének, az ifu' ölelése a' leány' szívében megakadtott vérét folyamatba hozta, lassu sohajtások lebegtek ki a' fagyos ajakokon. „Viktorin még él, hallom sohajtásait!” felkiálta Imre „Viktorin még él!” kiáltának a' jelenvalók, ezen örömháng lehatott az udvarba „Viktorin még él!” kiálta az összevgyűlt s megörült köznép. A' véltholt' fülebe hatott az örömjaj. Lassan felnyílnak a' szemek, az új látás' első tárgya a' szeretett Imre lőn. Az életi szellem egészen az erekbe lövellett,

felgyúlt az inakban a' gyönyörű ösztön, Viktorin karjait Imre után nyújtá, az új élet' legújabb érzése a' szerelem lett, a' megerősödött karok' legújabb tehetsége ölelésre hajolt.

A' gróf's többek' öröme képzeletlen⁵⁸ nagy lett. Míg a' leányt sok segítő karok kiemelték a' koporsóból, az alatt Imre a' gróf' lábaihoz borulva titkát kivallotta. Meg volt lepve az atya Imre' véletlen jelenésén s vallomásán de emlékezvén a' vadászkori jövődőlésre „H o g y e g y m e s s z i r ő l j ö t t v i d é k i a' l e g i r t ó z t a t ó b b k ö r n y ű l m é n y e k k ö z t s z e - r e n c s é t h o z a' h á z h o z” örömmel megbocsátott a' megtörtént s meg nem változható hibának, felemelte a' térdelőt, az egekre függesztett karokkal áldá a' nagyhatalmut, ennek bizonyosságul hívásával fogadta hogy a' felgyógyúlt Viktorint Imre' hitesévé teendi. Ugy történt. Imrében vót tisztelt a' gróf. Az új szülött M – név alatt törzsökátyja lett Lengyelországban még mostan is virágzó grófi nemzetségnek.

Kiss Károly.

⁵⁸ képzete len

FOGLALAT.

Zrínyi Ilona. (Gr. Majláth János.)	1	[15]
Az álmatlan király. (Kisfaludy Károly.)	32	[22]
A' fellelt ideálhoz. (Náray.)	36	[24]
Toldi. (Vörösmarty.)	39	[26]
Rózsa és a' leány. (Sz. Miklóssy Aloyz.)	44	[30]
Nem az volt kit gondoltam. (Kovács Pál.)	45	[30]
Byron. (Tessedik Ferencz.)	90	[41]
A' boldog öreg. (Horvát Endre.)	91	[42]
Víz és tűz. (Sz. Miklóssy Aloyz.)	96	[44]
Megelégedés. (Bajza.)	97	[45]
Sulpicia Cerinthushoz. (Kazinczy.)	98	[45]
Népregék. (Kisfaludy Károly.)	99	[46]
Kétség. (Kovács Pál.)	112	[52]
A' bal eset jól esett. (T. F.)	113	[52]
Népdalok	124	[55]
A' Lepe. (Kazinczy Ferencz.)	135	[61]
Hedvig. (Vörösmarty)	136	[61]
A ⁵⁹ kezdő szerelem. (Cz.)	143	[66]
A' Babona. (L-né.)	145	[67]
A' vihar. (Bajza.)	155	[69]
A' költő. (Sz. T.)	157	[70]
Judit. (R.)	159	[71]
Az eltűnt ifjuság. (B – A.)	193	[81]
Egy szó. (Kisfaludy Károly.)	196	[82]
Astüanax. (Kazinczy Ferencz.)	197	[83]
A' csermelyhez. (Csaba.)	198	[83]
Karád és Zemír. (Czuczor.)	200	[84]

⁵⁹ A,

Mi fáj? (Kazinczy Ferencz.)	208	[88]
Három egyszerre. Vigjáték egy fölvonásban. (Kisfaludy Károly.)	209	[88]
A' buvár Kund. (Vörösmarty.)	262	[103]
A' Lengességhez. (Kazinczy Ferencz.)	266	[106]
A' lovag. (K. F.)	269	[107]
K. M-hoz. (Csaba.)	270	[108]
Az alvó szép. (Cz.)	271	[108]
Rege a' Hableányról. (Bajza.)	273	[109]
A' boldogító pillantat. (Otrágyi.)	290	[114]
A' számüzött. 1826. (B – A.)	292	[115]
Költő. (Kazinczy Ferencz.)	298	[118]
Az alkony. (If. Kapuy Károly.)	299	[118]
Neo és Orthologia. (Kazinczy Ferencz.)	302	[120]
A' kibujdosott magyar Lengyel országban. (Kiss Károly.)	303	[120]

PESTEN, 1830.
Petrózai Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál.

AURORA

HAZAI ALMANACH

Szerkezteté

KISTÁLUY KÁROLY.

PESTEN,

1831.

J. Ender del.

H. Hofmann sc.

Bajnokdij.

AURORA
(Tizedik év.)

NAGYMÉLTÓSÁGÚ
SZÉKHELYI
MAJLÁTH GYÖRGY,
SZ. ISTVÁN K. J. REND' KÖZÉP KERESZTESE,
Ő CS. K. FELSÉGE,
VAL. BEL. TITK. TANÁCSOSA,
'S SZEMÉLYES JELENLÉTÉNEK TÖRVÉNYSZÉKBELI
HELYTARTÓJA,
T. N. HONT VÁRMEGYE' FŐISPÁNJA,
HITVESÉNEK
SZÜLETETT
PETEŐFALVI
UZOVICS KAROLÍNA
ASSZONYNAK
Ő EXCELLENTIÁJÁNAK

MÉLY TISZTELETTEL.

VIZKERESZT.

Januarius' 4d.

Barátom! A' kocsisomat meg most hozathatom helyre falutokból, mert beteg volt; a' tavallit meg' karácsonykor már nem állhattam, el kellett vernem. Hát, a' mint ígértem, aprószentekre mustármagozni nem szánkázhattam ált hozzátok, 's ezt nagyon sajnálom. Ezen béresemről, ki most a' kocsisom' pogyászáért megy, küldöm ezen levelemet, most ugy is olly unalmas az idő nálunk falun, 's míg írtam, addig is mult, míg Te olvasod, addig is múlik egy két percz; hát csak így gondolám rá magamat. – Küldök egy pár nyulat is, tegnap fogta őket a' B e t y á r – tudod, az a' tavali kölök, mellyet a' Cseresi ispánytól cseréltem egy csikón – még pedig s z ó l ó ; de most nálunk nagy a' hó, a' komondorok is eleget fognak, hát nem is örültem neki. Mind e' mellett híres agarat várok belőle; kapása, látszik, igen jó lesz, szaglása vizslának sincs minde-
niknek az, formája pedig ollyan, hogy ha mászent nem, csak ezért is kapok érte egy pár tinót. Nálatok tán nincs ennyi nyúl, 's Te, tudom, röstelsz utánok járni, Uram bátyám pedig szereti; hát én küldök. Hogy vagytok a' takarmánnyal, Fráter? – Korán beált a' tél, a' marhák hamar beszorultak, lesz tavaszra tudom ára a' szénának. Én jól jártam, hogy az idén kiirtott bozótunk már termett; mert ez csak jó pótolék; pedig eleinte haragudtam, mert igen sok nyúl lakta, 's az irtással kivadították belőle. Holnapután, tudod, V i z k e r e s z t lesz; nem jössz-el Bükködre Menyhárt bátyánkhoz? Mondják, vígan szoktak ilyenkor lenni nála. Nekem nem sok kedvem van elmenni, ollyas helyen igen sokat kell hálálkodni, a' mi nekem nem törvényem. Aztán az embert agyon kínálják, helyet meg' nem adhatnak, a' hol kedvére ehetnék. Meglehet muzsika is lesz, 's akkor az ember vagy tánczol, vagy nem. Ha tánczol, haszon nélkül fárad, ha nem tánczol meg' agyon tapodják lábát, még a' sarkantyú is lemarad róla. Mindenkép bajos, mint a' j ó s á g . Aztán ollyan helyen leányok is vannak, 's azokkal beszélni kell, hogy nevetlennek ne mondják az embert; pedig olly különös nyelvök van, hogy tizedik sem találja-el, 's akkor az emberre csak úgy hunyorgatnak mint a' harapós ló 's ezt én nem szeretem. De el kell mennem, anyámtól nem maradhatok. Mindég üldöz, hogy csak menjek valahová, egészen otthon penészledem már, pedig jó gazdának télen is csak van tennivalója mindég a' ház körül. Most már még is csak elmegyek hát a' kedvéért, ne mondja, hogy mindent ellenére teszek; pedig nótárusunk egy nagy rókát tud a' szőlők alatt 's holnapra meghitt rá agaraimmal. Tudod, az a' szálkás szőrű fekete, olly jó rókafogó, 's én jelen nem lehetek, pedig ha elfogathattam volna, nem adnám 100 leányért. Denique így megy füstbe az ember' plánuma! – Már most az attilát is ki kell még poroltatnom, ott az embert sok szem látja. Anyám nagyon mosat, keféltet számomra, pedig odáig a' csurapém ujra leszőröz, 's a' nélkül nem megyek. Gondold-el! a' télen meg akar házasítani, a' miből semmi sem lesz! Meghívlak lakodalmamra vőfélemnek – hahaha! Félek én az asszonyoktól, pajtás, aztán nem is nekem valók. Hiszen ha egy mostani módi kis leányt szívesen megölelnék, mingyárt a' kezem közt halna-meg. Gyöngé néz az, legyen is gyöngébbé, nekem nem kell! Igaz, írj a' kocsisomról, ha ösmered; nálom négyesben fog ám járni, nem tudom, ért e hozzá? mert én, ha rosszul hajt, hamar ledobom ám a' bakról. Bükködig majd megpróbálom. De tán jó gyerek lesz, hallom a' pusztadombi Grófnál is szolgált két esztendeig – majd meglássuk! Jőj-el, mint irám, Menyhárt napra, ha akarod, menjünk együtt, ugy is csak magam megyek. Majd agarakat is vigyünk; az úton megpróbálhatjuk. Addig is Uram bátyámékat húgoddal együtt tisztelve – csókollak!

Bükködön vagyok, pajtás! itt szorított mindnyájunkat a' fürgeteg. Sajnálom, hogy itt nem vagy; de hugod monda, hogy terminusod volt, az Érfői Executióra kellett menned, 's a' hivatal mint az idő, halasztást nem szenved. Itt tudom szívesebben láttak volna, mint ott; de én még is örömezt cseréltem volna veled utat, ilyen helyen az embert sok éri! Sok ért engem is, barátom, miről szinte röstelek írni; de hugod is itt volt, 's a' leány nyelv, tudom, olyan mint az echó– elmondja a' mit hall – hát csak magam is megírom, hogy hív kútfőből olvasd a' történeteket, 's conferáld majd hugod' beszédével, ilyenekből okik az ember. Elindulásomkor már megintett a' sors, hogy ne menjek, de gyermek voltam, barátom, nem hallgattam az öreg' szavára. Alig értem-ki falunkból, a' dombon mingyárt elért a' fürgeteg, esni kezdett, behordta a' szél a' csapást, én csurapémba huztam magamat, mint a' teknősbéka teknőjébe, ha megjíjesztik. Kocsisom egyszer megkínált a' visszafordulással; de az ember ha valamibe kap, végezze, gondolám, 's csak hajtatók. Notabene, Miskában nem csalódtam, derék kocsis, versenyt vitt a' fürgeteggel hegyen völgyön 's a' sok csavargásokban, mivel utunk nem volt, elkésénk; de föl nem dülénk. Végre a' kutya ugatás után tartván beérénk a' faluba. Egész szánom lovastól, kocistól olyan volt, mint maga az ártatlanság – csupa fehér a' hótól – 's bajuszom, hajam ezenföül jégcsapokkal koszorúzva. Alig vártam, hogy melegegre menjek. A' pipázó szobába kellett volna perse mennem, fölengedni fagyaimból; de ilyenkor az ember azt is elfelejti, hogy pipás e maga is. Fölnyitám hát az ajtót, melyet leghamarább értem, 's ez egy előszobába vitt, melyre nyílt a' többi. Üres volt a' szoba, legalább én nem láttam semmit, mert még a' szemem is befagyott, de a' rányíló ajtóban eszembe jutott még is, hogy a' havat magamról leverjem. Megrázkodom hát itt, mint reggel a' kanpulyka, sipkámról verem a' havat; 's erre fölsikolt valami előttem, kinyílik az ajtó, 's rám bámul egész szoba – én meg vissza. Körülnéztem, hogy tán lábára hágtam valakinek; de már ekkor senki sem volt előttem, 's gondold csak, Amice, és ne vess, – ott benn⁶⁰ „hogy tetszik”-et játszottak, 's épen egy kis lányka volt kin. Ez a' kulcslyukon nézelődött 's hallgatózott. Hogy én bementem, engem észre sem veve, én hasonlóképen nem láttam a' nagy fagyban – 's tele havaztam. Hogy az ördögben föl ne ugrott volna ezen hideg köszöntésre? Különben is átkozott szép figurám lehetett, képzelem, egyszerre mint egy havas felhő fürgeteget indítva az ajtóban. Egy inas jött most, ki megszabadított bundámtól, 's nekem be kellett mennem. Be kellett, barátom, mert jószántomból ugyan soha be nem mentem volna. Milly szerencsétlen csillag is vezérelt engem ezen leányos szobába! Csak legalább egy pipát is láttam volna valamelyik ablakban, mingyárt bátrabb lettem volna; de csak a' sok tarkaság, ágbogas fejek, piros, fehér czipők, az ember szemé' világa is elveszett rajtok, 's egy férfi sem volt! De kénytelen voltam a' lépéssel. Mind megláttak az ajtóban; a' házi kisaszszony plane elejbém jött, köszöntött, örült, hitt, minden; azonban eszembe jutott, hogy szegénykét azt meg', kit lehavaztam, megkéne vagymi követni, ne mondják, hogy az ember semmit sem tud. Denique közibök mentem. Körülfogott itt a' sok fehér nép, én meg' alig győztem magamat hajtogatni. Volt lárma, mint mikor a' lúd csapat haza röpül a' tórol. Bátrak voltak, mert csak magam voltam, kivált a' hugod, pajtás, az lator kis lány! Gondold csak, megfogta kezemet, szintugy olvadt-ki markom azon jó kis melegegre, 's vitt a' kályhához. El nem gondolhattam mit akar, de ha az ember confúsus, arra megy, merre vezetik. Itt olvasztotta nyakáról a' havat még most is a' kis lányka, kit lehavazék. „Nézzé, majd megfagy szegény, már most engesztelje-ki!” ezt monda hugod. A' kis lány elpirult, én meg' alig' jöheték szóhoz, mint kinek a' nyelve szelűtött. „Megbocsásson, Rózsám! mondtam végre, nem akartam.” „Oh semmi! hisz' ugy is far-

⁶⁰ ottbenn

sang van most” felelt ő mosolygott, de csak úgy félig, és meghajtotta magát, de csak úgy félig, és elpirult, de ezt is csak úgy félig. Érted nem érted, Frater, de én másként⁶¹ le nem irhatom; hanem hidd-el, hogy azon sok félig meddig valókból, oly szép egész keverék lett, millyent én soha sem láttam; de Te sem, pedig hat esztendeig laktál Pesten. Kivált „oh semmi” ezt oly szépen mondta, hogy még most is fülemben cseng. Azóta nincs kedvesebb előttem a’ s e m - m i n é l , örömebb hallom mint a’ Rákóczy’ nótáját; pedig tudod, ez is csak kedves nótám. Ha kárt tett az ember, illik, hogy segítsen. Én is, hogy láttassam valamikép helyrehozni a’ megtettét, kapám kendőkéjét a’ kis lánynak, mit épen most vett-le nyakáról, ’s a’ meleg kályhához tartám száradni. De ha az ember’ szeme nem ott van, hol a’ keze, hamar kárt tesz. Nevecs csak, vagy sajnálj inkább, barátom! míg én a’ kis lánykát nézem, mint fog ismét félig elpirulni: egyszerre bűz terjed, ’s füstöl a’ kendőke. Nagyon heves volt a’ kályha perse – ’s megpörkölé. „Ejnye! de veszedelmes ember maga! előbb faggyal, most tüzzel ront” ezt mondá az a’ kis lator hugod, ’s engem nem félig, de egészen megpirított, mint a’ kendőt a’ kályha. „Már megbocsásson Rózsám! így kérék újra engedelmet, bizony nem rossz szándékból történt.” – „Oh semmi!” felelt ő, mint előbb szinte félig mosolygva, félig pirulva, ’s én kártétemért újra hallhatám azt a’ kis kedves s e m m i t , melly oly érzéseket ébreszte bennem, mellyeket le nem tudok írni. Az sem jó, barátom, mikor így semmit sem tud az ember. Én csak a’ sarkantyúmat ütöttem-öszve meghajtva magamat, ’s néztem; pedig mennyit lehetett volna itt beszélni, úgy e? Most már majd egész fajankónak tart az a’ kis lány, pedig ezt röstelem, ’s azt szeretném, hogy épen ő adna rám valamit. Szívem, tudod pajtás, helyén van; de ezt nem látják mint az elásott kincset, ’s a’ világ külsőkről ítél! – Itt egyet sohajtottam, mert nem tudom leírni a’ mit akarnék; pedig oly soknak volna itt helye. De erőtetni a’ dolgot nem szokásom, hát hallgatok, ezen observációmát vetvén még ide, hogy nekem az asszonyfelékről egészen más ideám volt, pedig köztünk maradván, mi sokkal garabonczásabbak vagyunk. Hiszen hol kell már annál nagyobb jószág, mikor az ember lehavazza, kezkenőjét elégeti, aztán még sem haragszik. Magamról tudom, csak egy sallangot metszene valaki le dohány-zacskómról, nem tudom mit csinálnék, ’s ő neki egy szép kék kezkenője égett-el, még is azt mondá „Oh semmi!” Kifüstölték ez alatt almahéjjal a’ szobát, ’s nekem még most jutott eszembe, hogy Menyhárt bátyámat meg sem köszöntöttem. Kérdém hát, merre van? ’s a’ házi kisasszony elejbém állt, hogy ezen szobában ő viseli a’ Menyhárt’ személyét, csak mondjam-el a’ köszöntőt. Körül vett erre újra a’ sok leány, ’s hangos vihogással sürgettek, hogy köszöntsek előttök Menyhártot; hadd hallják, tudom e a’ mondókámat? Azt gondolod, barátom, cenzurán akadhat-el az ember? ne hidd! Hat leány jobban elakaszt egész ország’ cenzoránál. Micsoda különös kívánság ez! Én épen ott előttök hevenyében egy köszöntőt mondjak, miről jöttömben a’ nagy fürgeteg miatt nem is elmélkedhettem, ’s azóta meg’ oly sok ért már! Még Cicero is elakadt volna köztök, nem hogy én köszöntsek; de ők csak sürgettek. „Ej Rózsám! majd elmondom én azt a’ hol illik, szólék, most kimegyek pipázni, az uton sem lehetett a’ nagy hidegben” – ’s menni akarék, de nem eresztettek. Az ember ilyenkor tipeg, tapog, aztán nem látja hová lép. Csak gondold, amice! micsoda szerencsétlen órában jövék én ide. Annak a’ kis lánynak, kit előbb lehavaztam, kinek kendőjét megpörköltem, most meg’ a’ lábát tiptartam öszve; pedig tudod, a’ hova én teszem lábamat, csak ott marad a’ nyoma. Szegény kis lábát! pedig csak akkora volt ám, hogy nekem kéznek is kicsiny volna, tán egészen öszvezúztam volna, ha hamar észre nem veszem, ’s egész nehézségemmel tovább is rajt maradok. De így jár az ember, ha nem néz a’ lába alá! Már ez irgalmatlanság! valahányszor még szóltam hozzá, mindég bocsánatot kelle kérnem. Elkezdém, hát ismét „Megbocsás-

⁶¹ másként

son, Rózsám! biz' a' többi az oka, mért nem eresztenek!" – 's ő „oh semmi!” erre is csak azt mondá; pedig fájt neki, hijában tagadta, kiláttam én vonásiból. De hogy is ne? az a' kis vékony tyúkbőr czipő, meg' az én csizmám; az a' kis láb, meg' az enyém, csak képzelheted a' különbséget. 'S ő neki ez mind csak s e m m i ! Amice, ebből a' kis lányból akárkié lesz, de jó asszony válik; szinte nem szeretném, ha valami rossz kézre kerülne szegény. Bejött végre az öreg bátyám, 's én örültem, mert erre a' leányok is meghunnyázkodtak egy kicsinyt. Megdicsért hogy itt kapott, 's egy szíves csókjával még a' köszöntéstől is fölszabadított; én megkérdeztem, merre kapok egy pipát, mert ha még soká itt leszek, valamennyi lábát letiprom. De az öreg úr nem is akart róla hallani. „Már ne tölts-rá, öcsém, szóla, elébb egy kicsinyt falatozzunk, aztán meg' áltmenjünk az ebédlőbe, addig meg' gyantáznak a' cigányok is. Megjövendöltem ugy e? még táncz is lesz!”⁶² Bántam hogy itt vagyok; de ha az ember vendég, nem szabhat regulát, hát csak maradtam. Hordták most a' sok süteményt, kávét, mindent, jöttek több férfiak is, 's kezdek bátorodni; de keveset ösmerék közülök, 's ha az ember ösmeretlen, még is csak meghúzza magát. Kisasszonyaink szolgáltak, de mind olyan vékony ételekkel; nem igen volt gusztusom rájuk. Jön egyszer hugod a' kis lánnyal, néki czukros sütemények voltak tányérján, amaz kávét hozott. „No bácsikám! ezt a' szívet – így kínála hugod – ez ám jó, meg' ez a' czukros mondola.” Nekem nem kellett; de haza viszem anyámnak, gondolám, 's megrakodtam tányérjáról. „Tessék! monda a' kis lány, fekete, a' férfiak ezt szeretik; vagy ha akarja, tejet is hozok.” „Köszönöm, jó lesz így” felelék, 's jobb kezemben czukros sütemények lévén, a' ballal nyultam a' findsához. Ő a' csészét is kezemben gondolván elereszti, 's az — földre esik. Én utána akarván kapni, fekete kávémmal fehér ruháját végig loccsantom, czukros süteményim meg' a' földön szélt gurultak. De minek is adnak az ember' kezébe, egyszerre annyit? „Megbocsásson Rózsám! megint így kérék engedelmet a' csészét akartam megmenteni; de már látom, olyan vagyok mint a' kurhéja, mindenfelé kárt teszek.” „Oh semmi!” gondold csak, megint ezt mondá, de már alig ha meg nem unta a' sokat, mert a' házi kis asszonnyal kimentek a' szobából. Engem az inas ismét kávéval kínált, de nem mertem elvenni, czukros süteményim meg' a' földön hamar öszve tiportattak, hát szegény anyámnak sem vihettek. Hanem egy asztalon sonkát láttam, oda mentem hát; az illyest az ember jobban keze közé veheti, aztán a' pipa is jól esik rá. De én nem tudom, barátom, olyan voltam mint az anyaméh, a' hová én mentem, a' többi utánam jött. Itt sem ehettem csendesén, ellepték az asztalt. Evés közben az ember hamar ösmerkedik, 's így közös lett köztünk a' beszéd. A' házi kisasszony megmondá a' többinek, ki vagyok, mert csak a' Szárdi Bódit meg' a' Léki Zsigát ösmertem közülök. Azok örültek, és hajtogatták magukat. Igazán, ha az ember leányok közt van, 's másról nem tud beszélni; mingyárt valaki' szerelmével vesződik. Gondold! egy leányt kerítették a' nyakamba nekem is. Én mentegetém magam, de még jobban rám erősödtek. „Dejszen tudom, mondá a' hugod, mert ő lator egy szerám, barátom, dejszen tudom én, minap is ott volt bácsi, abban a' rossz időben, emlegette Tili. Aztán én mondhatom bácsikámnak, hogy jól áll – oh! sokat, sokat mondott nékem ő, annyi dicséretet férfiról soha sem hallottam, szinte megsokaltam magam is. Csak ne tagadja, rosszul áll magának a' tettetés.” Én mintha tüskén ültem volna, szinte haragudni akartam; de illyes helyen, gondolám, nem illik. Tormády Tilit értette, csak gondold! kit soha sem láttam. Aztán nem boszuság ez már? Egyszer voltam nálok életemben a' mult ősszel. Az öreg úrnak igen derék usztatója van, 's azt kérék-ki birkáimnak, de ez mind össze nem tartott fél óráig. Egy lányka megfordult vagymi ottben; de az én eszem az usztatón járt, én bizony ha elejbém jőne sem ösmerném-meg; hanem boruk, jut eszembe, igen jó volt. De illyen okokkal hasonló álla-

⁶² lesz! Bántam

potban hijában áll elő az ember, mert az a sok leány letorkolja, jobb hát hallgatni. Hanem így meg' az emberen erőt vesznek. Halld csak! a' hugod megint mit tett? Reszelt tormát hozott a' konyháról, avval kínál; hogy én azt nagyon szeretem, mivel a' Tormády név is olyan torna forma. Erre nevettek, s vége hossza nem lett a' tormának. Egyik azt hallja, mondá, hogy a' jövő esztendőre minden földemet tormával fogom elültetni; másik, hogy eztán tormával fogok speculálni, harmadik, hogy a' szakácsné' szeme egészen elromlott már a' sok torna-reszelésben, mert mindennap azt eszem, meg még⁶³ ki győzné elszámolni, hányféle játékot űztek rajtam a' tormából? Én hallgatva sonkáztam; de fejemben furcsa gondolatok támadtak. Olly sok új formát éreztem már eddig is, egészen kivettek magamból, gondold csak! még a' házasság is eszembe jutott. Én azt a' Tormády Tilit jobban megnézem még, mint a' mult ősszel, s ha igaz talál lenni, a' mit hugod, s az egész társaság beszélt, igen könnyű lenne az egyesség, úgy is csak a' sok külső teketóriáktól féltem a' házasságban. Barátom! míg azok beszéltek, én sokat gondoltam, mit leírni nem tudok; de Te tanult fi vagy, érts azokból miket leírhattam. Nota bene,⁶⁴ most jött vissza a' kislány újra öltözve, pedig tiszta kétkben. Tehát M i n k a, és s e m m i ezen két szó cseng csak fülemben. Amice! ha nem érted leveletem, nem tehetek róla. Én tudom, hogy orátor koromban nem illy levél formákra oktató tanítóm⁶⁵; de én magam sem értem most magamat, hanem Tormády Tilit megnézem még a' héten, ha Isten élte. Azonban megzendült az ebédő, s mindnyájan oda takarodánk. Nekem nem volt más ösmerősöm a' lányok között, mint hugod; pedig ilyen helyen jó, ha az embernek van valami biztosa, hát csak hozzá adtam magam én is. Táncz kezdődött. Collégáim, mint láttam, mind hajlékonyabbak voltak nálom; node hisz' én nem is akartam tánczolni, mikor kivált minden protestációmra németen kezdtek. Haj, de a' leányok sokra veszik az embert olyanra, mit nem akarna. Már megint a' hugod manipulált, mert, a' mint sokszor írák már, barátom, ő lator egy szer. „S nem vinné-el tánczolni legalább Minkát?” kérdé. „Nem én!” felelék egész tökélettel. „Az volna ám szép! mennyi bajt szerzett ma neki, illenék egy tánczczal helyre hozni!” Azonban a' többi is rám csiribölt, hogy csak tánczoljak, úgy is kevés a' férfi. A' mi illendő, arra én, tudod, igen hajlandó vagyok. Vigye a' manó! gondolám, ha épen úgy illenék, hát csak megteszem, s neki pödörgetem bajuszom. Ha épen megszorítanak, hisz' én is csak eljáróm, biztatám magam, s egy fordulóra fölkérem Minkát. Ismét félig elpirult, ismét félig meghajtotta magát, ismét félig mosolygott – s jött. Én nem tudom, mit akar az a' kis lány, barátom, az ollyan kedves kis furcsa szer, szeretném ha Tili ilyen lenne, aztán szint úgy reszketett, hogy áltkaroltam, én hasonlóképen, az utánunk való meg sürgetett, hogy menjünk már, s elindulánk. De mért hagytam én magam rávetetni a' tánczra? Hisz' elvégeztük volna mi, az igaz, becsületesen; de csak azt a' szép kis kék ruháját sajnálom, gondold csak! egy fordulón bele akadt a' sarkantyúm, tudod az a' kakas taréjú, s egy jó darabot kirepesztett belőle. Nem fátum ez már? ismét a' kis lánynak tettem kárt! az én sarkantyúm perse, hogy nem német tánczra való, mert ez mint az árvíz elhordja a' mi útjában van; de minek mondta hát hugod is, hogy illenék egyet tánczolni? Az embert ráveszik mindenre, aztán rosszúl üt-ki. „Már megbocsásson, Rózsám! így kérlelém újra a' kis lányt a' kár megesett, de a' sarkantyú az oka, inkább holnap mingyárt levetetem csizmámról.” „Oh semmi!” mondá Minka. Barátom! s nem angyal ez? még ezért sem haragudott. De én nem állhattam tovább, megharagudtam magamra, kiszöktem a' pipázó szobába. Itt ültem éjfélig bodor füstömet szemlélve, s elmélkedve a' történtekekről. A' táncz-szobába csak

⁶³ megmég

⁶⁴ Notabene

⁶⁵ tanítóm

hajnal felé mertem menni, akkor is csak az ajtóból néztem a' tánczot, 's megtanultam, hogy ha az ember semmibe sem kap, semmi sem éri. A' nagy zivatar itt szorította a' vendégeket; de már csöndesül az idő, délután majd oszlanak. Hugod is megy, 's tőle küldöm ezen leveletem. Tudom, hogy ő még többet is fog beszélni, de Te csak a' levélhez tartsd magad. Gondold! – én még itt maradok. Menyhárt bátyám olly szívesen marasztott, 's én most ollyan állapotban vagyok, hogy mindenre könnyen ráállok. Itt van a' kis leány is, Pál napra (Tormády Remete Pál) együtt fogunk menni Tormádyékhoz. Ott megnézem Tilit, kivel annyit boszontottak. Hugod ígérte, hogy ott lesz, jőj el Te is. Én nagyon furcsán vagyok, pajtás. M i n k a és s e m m i csengnek egyre fülemben, 's alig várom, hogy Tilit láthassam. Értsd ha tudod – én nem értem. Csókollak.

*

Januarius' 9d.

Én még most is itt vagyok; de átkozott situációkban. Minka derék kis lány; Tilivel meg' egyre boszontanak. Javasolj, mi volna legtanácsosabb illy állapotban? A' vendégek Vizkeresztkor délután eloszlottak, csak én maradtam itt meg' egy Huszár hadnagy, és Minka, ki egészen ollyan házi forma, tán valami rokon, 's itt tartózkodik; de az ember röstel kérdezősködni. V i z k e r e s z t nekem nevezetes napom fog maradni minden tekintetben. P r i m o, egész nap nem pipáztam; s e c u n d o, attilám egész nap rajtam volt; t e r t i o, reggel kávéztam; q u a r t o, egész nap leányok közt voltam. Hallatlan dolgok reám nézve barátom; de engem most mindenre rá lehet venni. Még több is történt pedig. Délután kártyázni ülénk, én, Minka, a' házi kisasszony, meg' a' hadnagy. Ez ám a' gyerek, pajtás, egyszerre hat leánnyal is tud beszélni, aztán nekem gondolatom sem jár ollyan sebesen, mint ennek a' keze. Ezerféle játékot üzött előttünk a' kártyával, azt gondolná az ember ördögsége van. A' leányok hol nevették, hol bámulták, én csak néztem, 's az idő mult. Utóbb a' kis Minka elálmosult, perse egész éjjel nem aludt, 's csak alig alig pillogatott, mint füstös konyhán a' szakácsné, néha pláne el is bólintott. Amice! soha sem láttam olly szépen aludni, csak jobban megnézhettem volna; de megvallom, nekem is nehezek voltak a' pilláim; de ilyenkor a' mint lehet, csak erőttetni kell a' dolgot. Julcsa, a' házi kis asszony, egyet ásított, 's „ej! de ihatnám” mondá. Én alig hallám végig, a' hadnagy már az ajtónál volt vizért; pedig az a' nagy szelesség sem jó. Én a' másik asztalon láttam egy tele poharat, érte mentem, hogy már én is tegyek valamit. De én nem tudom, a' lelkekkel van e szövétségben az a' hadnagy? mire én a' pohárral oda értem; ő a' konyháról addig egy icczével megfordult már. Hanem itt már én sem akarám hagyni magamat, a' hadnagyot egy kicsinyt félre mozdítám, mert minden gyorsasága mellett is könnyen állt ám; de üvegeink az épen bóbiskoló Minka fölött öszve kocczanának, 's a' kis lányt szegénykét megkeresztelők. Ő fölijedt, a' hadnagy újját is megvágta az üvegdarabbal, nekem hála Isten, semmi bajom sem lett. „Pardon! kiált a' hadnagy. „Megbocsásson Rózsám!” mondám én „Ej! úgy is V i z k e r e s z t van” szól nevetve Julcsa „Óh! semmi” mondá Minka, 's szinte frissebb lett a' megmosdás után. A' hadnagy' ujjá vérzett, 's Julcsa elment vele, hogy bekösse. Mi ketten maradtunk Minkával. Én nem tudtam, min kezdjem? de nem illik, ha az ember együtt van, 's hallgat, hát csak elkezdém: Haragszik e rám, Rózsám? én magának már sok kárt tettem!” „Oh semmi!” felelt ő „farsangon az illyesek mulatják az embert, legalább rá emlékezik.” „Hát Tormádyékhoz eljön e velünk?” kérdém tovább. „Hát?” ezt mondá ollyan, ollyan – nem tudom én millyen mosolygással, mintha szinte csodálkozott volna kérdésemen. „No – mondám, majd az én szánomra üljön, inkább magam leszek a' kocsis, úgy elmenjünk, hogy lábunk se érje a' földet, négy lovon, csörgő is van rajtok!” „Köszönöm, köszönöm! hát csak Tormádyékhoz? 's mért szeret maga

oda olyan igen menni?” kérde. „No már magával, Rózsám, szeretnék én akárhová menni!” Ugy e? ez jól volt mondva, meg is hajtotta ám rá magát a’ kis lány, aztán úgy félig meddig elpirult. Azonban a’ szeles hadnagy jött nagy robajjal, ’s vége szakadt beszédünknek; pedig már szintugy bele jöttünk volna. Ujját bekötözte Julcsa, ’s ő ennek szint ugy örült; pedig olly csekély volt ám a’ sértés, hogy egy kis pókháló is elég lett volna rá; de néha az ember csak nagyítja a’ dolgot, hogy lássák. Tegnap vadászni voltunk, ’s én egy rókát lőttem. Csak akkor ottben annyi bakot ne lőttem volna! De Minka jó kis lány, ő neki mind az semmi! Délután Tormádyékhoz megyünk. Minka az én szánomon fog ülni, ugy egyeztünk, én meg’ kocsis leszek. Majd megnézem Tilit, ’s ha olyan mint Minka, ’s igaz, a’ mit beszélnek, ugy barátom – ugy – előre – – de még sem irom-le. – Majd lakodalomra híttalak; pedig még az messze van, ’s az ember előre ne calculáljon! Isten veled! –

*

Januárius’ 11d.

Itthon vagyok, barátom, megint. Pál napjából semmi sem lett, az az, hogy nem ugy ütött ki, mint mi akarók. Az nap délre hat szán vendég jött hozzánk Bükködre, kikkel együtt menjünk majd Tormádyékhoz, ’s mi délután effective el is indulánk szép renddel; de télen hamar megesik, hogy nem oda ér az ember, a’ hová indul. Az én szánom volt első, a’ kis Minka ült rajta. Föl akarám segíteni, de akaratom elkésétt, ’s mire megfognám a’ kis lányt, akkorra az a’ gyors hadnagy maga is beült már vele. Julcsa meg’ egy marok havat dobált nyakam közé, ’s a’ mint hirtelen utána akarnék fordulni, megcsúsza, a’ hóba eszem. A’ többi nevetett; nekem meg’ ez mingyárt roszt jel volt; de ha az ember indulóban van, nem ér rá okoskodni. Én kocsis lettem, mint Minkának ígértem, ’s egyet pattantva nagy robajjal elhagyók az udvart. Csak azt várta, hogy utban legyünk – mingyárt beált a’ minapi fürgeteg. Csapás nem volt, a’ szél szemközt hordta a’ havat, nem is láttunk. Az út meg’ egyforma mindenütt, mint a’ jó szalonna és fehér. A’ kisafás lovam, tudod az a’ kese, egy kicsinyt bokros. Most is valami feketéllett előtte, ’s ő ki akarta kerülni; én pedig azt szeretem, ha lovam ugy megy mint én akarom, hát bele akartam egyet durrantani. De a’ hosszú négylovas ostor hátul megakadt, ’s én hijába ránczigáltam. „Kérem! kérem, kiált a’ kis lány, leránt engem is!” – ’s csak gondold! az ostor nyakára volt tekerődvé. Jó hogy a’ sok kezkenő miatt magát meg nem érte. Erre elszabadította ostoromat, de bocsánatot sem volt időm kérni, mert első lovaim már kiugrottak, ’s igazságot kelle köztök tenni, melyre még jobban megneszesedtek; de kárt nem vallottunk. A’ kocsisom csodálkozott, hogy még sem érünk Tormádra, de én mondtam, nagy a’ hó, ’s késlelteti a’ menést. Csak megyünk, csak megyünk, ’s már Minka is kérde, oda érünk e? igen fázik a’ lába. Már sötétedni kezdé, ’s szinte magam is kételkedém, ha jól megyünk e? de gyertya-világot látánk, ott tehát Tormádnak kell lenni. Beérünk, nézem Tormádyék’ házát, a’ lovaik meg’ csak kifordultak az utból, ’s bevittek az udvarra. Megdicsérem Miskának őket, hogy ugy tudják a’ járást, magamnak is olly ösmerősnek tetszett a’ háztáj; a’ szánra meg’ egy agár ugrott-föl hozzám. „Ejnye! ez az agár szakasztott olyan mint az én Betyárom” mondtam ’s gondoltam, hogy meg kellene mellé szerezni; a’ konyhaajtón meg’ kinézett egy szolgáló. „Épen olyan az a’ leány” monda Miska „mint a’ mi Bözsink!” ’s leszállánk. „Te? ki van itthon?” kérde. „A’ nagy aszszony,” monda, „hát a’ Teins Ur jött-meg?” ’s beszaladt a’ hírrel. Én körül nézem magam a’ folyóson, ’s gondold csak! a’ mi házunk volt. Miska is esküdött, hogy ő ha a’ fejét elveszik sem tudja, hogy van, de otthon vagyunk. Most mindnyájan kiszálának, ki sopánkodott, ki nevetett, én meg’ mint vezér csak hallgattam. Hugod szaladt ki nagy örömmel, ’s én újra azt hittem, hogy Tormádon vagyunk, mert mit keresne ő itt? de utána meg’ az anyám jött, ’s most már

tökéletesen meggyőződtem, hogy itthon vagyunk, Miska mondá, hogy mikor első lovaink meg ugrottak, mingyárt gondolta ő, hogy kitértünk az utból; de nem ő volt a' kocsis, hát nem törődött vele, 's így lovaink egyenesen haza hoztak. Anyám örült, a' mint tudott, a' vendégek sopánkodtak, hogy most már ennyi alkalmatlanságot szereztek, még sajnálták a' Pál' napját is; én pedig itthon már ur, kifogattam a' kocsisokkal, 's megmondám, hogy innen ma egy tapodást sem mennek: de nem is lehetett volna. Én veztettem-el őket, illett hát, hogy helyre hozzam a' hibát. A' véletlen multság többnyire úgy is többet ér, mint az, mellyen hetekig tanakodik az ember. Hugod örült, mert őt is a' rossz idő hajtotta-be hozzánk, 's nem mehetett-el Pál napra, 's most reménytelen társaságba jött. A' hadnagynak legrosszabb kedve volt, én meg' annyival inkább örültem, mert ma nem volt olly gyors, 's nekem is engedett valamit tennem. Anyám 's hugod a' konyhára láttak, én meg' elküldöttem egy pőre szánt a' falu végre czigányokért. Addig mi jöttünk mentünk a' szobában, kinek keze, kinek lába fázott; hogy kimenjen a' hideg belőlünk, végre rákezdék ajtónkon a' barnák, 's a' leányok elkezdének kibontakozni. A' kis Minka elejté keztyűkáját, én mellette álltam, 's illett minél előbb fölkapnom. De a' nagy gyorsaság sem jó, Amice; halld csak! én lehajoltam a' keztyű után, ő is; de én most az egyszer frissebb voltam, 's evvel ujra kárt tettem. Mikor ő hajolt, én már akkor kaptam fejemet föl, öszve ütközénk hát, 's gondold, a' kislány' orrát bezuztam. De ezt nyeri az ember avval a' menykő galanteriával! még a' neve sem jó, mert nem magyar. Az én fejem tudod, a' keményebbek közzül való, nem csoda hát, ha kárt tett abban a' kis gyenge orrban. „Megbocsásson, Rózsám!” egyebet nem tudtam mondani; hidd-el, pajtás, ezt nagyon szivemre vettem, hogy én csak mindég ő neki teszek kárt, de ő kendőjét orrára fogván, mert vérzett, megint csak azt felelé, „Oh semmi!” Definiáld most, Amice, azt az érzést a' mi bennem támadt, én nem tudom; pedig támadt ám! mint szél a' vörös fölhők után. Minkával a' konyhára menék, hogy hideg vízzel elállítsuk vérét, 's hugod még rám támadt, hogy mit csinálók már a' szegény Minkával? de ő csak mosolygott 's ezt a' mosolygást hasonlítsd, barátom, valamihez, ha tudod, én csak néztem, 's úgy tetszik sebesebben vettem lélekzetet mint máskor! Hanem hiszen nem volt ám olly nagy baj, egy két csepp vér veszett csak el; de az ember tele van persvásióval, 's ha vért lát, mingyárt ollyan nagyot gondol. Azonban mondhatom, hogy magasra kerekedett kedvünk, mint a' por forgó széllal az ország' útján. Czigányaim dolgoztak, mint kitelhetett tőlök, 's a' czimbalmosnak csak szájríngatásira is összeütődött az ember' bokája. Magyarok kezdénk, nem úgy mint Bükködön; nem is lett semmi hiba. Az az, hogy mégis lett, de ennek inkább nevettünk. Tudod, ha muzsika mellett az ember jó kedvében van, még a' piszkafát is megpörgetné. Megpillantám én is hugodat konyhakötényében a' vendégek között bugdácsolni, hát tánczba akarám rántani. De gondold csak! egy tál meleg fánk volt a' kezében, mellyből frissiben akart bennünket megkínálni, 's ez perse mind a' földre hullott; de ha az ember hátul néz csak valakit, nem látja mi van elől a' kezében! „Már meg van Rózsám! mondám a' sopánkodva felém forduló kis szakácsnének. Majd kisül a' másik rendbeli is 's ha már így történt, legalább ne vessünk neki. No Laczi, kiáltám a' czigánynak, a' mellyiktek fölkapkodja, azé lesz a' fánk.” Tudod, pajtás, értenek ők már engem; nem is kellett nógatás nekik; hanem alá szállván a' magos phantasiából, fánk után láttak. A' czimbalmos előtt asztal volt; de hát az a' nagy Mátra' hegye megtartotta volna e? alatta bujt-ki 's majd mind fölkapkodta előlök. A' börgöst vastag szerszáma hátráltatá, 's alsó hurjával versenyt mormola a' többire. A' leányok el nem tudták gondolni földindulás van e? hogy egyszerre lábok alatt mászkáltak a' czigányok, mi meg' nevettünk; még anyám is bejött a' konyháról, a' nagy neszre. De így kell mulatni pajtás! nincs a' jó kedv fölkompolva, mint a' közös legelő, 's kukkot ér részemről az ollyan multság, mellyben az embernek lépése is olly nehéz, mintha srófon járna a' lába. Vacsoránk csak ollyan kézbeli

volt, hajdúkaposzta, kolbász, rétes, 's ki hol helyet kapott ott evett, én meg' mint házigazda mindenfelé forgandó voltam, mint a' szerencse. Anyám is bejött 's kérdé épen Minkát, hogy' mulatja magát? „Otthon sem lett volna jobb, felelt ő, „Otthon? – Tán csak hát – ? de nem merem végig gondolni magamtól, hanem kérdém hugodat: Minka tán csak Tormády Tili? – De ő „Ühüm! hihhi!” mást nem szólt, 's ment a' konyhába. Nekem világosodni kezdett fejem, de még sem merém hinni, hanem anyámat félre híván kérdém tőle, hogy a' kis lány nem Tili e? „Biz én nem tudom” felelt anyám Tili e? Mili e? de Tormády, az bizonyos! Jó kis lányka ám az, aztán csinos, ugye e? milly jól áll nyakán az a' kék gyöngy – ugye e?” „Ühüm!” mondám én is mint előbb hugod, 's mentem a' kis lányhoz. Most már megirhatom, amice, solemniter, hogy én a' kis lányba – szerelmes vagyok. No de hogy' is ne? mikor én még az ősszel ugy megtet-szettem neki; hiszen hugod mondá, ő pedig csak ámit. Hanem még egy scrupulusom van, halld! A' kis lány sehogy' sem akarta elválni nevét; hogy ő Minka és nem Tili, én pedig mondám, hogy Tili és nem Minka, a' többi meg' nevetett. „No semmi!” mondá végre, ha olly kedves előttem a' Tili név nem bánja, ma hát itt Tili lesz, 's én mondám, hogy nekem még holnap is, aztán is Tili lesz. A' hadnagy eddig csak úgy szédelt; de a' Tili névre, mint őszi bogár a' nap sugárja, egészen fölelevenült. Mondák neki, mi kedves név én előttem Tili, én magam is erősítém; mert tudod, nekem az törvényem, hogy ha szól az ember, hát szóljon igazán; ő meg nevetett volna is, nem is, ollyan áhitatos képet csinált, mint a' bűnbánó. Amice! most látom, hogy nem sokat értek a' világhoz; de én gyanítom, hogy hadnagy uram aligha ugy nincs, mint én, pedig a' dolmánya igen sinoros, könnyen megakad rajta a' lány szem. Illyenkor az ember iparkodik; mert hamar kosarat kap. De hozzá is láttam a' mint lehetett, mindég a' kis lány körül voltam, a' hadnagy meg' csak ugy kerülgetett, még azt is mondám neki, milly' szép kék a' szeme, mint a' búzavirág! De ollyakat is pillantott ám rám, mint a' villámlás, majd megvakultam bele. Aztán jöttük, mentük, beszélünk, nevtünk, örültünk, a' hadnagy meg' búsult; de föl sem vettük. Egyszerre csak nekem jött négy izmos ficzkó, 's míg körül nézném magamat, már vállukon lebegtem. „Pálunk nincs, mondák, ha az ember valamit tesz adja-meg a' módját” hát engem emelnek-föl mint házigazdát helyette 's egy pohár bort adának, hogy igyam-ki ott a' magason. A' kis lány is ott volt, 's épen rá akarám ugy titkon köszönni poharamat, a' mint hugod – mert máskor is írtam már, hogy ő lator egy szer! – közéjük bujik, ott kezdi csiklandozni oszlopimat, azok feledve engem tágulnak, én boromat egyenesen a' kis lányra öntöm, magam pedig egész méltósággal a' középre esem. „Brávó! Tuszt rá!” kiáltanak többen, a' mint a' kis leöntött lányt látták, „ez azt jelenti, hogy esztendő ilyenkorra keresztelő lesz a házamnál!” Nagy lett a' nevetés, én meg haragudni akartam; de az elpiruló lánykára tekintve, nem lehetett, 's az alatt hugod is odébb állt. Tehát már most B o r k e r e s z t, V i z k e r e s z t, minden volt, – 's szinte magam is rátértem, hogy ha ez valamit nem jelent, ugy én csakugyan nőtelen maradok. Nagy örömeben az ember azt sem tudja mit csinál. Én is vacsora után németet huzattam. Tudod, Bükködön hogy' jártam; illett hát e' részben is helyre hozni a' hibát. Megkapom hát a' kis boros fejű lányt, 's kerengénk, mint a' kávé őrlő. De az embernek, a' mi egyszer már rosszul ment, kár újra kezdeni! Tudod azt az almáriomunkat ott a' sarokban, ugy e? addig kerengénk mi, míg ebbe nem ütődénk; pedig ugy hogy a' tetején lévő rózsavizes palaczk a' nagy rázódásban eldőlt, 's minket szépen leöntött. Ennyi öntözködés Husvétra is elég volna, ugy e? de a' mi az emberre rá van mérve, azt el nem kerülheti. Jó hogy még is én döltem az almáriomnak, az a' szegény kis lány, talán agyon zuzta volna magát, de én föl sem vettem. Viradtig tartott a' táncz, 's mondhatom jól mulattunk, legalább mindnyájan azt mondák. Reggel ugy végezték, hogy ebédre mind Tormádra menjünk; de én itthon maradtam. A' fejem tele volt mindennel, aztán az a' sok korhelység sem jó, utóbb igen hozzá szokik az

ember, pedig igen híttak, még a' kis lány is szinte haragudott, legalább úgy mutatta, de olyan igen engedelmesnek sem jó lenni, kivált az asszony félével, már én csak azt tartom, vigyázva kell bánni, 's ha két, három dolgot megtett az ember kedvökért, a' negyediket bizvást megtagadhatja, mert utóbb még vissza élne az ember' jóságával. Reggel hogy indultak igen hideg volt. A' kis lányt jól felöltöztette anyám, olyan volt mint egy kis baba, fölül meg' még az én bundámat adtuk rá, így csak meg nem fázott. A' szánba én helyeztetém-el, 's elbajlódtam volna vele tán délig; de a' lovak' elindultak, 's én a' szántalpról szépen a' hóban maradtam. A' kis lány ijjedve kiáltott vissza nincs e' valami bajom? én pedig kiáltám, hogy semmi! pedig a' balkarom most is dagadt, de illy szép kis leányért még a' jobb felemre is elesném egyszer. Anyámnak is igen megtetszett a' kis lány, 's én ebéd fölött megmondám, hogy, ha épen meg kell lenni, ezt nem bánom, ha számomra megszerzi. Holnap akar anyám szót tenni Tormadyéknál a' lány iránt, én meg' olly nyugtalan vagyok azóta, mindég a' hadnaggal álmodom. Ha lesz valami belőle megfogom irni; ha el nem sül, soha Vizkeresztkor ki nem fogok menni házamból, mert úgy ez veszedelmes nap! Adja Isten hogy jövő levelemben vőfélemnek hívjalak-meg. – Öllelek!

*

Janiarius' 13d

Vége vőfélségednek, Barátom! nem fárasztalak vele, mert nem lehet. Ma egy irtóztató levelet kaptam Tormádról, csak az a' h'ja, hogy nem fekete a' pecsétje; gondold csak! lakodalomra hínak benne, de csak vendégnek. Az a' sovány hadnagy addig sohajtozott, hogy elnyeré Tilit. Irtam, úgy e? hogy nekem mingyárt nem tetszett az a' sinoros dolmány. Pedig anyám már készült is, hogy majd szót tesz a' kis lány iránt, most már ennek vége van, 's fölül rá még lakodalomba kell mennünk. Anyám ugyan biztat, hogy van ott még másik is; de mikor az az egyik kellene, és nem a' másik. Búmban azért is most mingyárt nyulászni megyek, 's fogatok egy párt a' lakodalomra; csak hogy nem fogok én abból jó ízűt enni, tudom. V i z k e r e s z t nekem nagy keresztet adott, nem tudom mikor felejem-el, pedig Amice, ha láttad volna milly jól megegyeztünk, mi kivált már minálunk: magad megesküdtél volna rá, hogy lesz valami a' dologból. De így jár az ember a' lányokkal! Ránk mosolygnak, aztán azt gondoljuk, hogy csak a' sír választ-meg bennünket; pedig a' lakodalomnak örülnek. Most bánom már mért jobban le nem havaztam Bükködön? mért jobban le nem tiportam a' lábát? mért jobban be nem ütöttem az orrát? de nem, még sem! Barátom, én most látom, millyen jó ember vagyok, nem volt jó dolga annak a' kis lánynak, hogy hozzám nem jött, én neki most is jót kívánok, pedig haragszom rá; hát ha még feleségem lett volna? De illyenek a' leányok; nem tudják a' magok javát. Tormádon, hallom jól mulattak az nap, hogy tőlünk elmentek, tán akkor volt a' kézfogó. Megéreztem én ezt, azért nem mentem-el; pedig mikor leestem a' szánról olly ijedve kiáltott vissza, hogy nincs e valami bajom? hogy' higgyen aztán nekik az ember? Anyám nagyon készül a' lakodalomra, ma kereste a' rózsavizet is, 's én mondtam, hogy elfolyt Pál' napján, mellyen sopánkodni látszik, de sürgős dolgai nem engedték haragudni. Holnap megyünk a' lakodalomba, ha lehet elhivom a' kis menyasszonyt egy fordulóra, 's letiprom a' lábát, aztán az is az övé lesz, mért csalt meg? Nem tudom, Ti vagytok e' híva? Szeretném ha ott lennél; de húgodtól félek, mert majd agyon boszontana. Isten áldjon-meg, legyen jobb Vizkereszted valaha, mint nekem volt! –

Örülj, Barátom, én is örülök, aligha szükségem lesz rád. Halld csak! A' kis lány csakugyan Minka, és nem Tili. Azaz, hogy testvérek ők; de Tili ment férjhez, az én kis Minkám megvan. Mi anyámmal Tormádra mentünk. Én az után egyet sem szóltam, Anyám meg' mindég beszélt, hogy milly' jól járt a hadnagy, milly szép, jó feleség lett, aztán gazdag is. Én fütyöltem, mert ilyenkor mit is is tegyen az ember egyebet? Gondoltam azt is, hogy megkellene most már csak azért is házasodni; de nem tetszett, mert az illy maga megboszulás ritkán üt-ki jól, hát csak a' mint van úgy van! ezen megnyugodtam, 's Tormádra érénk. A' kis Minka futott-ki elejbénk, már koszoru is volt fején, és igen vígan; ez pedig mennyasszonyhoz nem illik! Megint azt kérdé mingyárt, nem ütöttem e meg nagyon magam, hogy szánjokról lemaradtam? „De hogy' nem Rózsám! felelék, azolta egész bal felem fáj.” „Szegényke!” így sajnálkodék tovább „már most annak én vagyok az oka – úgy e?” 's úgy nézett rám, Barátom, mint az áhítatos ember valami szent képre. Én is gondoltam sokat, ő is; aztán csak menénk, szótalan egymás mellett, mint a' haragos házas pár, mikor már békülőben van, a' folyosón végig, magunk sem tudtuk hová? „Hát az esküvő, kérdém, mikor lesz, kis mennyasszony?” „Ugy ám! csufolódjék csak” mondá pirulva, 's benyita egy ajtót.” Bementünk, de ott senki sem volt. Jól van! itt megtudom tőle, gondolám, mivel derekabb ember a' hadnagy nálam? Mert az embernek azért van szíve, hogy a' szerént szóljon. „Aztán Rózsám” szólék, mondja-meg, szereti e' hát igazán azt a' hadnagyot?” – „A' hadnagyot? hisz' az a' vőlegény” mondá, én meg' neki tüzelődtem, 's egyet fohászkodtam, akkorát mint a' fujtató. „Hej kislány! folytatám, csak én láttam volna meg előbb magát, aztán maga is másként gondolkodott volna, olyan pár lett volna mibelőlünk, hogy – – No de nem szólok, az Isten áldja-meg a' hadnagyával!” Itt egészen megszorult lélekzetem; tudod, mint mikor olyan fanyar, fojtós körtvét eszik az ember, Minka meg' csak sürgeté mit akarok a' hadnaggal? hisz' avval most az ő nénje Tili eszközik-meg. „Kicsoda Rózsám? – Tili? hát maga? kérdém hévvel.” „Hiszen mondtam már, felele, hogy én Minka vagyok, nem Tili; de mikor az embernek nem hisz, – aztán micsoda galiba ez már?” Illyenkor az ember nem tehet róla, úgy e? ha egyet ugrik. Én is így jártam, 's mikor már lábam alatt ropogott a' sok tojás, akkor vettük mindketten észre hol vagyunk? Gondolod! andalodtunkban, az életes kamrába menénk, hol sok tojás volt egy gyékényen, 's én szörnyű romlást okoztam most lábammal köztök. Elpirult a' kislány tévedésén, én meg' örültem, mert bizonyosan neki is ott járt az esze, hol az enyém, odakint meg' kerestek bennünket, mert már kezdődött az esküvő. „Istenem! hol is jár az eszem? megengedjen Bácsikám” így mentegeté magát Minka kijöttünkben. „Ne félj, kis hugom! mondtam én, jó útban vagyunk, már el nem tévedünk többet.” 's bemenénk. „Hol járnak lelkeim?” kérdé szívesen Tormádyé. „A csirkéjit mutatá-meg a' kis hugom” felelék. „Hiszen még nincs is neki!” mondá mosolyogva az asszony. „Majd lesz abból a' sok tojásból” mondtam 's a' hadnagy' pudlija ekkora már delicate nyalta lábamat. Anyám rángatott, hogy millyen a' csizmám? én meg akkor láttam hogy most is sárga a' tojástól, 's kimentem letisztítani. Így megy a' világ, Amice! ládd az egész állapot Tilivel csak abból támadt, hogy mikor az ősszel nálók voltam, megtetszett Tilinek zacskóm' hímzése, 's ez hugodnak egyszer elbeszélé, ő meg' mingyárt miket nem csinált belőle Bükködön? De most már jól van minden, 's V i z k e r e s z t kedves napom. Nyoszolyó lány Minka volt, a' vőfél meg' nem jöhetett-el, 's gondold! engem tiszteltek-meg tisztjével. Amice! úgy oda illettünk a' pap elébe, akár egy úttal csak áltestünk volna rajta mi is. Vígan voltunk egész éjjel, 's reggel felé itt ott, már beszéltek, hogy mi ketten biz' igen öszve illenénk! Én reggel haza jöttem, anyám még ott maradt vigasztalni az öröm anyát,

mert leányát igen sajnálta, meg' Minka iránt is, majd ha csendesség lesz, számomra szót tenni. Tilit Sárffőre vitte a' hadnagy, ön jószágára, hol quietálván, gazdálkodni fog. Nekem indulásom előtt jutott eszembe az, hogy Minkának írjak egy kis czédulát; mert néma gyerekek anyja sem érti a' szavát; illyes dolog úgy élő szóval nehezen megy, aztán sokan is hallják az embert. Míg bucsuztak a' vendégek, 's megindult a' násznép, magam maradtam egy szobában, 's ezt írák neki: „Hallja maga, szép kis lány! Én olyan szépet, meg olyan jót soha sem láttam mint maga; hát nagy kedvem jött a' házassághoz. Sok cifraság nem kell, hanem ha lehet, gondolja rá magát, 's jőjön hozzám, bizony nem bánja-meg!” Ezt indulásomkor bele nyomtam Minka' kezébe, másik markomban meg' egy öt forintos bankó volt a' szobalány' számára, ezt meg annak adtam; mert illyen állapotban egy két forintot az ember ne kíméljen. Minka futott czédulájával az életes kamra felé, tán rendbeszedi a' tojást, hogy meg ne lássa az anyja, én haza jöttem. Estére vagy holnap délre, várom az anyámat is, nem tudom mi hirt hoz? de illyenkor az ember mindég a' jobbat reményli. Servus! –

*

Januarius' 19d.

Amice! engem csak ér a' sok boszúság! Gondold csak, Tormádra vagyok citálva mint Incattus, hogy ott legitimáljam magamat. A' bíró Minka lesz, 's ez per se jobb, mint ha valami ránczos homlokú lenne, de az ember még is csak rösteli. Anyám ma délben jött haza, pedig haragosan, ettől én mingyárt megijedtem. Aztán beszélé, hogy Tormadyéknál én minden szerencsém elrontottam, pedig hogy' szerette volna menyének Minkát, azt a' jó kis lányt, 's anyja bátyjáról is szép successio marad rá; én álmélkodtam rajta; mert hogy' ronthattam volna én el szerencsém, ha csak a' tojást nem subsummálta az öreg asszony; dejsz' azt meg' megküldöm neki duplán, gondoltam, csak ne haragudjék. De az anyám mást emlegetett. Gondold csak, hogy én a' szobalánnyal levelezek. Aztán előhordott familiát, mindent, hogy én így mocskolom nemzetségemet, házamat, 's egymást illyest. Engem meg' majd a' mérge fojtott meg, mert szólni akartam, de nem hallgatott rám. „De honnét gondolnak ilyeneket?” kértem. Ők nem gondolnak, mondá, hanem látták is a' czédulát, mellyben irtam a' szobalánynak, hogy jőjön hozzám, én őt elveszem. „Czédulát?” kértem szemmeresztve, hisz' én azt Minkának adtam!” – „Már mi láttuk a' szobalánynál, mondá anyám, Minka meg sem merete mutatni a' mit neki adtál, csak zöpögött szegényke, hogy ezt nem érdemelte tőled.” Amice jól megértsd, Minka zöpögött, az a' jó kis lány, kinek én annyi bajt okoztam, 's még sem haragudott, ez már sok! De így jár az ember, ha nem megy az egyenes úton. Tudom már hogy' törént az egész historia. Mikor én Tormádról eljöttem, egyik markomban fogtam a' czédulát, másikban az új öt forintos bankót, mit a' szobalánynak akartam adni. De két egyforma darab papiros-darabot soha se tarts kezeden, Barátom, egyszerre, mert nem tudod mellyiket hova adod? Így jártam én, 's most ládd' mennyi bajom van miatta. Elfeldtem, hogy a' jobbik markomban van a' czédula, 's a' balból Minkának az öt forintos bankót adtam, ezt szégyenelte úgy szegény; a' szobalánynak pedig a' Minkának irt czédulát, 's ez tett ennyi confusiót. Pedig illyen esetben azt is elfelejti néha az ember, hogy mellyik a' jobb keze, ők is meggondolhatnak ezt. De hijában, az asszonyféle kényes portéka, vigyázva kell vele bánni, mint az üveggel. Anyámat már annyira mennyire convincáltam a' dolog felől, 's már most újra örül kis menyének; mert mondá, hogy egyéb akadály nincs egy részről is, de már most Minkáékat is meg kell kérlelnem, mert mondá anyám, hogy formaliter megharagudtak rám. Lám barátom! olyan az asszony, mint a töltött puská, mindeniknek van egy kényes billentyűje, mellyet ha érintünk, fölpattannak. Miket nem tettem én Minkával? 's eddig mindenre azt mondá „Oh semmi!” majd elvárom mit

mond most. De nem gondolom, hogy capacitálni ne lehetne, jó kis lány az, csak most az öt forintot apprehendálja egy kicsit. Téged ad omnem casum meghívlak vőfélelmenek, a' szobalánynak meg' adok 10 forintot, csak adja vissza a' czédulát. Jövő levelemben determinálni fogom a' lakodalom' napját.

Januarius' 21d.

Voltam Tormádon, már most semmi baj; de könnyű ott az egyezés, hol mind a' két fél hajlandó a' békülésre. Késő este lett, mire oda értem. Mig messze járánk olly bátor voltam mint birkák közt a' farkas, ha kutyát nem érez, minél közelebb jutánk, annál inkább aludt tüzem. Eszembe jutott a' szobalány, mit csinálok, ha meglátom? A' dolgot biz' én röstelni kezdem, még majd csufot üz az emberből a' cselédség. Evvel kellene, gondolám, legelőbb megegyezni valami jó módjával, a' többit majd elvégzem ottben. – Mikor oda értem, akkor ment a' szobalány egy gyertyával végig a' folyosón az életes kamra felé. Én leugrák, s' lassan utána kiálték: hej hugom! egy szóra! ő megállt, én oda értem. „Jerünk csak ide be, mondtam, mert féltam, hogy még Minka meg fog látni, aztán mit gondol? s' bemenénk. Kérdem itt: meg van e az a' czédulája, melyet a' multkor adtam? „Oh az a' czédula! felel ő, hogy is gondolt olyast a' Teins Ur? annyi bajom volt miatta, a' kiasasszonyunk majd a' háztól üldözött már el érte.” Ládd Amice! az a' szelid kis lány, még haragudni is tud; de ezen haragnak én örültem, aztán ki is lenne hasonló állapotban különb? „Én eltévesztém ám, mondtam, tovább a' lánynak, hugom, én neked mást akartam adni.” „Ugyan?” szóla kíváncsian. „Igen ám, egy bankót!” mondtam. „Ejnye, lám! mingyárt mondtam én a' kisasszonynak, hogy illyes valami lehet a' dologban; de nem hitte” felelt a' leány. „Ha vissza adnád folytatám tovább, mingyárt adnék egy 10 forintos új bankót.” Alig győzé köszönni a' nagylelkűséget, s' keresé keblében a' czédulát, honnét effective elől is vevé, én meg' neki adám az ígért bankót. Ez drága posta, illy kis czéduláért ugy e? de én még is szerettem, hogy ezen áltethettem. De képzelj rémülést barátom! Ezen pillanatban, midőn a' czédulat vissza cserélém, nyilik az ajtó, s' Minka lép-be, egy serpenyővel, zsírért, vagy miért. Mind a' hármunkat meglepe ezen jelenés. Ő serpenyőjét ejtette-el én a' czédulát, a' szobalány meg' a' gyertyát, s' így sötétben maradánk. Ez részint jól esett, mert a' színváltozások legalább nem voltak szembetűnők. A' szobalány gyertyáért kiszaladt, és mi ketten maradánk. Tán eltévedt Bácsikám? így kérde végre remegve Minka. Nem biz' én kis hugom, épen ide akartam jöni, mondtam nyersen, azt is elfelejtve hol vagyok. „Ugy? monda Minka, én hát roszkor is jöttem, engedelmet kérek” s' ment. Most vettem észre, hogy félre értők egymást, s' nem kellett volna mondanom, a' mit mondtam; de illyen esetben az ember esze hamar megáll, mint a' rossz óra. Most a' vissza váltott czédulát akarám keresni a' sötétben, s' vataráztam újjaimmal a' földön. Egyszer csak összecsapódik valami a' két ujjomra, s' azt sem tudtam merre szaladjak; sötétben ha az embert véletlen éri, nem is csoda ha megijed. Futottam a' konyhába megnézni bajomat, el nem gondolhattam valami skorpió ragaszkodott-e ujjomba, vagy egy patkány harapta-meg, mert igen fáj. 'S gondold, egy vas egérfogó csüngött-le ujjomról. Tormádné épen a' konyhán volt, s' csak elhült, hogy bérohantam, még inkább bámult az egérfogón. „Az Istenért! uram öcsém hol jár?” így sopánkodék, de én csak az ujjomat emlegettem, mert igen fáj. Levettem a' csaptát, s' mondhatom, jól megvágta két ujjomat, vérzett is. Erre még inkább kezdett lamentálni, s' kánforos pálinkát, ruhát, Minkát, egyszerre kiáltott. Csak ugyan ki is jött Minka, és quasi haragosan; de látván vérző ujjomat, ismét az

elébbi jó kis lány lett, 's futott be⁶⁶ szerekér.⁶⁷ Lám, barátom, olyan a' baj mint az asztalos' gyaluja; össze egyengeti az embereket, ha még úgy különböznének is egymástól. Én már felejtém ujjaim' fájdalmát, mert Minka fogja bekötni; de az asszony most is egyre sopánkodott. Bemenénk, 's Minka ekkorra már szép fehér gyolcsot készített sebemre. Maga nagyon bús volt, szemei mint jó nyári fölő, esőre álltak, de nem szólt, csak kötött; én is hallgattam. Hanem az öreg ur kérdé: hol jutottam az egérfogóba? Én gondolám, hogy legjobb lesz a' dolgot úgy elmondani a' mint van, 's elkezdém mingyárt a' czédulán. Erre Minka figyelmes lőn. Én mondtam, hogy nagyon rösteltem a' dolgot, hát a' szobalánnyal akarék elsőb végezni. Az épen az életes kamrába ment, én ott vissza váltottam tőle a' rosz helyre jutott czédulát, Minka bejött, a' gyertya elaludt, 's én a' sötétben czédulámat keresvén a' földön egérfogóba nyultam! „Azt hallám Rózsám” ezt vetém utána Minkához „hogy megharagudott; pedig higye-meg, mert igazán szólok, csupa tévedésből esett, 's elmondám azt is, hogy' történt? Az öreg ur nevetett, Minka is vidulni kezdett, 's kérdé a' czédulát. „Nem értem rá keresni, igen is megjísz-tett az egérfogó mondtam, ott lesz a' földön.” Minka kiszaladt egy gyertyával, 's nem sokára hozá a' czédulát, 's örömeiben szegény azt sem tudta mit mondjon. „Megengedjen bácsikám! így rebegett, én egészen mást gondoltam, már most miattam az ujját is megsértette!” „Semmi ez! kis hugom mondtam, több kárt tettem én magának Vizkeresztkor, még sem haragudott; hanem már most megcsókolom ám, hogy többé föl ne bomoljon a' béke” 's effective meg is csókolám az öregek' engedelmeiből, mint jövendő m á t k á m a t . Hej barátom! csók után szép ám a' leány, csak láttad volna, de én le nem tudom irni. Aztán a' lakodalom' napjáról szólánk, melyet a' jövő holnapban, Juliánna napra, mint különben is napamasszony' névnapjára határozánk. Most hát ujra, és valójában megújítom kérésemet, jőj-el vőfélemnek, mert már látom csakugyan megházasodom. Húgodat meg' a' kis mátkám csókoltatja általam, 's nyoszolyójának kéri. Reménylem, nem fogjátok megvetni egy ujpárnak szives kérését. Ládd Amice! Vizkeresztkor ezt meg sem gondolám; de irtam, úgy e, hogy az nekem nevezetes napom volt, 's csak ugyan mint boldogságom' kezdete, az is marad mig élek! Még lakodalomig tán látjuk egymást; de még egyszer kérlek Amice! ne executióskodjál annyit, 's úgy intézd dolgaidat, hogy minden esetre ott lehess. A' Csóri cigányokat fogom elhozatni, 's fogadom, hogy jól fogjuk magunkat mulatni. Ált röpi fölöttünk, barátom, az élet, míg egyet gondolunk, éljük hát a' jelennek örömeit, míg kivált magok kínálkoznak; különben nem is tudjuk, lesz e a' jövő olly boldog, mint az idei V i z k e r e s z t ?

Kovács Pál.

BAJNOKDÍJ.

Három ifju bajnok ége
Egy szép szűzért hajdanán,
Már is értek harcra kelnek,
De imígy szól a' leány:

⁶⁶ futott-be

⁶⁷ szerekér

Illy küzdés csak búra késztet,
Más adót kíván e' szív;
Künn az ellen, kardot annak,
Hon' s szabadság arra hív!

'S a' ki nékem onnan hozza
Majd a' legszebb hősi jelt,
Még ha keble értem érez,
Birja ezt a' hű kebelt.

És az ifjak vészbe szállnak
Nyerni kettős koszorút,
'S vívnak, míg a' tört ellenhad
Futva végez háborút.

Büszke Tódor jó először,
Lova szinte roskadoz,
Annyi boglár csillog rajta,
Annyi gyöngyöt kincset hoz.

A' vad Ákos jó nyomában
Bús rabok kísérik őt,
Hoz fegyvert, hoz paripákat
És egy izmos basafőt.

Későn érkezik jó Béda
Nyájos arcza halovány,
'S mint hó közt a' rózsá' kelyhe
Ég seb mellén, homlokán

Halvány bajnok! érzetemnek
Titkos vágya ím betelt,
Mély sebet hozsz, hős virágot,
Tettben bús szerelmi jelt.

Így a' szűz, de büszke Tódor
Porba sújtva kincseit
A' seb, szól, még nem elég jel,
Mondja kiki tetteit.

Én az ellenvárba' dulva,
Vár patakhhoz ontva vért,
A' vezértől küzdve nyertem
Ezt a' kedves csalfa bért.

Én magát ölém, mond Ákos,
Bár híres volt ereje
'S minthogy népe véle dőlt-le
Kincsinél nagyobb feje.

Én törék mind erre utat,
Én első a' vár' falán,
Így levétek győztesekké
Elszánt tettem' vérnyomán.

Így szól Béda 's nem vitatja
Senki már a' hősi jelt,
És ő nyerte, és ölelte
A' kéjhabzó szűz kebelt.

Kisfaludy Károly.

SZELLEMHANG.

Hajnal szült engem, fiatalka tavaszkori hajnal;
Rózsa valék 's olly szép mint maga az ifju tavasz.
A' tavasz elhervadt, lomb-hultan gyászol az erdő,
Rétek' víg zöldét hó fedí 's éjszaki fagy.
Engem is elfedezett. Mit sírsz kegyes édes anyám, mit?
A' tavasz elhúnytán fülmile nem kesereg.
Ám de te sirj! A' tavasz megjön, meg ezernyi virága:
Gyermekek, édes anyám, ő vele fel nem üdül.

*B***

ZRÍNYI ÉNEKE.

Hol van a' hon, mellynek Árpád' vére
Győzelemmel húlla szent földére,
Melly nevével hő szerelmet gyújt?
'S messze képét bujdosó magzatja
Még Kalüpső' keblén is siratja,
'S kart feléje búsan vágyva nyujt?

Itt van a' hon! ah nem mint a' régi,
Pusztaságban nyulnak-el vidéki,
Többé nem győzelmek' honja már.

Elhamvadt a' magzat' hő szerelme,
Nincs magasra vívó szenvedelme;
Jég kebellet fásult szívet zár.

Hol van a' bérce és a' vár felette,
Szondi, mellynek sánczait védlette
Tékozolva híven életét?
Honnan a' hír felszáll 's arcultatja
Lángsugárit távol ragyogtatja,
'S fényt a' késő századokra vét?

Itt van a' bérce! omladék felette,
Melly a' hőst és hírét eltemette
Bús feledség hamván, 's néma hant.
Völgyben ül a' gyáva kor, s' határa'
Szűk köréből őse' saslakára
Szédeleg ha néha felpillant.

És hol a' nép melly pályát izzadni
'S izzadás közt hősi bért aratni
Ősz atyának nyomdokin tanult?
'S szenvedett bár 's bajról bajra hága,
Hervadatlan volt szép ifjusága;
A' jelenben mult 's jövő virult?

Vándor állj-meg! Korcs volt anyja' vére,
Más faj állott a' kimult' helyére,
Gyöngé fővel, romlott, szívtelen;
A' dicső nép, melly tanult izzadni,
'S az izzadás közt hősi bért aratni,
Névben él csak, többé nincs jelen.

Kölcsey.

A' BARÁTSÁGRÓL.

Segur után.

Aristoteles gyakran így szólott: „O barátim! nincsenek többé barátok;” 's Cato azt állította: „hogyan annyi dolognak kell egybe jőni egy barát' formálására, mennyinek egyesülete három század alatt alig történhetik.”

Egy ifju persa katona igen derék lovával pályabért nyervén, közbámulást 's dicsőséget aratott; Cyrus kérdé: „néki adná e lovát birodalmáért?” Nem, uram, felele az, de igen is oda egy igaz barátért, ha találhatsz, 's adhatsz nékem egyet.”

Mind ez azt mutatja, hogy a' régiek csak keveset tartottak barátjoknak, 's ismerték becsét 's ritkaságát a' barátságuknak.

Mi valójában nem vagyunk olyanok, mint ők; barátokat sereggel tartunk, 's mindenütt találunk, sőt nincs könnyebben szórt, 's inkább lealacsonyított nevezet, mint a' baráti; gyakran beszédünkben a' leereszkedés, vagy megvetés' kitételévé válik. „Barátom!” így szólunk a' posta kocsihoz, „adok⁶⁸ néked egy aranyat, ha elviszesz egy óra alatt Versaillesba. Barátom! ha lármázol bécsuknak; így inti meg egy elmenő az utcán tivornyalót. Barátom! mond a' bíró az előtte álló betyárhoz, ez úttal megmenekszel, nem lévén elég bizonyosság ellened, de ha nem javulsz, felakasztanak.”

Melly sok tévelygés a' barát' nevezetében! hány férj nem nevezi önnön barátjának felesége' barátját! hány házi barát' nem hoz a' házra zavart 's pörpatvart! Melly sokan mondják barátjaiknak korhelységek', kicsapongások' pajtasait, fortélyoskodások' részeseit, 's nagyra vágyások' vivó társait! Azok is, kik nem élnek illy aljas értelemben ezen kitételrel, mely igen különösen elfacsarják igaz értelmét!

Nem hallod e gyakran az elbeszéltséj' bizonyítására mondani: „hallottam egyikétől feles barátimnak.”

Egykor Chevalier Coigny a' Palais-Royalban 3000 aranyat nyert, melyet kalapjában tartott; egy ember közelít hozzá, 's így szól: „édes barátom, szívesen kérem, méltóztassék nékem 200 aranyat kölcsönözni” Barátom! felele a' Chevalier, hogy ha meg tudja mondani, kinek hívják. Ez a' kérdésre nem tudván felelni, látja, édes barátom, viszonzá a' Chevalier, igen nagy bajba kerülne módját kapni a' pénz' vissza fizetésének, ha kölcsönöznék.

Sok asszonyosság gyakran szokta mondani portásának: fáj a' fejem, nem kell, csak barátimat hozzám bocsátani; kiknek lajstroma majd mindég 30 névre is felmegyen.

Miként lehet, hogy egy illy szent név' megförtelmezése ennyire szokásba jött? A' módoság okozza e, mely mindenkinek hizelkedni akar, 's a' közönséges ismeretséget is a' barátság' nevével tiszteli meg?

Nyelvünknek szegénysége e? 's nincsenek e kitételek az ismeretségek', vagy megbecsülés' különböző nevei' kifejezésére?

Nem tudom, de ezen rossz szokás mindég felháborított. Hihetőleg, mivel szentségét szepőlősi-meg egy érzésnek, melly örökké hódolásom''s tisztelem' fő tárgya volt.

Ámbár a' régiek nem vették ezt olly könnyen, még is mindenből azt látom, hogy ők is elégszer visszaéltek a' barátság' nevével, mellyből vélekedésem szerint tetemes tévelygések születtek e' tárgy iránt; 's midőn Biás, a' hét bölcseknek egyike, azt mondta, hogy sok előre látás szükséges a' barátságban, 's úgy szükség szeretni barátinkat, mintha egykor őket még gyűlölnünk kellene. Bizonyos, hogy ezen görög a' társaságokban lévő barátairól, gyönyörűsége' társairól, foglalatossági' segédeiről szólott, kikhez való érzéseinket holmi véletlen eset is megváltoztatni, 's a' hozzájuk kapcsoló lánczokat elszagztatni elégséges.

Socrates helyesebben vélekedett, midőn azt felelte azoknak, kik házát igen kicsinynek találták: „Adná Isten, hogy örökké igaz barátokkal lehetne tele.” Tudta Socrates, hogy nem lehet embernek sok barátja; közelített az igazsághoz, de nem érte-el. A' Barátság ollynagy birtok, hogy csak egy valódi barát is már megbecsülhetetlen kincs, egész életünkben keressük gyakran a' nélkül, hogy rá akadhatnánk.

Honnan van hát sokaknak olly feles barátok' birtokában való hitök?

⁶⁸, adok

Valljuk-meg, hogy mind azoknak, kik sok barátjaikról beszélnek, soha egy valódi barátjuk sem volt. Montaigne igazán mondta: nagyon nagy csuda megkettőződni, nem ismeri ennek nagyságát a' ki meghármasodásról beszél. Nem tudják, mely egyformasága a' karakternek, minő egybe hangzása az érzéseknek, mely ön megtagadás szükséges egy igazbaráti szövetségre annyira, hogy azt lehessen mondani felőle, mit Montaigne Boëtieről: „az én akaratom bele volt olvadva az övébe, övé az enyémbe; oly tökéletesen voltunk egyesülve, hogy a' forradás sem látszott már. Tudod e mért szerettem? mivel ő én, ő maga volt, inkább bízam volna magamat reá, mint önnön magamra.”

Illy barátság csak tulajdon magát festheti, az ész sem kigondolni, sem utánazni nem tudná; ez a' lelkek házassága: 's több a' szerelemnél. Ez szűnik, kevesedik a' kedvtelés által, amaz a' véle éléssel nő. Ez maga a' boldogság, 's az örömek' legtisztább egő pontja.

Már Ennius mondta: „ilyen barátság nélkül nincs élő élet.” S valóban élet e az, melyben nincs, ki velünk bánkódjék, velünk örvendjen, kire bizhassuk minden titkainkat, 's kiét viszont birhassuk, és a' ki gyámolunk, segédünk legyen, vívni a' sors' makactságával, a' szerencsének csapásai 's az idő' ki nem kerülhető ostromai ellen.

Cicero így határozza-el a barátságot: „Tökéletes egybehangzása isteni 's emberi dolgoknak, mely szivesség 's gyengéd aggodalommal van egybekötve”. Istennek ajándéki közül, ugymond: némelyek többre becsülik a' gazdagságot, mások az egészséget, ezek a' megtisztelés' dicsőségét, amazok a' kedvteléseket. Mind ezek múló 's veszendő jók. Kik a' legfőbb jót a' rénybe helyeztetik jobban gondolkodnak; de a' rény maga önnönébe foglalja 's származtatja a' barátságot, mely nála nélkül fen nem állhatna.” Az irigység elhervasztja a' dicsőiséget; fortélyok előmenetelünkben hátra vetnek; egy politikai zivatar szétfújja birtokunkat; a' legcsekélyebb visszás eset egészségünket elgázolhatja vagy megronthatja: a' barátság sokkal állandóbb', kiterjedtebb javakat ajánl; melyeket újra feltalálhatunk mindenhol. Soha nem idegen, idejét örökké eltalálja; soha nem alkalmatlan, a' boldogságot teljesebbé, a' szerencsétlenséget szenvedhetőbbé teszi.

Nincs értelemmel 's ésszel bíró egy ember is, ki ne érezné, mely igazak a' barátság' ezen dicséretei; kiki elismeri, hogy legfőbb szüksége ez a' szívnek, senki nem képzelheti, hogy a' nélkül élhessen. Scipio azt hitte: „hogy maga Timon, az embergyűlölő, ki haragudt minden emberre, bizonyosan ohajtott volna találni valakit, ki egyet értett, együtt gyűlölt volna vele.”

Tarentumi Architas' vélekedése szerint, egy ember, kinek szabad volna mennybe emelkedni, 's ottan láthatni az istenségeknek minden remekeit, minden titkait a' természetnek, elunná ezek' szemlélését, ha nem volna egy barátja, kivel beszélhetne ezen csudákról. Kétségbe nem hozható dolog ezeknél fogva, hogy minden ember tiszteli, 's keresi a' barátságot.

Vizsgáljuk-meg tehát, hogy ezen közönségesen ohajtott birtok miért oly ritkán megnyerhető. Valjon nem az e oka, mit a' bölcs Diderot mondott: „minden akarja, hogy barátja legyen, de senki nem akar az lenni.”

Azon boldogság' elérésére, melyet a' barátság nyújt, meg kell azt munkálódva érdemelni, 's erkölcsi jónak kell lenni, mert igazán mondták a' régiek, rény nélkül nem lehet barátság.

Mit akarsz midőn barátot keressz? Először is remélsz embert találni, kinek csodálhatod, 's szeretheted jó tulajdonait, kivel a' jó 's bal sorsot meg kell osztanod: különben lehetséges e egy felemelkedés, egy rény nélkül való embert csodálni? szerethetsz e egy embert, kinek ítéleteiben nincs valóság; hajlandóságai ingadók, kinek véleményeiben nincs nyíltszívűség, 's egyformaság kedvében.

Akarod, hogy barátod gyengeségeid ellen ótalmazzon? erre szükség, hogy ő erős legyen; titkaidat reá bízod? szükséges, hogy ő próbált emberségű, hallgató, 's megbízható legyen.

Ime, már illy kevés szókkal, hány erkölcsi jó oldalt kívánsz egy emberben, hogy barátodnak fogadhasd. 'S légy meggyőződve, ha találkozik ilyen, épen azon szép tulajdonokat kívánja-meg tőled, hogy magáénak valljon.

Igaz, hogy emberi gyarló teremtésben nem lehet minden erkölcsi tulajdonok' összveségét keresni; ezt akarni annyit tenne, mint chimérává változtatni a' barátságot; de bizonyos, hogy legalább a' főbbekkel birni kell, hogy lehessen érezni, 's mással is közleni ezen érzést: ez az oka, hogy illy boldogság mindég olly ritka volt, 's hogy századok kellenek Orestes 's Pyladesekre, Scipiokra 's Laeliusokra, Sullyre 's IV. Henrikre.

Ha a' barátságnak rény helyett, hasznot tennél alapjául minden községi barátságokra szert tehetsz, mellyek elméidet mulathatják, de megcsalják a' szívet, és soha be nem töltik.

Illy barátok azok, kik sokasággal vettek körül jó szerencsédben; de egyedül hagytak nyomorúságodban.

Hogy ezért panaszkodjál, jusod sincs. – Haszon egyesítette? ha a' haszonnak vége, az egyezésével szét van hasitva; gyönyörűségek lánczolták hozzád? közeledik az öregség, 's a' bájak tűnnek; ugyan azon egy vélemény pártosai kötöttek e barátságot? a' helyeztetés változott, változott a' vélemény; épen ez fog szétválasztani. Könnyelműség támaszkodhatik e könnyelműségre?

Lucilius irta Senecának, hogy a' levelét vivő neki barátja, de mind e' mellett is ajánlotta, ne tudatná véle dolgaikat. Seneca így felelt: „Kedves Luciliusom! illy tartózkodással lenni ezen ember iránt, annyit tesz, mint ugyan azon levélben mondani, ő barátod, 's egyszersmind nem is barátod. Hát a' barát' neve előtted csak egy könnyen oda vethető kitétel, mint a' t i s z t e l e - t e s a' Candidátusokra, 's a' p o l g á r nevezet akár kire, kit elől utól találsz 's neve nem jut eszedbe.” Jól mondta, igen nagy csalódás azt gondolni, hogy lehet barátság, tartalékot nem ismerő bizodalom nélkül.

A' barátságban tehát két fő jó birtok vagyon: szeretet, és bizodalom. Ezen két fő jóval élésre látod, hogy mi kell: jóság a' szeretetre, becsülés a' bizodalomra.

Adok néked, mint hajdon mondta valaki, ezen fő boldogság' elérésére egy hatalommal vonzó báj, mellynek nem kábító ital, nem varázslás ad erőt, igyekezzél, hogy ten magaddal megelégedhessél, 's fogsz barátra találni, kivel megelégedhetel, szeress 's fogsz szerettetni.

Minekutána látók mennyire facsarták-el természeti értelmét a' barátság' nevének; minekutána elhatározók, mi az igaz barátság, 's felkerestük a' módokat miként lehessen ezen drága kincset feltalálni 's birni, vagyon még egy igen jeles, mindenkit érdeklő 's figyelemre méltó kérdés; annyival inkább, hogy a' barátságról legjobban írók igen különböző vélekedésekben voltak felőle.

Férfiak, vagy asszonyokban lehet e inkább remélni, hogy találhassuk ezen erős 's mégis gyengéd érzést, ezen tündér kecsét az életnek, mely szenvedéseket enyhít, 's kettőzteti a' boldogságot?

Ha annak meghatározására, valljon mellyik alkalmasabb a' barátságra a' két nem közül, elég volna az érzékenyebbiket választani, ugy kétség nem lehetne. Bizonytal az asszonyoknak érzéseik gyengédebbek, mint a' férfiakéji. Csak két dolog foglalja-el őket a' világon: tetszeni 's szeretni. Előttök a' dolgok semmik, a' személyek mindenek, vélekedéseik is csak érzések' szüleménye. De éppen ezzel árt egyik a' másikának; a' tetszés' örökös vágya gátolja, hogy egymást szeressék; szüntelen való vetélkedések akadály barátságokban.

A' férfiak csak némelly esetekben 's tárgyakban vetélkedő társok egymásnak; az asszonyok közt való vetélkedés közönséges 's szinte örökös. A' történetek is, melly sok elszánt anyák bá-

torságát, mennyi leányi hív érzést, 's hány hős lelkű feleség' nevét nem teszik halhatatlanná, de egy vonást sem találunk, mely két asszony' egymáshoz való barátságát tenné nevezetessé.

Montaigne helytelenül következtette, hogy az asszonyok barátságát nem érezhetnek; állítása szerint a' természet ezen bájos virágokat csak a' nyugalom' számára teremtetten, 's csak arra határozta, hogy az élet' pázsintját szelíden ékesítsék; azonban a' férfiak hasonlóak a' kemény tölgyekhez, melyek magosak 's kénytelenek egymáshoz támaszkodni, hogy az őket szüntelenül csapkodó szélvészeknek ellentállhassanak.

Csalatkozott ebben jó bölcselkedőnk. Bizonyára az erősebb, a' nagyra-törekedőbb, az elfoglaltabb nemnek lehetne a' barátságot⁶⁹ inkább nélkülözni 's a' gyengébb 's érzékenyebb nemnek szükségei közé kellene, hogy tartozzék.

Asszonynak férfihoz való barátsága a' legtökéletesebb barátság, és az életben legédesebb kötés; leginkább haszonkeresés nélkül való, legkevesebbé van kitéve vetélkedéseknek 's egybe-háborodásoknak.

Itt feltalálhatni, mit a' barátság leginkább megkíván: hogy két akarat egybe oldadjon, 's két lénynek csak egy élete legyen; ez minden rang, érték, 's elme-tehetségbeli különbség tökéletes megtagadása; ez közös megegyezés. Eltörli barátja' gyengébb voltát 's felsőbbségének mint ön magáénak örül.

Ezen egész egyformaságban való megnyugvás, ezen önszeretetről való tökéletes lemondás nagy akadály két férfi között; nagy lehetetlenség két asszony között: de valódi kedvtelés, édes csere inkább mint áldozat, asszony 's férfi közt.

Nézzed ezen bájos nem, mely gyengéd érzéssel szánakodik gyengeségeinken, fedezi-fel előttünk hibáinkat, mint találja-ki legrejtettebb gondolatinkat, mint repül lelkünk' legszerényebb ohajtását bétölteni, 's azt fogod mondani a' mit Tomas 's én, hogy ha hasznos is nagy esetekben a' férfi barát, de az egész élet' boldogságára asszonynak barátságát kell ohajtani.

Báró Wesselényi Miklós.

ILKA GYULÁNAK.

Heroíd.

Nem hazaföldemről, idegen fogságbeli lakban
Titkon írott levelem hív segedelmre, Gyula.
Mert te maradtál csak, ha maradtál még is, egyetlen,
A' ki előtt bízást önthetek árva panaszt.
És ha jegyes kéznek, ha becsők van vői szavaknak,
Ezt kötelességként tőled ohajtani szabad.
Szarvait a' deli hold kétszer burkolta homályba,
Tölt fényben lebegett kétszer azolta megint;
Hogy nemes ősi lakunk Tételben téged örömmel
Vendégül fogadott, 's vőnek atyámmal anyám.
Boldog pillantat, ha lehet boldognak itélnünk,

⁶⁹ barátságot

A' mit utóbb az üdő' mostoha karja lenyom;
Boldog pillantat, mikoron jobboldba remegve –
Mert remeg a' nagy öröm – jobbomat által adám.
És gyűrűket váltván fogadánk hűséget örökre
'S szálla szüléimnek karja megáldva reánk.
Szólni sokat vágytál, de tudád csak mondni: szeretlek
'S lassudadon rebegék ajkaim: „Ilka szeret.”
Kék szemeid hév gyönygyü könyűk' özönében uszának,
Tiszta szerelmednek gyöngyei voltak azok.
Nyelvemen olly szó nincs, 's fog titka maradni szüvemnek,
Melly elöladhatná akkori érzetimet.
Ah de keserves sors, mint fordula balra reményem,
Mennyi veszély 's mi vadúl szállt fenyegetve reám!
Tudnillik rózsás ajakit bár nyissa mosolyogva
A' hajnal, véstől nem szabad a' nap azért;
'S a' ki kegyes széllel tengerre bocsátja hajóját,
Féljen, mert kétes, köthet e partra utóbb.
Kelni jövendőmet véltem tündéres alakban;
'S íme vagyok most rab, milly keserű csalatás!
Vajha, kegyes, miután hütömet jobbommal ajánlám,
Vittél volna legott ősi lakodba veled;
Vagy ha csak egy nappal késél is volna továbbad
Bánatos inségtől most nem epedne szüvem.
De te sietve vevéd, a' hárombérczek' urához,
Tőlem válva 's talán válva örökre, utad'.
Nem vádollarak ugyan – mert szent törvénye magyarnak
Menni, királynak hogyha idézi szava –
Még is súlyos igen, kegyesétől hogyha szerelmem
Elvonz a' hivatal, nem panaszkodni reá.
Elszakadál tőlem; 's kebelemben, messze homálykint,
Sejtém, kinfelleg kezde borongni legott.
Sok jel adá tudtomra, ha jelt hüvelyezni tanultam
Volna, mi szörnyü csapás tér közelítve felénk.
Ölte szokatlankép komor arcot hirtelen a' nap,
'S jött mormolva kelet 's dél körül égi ború.
Visszatolongottak dühödött hullámi Tiszának
'S a' haragos mennynek lángkövi hulltak alá.
Károgató hollók szédelgtek hosszú sereggel,
Vészintő madarak, Tétel' oromja felett.
Éj lön, nem látszék sem hold sem csillag az égen,
Én nyoszolyámba dülék hajtni nyugalmra fejem'.
Hajtni nyugalmra fejem', ha nyugalmat tudna találni,
'S nem virrasztana túl éjeken a' szerelem.
Hányszor ugortam fel, rezzenvén szűben ijedten,
Ellankadva rogyék vissza helyemre megint.
Hányszor rémledezett fülcimben szellemi lassú

Ajkokon illy sugalás: „Kelj hamar, Ilka, tova.”
 'S hajlani kész voltam; de marasztva pirongata dajkám,
 Mért nem tettem, mint tenni parancsla szüvem!
 Nem mindenha helyes, mit az ész komor okkal igazgat,
 A' szüv' ügyét csak szű érti, 's nem érti balul.
 Mert csak alig kezdett szendergés szállni szememre,
 Zaj harsog, 's kardok' vad csörögése kívül.
 Elrémltem, ijedt mellem kettőzte veréseit,
 'S ájultan pihegék agg nevelőmnek ölén.
 A' zajogók teremem' küszöbét közelítve rohannak
 'S nagy foku vas bárdok törnek előttök utat.
 Rám ropog a' zárlott ajtó, 's kardrántva tolongnak,
 Borzasztó jelenés! a' gonosz orvok élém.
 Nem tudom erre mi ért, mert megmerevültek aléló
 Érzékim – bár szűnt volna meg életem is!
 A' kinos álomból szemeim felnyitlak ugyancsak,
 Ám de azért, hogy ujabb fájdalom ölje szüvem'.
 Gyors evezős sajkán ragadának az éjjeli rablók,
 Hol kiterült árját önti Dunába Tisza.
 Bolgárok voltak, közülök termetre kiválván
 Zákó mint őrnagy⁷⁰, 's a' komor arczu Mladin.
 Rettenetes karuak, ha erőt kell törni erővel,
 'S úszni buvárokként víznek alatta tudók.
 Elfojtott kinaim most kezdtek omolni könnyűkben,
 'S fuldokoló mellem' jajjai vertek eget.
 „Hajh hova hurczoltok, kóborlók, gyöngé leányzót?
 Szégyen erőtelenen férjfinak edzni erőt.
 Nem keresém soha én lappangva veszélyteket, ártni
 Mint is tudna, csatát a' ki remegve kerül?
 Hát elváltatok, óh éltemnek gyámjai, tőlem
 Gondviselő nemzóm és te szerelmes anyám!”
 Így nyögtek panaszim, 's uj zajtól döbbene lelkem,
 A' kormányviselő gyorsan evezni kiált.
 Visszatekintek 's ím két csolnak szárnyal utánunk,
 'S terhelt sajkánkat körbe keríteni rohan.
 Telve reménységgel, hogy mentségemre leendnek
 Felvidulék, de jajosb lön csak azáltal ügyem.
 Fegyvert öltve ugyan, de feletlen számmal atyám jött
 'S véle anyám; értem veszni jövőnek el ők.
 Már nyomon értek volt bennünk, 's sajkánkba vetették
 Csáklyájik' hegyeit, 's küzde aczéllal aczél.
 „Orvok, harsog atyám, adjátok vissza leányom”.
 „Gyermekem óh Ilkám!” sirva rebegte anyám.
 Erre Mladin 's Zákó dárdát markolva rohantak

⁷⁰ ornagy

A' hullámba belé, innen ez, onnan amaz.
 Nyelte hab a' vad férfiakat, gondoltam örökre
 Nyelte, de fényes egek! mondni is iszonyodom.
 A' két csolnakszer szörnyet roppanva fenékkal
 Fordula, 's mentségem' drága reményi velök.
 Úszva haszontalanúl törekedtek partig evezni,
 Zákó nyomta, 's Mladín dárdahegyekkel alá.
 Én magam éltemet, ezt látván, áldozni haboknak
 Szántam, 's hogy maradék, volt oka gyöngé erőm.
 Semmi reményem már, visznek rablóim örülve,
 'S napfelkeltekor a' Szávatorokba jutunk.
 Állván a' parton jövetünket leste Nikétász,
 Várnagya Nádornak, 's a' lator orvos' ura.
 Ő kohlotta reám e' kínos terheket, égvén
 Ocsmány lélekkel szűzi szemérmem után.
 Örvendett szilajúl, 's a' fellegvárba hizelegve
 Kísérvén lakot a' fénypalotában adott.
 A' fejedelmi Zalán, mondják, Alpári mezőkről
 Árpádot futván, itt telepíte lakást.
 Itt ölelé kéjhölgyeit; a' bájkellemes Ínót
 'S szőke Melittáját Tételi harcza után.
 Elzáratva nyögök, körülöttem szemfüles agg nők
 Sürgnek, alig leltem néked is irnom időt.
 Éjjeleim' nyugtát könyűjim' sebes árja zavarja,
 Könnyü vidámságom' szelleme 's színe oda.
 A' buja szándékú várnagy sürgetni naponnan
 Megjelenik, 's nőül birni kívánja kezem!
 Elviselé békén állandóságomat eddig,
 Ám félek, mert nő gerjedezése felém.
 Oh Gyula, Ilkának hahogy él emléke szüvedben,
 'S mit fogadál mint vő, védelemére siess.
 Mert vagyon ahhoz erőd, Salamonnak vagy te kegyencze,
 Nyujtani segédét kész a' tüzes ifju király.
 Géza is embered, a' bölcs ész; 's a' baltacsapással
 Rettenetes László, ki maga harczban ezer.
 Vagy ha nagyokhoz nem méltó díj kelni csatára
 Gyöngé leányzóért, 's hozni zavarba hazát;
 Nem magam én, ezeren nyögnek karotoknak utána,
 A' haza' véghegyeit dúlja, rabolja görög.
 Többé nem hadivár, zsákmányok' rakhelye Nándor,
 Összetakart vagyonát nékie gyűjti magyar.
 Illik, igazságos feleinkért állani bosszút
 'S mellyet másra vetett, ejteni törbe latort.
 Bár mentül hamarébb falainknak alatta csörögjön
 Fegyveretek 's köztök, kedvesem, a' te karod.
 Úgy, hiszek istenben, meglészen alázva Nikétász
 'S Ilka Gyulájának biztos ölébe repül.

GYULA ILKÁNAK.

Érted epedtemben nézék a' tételi partról
Tétova, kémlelvén tégedet, Ilka, szemem;
Hogy kezeimbe jutott leveled, 's méltatlan ügyednek
Abrazolt képét benne megértnem adád;
Tűz lön minden csepp ereimben, lángola bosszúm,
'S a' féltő szerelem' kínja dühödve gyötört.
Égi sötétségben dúlsz hát hajdanta dicső nép?
Égi sötétségben vesszen örökre neved.
Napféynél rettegsz, alacsony, mérkőzni nemünkkel,
A' hír' napja ne is keljen egedre soha.
Ilka, hová lettél! feselő rózsáidat eddig
Nem magyar új, idegen' kéje szakasztja talán.
Durva karokkal ölel, 's dül hóválladra latornagy,
'S csókokat ajkáról ittas ajakkal oroz.
Vagy ha szüvét érdeklí talán bájkelleme szépnék
Sárga fodorhajadat lengeti újjáival,
'S ellágyulva mosolyg-fel kék szemeidnek egébe,
Mert közös a' szerelem, a' vad is érzi tűzét.
Érezi; 's érezné rablód is vajha kevesbbé,
Ugy nem lenne, kegyes, félni miattad okom.
Mert csak alig serdül, már mesterkélni szerelmet,
'S csábítgatni tanul a' mai púha görög.
Olvadozó szűnek jeleit hazudozza hizelgve,
Tiszta hevet tettét vágyiban a' buja is.
Földig alázva eseng az imádott nőnek előtte,
Hajh pedig a' leborult férjfi veszélyes igen!
Kellemidet bár csak tudnád leplezni titokba,
Hogy ne tekínthetnék a' buja vizsga szemek.
Ám de mi legvonzóbb, nem rejtheted; égve lobog két
Csillaga képednek, 's hajnali tiszta hava.
Fürtid aranyjával szellőcse ha játszadoz olykor,
Zsákmányúl szemnek nyujt habölelte nyakat.
Szólj kímélve nagyon, vagy félre vonulva ha szükség:
A' ragyogó fogsort felfödi nyílt ajakad.
És noha szűben epedsz, könnyüidnek nyomjad el árját;
Vagy lehetetlenség? sírj, ha magadra maradsz.
Hogy ne nyugaszthasson csábító' szózata, melyért
Számot tartson utóbb, 's légy kötelezve neki.
Édesget kitkit 's vonz a' szolgálati készség,
'S illik, részt ha ki vett benne, viszonznia is.
Ilka, mi féltékeny gond tépdeli keblemet érted!
Adj' isten, ne legyek bús panaszimban igaz.
Hogy magadat tudd óvni mitől, intélek ez okból,

Mert őszinte szívűt csalhat az álnok eszű.
 Csélcsap férjfi-ledérséghez nincs szokva magyar szűz,
 Őtet háza' körén őrzi szemérmes anyja.
 Játszani kaczer szemmel, 's szüveket hálózni nem örvend,
 A' neji hűséget kezdi tanulni korán.
 Fátyol alatt jelenik-meg, hol bajt vívna az ifjak,
 A' diadalmi babért nyujtani mégyen oda.
 Égve dücsingertől küzd akkor az ifju leventa,
 'S nem puha lágysággal tetszeni vágyakodik.
 Mert szép, 's vajmi dicső szépektől venni jutalmat,
 És ha szelíd ajakak zenghetik: „ez deli hős.”
 Nincsen üdő, nincs olyan erő, melly vetni-ki tudná
 Elméből azt a' szép ragyogásu napot,
 A'Tisza' torkánál mikoron valamennyi leventán
 Dárdával vettem, vettem evezve erőt,
 És te szerény pirulással élém közelítve lebegtél,
 És a' bajkoszorút tüzte hajamba kezéd.
 Ott foga elsőben szikrát, vete lángot is elsőbb
 A' szerelem bennem, melly lobog, Ilka, feléd.
 És ha leányszüveket becsület hódítani erénnyel,
 Hogy kedvedbe vevél, annyiba' büszke vagyok.
 Jaj de sikos sarkon forg minden az égnek alatta,
 És az öröm mellé bú szeret állni közel.
 Ám legyen: így akará ezt a' természeti rendszer,
 Nő 's édesb az öröm munka 's veszélyek után.
 Bajviadal hozzám szüvedet vonzotta kezeddél,
 Bajviadallal kell lenned enyémnek utóbb.
 Végy szüvet és bízzál, van erő még annyi nemünkben,
 'S érdekel annyira még kedveseink ügye:
 Hogy torolatlan nem hagyjuk feleinket epedni,
 Meglakol a' bolgár, 's a' buja lángu görög.
 A' szerelem 's a' honszeretet gerjesztteni fognak,
 Isten lesz paizsunk, ő vet igazra szemet.
 Még fognak szemeid 's elsőben függeni rajtok
 E' sorokon, Nándort már körülönti hadunk.
 Vévén szüvre nemes népének mostoha sorsát
 Fegyvert öltve közelg a' tüzes ifju király.
 Véle magas László, 's bölcs Géza királyi vezérek,
 A' harczoknak iker menykövi 's bátor Opos.
 Gyöngé nemed mint engedi, légy te is Ilka segédünk,
 És viadalminkban nézz-le figyelve reánk.
 Némelly nap, ha dühösb szél fog kavarni felettünk,
 'S hallod, hogy készül nagy rohanásra hadunk.
 Jól vígyázz: ha Zimony' dombján füstoszlopokat látsz
 Kelni hat osztályban, lészen ez a' mi jelünk.
 Akkor ügyes kézzel vess a' váralji toronyba

Gyujtószer, melly gyors lobbal emelje tüzét.
Rajta ütünk a' lángba szorult görög őrhadon akkor,
Mí rohanunk ketten bátor Opossal elől.
Te menedékre siess, 's légy a' felvári falak közt,
Ott keres, ott leljen tégedet, Ilka, Gyulád.
Isten karja velünk, ki előtt a' büszke leroskad,
És veled, és légyen mind hadainkkal együtt.

Czuczor.

A' HŰ SZERETŐ.

Sík országúton vágat a' huszár,
Nap játszik messze csengő fegyverén;
Oly szép, oly könnyű, mint a' gyors madár,
'S nincs semmi bánat, semmi bú szivén.
Oly könnyűden o lovag el ne rohanj,
Sík útközön ül
Szép lány egyedül
'S tündöklök omolt haja, mint az arany.

Fel a' porból hugám, katona jó!
Szól a' lovag, 's heven száguld elé,
Adj egy csókot, ha nem lessz is kettő,
Vígan hadd rohanjak sírom felé.
Oly vígan o had' fia még se rohanj,
Lód' lába előtt
Ül hű szeretőd,
'S mellére lecsügg feje bánatosan.

Döbbenve féket ránt a' gyors lovag,
Hogy úton ülni látja kedvesét
És félre száguld, félre elrobog,
Retteg jajától, 's látni fél könyét.
Oly félre, o hadfia, mért rohanál?
Holt kedvesedet
Nem nézed-e meg?
Nem sír, panasztatlan a' néma halál.

Vörösmarty.

KÜLÖNSÉG.

„Mert én is művész vagyok ám!” Correggio monda.
Fess mint Ő, 's akkor mondhatod a' mit akarsz.

Kazinczy.

A' SZERETŐK' SÍRJA.

A' Bakonyban hűs patak foly,
Kis halom virít partján.
'S a' kis halmon andalg egy szűz
Olly szelíd, olly halavány.

'S egy vadász jön a' patakhoz,
Képe vídám és tüzes,
'S még szívéen is új tűz lobban
A' midőn enyhet keres.

Édes vággyal csügg a' szűzön
'S bizton andalog vele;
Nyugszik a' vad, nyugszik a' nyíl,
A' patak lesz kéjhelye.

'S bár a' földin túl lebegni
Látszik a' mély titku lény,
Keble készti, el nem válhat,
Annyi csendes báj' körén.

Így remény közt, 's lelki frígyben,
Sok kedves nap, este múlt,
Múlt tavasz, nyár, hervad a' szűz,
Mint halmán a' rózsza hűll.

'S őszi völgyben menyekzőre
Fűz magának koszorút.
Isten hozzád, jó vadászom!
Int az ég, így vesz bucsút.

Nem sokára bús harang szól,
Száz szövétnék tűn elé;
'S le a' várból gyász kiséret
Indúl a' patak felé.

Ötet hozzák, a' kegyes jót,
Minden arczon néma bú;
A' koporsón rengedez még
A' menyekzős koszorú.

Édes álmat! a' hív mellett,
A' ki olly vitéz vala,
'S vad pogánnyal küzdve, győzve
Érted, értünk itt hala.

Édes álmat! áldott lélek!
Már ez élet nem rendít
Így sohajt a' nép, 's hamvára
Földet és könyet gördít.

Két kis halmot egy kereszttel
Lát a' vándor és remeg.
Rémét képez, melly felette
A' viharban szendereg.

A' vadász az, ott mereng ő
Elhunyt élte' csillagán;
Zúg az erdő, keble zajlik,
Képe zordon 's halavány.

Kisfaludy Károly.

SEMMI.

Ah, ki mondja, hogy nekem
Olyan nagyra lát szemem?
Engemet nem ingerelnék
Messze terjedt hiu vágyok;
Kincs, hír, név nem érdekelnek,
Nem nagy a' mit én kívánok.

Ím a' S e m m i nem sok; és
Nékem ez még sem kevés;
Sőt egészen ezt se' kérem,
Bár csak fej nélkül maradjon
Négy végével is megérem,
A' végzet csak E m m i t adjon.

Kovács Pál.

CSESZNEKVÁR.

Kun László korából.

A' régiségnek bizonyos belső ingerrel munkálódó hatalma vagyon az emberi szíven. Egy kormos, sok egyenetlen falcsorbákkal vállazott sziklavárnak megpillantása a' nem hivalkodva általkelőt megigézi, 's elmélkedését a' mulandóságnak meg nem mérhető tengerében elsülylyesztí. A' mi ebben nagyon különös, az, hogy a' vizsgálat alá került tárgyat nem úgy tekinti, a' mint szemei előtt áll, az ő természeti vadságában, és borzasztó pusztaságában; hanem képzeletének szabad röptében olly fényes sugárak közé helyeztetí, millyenek között legboldogabb állapottyában sem volt. Az ő érdeklett érzékenysége nem mondgya néki: Ime, itt e' mohos kőomlás alatt undorító férgek mászkálnak, 's a' levegőnek tisztaságát dögletes lehelésekkel vesztegetik. Nem mondja néki: im lásd, oda fönn, az üdőnek terhe alatt meggörbedt vén falak hasadékában vércsék költenek, és a' homályos erdővidéket, melly nappal is borzalmas, éjjeli madarak huhogási ijesztgetik. Nem azt, hogy ez a' vontatva előnyomuló megsemmisedés az ő életének békösöntgető enyészését egy láthatatlan kéz eme' látható képben majd nem megszóllamló elevenségben írja le, 's az ég, és föld között minden mulandónak ábrázattyát legnagyobb hűséggel felállítja. Nem ez lebeg előtte, hanem, mintha az ember maga magát csalni szeretné, csupa tünderségeket lát ő ottan, hol valaha az emberi jusok, szabadon, félelem nélkül, sőt győződelmesen letapodtattak, az ártatlanság meggyaláztatott, a' pajkosság, féktelenség zászlót emelt, a' jámborság koporsóba tétetett, 's a' nyomorúság, és az embert ember által kínzó inségek a' halál' társaságában kegyetlenkedtek. Itt nyult föl valaha, (tapogattya eszével;) itt nyult föl valaha a' sudaras torony, mellynek harangjai a' buzgó népet ezernyi ezerszer imádságra intették, és ezen szívrendítő hegyeknek, völgyeknek, a' keresztény halottakrúl bút, és fájdalmat jelentő kongásaikkal hírt mondotnak. Ott diszeskedett az Isten háza mellyben a' hatalmas féríu a' Mindenható színe előtt magát megalázta, gyarlóságát, bűneit siratta, és bocsánatért esedezett; mellyben az asszony, mint engesztelő angyal, kised gyermekeit szárnya alá szedvén, az Isten áldozó szolgáját forró solozsmával késérte, és az éneklő nép között, mint valamelly vezércsillag fényeskedett. Ott lehetett a' palota, mellynek falain a' vitézségre tüzelő bajnok képek függöttek, mellyben az üstökös apák a' haza védelméről tanácskoztak, hölgyeik öleléséből a' vér mezejére, a' keresztyénség tigris ellenségére kiindultak! 's midőn lelke az elmultnak egész pompáját fölfogta; önkint egy nehéz fohászkodás fakad ki belőle, melly nála azt jelenti, hogy azok az üdők, mellyeket ő mostani andalgásában maga elejbe varázslott, legboldogabbak, hogy szinte mennyeiek voltak; a' sziklavár pedig maga a' földi paradicsom. Épen így játszik az ember szemei előtt saját életének bimbókora. Hányszor vissza röpül a' már megélemedett ember gyermek éveire? mellyekben a' lepkefogás, fakard, laptajáték, jégen csuszás, madarászás, képesek voltak minden vágyait kielégíteni. Ez az ő horizontáról már eltűnt derület, ártatlanságának édesen folyt napjai, mellyekben a' szív terhet nem viselt, a' lélek borulást nem ismért, szóval egész élete poézis volt, ujjabb, 's ujjabb ábrázatban bontakozó elevenség, most is bájló lánczokkal kötve tartyák őtet, és most is szájában vagyon akkori boldogságának lépesméze. *Persarum vigui rege beatior.* Éltem, mint valamelly Persa királyíu. *Horat.* – *De már: hora semper praeterita deterior subit.* Napról napra gonoszb óra köszönt reám. *Sen. Hipp.* Így tekinti ő mind azokat az ötleteket, mellyek a' multra emlékeztetik.

Ezen elmélkedésről csak fél lépés kell természeti következássel a' helynek, melyet néki a' kor távolléte megszentel, tiszteletére; a' szűk ítéletű köznép pedig, a' mit amaz csak csodált, és tisztelt, babonákkal, és mesékkal föltudja cifrázni, ottan boszorkányoknak, késérteteknek, és vándor lelkeknek sátort ütvén, melly könnyű hitelt aztán a' mocskos gonoszság igen ügyesen tud céljainak elérésére fordítani. Lássuk ezt egy vonásban.

A' világgal egykoru Bakonynak egyik meredek szikláján épült Csesznek vára. Nem az; mellynek töredékei a' mi üdők nemzetségének panaszzolya elvirágzását, 's mellynek a' jövődő a' feledékenység örvényébe áthalhordja mozdítható tetemeit: hanem az, mellyet a' szelídülő természet elvadítására, a' csinosodó társaságok kivágására, sőt a' keresztény név végvesztére fölfegyverkezett tatár, hazánk sok egyébb váraival elcsufított. Nagy volt akkor a' pusztulás; közönséges a' rémulés. A' síknak falait fű, és bozót lepte. A' várak dicsősége földig aláztatott. A' nem rég kívül belől csillogó kevély kastélyok kormát a' több esztendők záporai sem tudták lemosni. A' mi pedig minden fölött legsajnosabb, az volt, hogy sok kövér földnek birtokosi, sok kincses erős várnak urai a' pogány nyilak, és láncsák alatt elhullván, egész nemzetségek a' vizálkodásnak áldozati lettek, 's a' leroskadt várak csak idővel emelkedtek ki hamvaik alul: melly közben, itt a' nyilvános fosztogatásnak, ott a' röjtökben üzött latorságnak ajtó, 's kapu tárva nyitva állott. Így sínlődött a' Haza Kún-László alatt.

Illy sorsban sínlődött Csesznek vára is. – Az erdőfalvak hamarább lábra állottak, mint a' síkföldiek; mivel a' nép magát a' fák, és bokrok sűrűségében, és a' kanyargó völgyek suttonaiban könnyen, és jobban elrőjthette, s' táplálására is a' vadak, és gyümölcsök inkább kezére voltak. De ugyan ez a' körülállás okozta, hogy az emberek az ő erkölcsaikben inkább a' vadakhoz, kikkel társalkodtak, közelítenének, mint sem a' vadak hozzájuk szelídültek volna. – Győr vidékéről Beszprémbe az utazónak, ha csak nagy kerülőt tenni nem akara, Csesznek mellett kelle elmennie, és noha ez az ut sem volt legbátorságosabb, de egyebek között ez volt legjárottabb. – Valahol egy sötétes barlang, vagy pusztá templom, vagy omladozó vár volt: oda már a' legrégibb üdőben a' vak hitel, vagy tüzes képzelet, késértő lelkeket szokott szállítani, és ezekről többnél több borzasztó történeteket beszélni. Illy történet hijával a' már magában fgyelemre méltó Csesznek vára sem maradhatott.

Egy borongó őszi napon egy Kapitány Győrből két közvitézzel Beszprémbe indulván, már Varsányban kéntelen volt az eső elől betérni. Az üdő mind keményebben fogta, úgy, hogy az élesen süvöltő széllal derekasan havadzott is. De a' Kapitányt sem a' morgó zivatar, sem a' beborult éggel közelgető éjj útyában meg nem akaszthatta. Az erdőbe ereszkedvén, általázott és fázott paripáik botorkáltak inkább, mint mentek, 's tovább a' komor sötétségtől nyomatván, és a' szemeikbe vagdalkozó hótul akadályoztatván, elbódultak. Ekképen tévelyegtek mind az éjbe, mind az erdőbe mélyebben bémerülve. Menniek kellett, noha utvesztve, mert a' megálapodást józan ésszel nem választhaták. Jól elhaladták már napkeletről Csesznek, midőn oldalaslag szélbe vegyült kutyaugatás csapkodott füleikbe, melly azonnal kalauzok leve, 's őket annyimennyi szerencsével a' váralatti faluba vezérelte.

A' faluderékon egy ablakban pislogó mécs, a' házgazdájának vendéghivója, a' vitézeknek pedig jótéví csillagok volt. „Nyiss ajtót jámbor!” bekiált a' Kapitány. A' gazda már pórre vetkezve, hallván a' lódobogást, kikiáltja az ablakon: „minden jó lélek dicséri az Urat”, és magára keresztet vet. „Jó lelkek vagyunk, felel a' Kapitány, csak nyiss ajtót, nincs kedvünk a' tréfához, csaknem megmerevedünk.” A' gazda nem félelem nélkül, bundát akaszt nyakába, és a' nem kedves vendégeket megszállítja. A' legények lovaikhoz látván, a' Tiszt vacsorául kérdezkedik, 's hozzá teszi: „ne gondold jámbor hogy dulók vagyunk. Beszprémbe indultunk 's e' zivataros üdő okozta, hogy eltévedtünk. Adgy, a' mit adhatsz, kétszeráron lesz mindened megfizetve.” A'

barátságos ajak fölvidámította az egészen magába vonult háznépet, 's a' hamar felöltözött asszony is már talpon forgódott. „Van kenyérünk, felel a' csapszékes, van gyümölcsünk, vitéz Uram, az új bor is már derekasan forr, jó a' Sz. Márton ludjához, melynek fele szerencsénkre megmaradt”. „Királyi asztal”, felelé a' Tiszt, 's nyájas beszélgetés közt félre tévén láncsáját, és nyílát, nehéz öltözetéből is könnyebbíte magán, és asztalhoz ült. A' takarékos vacsora különben is izes volt, de még jobbá tette az éh gyomor, kivált egy kancsó Sz. Mártoni borral föl-eresztve 's mire a' legények beléptek, már a' lud takarékosan elfogyott. „Semmi az”, mondja a' jó szívű gazdasszony, és egyet pördülvén, tele hozza a' kötényét dióval, retekkel és almával: „elkél ez kenyér mellett”, mondja, és elejbe teszi. A' fáradt utasoknak nem lévén kevesebbé szükségük a' nyugalomra, azon vetkezetlenül, a' mint a' helynek szűk volta⁷¹ engedte, ledültek, és a' mécs eloltatott.

Még egy sem szunnyadott el, mikor az ablak alatt trombita harsogás között olly lódobogás hallatott, mintha száz lovas nyargalt volna által. A' vitézek nem gondoltak egyebet, mint hogy valami alattomoság vagy ellenük intézve, és egy pillanatban láncsát ragadtak, de a' robaj egy általsuhanó szélnek hasonlatosságára megszűnt. Feszült figyelemmel kérdezi a'

K a p i t á n y : Gazda! mi dolog ez, hogy illy későn katonák mennek ezen által? vagy talán itt szállanak meg?

G a z d a . Nem katonák, vitéz Tiszt Ur, ez itt mindennapi dolog. Alhatunk békével.

K a p . Micsoda? ez mindennapi dolog? tehát annál gonoszabb. Ördögök csak nem lesznek. Ember! ki az igazsággal!

G a z d a . Dehogy ördögök! semmik sem. Csak alügyünk, már elmentek.

K a p . De kik mentek el? honnan jöttek? hová mentek?

G a z d a . Semmit se aggódjék Tiszt Uram, hálá Istennek, jó helyen vagyunk, egy gombja sem vész el, alhatik békével.

K a p . Ember! farkas lakik a' berekben. Tudnom kell. Ki az igazsággal!

G a z d a . Nem lehet. Nem szabad. Inkább mindenemet, csak ezt ne kívánja tőlem Tiszt Ur.

K a p . Én pedig épen ezt! atyafi! gyanus ember vagy, gyujts mécsset.

G a z d a . Uram, az én lelkem tiszta; de magammal nem vagyok szabad. Csak azt az egyet mondhatom: nincs veszedelem.

K a p . Vagy van, vagy nincs, én fölvilágosítást kívánok a' dolog felől, és ezt mingyárt; különben elbomlott a' barátság; és nem tudom –

G a z d a . Szent Isten! mit tegyek? Engedgyen meg Tiszt Uram. Ha hallgatok, az Urnak sem árt, sem használ, de ha szóllok elvesztem magamat.

K a p . Sem aszszony, sem gyermek nem vagyok. Emberségemre fogadom, hogy magamban tartom. Oldozd föl a' titok csomóját; csak így maradhatsz tőlem békével.

A' csapszékes szorongatva lévén, és a' kapitányt tett fogadására esenkedve emlékeztetvén, így kezdi a' környék titkát fejtegetni:

„Itt a' falu fölött áll egy pusztult várnak komor maradványa, melyet lelkek, de nem közönséges lelkek járnak. Rettenetes, a' mit csak nappal is hallani ottan. Gyermek rivást, földmorgást, bika bőgést, kecskék mekegését. Keserves énekszót asszonyi hangon. Mihelyest bésötétedik különféle rémítők bolyongnak a' szikla ormain. A' torony ablakai, mintha tűzben volnának, úgy világítanak. Mondják, hogy röpülő boszorkányokat is láttak fölötte. De éjjel, – éjjel, – nincs az az ember a' ki hozzá közelítsen. Hallottam, hogy valaki ezt próbálni merte

⁷¹ szűkvolta

örökre oda veszett, és hogy ember koponyákkal már egy szoba egészen tele vagy rakva. Ezek azok a' késértetek, kik tiszta feketében, bival paripákon, trombita szóval végig az útszán oda fölnyargalnak. Jaj annak, kit akkor az útszán találának. Beszéllek az öregek, hogy már egynehányat nyakba vetett kötélén elhurczoltak, kiket kétség kívül megöltek, mert soha nem jöttek elő. Én éjfél felé még az ablakon sem merek kinézni. Kérem is az Urat, erről senkinek egy szót sem! mert oda leszek."

„Ez hát a' titok? kérdezi a' vitéz, és nincs semmi hozzá?” A' gazda esküvéssel erősíti, hogy ő ennél egyebet nem tud, s hogy a' késérteteket még soha nem is látta; s itt a' beszélők elhalgattak. – Minden mély álomba merült a Kapitányon kívül, kinek száz, meg száz gondolatok fordultak meg fejében. Elég az, hogy ő álomtanul virradott meg. Reggel okul vetvén egészségének változását, kijelenté a' házgazdájának, hogy ott fog napolni, s jó ebédet rendelve, parancsolja legényeinek, hogy a' mennyire lehet, keveset láttassák magokat az udvaron, a' házon kívül pedig éppen ki ne lépjenek. Ebéd után még néhány kérdéseket téve a' Csaposnak, szürkület tájban kardot köttet vitézeivel, s az egyiknek két, vagy három szál gyertyát, a' másiknak egy kánna bort parancsol adatni.

A' gazda azonnal elgondolta a' szándékot, nem erőltetett rémüléssel elejbe lépve: „az Istenért! vitéz Uram, ne cselekedgye azt, monda, bizony soha sem fog onnan többet vissza jöhetni, és én is elvagyok vesztve.” „Az az én aggságom”, felelé a' Kapitány. Mennyünk! és mentek. Ki a' szikla meredekségét látta, elgondolhatta, milly nehéz, milly bajos volt a' fölkapaszkodás, kivált a' megnyálkásodott göröngyös ösvényen. Fölérve, mindent csöndességben letek. – A' várkapun belől alkalmas térség nyílt előttük, melly hajdan minden bizonnal udvar volt. A' belső kapuhelyen lépcsők vezettek a' felső emeletbe; hol legelsőben egy tágas szobára nyílt az ajtó. Közepén egy rozszant négy szögű asztal, és semmi egyéb. Erre rakták le a' kánnát, és a' fegyvereket. A' Kapitány gyertyát gyújtván, egyik kezében karddal, másikban a' világító gyertyával lépdeztve, elkezd vizsgálódását, de legényeit a' nagy szobában hagyá. Mindent, a' mit talált, nem az óság korma, hanem az undorító tisztátalanság szenvedhetetlenül viszszaűzőtővé tőn. Az árva kápolna gyászos állapotjában is bizonyítá régi diszességét. Elpusztult ugyan az oltár, de a' falon főtött képek, az ó kori ájtatosságnak kezességéül csak nem szóllamlólag ékeskedtek, s úgy tetszett, mintha a' szemlélőt az Isten, és Szentek társaságába helyheztenék.

Innen elfordulván, egy igen keskeny folyósóra akad, mellyen a' hulladék kövek között végig botorkálván, szemébe tűnik⁷² a' torony, de minden közösülés nélkül elválasztva a' vár falától. Míg annak vizsgálásaiban kevesse késik, sajdíták fülei, mintha hárfa pöngés szállangana a' torony felül. Megkettőzteti figyelmét, és im, noha nagyon bádogadt ajakról, de még is értethetőképpen ez az ének vegyült a' hangok közé:

Hárfám, éltem megtartója ah miért voltál,
Kövek közé illy ártatlant miért zárattál?
Nyugodnék most fonnyadozva békességében
Testem amott az ut félen bükkök tövében;
Ott, hol boldogabbak,
Nálamnál a' vadak,
Mellyeknek értelmek
Nincs, de szabadak.

⁷² tűzik

Éjjeimnek némaságát vércsék zavarják,
Nappal tölem a' verőfényt falak takarják;
Nem tudom az esztendőnek változásait,
Telet, tavaszt, nyarat, 's fecskék bucsuzásait;
Künn, ha az ég borul,
Ismét megvidámul,
Az élő természet
Mindennap ujjul.

De hervadnak e' sötétben arczám rózsái,
Elenyésznek teremtemről épségem báji.
Míg szabadban másnak keze köt bokrétaikat,
Addig én itt számlálgatok gyászos órákat.
Volt, 's nincs reménységem,
Hogy szünik inségem,
És gonosz csillagom,
Itt veti végem.

Így éneklett a' láttatlan, és megszűnt. Értette ugyan a' Vitéz, hogy ez a' toronyban sinlő aszszonyfogolynak fohászkodása, de többet ennél semmit sem. Forgott eszében a' szabadítás, de átlátta a' lehetetlenséget is. Az üdő rövid, az erő kevés, az átjárás elszakasztva, szóval, a' jó szándéknak, végre hajtása üdőhalasztást tanácsolt, és ezzel elméjében borongó gondolatok között legényeihez viszsza lépegetett.

Az ajtó mögötti szögletben egy idomatlan kődarab volt a' falhoz támasztva. Midőn a' válogatásban nincs mód, az alább valók is elkelnek, a' Kapitány is most tehát erre ülven, könyökei térdeire nyugosztván, arczáját két tenyerére takarta, elméjét a' gondolatok véghetetlen térségére bocsátván. – Legtovább akadozott az éneknek némelly fogásain. „Miért vádollya, kérdezi magában; miért vádollya a' kesergő hárfáját, mint élte megtartóját? mit akar az útféllal, a' bükkök tövével mondani? – A' torony fölő ablakai meszsire világítanak; mint lehet az tehát, hogy az esztendő változásait nem láthattya? Ki által, és hogyan tápláltatik? Mire célozhat hosszú raboskodása? Lehetne-e, és miképpen a' boldogtalant megmenteni? – A' közlegények iddoggáltak, de a' Tisztnek nem volt hozzá kedve. Ezen tanakodásai között elérkezik a' lélekjárásnak órája, az éjfél köze.

A' trombita harsogás, és rendítő dobogások jelt adnak a' késértetek megjelenéséről. Fölugorván a' vitézek, mezítelen karddal a' puszta ablakokra sietnek, és tizenkét fekete lovagot látnak takart sisakkal, láncsával az udvaron sorba állani, kik szóttalanul leszállván, és aczél paizsaikat öszszezsapván, a' lépcsők felé tartanak. Párosan lépnek-be az ajtón, és a' három vitézt körbe szorítván, legutól jött egy amazoknál különösebb termet, főtül fogva talpig piros köntösben, ezüst csatos szíjjal által övedzve, hoszszu fehér szakállal. Fegyver helyett réz, vagy arany vékony pálczát forgatott, és a' mint mindenből kitetszett, ő volt a' késértők vezére. Ez a' kerületen kívül jelt ad veszszejével, és a' késértők négyen négyen minden vitézre fesztik láncsaikat. Megszóllamlík

A' V e z é r : Valaki a' kardot ezen pillantatban le nem teszi, halál fia. – Nem annyira a' kemény szónak, mint a' nyilvános erőszaknak kellett engedni, és látván, hogy a' veszedelem minden esetben nagy ugyan, de nagyobb lehetne az ellentállásban, kardgyaikat az asztalra nyújtóztatták, kárhoztatván a' dolgot, mellyben a' fogadónak tanácslása ellen vakmerőn ereszkedtek.

Ekkor a' vezér előveszi röjtött lámpását, és indulatos haraggal kiáltja: „utánnam!” A' vitézek közbe zárva kéntelenek voltak a' sötétben arra menni, a' merre késértettek. A' menet lassan

folyt, és soká tartott; 's észrevehetőleg mindenkor alább. Végre kinyilik a' lámpás, és eggy felette borzasztó tágos üregben lelik magokat. A' vezér mingyárt érczveszszéjével eggy kört jelöl ki, és a' vitézeket közepére állítván, a' késértőket a' kör szélire rendeli, maga pedig magas állásrul kinyujtván veszszéjét, így kezdi kérdéseit:

V e z é r. Ti kik vagytok?

K a p i t á n y. A' Magyar Király vitézei.

V e z é r. Ki küldött ide benneteket? és mit akartok e' szent helyen, a' lelkek gyülekezetében?

K a p i t á n y. Minket senki sem küldött. Hivatalos járásunk vagyon a' Posonyi Várnagytul Beszprémbe a' Kunok, és Szerecsények dolgában, kik a' népet igen zsarolliák.

V e z é r. Csesznek vára nem Beszprém; mit kerestek itt?

K a p. Csak látni kívántuk, mert nagy hír jár felőle nálunk.

V e z é r. Hol, és miféle hír?

K a p. Győr körül azt beszéllik, hogy itt lelkek járnak, nem csak éjjel, hanem még nappal is.

V e z é r. Ha ez a' hír, mért jöttetek erre.

K a p. A' tegnapi zivatarban utunkat vesztettük, mert mi másfelé indultunk.

V e z é r. Hol szállástok?

K a p. A' falu csapossánál.

V e z é r. Ő küldött ide benneteket?

K a p. Nem küldött. Az egész dolog titok nála.

V e z é r. Kiknek tartotok bennünket?

K a p. Azt az ember el nem gondolhattya.

V e z é r. Ha meghaggyuk élteteket, mit beszéltek Csesznek váráról.

K a p. Megerősítettük a' hirt, hogy valóban lelkek járnak, és megmondgyuk, hogy valaki magának jót akar, kerüllye vidékét.

Itt vége lett a' kérdezkedésnek. A' Tiszt vigyázott, hogy feleletében vagy magának, vagy házigazdájának veszedelmest ne ejtsen, melly őrizkedése nem is lőn sikeretlen; mert a' vezérnek jeladására a' fekete sereg elkezdvén voksolását, fele életre, fele halálra szavazott. A' kétséget a' vén szakállos oszlatta-el, így mondván ki ítéletét: „Minthogy hadi emberek vagytok, 's a' Király, és Ország dolgában jártok, a' lelkek hatalmából, melybe magatokat meggondolatlanul vetettétek, megmarad éltetek. De mivel éretlen vágyódással éjjel, fegyveres kézzel, a' mi még eddig nem történt, itt megjelenvén, a' fölsőbbiek tanyáját, a' lelkek szent helyét megförtöztettétek, lássátok az égi, és pokolbeli valóságok rettentő hatalmát, és a' lelkek országának fényességét; borzadni tanuljatok, 's e' rémítő várhoz soha többé ne közelítetek.

Erre az öreg magas polczárul leszállván, némelly dörmögései után veszszéjével megcsapja a' földet „én téged úgymond, kényszerítlek, pokolbéli sátán, küldgy ide eggy lelket országodbul!” A' föld megnyílik, és föl áll eggy nagy, egészen fekete termet, nyaka, kezei, lábai meglánczolva, és orrán, száján tüzet okádva.

„Ki vagy te?” kérdezi a' vén vezér.

L é l e k. Én ez előtt ötven esztendővel ennek a' várnak kegyetlen ura.

V e z é r. Nevedet akarom tudni.

L é l e k. Az én nevem sok ezertül megvagyon átkozva; nem szabad említeni.

V e z é r. Hol van most helyed?

L é l e k. A' pokol mélységében.

V e z é r. Mikor szabadulsz meg?

L é l e k. Soha! soha sem.

V e z é r. Használhatna-e valami szabadulásodra?

L é l e k. Semmi sem! Örökre elkárhoztam.

V e z é r. Mi okbul?

L é l e k. Mert a' szegénységet kinoztam, az árvákat özvegyeket nyomorgattam, hamis ítéleteket hoztam; az igazságot megrontottam; magam pedig a' Zsidókkal, pogány Szeresenyekkel tobzódtam, azoknak jobbágyaimat pénzen eladtam, a' tatár háboruba nem mentem, hanem inkább az ország pusztulásakor magam is dultam, fosztottam, és ezen kegyetlenkedésem között tépett össze a' föld népe minden familiámmal együtt.

V e z é r. Én téged kényszerítlek átkozott lélek; mennyi vissza helyedre, melyet gonoszságoddal érdemeltél. És ezen szavakra a' lélek a' földbe süllyedt. A' vezér újra megcsapván a' földet, ime egy aszszonytermet emelkedik föl, mellynek csak képe, és nyak keszkenyője fekete, egyébbaránt tiszta fehérben, lánczok nélkül. A' vén bűvölő ezt is kikérdezi:

„Ki vagy te?”

L é l e k. „Én valaha ennek a' várnak földes asszonya.”

V e z é r. Hol van helyed?

L é l e k. Hely nélkül bujdosom, míg Atyámfiái rajtam nem könyörülnek.

V e z é r. Hogyan szabadulhatsz meg?

L é l e k. Ha atyámfiái esküvéssel megfogadgyák, érettünk boszszut nem állanak; hogy senki közülök valaha e' várban nem lakik; hogy valami hozzá tartozik örökre jobbágyaiknak engedik.

V e z é r. Néked nem nagy bünöd lehet, hogy egészen el nem kárhoztál?

L é l e k. Csak az, hogy férjem kegyetlenségéből én is részesültem; de ez is akaratom ellen történt. Ah, sokszor kértem én őtet, de nem használt, s csak magamban siránkoztam.

V e z é r. Mi volt akkor ez a' hely, hol most vagyunk?

L é l e k. Ez volt a' rablott kincsek lerakó helye. Azért a' ránk támadó pórság itt ölt meg bennünket.

V e z é r. Hová lett az a' sok kincs?

L é l e k. Gyilkosaink magok közt fölosztották.

V e z é r. Van-e máshol valami eltéve?

L é l e k. Sehol sincs.

V e z é r. Én téged kényszerítlek; boldogtalan lélek, távozzál el. És a' lélek ugyan azon módon elsüllyedt.

Most irtózatoss égdörgés, villámlás támad, valamint midőn a' föld, és felhők között ezek az elementumok legmérgebb dühösséggel csatázni szoktak, úgy, hogy a' vitézek alig álhattak lábalkon. Midőn pedig a' falakon köröskörül láttak száz, meg száz tüzes békákat, kigyókat, sárkányokat, s több illy ocsmány állatokat össze vissza csúszni mászni, ekkor már végső veszedelmeket bizonyosnak tartották. Azonban ez az előttök megfoghatatlan tünemény egyszerre megszűnt, reá iszonyú bűdösség következett, és a' vakító fényességet halálos csönd, és sötétség váltotta föl.

Ezen túl egy szót nem hallottak. Bátortalan lépésekkel megindulván kétes tapogatósaik után botorkáltak, míg a' Tiszt nagy sokára a' három kardra tapint. Tudta már hol legyen, de csak egyedül lévén, legényeire várakozott. Nem kevés üdőre csoszogást hall, és a' jövő elejbe lépegetvén, „én vagyok” sugja néki, és megfogván kezét, az asztalhoz vezeté. Még a' harmadikat kellett várniok, de azt mind hijába! Már viradni kezdett „szegény Mike, mond a' Kapitány, a' bizony oda vészett, az Isten tudja, mi történhetett vele; talán soha sem láttuk, gyere, mennyünk”; és alá mentek.

A' fogadás egész éjjelét nyugtalanul tölté, és már minden reményét letévén, kilép az ajtón, hogy a' lovakat megittassa, midőn a' két visszajövő előtte terem. „Szent Isten! öszszecsapja kezét, ez boszorkányság. Bizony a' lelkek sem foghatnak ki a' katonán.” De látván a' híjánosságot, „hát a' harmadik kérdezi, talán csak oda maradt?” „Gyalog küldöttem előre felel a' Kapitány, mivel igen megfázott, míg kimelegszik, utól érjük;” s a' lovakat megittatván, és fölnyergelvén, a' házigazdát pedig számvetés nélkül gazdagon kielégítvén, elindultak.

A' vár mellett némán ballagtak által, csak a' Kapitány tekintgetett fel fél szemmel a' torony felé. „Szerencsétlen áldozat, mondá magában; ha az Isten segít, és későn nem járok, akarom, hogy ne soká tartson szenvedésed.” Leérkezvén a' völgybe, a' közvitéz is lelket vévén így kezd bölcselkedni: „bizony Kapitány Uram jobb lett volna nekünk ezt a' boszorkány fészket soha sem látnunk. Bezzeg drágán fizettük meg az árrát; oda szegény Mike, s talán már eddig maga is lélekke vált. Mink sem meszsze voltunk tőle.”

Kapitány. Mi tagadás benne, hogy a' jó legényt sajnálom; de magára vessen, mért maradt el tőlünk.

Legény. Azt nem csodálom, hogy elmaradt, de oda mennünk nem kellett volna. Mi a' nyereségünk az egész tréfából?

Kapitány. Meglátod, hogy ez nagy nyereséget hoz, csak neked lakat legyen a' szájadon.

Legény. Ur Isten?

Kapitány. Gondolod, hogy ott lelkeket láttál?

Legény. Hát mik voltak volna?

Kapitány. Együgyű te! hát úgy öltöznek, úgy fegyverkeznek a' lelkek? A' léleknek nincs teste, a' lélek lovon nem nyargal, sem láncsát embernek nem szegez, sem valakit el nem zár.

Legény. Hát a' lánczozott fekete lélek! hát az aszszony, kik mind ketten a' föld alul bujtak föl, és oda szállottak le; meg az égdörgés, villámlás? kigyók, békák a' falon? de Uram lelkek biz azok.

Kap. Ez mind szemfényvesztés. Sokat tudhat az ember, ha ráveti a' fejét.

Legény. De kakuk hállyon vele, ugyan hát mik lehettek?

Kapitány. Meglássd, hogy csupán gonosz emberek; a' vidéknek rémítői. Te hallgass, lelkedre legyen mondvá.

Legény. Az legkevesebb. Semmibe sem kerül; csak szegény pajtásom.” —

Kapitány. Már meg van! talán még az is kivergődik; de te addig hallgass, mert elrontanál mindent. És meghagyom: magamnak se említs ezentúl egy szót is Csesznekvárrul. Ott vannak a' Zsidók, a' Szerecsenyek, beszélhetsz azokrul akár csömörletig, nem bánom.

Legény. Igazán mondgya Kapitány Uram, ugyan ebül van az ország azokkal a' бүдös hadakkal. Én nem tudom, mire nézik a' napot a' mi nagy Uraink? Mindent a' Zsidóknak hagynak fölfalni. A' husvágás, csapszékek, boltok, egy szóval minden árulás zsidó, és szerecseny kézben vagyon. Ők bírják a' vámokat, és harminczadokat, ők szedik az ostaradót; keresztény cselédek tartanak, magyar feleségeket vesznek, és ezeket utóbbá mind zsidókká teszik. Ha csak az Isten nem könyörül rajtunk, nem tudom mi leszsz vélünk, úgy elhatalmasodtak. A' szép jószágokat magokhoz nyallják, a' kereskedést mind ők bírják; a' Magyarok naprul napra elszegénykednek; ezek a' pogányok pedig naprul napra gyarapulnak; feleségeik csak henýélve hiznak, mint a' pávák, úgy járnak; a' mi munkás aszszonyaink huznak vonnak, izzadnak, még is alig virradnak egy jó vasárnapra.

Még a' szónak fele szájában volt, midőn vélek szembe találkozik egy kétkerekű talyigát vonó rongyos ember, éppen egy hajlaton pihenve. „Honnan jámbor földi?” kérdezi a' Tiszt.

Parasz t. Szalából Uram!

Kapitány. Mit vontatsz?

Paraszt. Szegény beteg feleségemet, és három gyermekemet.

Kapitány. Hová szándékozol?

Paraszt. Azt Isten tudja; talán csak találok valahol jó emberekre, kik között megakadhatok.

Kapitány. Mért hagyod el Szalát?

Paraszt. Hogy ne hagynám el, holott földes uram mindenemet elvette; még a' nagyobbik leányomat is.

Kap. Ki volt a' földes urad?

Paraszt. Egy kegyetlen gazdag Zsidó, kit az Isten verjen meg, semmi bajom sem lett volna, ha magamat zsidóvá hagytam volna tenni: de halljak meg inkább, mint hitemet megtagadgyam.

A'Tiszt mélyet sóhajtván, megajándékozá a' földön futót, és tovább ment.

„Ehol ni! kezdi ismét a' közvitéz, úgy vagyunk, a' mint mondtam. – Csak azt a' Kún László szekerét ne kellene látnom. Azok a' Kúnok sem a' jobbak ám. Bár maradtak volna, a' hol voltak; De – Csakhogy az ember nem örömet szől; különben azt mondanám, hogy a' mi Lászlónk nem Sz. László Király, ki a' Kúnokat jól megugratta. – De azok a' Zsidók nem mennek ki az eszemből. Mindent, mindent zsidó kézből kell venni. Ezt a' vércse paripámát is zsidótul vásároltam, nem is merem mondani millyen drágán. Ha ez soká így tart, jó éjszakát Magyar Ország! maholnap zsidó ország leszsz belőled, és még keresztet sem lehet máshol látni, mint a' Magyarok hátán.

Kapitány. De már igazán csömörletig megy fötyögésed. – A'Tiszt nem ok nélkül neheztelt, mert most az ő gondolati, és plánumai egyebekkel foglalatostkodtak, s azért a' legénynek végképpi elhalgatást parancsolt. Az egész késértet történetéből főképpen az előidézett váruinak, és asszonyinak a' parasztság részére kedvező vallomásait vette bírálás alá. „Értem már, úgymond, mire üt ki az egész rémítés, hogy a' vár örökösei boszszut ne állyanak; hogy a' birtokot a' parasztságnak engedgyék; értem, miért nincs az egész várban elröjtött kincs; mire való a' hajdani földes urnak a' pokolbul szabadulhatlansága. Mind ezek megerősítenek első vélekedésemben, hogy a' lelkek nem egyéb valamely fosztogató szövevényénél.” Ezekkel magából a' történetből kivontt képzetekkel eltelve, éri el Beszprém kulcsos várát. Egyenest az Ispánhoz járul, kinél küldetését végezvén, előlfordíttya Cseszneki viszontagságait is. Az Ispán komor tekintettel kezdi feddeni:

Volt-e kegyelmednek Egyedtül a' Posonyi Várnagytul Csesznek vizsgálása föladvá?

Kapitány. Nem volt.

Ispán. Mi köze volt tehát kegyelmednek a' lelkekhez? Akarom, hogy kegyelmed az elmaradott legényért legényt állítson.

Kap. Magam sem tudom, mi esztelenség birt rá, hogy olly veszedelembé avatkozzam. De talán vakmerő késértésem nem lehet haszon nélkül. Az emberiségnek pártját fogni, a' babonának titkát föltakarni, és a' régi gonosznak véget vetni, úgy gondolom, ha valakinek, leginkább vitézlőnek szent kötelessége. Hogy legényért legényt állítsak, tudom tartozásomat. Adott az Isten miből, meg leszsz az is, és miattam az ország kárt nem vall. Azokbul, a' miket tapasztalék, szükségesnek találok elsőben a' szerencsétlen fogolynak kiszabadítását; azután a' haramia szövetezésnek elfojtását, mire a' pusztá falaknak földig rontása úgy vélem én, minden ellenmondás nélkül elkerülhetetlenül szükségessé tétetett. De még jobban szeretném, ha őket kézre keríthetnék.”

Az Ispán azon esten elbocsátván a' Kapitányt, egész éjjelen által magában tünődött, mittévő lenne. További fontolás után a' borzalmas dolgokat ő is szívére vévén, meghatározá, hogy az országnak mostani szomoru fektében a' már régen boszszútlan kóborlásoknak, vakmerő fosztogatásoknak véget vetni, az utonjárókat bátorságba helyhetni szükséges légyen. Ezen eltökéllyel megvirradván, a' Kapitányt hivatá, hogy a' mit magában végezett, a' tapasztalóval is értesse. Azért is így szól hozzá:

„Akarom hallani kegyelmed szájából, mint véli, hogy a' dologhoz legalkalmatosabban lás-sunk?”

K a p . „Vélekedésem az, hogy elsőben fényes nappal a' foglyot megszabadítsuk. De erre is olly készülettel kell mennünk, hogy ha erőszakos ellentállásra lelendünk, igyekezetünk meg ne fenekellyék. A' mi utánna következik, azt az akkori üdöbül, és körülállásokbul határozhattyuk meg.

I s p á n . Kegyelmed tanácsának csak része elfogadható. Az eggy fogolynak szabadulása nem teszen eleget a' fő dolognak: azért fényes nappal menni, roszzul választott gondolat. Meg kell várni, míg az üdő is kedvez; akarom mondani, olly sűrű köddel, melyben az ember csak a' mellette állót kölömböztethesse. Addig kegyelmedre legyen bizva a' toronyhoz fölszolgáló lábtókat készítettni; én ötven legényt adok kegyelmed keze alá, kik paraszt öltözetben, nyíllal, és láncsával fegyverkezve kissebb csapatokban szélyyedve kövessék kegyelmed vezérlését. Meglévén a' szabadítás, kegyelmed a' falut vesse zár alá, és engem tudósítson.

Egy hét mult, míg a' kívánt ködös üdő következett. A' Kapitány készen volt lábtóival; az Ispán is fölruházta ötven gyalog vitézeit, és elmondván oktatását, a' Kapitány keze alá bocsátá őket, négy szekeret is rendele hozzájuk, mert akkori üdőben ennyi is szűken került.

Vida, (ez volt a' Kapitány neve) előbbi legénnyével lóháton előment; a' négyszekér utánna; a' gyalog vitézeket pedig, mintha vadásznának, az uton kívül, az erdő szélben, elszéledve ügyrendelte, hogy ötet szakadozott csapatokban kövessék, tőle meszsze ne maradozzanak, és az első kürt szóra mellette teremjenek. Csodálkozására Olaszfalunak eránnýában az utfélen eggy boruló cser alatt megpillantanak eggy vörös köpönyegbe takarkozott szakállas öreg, ki kezei közt pergament levelet kifeszítve tartván, szakálla mozgásából úgy látszott, hogy imádkozik, és az általkelőkre fél szemmel pillogat. A' Kapitány is reá tekintvén, vélt hozzá, mintha valahol látta volna, 's megállapodék.

„Ki vagy jámbor öreg, kérdi a' Kapitány, itt az utfélen illy zuzmarás üdőben, illy fojtó ködben. Az öreg halgat.

K a p . Talán alamizsnát vársz?

Halgat erre is.

A' Kapitány le száll, 's a' kantárszárt legényének nyujtván, elejbe lép a' szakállosnak.

Ki vagy, és mi kereseted itt? szorongattya rádördölve.

A z Ö r e g . Éretlen fiú, ne háborgasd az Isten emberét. De ezt olly töredezve ejté, hogy a' félemlést a' kérdező könnyen észreveheté; mert a' Tisztet már leszállottában megismeré.

K a p . Isten embere tehát? Az én is vagyok; de én nem ezt a' feleletet várom tőled, – és nem is elégszem meg véle.

A z Ö r e g . Hagyd a' bölcset magára, ki az Isteni titokba nem vagy beavatva.

K a p . Azt helyén hagyom, mert az igaz, de tudom azt is, hogy isteni tanács te reád sincs bizva.

A z Ö r e g . Ifjú! ifjú! mélyen ereszkedel a' vakmerőségbe. Jobb volna vágyodat megzaboláznod, hogy sem veszedelmest hallanod.

Eddig a' Tiszt csak gyanakodott, most kétségen kívül megvalósodék nála, hogy az, kivel szavat váltogat, a' Cseszneki lélek vezér. Még is mintha nem ismerné, folytatta tovább:

Itt én sem vakmerőséget, sem veszedelmest nem látok; szölly világosan, hogy veszedelembe ne kerüllyek.

Az öreg már elhivé, hogy meg nem ismértetett, bátrabb lévén, bölcske hangon viszonozá:

Fiam! óvásodra legyen mondva, hogy most sem jól indultál. Addig, addig háborgatod a' lelkek országát, míg elmerülsz. – Sajnálom virágzó ifjúságodat.

K a p. Köszönöm intésedet jámbor atya; de kérlek, mikor háborgattam én a' lelkek országát, és mért féllyek az elmerüléstül?

A z Ö r e g. Az Isten emberénél⁷³ nincs titok.

K a p. Ha már így van, az sem titok nálad, hogy Csesznek várában lóhátas lelkek járnak, ugy-e?

A z Ö r e g. És hogy ott vitézkedni akartál, de –

K a p. És hogy te ott zsványmester vagy? hol a' legényem?

Erre a' vörös köpönyeges fölugrik, és szalad, a' Kapitány pedig utánna. A' gonosz lélekvezér bizott, és bizhatott az erdő sűrűségében, és a' köd homályában, a' Tiszt pedig nem győzte csodálni, hogy egy fehér szakállos öreg ötlet, fiatalt, sok lépéssel eltudta hagyni. De a' czinkost is elhagyta eddig hű szerencséje, mert egy fagyökérben megbotolván, hasra esék, és hirtelen fölkelését köpönyegjének szárnyai gátolván, ott nyomattatott. „Föl ne kelly”; menydörgi rá a' Kapitány, mert keresztül lész döfve. Ezzel kürtöt fűv, 's a' Beszprémi vitézek, kik már nyomán jártak, ott teremnek. Kössétek meg! ezt a' harambasát. Azok kifejtven köpönyegébül, 's gucsmáját is levonván, kezdik nevetni, hogy a' gucsmával együtt a' szakáll is lejött, és az eggyik, ki a' szakállos főtakarót tartá, enyelegve mondgya: ki merje állítani, hogy ez nem lélek? hiszen lám a' szakálla nem a' bőrén terem, hanem a' gucsmáján, s ez alatt kezeit hátára huzták, hogy csontyai is pattogtak. Ki hinné? Termetre egy derék fiatal ember volt.

Eggyik vitéz fölveszi a' pergamentet, és a' Kapitánynak nyújtja. Ki mondhasza el Vida bámulását? A' pergament az ő nemzetségét illette. Salamon Királynak adomány levele volt, mellyben a' Király Vidnak hiv szolgálattyaért (ki utóbb Geiza, és László ellen viselt hadban elesett) Cseszneket, minden hozzátartozóival ajándékozta, ez előtt két száz esztendővel. Így játszik a' szerencse az emberek sorsával!

Boldog Isten! mondgya a' Kapitány; ki hinné, hogy ez nem csupa álmódás? Hallottam, hogy valaha Csesznek Nemzetségemet illette – és a' mesékhez számláltam, 's imhol! Hallottam, hogy ősem ősei adomány levelet emlegettek, melly nem tudom hogyan a' Tamási nemzetséghez származék által; és ugyan Salamon Királytul, de fülem mellett eresztettem; és ime!

Vida kötözött rabját Zirczre késérte, 's magát bejelentvén az apátnál, szíves fogadást nyert magának is, legényeinek is; a' rab pedig elzáratott. A' barátságos vacsoránál csak kevesen voltak. Ott beszéllette el Vida előbbi viszontagságait Cseszneknel, és a' mostanit az ut mellett, 's kérte az Apátot engedné meg, hogy rabjának vallatását ott vihesse végbe. Az Apát megengedte, csak hogy a' szerzeti házra tekintő illendőséggel.

Hodára kelve, Vida rabjának vallatását az udvarra rendelte. Az Apát és a' Szerzetesek az ablakrul néztek le. A' rab kivezettetik. A' Szerzetesek eliszonyodtak, de főképpen az Apát; és Priorját azonnal követül küldvén, a' Kapitányt magához kéreti. Ez enged, és tisztességgel üdvözölvén a' Szerzet elsőjét, tudakozta szándékát.

⁷³ mberénél

Kapitány Uram, szóll az Apát, lehetetlen, hogy ez gonosz ember volna. Olaszfalvi jobbágyim között legtehetősb, leghívebb, legájtatosb. Hiba lehet a' személyben. Ez még nem üdösebb huszonnégy esztendősnél, kérem legyen szómra tekintet.

K a p. Édes Apát Uram, magam is csodálom, hogy egy hetven esztendőt mutató vén egy szempillantásban megifjúdott, de hiszen az álnokság csomója megvagyon oldva. A' többit bizzuk önnön vallására. Ha terhelve nem leszz, igen jól, de én nem hiszem.

A'Tiszt ezzel vissza menvén, így indította meg kérdéseit:

K a p. Neved?

R a b. Relli.

K a p. Honnan?

R a b. Olaszfalubul.

K a p. Nemzetséged?

R a b. Az apám Velenczébül származott. Miklós Urnál Csesznek várában alakos volt.

K a p. Hogyan származtál által Olaszfaluba?

R a b. Az ország pusztulásakor az apám vitte oda lakását atyafiaihoz.

K a p. Kik irtották ki Miklóst, és Nemzetséget?

R a b. Azt én nem tudom. Akkor a' világon sem voltam.

K a p. Mért járnak Csesznekvárában a' lovas lelkek?

R a b. Azt az apámtul kellene kérdezni, ki már nem él.

K a p. Hát te nem vagy közöttök?

R a b. Azt te tudod, szükségtelen kérdened.

K a p. Még egyszer kérdem, mire valók azok a' lélekjárások, hitegetések, környék csalások?

A' rab erre a' kérdésre megrázkódék, és egy üdeig halgatván; ah asszony – úgymond – vesztél volna anyád méhében, és én is veled eggyütt; bár soha napfényt ne láttunk volna! – Vagy mért nem jutott jobb feleség? – De te apám, te vagy minden szerencsétlenségemnek alapgerendgye.

K a p. Ez homályos. Akarom, hogy világosan szólly.

R a b. Látom, hogy elvagyok veszve. Lelkem kényszerít, hogy mindent megvallyak. Az apám volt Miklós Unak, jótévőjének gyilkosa. Ő tanított engem a' szemfényvesztésben, és alakosságban, de mellyet én csak tréfából üztem; szegény boldogult anyám! be sokszor megjövendölted! Apám elhalt; a' társaságban nem volt, ki hijánnnyát kitölthesse; minden, minden reám szavazott. Én tudom, miképp állottam ellent; de feleségem! – – mit szóllyak többet?

K a p. Kik vagytok társak?

R a b. Csesznekbül tizen. Oszlopbul öten; Olaszfalubul is annyian.

K a p. Társotok-e a' Cseszneki csapos?

R a b. Semmi köze velünk.

K a p. Mentetek-e minden éjjel a' várba?

R a b. Csak fölötté rossz időben nem: de a' trombitás ekkor is végig nyargalta a' falut.

K a p. Lakik-e valaki a' várban?

R a b. Senki sem.

K a p. Hát a' toronyban?

R a b. ...Ah, ott lakik... egy szerencsétlen leány.

K a p. Mennyi üdeje?

R a b. Hat esztendeje már.

K a p. Hogyan került fogságba?

R a b. Én akkor nem voltam jelen. Cseszneki társaim fogták el szüleivel együtt, kiket az istentelenek megöltek, a' gyöngé leánykát pedig elzárták.

K a p. Mit akartok vele?

R a b. Eladni egy Ragúzai Szerecsnynek, ki a' tengeren által rabkereskedést űz, de maga képében Beszprémbe egy Zsidót tart, kivel már régen alkuban vagyunk; vártuk is őtet e' napokban. Meglehet, hogy ma, vagy holnap eljő.

K a p. Tudod-e lakását.

R a b. Tudom.

K a p. Hogyan lehet férni a' toronyhoz?

R a b. A' várul földalatti bolt által, melyre vaskapu szolgál.

K a p. Kire van bízva?

R a b. A' Cseszneki erdőkerülőre. Annál vannak a' kulcsok is.

K a p. Hol vetted ezt a' pergament levelet?

R a b. Az apámról maradt rám.

K a p. Hol vette az apád?

R a b. A' vár dulasakor tette magáévá.

K a p i t. Tudod-e olvasni, és mi hasznát veszed?

R a b. Olvasni nem tudom, csak hitegetésül hordozom magammal, hogy az emberek imádkozni gondollyanak.

K a p. Imádkozni máshol kell, mért ültél az ut mellett.

R a b. Az utazókat kikémlelni. Csesznekig ki vagyunk osztva, minden napra hatan.

K a p. Mit csináltok az utasokkal?

R a b. A' gazdagabbakat megöljük, és kifosztjuk, a' prédát a' várba hordjuk, és esztendőben kétszer elosztjuk.

K a p. Kik voltak azok, kik a' földből lélekképpen fölbujtak, és hogyan történt?

R a b. A' Cseszneki bíró veje feleségestül. Azon a' helyen, hol azok fölbujtak, tágas verem vagyon ásva, melybe a' lélekszemélyek elkészülve leereszkednek, és egy deszka polczon csigákba vágó kötelekkel fölvonatnak.

K a p. Hát az égdörgés hogyan volt követve?

R a b. Azt egy arra tanult legény dobbal követte.

K a p. És a villámlást? kígyókat a' falon?

R a b. Az az én készítményeim kénköves szerekkel. A' falon mászó állatok általlátszó, 's kifestett vászonra vagynak füstve, mely a' faltul annyira van állítva, hogy közöttük a' gyulladó szerek éghessenek. Egyik társ pedig a' vásznat ingattya, hogy a' füstött képek mozgást mutassanak.

K a p. A' torony ablakai hogyan világítottak?

R a b. A' felső ablakok között, serpenyőben a' szurkozott kőzot a' kerülő gyújtotta el; hová őtet állépcsók vezették.

K a p. Tették-e ezt mindennap?

R a b. A' készülék mindennap meg vagyon, de az elgyújtás nagyon ritkán.

K a p. Mikor én ott voltam, mért történt?

R a b. Mint hadi embereket, és azon kívül üresket megölni nem akartunk, hanem csak megijeszteni, hogy a' félelmet terjesszék.

K a p. Tudtátok-e, hogy Cseszkekben vagyunk?

R a b. Még azon éjjel, mikor jöttetek, egy kém által. Fölmenni pedig magam láttalak benneteket, mert a' csapházat egész nap titkon vigyáztam.

K a p. Hová lett az egyik legényem? talán megölték?

R a b. Nem öltük meg, hanem azon éjjel az erdő közepére kocsin küldöttük el, és szabadon bocsátottuk.

A Kapitány itt véget szakasztván a vallásnak⁷⁴, az Olaszfalvi czimboratársoknak neveiket följegyezvén, és az Apátot kérvén, hogy azokat földes uri hatalmával, és Zirci embereivel fogassa el, maga kis hadával Csesznek felé indult, s a lábtókat, mint már a toronyhoz nem szükségeseket lerakván, a szekereket maga után rendelé, a rabot pedig vitézei közbe foglálá. Az Apát a kihallgatás⁷⁵ végével a Tisztet vendégeivel együtt tiszteségesen megvendégelve bocsátá-el⁷⁶. Maga pedig Relli vallását önnön füleivel hallván, iszonyodását nem tudta mérséklenni, és még az napon az Olaszfalvi gonosztévőket összefogatván, a Beszprémi Ispán elejbe szállította.

Relli mondása igaz volt. Csesznekig három zsvánt fogtak, kik mind az ut mellett üldögéltek vén koldusok képében. Az egyik némának, a másik vaknak, a harmadik sántának tetette magát, és hangos torokkal kiáltották az irgalmasságot, az angyalok országát, és a mennyei paradicsomot. A Tiszt eszébe tartá ugyan a Beszprémi Ispán parancsolatját a fogoly szabadításról, és a falu lezárásáról: de mivel a körülállások igen is megváltoztak, ő is tanácsosnak tartá magát azokhoz szabni, és alkalmasb rendelkezéseket tenni. Mert ha, így vélekedett, ha a torony rabjával siet, a titok el lészen árulva, és a czinkosok elfognak ugránozni. Ez okbul első gondgya volt a torony kulcsokat magához venni, azután a falut meglepni, és vitézeivel egyszerre előnteni. Rellit kelle kalauznak választania.

A szándék takarására nem lehetett kedvezőbb üdő. A köd olly sűrű lett, hogy két lépésnyire alig lehetett valamit különböztetni. A kerülő háza legvégső volt a faluban; ide küldte a Kapitány három legényt, hogy a kulcsokat átvegyék, a gazdát pedig, és gazdaszszonyt megkössék. Hozzájuk volt adva Relli is. A kerülő nem volt hon. Az aszszony elrémul a szokatlan vendégek látására, annyival inkább, mivel Rellit közöttük komor ábrázattal, lesütött szemekkel láttya. „Ide a torony kulcsokkal!” szöll az egyik vitéz. „Nem... nem tudom... nem láttam”, akadozva felel az aszszony. Ide a kulcsokkal, hangosan mondgya a vitéz, és melléhez feszíti láncsáját. Add oda, Relli is közbe szöll; add oda Krisztína, oda vagyunk! A kerülőné tántorogva megy a szökrényhez, és kivén a három öszszekötött kulcsot által adá; a mi meglévén, az asszony megkötözve két legénynek őrzésére bizatik, a harmadik Rellivel és a kulcsokkal viszszatér a Kapitányhoz.

Ez általvén a kulcsokat, leereszkedik a faluba, megparancsolván Rellinek, hogy a csapat előtt menvén, a bünösök házait kimutogassa, minthogy illy vastag homályban a távulbul adott jelek nem tehetnének kívánt szolgálatot. Nem került bele egy óra, minden bünös kézen, és kötve volt. Az aszszonyok, gyerekek jajgatásait, a szaladozásokat, panaszokat, ártatlanok bámulását, kiválva a csaposnak szem meregetéseit el lehet gondolni. A rabok mind a község házához vitettek, és tizenkét legény hagyatott őrizetül, a többi a rend föntartására egy csapatban, ennek utánna következett a várbeli szerencsétlennel megmentése.

Ha valahová, ide főképpen kívántatott kalauz. Mivel pedig a leány gondviselése a kerülő tiszte volt, ennek pedig mostani hol létét felesége bémondani nem tudta, a Tiszt a kerülőné választá. Annyival inkább, mivel, ez asszony lévén, a leány első rémulését így gondolta megelőzhetőnek, és elkerülhetőnek. A megtörténhető eseteknek meggyőzésére jónak állitá hat

⁷⁴ vallaásnak

⁷⁵ kihallgatás

⁷⁶ bocsátá-el

legényt maga mellé venni, mi csak ugyan szerencsésen óvására esett. Valamint a' várba mentek, ámbár égő lámpással, de a' vár falak közt élesztett tűz, melyet négyen körül ültek, a' lámpás világítását szükségtelenné tette. Az aszszony fölkiálta: „ember oda vagyunk”, és a' melegülők fölugráltak. Érté a' Kapitány az aszszonyi czélozást, „kössétek meg” mondá, legényeikhez fordulva; a' mi meglévén, az aszszonyt rimánkodásai közben is a' kalauzkodásra szorongatá. Az első ajtót egy kulcs zárta, melyet Krisztina kiválasztván három közül, és az ajtót megnyitván, a' földalatti bolthajtásban mentek. Következett a' második ajtó. Az aszszony a' két lakatot megnyitván, a' Kapitány parancsolattyára, mint ismerős a' fogolyhoz bélépvén, semmi változást nem okozott; de a' tisztnek béléptére elájulva ágyára rogyik.

Vida az ágy előtt állva, baráti hangon megszólamlík: „Eszmélkedgyél föl Magyar szűz! szabadítód áll előtted.” A' fogoly nem változik.

„Elvégződött rabságod” folytattya a' Kapitány, „ébredgy föl, és ne fély.”

A' fogoly még most is meredve fekszik ágyán. Ez alatt a' Tiszt egy fordulattal körül nézven, a' fal kormait kivéve, mindent takarítva, és csinosan lát, sokkal inkább, mint egy valóságos tömlöczben gondolható. Az ágy tisztességes. Egy faszék, asztal, viselő öltözetek fogasra aggatva.

„Ébredgy föl, ismétli a' Kapitány, ébredgy föl ártatlan, és jójj vélem a' régen nem élt szabad levegőt szívni; ez az est utolsója rabi napjaidnak, és hosszú szenvedésednek. A' legbátorságosabb kezekben találod magadat.

A' fogoly fölveti szemeit, és, ah! foháskodva mondgya: „én is kísértetek között vagyok-e ebben – ebben a' kísértő várban.

Jámorok közt vagy, felel a' Kapitány, ne háborkodgyék szived, eljött mentséged órája; jer velem. A' szűz föleszmélvén, Istenem! melly tündérségeket kell látnom; felelé legbádglyattabb hangon.

„Est vagyon, fölváltya a' Kapitány; ne késsünk, hanem jer velem, sorsod elvagyon végezve, és minden, valami illet javadra fordul.”

„De hová, kérdezi a' rabszűz; hol vagyon hárfám?”

Feleli a' Kapitány: „éjjeli szállásodrul gondoskodtam, melly ennél tisztességesebb; hárfád, és mindened, körülöttesz leszs; tedd le agságodat.”

A' Kapitány három legényét beinti, és a' szerencsétlen, vagy már szerencsés leányzónak mindenét kihordatván, mivel a' járástul már elszokott, két vitézei által egy takarékos⁷⁷, és csinosan elrendelt szobába vezette. A' várban megkötözött három gonosztévőt, kik Oszlopi társak voltak, és a' kerülőt a' többi czinkosokkal egybe rekesztetvén, az őrizetet megerősítette, s egyéb szükséges intézeteit megtévén, a' leánynak bátorítására vissza ment.

A' szűz most volt tizennyolczadik esztendejében. Közép termetű, szöghaju, kerekded képű, de a' hosszas elzárásban kisebbkori kellemetesen piruló arczáját lilom fehérség cserélte föl; de még így sem volt tetszetlen, mert testalkatásának idomsága, eggyszerű magatartása, s lelkének még el nem alutt nemessége a' szánatosban vetekedve kínálkoztak.

Többek jelenlétében kéri a' Kapitány a' még most is komor, és félékeny szűzet, hogy viszontagságát elején kezdve beszélné el; mert lelke a' szomorú történetnek megtudására szinte szorongatva vágyódott. A' leány így kezdi:

„Ah vitéz! angyala egygy mindenétül megfosztott árvának, bár ne kívánnád, hogy soha be nem hegedhető sebeimet ennen magam szaggassam föl; – de nem lévén egyebem, a' mivel

⁷⁷ takarékos

nemes szivednek fizessenek, elbeszéllem azt a' gyászos esetet, melynek leverő emlékezete már régen gyötör. Talán így lelkem is könnyebbedik."

"Lőrincz, ama dús magyar birtokos volt az apám Ernyőfalvában, kit, mondhatom, hogy kevéssé ismérhettem, mert szüntelen táborban tartózkodott, és ah, bár ott maradt volna! Oldamúrt, a' híres pusztító Kún vezért az országbul kivetvén, haza jött, ekkor ugyan kimondhatatlan örömeinkre, de nem sokkal utóbb vesztünkre. Végeztvén háza körül némelly intézéseit, egy gyönyörű alkonyatkor atyai öléhez szorítva, „itt az üdeje édes Adelhajdom, monda, most vagy a' tizenkettedikben; itt az üdeje, hogy tanulásra adgyalak. Annya te! készítsd össze viselőit, elviszem leányodat a' Beszprémi Apáczákhöz; holnap korán indulunk. Tégy szapora előmenetelt édes leányom, mert ettől függ, hogy hamarább viszzahozzalak."

"Én mintha megéreztem volna a' fejünk fölött lebegő gyászos következt, egész testemben borzadni, és remegni kezdettem, az anyám pedig sírva fakadt. Ne légy olly kegyellen, szepegve mondgya szegény anyám, hogy egyetlen leányomat szivemtől elszakasz. Te is keveset vagy hon, pusztá leszs lakásom, ha Adelhajdomat sem látom körülem." De a' nevelésre bele szóll az apám, a' nevelésre édes feleségem! inkább kell ügyelni, hogy sem az aszszonyi pityezgésre. Az anyám meg nem indulva látván apámat, még csak egy esztendei várást, azután félannyt kért, de nem nyerte meg.

"Följött kegyetlen sorsunk napja. En még egyszer végig futék az udvaron, mintha valamelly meg nem fejthető ösztön bucsuzásra kénszerített volna, 's mindent, mintha ködbe volt volna merülve, olly homályosan láttam, és a' hideg kezdett borzogatni. Viszsa menvén, az anyám keblére dültem, „ne ereszs el kedves anyám! sírva kértem őtet; ne ereszs-el, – az utban halok meg, – beteg vagyok. – Szegény boldogult anyám! mennyit könyörögtél hijába! – Az apámnál el volt tőkélve az utazás, és csak az lett megengedve, hogy az anyám is elkésérhetett."

"Be vagyon fogva, mondgya az apám; jertek." Mi sírtunk, és mentünk. Utolsó volt ez a' hárfa, melyet dajkám a' kocsiba földadott, és én megöleltem, mintha éreztem volna, hogy nem sokára egyedül ez leend szerencsétlen sorsom baráttya."

"Már déltájban bényelt bennünket a' Bakony rémítő sűrűsége, 's a' vadonság, és az ereszkedő köd az én szivemet félelemmel tölté el. A' vár mellett által menvén, szegény boldogult apám, nem tudom, mi ijesztő történeteket emlegetett a' pusztuló helyről, 's ez alatt egy völgybe ereszkedtünk le. Már a' másik hegyre kezdetek lovaink kapaszkodni, mikor egész egy csoport rút képű fordított bundába öltözött emberek ránk rohantak. Mingyárt az első, kocsisunkat nyársolta keresztül. Nehányan a' szökdöző lovakat fogták. Apám leugorván, a' legközelebbiket kardgyával úgy csapá arczul, hogy megtántorodott; de mi haszonnal? Egynek a' sokaság ellen győznie, Sámson erőt kívánt. Hátrul egy undok embervad fejszét sülyesztett fejébe, és az áldozat, kit a' kún láncsák, és nyilak nem találtak, haramja kéz által dült el! Én, és anyám sikoltottunk, életünkért rimánkodtunk; de a' könyörölni nem tudó sziklánál sziklább gyilkosok lerángatván bennünket, anyámat láttamra megölték, és apám testével együtt az uttul nem meszsze berkek közé vetették; engem pedig az erdő belsejébe hurczolván, napszállat utánig ott tartottak, és az égnek, 's erdőségnék sötétségében nem tudom, miképp, 's merre azon tömlöczbe vezettek, mellybül te nagy lelkű vitéz, ma kimentettél."

"A' várnak egy igen nagy, és különös formájú üregében vélem megállapodván, hárfámat kezembe adák, hogy rajta pöngető ügyességemet megmutassam! Én nem tudom, hogyan lehetett, hogy szivemnek akkori vérzésében, búmnak fölradadásában hurjaim hangozása kedveséget nyert. Meglehet, hogy a' vad füleket a' vétkes pöndítések is érdeklették. „Köszönd hárfádnak” volt a' felelet, és elhurczoltak."

„Már akkorra, valamit most zárhelyemben láttál, minden ott volt; az ágy, az asztal, szék, hárfám és öltözeteim. Én mindennapon vártam haláloamat, és most is megfoghatatlan előttem, mért hogy sem élelemben, sem tiszta ruhában szükségem szenvednem nem hagytak. Az az aszszony ki most utóllján hozzám bejött, volt gondviselőm, és senkit mást elzáratásom másod napja olta nem láttam. Ő gyakran vigasztalt szabadulásom reményével, de mi szándékkal voltak felőlem, soha ki nem tanulhattam. Rabságom második napján a' gyilkosoknak egyike ablakaimat úgy befalazta, hogy csak kisdéd szellőző lyukat hagyna kétfelül, 's nem lévén világosságom, a' nappalokrul, éjjekrül, és esztendőkrül egyebet nem tudhattam, mint a' miket az aszszony szájából hallottam. – Bocsássd el őtet áldott vitéz, mert valóban testemnek lelkemnek gyámola volt ő.”

A' beszéllő igen elbágyadt, és szemeit az álom kezdé csukdozni; azért a' Tiszt őtet a' házi asszonyra bizván, maga foglyait, és legényeit megtekinteni elment, és hajnalig viszsza nem jött. Ekkor tiz legényt küldött Oszlopba, titkos meghagyással a' még hátra lévő kettőnek elfogására, kiket parancsolatlyára Zirczre tartoztak vinni, hol mind egybe jönnének. Relli küldetett vélek. Ezek ki indulván, közel a' faluhoz szembetalálkoznak egy hajadonnyal, ki tüzes nézésével köszöntvén őket, ügetett inkább, mint ment.

„Honnan hugom illy hajnalban? kérdi a' tizedes. Hamar elsöprötted az ajtó elejét. Talán csak nem keresel vőlegényt illy büzös üdőben? hiszen lapáttal lehet hányni a' ködöt.

A' leány halgat, és megy.

T i z e d e s . Nem állanál meg, ha szépen kérnélek?

A' leány nem szóll, és szalad; de egyik legény utánna iramodván, megállítja. Elejbe szöket a' tizedes, és folytattya nyomozását:

„Mondd meg, honnan jössz? máskép halál a' fejedem.”

L e á n y . Oszlopbul. De midőn ezt mondá, olly fehér lett, mint a' csapott fal.

T i z e d e s . Hol van lakásod?

L e á n y . Csesznekben.

T i z e d e s . Mikor mentél Oszlopra?

L e á n y . Az éjjel.

T i z e d e s . Mi keresetben jártál?

L e á n y . Semmiben.

T i z e d e s . Ki éjjel, illy ködben a' szomszéd faluba semmiért megy, sült bolondnál egyébb nem lehet. Ne tétovázz; neked ott szeretőd van.

A' leány elpirul.

T i z e d e s . Se ide, se oda; szóllj igazán! te hírvívó vagy. Mi⁷⁸ történt?

A' leány szóttalanul fához hasonló merevedtségben földre szegzett szemekkel áll, és mélyet sóhajt. De Relli feleli, hogy a' vitéz okkal gyanakodik, mert a' leány valóban egy ottvaló fiattal szövetségben van, ki a' titkos társasághoz tartozik, és szorongatva lévén, mindent kivalott. A' tizedes megérté azt is, hogy a' czinkosok tudósítottak lévén veszedelmekről, félre állottak; megköttetvén tehát a' hírmondót, véle együtt visszafordult, és Kapitányának a' dolog folamatyát előszámlálta.

Már nappal volt. A' Tiszt Lőrincz árváját jól betakarva tisztos késéret mellett Zirczre küldötte, és az Uraság számadójánál leszállította. Ezután rabjait párosan öszszelánczolván, megindítá. Valóban köztök volt a' sebhelyes is, kit Lőrincz megbilleyezett. A' leányt elgyön-

⁷⁸ Mt

gülése miatt Zircznél tovább vinni veszedelem nélkül nem lehetett, de aggság nélkül elmaradhatott, mert legjobb kezekben volt.

Vida rabjait a Beszprémi Ispán elejbe állítván, és küldtségéről számot adván, még a Ragúzai Szerecsény bérlett Zsidóját keresteté föl, ki éppen a leány váltság árát olvasgatá, szándéka lévén másnapon értté menni. Az Ispán ezt, és a többi bünöst a Törvény bírójának kezek alá bocsátván, a két elugrott után nyomozást rendelt. Vida is Beszprémi dolgait végeztén vissza sietett. Zirczen az Apát tulajdon alkalmatosságát ajánlá Vidának, hogy azon Adelhajdot Ernyőfalvára késérhesse. A leány ellenmondás nélkül megismertetvén, a Megye Ispánnya Lőrincz jószágát fölmenté a zár alul, melly alá a birtokosnak eltűnésétül, és még eddig nem tudott hollététül fogva vetette; és hatodfél esztendei jövedelmével egygyütt az árvának általadta. Vida és Adelhajd egybe keltek. A mennyegző Ernyőfalván ünnepeltetett, és a boldog feleségnek boldog férje a Szittyá hősök között soká jeleskedett. Ő volt egygyik késérője Ágnesnek, IIIIdik András Királyunk kegyetlen özvegyének az ország széleire. I. Károly alatt az Oláh háboruban harczolván Bazarád ellen, a Király mellett viaskodtában tevé le dücső életét, mellyet csak annyiban böcsült, a mennyiben hazájának szolgálhatott. – Ime a kísértő lelkek!

Horvát Endre.

VIGASZTALÁS.

Felfele tart mindég, lefelé nem, az emberi lélek;
Égből szálla belénk, és oda vissza siet.
Hasztalan a viharok' részeg dühe: Szép, Igaz és Jó
Szent Eggység; 's lelkünk érezi, látja, hogy az.

Kazinczy.

A' ROM.

Hol Siva' végetlen fövenyében lankadoz a' nap
'S csendes Araltónak zaj nélkül nyugszanak árjai,
Félre világ' robogásaitól egy puszt lakormon
Két isten harczolt elszántan régi haragból.
Első a' dülás' komor istene Rom jöve, és az
Elhagyatott lakon, a' szélvész' bús palotáján –
Hol szomorú volt a' napnak tüneménye, ha feljött,
És szomorú, ha lement, élőt nem látva körösleg,
Merre nehéz ön lábaival sétált el az óság
'S a' mi előbb fény volt, abból nem hágy vala többé
Semmi csodálandót – ott Rom kívána tanyázni,
'S meszszerűn feltolt falakat készül vala tenni

Földdel egyenlőkké. Véd, a' ház őre, kiáll
 Ellene és mentő paizsán fölvette ütéseit
 A' tombolni jövőt nagy erővel vissza szegezvén.
 Ők ugyan éjt nappá, nyugodalmat téve csatává,
 Mint két béri vivó, küzdöttek folyton az ormon
 Ötven egész évig; de azonban győze Romisten.
 Égi hazája felé elszállt a' pusztá tetőkről
 A' mentő szomorún; és a' fejedelmi gyönyörök,
 A' hírben ragyogott országok' háza leomlék.
 Rom pedig a' düledék palotán fölütötte tanyáját
 Nagy Siva' pusztáin egyedül ő szellem az éjben.
 És ha ki szürke világánál félholdas időnek
 Jőne felé, láthatta miként tört oszlopon ülén
 Hosszu szakálla' mohát lenggették pusztai szellők
 'S várkoszoruzta fejét zsibbadt könyökére nyugasztván
 A' szomorú sivatagba miként nézett ki merően,
 'S messze Araltónak látszott hallgatni zugását.
 Évekig így és túl azokon gyász gondolatokban
 Fárasztotta esztét 's ha talán vész harsoga által
 'S a' főveny' országát felvették szárnyai, akkor
 Ébrede álmaiból 's hullván gyér hosszú szakállá
 Zenge szilaj dalszót és a' zivatarba sohajta.
 Már század múlt el 's még nem jöve senki, az elmúlt
 Fénynek hajlékát romjaiban látni, sem utast
 A' vak eset 's bal sors meg nem téveszte 's az isten
 Nagy fogadást gondolt, így szólván végre magában
 „Ki legelőbb düledékeimet leborúlva köszönti,
 Teljesedésbe hozom háromszoros álmait annak.
 Boldoggá teszem őt, fogadásom tartja 's ez így lesz!
 Szóla 's körül járdalt ő gond kísérve személyét,
 'S mélyebben súlydtenek a' düledékek alatta.
 Múlt az idő, 's untig változtak benne zaj és csend.
 Sokszor az ősz Romhoz lemosolyga az égutazó hold,
 Fellegetek gyakran látott harcolni 's koronként
 Dúlva sötét vésznek ment által rajta haragja.
 Ő pedig ült egyiránt 's kőhalmi omladozának.
 De mikoron másod századnak folytanak évei
 'S a' forró fővenyek' pusztáin nem vala szellő,
 Harmatot éj nem hinte alá, regtől pedig estig,
 Mintha világot gyujtana föl, heven égete a' nap –
 Ifju kalandor jött egy távol honni vidékről.
 Sors és a' szerelem nem hagyták béke' ölében
 Lennie boldoggá, nem harczok' fergetegében.
 Búva futott a' két hatalomnak előle, szívének
 Gondjaival 's hogy senki ne lássa, ez árva kietlent
 Választotta utúl. Mellytől nem rettege 's melly baj

Annyi ezerből még egyedül vala hátra – halálát
 Vélté találnia itt. Lankadtan 's lelke szakadva
 Lép vala lassan elé 's lerogyott a' barna köveknél.
 Tüstént fekte' helyét meglágyította Romisten,
 'S ő, nemes Országok' feledett ivadéka, lakatlan
 Földön erőtelenül feküdt: vas fegyveri rajta
 És mellette, nehéz keziből elhullva heverték.
 Szelleme' tükrében feltűntek az álmok azonban
 'S láta kies tájat dombbal változva 's virágok'
 Völgyeivel; pásztor tanya volt, kis hajlak az ormon,
 Kút csorgott tövinél, gyéren körülötte gyümölcsfák.
 A' ligetek' csendét patakok' csörgési vidíták,
 Kisdéd bokrok előtt szökdelték fürge juhnyájak
 'S a' vezető ürünek mélyen hangzott ki kolompja.
 A' nyáj' pásztora ő, legkönnyebb póri ruhában
 Íjasan és balján teljes puzdrája zörögven
 Köztök járt egyedül, 's a' nyáj örvende urának.
 Ébrede most 's mit imént álomnak véle, való volt.
 Legszebb pásztori táj közepett, már távol előbbi
 Gondjaitól, bámulva magán és mindenben, ott járt
 Nyájai közt, fiatal pásztor sors verte vitézből.
 A' vezető ürünek hallotta zörögni kolompját,
 Láta vidám ihait szökdelve legelni 's előtte
 Minden az álomtól festett tárgy' képe jelen volt.
 Így élt jó ideig. Gyakran megjárta virágzó
 Völgyeit, ormairól gyakran letekinte vidáman,
 Távol az elsiető patakoknak lesve futását.
 Íja vad állattól 's nem erőtlen karjai védék
 'S kiktől búcsút vón, embert nem láta határin,
 'S elszánt lelkének mi öröm nem látnia embert.
 A' keserű osztály nem bántá: fája gyümölcsseit,
 Nyája' tejét nem ohajtá el szomszédos irígység
 'S méreg nélkül folyt epedő szomjának az ép kút.
 Villám nem keresé alacson kalibája' tetőjét;
 Béke' ölen egyedül állt az, nem lakva bajoktól,
 A' csend és nyugalom' gyönyörének hagyva tanyául.
 'S a' boldog, szerelem's bal sors' feledője, így szól:
 „Járj kies útidon ligetemnek nyája 's tenyészszél,
 Völgy, te virágozzál és szellős dombja lakomnak,
 Folyjatok el csendes patakok, mérői időmnek,
 A' koszorús partok kebelén, hogy kelve, lenyúgva
 Vig csevegéseket lelkem meghallja 's örüljön.
 Csak soha embertárs 's ember' szülője, az asszony,
 Meg ne zavarhassák ridegét e' néma magánynak.
 Nem soha emberi nép e' tájat látni ne jőjön!
 Jobb társak nekem e' szédelő nyájak azoknál

És e' néma mező 's fedezője, az égi derület.
Vajha szemem még mindezeket láthassa sokáig.
Vén fejem így e' béke tanyán fáradjon el egykor
'S testemet a' völgy' harmatozó ivolái fődözzék."
Szólt 's az üres levegő kebelébe fogadta beszédét
És elenyészni hagyá a' térnek végtelenében.
Így tölté az időt, ura és uralója magának
'S éle remény- és vágytalanul, nézője futamló
Napjainak; de soká nem tarthata békelakása.
Lelke hamar betelék örömeivel az egyszerű tájnak.
Kis laka, nyája 's az egy környék, a' minding egyenlő
Hajnalok és estvék unalomnak tárgyai lőnek.
Még az örök tavasz is, melly nem sorvasztva teleknek
Vészeitől ligetén folyvást zöldel vala, bántá.
A' kipihent szívnek megjöttek előbbi reményi,
Vissza kíváncsoztak tova pártolt vágyai: embert
'S emberlakta vidékkel kért a' pusztá magányért.
Mint partot haladó folyam' árja, zajogtak agyában
A' raj gondolatok 's nyugalmat lelteni hiába
Mentenek el, mind a' nélkül tértek meg urokhoz.
Egy vala még kísértetlen 's azt tenni megindult.
Elment a' Romhoz, leborult a' barna köveknél.
Ott elszűnyada és feltűnt a' második álom.
'S lát vala álmában bérczekkel büszke vidéknek
Sziklafejű csúcsát vetekedni egekkel; az erdő
Méla, borús folyosóival, és – hol az álmodozásnak
Szent országa van, agg lomboktól rejtve világnak,
A' hova ormairól forráshoz jára le a' vad
És egyedül zavará robajával az alkonyi csendet, –
A' titkos teremű völgyek megnyíltak előtte.
Bérczi sorok' hátán folyamok harsogva futának
'S a' hegy alatt szél és hosszat meghintve falukkal
'S a' falu népeivel, gyönyörűn zöld róna virított.
Közben egész tájnak látója, az uri lak állott.
Büszke toronyviselő tetejével messze, ragyogván.
Ő pedig a' miket elláthat vala, völgynek, oromnak
És ura leggyönyörűbb rónáinak, ébrede 's lelkén
Vágya' betölte után, az öröm' szilaj árja csapongott.
Mint idegen földön hosszú utazásban időn túl
Elmaradót, fiatal szolgák és szolgáló leányok
Üdvözlék urokúl 's az imént bús ifju, lakója
Pusztai kúnyónak, népes palotában örömmel
Szálla meg és fényes pályát ígére magának.
Ólaiban paripák, szél 's tűztől vemhes anyáknak
Gyors ivadécai tomboltak; 's kürt fegyverek álltak
Termeiben, célhoz repülő szolgáló vadásznak.

Csüreit eltartó gabonával rakta meg a' nép,
Lélekadó bornak tele volt nedvével az al bolt
'S ménések és csordák legelének szerte, sajátí:
Dús gazdát mutatott a' ház, urodalma hatalmast.
Nem volt késedelem, vendégei jöttek; az ifju,
A' tehetős gazdát szomszédok 's messze vidéknek
Vándori látogatók. És ő nyílt kedvü barátja
A' fiatalságnak, tisztelni tudója az érdem'
Őszeinek, minden rendnél ösmert vala 's kedves.
Háza szilaj kedvnek lett víg fogadója, kaputlan
Udvari vendégért látszott mosolyogva kinézni
'S szüntelen a' járt út hozza és vive látogatókat.
Gyakran az ifju sereg felment harczolni vadakkal
És a' szarvas ünő és sok bogu híme, az ugró
Zerge 's ki szellőként fut, az őzfi, lehulltak az íjak'
Vesszejtől; 's ha ki sárga vadat, vén bojtos oroszlánt
Kergete föl, ha szilaj párducz szökkent meg előttök,
Vagy makevő kannak hallott robogása, erővel
Állt az erő szem között 's ellent állása multság
'S kéj vala szívőknek. 'S mi gyönyör volt inni patakból,
És ha ki eltévedt, a' kürtszó lassu nyögését
Messzünnen jött szél' szárnyán elfogni 's utána
Város társainak fáradtan jutni körébe,
Ott lejtős halmon pázsit nyoszolyára pihenni
'S vígan elosztózván nem finnyás étkek' ebédin
Hallani másoktól és mondani tréfa beszédet, –
'S hány nyilat és mint vitt hátában el a' makevő kan,
A' kőszáli szökő mint hulla le szökte' felében
Nyíl útvén derekát, a' párducz merre osontott
És az oroszlánnak fene bőgésére ki rémült;
Illyeneket hallván a' halmon látni terülten
A' szél lábu bikát, hűvös források' ivóját
A' hogy hátra vetett fejjel még mintha szaladni
Vágyna, merő szemeit dőlesztve kinyúlik, eláradt
Vére halálszerző sebből szívároga azonban
'S a' rohanó lábnak nincs többé semmi hatalma.
Igy mulatának ezek 's a' bérczhát zenge utánok!
Ha pedig a' vizes ősz 's zivatar nyargalta mezőkön
Nem vala dísz többé 's a' kedv a' társas örömmel
Szűkebb térre szorúlt, teremeikbe vonultanak akkor
'S vagy tündér rege szón függöttek egy éltes ajakról,
Vagy vigadó dallal hallottak hárfai zengést,
Hol gyönyörű lányok' legszebbike horda piros bort
'S a' szomszédnak nevető kellemmel tölte kupákat.
Végig mindezen a' szabad úrnak kénye csapongott
'S kezdte hanyatlását. Nem elég volt lennie dúsnak

'S játszi barátságot és látnia szolgálja szerelmet;
 Szívi rokont keresett 's szívet melly értte dobogjon.
 Tág urodalmaiból egy hely vala kedves előtte,
 A' zárt völgy; ott ő kisded halom oldala mellett
 (Vérlobogó volt a' halmon, zászlója halottnak)
 Láta ülő lánykát szomorú gondokba merülve.
 A' halovány bánat gyászolt szépséges alakján
 És leömlött hajait szabadon ragadozta futó szél.
 De gyönyörű fiatalság volt minden tagon és a'
 Bánat után sanyarú nyomait nem hagyta sötétség:
 Tetszett a' gyász és a' gyásznak szép viselője.
 'S már közelíte, verő szívvel, készítve vigasztó
 Szózatokat; de ijedt őzként fölrebbene a' szűz
 'S merre borongós utczáit megnyitja az erdő,
 Elvesze a' lemenő völgynek végében. Utána
 Hasztalanul sietett, nyomait sem lelte az ifjú.
 Így sokszor jöve a' völgyet 's a' völgyi leányzót
 Látni, hasztalanul vágyván az előle futóhoz.
 Honn az egész élet megfordult. Visga cselédi
 Kedvtelenül láták megtérni 's ha honn vala, búsan
 Űlni 's merőn és szóttalanul távolba kinézni.
 Társai elhagyták a' tőlök vissza vonulót
 'S ő, egyedül a' völgy' szeretője 's völgyi leányé
 Nem vágyott rájuk 's a' ház csendes vala és bús.
 Csak maga, a' háznak rémlleke, dobog vala benne
 'S hosszú sohajtás volt szívének néma beszéde.
 Majd hogy az olly sokszor látottat birni reménység
 Nem csalogatta tovább, elhagyta kevély laka táját,
 El gyönyörű rónáival a' bérce rengetegét is
 'S túl azokon szomorú düledéken lelte Romistent
 'S fáradtan leborult kövein 's jött harmadik álma.
 'S mit látott, mi kívánt tüneményt, melly ritka szerencsét!
 Állnia gyászdombnál látá a' völgyi leánykát
 Búja' siralmában, mint rég vala állni szokása,
 Majd hogy sejte tanút, félénk szaladásnak eredni;
 Ő pedig a' szaladót mint könnyű felleget a' szél,
 Űzte merész lábbal 's a' sír' környében elére.
 Ott a' mint epedő ajakát hév csókra kinyitná,
 Ébrede 's álmainak nyílt szemmel látta valóját.
 'S még kétlé, még féle, hogy álmodik és zavarában
 Szólni tudatlan volt; de örömmel látá leomló
 Fürtöket a' pihegő kebelén fodrokba szedődni
 Látá dicső szemet, a' léleknek mennyei tükrét,
 'S halla patak zengésű szavat, szerelembe merítőt
 A' szív hangjaival. 'S a' szűz, mint a' ki örömmel
 Futna 's marad, ha utól éré szeretője, örömmel,

Két gyönyörű ajakat nyita meg 's így szól vala hozzá:
„Haj! boldogtalan én, mi kegyetlen kéz zavar engem
Gyászom' napjaiban? 's te ki vagy, melly föld' nevedéke
A' ki mikor jövök és mikor elmegyek, anda szemekkel
Bánatomat lesed és könnyeimnek hulladozását?
És nem hagysz egyedül lennem gyászomban az édes
Testvérért, nem hagysz siralommal nála mulatnom!
Őt nekem, a' gyönyörűt, egy atyától jó anya szülte
'S ketten egy emlőről tehetetlen gyenge leánykák
Függöttünk csecsemők. Remegő lábakkal egyenlőn
Kezdük az életadó földet tapdosni 's erőtlen
Szókat együtt csevegénk (mondják) még gyermek ajakkal.
Majdan serdülők, játékon nőve örömmek
Társaivá, e' völgyhöz együtt járánk le virágért,
Itten együtt fűzénk koszorút a' zsenge tavasznak;
És gyönyörű volt ő, 's örömem 's öröm én neki, míg élt;
Most pedig itt hervad megemésztő pornak ölében
'S árva keservimnek meg nem hallgatja nyögését.”
Így szólt a' testvér elhúnyt testvére' poránál
'S szép feje megnehezült búval kebelére lehajlott.
Erre varázsoltan vesztegle az ifju kalandor
'S vétke' gyanújában csak alig vala szólani képes,
Szólt pedig így 's mentő szavait mondotta rebegve:
„Engedj meg, te keservim után megadója szívemnek
Engedj meg gyönyörű, ne nekem, sok kellemeidnek;
Mert csak azok ragadák hozzád tündéri erővel
Lelkemet, és a' lélek után e' szolga tagoknak
Késni lehetlen volt. Jöttem, mert kelle 's az észnek
A' szív' láz zaja közt nem hallott semmi parancsa.
De ne legyen gondod, gyászodban senki ezentúl
Meg nem háborgat: szent az mindennek előtte.
Csak ha ki jősz, ha siralmid után haza térni megindulsz,
Engedd a' leghűbb szerelemnek járni nyomodban,
Hogy veszedelmektől ójjon, hogy lássa szemednek
Fényeiben sorsát mosolyogni; 's ha bánatod enyhül
'S képes léssz ön búdon kül hallgatni panasza,
Akkoron elmondom, mi nehéz gyötrelmek emésztik
Ifjú napjaimat, mint nem lehet élnem ezentúl
Nélküled, és mi halál küszködnöm csalfa reménnyel.”
'S úgy lőn, mint mondá. A' gyász' órái lefolytak
'S enyhült bánat után szerelemről halla varázsos
Szókat az édes lány 's ellent nem mondhatta szíve;
Abban az új vendég az örömmek nász seregével
Megszállott 's az egész házat fölverte zajával:
Győzve lőn és oda adta magát szeretője' szívének.
'S a' szomorú palotát, az urával buba merültet,

Újra robaj tölté; a' fény bele szálla ragyogni,
 Mindünnen koszorús lánykák, velök a' vigadó nász
 Jöttek ünnepelő díszszel's a' völgyi leánya
 Rózsa szemérmében gyönyörűn fellépe közöttök;
 És át hágt a rideg küszöbét, még gyenge menyasszony,
 A' nőtlen háznak 's örömet vive abba magával.
 Kedv vala künn és benn 's a' kedvnek tapsa körösleg!
 Mindennél inkább pedig éreze üdvöt az ifju
 'S a' szerelem' karján kipihent sok régi csapástól.
 Kétszer az álom után már lát a világi szerencsét;
 De boldog vala most gyönyöreinek kútfeje háza.
 Évek után fia is serdült, szép mása virágzó
 Anyja' vonásainak, atyjának mása erőben;
 Új öröm és a' boldogság' hív záloga köztök.
 Jaj neki! hogy küszöbén túl hagyta csapongani vágját!
 Várost és falukat ment látni 's azokban az élet
 Búját és örömet; 's vizsgálta tapasztalta mindent.
 Egy népet lele, melly gyéren vala 's lelke törötten
 Ősei honnában; mellyet megronta örökre
 Harcz és visszavonás. Termékeny ugarban ekéjét
 Hasztalanul vezeté, nem örült munkája' díjának.
 Átok volt az egész földön. Másnak vete a' kéz
 'S másnak gyűjte képét. A' tót más mosta veríték'
 Csöppeivel, más itta borát nyugodalma' helyében.
 Még az erős folyam is, melly gáttalan úton alá foly
 'S önként ontja szabad vizeit, idegennek adózott,
 Dús arany aknáját idegennek nyitotta meg a' bércz –
 Illy népet látott, a' pártus népnek utóját;
 Látta; de rajtok persa királyt és persa hatalmat.
 'S újra sötét gondok dulakodtak lelke' nyugalmán
 „Ím mi derék nép ez”, gondolta törődve, mi méltó
 Istennek képét a' nap' láttára viselni,
 Még is melly nyomorú, mint van rabigáig alázva.”
 'S már elméle hogyan gyűjtsön hadat, a' had után mint
 Tégye virágzóvá népét 's a' földet alatta,
 Őseinek földét. Komoran tért vissza 's tünődve
 'S a' megijedt háznép alig ösmert szótlán urára.
 A' szép hölgy' kérelmeinek zárt keble ki nem nyílt:
 Régi vidámságát meg nem hozhatta szerelme;
 Gyermeke látásán örömes mulatása rövid volt;
 Honn vala honntalanul: lelkét nagy gondjai bírták.
 Már had-gyűjteni ment, már társat idéze segédül
 'S a' nép' harczának titkon forralta veszélyeit:
 De legelőbb az öreg Romhoz járúla tanácsért
 'S vágypaihoz képest még kére negyedszer is álmat.
 Új kérelme' szavát a' Rom hallotta haraggal

'S engede, kényén túl adván 's fogadatlan az álmot;
 De nem vágyaihoz képest, azok ellen adá meg.
 Álma kietlen volt, szomorú és pusztasötétség.
 És nem látta, de borzasztó bús hangokat érte,
 Két roppant hadnak távolt hallotta csatáját,
 Hallott szembe vivő sereget ordítva lehullni
 'S kard csengést, megütött paizson nagy dárda' törését
 'S úrtalanul szaladó paripáknak bús dobogását,
 Végre halálhörgést 's zajt többé semmit azontúl.
 Majd kiderült a' táj és látta kietlen Araltót,
 Nagy Siva' bús fövényein a' napnak látta lehúnytát
 'S haj mi nem úgy ébredt, mint volt nyugalomra menése!
 Álma' való képét látá és látta sötéten
 Fénylő fegyvereit, hű kíséreit utának.
 Így kele fel 's mint jött, tova ment a' messze világba,
 A' hírben ragyogott fejedelmek' vég ivadéka
 Nőtlen, honntalanul, fényes birodalma elesve;
 'S a' rideg országnak szomorún elhagyta homokját.
 Rom pedig ült egyedül és a' sivatagba kinézett.

Vörösmarty

A' SZKADÁRI LYÁNYKA.

Szerbus nyelvből.

Szkodra mellett, merre hűs Bojánnak
 A' fényes várt átövedzi habja,
 Szép szkadári szűz vásznat fejeirít.
 Arra hajtja nyáját a' juhászfi,
 Hajtja nyáját és szól a' leányhoz:
 Szedd-fel vásznad, szép szkadári lyányka,
 Szedd-fel vásznad, 's fuss-el udvarodba,
 A' császárnak serge itt közelget;
 Felszedik majd vásznad a' vitézek.
 Vissza szól a' szép szkadári lyányka:
 Mit bohóskodol, juhász legényke,
 Asszony nem szült olly vitézt világra,
 Olly csikót nem ellett semmi kancza,
 Melly Bojánt átúszni tudja hozzám,
 'S öszve szedje vásznát a' leánynak.
 Míg ezek ketten imígy beszélnek
 Eljött a' nagy tábor hűs Bojánhoz,
 Túlpártjára hűs Boján' vizének.
 'S átkiált a' tábornak basája:
 Menj-el innen, szép szkadári lyányka,

Ménjeinket vásznaddal ne rettentsd,
Hőseim ne ingereld szemeddel,
Mert találok olly vitézt hadamban
Hűs Bojánt, ki hozzád által ússza,
'S a' szkadári szűzet elragadja.
De felelt a' szép szkadári lyányka:
Istenemre! ozmanok' basája!
Míg Szkodrában ifju hősök élnek
Nem rémitnek engemet vitézid.
A' vezér ezt hallja 's int azonnal:
Hirdetője hangosan kiáltva
A' vitézek rendét sorra járja:
Szült e asszony olly vitézt világra,
A' vagy kancza olly csikót ellett e,
Melly Bojánnak által ússza habját
És elfogja a' szkadári lyánykát?
A' vitézek sorról sorra földre,
Szem-lesütve barna földre néznek,
Csak a' kincshordó nem néze földre
Sőt így szóla bátran a' vezérhez:
Szabad e a' vizet által úszni?
Szabad, hogyha isten tudnod adta.
'S a' kincshordó tüstént hűs Bojánnak
Gyors vizébe szöktet pej lovával.
Szkodra' vára' szép szemű leánya
A' mint látja a' törökfit úszni
A' folyónak árjain feléje,
Gyorsan öszve húzogatja vásznát
'S fényes Szkodravár felé elillan,
'S fut serényen anyja' udvarába.
A' kincstartó sasként száll utána.
Látja őt a' szép szkadári lyányka
És magától elhajítja vásznát,
Elhajítja a' mező' fűvébe,
A' törökfi tán leszállna érte,
'S míg leszállna, ő tovább iramnék.
A' vászonra nem néz a' törökfi
Vászonért nem, szűzért izzad arcza,
Ostorozza pej lovát keményen
A' leányt hogy elfoghassa rajta.
Elhajítja a' szkadári lyányka
Érczből fűzött szép lánczát nyakáról,
Negyven négy sor lánczát honyakáról,
A' törökfi tán leszállna érte,
'S míg leszállna, ő tovább iramnék.
A' nyaklánczra nem néz a' törökfi,

Nem nyaklánczért, szűzért izzad arcza;
Ostorozza pej lovát keményen,
A' leányt hogy elfoghassa rajta.
Elhajítja a' szkadári lányka
Gyöngyből fűzött szép lánczát nyakáról,
Negyven négy sor gyöngyét honyakáról,
A' törökfi tán leszállna érte
'S míg leszállna, ő tovább iramnék.
A' gyöngyökre nem néz a' törökfi,
Nem gyöngyért, szép szűzért izzad arcza.
Ostorozza pej lovát keményen
'S a' szkadári leányt elfogja rajta.
Megragadja hókezét kezével
'S a' táborba kényszeríti menni.
A' leány őt bátyjának fogadja:
Édes bátyám, ifju szép törökfi!
Társaid közé ne vigy-el engem,
Engedd, udvaromba vissza menjek
Kedvesemmel jegybe járok én már,
Kedvesemmel Szesztokrílovittyal,
Borivóval, bortól lángolóval,
'S a' csatákba bátran küzködővel.
Félhetsz tőle kárt hozhat fejedre.
Engedj udvaromba vissza mennem
Én halálig bátyámmá fogadlak.
Nem hajol szavára a' törökfi,
Felkarolja pej lovára őtet,
Átövedzi háromszor övével
És negyedszer tarka kardkötővel,
'S vissza úszik hűs Bojának árján.
És mihelyt a' víz' partjára ére
Földre szálla izzadott lováról,
Hogy kevéssé késvén megpihenjen
'S csizmájából a' vizet kiöntse.
Míg öntözné a' vizet belőle,
Gondolat száll a' leány' fejébe.
Zabláját a' lónak megragadja,
Megfordítja víznek ellenébe
Megfordítja 's a' Bojánba szöktet,
Vissza szöktet hűs Boján' vizébe.
Mig körül tekint a' törökfi
A' leány már vízközépen úszott.
A' törökfi hűgának fogadja,
'S szent Jánosra és az égre kéri:
Égre kérlek, szép szkadári lányka,
Égre és a' szent Jánosra kérlek,

Jó pej ménem adjad vissza nékem.
Isten és a' nagy próféta légyen
Esküvésem rettentő tanúja,
Hogy nem lészek bántásodra néked
Csak szép ménem' adjad vissza kérlek!
Én halálig húgomma fogadlak.
Testvér bátyád lészek én tenéked,
'S zálogául a' testvéredésnek
Száz arany 's még kétszer annyi léssen,
'S újomról egy szép gyűrű, jutalmad.
Büszkén vissza szólal a' leánya:
Tán eszed ment-el, bohó törökfí!
Nem fordulnék vissza már én
Sem pénzed' számáért, sem gyűrűdért,
Császárodnak minden kinciért sem.
Kész valék én bátyámmá fogadni
Téged, 's kérni könnyező szemekkel
Hogy ne vígy-el társaid' körébe
'S nem fogadtál-el hugoddá engem
Nem fogadlak-el bátyámmá én sem.
Sajnos néked válni szép lovadtól
Sajnosabb lett volna elszakadni
Bátyáimnak egyetlen hugoktól.
Udvaromba nyargalok lovaddal
Udvaromból Szesztokrílovityhoz
Kedvesemhez, kivel jegybe járok.
Hogyha a' hős vörös bort fog inni
A' barátság' bor ivókörében,
Fenn kérkedve társinak beszélje,
Hogy szép ménjét hitvesétől kapta,
Hitvesétől, a' ki azt vitézül
Egy vitéz töröktől elragadta.
A' leánynak gúnyoló szavára
Méreg száll a' kincshordó' szívébe,
Vérré festi orcáját a' szégyen
'S szól és a' föld megrendül alatta:
Melly hallatlan sors ez, oh nagy isten!
Nem találni olly vitézt ezer közt
A' ki engemet megcsalni tudna:
'S im egy lányka csal-meg szégyenemre!
'S erre gyilkát öv megül kirántja
És szívébe búsultan bemártja:
Megfosztattam hogyha szép lovamtól
Fosztódjam-meg gyűlölt életemtől.

*Sz. J.
Karloviczon.*

A' SASTOLL.

A' királyi palotában
Már elhagyva, ősz fürtökkel
Áll hős Toldi. Ifjak körzik
'S egy közülök gúnyra is kel.
Egy új sarkantyús vitéz,
Ki hegykén mindent lenéz.

Ej, te vén sas, de kopott vagy!
Volt erőd be rút hamvvá lett!
Nyom ruhád is, hagyd e' fénykört,
Már neked jobb kályha mellett,
Ott forgassd az olvasót,
Hagyd nekünk a' földi jót.

Toldi méri: úgy van, úrfi,
A' vén sasnak tolla is súly;
Érzem azt, azért segíts te,
Köntösöm, vedd 's keblem tágúl,
Azt ne bánd, hogy éktelen,
Sok csatán volt már jelen.

A' király jön, hall 's parancsol,
És az úrfi bár mint szörnyed,
Köntösét rá adja Toldi;
De alatta már is görnyed,
'S addig nyomja két felől
Míglen hamvként összedől.

Ez varázs! zug 's a' király int;
De nyugtan mosolyg hős Toldi,
És újából köntösének
Vas tekéket 's buzgányt húz-ki.
Ősz van, itt hús szél legyint,
Mebéleltem egy kicsint.

Kisfaludy Károly.

TITOK.

Előmbe jössz setét képpel,
Zavart színed vegyes széppel,
Majd tűz borít, majd halványulsz:
Súgd-meg: örülsz é vagy busulsz.

Miért e' lesütött szemek,
E' hűnyini kezdő kellemek?
Mért e' borongás arczodon;
Súgd-meg: miért zár ajkodon?

Mért homlokodon e' ködök,
Oszlatni bár erőlködök?
Milly sorsnak kelyhét ízleled:
Súgd-meg: mi bút rejt kebeled?

Másszor enyelgő kedvedet,
Melly élteté szép szívedet, –
Dalom szelíden esdekel –
Súgd-meg: ki tépdese szélyel?

„Hagyj csak magamba borongnom,
Merengve titkos álmomon!
Mélyen temetve hordozom
Mit nem szabad kimondanom.”⁷⁹

Fogarasy.

SPISSICS.

Mínoszhoz közelíte Spisics: Megdöbbene az Isten;
'S székét 's pálczáját a' jövevénynek adá.
Meg nem tántorodott, szennyetlen! monda, te tarts itt
Törvényt, mint oda fenn tartani láta Szalád.

Kazinczy.

⁷⁹ kimondanom.["]

A' TYRANN.

Virtus 's igazság zengtek nyelveden;
De gyűlölte mind a' kettőt szíved:
Csak leple volt hatalmad bűneidnek,
'S szádban a' törvény átok leve.

Ezüstkehelyt ürített a' gonosz asztalodnál,
Kivül az ajtón sírt az üldözött.
Még egy falatja volt az éhező szegénynek,
'S elrablottad azt;
Avúlt földél óvá még a' szelektől,
'S hideg vérrel hajtád ki onnan is.
Hajh! bujdosott az. Ősi lakhelyéről
Sáppadt neje
Keblében vitte kisdédét 's panasszát:
Poroszlód azt korbáccsal ölte-el.
'S te rád bízott e ezreknek boldogsága,
Hogy árulhassad pénzért véröket?
'S neked ad majd márványt 's nagy nevet a' hizelkedés,
O Rabló, sírodon?!...

Kölcsey.

PHANTÁSIA.

Te játszi gyermek-élet'
Rózsás öröm' világa,
Melly egykor annyi drága
Szent kedvek ált ígértél!
Hol, hol lebegsz mosolygó
Tündéri képeiddel?
Sok édes ingeriddel
Tőlem hová enyészteél?

Hol vagytok égi H o r á k ,
Kik egykor őstanyámon
Kedv 's béke közt vidámon
Lejtőztetek körültem?
Hol bájitok' malasztja?
Hol szép virágfüzérték?
Ó mit kívántok érttek
Öröm' leányi tőlem?

Tarkúlnak a' virágok
Im most is a' mezőkön,
Zeng völgyeken, tetőkön
Sok dal vigan 's szelíden –
 Szép a' tavasz valóban!
 De bár alakja kellő,
 Nem olyan kéjlehellő,
 Mint volt a' gyermek-éden!

A' nap' dicső sugári
Mint akkor, úgy ragyognak,
Szellők is úgy susognak;
'S kér enyhülést fohászom:
 De meg nem hűt, ha égek,
 A' lenge szél' hidegje,
 Sem a' nap' hő melegje
 Fel nem hevít, ha fázom. –

Láttam gyakorta délben
A' kék eget borulni,
'S vad lángviharra gyúlni,
Hallám dőrejjit annak;
 De nem sejtém, hogy egykor
 Létemre majd az undok
 Bú-vészek, 's barna gondok
 Illy rémesen rohannak.

Arany kor! édes elmúlt!
Tündér hazád, – ha szélled
Bajam, – mosolygva éled
Fel néha képzetemben.
 Csendes szomorra bágyaszt
 Emléke szép egednek –
 Fáj! és könnyűk erednek –
 Mért? nem tudom – szememben.

Egyszer virít, csak egyszer
Éltünk' öröm tavassza,
Míg fejlenek, szakassza
Rózsáit a' halandó.
 A' gyermek' édes álma,
 Az Ifju' gyöngy szerelme
 Mind e' tavasz' kegyelme –
 Egek, miért mulandó?

Szenvey.

SZEGÜR' ÁLMA.

Egy országban képzeltem magamat lenni, mellynek lakosit eleveneknek, érzékenyeknek, könnyen ingerelhetőeknek, 's szünet nélkül munkásságba találtam; untalan gyönyörűségek keresésében, 's kikerülésében a' fájdalomnak foglalatostkodtak, ezek voltak egyedül való Isteneik, Bálványaik. –

Az ország, mint sok más, elég kellemesnek látszott, vízcsatornákkal, mellyek termékenyítették, bővölködött – éghajlatja kellemes 's meleg volt, de felette változó, gyakori szélvészeken kitéve, mellyek végveszéllyel fenyegették. –

Erkölcsei 's szokásai ezen országnak nem könnyen le írhatók, sem egészen tiszták, sem éppen rosszak nem voltak, sokszerűség 's határozatlanság, nagy mértékben látszott azokból: nemes gondolatok, felette égő vágyások, bujaságra való hajlandóság, dicsőség szeretete, emberség, kevélység, szelidség, harag, egymással vetélkedtek az uralkodás felett – 's gyakran nagy lázzadásokat támasztottak; annyival inkább, hogy ezen különös Országban minden jóvak közöttök voltak; semmi különös birtok nem volt esméretes; és minden az egészre vitetvén, akármi cselekedet is csak köz akaratból, 's az egésznek megegyezése által történhetett.

Öt fő személy, kiknek egyedül volt hatalmokban a' külfölddel közösködni, az egésznek akaratjára igen nagy befolyással volt: ezek nevezettek érzékeknek, 's nagy erővel tetszetek parancsolni, cselekvéseik egyetértésben látszottak lenni némely nagy urakkal, kiknek fortély volt neve, 's valami fő rangú asszonyosságokkal, a' szenvedelmekkel, kik az ő sugallásait kíváncsin hallgatták, 's gyakran a' legerőszakosabb elhatározásokra voltak készek.

Hanem ezen szenvedelmek közt sok különbség találtatott, némelyek nemesek voltak, nagyok, felemelkedtek, 's szép tetteket javasoltak, mások a' számosabbak, allyasok, községiek, gonoszak, 's természetek szerint roszra hajlandók.

Első tekintetre szomorkodva azt véltem, hogy ezen szerencsétlen Országnak uralkodása köztársasági, 's hogy úntalan a' pártosságok nyughatatlanságának 's a' fejtelenség (anarchia) zavarjainak vagyon kitéve; de szerencsémre a' szenvedelmek legnemesebbikétől, attól a' ki mindég a' zivatark lecsilapításában, a' békesség keresésében, 's az igaz boldogság feltalálásában foglalatostkodik, meg tudtam, hogy az igazgatás monarchiai; – hogy egy mennyből leszállott Genius által igazgattatik, ki isteni végzéstől arra van büntetve, hogy több vagy kevesebb évekig olykor majd egy századig ezen Országba légyen zárva, 's az ő nemes mivoltánál illy sokkal alattabbi teremteseket igazgasson 's a' mellyre ezeknek magaviseletjek számadása alatt lévén, számkivetése ideje után nagy jutalmak, vagy büntetések várnak, mellyeket az Istenség fog reája mérni, a' szerint, a' mint magát ezen nehéz kormányzásban viselte. –

Nehéz kormányzásban! szakasztám félbe szavát. – „Nekem úgy tetszik, hogy ezen Genius, olly sokkal felemelkedettebb azoknál kiket kormányoz, hogy soha is akaratjában, akadályokra nem találhat; alatta valói nem lehetnek eléggé vakok, magokat hozzája hasonlítani, sem olly esztelenek, hogy neki ellentáljanak. Törvényei bizonyoson soha nem csaló jósolásoknak tartatnak, nem találhat egyebekre csak vakon engedelmeskedőkre, 's bámuló imádókra”. –

„Nagyon csalatkozol, felele vezetőm – ezen Génusnak kit Léleknek neveznek, nem olly könnyű dolga mint képzeled. Az égne azon végzése, melly nekünk adta, boldogságunk alapításáért, 's érdeme nevedéséért kényszeríti ötet, mindenben a' mi minket érdekel részt venni; szorosan vagyon, testi – 's romlott mivoltunkhoz kötve, szenvedést okoznak néki a' mi bajaink, kedvtelést örömeink; minekelőtte végső rendelkezéseit adja, mellyek az egésznek akaratját teszik kénytelen ő meghallgatni az énekek szavát, figyelmezni a' szenvedelmek hangjaira, meg kell

vizsgálnia szükségünket, éreznie ohajtásinkat, 's úgy tanácskozhatik arról hogy mibe egyezhet meg, mibe nem? mit kellessen eltiltani, vagy megengedni. Jere lásd őtet, légy jelen tanácsán, vizsgál meg⁸⁰ udvarát; nagyon egyenesnek fogod találni mondhatom, mert mindnyájunknak jusa van a' jelenlétére, 's szólásra."

Ezen felelet, nevelte bámulásomat: hallgattam 's követtem vezetőmet; de nem kevés bajjal mivel némelly otromba lakosok, egy diaphragma nevű helyen, meg akartak tartóztatni, azt állítván, hogy itt fogom a' királynét találni. Mások kik nékem igen szomorú bolondoknak látszottak azt mondták: „hijába jársz, a' lélek sehol sincs”, ezeknek boszorkodva fordítottam hátat sajnálkozva tévelygéseiken.

Egy kis gyengéd, édesded, nagyon romános szenvedelem végtére megfogta kezemet, 's kényszerítve kért, hogy ki ne menjek egy más helyről, melyet s z í v n e k hittak. Valóban a' bemenő, 's kijövőknak olly nagy tolongásokat is láttam ott, hogy azt az Ország munkássága középpontjának vélvén nem szándékoztam tovább; de vezetőm parancsolá, hogy kövessem, én engedelmeskedtem.

Nem soká nagyon félénk helyre érénk, hol egyesültek az ország minden részeiből utak, vizcsatornák. – Soha helyet nem láttam ennél világosabbat, 's a' hol még is bajosabb lett volna tisztán látni, a' tárgyakat. Éppen a' világosság sokvolta kápráztatta látásomat; mindennemű volt itt, nagyok, kicsinyek, egyszerűek, színesek, égő lángok, lobogó tűz, ragyogó fény, csillámló világ, szelid mécssek, szikrázó villámok, repdeső tüzek, 's ezeken kívül számtalan vágások, 's szenvedelmek, kik tükröket 's prismákat forgattak, melyek minden pillantatban a' különböző tárgyaknak újabb, meg újabb formákat, és színeket adtak. –

Ezen tündér fény miatt soha nem tudtam a' Lélek képét úgy elismerni, hogy leirhassam. Nem láttam egyebet, egy tiszta világformájánál, melynek semmi hasonlatossága nem volt, a' többi szemembe ötlő létekhez.

Vége vezetőm, ki nevét görögül a' Bölcsesség szeretetének mondta, sok baj, 's figyelem után tisztán mutatott, a' lélek királyi széke mellett, két magos, nemes, de komor tekintetű asszonyt, mind kettőnek világos fáklya volt kezekben, egy harmadik öltözet nélkül egy alig látható tükört mutatott kezében, de a' melly bé volt fátyolozva. „Látod, szóla vezetőm, az okosságot, a' rényt, 's az igazságot; királynénk tiszteli, 's féli őket."

Bennem is mondtam bizonyos félelmet gerjesztenek; de ellenben ki az a' gyönyörű aszszony ott túl, kinek tekintete olly bájoló, beszédje olly édes, 's olly bizvást szól a' királynéhez. Égek őtet megölelni. –

„Elhiszem, úgy mond Mentorom, vissza tartóztatva, az a' bujaság, tetszenek néked kecasei, rettegj csaljaitól, bámulod a' rózsákat, melyek koszoruzzák, de tekints lábaihoz". – Ugy tevék: 's rémülve egy rengeteg örvényt láték a' honnan mély sohajtások tódultak.

Később a' Királyné körül egyenként észre vetém, a' Haragot, égő, 's mord szemeivel, a' sáppadt Irigységet, egy méreg töltött poharat tartott kezébe, melly örökké önmagára ömlött, 's egy tört, melly mindég magát vérzette.

A' Nagyravágyás, méltóságos volta 's fegyverei csillámlása által egy pillantatig kápráztatta szemeimet, de a' vér, mellyel bé volt mocskolva, borzasztott. – A' Fösvénység éppen olly nevetséges mint utalást gerjesztő formájú volt, rongy fedezte, sovány, nyughatatlan, ült egy nagy darab aranyon, melyet hátmegől gyerekek pajzánon morzsolnak ki alóla.

⁸⁰ vizsgál meg

A' trónus zsámolyánál egy asszony ült, 's mindent fel írt, a' mit látott 's hallott, de egy kis öreg jött késével ki vágni nagyobb részét a' béirt leveleknek: könnyen rá ismertem az emlékezetre, 's az időre.

Sok szemeimet sértő tárgyakért vigasztalást nyertem, látván az erő't, mint gyámolát a' jósnak; az igazságot erős kezekkel vissza ijeszteti a' vétkeket 's óltalmazni a' rényt – a' mérsékletet, nyugalmasan ellenállni a' vágyások zabolátlan rohanásának, a' szenvedelmek zivatarinak, és a' szelíd szerénységet, egy szegelyben a' rény, 's a' dicsőség⁸¹ ékesítésével foglalatoskodva.

De később leginkább vonta figyelmemet magára egy magos asszony, bíróságot mutató öltözetben, vonásai komolyok is szelídek is voltak; mindenki tisztelettel hajlott meg előtte, némely pártoskodókön kívül, kik hijában igyekeztek megrettenteni – épen olly kevésbé látszott azokra hajtani, kik körülte hizelkedtek mint a' kik megvesztegetni vagy elcsábítani igyekeztek – részre hajlás nélkül hallgatott meg minden kéréseket, minden panaszokat.

Előtte egy nem hervadható koszorú volt, háta megett állott egy fekete ember, képe irtóztató, 's fenyegető, kezében éles fulánkokkal szűrös ostor.

A' királyné, mindég figyelemmel nézte ezen tárgyakat 's nyughatatlankodva láttatott határozásai tétele előtt tanácsát várni ezen aszszonynak. „Imhol van, monda, vezetőm, az ország nagy bírása, ez a' lelki ismétel, retteg ettől fejedelmünk, örökké kell követni tanácsait, 's vele egyet érteni; 's ha olykor történik, hogy egyenetlenségbe jőnek, és összevesznek, zavarba jő minden. Nincs többé tartalékja a' szenvedelmeknek, nem ismernek határt a' vétkek, 's fortélyok – egybe roskad a' lélek királyi széke, az ország, legnagyobb veszélyek prédája 's minden el lenne veszve, ha ez a' fekete ember, kit rémulással néztél, kinek neve a' megbánás, helyre nem hozná az aránysúlyt 's vissza nem adná az országot királynénknak, minekutánna durván megostorozza, rangját, 's származását tekintetbe nem véve.

De gyakran megakadályozva ezen igyekezetében azon asszony kit távolabb látsz, amaz örökké egyforma minden kijelentés nélkül való ábrázattal, kellemetes, ámbár⁸² súlyos lánczára tud mindent fűzni, ez a' megszokás: egyforma a' jóhoz mint a' rosszhoz; helyesen mondta róla egy régi, hogy erőssé teszi a' vétket úgy mint a' rényt. Legveszedelmesebb benne, hogy eltudja némítani a' lelkiismeret szavát, akkor elvagyunk veszve remény, 's mentesség nélkül. – Már most ismered országunkat, annak lakosait, udvarát, fejedelmét annak tanácsosait: közeledjél 's halj: sok mozgást veszek észre, a' királyné⁸³ bizonyosan valami nagy elhatározásban foglalatoskodik, 's fontos rendelkezéseket téshen.” – Félelem, 's tudni kívánás közt közeledém a' királyi székhez; nem soká hallám a' nagy ravagást mi kevélyen nógatta a' királynét, hogy engedjen kívánságának, 's megegyezzen egy tettben, mellyet az ország felemelkedésére, 's előmenetelére igen hasznosnak lenni állított. Mellette volt az önszeretet, ki sok nyereséget látott a' szándékban; éles hanggal bizonyította a' felfuvalkodottság, hogy nem lesz semmi akadály mellytől rettegni lehessen; – a' harag emlékeztetett bizonyos ugy nevezett megsértésekre mellyeket ez ország egy idegen hatalmasságtól szenvedett, 's mellynek az irígység hatalmát nem állhatta; sugva a' fősvénység nagy meggazdagodást ígért 's jövődöle az országnak – nem kedvetlenül látszott hallgatni ezen különböző szenvedelmeket a' fejedelem, 's békételenséget, hidegséget mutatott midőn a' mérséklet, 's előrelátás eléállottak megmutatván kedvetlen oldalait, 's veszélyeit a' javasolt szándéknak; de az igazság 's okosság méltósággal

⁸¹ dicsőség

⁸² ámbár

⁸³ a' királyné, bizonyosan

költek egyszerre fel, elhatározott hangon mondván: a' cselekedet melyre venni akarnak, igasságtalan, tehát hasznos nem lehet – a' királyné háborgott, a' lelki isméret közelített hozzá, 's így szól: Nincs mit kétségeskedni, követned kell az okosság, 's igasság tanácsát; szűnj meg a' csalfa szenvedelmekre hallgatni 's el ne felejtsd⁸⁴ Confuciusnak mondását. – „A' gonoszoknak kihallgatása, már kezdete a' gonoszságnak” – ezen szavakra, úgy véltem, hogy a' fényt, mely a' lelket körül ömölte szelíd pirulás fogta-el; hallottam ezen királynénak bájjal öszvehangzó szavát, mellyel parancsolá a' nagyravágyásnak, hogy hallgasson, 's többé ne szóljon igasságtalan szándékáról. – Látám továbbá a' bujaságot virágokat, 's gyümölcsöket ajánlani a' fejedelemnek, mivel Hymen 's az okosság társaságába jött a' lelkisméret mosolygott 's a' lélek elfogadta az ajándékokat, kevés idő múlva a' bujaság vissza jött, előtte léptek a' fortély 's némelly kaczer vágyások; vele volt a' részegség; gazdag kosarat mutatott, melyre a' titok ujját száján tartva, sűrű leplet vont – a' lélek kísértetbe jött; de a' rény komolysággal visszataszította a' kosarat, sikóltással rejtezett el a' szemérem, enyelegve folytatta a' titok ajánlását, de fenyítő hangon monda a' lelkisméret, egy hajdoninak ezen szavait: – Emlékezz az önnön szemrehányásokra, olyanok mint ezen fáklya mellyet tartok, szét oszlatja a' homályt, mellyben a' bűnt, rejtezve lenni gondolja. – Szavára a' szemérem vissza jött, 's a' királyné hidegen parancsolá a' bujaságnak hogy távozzon.

Elbájolva a' miket láték 's hallék, mondám az engem vezető nemes szenvedelemnek. Imhol látod ezen ország igazgatása nincs olly sok nehézségekkel egybekötve mint gondolod. Megengedem hogy vagynak igen veszedelmes, 's szédítő szenvedelmek, nagyon csábító hibák, 's fortélyok, de a' lélek nincs mit féljen tőlök, ott van oltalmára az okosság 's igasság tanácsa, észrevételei a' mértékletnek, szeméremnek, fenyítő intései a' lelki isméretnek, 's a' megbánás félelme. Illy tanácsosokkal nem csalatkozhatik, 's bizonynyal mindég bölcs végzéseket teend; – én megvagyok nyugodva ezen ország boldogságán.

„Felette jókor örvendesz felele bölcs vezetőm, kevéssé igen kész vagy magadat elbízni. Nem kell semmit az első tekintetből itélni; vagy nagyon csalódom, vagy azon gonosz kis varázsló, kit távolról jönni látok, sok zavart fog itt támasztani 's lehet, hogy nagyon szomorú, 's azoktól mellyeket látál igen különböző jelenéseket okoz.

Hogy hogy – kiálték – varázslók is vagynak ezen országban. Igen is felele: vagyon kettő: az egyik jó, 's igen hasznos, 's ez a' képzelődés; elevenít mindent, mindent szépít: megvallom, hogy nincs mindég tökéletes egyetértésben velem 's az okossággal, de megbotsátjuk néki tévelygéseit, mivel minket is bájol, 's szépít. Ha ide hagyna minden elvesztené kecsét, 's ezen ország pusztává válna némelly száraz 's borongó eszek vissza taszítják, de ezeken nevetünk 's ötet mindnyájan szeretjük. Maga az igasság 's való is⁸⁵ olykor nevetve reá bizzák magok ékesítések gondját, 's akkor annál szeretetre méltóbbak.

De a' testvére mellyet eszelősködésnek hívnak, a' legveszedelmesb minden ismeretes varázslók⁸⁶ között: mindenüvé befurja magát mindenütt láthatatlan; azok kiken leginkább uralkodik legkevesebb ismernek reá. Ezen varázsló halálos ellenségem. Képzeld gyakran az én formám 's nevemben üzi legfeketébb gonoszságait, mindenféle ábrázatot 's alakot tud magára venni; tévelygésbe hozza a' lelket, megszedíti az okosságot,⁸⁷ 's olykor, magát a' lelkismeretet is megcsalja. Én egyedül ismerem, üldözöm; de felette gyakran süker nélkül támadom meg;

⁸⁴ elnefelejtsd

⁸⁵ való, is

⁸⁶ varázslók

⁸⁷ okosságot

az én hatalmamnál fogva láthatóvá teszem szemeid előtt, nézzed közelit, 's készül gonoszságának uj jeleit mutatni.”

Elbámulva ezeknek hallására arra tekinték, merre vezetőm mutatott, 's láték egy kicsiny asszonyt fején csörgő sapka volt, 's álорча fedezte ábrázatját, köntöse, melly minden színű, 's nemű darabokból volt egybe toldozva tele volt zörgőkkel, éles hangjoktól csengettek füleim, ámbár azokat rajtam kívül senki más nem látszatott hallani.

A'sokaság közepette menve gyengén érintett kit kit csörgő sapkájával.

Oh csuda! ezen pillantatban szemeim előtt változott el mindennek formája. A' nagyra vágyás dicsőséggé változott által – a' fortély rénné – a' bujaság boldogsággá; a' bosszuállás igassággá; érdemmé a' boldogság, tudománnyá a' kérkedő tudákosság – jótevőséggé a' pazérlás, bátorsággá a' vakmerőség, a' ravaszság politikává, a' félénkség előrelátássá, a' tettetés kegyességgé. – Ezen pillantattól fogva minden rendetlenségbe jött, 's felfordulva volt a' királysзék körül, minden fortélyok, hibák, minden veszélyes szenvedelmek elkábították a' fejedelmet kiáltásokkal, tántorították csalfa, 's ámitó beszédekkel, megvesztegették csábító ígéretekkel.

A' csalfa dicsőség szép reménnyel részegítette, a' bujaság felébresztette vágyásait, bátorságot ajánlott a' bosszuállás, a' fortélyosság az előrelátás gyümölcseit ajánlotta, kegyesség alakjában tettetés vezette pokol felé az eget mutatván néki.

Az okosság, az igasság szava el volt ölte kiáltásaiktól, a' rény, 's a' való félre voltak taszítva a' gonosz rágalmazás 's a' sértő csuffondarosság által, végre maga a' lelkisméret elalélva a' puhaság karjai közt kit a' nyugalomnak vélt lenni csak gyenge, 's töredezett hangokon szólott; még is elég félelmet okozott a' léleknek, hogy tartóztassa még kétségeskedett; de megjelent egyszerre a' hízelkedés csuszva 's tömjénezve. Ez a' fejedelmek méreg keverője, elkábítá a' királynét, áldozó füstjével 's gyászos mesterséggel majmolván a' közvélekedés hangját így szólott: Királyné, ne álj továbbá ellent, a' dicsőség 's boldogság várnak read, engedj egész országod ohajtásinak.

Avval elhurczolá a' lelket, az ötet körülvévő puha örömmel vétkek, szenvedelmek karjai közé.

Hogy írjam le ezen siralmas gyengeség következéseit, egyszerre zenebona uralkodott mindenütt, lázzadás, fejtelenség' prédájává lett az ország, erejét dühös láng emésztette, melly mindent elperzselt, kiszárasztotta vízcsatornáit, 's egész lételének alája ásott, egy ragadó betegség terjedt el az ország minden részeiben sehol már segítség, semmi rend, semmi zabola többé, a' tébolyodtság látszott ezen szerencsétlen országot igazgatni, 's végveszéllyel fenyegetni.

Bőlcs vezetőm kétségbeesés közt volt – hol van bátorságod? mondék neki: sürgettem, mentsük meg magunkat, mentsük meg az országot, úgy hiszem még nem lehetetlen, amott azon árnyékban veszem észre a' lelkiismeretet felébredni, rá ismer a' valóra: látom hogy közelít felénk, menjünk vele, ezen pillantatra vártam felele vezetőm.

Egyesültünk vele, gyorsan közeledtünk a' királynéhoz, a' való felfedte tükörét, a' lelkisméret elészólítá a' megbánást, ki megragadta a' lelket, 's irgalom nélkül ostromozta. Ezen szerencsétlen királyné keserves zokogások közt vissza üle székébe, az eszelősség eltűnt, kiki vissza vette valódi formáját, 's minden vissza tért a' szokott rendbe.

Elragadva ezen uj látástól, büszke, ezen jó kimenetelre mellyet magamnak tulajdonítottam elfelejtkezvén mellettem lévő társamról, vezér segéd nélkül folytattam gondolatlan lépésimet, 's elhítséggel merészeltém a' királyisзék lépcsőjire hágni, 's az okosság helyére ülni, mellynek helyét bétölteni véltem; de a' való elmosolyodva adta értésemre, hogy csalódom, 's hogy sületlenség helyére ültem, hangos, 's közönséges kaczagás követik szavait, 's azoknak megerősítésére a' megbánás felkelvén olly keményen pattogtatta rám ostorait, hogy magamon kívül rogytam össze.

Szemeimet felnyitva egyedül találtam magamot ágyamba feküve, minden el volt tűnve, de örökre emlékezni fogok ezen különös utazásra, soha el nem fogom felejteni azon veszedelmeket, 's keserveket, melyeket a' sületlenség, 's eszelősség okoznak a' léleknek, eszemben fogom örökké tartani, Horatiusnak azon két versét, melyet durva fenýítő ütései közt mondott.

Báró Wesselényi Miklós.

AZ ÉJFÉLI HÁZ.

Isten hozzád büszke város,
Roppant kőhalom
Isten hozzád, falaid közt
Már nem nyughatom.

Melly után olly hõn sovárgék
Láttam fényedet,
Lepke szárnyon elvigadtam
Örömeidet.

Kerted' annyi bájvirága,
Tündér szépeid
Már nem vonnak 's rövid napod,
Rövid éjeid.

Nincs szememnek mulatása
Változásidon,
Nincs szívemnek gerjedelme
Csillogásidon.

Távol, halmon és vizen túl
Sík tér' közepén
Áll egy kis lak, Emma' háza:
Oda vágyok én.

Ott busong az elhagyott lány
'S olly hű kebele:
A' hűség arany betűkkel
Irva van bele.

Szép is, jó is, és szeret is
'S rám epedve vár,
E' kemény, e' hittelen szív
Megtagadta bár.

Így tünődik Dálnok Endre
'S útát messze vált,
Elhagy fényt és társaságot,
'S zengő palotát.

Egyedül megy, és alatta
Gyors alföldi mén
Vág csikorgó hosszú pályát
A' tél' mezején.

Víg faluknál, víg lakóknál
Mégyen úta el,
Nem mulathat, tova száguld
Gerjedelmivel.

Ifjak híják, szép leányzó
Várja 's hő kebel',
Nem mulathat, tova száguld
Szép reményivel.

Mintha hátra hagyni vágya
Önnön lételét,
A' világot, és a' földet
'S minden örömét:

Olly szilajon, olly elszántan,
Olly bőszerűen fut
Hóvilágnál, holdvilágnál,
Míg egy síkra jut.

És a' síkon pusztaság van,
Hó és pusztaság,
Csendes hajlék közepette,
Benne mécsvilág.

De sem tőle, sem hozzája
Nem vezérel nyom,
El van hagyva, eltemetve
Mint a' fájdalom.

Sóhajt Endre, és az éjféli
Tompán vissza zeng,
Félelemtől, és reménytől
Aggó szíve reng.

Ott van, hallgat, és nem hall szót,
Néz, és senki sincs.
'S nyílik – máskor annyi kéjre! –
A' megért kilincs.

Benn merengő nyugalomban
Egy leányka ül,
Könyökére hajlott fejjel,
Búsan, egyedül.

Vállain elomladozva
Szög hajfodrai,
Haloványon elpirulva
Gyenge arczai.

'S csendes tenger van szemében
Melly egekbe néz,
Mellyet dúlni már nem látszik
Semmi földi vész.

Mellyben a' múlt, és jövőendő,
Álmát tükrözi,
'S azt öröm' bú' harmatgyöngye
Már nem öntözi.

'S mintha épen most vonná fel
Álma' fátyolát
Föltekint, 's az ifju benne
Látja Emmáját.

'S szól: ah Emma csak magad vagy!
'S a' lány nem felel.
Emma, Emma hát nem ösmersz?
'S a lány nem felel.

Emma, Emma! messze útról
Értted jöttem el,
Elhagytam a' nagy világot
'S értted hagytam el.

Emma, Emma! megbocsátasz,
Angyal, úgy-e meg?
A' megtérőt Emma' szíve
Nem tagadja meg?

'S mint szoká, ölébe vonná
Endre kedvesét,
Csókjai közt lángajakkal
Tenné esküjét,

De szemében a' leánynak
Tiltó tűz ragyog,
Mondhatatlan, melly velőkön
'S lelkeken át lobog;

Melly reményt, és bátorságot,
'S vágyakat megöl,
'S a' halált, és sírba néző
Bút támasztja föl.

Öszve zúzva, elcsüggedve
Dálnok elborúl
'S illy utósó kérelem foly
Hűlő ajkiról:

Ah ha el vagy szánva 's nálad
Nem lehet hazám,
Szólj csak egy szót és ne nézz illy
Lélek-ölve rám.

Ez nem engem, egy világot
Tenne semmivé.
Ah ne vess illy rémszemet rám,
Ez nem Emmié.

Dálnok így szól, a' leányka
Lassan rémesen
Fölkel, nagy bú' súlyaival
A' szép termeten.

'S mint rózsával temetett sír,
Nyilnak ajkai,
Vas kebelt is megrendítők
Rezgő hangjai:

Késő! Késő! Dálnok úrfi,
Elmulók korát;
Nem hű az, ki várni hagyja
Hű menyasszonyát.

Várva láttam a' tavasznak
Nyíló kellemét,
Várva hó nyárt és az ősznek
Hulló levelét.

Most lakásom hideg és szűk,
Szűk és szomorú.
Benne éj van, és fölötté
Téli koszorú.

Van-e kedved illy tanyához?
Vagy bár lássd magad. –
'S egy koporsót tár ki karja
Szemfödél alatt.

És azonban süllyed a' ház,
Mély sírrá leszen;
Minden szellem éj'felén túl
Alszik csendesen.

A' kis háznak süllyedtével
Elhúny a' világ
'S éj van messze a' nagy síkon,
'S hó és pusztaság;

De középen féltetve
Áll egy kis kereszt,
Rózsa színű lobogója
Rajta lengedez.

Fejcsüggedten a' sebes mén
Kötve tombol ott,
Dálnok – a' sír' kebelében
Halva maradott.

Vörösmarty.

A' BOLDOGÍTOTT.

Én szeretek, szeretetve vagyok, 's gyönyöréjeket élek –
Úgy de hol? úgy de kinél? – Paphia, tudd te magad.

Kazinczy.

SZERBUS NÉPDALOK

1.

Titokban semmi nem marad.

Két szerelmes egy kies ligetben
Csókot váltva mulatott szelíden
Vélték senki meg nem látja őket.
De a' zöld rét megpillantá őket,
Megmondotta a' fejér juhnyájnak,
'S a' fejér nyáj gondos pásztorának,
Pásztor megmondotta egy utasnak,
Útas a' rév mellett a' hajósnak,
A' hajós megmondta csolnakának,
A' csolnak megsúgta a' folyónak,
A' folyó víz a' leány anyjának.
'S átkozódva szólt a' szép leányzó:
Zöldelő rét, száradj-el örökre,
Nyáj, te juss a' farkasok fogára,
És te pásztor a' Török' vasára,
Néked útas száradjon-el lábad,
Hordjon a' folyó el téged révész,
Rád hajó a' menykő szórja lángját,
'S lángját oltsad-el te áruló víz!

2.

L e á n y á t o k .

Kertben ül szép Szmílya varrogatva
Dinnye-kertben szegfűvek között ül.
'S hívja Szmílyát anyja vacsorára:
Jer leányom Szmílya vacsorálni.
Anyám! Szmílya vacsorálni nem megy
Egyetek csak; rám ne várjatok ma,
Vacsorátok nem jön most eszembe
Szívemet mert nagy bajom kinozza.
Kedvesem ma látogatni eljött
És kertembe' szörnyü károkat tön,
Jószagú virágaim' letépte,
Munkámon a' selymet megkuszálta,
Átkozzuk-meg őt anyám mindketten:
Tömlöcz légyen keblem a' kedvesnek,
Karjaim nyakára lánczok,
Ajkam szívja barna két szemét-ki.

3 .

Hej, leányka, kedves kerti rózsám!
Mikor nőtél, valljon mire néztél?
Nőtél e te topolyára nézve,
Vagy a' büszke karcsu nagy fenyőre,
Avvagy én legifjabbik öcsémre?

Oh legény! te fényes szép napom!
Nem nőtem én topolyára nézve,
Sem a' büszke karcsu nagy fenyőre,
Sem nem a' legifjabbik öcsédre –
Hanem nőtem néked ellenedben.

4 .

Estve fénylett fényes hold az égen,
'S a' zöld rétet megvilágosítá.
Rajt' legelnek két szép úri mének,
Őrzik őket két szép ifj-urak,
Bán Sztiepo és Kapetán Jóvo.
Bán Sztiepo Jóvohoz imígy szólt:

„Melly szép, pajtás! a' holdnak sugára! –
Oh melly boldog, pajtás, olly legény
A' kinek nincs messze szeretője;
Fájdalom! nagy-messze az én mátkám!
Elrothadna kendőm, kezkenőm is,
Míg szépemhez érnék, a' nagy úton:
Kendőm, hogyha vinnék benne szőlőt,
Keszkenőm, ha könyvemet törölném.”

'S szóla néki a' Kapetán Jóvo:
„Pajtás! én mátkám is jó távul van,
De ha nékem mátkám jut eszembe,
Nem tekintem, milly késő éjjel van
Ménem sem, vagyon e rév a' vízen:
Mégyek: úton por nem kél nyomomban;
Mégyek vízen: 's hab sem zajg utánam.”

5 .

A z á l m a t l a n l e á n y .

Álom gyötör, álom kinoz,
Nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám
Hogy kihez fog adni.

„Menj, leányom! a' kecskéshez,
Jó dolgod fog lenni!”
Anyám, nem megyek kecskéshez,
Rosz dolgom fog lenni,
A' kecskés a' sziklákon jár,
Nyakát fogja törni.

Álom gyötör, álom kinoz,
Nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám
Hogy kihez fog adni.
„Menj, leányom! – a' juhászhoz,
Jó dolgod fog lenni.”
Anyám, nem megyek juhászhoz,
Rosz dolgom fog lenni;
A' juhász az erdőben jár,
A' farkas széttépi.

Álom gyötör, álom kinoz,
Nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám
Hogy kihez fog adni:
„Menj, leányom! a' kalmárhoz,
Jó dolgod fog lenni.”
Anyám, nem megyek kalmárhoz,
Rosz dolgom fog lenni,
Kalmár szerte széllal utaz:
Nem fog haza jönni.

Álom gyötör, álom kinoz,
Nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám
Hogy kihez fog adni.
„Menj, leányom! a' szabóhoz,
Jó dolgod fog lenni.”
Anyám, nem megyek szabóhoz,
Rosz dolgom fog lenni;
A' szabónak túje vékony,
'S éhesek gyermeki.

Álom gyötör, álom kinoz,
Nem tudok nyugodni,
Gondolkozván, édes anyám
Hogy kihez fog adni:
„Menj, leányom! a' szántóhoz,
Jó dolgod fog lenni.”

Hozzá megyek a' szántóhoz,
Ott jó lányod' dolga:
A' szántónak keze barna,
De fejér kalácscsa.

*Sz.J.
Karloviczon.*

FÉRFI ÉS GYERMEK.

Érettebb férfi vágyaink
A' Styx révéig érnek;
Gyermeki könnyü plánjaink
Esthajnalra cél't érnek.
Szél 's szirt rémít, ha csolnakkal
Indulsz, bár szép a' reggel;
A' gyermek méhe-ajakkal
Csak a' jelen jön legel.

Sz. Á.

MDCCCXXIII.

Mikorra szűnsz-meg, végtire, sors, mikor
A' bús magyarra szórni gyötrelmeid?
Mikor leszen ment harpyáktól,
Ah mikor ér valahára partra?

Olly lét találta e' gyönyörű nemet,
Hogy harczrivaj közt folyva le évei,
Ingott gyakorta a' magas tölgy
A' dörögő viharok dühében;

De egy jó isten végre megőrizé
A' végveszélynek bús ijedelmitől;
Nyugalmat óhajt, éltet – 's nincs más
Aegisze, mint haza-hív szerelme!

Nem lepke érzés, nem hiu mámor ez,
Van mért szeresse a' magyar a' hazát:
Minden nyomon, bátor hová néz,
Ősei, hősei ott nyugosznak.

Nincs eggy arasnyi föld hona' térein
Mellyen magyar vér nem folya ekkorig:
Ez íhleti Tokaj' tüzében,
Ez foly erébe Budánk' borából.

Azért kevély ő, hogy magyarok' fija;
Azért hazája kedvese, mindene,
Kivüle néki nincs szerelme,
Élete nincs 's ragyogásra kedve.

Budai.

H Á L A - D A L .

Egykor homályos érzetek' álmain
Borongva lengett képzetim' angyala;
Ömlő pataknál, 's berkek' éjén,
Aetheri képek után epedtem.

Sejdítve néztem téreiden, Olümp,
A' messze felhők' éjjeli táborát;
Felém tündérszemek mosolyogtak,
'S isteni szózatokon hevülék.

Eltűnt az álom; és üresen maradt
Titkos Valókért lelkesedő keblem:
Nincs tündérkép, nincs lenge fátyol,
'S Heszperi kert, 's ölelő Sülphída.

Ki hozza meg szép napjaimat viszont?
Ki szenderít el rejtekem' alkonyán,
Hogy lepkeként szép álmaimnak
Rózsavirányi fölött lebegjek?

Hadd folyjon, Eros, háladalom neked!
Te nyájas arcczal jössz, 's szeliden borúl
Tündérbáj ismét berkeimre;
'S Élüzion mosolyog körülém.

Kölcsey.

MOHÁCS.

1.

Sír vagyok, elhullott magyaroknak sírja, Mohácsföld,
Melly vérből nevelek gyász telekimre mezőt;
De ne pirúlj, oh honfi, azért eljöni sikomra,
Hadjázolta határt látni 's az árva Cselét:
Kart és férfi kebelt vive itt a' harczba magyar nép;
Számmal, ölő lánggal győze az ozman erő.

2.

„Melly föld ez, mi virágzó tér az öreg Duna' partján?
Mellyen sárga kalász rengedez és buja fű.”
Nyögve felel 's csak alig hallatva 's keservesen a' föld:
„Hír temetője Mohács, a' magyar' átka nevem.”

Vörösmarty.

A' BÁNKODÓ FÉRJ.

Szatmárban egy kis csárda van,
Trézsi asszony lakott ottan.
Éjfél haján, bogárszemű,
Kerek tagú! őz termetű;
De jaj, milly szép olly csintalan,
Rózsás ajkin pör untalan.
Most kezde csak honn kis vitát,
Csörül, pörül, ver a' mit lát.
Férjén a' sor, ki szugban ül,
Midőn illy szó harsog kívül:
Jón a' tatár!
Rémül, sír, fut, bujkál a' nép;
De szép Trézsi hegykén kilép.
Ő férjfitől hamar nem fél,
Kivált az ügy ha nyelvre kél.
Még harcztól lángzó arcjai,
Lejtnek hókeble' halmai,
Midőn jön egy zömök tatár
Szívén zsákmány, szemén tüzár.
A' szép Trézsi kényére hat,
Nem kér soká, felé ugrat,

Derékban őt átöleli,
Magához lóra emeli.
Eltér 's öröm lobbantában
Rá rá pislog nyargaltában.
Búsul a' férj szép asszonyán,
Utána néz mint vész után;
'S a' mint eltün, köny könyet hajt,
Sajnálna őt, és felsohajt:
Szegény tatár!

Kisfaludy Károly.

OKOS JANC SI 'S BOLOND KATA.

N é p m o n d a .

Volt egyszer egy ember, a' kit Jancsinak hívtak: feleségét pedig, a' kit nem rég vett volt, Katának hívták. Ő igen okosnak, felesége pedig igen esztelennek hitte magát. Ugyan azt hitték közönségesen a' faluban is, annyira hogy, hol tréfából, hol igazán az embert okos Jancsinak, az asszonyt pedig bolond Katának hívák. Innen vala, hogy szüntelen is az ember a' feleségének mindent csaknem egy betűig megparancsola, 's ezt a' feleség mindég megcselekedé pontosan.

Egyszer ezt mondá Jancsi feleségének: „Hallod e, Kata! én kimegyek a' mezőre dolgozni. Mikor vissza jövök éhes leszek, készíts valami jó ízű ételt, és tégy hozzá egy pohár sert.”

„Jól van,” monda Kata „minden készen lesz.”

Mikor eljött az ebéd órája, elé vevé Kata az egyetlen darab húst, a' melly vala házánál, 's feltevé rostélyra, hogy megsüsse. Nem sokára pirulni kezdé a' hús, Kata melette ült egy villával, hogy megfordítsa.

„No már ez mindjárt meglesz,” így szóla magában, „most lemegyek a' pinczébe sert hozni.” Ott hagyta a' rostélyt a' tüznél, kezébe vette a' nagy korsót, 's lement a' pinczébe, 's kihuzta a' csapot a' hordóból. A' korsó lassan lassan megtölt, 's Kata vigyázva lekuczoródott melléje, mikor egyszeribe eszébe jutott, hogy a' kutya nincs bezárva, 's hogy oda jöhetne a' tűzhelyhez, 's elragadhatná a' húst: és tüstént felszalada a' pinczéből. De a' menykő eb már valóban elvitte volt a' húst.⁸⁸ Utána szaladott Kata a' mezőken keresztül. De a' kutya sebesebb vala mint az asszony, 's elvitte fogában a' húst. „Oda vagyok,” monda Kata, „mit fog mondani az uram, mikor haza jön?” De majd azzal vigasztalá magát, hogy változtathatlan dologért nem kell búsulni, 's vissza ment haza.

Mivel sokáig futott volt, elfáradott 's lassu lépéssel ment haza felé, hogy kipihenjen.

Az alatt a' ser mindég folyt, mert Kata vissza nem dugta volt a' csapot.

Mikor tele volt a' korsó, kifolyt, lefolyt a' ser a' földre addig a' míg üres volt a' hordó. Már a' grádicscon látta mi történt.

„Úr Isten,” kiálta, „mit csináljak, hogy ne lássa Jancsi mind ezt a' mocsárt?” Gondolkodott egynehány pillantig, 's eszébe jutott egy zsák liszt, mellyet utolsó vásáron vettek volt. Azt

⁸⁸ hust

képzelte, hogy ezt széllyel hintvén imitt amott a' földre felszárasztja a' sert 's tisztítja a' nedves helyet.

„No szerencsés vagyok,” monda „hogya ezt a' lisztet vettem: ugyan veszem hasznát mostan.” Elment hogya ide hozza, de mikor oda ért, 'a zsákkal a' korsót letaszította, 's abból is kifolyt a' ser.

„Hej,” monda Kata, „soha egy szerencsétlenség nem éri egyedül az embert.” Aztán az egész pinczét behinté liszttel 's gyönyörködött tisztaságában. „No csinos most a' mi pinczénk” mondta magában.

Délután haza jöve Jancsi. „No feleség,” monda „van e ebédünk?” „Volt ám,” felele Kata, „de megette az az átkozott kutya,” 's elbeszélte urának az egész történetet.

„Kata Kata!” monda a' férj „hogyan tehetted mind azt? Miért hagytad el a' sült húst? miért hagytad kifolyni a' sert? 's hogya mázoltad el azért mind a' szép lisztünket?”

„Hej,” monda a' feleség „magam se tudtam, hogya mi lesz a' következés; azt előre kellett volna mondani.”

Ekkor így szóla magában okos Jancsi: „Ha így viszi gazdaságunk' a' feleségem, már ezután nekem kell mindenre vigyáznom.”

Örökség által éppen akkor kezéhez vett volt egynehány száz aranyt; azért így szóla feleségéhez:

„Lásd ezen szép sárga gombokat: iskátulába teszem, 's elásom a' kertben; de vigyázz, hogya soha közel ne menj hozzájuk, se kezéd hozzájuk ne érjen.”

„Soha se teszem, Jancsi édes!” felele az asszony.

Mihelyt elment az ember, jöttek a' házhöz egynehány földedény kalmárok, 's kérdezték az asszonyt, nem venne valamit a' portékából.

„Oh, igen is,” felele az asszony, „vennék szívesen, de nincs pénzem; ha valami hasznát vehetnétek egynehány sárga gombnak, cserélhetnék veletek.”

„No hát,” mondák a' kalmárok, „lássuk azokat a' sárga gombokat.”

„Menjetek a' kertbe,” visszonzá az asszony, „ássatok a' helyen, mellyet én mutatok: ott találjátok a' sárga gombokat; nem merek magam oda menni.”

A' kereskedők oda menének, 's mikor látták a' sárga gombokat, mind elvitték 's nagy rakás tányért 's fazékat ott hagytak neki helyette.

Akkor mind ezt az edényt kirakta a' ház előtt. Mikor haza jött Jancsi, látta a' csuprokat, a' korsókat.

„No, Kata!” azt mondá „mit csináltál?” „Nézzé kend,” visszonzá az asszony, „mind ezt az edényt kaptam, azon sárga gombokért. De nem nyultam hozzá magam. A' kalmárok magok ásták ki a' földből.” „Feleség! feleség!” monda Jancsi, „micsoda szép dolog ez! Az a' sárga gomb egész vagyonom volt. Hogya tehetted azt?”

„Hogya hogya?” visszonzá⁸⁹ az asszony. „Nem tudtam, hogya nem jó lesz: meg kellett volna ezt nekem mondani.”

Kata egy pillantig gondolkodék, 's végtére ezt mondá urának:

„Hallja kend, Jancsi: azt a' pénzt majd vissza kaphatjuk, ha utánok megyünk a' tolvajok után.”

„Nem bánom!” monda Jancsi. „Próbáljuk! De végy magaddal írósvajat 's sajtot is hogya legyen az úton mit ennünk.”

⁸⁹ hogya?, viszonzá

„Jól van!” monda az asszony, ’s elindultak. Jancsi hamarabb ment, felesége egy kevésbé hátra maradt. „Nem tesz semmit,” így szóla magában; annál közelebb leszek házunkhoz visszatértünkör.”

Felérkeztek azután egy hegy tetejére⁹⁰ ’s ott olyan keskeny volt az út, hogy a’ szekerek kerekei elmenetben lesúrolták a’ fáknak a’ héját.

„Szegény fácskák!” monda Kata, „ezeket ugyan elrontották. Alig ha megmaradnak.” Szánta a’ fákat, ’s bekente vajjal, hogy annyira ne ártsón a’ súrlás.

Meddig ezt tévé egy sajt leesett a’ kosárból, s’ végig lekarikázkodott a’ hegyaljához. Hiába kereste Kata, hova eshetett, ’s azt mondotta: „Én utána nem szaladok: le küldöm a’ másikat is, hogy ha az egyiket nem találom, meglesz a’ másika.” S leveté a’ másik sajtot. Mikor utól érte urát, enni kért ez a’ feleségtől, ’s ez oda adá a’ száraz kenyeret.

„Hát mi lett a’ sajtunkból ’s a’ vajunkból?” monda Jancsi ’s elbeszélé a’ történetet a’ felesége.

„Hát csak ugyan elment az eszed?” kérde a’ férj.

„De hiszen!” monda Kata „hogyan mondhatja kend azt? Hiszen nem mondott semmit előre.”

Kénytelenek voltak tehát, száraz kenyérrel megelégedni, ’s ekkor eszébe jött más dolog az embernek, ’s így szóla feleségéhez:

„Hallod e, Kata! bezártad jól az ajtónkat, mikor elmentünk hazul?”

„Nem én!” felele az asszony, „hiszen nem mondott kend semmit se.”

„Nosza, hát most csak menj vissza ’s zárd be, ’s hozz valamit enni.”

Szót fogadott Kata, ’s visszamenetelben azt gondolá: „Az én férjem nem igen szereti a’ vaját ’s a’ sajtot: hozok neki szép nagy diót, ’s aztán egy palaczk eczetet; mert ezt láttam, hogy néha néha ivott egy két cseppet belőle.”

Mikor haza ért, kulccsal zárá be az ajtót de kiemelé azt sarkából „mert” azt mondá, „soha se vigyázhat jobban az ember valamire, mint mikor szeme alatt tarthatja.” S elvivé magával az egész ajtót, ’s mikor oda jött urához: „No mondá” most bizony nem tehet az ajtónkon senki legkisebb kárt is. Itt van, nézze meg jól, még nincs semmi baja.”

„Jaj, jaj nekem!” monda Jancsi, be ügyes feleségem van! Hát minek zárja be az ember az ajtót, ha elviszi osztán magával. De minthogy elhoztad már, hordjad tovább is büntetésedre.”

„Megteszem, Jancsi édes! Hanem azt ne kívánja, hogy vissza vigyem a’ diót ’s az eczetet. Elég terhem van már evvel az ajtóval: reá kötöm azt a’ zsákot ’s azt a’ palaczkot az ajtóra, hogy ne legyen olly nehéz.”

Ez ellen semmit nem mondott Jancsi ’s tovább mentek az erdőbe, hogy felkeressék a’ tolvajokat: de mikor beljebb értek, ’s még se találták, ’s már már estelni kezdett, felmásztak egy fa tetejére,⁹¹ hogy ottan töltsék az éjet.

Alig hogy felhágtek volt, ime éppen azon kereskedők, a’ kik után mentek volt ugyan azon fa alatt letelepedtek, hogy egymásközt elosszák prédájokat.

Le szálla halkan Jancsi, egynehány követ szedett, hogy le hajigálja a’ családok fejökre ’s osztán megint felhágott. Mikor észre vették ezen leesett köveket a’ gazemberek, csak ezt mondták:

„No már most majd virrad, mert hullatja már a’ szél a’ kénfa csapot.” Kata⁹² még mindég vállán tartá az ajtót, de csak ugyan nyomta már szegényt a’ nehéz terh. Ekkor azt gondolta, hogy talán a’ diók ollyan nehezek, ’s így szóla lassan urához:

⁹⁰ hegytetejére

⁹¹ fatetejére

⁹² csapot. Kata

„Jancsi édes! le kell ejtenem a' diót.” „Most nem!” felele a' férj. „Megtalálnának itten látni a' tolvajok.” „Én, hallja kend tovább nem tarthatom,” viszonzá az asszony. „Kénytelen vagyok, hogy leejtsem.”

„Csak hamar hát,” monda Jancsi, „ha nem lehet másképen.”⁹³

Zörgést okozó hulltában a' diósák 's a' tolvajok azt mondák: „Isten mentsen! esik már a' jégeső is.”

Darab idő alatt, későbbben, még is neheznek találta lenni terhét az asszony, 's azt monda urának: „Jancsi édes! én az eczetet is levetem, mert nyomja a nyakam, szörnyűn pedig.”

„De hogy veted!” felele az ura, „hisz így még inkább megtalálnának látni a' tolvajok.”

„Én biz' Isten,” monda az asszony, többet nem tarthatom! Lent van már,” 's valóban, le is dobá a' palaczkot, 's kiömlött belőle a' mi benne volt mind az eczet.

A' tolvajok azt mondák: „Ejnye! de sűrű harmat!” Végére eszébe jutott még is Katának, hogy csak ugyan sem a' dió, se nem az eczet, hanem az ajtó nyomta hátát, 's így szóla lassan urához:

„No most majd az ajtót is lecsapom!”

De kérte az ura, hogy azt ne tenné, mert megtalálnák látni a' tolvajok.

„Még is már lement az is,” monda Kata 's legöndörödött az ajtó olly iszonyú lármával, hogy felugrottak az igazságtalan emberek, 's nem tudván kimagyarázni, honnan legyen az a' rémítő dörgetés, elszaladának, 's ott hagyák mind azt az aranyt, a' mit elcsaltak volt az ostoba asszonytól.

Jancsi pedig felvévé elvesztett vagyonát, 's megismeré, hogy nem ritkán az együgyű oktalanság szerencsésebben jut illőjéhez mint sem a' ravaszság 's az a' számvető bölcseskedés.

N.

VITKOVICS' MARADVÁNYAI KÖZÜL.

I) DALOK.

I.

Mikor jön el az az idő
Hogy lány legyen legényvevő!
Nem adnék én két szőkéért,
Egy elkopott régi fillért,
Egy fiatal barna legényt
Száz aranyon is megvennék.
Úgy de az én kedves Miskám
Majd felejtém, kék szemű ám!
Hadd legyen kék az ő szeme,
Még is ő van a' szívembe.

⁹³ másképen.[“]

II.

Kis viola! szép virágom!
Letörnélek, de mi hasznom?
Nincs kedves, kinek adnálak.
Ha Laczimnak od' adnálak
Ő egy kényes fejű legény,
Nem hordna kalap' tetején.
Hej! nem hord ő más bokrétát,
Egyedül a' piros rózsát.

S z e r b u s u t á n .

III.

Hajnallik már házam felett,
Én még is a' falu mellett
A' mint a' nap jól felsütött,
Vevém puskáma' és a' kürtöt
Elindultam vadászatra
Gondom lévén a' sok vadra,
Mentem, mentem, mendegéltem,
'S egy nagy hegyre hogy felértem,
A' nap lement, estveledett,
Szívem elkedvetlenedett.
De a' hegynek oldalában
Terepélyes tölgy' aljában
Szépen aludt egy leányka,
Feje alatt fűnyalábka.
Melyén egy pár galambocska,
Ölén tarka szarvasocska.
Ott maradtam éjszakára
Lovam' kötém a' pányvára.
Sólyom kedves madaram
A' tölgy' ágára nyugtattam
A' nyalábot elhordottam,
A' lovamnak enni adtam,
A' galambkát a' sólyomnak,
A' szarvaskát a' kopómnak
Oda adtam, 's nekem maradt
A' szép lyányka a' tölgy alatt.

IV.

Elindult a' legény messze országokra
Nem talál utjában enyhe árnyékokra,
Akad egy nagy tölgyre huzamos utjában.
Mellynek tiszta forrás buzogott aljában

A' viznek mentében egy özvegykét láta,
Mellette egy leányt fürödni magába.
Gondolkozni kezdett mellyiket szeresse,
Kettő közül kire szemeit vethesse.
Addig gondolkozott, a' míg egyet gondolt,
Meleg érzésében magában ekkép szólt:
Jobb nékem az arany, ha kicsinyt kopott is
Az ezüstnél, ha ez újonnan koholt is.
Megy az özvegykéhez, 's kezde barátkozni,
Erre a' lány kezdé hazáját átkozni:
Hazám! én rossz hazám! miért szokás benned,
Hogy az ifju legény özvegyecskét szeret,
A' megdült öregek az ifju lányokat, –
Hogy a' m...ó hordja el a' vén csontokat.

V.

Énekelnék magamban,
De kedvesem ágyba' van.
Meghallaná, megbánná,
Hogy nem szánom, gondolná,
Hej pedig be fájlalom,
Nincs nélküle nyugalmom,
Szívben hordom én őtet,
Mint anya a' kisedet.

VI.

Szép leányka! anyád' szépe!
Mért vert meg ő, miért tépe.
Ha azt tudnám, kedves gyermek,
Hogy a' miatt téged vernek,
Mert te hozzád gyakran járok,
Többször járnék még hozzátok.
Hogy az anyád addig verne
Míg a' házamhoz kergetne.

VII.

Kedves lányka szeretnélek,
Kebelemben viselnélek,
Nem vagy sugár mint a' nád
Kicsinynek szült az anyád.

Szeress engem derék legény,
Majd magosra nővök még én,
Kicsiny a' gyöngy 's nagy urak
Viselik azt 's szép nyakak.

Nézd a' fürge fürj madarkát
Alig látod a' tarajkát,
Még is fáraszt lovakat
'S lovakkal az urakat.

VIII.

Három leány egy kis kertbe'
Rózsát ültete a' földbe
Egy legényke odaszokott,
Nyílt rózsákat lopogatott,
De a' lyánykák hálót fontak
Rózsák mellé elbújtak;
A' nőtelen belé akadt
'S a' leányok' rabja maradt.
Mind a' három lett birája
'S ítéletet hoztak rája.
Egyik, monda, perzseljük fel,
Másik, monda, kergessük el
A' harmadik kötözzük fel
De a' legény ekként felel:
Nem vagyok én arany tűzre,
Nem gonosz az elűzésre,
Vitéz vagyok, megérdemlem,
Hogy kötözzetek fel engem,
Egy zöldelő termő fára
Egy szép leánynak nyakára.

II. EPIGRAMMÁK.

Szerelem 's emberi lét.

A' szerelem' tüze van vízzel, van telve parázssal,
Szemből könnyeket önt, lángokat arcra borít
Könyből lobbot vet, szemek égnek elöntve parázssal,
Arczok' lángjait is váltja fel izzadozás.
Víz tűz hát elementuma a' szerelemnek: az ember
Létele tűz, vízből összekeverten ered.

Lidi' sírja.

A' szerelem, ki előbb mindég örvendni tanított,
Itt Lidi' sírja felett könnyeket öntni tanít.

A' féltékeny Olongyhoz.

Mért félted feleséged' Olongy! ha gonoszt tevé késő
Félteni; tiszta maradt? félteni ostobaság.

Holdra.

Csendesedik minden fényednél kellemetes hold:
Csak kettő dong, kong: a' szerető's eszelős.

Az Ész.

Ölbe fogott kisebet, 's vele játszott Czenczike kényre,
Kérdezi férje: miért kedveli a' kis ebet?
Édes lelkem azért, hogy eszes, 's tolvajra ugatgat.
A' férj (épen jött egy gavalér) ugatott.
Édes lelkem ugyan, férjétől kérdezi Czenczi
Valld ki nekem mi hozott most ugatásra? az ész.

Zsuská.

Zsuska! te nem vagy öreg; lám barna szemöldököd, orczád
Szép piros. Im melly jó, festeni ha ki tanul.

Majtárdihoz.

Mit készítsz különös temetőt Majtárdi magadnak;
Majd minden temetőt eltemet a' nagy idő.

Vitkovics

VESZTESÉG.

Sír a' gyermek a' ligetben,
Sír keservesen;
Jaja bércezen völgyön elhat,
Hosszan élesen.
Én rideg hegyek' lakója,
Kit búm arra vitt,
Látva könyét, kérdelem tőle:
Mért kesergsz te itt?
„Ah, mond a' fiú zokogva,
Szép madárt tudék
E' bokorban, 's ím azt orzó
Kezek elszedék.

Melly titokban tartogattam!
 Alkonyon jövék
 Látni mindég, rejtve mástól.
 'S még is elvivék!"
 Szánlak gyermek, veszteséged'
 Én is érzettem;
 Nékem is volt szép madaram,
 A' kit vesztettem.
 Én is titkon, rejtegetve
 Fel-felkeresém:
 Jaj de egy napon azt többé,
 Mint te, nem lelém.
 Hagyd-el a' bút, a' te károd
 Kisebb veszteség;
 A' liget nagy, más madárkát
 Lelsz te benne még.
 Ollyan, millyent boldog hímje
 Tőlem elrabolt,
 Nincs ligetben – a' világon
 Ollyan oh, egy volt!

Nőzséry.

DAL A' SZELLŐHEZ.

Ing a' rózsza ott a' kertben;
 Ah vallyon mitől?
 Szellet az? Nem. Lágy sohajtát?
 De valljon kitől?
 Tőle, tőle leng felém
 Kinek ajkát érdelem.

Ott van ő a' kék hegyen túl
 Vágyva látni azt,
 Kit a' sors' kaján hatalma
 Tőle rég szakaszt;
 'S tán titokban könnyet ejt,
 'S engem váltig nem felejt.

Jőj te édes, gyöngye szellet!
 'S rám lehelj szelid
 Éltet! aztán ezt a' csókot
 Hókezére vidd;
 Súgd meg néki bánatom,
 Kit kíván sohajtatom.

Fogarasy.

TÜNŐDÉS.

Sötét az ég nyugot felé,
Hová szemem tekint,
Reménysugár nem jön elé,
'S reám kedvet nem int.
Nézem, – de óh nem láthatom
Felém mosolygva csillagom'
Kitűnni a' fellyúl
Úszó felhők körül.

Sikolt a' vész lakom felett,
'S kéményem' ablakin;
Egy felleg űz más felleget
Szelek' gyors szárnyain.
Por felleg kél az útakon,
Ott a' nyugoti tájakon
Kietlen éj borúl;
Bús mellem elszorúl.

Üvölt a' szél, dördül az ég,
Már zápor ömledez;
Felhő szakad, belőle jég
Húll, 's villám tűnedez.
Az elnyiló felhő közön
El el terül a' láng özön
Reá vak éj borúl
Bús mellem elszorúl.

Talán jön ő most, 's rémedez
Vészek⁹⁴ csatáiban?
Talán sötétben tévedez,
'S nem tudja merre van?
Talán a' mennyi tűz lövell,
Mind akkor újra szörnyed el,
Új csattanás ha jó,
Viszont meg döbben ő?

Óh! bár esőcsep' gyöngyiben
Mellyére ömlenék!
Vagy esti szellő képiben
Elébe lengenék!

⁹⁴ Vészek

Szemét húnynám, ne lássa ő
Villám midőn villámra jó;
Ha dördül, 's ő remeg
Hévcsókom lepje meg!

De merre tévedeztek el
Ti büszke vágyaim;
Hová tűntök – ki fogja fel
Röpülő csókjaim?
Hajh! milly kétség lövell belém!
Borúval érkezik felém,
De ő nyugodt talán
Más boldog' oldalán?

Vagy – óh kegyetlen gondolat!
Míg szívem itt eped,
Ő addig egy szebb ég alatt
Vigan ül innepet!
Míg én itt érte szenvedek,
Elébe sírva reszketek,
Ő messze tájakon
Függ édesb ajkakon?

Oszolj kétség' gyász fellege,
Vad kínok szünjetek!
Derülj reményem' kék ege,
Várt kedvek jőjete!k!
Borúra támad tiszta fény,
Kétség után jön a' remény.
Jövel, hozd idvemet,
Vagy mondd ki vesztemet!

Sz. Á.

SZIGET.

Honfi! ha fellépendsz düledék várára Szigetnek,
Sírva ne említs szót sajnos eleste felől:
Ott ősz Zrínyi körül bátor daliái feküsznek,
Gyenge panasz szózat bántja nagy álmaikat.

Vörösmarty.

DAL.

Rejtsd előlem kéjre lobbant
Szép szemed' sugárait!
Rejtsd előlem édes arczod'
'S lelked' annyi bájait!
Ennyi kellem' édenébe
Jobb nem is fellengeni,
Mint utána forró vággyal
'S csillapítlan érzeni.

Ah de késő! a' mit láttam
Olthatatlan bennem ég:
Eget lelmi 's el nem érni
Hosszu kínra már elég.
'S mit használ az édes álom
A' forró szív' lángival,
Szebb valóra ha nem ébred –
A' szegény szív kétszer hal.

Kisfaludy Károly.

A' KÖLTŐ.

A' költőnek lángkeblében
Kínos, édes érzelemmel
Melly derület 's alkony vív!
Mondjátok-meg, o mi az,
A' mi búban, és örömben,
Kedv's keserv' pillantatában
Itt ben habzik, itt ben küzd;
'S mély titoknak fátyolában
Mennyet 's poklot rejtve sző?

Nékem is pirult az élet;
Mint tavasznak hajnala,
'S milliomm szín' pompájában
Fenragyogva szállt felém,
És feküdtem szép ölen,
Szívtam kelyhe' balzamat,
'S mért hogy a' legédesebb csöpp
Fájdalommal elvegyülve
Forra végig ajkamon?

Röppenj, röppenj szűk Jelenlét!
Keskeny nékem a' határ;
Mult, 's jövő tekintetemnek
Messze, messze, messze int
Ismeretlen szent haza!
Hol vagy, ah, rendelve nékem?
Nyugtalan szív merre vágysz?

Kölcsey.

ZRÍNYI, A' KÖLTŐ.

„E' lantot, koszorútlant bár VIOLÁJA' kezétől,
Melly Szigetet zengé 's hősei áldozatát –
És e' rettenetes szablyát, sok erősnek öljét,
Mellyre „ne bánts d a' magyart!” jelszava írva vagyon:
Zrínyi hagyom neked, oh haza! és gondjaidba ajánlom,
Zrínyi az éneklő 's a' diadalmi vezér.”

Vörösmarty.

A' DÉLSZIGET.

(Töredék 1826.)

ELSŐ ÉNEK.

Messze maradjatok el, nagy messze ti hitlenek innen!
Nincs kedvem sem időm mindennapi dolgokat írni:
Újat irok, nagyot is, kedvest is, rettenettest is
Egy kis gyermekről 's egy délszaki pusztaszigetről.
Szép volt a' gyermek, teli fürtű szőke hajának
Árnya közül szépek csillagragyogási szemének;
Szép, de szilaj volt ő, szilajabb a' bércei patakánál
És szabad és harcos, nehezekre, nagyokra sovárgó.
'S a' sziget áldott volt; kereken, mint egy teli hold, a'
Földövező tenger' viharos közepébe merítve
Képe hasonlító egy egész kis földi világhoz:
Itt hegyes, ott völgyes; keleten szikláit örök hab
'S fellegűtő tetejét villámok' erőszaki járvák.
Ellenben kies és terein puha pázsitot éltet.

És ide néha kijár a 'gyöngyök' tengere, múló
Habjaival 's kis bokrok alatt elhagyja csigáit.
A' napot e' sík táj tisztán láthatja sokáig,
Látja, midőn távol hullám ágyába lenyúgván
A' csendes vizeket mosolyogva köszönti utószor.
Hév ellen délről, fagyok ellen az éjszaki félen
Parti sudár erdők terjengő lombot emelvén
Őrzik szép közepén tavaszát a' barna ligetnek.
Itt élt a' gyermek, nem hitvány póri nevendék,
A' villám lelkű Etelének gyermeke. Tévedt
Csónakon őt ide a' tenger hajtotta. Kilépett
És úrnak mondotta magát. Elvette gyümölcsét
A' fiatal fától 's megevé. Szomjában elitta
A' forrás' vizeit. Néhol kis tarka kövekkel
Játszva megállítá futtában az erdei csermelyt,
Hogy tóvá gyűljön 's bele ment délestre fürödni
'S ott fürdött a' hév sugarakkal 's völgyi füvekkel.
'S ép vala 's izmosodék; de magában nyugtalan. Eljött
Tollai' díszében 's dalt zenge az égi madárka,
A' magas erdőtől ordítva lejött az oroszlán,
Büszke szabadsággal megjárta partjait és a'
Tengereket nézé, mint a' ki parancsol azoknak,
És hegyek és völgyek reszketve morogtak utána.
A' gyermek bámúlt 's így kelt habozása eszének:
Ím mik ezek hozzám képest? Vagyon adva ruhájok
'S én csupaszon járok? 's mi az a' nagy sárga vadállat?
Nincs keze, nagy testét két láb nem bírja, hogy avval
Égnek emelkedjék, még is melly büszke menése,
És ha üvölt, én is tartozzam-e félni szavától?
Illyet gondolván a' bércz' tetejére kiállott
Alkonyodás' idején és a' csillaghoz így szól:
„Szép kis ezüst csillag, menj el, kérdezd meg az istent,
Járjak-e meztelenül madarak' csúfjára, hogy a' dér
És a' forró nap szabadon pusztítsanak engem?
'S én ki magamnak imént kivetődven úr nevet adtam,
Fussak-e a' vadtól, vagy nincsen-e istenem is, hogy
Vadtól rettegjek 's körmét tartozzam imádni?
Szép kis ezüst csillag kérdezd meg, nincsen-e tiltva
A' föld' titkaihoz férnem 's a' tengerekéhez?
Menj el igen kérlek 's adj hírt reggelre, ha megjősz.”
Elmene a' csillag. Nehezültek tagjai a' szép
Gyermeknek, míg szólt; meghajlott térde, kezével
A' mennyet keresé 's szeme a' kis csillag után járt;
Föl nem kelt többé, ott nyomta szelíden az álom.
Még aluvék, mikor a' hajnallal megjöve 's hozzá
Így szólt a' csillag lágy szellemi hangon az égből:

„Alszol-e még, te szilaj gyermek? kelj verd el az álmot,
Hírt hozok istentől, jó hírt neked úrnak az ormon:
Nytva legyen neked a' természet' kincse, az a' hír.
A' föld' titkaihoz, de nem a' nagy tengerekéhez⁹⁵
Férni kis elméddel mértékletes óva szabad lesz;
És legyen öltözeted felhőkből 's tiszta sugárból;
És ha merész voltál magad úr nevet adni magadnak,
A' vad elől ne szaladj, vagyon istened, a' ki megőriz:
Nem szabad a' vadat és körmét a' vadnak imádnod.”
A' gyermek hallá e' szellemi szókat azonnal
'S ébrede 's szőke fejét fölemelte zavartan az éghez.
Szíverepesve köszönt a' kis csillagnak, az élő
Istennek hálát örömében adózni felejte
'S őt az erős isten meg nem büntette: mosolygott.
Már mene a' gyermek 's halovány ködöt ölte magára
És megszinesedék a' köd 's lön könnyü ruhává.
Teste setét zöldben, két lábát fedte piros bőr
'S tiszta fehérséggel díszlett kalpagja. Palástja
Kék vala 's a' kiderült égtől játszotta le színét.
Még csinos vala, nem ragyogó; de ezüsti sugárt kért
A' kis csillagtól 's csillámmal szegte palástját,
'S rajta kihímzé a' rétet 's a' réti virulmányt.
A' napot is feljöttében megleste az első
Sziklatetőn s' aranyát bőven hintette ki mellén
'S rojtosan ép czombjain. Mennydörgei kezdé: lekaptá
A' hegyi villámot 's villám leve mentekötője.
A' mennykő leesék, buzogányúl vette kezébe.
Gombja hibázott még. A' sík rétekre leszállott
És a' vissza menő tengert kísérve, vadászó
Ujjaival kis bokrok alatt elnyomta csigáit
'S gyöngyeivel raka sort mellén. Meglepte az alvó
Kolcsagot a' tavakon 's tollát feltűzte lobogni
'S játszani szellővel. Jött a' délesti szivárvány,
A' szigeten magasan kiterült szép boltja 's az erdők
Végein a' mennyből földnek peremére lelépett.
Ott termett ő 's a' kegyeletből lön öve színes,
'S szép vala és ragyogó 's daliás mint Bendegucz és Bál.
Így fölkeszülvén a' nagy tengerhez alá ment
'S tükre lön a' tenger. Látá fölbukni alunnan
Hajnalodó képét, a' szörnyek' tábori láták
'S úszni feledtökben bámulva megálltak előtte.
Ő szilajon 's büszkén kissé a' szirtfokon állván
Megmosolyogta magát és elfuta a' nagy özöntől.
Így élt 's éjei csendesek és víg napjai voltak.

⁹⁵ tengerekéhez

A' síkot, hegyet és barlangit kezdte bejárni
 Megmutogatva magát madaraknak 's földi vadaknak.
 Mint egy kis pokol, úgy zúgottak az éktelen öblök
 Sok kölykes fene vad' moráját bömbölve magokból:
 Rajtok ment még is 's bántatlan tére közülök.
 Volt az oroszlánál 's a' tigris' szörnyü tanyáján
 'S megszivelék ötet; de mikor neki bátorodottan
 A' vad kölykek után kezeit játékra kinyújtá,
 Gyilkos lánggá gyúlt szemeikben atyái haragjok.
 Hasztalanul szólott, mentséget mondva; könyörgő
 Szózatit ordítás' dörejével nyomta el a' vad
 'S a' berekedt barlang mind inkább rettenetes lön.
 Már az oroszlán kelt, szilajon megrázta sörényét
 'S rendítő vala és iszonyú járása, körében
 Kölykeinek; feje mint egy domb vad fákkal övezve.
 A' gyermek futa és feledé hogy van buzogánya;
 Elfuta és bérctnek völgynek szomorodva panaszlá
 Hogy szava hasztalan, azt az üreg lakozói nem értik
 'S hogy kivel itt napokat töltsön, nincs társa közöttök.
 Végre leült nagy fáradtúl egy szirt torony' alján. –
 Jobbján barna falak meredeznek, balja' felénél
 Tátogat egy mélység, feneketlen, fénytelen és bús:
 Tán kapuként szolgál a' túlsó földi világra;
 Lába előtt csemeték, jobb földnek bokrai nőnek.
 'S ím mikor e' szomorú körben kedvetlenül ülne,
 Szél kele bokrai közt 's melly közöttök sárga tövéből
 Zöld lombbal koszorús vékonydad szálát ereszte,
 Meghajtotta fejét a' szélben 's zúgani kezdé:
 „Hangabokor vagyok én, sok hangokat összefogó síp.”
 'S mind a' több csemeték zúgtak lassúdan utána.
 Hallgata a' gyermek, nagy lelki gyönyörbe merülve
 Hallgata, mint ki körül ének zendül meg az éjben
 'S kedves távolból jó megszakadozva fülébe:
 Érti; de szerzőjét nem tudva epedve gyanítja.
 Így várt egy kissé; de tovább is rendre suhogtak
 A' hangos csemeték 's a' gyermek titkokat érté
 Tapsola és tombolt örömében. Gondolat ötlék,
 Új 's nagyot ígérő, békétlen eszébe; kiállott
 A' vak mélységhez 's le kiáltott tág üregébe:
 „Kelj ide forgó szél, kelj föl nekem ormok' urának
 És te sodorj sipot a' sok szózatú hanga bokorból;
 Hangabokor terem itt, sok hangokat össze fogó síp.”
 Szólt 's követ indított az üregbe nehez követ; arra
 Fölkele forgó szél a' földnek szinte beléből.
 Lenn vala még 's moráját már is hallhatta: üres hang
 'S tompa moraj volt még, de telibb és rettenetesebb lön

Hirtelen és hogy elért az üreg' szájához üvöltve
 'S elfeketedve csapott a' legszebb hanga bokorra.
 Bús vala harcza szegény csemetének; sírt, mikor a' szél'
 Örve hajába kapott, szomorún nyögdeltek utána
 Társi; de nyúgtalanul várá a' gyermek; azonban
 El volt ütve magas feje már, kisodorva tövéből
 Hangos kérge: helyén pusztán és disztelenül állt
 A' nyomorú törzsök, csak imént fejedelmi nevendék.
 Héja pedig síp lett, azt a' szél vette magához,
 Meglyukgatta 's fölét beszegé pintyőke torokkal.
 Szózatot és minden hangok' hamar eltanulója
 Lőn a' síp 's legelőbb a' szél így zeng vala rajta
 Élesen és hidegen, bömbölve, visítva, morogva:
 „Hej! ziv, ziv zivatar vagyok én, fia a' zivatarnak,
 Forgó szél vagyok én, levegői fenéktelen örvény,
 Örvény a' földön, örvény a' tengerek' árján.
 Port eszem a' földből, iszom a' nagy tengerözönből.
 Meg ne dobáljatok a' köves úton gyermekek engem,
 Vissza dobok követ és szórok szemetekbe csoportot.
 'S elfutok és hegyen és völgyön ragadozva kerengvén
 Por, fű, és fa bolond lejtőre kerengnek utánam,
 Mint te szegény gyermek, kit megtánczoltat ez a' síp.
 Hajh! haragos zivatar vagyok én, fia a' zivatarnak.”
 Így zengett a' szél 's a' gyermek kénytelen ugrá
 Lejtőjét; de hamar buzogánnyal sujt vala hozzá
 'S a' szél a' zengő sípot nagy ijedten elejté
 És futa gyermek elől, önnön sípjának előle;
 Mert a' sipba legott a' gyermek kezde fuvalni
 'S önnön hangjaival kergette meg a' lesülvöltő
 Forgatagot, melly mind inkább lejtőzve kerengett
 Föl meg alá egyiránt, és nem vala nyugta: dühödten
 A' tengerre csapott, még ott is utána sipolta
 Kergeteges hangját a' gyermek 's az tova zúgván
 A' vizet és lebegő halait felhőkbe sodorta.
 Messze zavar színben látszott nyoma bércki folyamként,
 Végre lelankadván a' nagy tengerbe merüle,
 'S égbe sodort vizeit 's halait meg vissza bocsátván,
 Nyögve kihalt tova, szintén egy más égnek alatta.
 Vad gyönyörűséggel nézett a' gyermek utána
 Háborodásának 's a' zengő sípnak örülvén. –
 Egy hangú vala még, rendítő, mint maga a' gyors
 Forgatag, a' ki belé legelőször üvöltve lehelte
 Szózatait; de tovább vágott a' gyermek: akarta
 Hogy minden fajú állat hang sípjába szoruljon,
 Hogy mikor ő fuval, azt minden fajú állatok értsék,
 'S ím mi tevő lőn? egy vermet keresett ki, nagy öblűt

Tér fenekűt rövid, és szűk végű sziklatorokkal.
Ebbe vetette az állatokat, kiket anyjok elől, vagy
Nem bírhatva velök, távol létőkben elorzott.
Itt vala már a' borz, a' bolygó róka fiakkal
A' buta medve kölyök, az agyargó tigrisi fajzat,
Farkasok, és nyulak, a' levegő utazói is, a' már
Tollasodó turölyűk, 's búsongó gyáva galambok.
Mind a' mély kebelű fényetlen öbölbe lekötvé
Búsan együtt sírtak, vijjogtak, bőgtek, ugattak.
Most jöve a' gyermek hurczolván két kis oroszlánt.
Bojtosodó nyakaikra veté két karjait, és így
Melléhez nyomván, az öbölhöz vitte le őket.
Ott azok éles üvöltéssel harsogva megálltak,
Hasztalan: őket is a' zengő torok' alja benyelte.

Függő bérczek alatt a' tűztelen éjszaki tájon
Árva kietlen völgy feküdt, vak honja az éjnek,
Hajnala nincs annak, deleit nem látja verőfény,
És ha fölül csillag megyen el, besötétedik arcza.
Fényt egyedül a' rettenetes villámok okádnak
Árnyékába, az is közepét alig éri elalszik.
Mély pedig és undok: növényei barna harasztok,
És nyavalyás kórók: tavait sár issza el, és a'
Bokrosodó sás közt nehezen foly barna patakja,
Fenn állt a' gyermek, mikor a' villámok ütötték
Éktelen oldalait. Csak félig szürke homályban
Nyílt meg az agg mélység: Köderesztő öblei, kormos
Szirtei tornyosodó fejjel fölütődtek az éjből,
Rajtok erőtlen rémalakok csapatozva borongván.
Borzadt a' gyermek mikor azt szemlélte, fehérén
Hagyta piros képét a' szívhez ijedve futó vér,
Még is ohajtásit nem tudta előlni: kívánság
Szállta meg a' mélység lakozóit hallani, látni.
Háromszor megakadt elijesztő gondolatokban,
Háromszor neki bátorodott, 's mellére akasztván
Forgatagos sípját, a' rémek elejbe megindult.
Vékony szikla falak befelé horpadva keríték
Mindűtt a' völgyet: rólok nem léphete útra,
Vissza tövökhöz tért, 's buzogánnyal rést töre rajtok.
És beereszté a' napot, a' nap' déli világát,
Mellyre midőn megbontakozott a' völgyi setétség,
'S a' buta rém alakok szakadozva enyésztek, utána.
Ment maga is, 's a' bűn fészekhez elére legottan.
A' puha földből ott sívó ördögfi csoportok
Búttak elő, undok feketén, és füstöt okádva
Aprón, 's olly fölösen, mint a' rét' fűve tavaszkor,

Vagy vízár' iszapos hagymányain a' serevény fűz.
 Mindezek a' fénytől nyavalyásan elesve heverték.
 Lába előtt, kiket ő legelőbb meglátva, csodával
 Néze, 's utálattal, szólván hozzájuk imígyen:
 Hát titeket ki vetett ide el? ti keservesek, e' sár
 Völgy' fenekébe ugyan ki vetett el⁹⁶ benneteket, hogy
 Ollysrüen nőttök? szemetek mért gyűlöli a' fényt,
 Mellynek egyéb élő vigadozva köszönti derültét?
 Vaj! mi nagyon nyomorúk, nyomorúk vagytok ti, 's utálat
 A' ti tekintettek. Még a' mit láttam azok mind
 Hajnali szépségek, napok, ékes csillagi rendek
 Hozzátok képest, 's maga a' rút béka virág szál.
 Mert csunya kis féreg fejetek van, rajta hajúl vad
 Tüske terem, 's feketék vagytok, feketébbek az éjnél,
 Lelketek is feketén gőzöl ki belőletek, olly rút
 'S melly sanyarú szavatok! de tovább mit késem? ez a' hang
 Szükséges nekem: elviszlek gödrömbe pihenni.
 Síjhatok ott, hogy hangotokat sípomba fogadván
 Sípom után, legyek én fajotoknak is egykor urává,
 Így szólván kettőt lábánál fogva ragadt föl
 'S vissza felé indult. A' résre nyomúltak azonban
 Sanda irígy baglyok, 's fényét elfogni sietvén
 A' bejövő nappal harczolva huhogtak előtte.
 Kétes fény vala már. Sietett a' gyermek, utában
 Szörnyen előtűntek már a' rém képek, előjött
 Sánta vak apjával 's inait kezdte harapni
 A' sárkányfi, de ő buzogányát vágta fejéhez;
 Az megszedülvén, rá ült, hogy rajta utazzon,
 'S im mi nagyon különös, 's könnyű vala visszamenése!
 Baljában viszi ördögeit, jobbában az izmos
 Mennykővel meghajtja lovát. Az nyögve pihegve
 Tántorog és a' rést keresővel szerte csatangol.
 Végre föl ért, 's szét kergetvén a' baglyokat, a' fény
 Országába kijött. Sárkányát vissza riasztá,
 'S hogy minden rút nép véletlen föl ne jöhessen,
 A' rést hasztalanúl, köveket halmozva bezárta,
 Ment és ördögeit zajgó gödrébe vetette.
 Minden hang vala már, szép még nem. Egy égi madárka
 Sok színű, 's kecses, egy repülő kis tarka szivárvány
 Szálla ragyogva elő. Fiatal még, 's gyenge, de szárnyát
 Már bőven gyönyörű apjának tolla kiverte.
 'S édesen és tisztán keltek dalolási: szerelme
 Ő téres ligetén a' szép hajnalnak, az estnek
 'S ifju virágoknak, vígan mulatoz vala köztük.

⁹⁶ kivetett el

Ezt az epedt gyermek kergetvén szüntelen, egykor
 Bokron elültében fáradtan fogta el, és a'
 Sziklatorokra vivé. Ott az keseregve siratta
 Régi szabadságát; de siralmán szíve megesvén
 A' gyermeknek, ez ő hozzá így szóla szelíden:
 „Ah madaram, szép kis madaram, ne zenegj te siralmat.
 Tégedet én ez üreglakhoz nem veszni hozálak,
 Dallani hoztalak el, 's ha sipom hangjába fogadta
 Énekidet, tova ismét a' magas égbe bocsátlak,
 Hogy legyen ott örömed, 's ha fölér sz istenhez, előtte
 Meg ne gyalázz, hanem elmondhasd: a' gyermek imádód.
 'S boldog, igen boldog, 's azt zengi: hatalmas az isten!”
 Így szólván madarát egy kis csemetére letette,
 Melly egyik oldalról az üreg⁹⁷ nyilatára kihajlott,
 Ott az megszállván, kis lyukra bezárta legottan
 A' vermet gallyal, hantokkal is, és oda sípját
 Úgy helyezette, hogy a' lyukat annak szája befogná.
 Tüstént gödrének megterhelt gyomra kiadta
 Hangjai' rettenetes zavarát a' hangafa sípon.
 A' mint a' komor éj' két fattya sivalkodik, és bőg,
 Mint fene mérge miatt ordít a' tigris, oroszlán,
 Fél nyöszög a' gyengébb, a' sas fajozási visítnak,
 Mind egyszerre süvölt, ordít, és nyög föl alunnan,
 És a' forgó szél erejével zúgva kerengvén
 Még a' csillagot is megtánczoltatja, ha nem fut.
 'S im mikor a' kised szárnyas csattogva megindúl
 Zengeni, mint hallgat, mind elnémúlva nyugosznak,
 Csak maga bájosan, és tisztán zendül meg az ének.
 És a' forgó szél erejét is megszelidítve
 Földet, eget, tengert örömmámulatba merít el.
 Lejtve vidáman jó a' gyermek, vissza ragadja
 Dús hangú sípját, 's madarával az égbe hagyítván
 Teljes kedvében nem tud hova lenni szívével:
 Fut, riadoz, szökdél, 's meg meg zendítgeti sípját.
 Ifju madárka repül könnyű szárnyakkal azonban
 Hála', öröm' hangján zeng a' hajnalnak, az estnek
 'S⁹⁸ ifju virágoknak; szerelemmel repkedik ismét
 A' hűvös árnyékban, 's víg napjai vissza kerülnek.
 A' vad csorda pedig fiait keseredve nyomozván
 Gyilkos erőszakkal kél völgyeken, ormokon, erdőn
 És az egész szigetet hangos robogása be tölti.
 Harcz zajog a' földön, harcz a' levegőben, erősek
 Gyengék közt egyiránt, 's feddőleg néz le az isten.

⁹⁷ üneg.

⁹⁸ [']S

A' vadak a' vermet, fiaik hangjára sietvén,
 Fölverik, és kiki fajzattal megtölti tanyáját.
 Majd az erősebbek, dühöket fene méreg emelvén
 Borzasan és sanyarún a' gyermeket ölni rohannak.
 Az pedig ül, 's az ezer hangú sípot megzengeti köztük.
 'S im mi csodát támaszt! sűrűen csapatozva sietnek,
 Bátrak, félénkek, repülők, és földiek össze
 'S körbe sodortatván a' forgó szél' erejével,
 Megrohanása helyett dölfös kényére kerengnek.
 Lejt az erős tigris, méreggel lejt az oroszlán,
 Rázza fejét iszonyún, iszonyúan rázza sörényét,
 'S keble' tüzét égő törként hordozza szemében.
 Lejt a' vad kuvasz, a' sírok' bontója setéten
 Járja kerengőjét, könnyen szökdelve fölöttük.
 Lejteget a' párducz, 's agyarogva vonítja bajúszát.
 A' szörnyű kígyó csörgését megsziporítván
 Forgó társai közt testét karikába csavarja.
 Köztük erőtelenül a' kis sereg: ürge, 's egérség,
 A' nyavalyás nyúllal majd félig halva forognak,
 Aprózzák, törik a' tánczot, most lábra kel itt egy,
 Majd egy más esik el, 's estében is egyre kereng, mind
 Részegek a' síptól, a' sípnak forgatagától.
 A' lassú csiga is, melly gyöngyét kérni kimászott
 Társaival, nyomorúlt, a' síp' sodrába kapatván
 Kénytelen új füveken czifrábban mászni meg útját
 Szinte az a' játék tűnik a' levegőben is: egymást
 Kergetik a' madarak, gonosz ölyv, vad héja, galambok,
 Darvak, apró csízek mind egy karikába sodorva
 Forganak: a' haragos sas leng feketedve fölöttük
 'S gyáva kerengését felhőkbe takarni sietvén
 Szárnya serény vágásaitól sebesedve nyög a' szél.
 A' síp hangja sötét földnek kebelébe is elhat,
 Onnan egy egy halmot rajosan fölvetve fejével
 A' síp hangja után két ördög tör ki, egész rüt
 Szörnyűségében. Megeresztett madzagok ágán
 Hord az egyik száraz derekához övezve tizenkét
 Kormos ikert, a' legvásottabb kölykeket; és lejt,
 'S mind azok éktelenül lejtnek marakodva körében.
 A' másik maga jó bűnnel hízlalva kövéren,
 S' természetesen: Négy árnyékot vet teste, világnak
 Négy tájéka felé, ártalmast, 's lélek ijesztőt,
 Mellytől a' forrás fenekéig apadva kiszárad.
 'S szerte tavasz himzette mezők nyomorúltan elégnek.
 Lejt ez is, és a' fényt irtózáván, szinte lyukat néz
 A' föld kérgébe, úgy oda van nézése szegezve.
 És ebben lele kedvet, ezek látása voná a'

Gyermekek: Ő ragyogó díszében halmokon ülvén
Nézte miként a' tarka sereg sipjának utána
Járta kerengőjét, most lassan, majd sebesebben.
Félre nem is nézett. Ott egy kis lánynak alakja
Lenge szelíden elő. Mikor a' vak sziklatorokból
Megmenekedve szabad szárnyakkal evez vala égne
A' kis tarka madár, első örömeke szülte
Akkor ez édes lányt, a' légnek tiszta fölében,
És szellők nevelék füveken ringatva, 's virágok'
Bíborain. Gyengéd tagait betakarni leszállt a'
Csillagos esthajnal, 's szűz harmat téjjel itatta;
Lelke pedig fény volt, az örök fény tiszta sugára.
E' kisded remeket ég és föld látta foganni
'S csendesén állta körül; maga a' napok istene hozzá
Adta mosolygását, hogy kezdene szíve dobogni,
'S a' szív bánatok', és örömek' forrása megindult.
Volt foganásakor a' levegőnek méhe fehér köd,
Mellyből ő mint lágy kikelet rózsája feselvén
Kellemes álmoként képessé kezde simulni,
Végre fehér köde változván tündéri ruhává,
Láng kele lassan elő, a' legszebb testi valóság.
Lábai mint az öröm' zengése, lebegve röpülvén
Teste kicsin súlyát hordozták mennyei bájjal;
Arcza mosolygás volt, szeme' pillantása virág, kék
Parti virág, melyből mikor éjet kerget el a' nap,
Ifju sugárral a' leggyöngyőbb harmatot issza.
'S ezt a' sípba fuvó gyermek nem látta. Kifáradt,
'S halmának döntötte magát. Harsanva kifordult
A' síp markából: szemeit betakarta az álom.
Tüstént a' két bűn földnek gyomrába lesúlyedt;
Örvendvén, noha bágyadtan, fészkeibe siettek
A' madarak, barlangba vadak, 's hűs berki tanyákba.
Össze zavart csontaik épülete szinte koczogván
Vert hadként mentek sántító hosszú seregben.
A' kis lányka pedig végig lejtette letarlott
Síkját a' rétnek 's eltűnt a' déli ligetben.
Tiszta nyomán füvek, és sok színnel büszke virágok
Hamvaikból gyönyörű lábát csókolni kikeltek
És az elégett föld tavasz ékét vette föl újra.
Még a' gyermek azontúl is sokat űzte csodáit
'S napról napra vadabb szívüvé lön vad gyönyöreiben,
Síkja csapás lett a' szigeten, maga rettenet, és gyász:
Minden rendű lakók iszonyodva futottak előtte;
Bujt a' csillag is, és gyász ködbe takarta világát.
Egykoron ismét így gyötrötte az állatok' életét,
Jobbról gyenge nyögés jött szellő szárnyon azomban,

Bája' hatalmától megcsendült lelke harangja.
Arra tekintett, és látá a' lányka' lebegtét.
Ajakai közt a' hang bámultan eláll, rekedve
Megnémult a' síp, maga, mint ki az álom után néz,
Néze merőn, 's feledett mindent, ébredni csak akkor
Kezdve, midőn a' láng eltűnt a' déli ligetben.
Milly igen édes volt első látása, mi hévvel
Vágya, kiterjesztvén kezeit, szót váltani tőle,
Testvér kellemeim tova is bámulni, de ez ment,
És a' gyermek előtt az egész természet üres lön.
Újra sipot futt, és a' lányka is újra előtűnt,
Nem maga, föltűnt mind a' sípnek szörnyetegeivel,
'S rettege a' gyermek lánykáját féltve dühöktől.
És az ezer hangú síp megnémula, fuvóját
Elhagyták az előbbi gyönyör, 's jó kedve csalárdúl.
Nem vadakat keresett többé; de kíváncsi haraggal
Bolyga mezőn, avaron, 's a' lánynak leste suhantát.
Többször is így szigetét bujdosva bejárta, ohajtván
A' kedves tüneményt, de nem azt, hanem élet emésztő
Bús sírnak fenekén, rossz ebédnél lelte Halálát,
Melly őt, fusson bár, valahára eléri bizonynal.
Mind a' többi Halál országos népek ölöi
Száguldozva kimentenek a' nagy messze világra
'S ezt hagyták egyedül hogy ez egynek lenne halála.
Ült pedig anyja' setét fészkén a' sárga Halálfi,
Némán, és siketen. Némán, hogy meg ne beszélje
Senkinek is végét, siketen, hogy sírni ne hallja
A' nyavalyák' fiait, 's ha dicsőt kell rontani: meg ne
Lágyuljon végén bár nemzet epedjen is értte.
Pisla világ bolygott szeme mély üregében: erőtlen
Csontai zörgöttek lélek borzasztva, ha mozdult,
'S gyászos enyészet volt vállára kerítve palástul.
Szája kajanságtól vala halvány kékre beszegve,
És csak alig takará sorait gyér barna fogának.
Termete váz, szive kő, horgas keze fojtani termett.
Most is játékból abban gyakorolta hatalmát;
Fojtogatá még a' levegőt is, 's lábhegyen állván
Mint a' vízbe haló, sápadtan kapkoda szerte
Pusztá vidékénél nem látszik semmi is élő.
A' mi teremne talán, fojtó párája előlné:
Csak bürök, és keserű mérgek' növényi tenyészek,
'S köztök az éhes pók feketén és dongva csapongó
Légynek, az eltévedt szunyogoknak fonja veszélyét.
Legtova fenn bagoly áll, éjfél öltözve magára
'S durva jövődjét tompúlt huhogása jelentvén,
Agg denevérek közt örvend a' síri homálynak.

Fegyverek is vannak nagy számmal rejtve körében,
'S minden féle segéd, rövid élet' vesztegetői
Mint ugyan annyi gyilok fetrengnek az ifju kor első
Vétei bokrosodó nyavalyákkal rakva: továbbá
A' rút tobzódás' álmotól gyakran elorzott
Éjjelek állnak mind rontó fegyverre lapítva.
A' sorsnak sujtó buzogánya is itt van, epével
Nagy sebek, és kínok vagynak gombjára beírva;
Láng sas az éh; a' szomj vér keblü oroszlán.
Maszlagi a' bűnnek, 's az irígység mérge, kigyóként
Mardokló szégyen, 's a' késő bánat epéje,
Gyötrelmek, haragok mind annyi segédi Halálnak
'S szörnyetegek' képet viselik mellette ijesztőn.
A' bús emlékezet szárnyas nyíl, melyet az elmúlt
Boldog idők szaladó pártusként vissza lövelnek.
A' komoly elmetörés kedves kín' kardja, setétlő
Éles aczél a' vak kétségbeesés, lobogó tör
A' féltő szerelem: éget ha öl, ég ha nem ölhet.
'S életek és örömek hervadnak szörnyü tüzetől.
Nyílt verem a' vénség, bizonyos benyeléssel ijesztget.
Mind ez együtt ha ki kel fogyató partjára Halálnak,
Hol van az, a' ki setét gödrébe ne dőljön előtte?
Eldől! el! bár a' nagy eget verdesse fejével
'S lába nehézségét poklok' mélységei nyögjék
A' gyermek mikor ezt látá, elfagytak agyában
Minden gondolatok, kebelét megcsapta hidegség,
Lélekezése fogott. A' sír szélére legottan
Vissza szökék 's szabadabb levegőből néze le hozzá.
Látta midőn az fegyvereit ragadozta soronként
'S még nem igen bírván, agyarogva hogy álla közöttök.
Éhes lőn az alatt, lebukott térdére, 's marokkal
Ette föl a' sanyarú földet, nagy bőven evett föl,
Mintha magát avval mélyebben elásni kívánná.
A' gyermek pedig elmene és hol sűrű szövés
Fákra fut a' juhszalag, lógó fürteikbe fonódván,
Hajlékony kötelet készíte ügyes keze abból.
Most neki bátorodott, 's ellenségére lesújtá
A' súlyos buzogányt; szédülve ledőlt ez azonnal
'S hosszan, erő nélkül leterült a' síri magányban.
Akkor alá ugrott győzője, nyakába vetette
Nyers ihszalag kötelét ki huzá a' hurkon az ürből
'S vitte tanyája felé. Megszűnt szédülni azonban
'S ellenkezni akart a' sírfi; de kötve, nyakánál
Fogva huzá őt a' gyermek, nem tudva kegyelmet.
Nem maga jött pedig, útja felén egy anyátlan oroszlán
Látva dicsőségét, leve kísézője nyomának,

És a' nem siető rabnak mardosta bokáit.
 Melly jól jött, mi kívánt történet az ormok' urának!
 Egy kedves helye volt, halom, álmai halma gyakortább
 A' csend éjjelein. Maga állt az róna mezőben
 Villámtól mentem, 's zivatartól meg nem üvöltve.
 Fennyen emelkedvén egy idős tölgy déli tövében,
 Domboru zöld tetejét futamó árnyékival őrzé.
 Itt az örök tenger moráját, harsogva leomló
 Hegyvizeket kellő vegyületben hallani. Távol
 Látszanak innen azok, 's a' szem' játéka rajtok
 A' patak is, melly nem tova fut, csörgése zajával
 Lombsuhogásba hal el, 's tündér álmra vet ágyat.
 Dél vala, 's a' gyermek fáradtan jött ide most is
 Új két társaival. Veszedelmes rabja fatőhöz
 Kötve alatt állott, maga fenn ült, 's a' kis oroszlánt
 Könnyű szelídséggel simogatván csalta magához,
 És alutt, lankadt testét hamar érte nyugalma,
 'S ezt hamar érte csapás. Minek alszod el a' napot? Így szólt
 A' komor éj, 's felhozta setét országa' hatalmát
 Küzdeni a' nappal. Minek alszod el a' delet? Így szólt
 A' dühödő éhség. Hova léssz munkátlan eszeddel?
 Szólt a' fergeteg, és elment harsogva fölötte.
 Háromszor dördült, 's föl nem kelthette az ég is.
 Csend lön azon közben, 's a' gyermek alutta veszélyét.
 Hév szellő jöve távolból, 's egy hű szeretőnek
 Hordta sohajtását. Fáradtan elére ez egykor
 Széphez; de hideg kebelétől vissza veretvén
 A' nagy tengereken bujdosva kereste halálát
 Most ide lengedezett, 's szomorún a' síphoz ütődvén,
 Annak torkolatán elhalt a' gyenge sohajtás.
 Tüstént megcsendült a' síp, nem gyilkos erővel,
 Lassudan és gyengén csendüle meg a' szerelemnek
 Lány epedéseivel híván a' gyenge leánykát.
 'S eljőve az mosolyogva, nem is kísérve vadaktól,
 Szép maga jött el csak; de Halál' karjába kerülvén
 A' dombnál ragyogó lelkét oda vesztve rogyott le.
 Őt a' durva halálfi midőn rontotta, kegyetlen
 Kő szíve megmozdult hangos kopogásra, mosolyga.
 Mint lehetett, 's lelkét nagy örömmel nézte kezében,
 'S nézte szelíd álmát⁹⁹, mert csak szenderegni látszott,
 Még csak alig szülvén pihegő kebelének ütése.
 Kellemesen nyugodott mint egy kis habhalom, elmúlt
 Fergetegek' partján, meg sem ringatva szelektől.
 A' kis oroszlán ezt békén nem nézte: hatalmas

⁹⁹ almát.

Ordítással ütött a' sírok' gyilkos urára,
'S fojtogató kezeit szilajon kapkodta fogával.
Ébrede a' gyermek. 'S így tűnt a' lányka szemébe.
Ott termett, kezeit rokonúl illette kezével
'S monda szelíden: „kelj, ébredj szavaimra leánya.
Én vagyok itt, 's édes húgomnak mondalak ébredj”
Nem kele az. Sípját rendíté, hasztalan azt is
Szörnyei föltüntek, de nem a' kis lányka: Halálfit
Kérte utóbb, siketen, 's némán, és vissza tolólag
Álla az, a' ragyogó lelket markába szorítván.
'S ríva, nehéz szemmel nézett rá a' fi oroszlán.
Akkoron a' gyermek gyilkos rabjára rohanva
Harczot kezd vala, és harczolt vele három egész nap.
Rettenetes kopogás hallott a' domb' tetejéről
A' mint a' csont váz' tetemét buzogánnyal ütötte
Szüntelenül, 's az még sem akart engedni; de végre
Össze rogyott rossz csontaival; a' gyermek erőt vőn,
Elragadá vad körme közül a' mennyei lelket.
És megadá ismét a' lánynak, epedve, ohajtva
Lesvén szemeivel, mint fog meg nyílani az élet,
'S nem lese hasztalan: a' kis egek megnyíltak előtte.
Nem sok idő haladott, testvérek lettek, enyelgők,
'S kedvesek egymásnak. Folyamoknál játszva elülvén,
Gyakran együtt versent suttoztak az esti szelekkel,
'S a' sudamó halakat lesték kis tüske horogra.
Vagy madarat szedtek, vagy együtt telepedve virágos
Pázsiton a' fejeikre hajolt fa' gyümölcseit ették.
A' tengerhez együtt jártak, szedegetni csigákat,
Vissza együtt tértek bérczekre, fenyérre, ligetre.
Nem feledék az erős istent: leborulva imádták
Napkeletén, és napnyugotán, 's a' fergetegekben
És az erős isten kegyesen nézett le reájok,
És szűnyadni hagyá őket, szűnyadni az érzést,
Hogy míg az ifjúság zsendítő napja derülne,
Gyermeki szíveiket kora gond ne gyötörje 's tilos vágy.
Nyugszanak. Arczaikon boldogság' álmai tűnnek
Szűz ragyogásban elő nem háborgatja szerelmek'
Ostroma szíveiket, nem sejteneik átkot az élet
Gondjaiból, az ohajtások, 's a' csalfa remények
Kinjai, és ezer indulatok' hada, mint ugyan annyi
Fergetegek mélyen kebeleikbe teremtve nyugosznak,
'S boldog időtlenség árnyéka borítja be őket.
Mennyi zavar, mi veszély, ha csatára kiszállanak egykor,
Majd ha setét örvényi köze iszonyodva tekint le
A' szív, 's a' sebes ész szárnyát felhőknek eresztí
És mikor azt mélység nyeli, ezt szédíti magasság,

Hol vegyen akkor erőt, hol irányt, 's hova vész el az élet?
Azt a' szendergő gyermek nem tudja, nem űzi.
Még az örök sors is, mikoron pusztítani eljő,
Mennydörgő kerekét gyengén jártatja fölöttök,
Ártatlanságnak kora, kedves vagy te, virágos
Fához, az áldásnak völgyében vagy te hasonló
Azt sűrűen koszorúzva fedik teli gyenge növények.
Díszes az és látása remény a' völgyek' urának,
A' jövevénynek öröm; de korán megrázza magát a'
Szél' zivatarjaiban, 's a' vész elhordja virágit.

MÁSODIK ÉNEK.

„Vége nyugalmadnak! kelj, kelj föl az álom' öléből
Szűnyadozó gyermek! „Hadadúr és Szűdeli,” Kelj föl
Láss ragyogó napot és indulj sorsodnak elébe”
Hangzik az ég, és e' szavakat harsogja magából.
Oh kik imént a' gyermeki kort láttátok enyelgő
Kéje' lefolytában, halljátok az ifju napoknak
Tetteit is, kik előbb név nélkül játsztanak, itt már
Rettentő Hadadúr, és bájos Szűdeli lesznek.
Ah föl! az álomból szendergő lányka, ki hagyna
Tégedet illy gyönyörűt álomba temetve tovább is?
Föl te szelíd alak, ég, és föld nem hagynak alunni;
Föl te dicső gyermek, Hadadúr, föl Szűdeli. Elfut
Rajtatok a' sebes év' szárnyas nyila, keljetek immár.”
És kel az ifju: sugár termettel szép jegenyére,
Válla hatalmával vas erű sziklára hasonló,
Mellyen, mint erdő lombok, bomlottan inogván
Hosszu setét fürtök vergődnek játszi fodorral.
Bátorság magasítja fejét, magasítja virító
Arcza' vidámságát, az ver kebelére: szemébe
Az teszi villámát, 's erejével párosodottan
A' viadalmak' mennyköveit készíti kezébe.
Kél a' szűz, mi nem úgy mint volt álmának előtte,
Kél vállán habozó aranyával sárga hajának
Gazdagon, és fényben szép arcza sugárai által.
A' gyermekkor szűnyadozó sok bája fölébredt
Termete' nagyságán, hódító szikra világít
Kék szeme' menyzeiből; csókok' rózsái feselnek
Ajkaik, a' gyönyörök' két kisdud halmait, édes
Forrású kebelét lassud pihegése dagasztja.
A' két gyermek így¹⁰⁰ egy újabb kor' hajnala keltén
Egymással szíves ellenben serdülve fölébred,

¹⁰⁰ így.

Egy tüzes ifju, 's egy a' kegyes ég adománya, szelíd lány
 Ott az erő szépség, itt a' szépség lesz erővé.
 Félve találkoznak szemeik; dőbbenve lehajtja
 A' szép lányka fejét, 's lelkén áradva csapongó
 Önnön gondolatit nem tudja nem érti; de retteg.
 Édes baj kezd víni szíven, kezd víni nyugalmán,
 Már egymást a' két szem együtt sugarakban ölelven
 Kezdi szövetségét, majd a' szív néma határit
 Megszegi reptével, 's belső palotáiba hatván,
 Kedves ajándékul egy képet fest le azokban,
 S a' szerelem titkos betüit lángolva leírja.
 Ég az erős ifju, 's így szól mély hangu szavakkal:
 „Ah ne temesd szemeidnek egét a' földbe leánya,
 El ne temess oda engemet is, vagy kedves-e a' föld
 Annyira, hogy nem mást, csak azonnak nézd feketéjét?
 Im föld és tenger díszét fölvette az éggel
 'S én ezeket mind nem kívánom nézni, ha látlak.
 Húgom-e még, ah vagy mennyszülte leánya, ki vagy te
 Hogy rád kell fügnöm szemeimmel, ohajtva keresnem
 E' szemet és arcot, 's ez ajaknak hajnali nyíltát?”¹⁰¹
 Karjait egyszersmind a' szűznek elébe ki tárván,
 Mint özön a' földet, készült foglalni ölébe.
 Ott a' fejledező lánynak szeme rajt' megakadván
 Elvesze bájjain, a' tüzes arcok' déli világán,
 Nem tuda ellenkezni tovább, oda hagyta magát az
 Ifjunak, és ajakán a' csók csattanva repült el.
 Rá csattant tüstént tiltó hatalommal az ég is;
 'S köztők az ősz tengert mélyen mordulva föladván
 Bérczei fellegető tetejétől sziklatövéig
 Megnyílt a' sziget, és egymástól válvá levének.
 Szinte pirúl még ajkaikon lángjával az első
 Csók, terjesztve maradt kezeik majd érhetik egymást,
 Lábok előtt iszonyú mélység nyíldoklik azonban,
 'S ott hol az édes öröm' napját élné le szerelmök,
 A' hideg éjszaknak rohan el fagyvérü lakója
 'S régi, szakállos szörnyetegek verekednek az árban:
 „Szűdeli és Hadadúr, tova innen tünni remélni”
 Hallják, 's távoznak; mert távozik a' hasadott föld,
 A' becsapó folyamot tengerré téve közöttök.
 Még csak az egy szemnek, melly égből vette sugárit,
 Áll szabad úta, keserves az is, 's van telve könyekkel,
 Rajta sötéten, alélt lelkek' bús éje, borongván.
 „Szűdeli látlak-e még?” „Hadadúr megjősz-e te hozzám?”
 Így váltják egymást szavaik, távoznak azonban

¹⁰¹ nyíltát?["]

A' szomorú partok, mint két testvéri hajónak
 Párja, kit a' szélvész egymástól meszsze szakasztván,
 Erre egyét, mását tova hajtja dühödte erejével.
 Úgy válnak ezek, nyugatot közelítve az ifjú,
 A' szűz támadatot, mint két fejedelmi szobor kép
 Állván a' parton, 's egymásra hiába sohajtván.
 De Hadadúr többé nem tűri nyugalmasan; átok
 Kelt ajakán, az eget, 's földet vádolta, 's imígy szólt:
 „Ég!¹⁰² te kegyetlen vagy, 's nincs jószág csillagaid közt,
 Föld te hitetlen vagy, töredékeny portetem, és én
 Melly hitvány! hogy ezen nyomorékot látni kijöttem.
 Látni! holott vakon, és siketen, mint erdei törzsök,
 Mint darabos kőszirt, nyughattam volna hegyekben,
 Mért vagyok én itt, e' zűr-mindent látni, vagy a' ki
 Főlhíttál, mikoron nem voltam, mért fadarabbá,
 Mért darabos kővé nem hagytál lennem, alattam
 Akkoron a' földnek mondhattad volna: repedj meg,
 'S a' lobogó villám magos országának: omolj rá.
 A' kő szózatidon porrá töredezve sem aggna.
 Vagy ha vagyok látó, szemeimnek elébe miért nem
 Undokot állítál, mellytől borzadjon az élet
 Mért nem szörnyeteget, mellyet rászakódva kerüljek?
 Nem! legszebb remekét küldé le: szemébe tekintvén
 Lelkemet ott vesztem, ez ölemben zártam el őtet
 'S érzettem gyönyörét, hogy most elhagyjam örökre!
 Nincsen erőm, hogy tengeren által elússzam utána,
 Nincs suhogó szárnyam hozzája repülni: előttem
 A' nagy özönt, sok idomtalanok hasogatva bejárják.
 Jó, megy az égi madár, magam attól a' ki teremtet,
 Egy nyomorúlt szárnyat nem tudtam nyerni segédül.
 Hah ti kik ordítottok, szélvészek, imádjatok érttem,
 'S te könnyörögj villám hogy rontson el átalatok, mert
 Én e' kínaimért többé nem imádkozom őtet;
 Testvérként ölelem meg az útált földet előtte: –
 'S lássa dicsőségét! – féregként porba vegyülök.”
 Így elveszve, szilaj fájdalommal hevében az ifjú
 Földre terült, mikor a' lányt már nem is érte szemével,
 'S várta setét porban, hogy villám, fergeteg üsse.
 És üte a' villám, dühödött a' fergeteg: őtet
 Nem bánták; ingó szigetével partra vetették,
 Pusztá kietlenség fogadá ott, sárga fővenynek
 Tengersé, hol foganat nélkül vetné el az élet'
 Magva' javát, hol egész ország fonnyadna füvestül
 'S rengeteg erdőstül. Állat nem lakhatik ottan

¹⁰² [„]Ég!

Nincs forrás, mellyhez szomját enyhíteni jőne.
Csak maga áll a' nagy sivatag, sivataggal övezve
Hosszan, 's végtelenül, melly néha viharra fölülván,
Bujdosik ég 's föld közt, hegyet alkot, völgyeket eltölt
'S roppant nagy seregek' temetőjét hordja magával.
És ha leszálla, halál' csendével nyugszik el újra,
'S hév napjain szél sem lebbenti meg árva határit.
Erre midőn Hadadúr kinjától hajtva kilépne,
Nagy nehezen húzá tántorgó lábai' terhét
'S mellyet rá isten küldött, órjási doronggal
Fegyveres árnyékát borzadva kerülte hiába.
Szint ekkor csendes partját a' lány is elérte
Köny mosván arczeit, kebelét fájdalomak emelvén
Átok ugyan soha nem; de panasz hangzott ki szívéből
Bús, egeket vívó hangján a' vesztés örömnék.
Mint meghajtja fejét zivatarban gyenge virágszál,
Szűdeli úgy hajtá le fejét bűvában az ormon.
Szép hosszú hajait ragadóban hagyva szeleknek.
Őt pedig a' tenger nem bántá fergetegekkal:
Lenge fuvalmával kísérte keletszaki parthoz,
Csillapodó hátán szigetét hordozva szelíden.
Ott az emelt parton ligetek mosolyogtak elébe,
Hangosak, és zengők patakoktól, 's lombi madártól
'S csak neki látszólag, látatlan alakban egyebnek,
Kisdéd tündérek fogadák repdesve, futosva.
Kisdeden olly gyönyörűk; mint egy szép szűzi mosolygás.
Szűdelit ők lágy karjaikon partjára vezették.
Hol mikor az még is bús andalodásba merülten
Mind csak az eltűntért tengerre sohajtana vissza,
Szerte világ' minden részére osztoltanak ők el
'S annak kincseiből lakot állítottak előtte.
Mint ha fuvott habból nőtt volna ki, gyenge fehéren
Úgy kele a' szép lak lépcsőkkel övezve körösleg,
'S barna fenyők' magas árnyaiból kitekintve helyenként
Fenn aranyos tetején gyöngyöt hintett el egy isten,
'S vissza szegényül tért a' nagy tengernek ölébe.
Oszlopok őrzötték tágas folyosóit, azokból
Nyiltanak a' teremek, hol az élet négy kora, jó és
Bal folyamatjában, harcban, 's nyugodalma ezernyi
Képeiben híven volt festve hatalmas ecsettel;
Mind ezek egy belső teremen végződtek el: annak
Nyílt tetejét maga földte az ég szép csillagi fénnel
'S délben egy árnyat adó tündér őrzötte nap ellen.
Ottan az álmodozó szűznek vala nyúghelye, mellybe
Tiltva van a' látás, más lábnak nincs szabad útja;
Mert szent titka fölött őrt áll a' tiszta szemérem.

Ott hűvös esteken őt édes kín' álma borítván,
 Pirholagos selyemágy dagadó hullámi fogadták.
 Így van ez itt; de ki bolyg ott a' pusztában epedten,
 És sanyarú gonddal? Hadadúr az, kit vadan ingó
 Hosszu dorongjával követ a' kísértetes árnyék.
 Mostan el áll, 's árnyát maga így szólítja boszúsan:
 „Vessz el¹⁰³ erőtlén kép, mit akarsz te nyomomban? utánam
 Csúfságnak mit ügetsz mindenha? oszolj tova innen!
 És az utált tenger' közepén sülyedj le fenékgig.
 Vagy rémíteni jósz? Hah akkor mondd meg uradnak,
 A' ki reám küldött, hogy nincs félelme szivemnek
 És ha pokol küldött mondd meg neki, jőjön egészen
 Mert így szégyent vall, 's kacajomtól megreped a' föld.
 De ha nem az küldött nyomorúlt, térj vissza egedbe,
 Állj meg az isten előtt, 's nap hold meghallja ha mondod:
 „Hogy Hadadúr nem fél sem egétől, sem pokolától.”
 Ezt csak alig végzé, villám jöve sebtén az égből,
 'S árnyékába csapott, sugván egy szózat utána:
 „Tűrj, de ne zúgj, 's fáradva remélj.” Árnyéka legottan
 Földbe merült mélyen; de helyette leányka tűnék föl.
 Szűdelihez föltüntében termetre hasonló,
 'S gyors szaladással eredt csábult Hadadúrnak előle.
 Nem haladott tova: barna vihar kergette fővennyel
 És uton érte hamar, még csak szép ujjá maradván
 Künn a' halmosodó fővenyen, fölnyujtva segédért.
 Azt az utána rohant Hadadúr megkapta, 's kígyó bő
 Telte kezét, mikoron fölvonta; kifogytanak immár
 Átkai, nem dühödött; a' domb' tetejére leüle,
 'S tompa nehéz hangon szólt a' sivatagba merengvén.
 „Tűrj, és várj! Im várni fogok miig itten az éhség
 Meg nem emészt, 's ha fejemre homokhegy esik-le, remélni!”
 'S csak hamar őt önnön vágyának elérte csapása.
 A' napot érzé már, már érzeni kezdte hatalmát
 Égő szomjának, 's dühös éhségének, epedten.
 És oda dölve nehéz pihegéssel déli fővenyben
 Ült az erős ifjú mintegy sírhalma magának.
 'S látta Halált, az elestével nagy erőre jutottat
 Állni közel, 's iszonyú harcát elkezdeni rajta.
 Éjszárnyon jöve távolból egy nagy sas azonban
 'S kis gyermek futa árnyában kergetve lepéit,
 A' ki midőn Hadadúr lábához elérne, lihegve
 Öszve rogyott, 's lepe, 's hús árnyék elenyésztek azonnal.
 De Hadadúr éltét még egyszer ohajtani kezdé,
 Fölkele mint egy váz végső éhsége dühében,

¹⁰³ [„]Vessz el

'S ragadozó karját a' kis gyermekre kinyujtá.
 Sejté a' gyermek, 's így szólt két térdre borulva:
 „El ne szakaszsz ifjú, ne bocsáss szakadottan anyámhoz,
 Im ha fejem' megeszed, majd kérdeni fogja, hová lett
 Gyermekem, a' te fejed? ha bokámat rágod el, egyben
 Kérdeni fogja, ki tett sántává gyermekem? a' húst
 Ha leeszed rólam, nem is ösmer rám, de ha még is
 Olly igen éh vagy, egyik kezemet vedd, 's vígy el anyámhoz,
 Kérdeni fogja szegény, hova lett kis gyermekem a' kéz?
 Én pedig így felelek: „szépséges¹⁰⁴ anyám te, ne búsulj
 E' kezet egy farkas, 's nem ez ifjú, ette meg, inkább
 Vas kezet adj ezután, azt majd nem fogja megenni.”
 Ezt hallván legelőbb kezdett borzadni magától
 'S vissza esett főveny ágya felé, bár éhen az ifjú
 'S szóla: „eredj¹⁰⁵ kis gyermek anyádnak ölébe; nekem nincs,
 Nincsen anyám, ki ha elmúltam kérdezze „hová lett?”
 „Istenem egy volt, most az is elhagy veszni bajomban.”
 Bágyadtan mikor így szólott, zaj támada jobbról,
 Hús falatot hozván, három hollófi repüle,
 Azt beteg anyjokhoz napi táplálatra viendők.
 Most azon ütköztek, ki legyen bevívője, 's csatájok
 Közben elejtették Hadadúrnak ölébe az étket.
 Mintha ki verméből, melly sírként nyelte be léptét,
 Gazdagon állhat elő, nem másképp vette az égből
 E' falatot Hadadúr, kegyesebbnek hitte az istent,
 És nem zúga reá. Megevé pedig a' levetett húst
 Félig, 's még enyhét alig érzé, hogy szomorodtan
 Lábainál látá a' gyermeket ülni, könnyörgő
 Arczczal: az ártatlant szívéből szánta, legottan
 Nyujta falatjából. A' gyermek örülve ragadta,
 'S a' hollófiakat kezdé táplálni, kezében
 Még egy morzsa maradt, azt izmos koncra nevelvén,
 Által adá: beteg anyjokhoz vigye a' ki legifjabb.
 'S mentek azok vidosan szegdelve az égbeli ösvényt.
 Bámulatos szemmel nézett mindenre az ifjú
 És gyönyörűséggel; de tovább is térdre borultan
 A' jövevény gyermek még így folytatta csodáit.
 Kis poharat mártott a' forró déli homokba,
 'S azt mikoron kiemelte, hideg gyöngyökre megolvadt
 A' homok, és öbölét megtölté harmat itallal.
 Ezt mikor a' lakozott ifjú enyhére megitta,
 Elszúnyadt 's bajain az ital, 's nyomos álom erőt vett,
 Hús ölelésével fogadá szép hajnala ötöt

¹⁰⁴ felelek: szépséges

¹⁰⁵ szóla: eredj

'S a' jövevény napnak, mint kedvest, nyájasan adta.
 Ébredvén maga lőn; de merészen szegte meg útját
 A' gyermek' nyomain szaporán hagyogatva csapásit.
 Ő mikor így egyedül a' pusztá' határira törne,
 Fekve sivány porban karjához súlyosodottan
 Mennykövező fegyvert, buzogányát, lelte meg útján.
 Hogy tova ment kardot szemlél villogni, 's örömmel
 Szegdeli a' levegőt ragyogó élének örülvén.
 Majd egy kültre botolt, 's bele fúva hatalmas ajakkal
 A' nagy üres pusztát harsány hangjával elönté.
 Mintha setét berkét elhagyja anyányi oroszlán
 És legelőbb szabadába megyen, nem tudja de érzi
 Ádáz¹⁰⁶ ösztöneit, tör, dül, rohanással izenvén
 Harczot az erdőnek, 's meg riadozva szavától
 Harsog egész környék, valamerre lecsörtet utában.
 Úgy Hadadúr önkényt erejétől lelkesedetten
 A' dühödő harcznak, harcz nélkül is érzi haragját,
 És hadaz és kürtöl, fejedelme az árva magánynak.
 Hogy tova megy, lel aranysisakot domborra kiverve,
 'S lel haragos lobogót tetején, egy fekete szárnyat,
 Mellyen előbb a' legszilajabb kerecsenfi csapongott,
 'S a' szabad ég' mezejét nyugatig hasogatta kelettől.
 Most ide volt a' szárny, emez égi vitorla, szegezve,
 Várva hogy ütközetten, mint hajdan, előre hasítson.
 Nem tova volt a' harcz ruha is, melly tiszta zománczú
 Kékes aczél szálból szövetség, és rojtos ezüsttel
 Szegve kevély ragyogást hintett a' csorva homokra.
 Már ragyogott Hadadúr ezen öltözetében, örömmel
 Lángítván szemeit, mikor ím a' pusztá fövénynek
 Vége felől hadi mén jött száguldozva, nyomában
 Hagyván a' szeleket, kik előtte süvöltve kelének.
 Hogy közel ért, kis sárga fejét meghajtva viselvén
 Meg megrázta nyakán teli fodru serényei bojtját.
 Nyerge finom csont volt, takarója virágos arannyal,
 Büszke pogány úrnak országló bíbora hajdan;
 'S dárda hevert hátán, rettentő dárda körösből,
 Melly tüzes élével, mint ártó üstökös úgy jött
 'S a' sebet, és viadalmi halált csillogva kereste.
 E' mén (szellő volt) hogy elért Hadadúrhoz, előtte
 Földre borúlt, 's készült a' hőst hátára fogadni.
 Meg lőn az és a' mén szilajodva repüle urával,
 'S vitte setét estig. Már a' sivatagnak utóján
 Bokrok tűntek elő, forrás öntözte töveiket,
 'S néhol egy árva virág 's halovány fű leng: továbbá

¹⁰⁶ Adáz

Dombok emelkedtek, távolb' órjái hegyeknek
Bércze nyomult szigorún kéklő ormokkal az éghez.
Már fenn a' magason vadat űző héja kerengett,
És nyoma látszott a' tévelygő vadnak alatt is.
Eljött a' vad méh, keresé a' pusztá' virágait,
'S kebleiken kipihenve, dalát dongotta magában.
Végre füves dombon hat gím jöve sebtén elébe
'S éles barna szemét szilajon rá vetve, robajjal
Vissza szökött ismét tápláló rengetegéhez.
Itt megeredt a' ló, 's a' melly folyam' árja határúl
Foly vala, által uszá, 's partján megszálla urával – –

Vörösmarty.

NINCS MÁR A' MI VOLT.

Sorsunk, mint fent az ég
Akként változik,
Az, ki jót vár mindég,
Ah csalatkozik!
Fénye mert egyiknek
Sem tartós koru,
Arcza mindeniknek
Hol víg, hol boru.
Mint a' szép napot felettünk
Rút vész váltja fel:
Úgy legédesb érzeményünk
Bú enyészti el
Tegnap földi sorsunk
Égit is gunyolt,
Mára felvirradunk
'S már nincs a' mi volt!

Óh ha volt egy boldog:
Voltam én nem rég!
Olyan kevés volt még,
'S leend mint valék.
Egy hölgy, kinek párját
Még anya nem szült,
Rám idvesség árját
Ontani készült!
Tudja a' hold! 's egy szép estve
Rá tanúm lehet,

Hogy bogár szemében festve
Láttam mennyeimet.
Szót, csókot, érzetet
Tőlem, viszonzolt:
De mind ez álom lett,
'S már nincs a' mi volt.

Imádott szeretett
Áldó, ölő kar!
Kényed mért büntetett
Engem illy hamar?
Valljon elfelejtéd
A' koszorúkat?
Hogy még bé sem töltéd
A' másodikat?
Hogy lelkem veled érzetben
Akkint osztozott,
Mint ama szentek, kik ketten
Bírnak egy napot?
Bánod-e, keblemért
Hogy kebled lángolt?
Miért óh szép! miért
Nincs már a' mi volt?

Báj alak! ki adtad,
A' jó napokat,
De ki elragadtad
Korán azokat:
És hagyál helyetted
Bánatot és kint,
Szánj-meg, hogy lehessek
Boldog én megint!
Látom tőled függ egészen
'S mint kegyelsz, vagy nem,
Akkint éltem gyönyör lészen
Vagy bú's gyöttelelem.
Óh sorsom' angyala
Add az elrabolt
Idvet nekem vissza,
'S legyen a' mi volt!

J.

AZ ÚJÍTÁS ELLENSÉGEIHEZ.

Tí ti az újítás' megrögzött ellenezői
Ösmerlek ránczos homloku tisztos urak!
Láttalak! agg bundáitok a' szuglyába temetve
Ittatok új bort és ettetek új kenyeret.
'S nem kérétek e mind egyiránt új, ifju menyecskét?
Szégyen! az új hold is fön vala lakzitonkon.

P.

NÉPDALOK.

1.

Szép a' fekete szem,
Én azt is szeretem,
De még szebb a' kék szem,
Kék szemü szerelem.
Az én szeretőmnek
Illyen kék a' szeme,
Valahányszor nyílik,
Iboly kél benne.
'S hej mikor benézek
Mélyen közepébe,
Látom a' szerelmet
Mulatozni benne,
Akkor azt gondolom,
Kedvem' nagy voltában,
Nincs több boldog ember
Nagy Magyarországb¹⁰⁷.

2.

Szép a' kék szem nem tagadom,
Én a' kékre sem haragszom,
De a' barna szem' sugára
Emlékeztet éjszakára,
A' sötétes éjszakára,
Boldog szeretők napjára.
'S nekem nappal éjszaka van

¹⁰⁷ magyarországb^{an}

Napom delem éjfél tájban.
Pillants egyet, édes rózsám,
Fekete szemü violám.
Fekete szem' pillantása,
Olyan mint a' holló' szárnya,
Ha benézek tükröt mutat,
Játékival szívem mulat,
'S boldog vagyok, mint virágszál
Melly szűz leány' kebelén hál.

Vörösmarty.

A' LANTOS.

Lantos, lantos! mi baj talált,
Mért hallgat éneked?
Jer én hozzám, majd én adok
Sok szép aranyt neked.
Kevélyen így szól a' király,
De a' lantos csak szótlan áll.

Vagy tán magasb fény ösztönöz?
Vedd hősi kardomat.
Te léssz első vitézim közt,
Bird legszebb váromat.
De a' lantos csak szótlan áll
'S haragban így zug a' király:

Hah! szolgavér, csekély kegyem?
Börtönbe hát veled;
Hol éj 's inség ölelkezik,
Ott légyen lakhelyed,
Ha ennyi díj reád nem hat,
Rettegd, érezd hatalmammat.

'S Zenő esd, a' királyi szűz:
Ne fűzd vad lánczra őt,
Hideg díj nem hevítheti
A' forró éneklőt;
Adj érzetet 's gyúl kebele,
Így zeng, így él a' fülmile.

De nem hall a' sötét király
'S dölyfös boszút dörög,
A' szép Zenő eped, könyez
'S a' zár midőn zörög
Sohajt Zenő, szüz arcza vér:
Szegény lantos szivem kísér!

Halálcsend a' lantos körül
'S komor dohos falak;
De szép csillag dereng felé
'S egy kedves fényalak.
'S míg érzetén a' dal hevül,
A' bú, a' sors elszenderül.

Zenő Zenő hangzik mindég,
Éltének színt ez ad;
Szerelmet könnyet énekel
Mig szíve megszakad;
De lantja él 's kiért hevült, –
A' vad király mély ködbe dült.

Kisfaludy Károly.

ÓDA.

Rákos! bolyongék partjaidon, 's vized
Hullámit ittam 's keblem emelkedett,
Köny forrt szememben, 's érzeményim
Szívem alatt tüzesedve vívtak.

Körülem érzem egykori hőseink
Árnyékaiknak gyöngé fuvallatit,
Az égi szellem fürteim közt,
'S arczom előtt suhogott csapongván.

Hajh, látom őket sátoraik körül
A' népesülő térre tolongani,
Buzgó kebelt látok hazámért,
'S lángszemeket dagadó könyekkel.

„Fegyverre! Jón az ellen' erős hada!”
'S im villog a' kard, tárogató rivad,
A' büszke ló szökdel, nyerít, fúv,
A' lovag ül diadalmi tűzzel.

És nem kerülnek mély sebeket 's halált,
Ki halni tud, nincs járom erős nyakán,
Neked, tenéked szent szabadság,
Áldozik a' nemesen kifolyt vér!

Magozz fel, ó vér, pusztá mezőnk felett,
'S teremj magodból szép csemetét nekünk,
Ah szélveszek közt nyert honunkat,
Rút puhaság' özönébe fojtjuk.

Habzik borunk a' tág kehely' öble közt,
Tolongva zúgunk tánczpaloták felé,
'S fertőztetett lány' karja közzé
Szórja vadúl erejét az ifjú.

Romlasz, magyar nép, romladozol, hazám,
És titkon őrlő féreg emészt belől,
Ha fog kigyúlni magzatidnak
Szűk kebelökben az égi szikra?

Kölcsey.

A' HÁZASSÁG ÉGBEN KÖTTETIK.

Szörnyűség! kiálta Doctor Body, feltört levelet tartván kezében, 's falusi lakja' szálájába lépven; szörnyűség! holnap érkezik három hugom, és semmi készüllet! Jancsi, Jancsi! kiálta a' bejövő inasnak, szedj rendbe mindent, hugaim jönnek; azt a' szobát ott éjszak felé, az öregeb-
biknek adod, Málinak, ezt kelet felé Bettinek, 's amazt délre a' legifjabbiknak, érted, Línának. Hátha fenn azt a' három egymásba nyílot? monda Jancsi – Mentsen isten! esik szavába a' Doctor, nem szabad együtt lakniok; csak foganatja legyen! – ez szokott szava' járása – frissen, Jancsi, frissen, holnap reggelig minden kész legyen.

Tudjátok e már, mond a' Doctor, belépő fiainak, Ádolfnak, Károlynak és Lászlónak, hogy holnap három hugaitokkal fogtok megismerkedni? Három legény, három lány! Hm, ebből még lehet valami, csak foganatja legyen, mit gondoltok? Itt majd választhattok. Máli egy kissé elvirúlt ugyan már, de tud minden nyelvet, minden tudományban járatos, ismeri a' matematikát, nagy csillagvizsgáló. – Betti tiszta lyrai természet, fél éjekig ábrándozik a' hold' fényében, 's egy kellemetes tájnak látására olvadoz érzeményekben – ellenben Lína mindég nevet, ha a' félvilág szétfolyna is¹⁰⁸ könyekben. 'S így mindegyiktek talál köztök egyet, kivel sympathizálnia kell. De már most, tréfán kívül, kedves fiaim, reménylem, udvariasak lesztek hugaitokkal, 's falusi mulatásokat fűszerezni fogjátok. Tudjátok, hogy bátyjok Déky' halála után tótorjokká neveztettem, a' mivé ugyan mingyárt a' szegénynek kimúlásával lettem volna, ha akkor épen francia országban nem utazom. Képzelhettek, hogy biz' én azt a' szerencsét

¹⁰⁸ szétfolynais

Déky barátomtól nem irigylettem, három leányt felnevelni, kivált mikor mindenik olyan maga fejű! ez nem csekély feladás, ugye? de csak foganatja legyen. Lássuk, hogy illünk majd össze. Gyönyörű tájékat nyújthatunk, 's bizonyosan nyájasan fogadjuk.

Csak attól félek, mond Károly, hogy hegyi levegőnk nem lesz egészen nekik való. Ide egészséges nem elkényeztetett lelkek kellenek, Bettit kivéven, a' ki, a' mint mondják, a' természetnek nagy tisztelője. Mit! levegő! természet! mond László, nem hallottad, hogy Máli a' tudományokkal foglalatoskodik, hol teheti azt több nyugalommal, mint ezen magányban, itt a' mi völgyeinkben – Tanulni, épen bizony! persze majd! – viszonzá Adolf – vigan fogunk lenni; én Linával minden hegyeinket össze vissza járom, röptülöm, nevetünk, tánczolunk, felütöm megint theátrum-sátorunkat, muzsikálunk. Akkor – mond László, – alkalmasint magad fogsz tánczolni, mert Máli' szelleme illy enyelgésekben kedvet nem találhat; reménylem ő egy választott könyvtárt hoz majd magával Pestről a' literatúrának minden újságival; melly élmény lesz az, mellyet ideáink' cseréjében fogunk találni. De már ebben a' tudós cserében, édes Laczim, senki sem fog részesülni rajtad kívül, monda Károly, mert Betti egy csupa lyrai természet, neki jó gazdasszonynak kell lenni, 's reménylem, hogy annyira elhagyott tollas népünket ő végre egyszer rendbe szedi; jövődöben magunk fogjuk gylcsunkat feldolgozni, 's szolgálóink érezzék, mi az, egy házi aszszony alatt állani.

Helyesen, kiálta a' Doctor, a' mint látom, már mindegyiktek védelembe vette egyikét a' három leánynak, csak foganatja legyen; tulajdonkép egyiteknek sincs igaza, de hogy a' dolog épen ellenkezőkép volna, azt sem állíthatni. Máli Lászlónak, Betti Károlynak 's Lina Adolfnak termett. Most isten veletek fiúk! én Újhelyre megyek – délre megint látlak.

Body Dr. egy igen jó érzésű 's valódi characterű ember volt. Tudománya, ügyessége őt a' leghiresb orvossá tették körül belül, 's 20 év alatt meg is gazdagíták. Felesége' halálától fogva három fijával jószágán lakott, melly a' megye' legvirágzóbbjai közé tartozott. Többire egyike volt a' legritkább emberi origináloknak – t. i. entusiastá! mindent, a' mihez nyúlt, lángoló entusiasmussal űzött, de melly természetesen, mint minden láng, hamar elaludt, de más nemű szikra által ismét hatalmasan fellobbantathatott. Csak a' gyógytudományban maradt híve a' régiebb iskolának, és semmi nemű változtatásról nem akart tudni semmit; különben minden tudomány polgári just nyert fejében, de csak addig, míg más által onnan ismét ki nem szorítottatott. Így ő váltva törvénytudó, mezei gazda, matematikus, költő és művész volt. Enthusiasmusa általment fiai' nevelésére. Mindenik jeles sikerrel végezte el tanulását, 's most visszatértek az atyai tűzhelyhez, mert Body magához kívánta őket három esztendőre, minekelőtte a' világba lépnének 's tőle váltig elválasztatnának. Így történt, hogy három egymást követő esztendőkbén, fiai' visszajövetök után, más meg más tudomány lelkesítette az öreget 's által ment hol erre hol amarra, 's ennél vagy amannál uralkodó lett. Mikor László az Egyetemről haza jött, atyja épen buzgó matematikus volt 's a' vidék' legjobb földmérője. Csuda volt e hát, hogy fija is megszerette e' szép tudományt, 's kedvencz tanulmányának választotta. Legközelebb való évben Károly jött vissza, mikor atyja a' gazdaságnál egyébbel nem is gondolt. Az istállóí hízlalás behozatott, a' juhok megnemesítették, szarvas marha Helvéciából hozatott, mindenütt lóhere természetet, 's a' legújabb szántószerek próbáltattak meg. Károly mindég atyja' részén volt, megkedvelte a' földmívelés' tudományát, 's egy esztendő múlva nem volt munka a' mezei gazdaságról, mellyet ő nem olvasott 's meg nem emésztett. Harmadik évben Adolf hagyta-el Pestet. Ekkor atyja' háza az öröm' temploma volt. Minden a' kinek legkisebb sejdítése volt művészségről, öszve gyülekezett nála az egész környekből. Concertek és játékszíni előadások örökké váltogatták egymást; maga a' Doctor igen jelesen adta az atyai szerepet, 's concertekben a' violoncellót mesterileg játszotta. Adolf vígaságra termett lelkű, 's

minden társasági jeles tulajdonokkal kikészült lévén, ezen körökben a' legbuzgóbban vett részt. Ő játzsá a' szeretőket, szép tenórszava s lelkes előadása a' flótán mindeneket elbájolt. Atyjától, a' művészség' entusiastai kedvelőjétől feltüzelve, talentumai mind inkább fejledtek, vidámsága általment körötte levőjibe is, s az életnek előtte többé sötét oldalai nem voltak. Illyen volt Dr. Body' familiája, melybe most meghalálozott öregbik bátyjának három leánya volt lépendő. Ugy látszik, a' sors őket különösen kiképezte ifju Bodyék' számára. Igen korán árvaságra s Déky' nevelésébe jutván, ki művelésükre nem épen a' legnagyobb figyelemmel volt, s e' mellett igen gazdagok lévén, mindegyik kedvencz hajlandóságát követte; így lett Amália tudós, Betti egy idylli ábrándozóné, s Lina minden szeretetre méltó művészék' legelevenbike. Hol lelhetőnek hát e' három leánykák jobb menedéket, mint nagybátyjok' házánál, hol három ifjút találtak, ki hajlandóságaiknak olly annyira megfeleltek.

Nagybátyjokkal hajlandóságaik össze nem ütközhetének, mert hiszen ő egykor mind ezen hajlandóságoknak hódult, s most épen a' legjótékonyabbnak: a' philanthropismusnak. T. i. egy esztendőttől fogva Dr. Body épen kizárólag azzal foglalatostkodott, hogy jobbágyait boldogítsa s emberszerető intézeteket állítgasson. Kisdedek' iskolájit, vakok' és siketnémák' házát, ispitályokat és örültek' intézetét állíttata a' környékben: ezeket tapasztalásai és pénzbeli segedelmei gyamolították. Csak ezen Szerényeknek élt, s úgy látszék, hogy ezen legszebb entusiastus a' sok közül a' végső lesz életében.

Feszített figyelemmel várá most a' három ifju azon napot, mely a' három leányt hozandó közéjük. Itt vala dél, a' postásip hangzott, s a' hugocskák poros kocsiójokból kiszálltak Body' udvarában.

Itt vagyunk, édes Uram Bátyám kinjára s magunknak örömünkre! monda egy csinos feketéske, jobbik kezével gitárt tartván, a' kocsióból kiszökvén s a' Doctor' ölébe futván. Ezek bátyjaink? kérdezé, a' koci köré gyűlt három testvért. – Szolgálatjára! felel Adolf, lehet e szerencsém karommal megkínálni Lina kisasszonyt, hogy szobájába vezessem; mert hogy ez neve, gondolom. Míg a' kettő felmenne a' hágcson, egy andalgó nefelejt szemű szőke lépett ki a' kocsióból, egy kalitkát tartván kezében két kanári madárral. Édes nagybátyám! kialta megfogván kezét, a' város' tömlöczéből jövőnk ide a' természet' kebléhez – fogadjon szívesen. Hol mink édes hugom, folytatá a' beszédet Károly, szavába esvén atyjának – mindent fogunk tenni, hogy a' faluhelyi életet fűszerezzük. Nemde Betti hugocskámhoz van szerencsém? folytatá, ötöt a' garádicsra késérven, s a' kalitkától megszabadítván. Azon közben egy Júnói alak lépett ki a' kocsióból, sötét szemekkel s lefüggő barna haj fürtökkel, ki egyik kezében Beudant' és Bathányi' magyarországi utazásaikat hurczolta egy nem kisded perspectivummal, hóna alatt pedig egy folio-rétű thékát vitt. Tisztelt gyámom! monda a' Doctorhoz lépven, védőnk vég kívánata szerint e' pillantattól fogva ör szárnyai alá léptünk, s hálával ismerjük-meg a' teher' nagyságát, melyet magára vállalt. – Micsoda teherről beszélsz hugocskám! viszonz a' Doctor, félre az udvariságokkal, édesem! jer melyemhez; én mint leányimat foglak tartani. – Nemes lelkű férfi! monda Amália, kezét szívéhez szorítva, mit csodáljak inkább, szívét e vagy szellemét? szabad e egy kisded szobácskát kérnem lakomúl s egy szálát könyvtáromnak? – Engedje-meg Máli hugom! monda László, méltósággal közelgetvén feléje, hogy karommal megkínáljam s tanulószobájába vezessem! – Jósága pirít viszonz Amália, mellette, de nem vele karöltve felmenvén a' hágcson.

Ej nézze-meg az ember ezeket a' ficzkókat, kialta Dr. Body, utána nézvén a' három párnak, mint kerülnek össze ezek a' jó gyümölcsök, csak foganatja legyen. Alig éré-el mindegyik a' maga küszöbét, már is mindegyiknek megvolt a' maga lovagja. No, adja az ég a' maga áldását. Az gyönyörű ha ebből a' fiatal népből három házaspár kerülne-ki; fiaim akkor itt maradnának,

’s mindegyik más meg más intézetnek lenne igazgatója. László az iskolaké, Károly a ’ gazdasági szerényeké ’s Adolf ispitályaimé. Így örökké élnének intézetim gyermekeim’ szelleme által.

A’ hason-érzésű lelkek valamint első találkozásakor egymásra ismertek, úgy viszonyos hajlandóságok e’ naptól fogva mindég szorosabbá és szorosabbá lett. László Málinak megérkezett könyvtárát rendelkezett, mutatóját készítette, ’s együtt tanulgattak hol ezen hol amaz ágában a’ tudománynak. Károly egy halomról a’ másokra vezetgette Bettit, felkeresvén a’ legszebb látpontokat, ’s mind a’kettő édelgett ezen Éden’ nézelésében, itt virányló síkok, ott szőlőpartok, amott tavak’ tűkrei. A’ dús nyáj’ megjelenése, mikor haza tért mind kettőt’, noha külön okokból – egyiránt gyönyörködtette; ’s Betti irigylette a’ pásztor’ és pásztorné’ sorsát, kik – képzelete szerint, idylli magányban boldogabbak, mint fejedelmek és fejdelem nők bíbor székökön. Ádolf és Lína ellenben mozgásba hozták az egész házat. A’ földszinti szála, melly eddig egészen el volt hagyva, nékiek engedtetett által öröm’ csarnokául. Alig vétetett-be a’ reggeli, már is concertdarabok gyakoroltattak, következett a’ bilyárd, abroncsjáték ’s egyéb. Ebéd után declamáltak, szerepeket próbáltak, este magyart huzattak ’s táncczal záratott-be a’ nap’ vigadalma.

Távollevén a’ három lyányka’ itt lételének első hónapjában a’ Doctor, philanthróp foglalatosságai végett, a’ három fiatal pár minden akadály nélkül üzte kedvencz hajlandóságait. Nem is történt köztök legkisebb ellenkezés hanem mindenik gondatlanul járt a’ maga pályáján. De most közelgett egy alkalom, mellyel igen nehéz volt mindnyájokat egy köz elhatározásra birni.

Híre jött, egy orosz gróf keresztül utazásának famíliájával együtt azon kérés mellett, lenne neki szabad a’ Doctor’ házánál éjjelezni, ’s egy napig hosszú útja után kinyugodni. Mivel a’ három kisasszony Pesten több jeleit vette a’ gróf figyelmének, kötelességöknek tartották itt mulatását a’ lehetőségig kedvessé tenni, de ennek módjáról egy hónap óta meg nem tudtak egyezni. Máli és László azt javallák, hogy mindenek előtt vezetessék be a’ helybeli iskolákba, megmutassanak neki az ottani mezőkön kiásott római régiségek, ’s estve mindnyájan öszvegyűljenek a’ nagy szalában, hol László a’ római másszákról és pénzokról, Máli pedig a’ legközelebbi üstökös csillagról előadást fognak tartani. Betti és Károly ellenben egy hajókázással akarák a’ vendég famíliát megkínálni a’ tavon által a’ hattyús szigetre, egy parasztlófutatást rendelni, estve pedig a’ közel hegyek’ legmagosbikára felmenni, ott éjjelezni ’s onnan más nap a’ napköltét csudálni – Ádolf és Lína végre egy nemzeti bandát öszve szerezni a’ tánczhoz, estve egy muzsikai és declamatori mulatságot adni, ’s maszkos cotilyónnal az egészet bevégezni.

Lína és Ádolf épen forgatták a’ nagy kérdést estve a’ földszinti szalában, midőn Body’ kocsija bezörgetett az udvarra, ’s ő legott jó kedvűn és épségben köztök termett. Jó estvét, gyermekim, monda, ámbár meg voltam elégedve utam’ sikerével, még is mindég közétek kívánczotam. Bezzeg elfogtok bámulni, ha új ispitályomat fogom nektek leírni – aztán tudjátok e, hogy én vagyok az első, a’ ki új csináltuton jöttem Szemesről; ’s hogy holnap fogjuk először hajóra bocsátani búzáunkat a’ most elkészült csatornán! Úgy van, egy pár év múlva egy szegény ember se legyen többé az egész környékben, mind mind, boldogok legyenek, csak foganatja legyen.

Édes bácsi kiálta Lína, arczaít ezer csókkal behintve, az egész világ’ ispitályait leírhatja nekem, csak most hallgasson-meg, hacsak egy pillantatig is. A’ bácsi’ elhatározása most a’ legszükségesebb; már hetektől várjuk a’ legnagyobb vágyódással. Mi baj hát, gyermekim? felele a’ Doctor. – Mingyárt édes bácsi. Azt írta, hogy az orosz gróf egy napot fog itt nálunk tölteni, ’s hogy ezt neki lehetőségig kedvessé tegyűk. Ime az én plánumom! csak a’ bácsi’

megegyezése legyen-meg, 's az mingyárt életbe lép. A' faluban egy parasztbált rendelünk – brávo! kiált a' Doctor – aztán következik egy muzsikai és declamatori akademia – bravissimo! – végre egy maszkos cotilyón. – Pompás! gyermekeim! Hát helyben hagyja bácsi, kérdi Lína – Tökéletesen, mond Body, 's hogy is ne? Egy kis ünnep, muzsika, táncz, declamatio, hisz ez még mindég elementumom!

Persze, hisz tudtuk mi azt, Ádolf és én, azért is rendeltük ezt; de csak gondolja meg édes atyus! Laczi és Máli nem akarják. – Hohó! kiált a' Doctor, mért nem? – Istenem, mond Lína, tudja, mind a' kettő különben igazi angyal; csak ne volnának olyan szörnyű tudósok: gondolja el csak: a' falusi iskolába akarják vezetni, mit bánja az a' falusi iskolát! – Épen nem, viszonzoz Body, hiszen nincsen még ujonnan elintézve; míg a' Lancaster' módja be nem lesz hozva, egy léleknek sem szabad azt látni. – Aztán, atyus, a' római ásványokat akarják neki megmutatni, a' szegény 's úttól elfáradt embereket árkokon és köveken keresztül kivinni a' mezőre, hogy lábakikat is eltörjék. – Majd bizony, mond Body! míg a' Muzeum tökéletesen el nem készül, 's el nem rendeltetett, egy idegennek sem szabad ezeket a' kincseket bámulni – Végezetül estve holmi római göröngyökrül és pénzekrül és üstökös csillagokról praelegálni! Istenem, hiszen szegények úgy is el lesznek fáradva az úttól, örök álomba akarják őket ilyen leczkékkel ringatni? – Jól van, Lína, ilyen régiségekről nem kellene leczkék, ha még is új intézeteimről papolnának, de mit gondol a' gróf a' régi pénzekkel, néki újak kellene útjára; 's az üstökös csillagnak, a' mint már bizonyosan tudjuk, semmi befolyása földünkre nincsen, 's így nem gondolok vele; a' mi az emberi boldogságra nem foly be, hiu semmi. Szárít e az üstökös posványokat, melegít e, hüvít e? Az egy kevély bolygó, hosszú függetyével, ki sok lármát csinál semmiért. – Hát nem javalja Míli plánumát? kérdi Lína – mentsen isten! – 's az enyémet? – Tökéletesen. – No Ádolf, megvan. Édes Betti, édes Károly! monda a' belépőhez, megvan már határozva mint fogadjuk a' grófot, majd a' bácsi megmondja nektek! 's gyermeki nevetéssel kiszökelt Ádolf karján a' szálából.

Úgy van, fiaim, mond Body, a' gróf sok barátságot tett famíliánknak, nekünk azt le kell fizettünk nyájasságok által. Már arról mi gondoskodunk – kiáltának Betti és Károly, 's ha atyus előre nincs ellenünk elfogódva – Ellenetek elfogódva? Hogy a' m... – viszonz a' Doctor, csak Máli és László' komoly terveit nem javallom. – Tehát hallgassa meg! monda Betti, a' miénket.

Ismerem a' grófot 's az övéit igen jól; ők a' legérzékenyebb lelkek közé tartoznak, 's csak a' természet' örömei felé hajlonganak. Azért is olly móddal fogjuk fogadni, melly leginkább felel-meg érzéseiknek. Egy gyönyörű sajka áll készen, melly tavunkon a' bácsi által csináltatott új csatornához fog vinni. – Úgy van! mond Body, azt kell látniok! – aztán a' parasztkok az épen most elkészült úton futtatnak – Helyes! kiált Body, csudálni fogják csináltutunkat – Végezetül estve hegyünk' csúcsára vándorlunk, ott éjjelezünk, ott várjuk be a' nap' költét, 's onnan csudáljuk majd minden új intézéseit a' bácsinak: utait, csatornáit, hidait, épületit, mind egy pillantattal átal nézzük. – M i n d e g y p i l l a n t a t t a l! kiált elragadtatva a' Doctor. Ez a' gondolat gyermekim, szép, nagy, felséges, isteni, e' mellett maradunk. – Úgy e, folytatá Betti, egy ilyen hajókázás a' tavon csak jobb, mint amollyan egy paraszttáncz a' kocsmában. – Elhiszem, mond a' Doctor, hogy is ne! Ilyen táncz elrontja az erkölcsöket, a' fiatal nép elmulasztja iskoláit, az öregek ispitályba szorúlnak – 's az a' lófuttatás az új csinált uton, folytatá Betti, csak többet használ az emberi társaságnak, mint egy concert egy komor szobában. – Ki is kétlen! esik szavába a' Doctor, egy illy serény lovag' repülése ama' szép uton utazásra édesget, a' concert álomba ringat. – Aztán egy értelmesen elintézett falusi jószág a' hegy' ormáról, a' kelő nap

világosításában¹⁰⁹ csak többet ér, mint egy őrzőgő cotilyón egy gyertyagőztől ellepett szálában. – Hah, egy cotilyón, kiált Body, ki ajánlaná azt? ki ama’ professzor értekezését olvasta, ki azt pogánynak, veszedelmesnek nevezi! Pogánynak, mert a’ Pompeji-béli falképek azt mutatják, hogy már a’ Rómaiak is gyakorlották – veszedelmesnek, mert Pythagoras azt tanítja, hogy egy 46 lépésnyi kör, ha átmérője tizenötöt tesz, egy éjjel annyiszor megjárva 16,000 lépést tesz, ’s ennél fogva másodfél mértföldnyi szökdelést, ’s hogy e’ szerint öt év alatt az ember minden lélekzetét kiszökdeltetí. – Hát édes bácsi azt gondolja, hogy mindent a’ mi plánunk szerint intézzünk? – Bizonyosan mond Body, mit lehetne okosabbat tenni. – Hát lásunk hozzá! jó, hogy jöttök, Máli, Laczi – kik éppen belépének – bácsi meg fogja mondani, mint óhajta a’ gróf’ eljöttét úlni, ’s reménylem ti vele egyet fogtok érteni.

Édes bátyám! – monda Amália – akármit végzett, meg vagyok győződve, hogy a’ maga ’s a’ gróf lelkére semmi egyéb nem méltó, mint a’ mit mi javasunk. A’ gróf ’s az övéi nagy mértékben míveltek. Ő a’ maga jószágain nagy kiterjedésű philantróp elrendeléseket vitt véghez. – Hah, úgy hát neki az enyéimet kell látni, viszonzza az entusiaszt, meglássuk ki fog e rajtam. – Hisz’ igen! éppen erről akarjuk őt meggyőzni. Hagyj legyen meglepve ő is, de bátyám is. Egyholnapi távolléte alatt az iskolában a’ Bel-Lancaster’ rendszere hozatott-be. – Hah! azt neki látni kell, mond Body. – Aztán, folytatá Amália, ásatásink közbe egy római utra akadunk, melly azt fogja mutatni, hogy Mac-Adams’ útépítése már a’ rómaiak előtt is ismértes volt. – Római útra! melly talán öszve köttethetik majd az enyémmel, azt is kell látni, hagyj ítélje-meg, mellyik érdemli-meg az elsőséget. – Végre, mond László, egy kis előadást tartok ezen ásatványokról. – Brávo! de szüntelen az enyémre való tekintettel – Befejezésül, esék szavába Amália, rövideden az üstökös csillagokról fogok valamit olvasni, mert a’ gróf egy szenvedelmes égész, ’s így már csak kell néki egy kis áldozatot tennünk. – Áldozatot! Az philanthropismus! Embertársaink’ gyengeségeit szeretetlenül megítélni nem illik; úgy van, tegyünk neki egy kis áldozatot. – Annál marad hát? – Annál, főkép a’ philantróp áldozat miatt.

Ime, ime egy levél a’ gróftól! kiáltának Betti, és Lína beszaladva ’s a’ levelet Bodynak oda nyújtván. Csak hamar, bácsika! mond Lína, olvassa, hogy tudjuk, mikor lesz itt – Lássuk mond az öreg, de a’ mint feltöri, felkiált: Jaj jaj gyermekek! – nem – lehetetlen – halljátok csak – nem – halljátok! új csinált utamon felfordult kocsija, ő lábát, a’ grófné pedig karját sértette meg, ’s most gyógyítás végett Pestre mennek vissza. Hogy a’ manóba lehet az, új utamon felfordulni, ez hallatlan dolog! csak foganatja legyen. – Mit, út, új út, mond Amália, de előadásainkat nem hallhatja most! nem magunkat, de őtet szánom – Ajaj! sohajt Lína, nem lesz semmi táncz, sem muzsika, sem maszk! Illy szerencsétlenség csak engem érhet. – ’S a’ tón nem lesz majd sétacsónakázás – mond Betti – nem látja a’ nap’ támadtát, szegény gróf, melly gyönyörűségtől foszt-meg egy nyomorúlt út!

Micsoda, nyomorúlt út, kiálta a’ kedvetlenül kimenők után Body, már azt kikérem magamnak; hólnap kimegyek látni azt a’ helyt, hol a’ kocsi felfordult. Azonban csak most jut eszembe, hogy még örülnem kell, hogy a’ gróf el nem jött, mert a’ mint nekem látszik mennykő enthusiasmusom által annyira elhagytam magamat ragadtatni, hogy mindegyik hugomnak megengedtem terve’ végrehajtását, így ugyan szép zavarba jöttem volna! mellyből most íme új csináltutam mentett-ki, de jövőndőben soha többé nem engedem magam által olly enthusiasti indulatoknak – csak foganatja legyen!

¹⁰⁹ napvilágosításában

Ekként szerencsésen el volt mellőzve az a vihar, mely a három pár ellenkező indulatit fenyegeté, ismét előhaladtak tulajdon megszokott pályájokon¹¹⁰, s viszonyos köz hajlandóságok mindég szorosban csatolgatá öszve. Így mult-el a lánykák ottlétök második hónapja is, s a Doctor örömmel várta gyermekei ünnepes öszveköttetésök napját, midőn a sors hirtelen igen különös és váratlan fordulatot ada terveinek.

Tikkasztó volt heve a nyári estvének, és sötét fellegek hirdeté a közel égi háborút, midőn az egész família a parkból a kastély szálájába vonult, szorongódva várván-be itt a vihart. László és Amália épen Clapperton belső afrikai utazásait olvasták, midőn a mennydörgés azt jelenté, hogy a villám közel sújtott. A Doctor a másik két párral kíváncsian rohan ki megtudni a dolognak miben-létét. László és Amália pedig olvasásokba elmerülvén s alig hallván a beütést, tovább olvasának, midőn egy házi inas bérohan s tűz-et kiált. Ez riasztá-fel Lászlót álmából. Hol van tűz? kérdezé – lenn, felelt az inas – a kovács csürjébe ütött-be – Micsoda? hát lássatok hamar a tűzoltó csövekhez, ki a vízszekerekkel, fogass-be – kiált László, messze elvetvén a könyvet – Hiszen maradjon, mond Amália, végezzük-el ezt a cikkelyt, mi gondja avval a lármával, a parasztok majd oltanak. „Mi? mi gondom hozzá? viszonyoz László, mi gondom a szegény paraszt kunyhójához; meg-örült e, hogy ezt kérdezi? Csak ki! ki!” S evvel az inassal együtt elsietett, maga szökött-fel az oltócsőre, megragadta a gyeplőt s elvágtatott. Megérkezvén közel a tűz helyéhez, Línával találkozik, kit egy sereg kis gyermek követett, kiket ő vigasztalt és bátorított. – Honnan ezek a gyermekek? kérdé László. Itt a tűz helyéről; szüleiktől vettem által hogy a kastélyba vigyem s addig is gondjokat viseljem. Szép! szép! kiálta László s a tűznek ment; minden megfelelt a kívánságnak, s nem sokára a tűz el volt oltva. Megnyugtatva tért haza a Doctor három fiával, s mindnyájan, kikkel találkozott Lászlónak Éljent kiáltottak. Mikor a kastély udvarába léptek, Betti az életkamrában volt, s ételt osztogatott, Lína a gyermekek közt ült vigasztalta s etette a szegény megijedt kis teremteseket.

Hah! tudtam én azt, monda a Doctor a szálába lépven, hogy új tűzoltóm a fekvő csővel és angol billentyűvel rendkívül való hatása: tíz perczen meggyőz minden tüzet, csak foganatja legyen. Azt az észrevételt kell tennem, mond Amália, ki épen a terasszról jött-le, s a perspectivumot kezében tartotta, hogy ezek az oltó intézetek még sok jobbítást kívánnak. Felülről igen jól láttam a tüzet. Először is minden házban a fából álló részeknek tűzellenes mázzal kellene bevonva lennie, aztán az oltó embereknek abba a vasdrót öltözetbe kellene beburkoltaknak lenni, melyet Milánóban Aldini úr talált-fel, s végre – Hiszen ez mind igen jó volna, esett szavába kedvetlenül László, de mivel az nincsen, a kéznél lévő szerekkel kell tenni mindent, mit csak lehet, s a szerencsétleneken segíteni; így gondolkozott legalább Lína, mikor a tűz helyére futott, az elhagyott gyermekeket haza hozta s gondjokat viselte, a mint ebből az ablakból láthatja, ha már nem akar benne részt is venni. Ezen szókkal elhagyta a szálát s Línához ment, ki épen ajándékokkal megterhelve akarta a kisdedeket szüleikhez vissza vezetni. – Jövök mindjárt, kiálta utána Amália, mihelyt megleszek Clapperton két utolsó cikkelyével.

Ettől a perctől fogva László mind inkább idegenkedett Amáliától, s Línához közelítgetett. Néki jól esett, mikor a komoly tanulmányokat el-elhagyván, Línánál kedves mulatást talált, s az órák enyelgés és muzsika közt folytak-el. Mindég inkább és inkább átlátta, hogy a tudományok emelik ugyan a lelket, de hogy az öröm a legszebb isteni adomány; s Lína is

¹¹⁰ pályájokon

kedvét lelte az ő társaságában, mert minden kérdéseire hamar és kimerítőleg válaszolt 's meggyőzte a' felől, hogy valódilig mívelt ész szép tulajdona a' férfinak.

Ámbár tehát Amália és László' szövetségök szűnedezett, a' másik két páré fenmaradt, 's mivel László egy pár napra ama' történet után távol volt, Body annál kevésbbé vette észre Amália' magányos létét, mivel figyelmét egyéb dolgok kötötték-le. Közelgett tudnillik a' főpróbatétel' ideje az általa újra elrendelt iskolájiban a' szomszéd városkának,'s mivel ezen alkalomra minden körül belül lévők meghívattak, 's egy estvét az ő házánál voltak eltöltendő, sokféle dolgai valának.

Itt volt végre a' nap, 's az egész família az iskolaházba ment, tudván, hogy csak így mutathatnak a' Doctornak valódi figyelmet. A' próbatét Body örömeire igen jól ment, 's befejezésül kelle valakinek a' társaságból tárgyat adni az ifúságnak, hogy belőle levelet készítsen. Bettit érte a' sor. Ez soha sem élvén e' földön, hanem ideális pásztorvilágban, itt is idyllioni ihletésének engedvén egy piros pozsgás parasztfiút hitt elő, 's ezt mondta: „Dámon! írd Daphnének egy levelet, 's panaszold el neki egy juh' elvesztését.” A' társaság hangosan elnevette magát, 's Károly, a' ki a' ház' szögletében áll, nem csekély zavarba jutott, látván, melly balga szót bocsátott-ki az ő ábrándozó 's a' falusi életért égő barátnéja. A' nagy fejű fiu meredt szemmel bámulta Bettit, 's azt mondta, hogy ő sem Dámon sem Daphne uramékat nem ismeri. Body elpirúlt boszúságból félvén, hogy tanítványa balog húga miatt szégyent fog vallani. De szerencsére Máli segített a' dolgon, azt mondván: hugom csak kevés szóval illette a' feladás' tárgyát; írd meg fiam anyádnak p. o. hogy a' víz kiáradt, a' gátokat elhordta, a' vidéket elpusztította, de hogy isten' segítségével nyájadból csak egy juh veszett-el. Body és Károly ismét szabadabban leheltek, 's a' társaság elnémult. Csak hamar megvolt a' fiú, 's Betti megdicsérvén őtet, tovább adta a' levélt. Amália keresztül szaladt rajta, 's jó okokból elakarta rejteni, de Body kivéven azt kezéből, szerencsétlenségéből egy öreg kisasszonynak adta által, ki nem épen a' leggyöngédek-bek közé tartozott neméből. Ez és szomszédnéja olvasták a' levelet, hol egymásra hol Bettire néztek, végre közönséges kacaj lett belőle, mikor a' levél körös körül ment. Szegény Károly azt hitte, hogy el kell sülyednie szégyenletében, mikor kezére kerülvén a' lap, egész egy sereg hibát látott. Pirúlt magáért 's barátnéjáért, ki csélcspakodni tudott, de nem beszélni, ábrándozni, de nem írni. Érzette, melly nagyon felülmúlja őt Máli,'s melly gyengéden akarta ez annak tudatlanságát elpalástolni, de a' mi, fájdalom, el nem sült. Haza menvén a' társaság, annyira fel volt ingerelve, hogy két hónaptól fogva most legelőször nem Bettit de Málit kínálta-meg karjával.

Úgy tetszett, mintha e' nap Betti szerencsétlenségére kélt volna fel. Az estvélyi mulatókörben társasági játékokról lévén szó, a' Betti' javallatai olly balgák és ízetlenek voltak, hogy a' felelet mindég csak csúfolódó nevetés volt, míg Amáliának minden szava lelkesnek találtatott. Tánczra híván most mindnyájokat a' muzsika, Betti kérte Károlyt, hogy jőne véle a' park' terraszára, hogy ott a' deli holdnak örüljenek. – Mindent a' maga idejében! monda Károly; ma vígadjunk; látja mint forog Máli is ott a' tarka körben, ki még is egyébkor olly komoly! Tánczra kérem most; maga azonban andalogjon bízvást a' szelíd hold' fényében, 's panaszolja-el neki a' mai nap' történetit, mellyeknek én illy különös felfedezéseket köszönök.

Betti elbámúlva nézett utána; fogta gitárját, a' parkba ment véle a' szunnyadó természetet ölelni, míg Károly vígan lejté tánczát az éber Amáliával. Általlátta most, hogy ez nem csak tudós de szeretetre méltó is tud lenni, 's hogy az illy nyílt elmével való társalkodás csak kelőbb, mint olly szűkkel, millyen Bettié vala.

Ez az estve lón Betti és Károly' frigyök felett az elhatározó; ez Amáliához szított, ki mind inkább érezte, hogy egy illy csupaérzésű ember is kedves lehet, ha nem bír is László' terjedt tudományaival.

Valamint ez a' nap vígságok közt töltetett el a' kastélyban, úgy a' jövő vasárnap nagy fontosságu volt az egész vidékre nézve. Az ujonnan megjött prédikátornak első beszédét kelle tartania. Őt megelőzte a' legjobb hír, 's így közönséges volt a' kíváncsiság, őt a' szószéken látni és hallani. A' Doctornak egész famíliája a' reggeli után a' parkban jött össze, 's innen a' templomba ment. Adolf nem látta Bettit és Línát, 's felkereste a' nagy szalában. Ott lelte ezt a' klavír mellett, midőn éppen egy új darabját tanulta Herznek. Lína kisasszony! monda belépvén, még maga hijázik a' társaságból, melly most a' templomba megy, az új tiszteletes' első beszédén felépülni. – Hát nem látja – felelt az – hogy éppen ezt a' potpourrit tanulom a' maestvéi concert' számára. – Hisz ennek máskor is van ideje; a' legnagyobb szükség' esetében más valamit is játszhatik. –

Nem, nem! nincsen ma kedvem predikációt hallani – micsoda? az isten' igéjét hallani nincs kedve? – viszonzá komoly hangon Ádolf. – Bizonyosan mennék, mond Lína, de látja, el nem tudok most válni klaviromtól. – De ha mindnyájan mennek? mond Ádolf – Betti sem megy; ugye te sem mégy? monda az éppen szobájából lejöő Bettihez.¹¹¹ – Én? biz én megyek! felel ez. Hogyan? folytatja Lína, hát nem várod be az emberünket, ki a' várasbúl azt a' két svéd galambodat hozza-ki az új kalitkával együtt? – Piha! mond Betti, hogy gondolhatod már azt, Lína, hogy én majd ilyen apróság miatt elmulasztom a' templomot – Hát nem jön? kérdi Ádolf Línát érzékenyen felgerjedve – nem lehet, ne is kinozzon! – Menjünk hát! monda Bettinek, karját nyújtván, 's elbusúlva Lína' könnyelműségén némán ment a' templom felé!

A' prédikáció jeles volt, 's minden hallgatókat megindította. A' szónok a' felebaráti szeretetről szólt, ismervén a' földesúr nemes tulajdonságait, 's eleven színekkel festette-le azon jeles embereket, kik nem ábrándoznak, 's a' világi boldogságokról nem csélcsapkodnak, hanem szép tetteket visznek végbe; 's megvetette azon puha érzélgést, melly senkinek sem használ, hanem maga magát elkényezteti 's elrontja.

Haza kísérvén Ádolf Bettit, ez lassan és gondolkozva haladt mellette, 's midőn amaz a' szót az éppen most hallott beszédre fordítaná, ez mélyen meghatottnak látszék a' szavak' igazlététől. Ádolf is igen el volt lágyítva az épületes beszédétől, 's Betti kinyilatkozásai mély benyomást tettek reája. Általlátta hogy ez nincs mély érzés, csak fentebb miveltség nélkül; 's hogy, ha lelkének a' megkívántató irány adatnék, hogy az életet valódi practicus oldaláról tekintse, neki meleg szívénél fogva igen szeretetre méltónak kellene lenni. Hasonlítani kezdte őt Linával, 's ez nem igen nyert az által, mert ennek, mint monda magának, csak mulatozásra és enyelgésre nem az élet' komoly mélységére vannak érzékei. Így meghűlt szíve Lína iránt 's annál inkább vonzódott Bettihez, ki igen örült társaságának, mert általa izetlen andalgásaiból kiszakasztott, 's az élet' derültebb oldalait tanulta ismerni.

Így új fényben egyesült ismét a' három pár. A' tudós László mindég a' játszi Linával; Károly, az érzékeny gazda a' bölcs Málival; 's az életének örülő Adolf a' holdi ábrándozónéval volt örökké, Bettijével. Ezen ellenkező természetek egymásra a' legjobb befolyással voltak; a' karakterek' elválasztó vonalai lassanként mind inkább el-enyésztek, 's napról napra hasonlóbba lettek egymáshoz.

Body mind ebből nem vett észre semmit. Ő sokkal inkább el volt foglalva intézeitől, mint hogy a' párok' cseréjét felfedezze, kivált hogy mindnyájokat a' legszebb békében látta.

¹¹¹ Bettihez?

Egyszer, őszi idő lévén a' Doctor' fiai vadászatra mentek, 's így a' három leánytestvér egyedül maradt a' kastélyban. A' déli nap' keresztültörő sugárai Amáliát hívták sétálásra; fogta kendőjét 's kalapját 's az újonnan megérkezett újságleveleket. Az erdőcske' szélén egy asszonyi alak vonta magára figyelmét, ki egy ledült fán ült; beteges színe 's szegény öltözete egy nem csak igen megszorútat, de koldulónét hagyott volna benne sejteni, ha természetének nemessége 's egy el nem rejthető jeles viselet mást nem mutattak volna. Amália akaratlan is felé vonatva érzé magát, 's részvevőleg közelíte hozzája; ajánlott volna neki segedelmet, de nem mere neki azt nyújtani. Talán nem jól érzi magát, mond Amália érzéssel. Igen nem jól! felel az asszony, 's ismeretes lévén előttem Dr. Body emberszeretete, kórházában bátorkodom segílyt keresni. Az meglészen bizony! viszonz Amália. Úgy látszik hogy az asszony nincsen a' mi vidékükből? – Nem, felei az asszony, én a' szomszéd faluból vagyok, hol férjem tisztartó volt, 's én halála óta egy csekély kegyelemdíjból éldegelek – Tisztartó? kérdi Amália csudálkozva – Igen is, kisasszony! Csudálkozik úgy e, hogy engem illy környülmények¹¹² közt lát: voltam igen is már jobbakban, de ártatlanul szenvedem szerencsétlenségemet. De nem ártatlanul; egykori kevésységem' és hivságom' díja ez! – Érdekelve monda Amália: Az asszony szerfelett szigorú önmagához! – Nem én; 's ezt a' kisasszony nem mondaná, ha ismerne. Kegyed olly jónak, szelídek látszik, hogy ellenállhatlanul érzem magamat bűnöm' megvallására bírva. O csak mondhatnám-meg fenn szóval minden leánynak, hogy egy se légyen hozzám hasonló soha. Atyám tekintetben levő státustiszte volt, nem birt ugyan nagy értékkel, de még is annyival, hogy gondosan neveltethettem. Fájdalom! a' természet némelly kevés talentummal ajándékozott-meg, 's ezeknek mívelése nem sokára álmíveltségre csábított-el. Atyám kedvét lelte azon dicséreteken, mellyekkel egyetlen leánya tetéztetett, 's a' tudósne híre, mellyre szert tettem, hízeltetett ugyan szegény atyámnak, de minden kéréket eljeszte. Halála után fejem tele volt ugyan sokféle tudással, de értékem nem volt, 's így kényteleníttem a' közel falu' tisztartójának nyújtani kezemet. De egyikünk sem lelte e' házasságban a' reménylett szerencsét. Ő érzékeny szívű egyszerű férfi volt, én egy tudós asszony, ki csak könyvekben, 's mester-ségekben lelte kedvét, a' házi gazdasághoz nem értettem, 's így többet ártottam neki mint használtam. Értékünk rendetlenségbe jött, mit csak akkor vettem észre mikor a' bú ágyhoz szegezte szegény férjemet, 's én, mint árva özvegy csak hamar sírjánál álltam. Most felébredtem álmaimból; egy silány penzióval szegényül és elhagyva kelle élnem, elhagyva, mert ifjúságom' virága elhervadt, 's tudományomat senki csudálni nem akarta. Ifju 's öreg ízetlennek tartott; az asszonyok szerfelett míveltnek, a' férfiak pedig még mindég kevesbbé tudósnek, mint hogy bennem kedvöket találják. Betegségek jöttek rám, 's állapotom csak hamar olly szegény lett, hogy szinte táplálási gondokkal kezde küzködnem. – Hát nem tudott sorsán kézi munkák által könnyebbíteni? kérdé Amália. – Istenem! felelt az asszony, nem tanultam én azt; fejem tudakossággal volt megtömve, de kezeim elügyetlenedtek. – De – sürgeté tovább szorongódva Amália – nem lelhet valamilyen nemes házban talentumai 's míveltsége mellett társalkodói hívatalt? – Ah híjába kerestem én azt mindenfelé. Az egyik famíliának nagyon fiatal voltam, a' másíknak kelletínél öregebb, mindenik pedig először is azt kérdé, értek e a' házi gazdasághoz. Meg is próbáltam egy pár háznál, de fájdalom olly kevés sikerrel, hogy le kellett ezen gondolatról mondanom; bu és gond mind inkább megemésztettek, míg ezen elhagyott állapotra nem jutottam, mellyben lát a' kisasszony, 's mellyben most idegen könyörüléshez kell folyamodnom. – Vigasztalódjék! mond érdekelten Amália, lesz segedelem! 's ha

¹¹² környülmények

egészsége helyre fog állani, gondoskodunk jövődjéről is. Jöjön vélem, magam vezetem bé¹¹³ a' kórházba 's a' legnagyobb gondokba ajánlom.

Soha nem ismert érzemények tolultak össze Amália' szívében, 's néma tünődésbe merülve kísérté el a' beteg asszonyt a' kórházba, honnan legott vissza sieté szobájába. Elvete magától minden könyvet és ujságot, a' szerencsétlen asszonnyal foglalatoskodván elméje szüntelen. Szavai' valósága erősen meghatotta; neki¹¹⁴ ön értelme és szíve azt súgta, hogy nemfelel-meg asszonyi rendeltetésének, ha eddigi pályáját folytatja, 's hogy egyéb tartozások vannak, mellyeket meg kell tanulnia.

Egyedül lévén a' három leánytestvérek ebédnél, és Betti, ki hónapok óta vitte a' házi gazdaság' gondjait, ezekről beszélgetvén, Amalia – először életében – érdeklő hallgatta, taníttatta magát, 's átalvatta a' kulcsokat 's minden foglalatosságokat egy időre, de kikérvén magának hugának tanácsát és tapasztalási segédét. Örömmel ígérte azt meg Betti, noha tudós nénje' illy gyors változásának oka előtte titok volt.

Asztal után Betti egy kis sétát javallott a' közel hegyekre, de Amália azzal mentegette magát, hogy neki mingyárt által kell vennie a' ház' dolgait, minden után látni, – Lína pedig egy gyermeksege' barátnéjához volt már ígérkezve, ki a' szomszéd falu' prédikátoránál volt férjnél. Azért Betti maga ment a' hegyekre csak Jancsi inastól kísérve; 's ma azt tette-fel magának, hogy a' legmagasabbra megyen-fel mert az ott-léteft föld felettinek képzelte¹¹⁵ magának. Ezen gondolattól eltelve bátran meggyőzött minden akadályokat, míg egy órai vergődés után célpontját szerencsésen elérte. Itt egy favágó' szegény kunyhója fogadta, 's pihenésre hajlékot ajánlott; benn egy serény asszony őt köpczös fiucskának egy tál tejet tálalt, mellybe fekete kenyér volt bele vágva.

Jó reggelt kendnek asszony! mond Betti; megengedi hogy egy perczig itt kipihenjem magam? Szívesen nagy jó kisasszonyom! felel az asszony, de hagyj töröljem-meg elébb jól ezt a' padot. Megbocsásson a' kisasszony ennyi gyermek között nehéz olly rendet tartani, minőt kellene. Eleget igyekszem hogy kis hajlékom tiszta legyen, de ezek a' pajkos fiak valódi ostorok rajtam szegény asszonyon. Nem mentek rögtön félre! kiálta a' fiúkra, kik Betti' ruháját kíváncsílagon tapogatták kezökkel. Hagyja kend őket, mond Betti nyájasan, de egyszersmind aggodalomnál törölgetve ruháját, mellyen a' gyermekek őt ujinak szennye volt látható. Mint irigylem én a' kelmetek' sorsát, mi boldogoknak kell itt lenniök ezen halmon. Bizony jó magas hely, mond az asszony, de istenem mit csináljon egyebet az ember, férjem itt a' hegy háton fát vág, 's szerencséseknek mondjuk magunkat, hogy atyánktól ezen élelmet is öröklöttük. Mi egészséges levegő az itt! mond Betti. Igen, a' levegőben nincs hiba; a' szél esztendőt át háromszor is eldöntögeti a' ház' fedelét, de férjem mindég megigazítja. Ti boldogok, mond Betty, ti minden nap bámulhatjátok a' nap' keltét és nyugtát. Bámulni? kérdé az asszony csudálkozva, hát a' városban nem kél a' nap? Igen, mond Betti megzavarodva, de ez a' napfény itt? – Igen, városban más napfény lehet, legalább nem illy forró, mert ez szinte éget benünket, mint a' kisasszony eléggé észreveheti bőrünkéről. – Mi jó élet lehet egy illy szalma fedél alatt. – Ah, mond az asszony mosolygva, a' kisasszony ezen sok lyukak miatt kötődik, mellyeket a' ház' fedelén lát; az még az utolsó vihar' maradványa 's tegnap jól keresztül vert az eső rajtok; de majd szombaton estvére, midőn férjem korábban jó haza, ismét helyre állítja. – Mi nyugalomban, mi meglelgedetten éltek ti itt egy kedves férj és nő; gyermekeitekkel kebleteken. Igen,

¹¹³ vezetembe

¹¹⁴ neke

¹¹⁵ képzelre

mond a' paraszttasszony, a' gyermeket keblen kell hordani, az ég ugyan meg is büntetett ezen öt poronttyal; öt évű házasság 's már öt gyermek! De a' jó isten adta őket 's az embernek túrnie kell. Csak olly falárdok ne volnának, de ha az egész erdő talán kenyérből állna már megemésztették volna. Szegény férjem egész isten adta nap dolgozik, és fárad, de hét szájba kenyeret keresni valóban nem is csekélység. Kend nagyon szereti őt, mond Betti nem de? Hogy ne szeretném, jó istenem, ha ma meghal jobbat nála soha sem találok. Makrancz minden férfiban van, 's hogy ő néha kevésbé többet iszik, azt nehéz munkájáért meg lehet bocsátni, de engem még csak egyetlenegyszer vert-meg. Megverni! kiálta Betti – Igen, de az nem volt ám egészen ok nélkül mert Endre juhással elfecsegtam az időt, 's így az ételt későn hoztam neki, de a' jó ég tudja, hogy ha az ember egész reggelt munkában tölti az evésre nem örömet várakozik, azért engedjen-meg a' kisasszony, hogy most elhagyom 's férjem' számára étket hozok. Ő ma éjszaka a' kunyhóban fog hálai 's reggel térend vissza. Még sem vagytok készen? kiálta a' gyermekhez 's elkapván¹¹⁶ kezéből a' tálat néhány lökéssel az ajtón kitolá és sovány étkt készüle férje' számára kitálalni.

Betti eleget halla és látott. Kilépe a' szabadba, de a' paraszt asszony durva beszéde annyira elkodvetleníté, hogy semmi költői érzeményekre sem lehele fogékony. Megismerte, hogy álmódott szerencséje e' vidéken átkozott prózai alakú 's hogy legalább e' helyt pásztorilag szerencsés emberek nem találtnak. A' magasztalt szép kilátás felől többé nem akara tudni 's lejötteben, a' hegyről a' legrövidebb utat választá, 's ezt annyival inkább, mert egy zivatarral fenyegető borulat sietésre intette. Még a' hegytetőn, szinte felében útjának, hol nem volt fa és bokor lepte-meg egy nagy zápor, melly lángoló képzeleteit egészen elhűté 's keresztül ázottan tért haza.

Itt elborult képzeletekkel tépelődött 's érzette, hogy ama' paraszt asszony' durva viseletében igazabb színekkel festődött elébe az élet mint minden eklogákban. Csalódása annyira elkomorítá, hogy galambjait azonnal szabadon eresztette, kanári madarait szolgáljinak ajándékozá, Gessner' idylljeit, 's hárfáját pedig egy úti ládába zárta, mellyet felnyitni nem hamar szándékozott.

Az alatt, hogy a' szegény Betti illy gonosz sétálást teve, Lina a' szomszéd falura kocsizott, hogy Nínát, a' praedicator' nőjét és ifjonti barátnéját meglátogassa. A' pap épen hivatalos dolgaiban utazott vala el 's Nínát egyedül hagyta. A' két barátné rendkívül örvendett hat évi elválás után a' viszonzlátásnak. Nina barátnéját már a' kapuban várta 's ez nagy örömmel röpiült ölelésére. „Te egy kis hajlékba fogsz lépni, mond Nina, de a' melly olly csinos 's nekem annyira kedves, hogy egy városi legfénylőbb palotával fel nem cserélném.” Úgy hát megelégedett és szerencsés vagy? kérdé Lina. Végtelenül, válaszolt Nina. – Mint örvendek rajta, mond Lina, 's mint vágyom tudni, mikép szerethetted-meg ennyire sorsodat. Ma vígaknak kell lennünk, muzsikálnunk, rajzolnunk, festenünk, tánczolnunk; igen, egy tánczocskát kell, édes barátném, számomra ma estvére rendelned. Kedves Línám viszonz Nina, én kívánságaidat nem teljesíthetem. Nézd ott ama' klavírt, hét hónap óta nem volt felnyitva; fele a' húroknak hibáz, másik fele pedig tágultan áll. Tehát nem játszol minden nap? kérdé Lina bámulva. Kivén férjem' születés és névnapját, egyébkor soha sem. Ezen napokra mindenkor valami újat tanúlok, hogy vele meglepjem, különben pedig zárva áll. Jó, mond Lina, úgy hát festeni fogunk, ez a' vidék itt körüled olly regényes! nem tartóztathatom magamat, hogy könyvemnek egykét lapjait néhány rajzollattal ne gazdagíthassam. Jól emlékezem, hogy te mindég jeles tájfestőné voltál. O barátném, mond Nina, az én festékeimet most gyermekeimnél keresd. Szinte egy éve már,

¹¹⁶ kiálta a' gyermekekhez? 's elkapván

hogy őket az én öt esztendő Károlyomnak ajándékoztam 's ez most a' maga huszárjait festi velök. Őt éve, hogy kréta és ecset kezemben nem voltak. Sem játszol sem festesz? mond Lína, de még is egy kis tánczot fogsz számomra rendelni. Tánczot? kérdé mosolygva Nina, igen, ha Károlyommal tánczolni akarsz, mert különben ő kivüle egy férfi lélek sincs a' faluban, ki csak egyetlenegy tánczlépést tenni is képes volna. Ma édes Línám meg kell emlékezned, hogy nem királyi városban, hanem csak egy faluban vagy, hol kénytelen léssz Nináddal megelégedni. Jer, menjünk a' kertbe én majd ruhát fogok varni 's munka közben elregélünk mindent a' mi négy évi elválásunk óta történt. Ah épen jó, mond Lína, hogy ruháról szoltál, a' mult héten jövel-meg férjeddal a' városból, úgy nekem néhány módit kell mutatnod melyeket magaddal hoztál. Módit? Kérdé Nina, én nem ismerek semmi módit. Bizonyossá¹¹⁷ tehetlek, édes barátném, hogy hat évtől mióta férjhez mentem ruhát nem vevék, mi nem ismerünk piperét, nem módit, itt csak tisztaságra ügyelünk 's én avult menyasszonyi ruhámban is még mindég legékesebb vagyok a' falu' pórasszonyai között. Jó istenem, mond Lína, mivé levél te Ninám alig ismerhetek reád többé. Te, ki valaha csak a' muzsika, festés, táncz 's öltözködésért éltél, most mint ház gondviselőné egy faluban tespedsz, eltemeted minden elméidet, a' multság iránt többé semmi hajlandóságod 's még is szerencsésnek nevezed magad? Miben leled valljon multságodat? Azt mingyárt megláthatod, mond Nina, jer velem, 's a' szobájába¹¹⁸ vezetvén megmutatá három magzatit, kik élte' gyönyörűségei voltak. Imé mond ő, öszvecsókolván kettejét a' fiúknak, a' harmadikat pedig ölébe vévén, ime Lína, ezek az én multságom, gyönyörűségem, mindenem! E' kisdednek kiáltása az én muzsikám, az én Károlyom' mázolásai nekem a' festői művészet, szökdélései a' táncz s' ha az én kisded Ninámat melyemhez szorítom, akkor sokkal kedvesebb és tetszőbb vagyok férjem előtt, mint bármely cifrazáttal és piperében. Te is tapasztalni fogod nem sokára, hogy mind azon ifjonti enyelgések, melyeket a' serdülő kor olly hévvel bálványoz egy jó házasszony előtt elvesztik becsőket 's hogy a' valódi boldogság és megelégedés, a' házi csendben áll, 's hogy a' legszerencsésebb multság egy kisded rokon körben virágzik.

Lína csudálkozással követé barátnéját a' kertbe, hol az gyermekei' számára ruhákat készíté, 's elébe azon boldogság' képét rajzoló, melyet ő férjének karjain éldell. Línának illy dolgokról eddigelé képzelete sem volt, 's ezeknek látása mélyen érdeklé. Nina elbeszélte mi fájdalmas volt eleintén a' városi örömeket nélkülöznie, de hogy azokat nem sokára elfeledvén férje' társaságában lelte gyönyöreit, 's mennyire szerencsétlennek érzén magát jelenleg, ha azon multságokkal kellene idejét elveszteni, melyeket egykor élte főbb gyönyörűségeinek hive.

Línának perczekké váltak ezen egész délest' óráji, résztveve barátnéja' munkájában, 's mindön estve tőle elválna, megvallá, hogy magát némelly tévelygésekből kigyógyúlnak érzi, 's hogy többször fogja barátnéját meglátogatni, hogy a' házi boldogságnak tanúja lehessen.

Következő napon Lína klavírja zárva állott; a' festékek és ecset félre voltak rakva, rokkát és orsót veve elő, megosztá Amáliával a' házasszonyi gondokat, 's úgy látszott, mind ezekben nagy gyönyörűségét találja.

Ezen őszi nap tehát rendkívül csudálatos változást teve a' három testvér' lelkében; mindenike nemesb és kedveltetőbb alakot ölte magára, 's a' három ifju előtt napról napra nevedett becsők, elannyira, hogy csak hamar mindenik megvallá érzéseit kedvesének, 's mindenik elhatárá, hogy a' gyámatyától kezét fogja kérni kedvesének.

¹¹⁷ Bozonyossá

¹¹⁸ szobájába

A' Doctornak épen születésnapja innepeltetett, 's a' familia szíves kívánságokkal járult elébe. Ez épen a' praedikatio' órájára várt, midőn László belépe, 's kezét érdekelten megcsókolván szerelme' titkát felfedezé, 's kérte az öreg' áldását. Ez a' gyónást rendkívül örvendezve fogadá. Ma úgymond kedvesebb hírt ennél nem hozhattál volna, ez vala önnön kívánságom is. De hát Amália megegyez e? Amália? kérdé László. Igen, hát nem Amália' kezét kéred e? – Nem, mond László, én Línáért élek, ő boldogságomnak egyetlen bálvány. Te és Lína! mond meg-
 ütközve az öreg, mit fog ehhez majd Adolf mondani. De íme épen jó, halkan, halkan, hogy valamit észre ne vegyen. Adolf gyengéden megfogá az öreg' kezét 's épen olly gyónást teve, mint László. „A' mennykőbe! mormola az öreg, de hát Línát megkérdezted e? Azt nem, mond Adolf, mert én Betti' kezét kérem. Igen, mond amaz, de őt Károly szereti? – O nem, atyám téved, kérde-meg őt, épen jó. Halljad Károly, itt két vőlegényt állítok elődbe. Én pedig a' harmadik vagyok, mond hirtelen Károly, ha atyám áldását meg nem tagadja. Harmadik? mond a' Doctor, de hát melyik kezét kéred? Mert a' ketteje már el van ajándékozva, csak foganatja legyen. Nálom lesz, atyám! mond Károly mosolygva csókolván-meg atyja' kezét, adja nékem atyám Amáliát 's minden szenvedéseimből ki vagyok gyógyulva. De a' mennykőbe! kiálta a' Doctor, mi történt? Eleintén másképp voltatok páruva 's most mindenitek épen azt kívánja, ki nem neki való. O atyám, azt ne higye, lelkünk most áll a' legszebb öszhangban, 's ez mint reménylem öröködni fog.

Úgy hát meg vagyok elégedve, 's ha ti kedves gyámítványaim, (kik épen a' szobába léptek) megegyeztek benne, úgy ma nem csak születésem' napját, hanem három házassági ünnepet is fogunk egyszersmind ülni. De párujátok között olly zavar van, hogy nem tudom mint tegyem öszve kezeiteket. Azért magatokra bízom kiki válassza-ki a' magáét. A' szeretők azonnal kezét nyújtának egymásnak, 's elragadtatás lobogott szemeikben. Gyönyörűen! mond a' Doctor, most menjünk az isten' hajlékába, néki köszönjük-meg, hogy felleltétek azt, a' mi az én 's tinnen boldogságotok' alapja.

Vígan lépett a' hármas pár templomba, 's ellágyult érzelmekkel hallgatta a' papi beszédet, melly ma az idő' szelleméről gyönyörű előadással tartatott. A' szónok méltányan beszéle az emberi lélekműveltség' haladásáról¹¹⁹, de okos intéseket ada az újság' kapkodás ellen, s' kifejté, hogy a' régít azért mivel régi elvetnünk nem kell, sőt inkább kímélve tisztelnünk az elmúltakat pedig keresztyéni szeretettel megítelnünk.

A' Doctor különös gondolatokba merülve hagyá-el az istenházat. Csendesen ballagott egyedül, mert gyermekei 's a' pap előre mentenek. Halkan mormolá fogai között: a' papnak igaza van, igaza van. Halljátok gyermekek, mond a' mint a' szálába lépe, hol a' pap 's a' hármas pár reá várakoztatnak, én azt veszem észre, hogy a' ti lelketekben, nagy változásoknak kellett történniök, miérthogy illy ellenmondólag találkoztatok együvé 's itt bizonyosodik-be igazsága e' közmondásnak: h o g y a ' h á z a s s á g é g b e n k ö t t e t i k. Ezen férfiú, a' papra mutatván, olly kézzel fogható leczkét tarta nekem, hogy ennek utána vesszőlovamon nagyobb óvakodással fogok nyargalni. Bocsánatot, mond elrettenve a' pap. Nem, nem, mond a' Doctor, nincs mit bocsátani köszönni van. Ha ezen intést egy év előtt hallottam vala, talán még akkor megtértem volna, mond egy levelet az asztalra hajtva, 's most ezen átkozott hírt nem kaptam volna, hogy ujonnan talált gözkatlanom szétrepedt, hogy juhaklom szertelen óvakodással épített fedele leszakadt, hogy útam szemes felé jelenleg olly rosz, hogy rajta tegnap két lovam kitörte lábát. Jövendőben vigyázóbb leszek, és semmitől magamat elragadtatni nem engedem, 's így midőn benneteket megáldalak, mond ő a' szeretők' kezeit egymásba fogva, igérjétek-meg

¹¹⁹ haladásáról

nekem, hogy béke 's egyesség lesz jelszavatok, hogy szeretettel fogtok egymáshoz viseltetni, 's házasságotokban semmi enthusiasmust nem fogtok ismerni, mint csupán és egyedül az egy szerelemét!

Petrózaí Trattner Károly.

AZ OLVASÓHOZ.

A' jelen kötettel tizedik évfolyamatját veszi az olvasó közönség az *Auróra* nak, de ezt már csak félig alkotója 's alapítója' kezéből. Ő nincs többé. Hideg föld takarja azon férfiút, kinek keble csak az imént még égi gerjedelmekben lángola. A' jelen koszorúba utolsó áldozati vannak fűzve, azon utolsó virágok, melyeket a' forrón szeretett hazának reszketeg és gyengülő kézzel sírja' szélén nevele.

Barátjai meg nem nevezhető fájdalommal jelentik itt általam a' dicsőültnek kora elhúnytat 's benne a' magyar literatúra' nagy veszteségét. Hogy ezen általa alapított almanach, mint tíz év óta költésünk' leghatalmasb előmozdítója, kidőltével meg ne szűnjék; ők, kik véle írói öszveköttetésben élvén, e' pályán munkával segíték, 's a' szeretet' és baráti hűség' minden szolgálattal sírjáig elkísérték: öszeálltanak 's azt határozták-el, hogy folytatására egybevetett vállakkal fognak munkálni, 's elfelejthetetlen társok' emlékezetét évenként fűzendő virágfonadékkal meg-megújítani. Szerkeztetőnek a' dicsőült' egyik legkedveltebb, 's legdrágább barátját *Bajza József* urat választák maguk közül, mint kinek a' boldogúlt e' provinciát régen szánta, 's ki a' jelen kötet' gondjait is az elgyengültnek kezeiből átalvette.

Ennyit addig is szépliteratúránk' kedvelőji' megnyugtatóására, 's az *Aurora*' távol' lakó munkatársai' értesítésére; míg annak új Szerkeztetője maga fogja az utóbbiakat további szíves részvételre kérni 's felszólítani. Pest, November' 25. 1830.

Toldy Ferencz.

FOGLALAT.

Vízkereszt. Történet levelekben. (Kovács Pál.)	1	[137]
Bajnokdij. Balláda. (Kisfaludy Károly.)	57	[150]
Szellemhang. (B**.)	60	[152]
Zrínyi' éneke. (Kölcsey.)	61	[152]
A' barátságról. (B. Wesselényi Miklós.)	63	[153]
Ilka Gyulának 's viszont Heroídek. (Czuczor.)	78	[157]
A' hű szerető. Románcz. (Vörösmarty.)	89	[163]
Különség. (Kazinczy.)	90	[164]
A' szeretők' sírja. Balláda. (Kisfaludy Károly.)	91	[164]
Semmi. (Kovács Pál.)	94	[166]
Csesznekvár. Elbeszélés Kún László' korából. (Horvát Endre.)	95	[167]
Vigasztalás. (Kazinczy.)	158	[184]
A' Rom, Romant. költemény. (Vörösmarty.)	159	[184]
A' Szkadári leányka. Szerbus balláda. (Sz. J.)	174	[193]
A' sastoll. (Kisfaludy Károly.)	181	[197]
Titok. (Fogarasy.)	183	[198]
Spissics. (Kazinczy.)	184	[198]
A' tyrann. (Kölcsey.)	185	[199]
Phantasia. (Szenvey.)	186	[199]
Szegűr' álma. (B. Wesselényi Miklós.)	189	[201]
Az éjféli ház. Románcz. (Vörösmarty.)	209	[206]
A' boldogított. (Kazinczy.)	217	[210]
Szerbus népdalok. (Sz. J.)	218	[211]
Férfi és gyermek. (Sz. Á.)	224	[214]
MDCCCXXIII. (Budai.)	225	[214]
Háladal. (Kölcsey.)	227	[215]
Mohács. (Vörösmarty.)	228	[216]
A' bánkodó férj. (Kisfaludy Károly.)	229	[216]

Okos Jancsi. Népmonda	231	[218]
Vitkovics' maradványai közül dalok és epigrammák	243	[221]
Veszteség. (Nőzséry.)	251	[225]
Dal a' szellőhöz. (Fogarasy.)	253	[226]
Tünődés. (Sz. Á.)	254	[227]
Sziget. (Vörösmarty.)	257	[228]
Dal. (Kisfaludy Károly.)	258	[229]
A' Költő. (Kölcsey.)	259	[229]
Zrínyi a' Költő. (Vörösmarty.)	260	[230]
A' délsziget. Romant. költemény. (Vörösmarty.)	261	[230]
Nincs már a' mi volt (J.)	300	[251]
Az újítás ellenségeihez. (P.)	303	[253]
Népdalok. (Vörösmarty.)	304	[253]
A' lantos. Balláda. (Kisfaludy Károly.)	306	[254]
Óda. (Kölcsey.)	309	[255]
A' házasság égben köttetik. Elbeszélés. (Trattner Károly.)	311	[256]
Muzsika Bräuer Ferencztől.		[273]

PESTEN,
KIADTA TRATTNER J. M. ÉS KÁROLYI ISTVÁN.

KOTTAMELLÉKLETEK

*A Muzsikát szerzette
Bräuer Ferencz*

*Dal.
Kisfaludy Károlytól.*

Agitato

Emkeszó

Altus

Rejtő v. - to - lem

lob - bant

szép sze - med su -

gá - ra - it !

sfz.

Rajtsd e - lé - lam e - des ar - ced' Sld ked' an - nyi lá - ja - it!
 En nyi kel - lam' e - de - né be Jobb nem is fel lu - ge - ni

dolore:

En - ugi kel - lem' é - de - né - be Jóh - nem is fel leu - ge ni

Mind u - tá - na for - ró vágy - gyál 'Szel - la - pit - lem ér - re mi

cres.

fz

dim. et ritur.

Mind u - tá - ra fer - ré vray, quel S'ed. la put - lav ér - re - ni

pp.

del.

AURORA

hazai almanach.

Alapítá

KISFALUDY KÁROLY.

Folytatja

BAJZA.

1832.

1520.

PESTEN

Trattner és Károlyi költségén.

Lehnhardt sc.

Hofet után rajz. Károlyi.

Metz. Hofmann.

Gróf Kohári István.

AURORA.
TIZEN EGYEDIK ÉV
VAGY
ÚJ FOLYAMAT'
I. ÉVE.
1832.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ
BUZINI
GRÓF KEGLEVICH GÁBOR',
CSÁSZÁRI KIR. KAMARÁS', VALÓSÁGOS BELSŐ
TITKOS 'S A' NAGYMÉLTÓSÁGÚ M. K. H. TANÁCS-
NÁL TANÁCSOS', A' MAGYAR SZENT KORONA'
ŐRE', NEMES NÓGRÁD VÁRMEGYE' FŐISPÁNJA'
HITVESÉNEK,
SZÜLETETT
GRÓF SÁNDOR MATILD
ASSZONYNAK, CS. K. PALOTA- ÉS CSILLAGKE-
RESZTES DÁMÁNAK
Ő EXCELLENTIÁJÁNAK

MÉLY TISZTELETTEL.

Kisfaludy Károly emléke.

REZEK' MAGYARÁZATA.

I.

Gróf Kohári István.
Pfeffel' régi képének hív másolata.

II.

Kisfaludy Károly' emléke.

A rajzolat egy ismeretes pesti vidéket mutat. A kisdud tónak túlszárnyán álló bokrok elfedik a mélyen fekvő várost; ellenben a távolból Buda' várhegye fejtőzik-ki a' tekintetnek. Megette balról a' két ormú Sashegy 's jobbról az, mely hajdan a' rajta tanyázó Sváboktól vette nevét. Kisfaludy Károly' feltételes emléke azon szigetekre' végére van gondolva, melyhez az ismert lánczíd vezet, sötét fákból körülborongva az alkony' bájos fényében. A' sétáló nép multságai, elszóródásai között is illetőde áll-meg azon ünnepélyes árnyékozott alatt, melyet az érdem' tisztelői a' korán kidőlt munkás, lelkes hazafi' emlékezetének szentelnek; örömmel tekintvén vissza azon korra, melyben a' koszorús fej elméje' gazdagságából évenként tevő-le a' honi ol-tárra becses áldozatait.

Az emlék' készítését, honi művészink' legjelesbire, Ferenczy István, vállala magára. Képe 's elrendelése a' művész' lelkében él, s a' modelt jókor közlőtte az e' célra ügyelő társasággal. A' szobornak szépsége olly tulajdonságokból áll, melyeket illy kisdud helyen visszaadni, millyent e' könyv' formája enged, talán akkor sem lehetett volna, ha olly képirót bírnánk, ki a' szobrász-szal folytatott viszonyos értekezések által annak gondolatját elérteni tudta volna. Ezekből jó-nak láttuk a' publicumot inkább az iránt felvilágosítani e' rajzolat által, mi féle helyen 's milly környezetben gondoljuk a' szobrot felállítandónak, hogy az figyelmet gerjessen; de más felől, szerényen eltéve árnyai között, példázza a' lélek' útján csendesen tenyésző munkálatit a' nem-zeti írónak. Ferenczy' terve szerint az emlék egy illő magasságú 's négyszegű alapra, melynek előszínién kevés szavakkal a' mív' jelentése adatik-elő, lesz helyhetve. Ezen, néhány lépcső felett egy csonkolt oszlop áll 's rajta a' hamvadónak képszo-bra, éltet meghaladó nagyságban. A' lépcsőkre térdelten 's a' szoborhoz borulva, felé terjengő karokkal látni egy deli szűzet: a' h a - z a i M u s á t . Leimádkozná az égről a' korán elvesztettet: de fenn némán és csendesen áll az márványhidegségben, színváltozott arccal. Az oszlop' lábainál a' költés' jelképei hevernek, melyeket az ü n n e p e l t részint alkotta nálunk, részint gazdagított. – Adná a' magyar hazafi-úi buzgalom, hogy a' szépen gondolt mív, mely a' hazát, a' költőt és művészt egyiránt fogná dicsőíteni, minél előbb lételt érhetne.

Aradi gyűlés.

Metz. Stichen.

III.
A r a d i g y ű l é s .
Hősköltemény Czuczortól. 5 ének.

Ilona királyné II. Béla' neje, minekutána a' Borics pártja' folyvást tartó alattonos fondorkodásairól értesíté a' rendeket, az aradi országgyűlésen (1136) egyebek közt ezeket mondá:

„Hol vannak rokonink, kiket a' harcz nem vete sírba,
'S kiknek előtűntét várjuk régóta hiába?
Vagy bizony ők most is nyögnek még verve bilincsre
Sziklás boltok alatt 's fenekén aszu gyomru kutaknak;
Mint negyed évre nyögött Pered imhol bátyja az őrnek,
Karra kinél nem volt hadainknak erősbje Sajónál,
Most pedig elroncsolt tetemet támasztni segédre
Kénytelen a' nyomorúlt.”

Ezt mondván félre emelte
A' takaró leplet 's kire volt fordítva figyelmök,
Egykori hősfelöket látták a' nemzeti rendek.
Szíveik' érzeteit méltólag festni ki tudná?
'S a' vegyes indulatok' zavarát, melly lázada bennök?
Fájdalom és harag és örömrizet 's néma csodálás
Fogta-el a' gyűlést; egy testbe 's rakásra szorongva
Körbe vevék Peredet, 's panaszos hangokra fakadván,
Hajdani tetteivel bús sérveit összevetették. (lap. 67–68).

Ezen pillantatot adja a' kép. A' festő ügyesen hagyá a' sok arczon a' külön érzéseket előlépni 's a' lelkes költemény' olvasója a' balról álló agg alakban azonnal rá fog ismerni Lámpértra, a' párt' fejére, 's a' megette állóban az orosz Márkot fogja sejteni borzadozásiban. A' két királyfi' gyermekded alakja kedves változatosságot hoz a' képre. Hátul a' távolban Arad' falait sejti a' szem.

IV.
A ' k é t s z o m s z é d v á r .
Vörösmartytól.
Lásd a' 311-d. lapot.

GRÓF KOHÁRI ISTVÁN.

Nec adversis frangi, nec prosperis elevari.

Azon férfiak között, kiknek tetteik által Magyarország¹²⁰ előkorai olly gazdag fényben ragyognak, Kohári István úgy tűnik-fel mint egyike a lelki erő és polgári hűség' leg-szebb képeinek, melyet az emberiség' geniusa jó és balszerencse' kedvezéseinek és viadalmának tevé-ki és midőn annak csábait tántorodás nélkül, ennek veszélyeit hősi állhatatossággal keresztül küzdé vala, felállította mint csendes zajtalan nagyság' emlékét, például és ösztönül az utókorok' ivadékaiknak. – Illy lélekbe egykét tekintet vetni, nem lehet nemkedves dolog a' psychologista és a' historia' barátja előtt.

1664. hír futamodék Bécsben, hogy Kohári István, a bárá' s atyja annak, kiről itt szó leszen, a Léva melletti harcban elesett és a füleki nevezetes erősség (Nógrádban) mellynek kapitánya volt, kormányzó nélkül maradván, az ellenség' rohanásainak tárva van. A' hír behata a' mi ifjú Kohárinkhoz is, ki Csábrágon (1649. Mart. 11d.) születvén, minekutána a' tanulmányok' első magvait is itt vette volna, most magasabb tudományok végett a' bécsi főiskolákat járta és tanulásainak épen utolsó évét tölté, készítgetve magát a' papi életre, mellyhez régóta bizonyos belső vonzódást érzett, és a' mi hihetőleg magával is ragadta volna az áhítatos ifjat hanemha a' környülmények más pályát mérnének elébe. Elvégezvén, tudniillik, iskoláit, atyja' halála által haza szólíttaték, hol nem sokára parancsolatját vette első Leopoldnak, magyarország' akkori királyának, mellyben Fülekvár' kapitányává neveztetett. A' még alig huszon egy évű ifjú meglepetve e' váratlan kegyelem által, igyekezett a' nehéz tisztséget magáról szerényen elhárítani, említvén királyá előtt korát és tapasztalatlanságát¹²¹ a' hadi pályán. Azonban Leopold bízva a' lévai hős' nagy reményű fijában, újlag parancsoló, hogy hivatalát haladéknélkül vegye-fel, melyet atyja' érdemei miatt ada neki, kinek hogy hős nyomdokaiba bátran és férfiúi lélekkel fog lépni erős hittel hiszi.

Fülekvár azon korban egyike vala a' nevezetesebb helyeknek, részint mert környéke lakhe-lye volt sok nemes nemzetségeknek, de leginkább mert kulcsa gyanánt tekintetett a' bányavárosoknak. Hazánkat polgári háború pusztítá és a' mi még keservesb, olly polgári párt, melly a' törökkel köte szövetséget és becsalta azt az ország' szívébe, hogy segedelmei által a' főhatalmat magához ragadhasa. Tököli Imre volt a' háborgók' feje. Seregei és azon törökök, kik Egerben és környékén tartózkodtak, kegyetlen zsákmánylásokat tevének Fülekvár' táján és készülőben voltak magát Füleket ostrom alá venni.

Kohári megerősítve a' mennyire lehetett Fülekvár' bástyáit, nem elégedett-meg azzal, hogy magát a' falak között csak védőleg viselje majd, hanem addig is míglen az ellenség távolabb volna, sokszori és nevezetes megtámadásokkal nyugtalanító azt, és néhányszor a' kóborló törökcsapatokat Fülekvár' mellől egész a' dunai környékig verte-el. Ezen kisebb csatáknak a' mellett, hogy kárt okoztak az ellenségnek és gyengíték erejét, még az a' haszna is lőn, hogy általok a' Kohári név a' füleki hadakban bátorságot és bizodalmat, a' törökökben pedig félelmet gerjeszte.

Egy jókora csapatja a' Budán tanyázó törököknek megindula Eger felé és útközben néhány falura élelembeli adót parancsolt. A' föld' népe felette ki vala zsarolva, nem volt ereje az ellenség' kívánságait teljesíteni és rettegés és aggodalmak között várta magára a' vad katonák' boszúját.

¹²⁰ magyarország'

¹²¹ tapasztalatlanságát

Azonban egyike a' falu' lakóinak, talán bátrabb's leleményesb a' többenél, hirtelen zajt támaszta's szaladva, mintha távolról jőne, fen hangon kiáltozá, hogy Kohári közelget seregeivel's a' falut legott meg fogja lepni. A' törökök hallván a' K o h á r i nevet, ijedten kapkodák össze bútoraikat, 's elveszetteknek híven magokat ha a' magyarsereget bevárják, lovaikra szökdelve futának lélekszakadtan; 's szabadon és bántatlanul maradt az adóval sanyargatott nép. Ennyit teve már ekkor a' török seregeknél az ifju hős' pusztá neve.

De a' szerencse, melly mind eddiglen hű kísérője volt, most elfordúla tőle, 's olly inségek' martalékává hagyta lenni, mellyek a' középszerű lelket elcsüggeszték vala, de nem őt, a' megtörhetetlent, kinek ereje a' bajok', a' veszélyek' nagysága által még inkább köszörültetett. T ö k ö l i I m r e , feje azon pártnak, mint mondatott, melly az akkori kormány ellen támadt, naponként ragyogóbb szerencsével hordozta győzödelmes fegyvereit. Szatmár és Kassa megadták magokat, a' mi vakmerő lelkébe még nagyobb bátorságot önte, 's mint gáttalan vízár úgy nyomult diadalmas seregeivel előre. Fülel's a' hősi pályán feltűnt ifju Kohári darab idő óta nevezetes tárgyai voltak figyelmének, de csak most látott alkalmat reá, hogy vágyait kielégítse. Felszólítá a' váradi basát, hogy az alatt míg ő Kassa' vidékein foglalásokat teszen, szálljon Fülelhez's vegye e' sok hasznót ígérő helyet ostrom alá. A' basa megszorítván török csapatait jókora számú magyar's erdélyi hadakkal, Fülel alá nyomult, 's az ostrom elkezdődött. Tűzzel és vakmerően folytak a' törökrohanások, de Kohári' lelke annyi bátorságot's vitézi lángot önte seregeibe, hogy a' vivók többszöri próbák után is kénytelenek voltak minden nevezetes siker nélkül visszavonulni. A' város és vár tizen hét napig szakadatlanul lövetett's pedig nagyobb erővel mint előbb, – mert az ostromlók' száma mindég nőttön növe – a' nélkül hogy Kohári bátorsága megcsüggedt volna. Ez az ifju hős a' legveszélyesebb helyeken is személyesen jelen volt, a' ledöntött falakat újra felrakatta's megerősítteté; katonáit biztatta, bátorítá; a' merészeket dicsérettel's jutalommal ösztönzé szebb és nagyobb tettekre, a' félénkeket megdorgálá's minnyájokat a' haza's király iránti kötelességre emlékeztette. Szívreható beszéddel festé előttök mi szép, mi szent halál az, mellyet egy hős a' haza' védelmében szenved, 's készítteté őket azon erős tökéletre, melly lelkében élt: a' várat semmi nemű esetekben fel nem adni.

Láták a' polgárok a' veszély' nevedését, láták, hogy a' várost többé az ostromlók' rohanásai ellen védeni nem lehet's felgyújtogatván saját lakjaikat a' várba vonultak. Az égés tizennégy napig dühödött's a' legrémítőbb jelenéseket szülte, mellyeket csak képzelet adhat. A' lángok' ropogása, mellyeknek rőt fénye az éjfél világos nappallá változtatá, az ágyúdörgés, ellenség' zajgása, fegyvercsattanások; a' várba vonult asszonyok' sikoltozásai, kik ágyúgöbektől özveroncsolt, féligholt gyermekeiket ég felé emelve jajgattak,¹²² végre megcsüggeszték a' várbeli örök' bátorságát. Fen szóval kívánták vezéröktől, hogy a' várat, melly különben is csak kőhalom már, bizonyos kedvező feltételek alatt adja által. Kohári hallani sem akart ezek felől's azt felelé katonáinak, hogy készebb magát a' vár' omladványai közé temettetni, hogysem életét hívtelenséggel hazája's királya iránt venni-meg. E' nyilatkozás új erőt önte egy részébe az elcsüggedteknek: de az csak kis rész vala; a' nagyobb számban vétkes, áruló gondolatok kezdettek harapózni. Azonban a' viadal folyton folyt, a' veszély naponként nagyobb leve, nagyobb a' félelem, reménytelenség, kétségbeesés; elannyira, hogy nem hallgatván végtére az őrsereg vezére' szavára, az ellenséggel alkuba ereszkedék, egyezésre lépett's mind a' várat, mind pedig az ifju hős vezért a' basa' hatalmába adá. (1682)

Zajló öröm közt vezette a' törökvezér Fülelbe katonáit, vigadva szerencséjén, hogy illy nevezetes helynek juthata birtokába: de mint elbámula, midőn látná, hogy a' vár, mellyet olly

¹²² jajgatták

sok fáradsággal 's mintegy három ezernyi ember' éltén 's diadal' dicsősége nélkül vett-meg, nem egyéb mint kőhalom 's csaknem földig rontott omladék. Fellobbana haragjában 's kevésben mult, hogy a' fogoly Kohárinak saját kezével nem vevé életét. De meggondolva azt, hogy Tökölnek nagyobb örömet teszen, ha életben szolgáltatja kezeihez, mérséklé boszúját 's bilincsekbe veretve Fülek' hősét Tököli' táborába küldötte.

Tököli, ki akkor Regécz alatt álla, rendkívül örvendett a' fogolynak: részint, mert benne egy hatalmas ellenségtől menekedett-meg, de leginkább, mert reménylette, hogy idő' lefolytával pártjához fogja vonhatni 's általa seregei egy jeles hőst 's a' mi még becsesb, jeles hadvezért nyerendenek. Mindent elkövete a' hajlékony, a' fortélyokkal teljes Tököli, hogy foglyának szívét magához hódítsa: de Kohári mozdíthatlan maradt; sem hizelkedés, sem fenytetés nem lehettek eléggé erős eszközök eltántorítani; sőt bátor arccal, mint férfiúhoz illet, szavait a' pártok' hatalmas vezére ellen emelvén, érzékeny¹²³ szemrehányásokat teve, mint lőn királya iránt hívtelen 's hazáját, mellynek javára kellene törekednie, mint dönté vakmerő dulongásai által keserű inségekbe. 'S mind ezt olly merész tekintettel, annyi élességgel, hogy Tököli, ki eddig iránta nyájasan mutatkozott, elsáppadván a' boszútól börtönbe viteté, 's fogadalmat teve, hogy fejét véteti. De a' lengyel király 's Tököli' barátjai nem javalák a' tettet 's azért megváltoztatván szándékát fogságra ítélte őt; a' legkegyetlenebbre, mellyet gondolni lehet. Elzáratá tudniillik a' regéczi várnak egyik sötét, mély üregébe, hol huszon három hónapot töltött álmatlanság, szomj, éh és a' földalatti faldedvek' emésztő gőzei által sanyargatva. 'S hogy boszúja teljes mértékű legyen, feldúlá mind azon szép birtokokat, mellyek Kohári' tulajdonai voltak, 's nevezetesen a' c s á b r á g i v á r' egy részét földig rontatta. Mind ezeknek híre a' szerencsétlen fogolynak tudára esett, hogy inségei általa még inkább neveltessenek: de őt e' csapások' nagysága sem vala képes meghajlítani 's híve maradt feltételeinek elannyira, hogy végtére a' számára rendelt örök eltelve sajnálkozás' tisztelet' és szeretet' érzéseivel e' ritka lelkű ember iránt, utat mutattak szabadulására 's önkényt ajánlák magokat védtársainak. De futásoknak a' szerencse nem kedvezett. Téren, tetőn, erdők' sivatagai között, nem ismerve a' tájt, midőn darab ideig bolyonganának, az éhség őket egy faluba hajtotta, hol a' szökevény örök megismertetvén a' futni akaró fogollyal együtt elfogattak. A' szökésnek szerencsétlen eszközeit Tököli kegyetlenül, karókba húzatva, öldözteté-el, Kohárit pedig Munkácsra küldötte 's egy, az előbbinél még borzasztóbb, földalatti üregbe záratá. Itt le nem írható inségekkel kelle harcolnia. Minden közösület a' külvilággal el vala tőle zárva, 's még őrei közül is valakinek vele szót váltani tilalmas volt. A' legártatlanabb dolgok, mellyek lelkének derületet vagy elszóródást kölcsönözhettek volna, meg valának tagadva. Éj 's nap egyenlők körül; sötétség, borzasztó csend, falak' dögletes gőzei, lélek és test öldöklő bú voltak elválhatatlan társai. Pusztá, hideg föld szolgálta neki székül és ágyúl, víz 's egy kevés száraz kenyér naponkénti élelmül 's annyi keresztényi szánakozás sem mutatkozék senkiben iránta, hogy minekutána ruháit a' nedves gőz elrohasztá 's tagjai a' tél' hidegének voltak kitéve, egy kevés szalma engedtetett volna fekhelyéül. Neki a' könyörület, a' szánás, melly föld' férgeivel is érezteti kegyelmét, meghalva látszottak lenni, 's meghalva 's eltompulva iránta minden emberi érzés. Illy meg nem nevezhető szenvedések fakaszthatták lelkéből azon panaszt, mellyet életirói feljegyzettek: hogy neki hazájában 's egy nemzetebélitől kelle olly elbeszélhetetlen nyomorúságokat szenvednie, mellyeket a' pogánynál sem remélt vala feltalálhatni. Lelkének egy bizonyos józan életbőlcseség, mellyel nagy mértékben birt, 's a' hévvel szeretett költés adának enyhületet. Fogságának idejét nagyobbára magyar versek' készítésében tölté. Elgyengülve izmos teteme, bajnoki karjai a' sanyargatás' súlya-

¹²³ érzékeny

itól mozdulatlan hevert tömlöcze' fenekén; ezt az örök észrevénén 's holtak gondolván őt, megjelenték Tökölnek. Megengedtetett, hogy kihozassék tömlöczéből, de midőn a' tisztább levegő, az álom 's az egy kissé jobb étek egészségét valamennyire helyre állíták, Tököli őt ismét visszaviteté a' régi inség' és gyász' helyére.

Hosszabb idő' elfolytával Tökölbe újra egykét sugára szállott a' reménynek, hogy elsanyargatva ennyi szenvedések által e' nevezetes ember talán még is részére vonható. Egy napon felhozatá őt tömlöczéből 's törvényszéke elébe állítván, hol egy basa 's néhány nagyobb tekintetű személyek ültek, parancsolá, hogy szolgaként háta megé álljon. De Kohári nem feledkezvén meg származásáról, nem hivatalairól, melyeket tiszteletlenségtől óvni kötelességének hive*, széket foga 's arcczal fordúlva a' pártok' hatalmas vezéréhez, kinek pillantataitól függött léte, mindenek' bámultára leüle. Tököli meglepetve e' bátorság, ez arcz által, melyben büszkeség 's bizonyos tisztelet-parancsoló méltóság ültenek, elnyomá haragját 's azt a' dúló fájdalmat, melyet foglyának megvető viselete keblében gerjesztett, 's a' helyett, hogy őt píróság, hogy szidalommal illetné, mérsékelt tekintettel fordult felé 's igyekezett félig parancsoló, félig nyájas hangon makacs feltételeitől elmozdítani. „Mit használnak, úgymond, neked a' hűségnek e' fellengő álmai? Íme, az inségek' örvényeibe döntöttek. Magadat gyötrelmek', kínos szenvedések' játékvá, szép ősi birtokaidat enyészet' martalékvá** tettet. Semmid sincs többé mint pusztá neved 's haldokló életed e' roskadozó tetemekben, mely nem is élet többé, csak árnyéka a' voltak, 's hogy ennek is még birtokában hagyattál egyedül nekem 's kegyeimnek köszönhetd, mert tőle megfosztatnod csak egy hang, egy szemhunyorításba került volna. Most tehát kötelességnek kell ismerned, jó indulatimat meghálálnod. Térj-el átkodott feltételeidről, állj felemre 's a' szabadság' zászlói mellé. Hazádnak csak úgy fogsz valóan szolgálni, ha bajnoki karjaidat, melyekbe hatalmat 's erőt ada az isten, az ellen fordítod, ki polgártársaid' szabadságát, melyet századok szenteltek-meg, szolgabilincsekbe készül verni. Vagy lehet e csak reményed is tovább szabadulásra 's eszközölheted e végét inségeidnek más úton, minekutána az ország' nagy része fegyvereimnek meghódolt? Lehet e örömed hősi bátor lélekkel birván, olly úrnak szolgálnod, ki egy szép országot, a' te hazádat, melyet annyira szeretsz, fegyverrel is kezében eléggé gyáva és erőtlén volt birtokában megtartani?”

De Tököli' hizelkedő 's még nagyobb mértékben csábító beszéde foganatlan volt. „Tudd-meg, felelt Kohári méltósága érzetében, tudd-meg, te, ki hazád és fejedelmedhez hívtelen lettél, – mert jó polgár pártok' vészeivel rokonait nem dűlja – hogy őseim a' hűséget, mellyel hazájok 's azon magas személy iránt tartoztak, kit törvények' szentsége kent-fől magyar nép' fejévé, soha valamelly ballépés által be nem mocskíták. Nem volnék én méltó illy atyák' ivadékanak nevezetni ha magamat vagy hatalmadtól megrettentetni, vagy incselgő beszédeid által elcsábíttatni hagynám. Mit te átkodott, makacs feltételeknek nevezsz, az előttem semmi más nem, mint hűség a' haza 's fejdelem iránt, mellyet megszegni kárhuzatos bűnnek tartok. Bár a' szerencse királyom' részéről elhajlani látszik, lesz még olly idő, melly e' dolgokat kedvezőbbre változtatandja, mert az igaz ügy csak koriglan hagyja magát elnyomatni, nem végkép, nem örökre. Éltemet, mellyet parancsolsz kegyed 's ajándékok gyanánt nézmem, nem tartom méltónak olly nagy áron, a' hűség' árán, megvennem. Lelkem a' szabadulásra el van készülve, még a' halál is, mellyel rémíteni akarsz, csak szabadulást fog adni, a' mi sokáig már úgy sem késhezik, mert ez árnyék lét, mint nevezed, roskadozó tagjaiban hosszú korig már nem tarthat. Egy mindenható bíró mindkettőnknek tetteit meg fogja majd ítélni, 's akkor nyilváná leszen, az volt e' vétkes, ki fogytáig hű maradt, vagy ki pogánnyal köte bűnös szövetséget, hogy

* hivé

** mártalékvá

polgár társai' véreben gázolva királyi bíbort 's magas csillogást nyerhessen. Mindent tehetsz, hatalmad alá bilincselte a' balszerencse, de azon örömet nem fogod elérni, hogy hűtelennek, hogy valaha magadénak vallhass. Történjék bár mi, én királyom' felén maradok."

Elhalványodék Tököli boszújában e' beszédekre 's talán vérén vett volna foglyának elégtételt ha nője – az angyallelkű Zrínyi Ilona, – nem könyörög vala érette. De a' lelkes asszony' kérlelő szavai annyira vették a' különben kemény és hajlíthatatlan Tökölit, hogy levetetvén foglyáról a' lánczokat, úgy küldé szabadabb tagokkal először az ungvári, később a' sárospataki tömlöczbe. Itt vette hírét lelkének újabb gyötrelmére, lángolva szeretett anyja's Imre' testvére' halálának. Az első hír kivált mélyen érdeklette, mert mintegy bizonyosnak hívé, hogy ennek bánat, 's keserűség az ő fogságbeli gyötrelmein voltak okai. Azonban ittlétét valamennyire elviselhetőbbé tette Tököli, vagy a' mi hihetőbb, magas szívű nője, azzal, hogy a' száraz, izetlen kenyér naponként kétféle főtt eledellel váltaték-fel.

Útött végre az örvendetes óra, melly Kohári' szabadulását elhozá. Megveretvén a' törökök Bécs mellett (1683.) hazánk lassanként emelni kezdé fejét a' polgári vér-özönből. A' királyi seregek' nyomában mindenhol győzedelem járt 's Tököli' pártja nem lépcsőnként 's halkan, hanem sebes és nagy bukkanások közt közelgett végéhez. Egy év' lefolyása alatt el volt a' láng oltva, 's maga Tököli hitszegő czimboráitól bilincsekben Sztambulba küldve. Kassa 's vele a' Tökölihez szító magyarországi felrész, megadák magokat. Patak is csak hamar meghódolt, hol legelső gond az vala, hogy a' hűségéről elhírült Kohári megszabadíttassék.

Az egy szívreható pillantat volt, midőn a' királyi katonák a' szerencsétlen sínlődőt, ki két hónapot tölte három év felett nemérdemlett szenvedések közt, a' börtön' sötétségeiből felhozták. Örömszaj a' katonák', érzékeny ölelkezés, üdvezletek a' tisztársak', a' barátok' részéről követtek lépteit. Magasztalás, dicséretök ömlöttek minden ajakról a' derék lelkű bajnokra, ezer átkok Tököli ellen. 'S megemlékezvén Kohári' hajdani szerencséjéről, tiszteletes deli alakjáról 's öszvevetvén azt ez előttök álló csonttá aszott, halavány rémhez hasonlító termettel, mellyből az ínség', gyötrelmek', a' pusztulás' eleven képei szólottak, sokakban az elszigorult katonai szív meglágyulá 's szemeikben a' szánakozás' könnyeit lehetett látni. Voltanak többen Kohári' baráti közt, kik tanácslák, hogy e' beteg, roncsolt alakkal menjen királyához 's láttassa¹²⁴ vele milly nagy áron tartá-meg hűségét. De Kohári, ki szerényebb volt, hogysem tettein a' kérdésnek csak színét is megszenvedte volna, nem akara e' rémítő alakkal királyá elébe tolakodni, 's csak midőn tagjai egy kissé több erőt 's arcza vidámabb színt nyert vala, utazott Bécsbe, a' király' üdvezletére.

Leopold nyájasan 's a' legnagyobb leereszkedéssel fogadta. Főrendeinek jelenlétében egy rövid beszédet tartá, mellyben Kohárit dicsérő szavakkal illeté. Közelebb intvén magához nyakába egy aranylánczot akasztá 's ezen szavak között: „éljen a' hűség' tüköre” öszeölelte. Ezen felül, hogy a' Tököli' pusztításai által birtokain szenvedett kár valamennyire megtérüljön 's egyszersmind maradandó emléke legyen a' vitézi erőnek 's a' polgári hűségnek, Fülel' várát a' hozzá tartozó környékkel neki 's maradékainak ajándékozá. Harmadik Incze, akkori pápa, atyai levelet küldé hozzá, jelentve örömdétét, hogy inségeiből a' boldogságos szűz, magyar ország' patronája, megszabadítá; 's dicsérettel emlékezik királyá iránt mutatott hűségéről. Küldé ezen felül egy szentelt kalapot is pápai kegyelme' jeléül. Olly ajándék, mellyel a' pápák nagy tekintetű 's a' kereszténység' védelmében érdemeket szerzett hadvezéreket szoktak megtisztelni.

¹²⁴ láttassa

1686. a' király' seregei Eger ostromára gyűltek A u r i a J á n o s ' vezérlete alatt. Jelen volt Kohári is, mint altábornoka a' Dunán innen lévő részeknek, mely hivatallal fogsága után tisztelé meg a' király. Hada az úgy nevezett hatvani kapunál állott a' völgyben, hol a' nép egy kútat máiglan is a' Kohári névtől nevez. A' várvédő török erős bástyái között igen kedvező állapotban volt 's remény csak kevés lehetett a' megvétel felől. Az ostrom lassu 's csekély sikerű vala. Kohári azonban a' várvívás alatt szünetlen munkásságban volt. Az ellenség' kicsapásait többnyire vitézül verte-vissza 's rendkívül sok nyugtalanságot, kárt és veszélyt okozta nekik apró csatáival. Azonban a' sors úgy akarta, hogy itt új szerencsétlenség érje. Egy nap midőn a' törökök vakmerő elszánással kirohantak, Kohári tüzes harczba keveredék 's olly okos fordulatokat teve, hogy a' törökök észrevénén mi tapasztalt hőssel keltek legyen csatára, nevezetes veszteség után vissza kezdenék húzódni. Kohári seregei előtt űzte őket a' kapukig 's mert egyike volt a' legbátrabbaknak, egészen előre nyomult, a' tűznek szinte közepébe, hol záporoként süvölte a' halálos ón. A' lövések ezrede közül, melyeknek mindenike mintegy ellene látszott irányoztatni, csak egy érte őt, de ez veszedelmesen 's karját öszveroncsolva annyira, hogy kénytelen volt az ütközetből eltávozni.

Orvosi vizsgálatok után jobbában a' csont darabokra zúzva találtatott, a' mi olly fájdalmat okoz, hogy sokan csak halálát várnák. Azonban magát Bécsbe vitetvén kigyógyúla, de a' hibás orvoslát miatt karja fegyverviselésre, sőt még írásra is alkalmatlanná leve. Ez okból a' király egy hold formájú ezüst lapra metszetvén a' Kohári nevet megengedé, hogy aláírásokban ezt használhassa törvényes foganattal. Ezen lapról az 1715d. országgyűlésnek 29d. törvényczikkelyében is van emlékezet.

Ez idő óta visszavonult a' csata' mezejéről 's nyugalomban élt a' tudományoknak, melyeket annyira kedvelt, miglen az újabb polgári zivatar csendei közül fel nem verné.

1703. magyarország ismét fegyverben állott. – R á k ó c z i F e r e n c z , mostohája Tökölinék, fíja első Ferencznek és a' balszerencse' kegyetlen játékivá lett Z r í n y i I l o n á n a k , kiszabadulván németujhelyi fogságából, hová vétlen záratott, a' vitéz lengyelek' védelmébe futa. Innen, kitörvén magától a' lázzadás, Junius' végén magyarországba jöve. Tódulva rohant a' megelégedetlen nép zászlóji alá 's nem sokára egy jókora sereget látott maga előtt, vakmerő, elszánt fegyveresekből, kik készek voltak a' lehetetlenséggel megvívni, ha vezérok úgy kívánta. A' háborgások elkezdődtek 's felső magyar ország csaknem egészen Rákóczi' hatalmába esett. A' király, hogy mind inkább magához csatolja híveit, tisztségekkel ajándékozá-meg őket; nevezetesen Kohárit tábornoki fő őrmesterré nevezte. Rákóczi' felekezete sem késett szövevényeit terjesztgetni, hogy Kohárit részére vonhassa, de ez mint mindég, most is állandó maradt magához, a' miért a' szövetséges seregek boszúra gerjedve ellene, midőn a' bányavárosi környeket Bercsényi' vezérlete alatt zsákmánylanák, Kohári' szomszéd birtokait is el nem mulaszták öldöklet 's ragadomány által dúlni.

Leopold' seregeit ezen időben a' franczia háború foglalta-el, a' mi Rákóczira nézve felette kedvező volt, mert az ellenséges hadak többnyire az ország' határain kívül álltak 's a' szövettettek' fejedelme szabadon 's akadálytalan tehette hódításait. De megveretvén a' francziák Hochstädt mellett (Aug. 13d. 1704.) a' császár' dolgai derültebb szint kezdenék magokra venni, 's Rákóczi is egy kissé megszeliđűle. Így történhetett vala, hogy September' végétől October' 15d. a' két sereg között fegyvernyugvás kötöttet. Leopold használni akarván ez időt, Rákóczival alkuvásokra bocsátkozék a' béke iránt. Selmecz volt az öszvejövetel' helye. A' király Kohárit, Rákóczi pedig Bercsényit küldő békeszónokúl. Kohári mindeneket elkövette, hogy a' polgári lángot elcsillapíthassa; 's szívreható beszédeket tartott Bercsényi előtt e' szent ügyben.

„Mi gyönyörűség lehet, úgymond egy alkudozás' alkalmával, ha magát Rákóczi magyarország' fejedelmévé teendi, minekutána mind ezen hiú dicsőségeket csak polgártársai' inségén 's egy vele rokonép' vérével szerezhetni-meg. Nem borzad e hazája' romlásán emelkedni egy olly fénytetőre, hol nem lehet maradandó, mert királyi hatalomnak törvény adhat csak állandóságot, erőszakos bitorlás soha nem. Emlékezzék Rákóczi őseire, emlékezzék mivé lön Tököli egykori rémítő hatalma? Az az isten, kinek őrszemei századok óta függnek csudatévé e' harczok' vészeitől szakadatlan hányatott hazán, nem fogja boszútlan nézni az ártatlanúl kiontott polgári vért, nem azt, mint pusztíttatnak vétektől fertőzött kezek által még az olly tisztelendő helyek is, mellyeket imádság 's vallási szertartások szenteltenek-meg. Bizonyára, egykor rettentő számvetésre fog vonatni az, ki mindeneknek oka volt. Hagyja magát Rákóczi a' hazafiúság' szent érzelmeitől meghatni, tegyen-le fellengő képzelmeiről magyar ország' koronája' birhatása iránt, álljon azokra, miket az ész, polgári hűség tanácsolnak; fogadja-el a' királytól ajánlott békepontokat, kivel most, midőn háromféle külháború által nyugtalaníttatik, nem leszen nehéz kedvező egyezésekre lépni. Itt az időpont, a' legjobb alkalom, mellyet ha használatlanúl hagyand, félő, hogy egykor, midőn késő leszen, meg ne bánjon.”

E' beszéd Bercsényire nézve elveszté foganatját. Ez a' kevély, mindég szertelenekben gyönyörködő, túlságok között csapongó lélek, ki makacs volt, mert bíza elméjében, 's bátor és vakmerő mint kevés; ki nem tudá mit teszen félni, a' helyett hogy megszelídülve csak kevésé is Kohári' tanácslatit meghallgatta volna, vad tűzzel lobbana-fel 's az elnyomott hazát, a' megsértett törvényeket, a' nép felett önkényesen gázoló királyi hatalmat, mellyet sem ígéreték' szentsége, sem koronázatkori eskü féken 's korlát között tartani nem tudtak, olly bántó, éles, szívrázó szavakban hánytorgatá Kohári előtt, hogy ez a' békekötés' lehetőségéről reményeit veszteni kezdé. Nevelte Bercsényi' bátorságát azon hír' vétele is – mert az alku a' fegyvernyugvás' határidején túl huzódék – hogy Kassa, Eperjes és Eger Rákóczy' fegyvereinek meghódolt. Ez okból olly nehéz feltételeket szabott Kohári elébe, mellyekre állnia lehetetlen volt. Így történt vala, hogy az alkudozás, mellyet Bercsényi' heves, béketüretlen természete szemrehányásokká, szóvítákká változtata, Kohárinak nem kis fájdalmára, siker nélkül félbe szakadt, 's Bercsényi újra táborba szálla, Kohári pedig tudósítván a' királyt a' Selmeczen történetekről, mivel birtokait a' szövöttek' fegyverei pusztíták, magát Budán vonta meg.

Leopold' halála után (1705) első József ült a' kormányra, 's hasonló kegyel mint atyja, viseltetett Kohári iránt. 1707. fő tábornoki helytartóvá, négy évvel később pedig h o n t i főispánná nevezte 's ez utóbbikká úgy, hogy az mindég a' Kohári nemzetség mellett maradjon. Itt szerény, mindenek iránt leereszkedő indulata 's a' dolgokban mély belátása által magát tárgyává tette a' szeretettel párosult tiszteletnek. III-dik Károly az 1714d. országgyűlésen (Octob. 8d.) első titkos tanácsnoki hivatallal tisztelé-meg; December 8d. pedig midőn Pálffy Miklós ország' nádorává választatnék, őt a' király ország' bírájává nevezte. Így juta a' hivatalok után soha nem kapkodó Kohári a' polgári fénynek csaknem legmagasabb fokáig 's nem gazdagság és nemzetségbeli szövődések, nem hízelkedés 's udvari cselszövények' segédével, hanem a' hadi és polgári körben szerzett érdem, hűség, állhatatosság által; szóval, a' rény' örök díszű pályáján.

Elgyengülvén agg kora' súlyaitól csábrági várában vonta-meg magát 's itt élte hanyatló éveit derült, vidám lélekkel, a' kies táj''s haborítatlan nyugalom' ölében. A' várat, melly Tököli 's Rákóczi által csaknem omladvánnyá tétetett, nagy költségekkel ismét felépíttetvén, egy messze kitündöklő méltóságos palotává tette. Nyájas szív, vidám kedv, valódi magyar barátság 's vendégszeretet uralkodtak e' díszes falak közt, a' miért ritkán is voltak látogatók nélkül. Egy tisztelkedni, más partfogást, legtöbb tanácsot kérni jöve 's kevés volt, ki a' bölcs öregtől vigasztalás nélkül tért volna meg. Várának nyugoti felén egy tágas terem volt, hol réz koporsóját,

mellybe temettetni kívánt, tartotta. Naponként bizonyos időben elzárkozáék itt 's hihetőleg a' halálhoz, mellyet nem messze vélt lenni, készítgette magát. Halotti szertartásait maga rendelte-el; 's így történt vala, hogy azt a' nagy szempillantatot, mellyet ember többnyire rettegve vár, ő békén 's nyugalommal várta-be. Martius' végén 1731. gyenge ájulás lépé-meg's benne hánykodás 's fájdalom' jelei nélkül szunnyadt-el. Tetemei Szent Benedek' templomában a' Garan mellett tétettek-le a' Kohári nemzetség' sirboltjában.

Nyolczvan két évet élt nőtelenül, 's ezen szép kornak nagyobb részét a' haza' gondjaiban. Igen korán lépett, a' cselekvés' pályájára 's csak néhány évvel halála előtt vonult egészen vissza. Még 1720ban úgy látjuk megjelenni, mint előülőjét egy pesti küldötségnek bizonyos vallás-beli viszály' elintézésében, hol lelkes beszédei éles ítéletet 's nem kevés theologiai tudományt árultak-el.

Kohári nem volt azon szertelen lelkeknek egyike, kik szenvedély' vagy elme' erejével korlátaikból kitörvén, szembeszökőleg nagy, bámulatra méltó dolgokat visznek véghez 's kényszerítik a' jelen 's utókorokat, tetteikről magasztaló szavakban emlékezni. Cselekedeteinek mindenikén bizonyos öszhang és belső csend, nyugalom és szerénység mutatkoznak. Ő gondosan látszott elhárítani magától mind azt, mi által a' tettek zajgó fényt, szembeható ragyogást kapnak 's ez vala oka, hogy irigyei nem voltak, hogy társai előtt mind hadi, mind polgári pályáján köz tiszteletben álla, 's minekutána magasabb tisztségekbe emeltetett is, az udvari fondorlatoktól 's a' rágalom' töreitől ment volt. Ő fejedelmeinek egyformán maradt híve 's egyformán bírta azok' kegyeit, egyformán azok' bizodalját is; bár a' kormány, míg ő pályáját futná, három különböző kezekben ment keresztül; 's a' mi még több, kedvencze vala királyainak a' nélkül hogy előttök, az udvariak' szokásaként, szolgálilag csúszott volna. Jámor volt együgyűség, magas szívű kevélység nélkül. Igéreteihez, adott szavához sanyarúlag hív, barátjaihoz szíves, ellenségeihez nemes lelkű; a' bántást könnyen feledé a' jótéteményt esztendőök után is hálaszavakkal emlegette. Bátor és irtóztató a' csatában, szelíd azoknak körében kiket lelke' rokonainak hitt. Minden magától különböző természetekkel könnyen öszvetuda férni, a' nélkül, hogy hibáikhoz simúlva, vagy saját characteréből kivetköznék. Lelkében nem volt gőg, de egy olly nemes büszkeség, melly szívét alacsony tettektől őrzé. Feltételeiben szilárd és állandó, sem fenytés sem kérelem által nem mozdítható. Igazságszerető 's kegyelmes egyszerűsmind, a' mi korában szinte közmondássá vált. Elméje, azon időhöz képest, tudományok által kitünőleg művelt, mellyeket a' mint fáradhatlan szorgalommal űzött, fáradhatlan buzgósággal is ápolt. Rendkívül nagy 's hív emlékezetrel birt meg elagott korában is. Sok évek előtt történt dolgokat név, hely, szám, idő' tökéletes megjelölésével tudta beszélni. Fogságában több rendbeli hosszabb versezeteket készíté, 's mert az írás' szabadsága tőle megtagadtatott, emlékezetében tartotta, 's szabadulása után írta-le. Felzsákmányoltatván csábrági vára Rákóczi' hadai által, néhány verses költeményei elvesztek, 's ő azokat újra emlékezetéből le tudta írni. Szerény vala olly mértékben, hogy ha jelenlétében dicsértetett, arczán kedvetlenség látszott 's a' beszédnek vagy más¹²⁵ irányt ada, vagy azonnal félbe szakasztá. Ha tetteinek valamelyike szóba jött, magától minden érdemeket eltolt 's társaira hárítá. Végintézetében eltiltá, hogy felette valaki dicsérő halotti beszédet tartson. Asztalánál pompa és bőség uralkodtak pazarlás nélkül; ő maga kevéssel megelégedett, 's ruházata egyszerű volt; 's még ott is, hol mások tékozlásig fénylettek, ő kevéssel vala több mint nem-szegény. Termete közép vala a' sugár és zömök közt; tagjai izmosak, hibátlanok, kivéve jobbát, melly az egri ostromban kapott sérelem miatt egy kissé öszvehuzódott volt. Domború, félig kopasz homlok emelkedett-fel szemöldei felett,

¹²⁵ mást

mellyek alól egy pár kék villogású szem lövelte sugárait. Arczán, melly férfiúi szépséggel teljes vala, tiszteletet gerjesztő méltóság ült. Halavány színe bizonyos gyenge kétes pirosság által vala felderítve, 's e szín – mint életirői vallják – képen mindég egyforma volt, és semmi nemű viszontagságok között nem változék. Egy csalhatatlan jele a' tiszta, erős, 's magán uralkodni tudó léleknek.

Adakozásait szorgalmasan feljegyezték életirői, itt elég legyen mondani, hogy holta után özveszámíttatván, közel hat száz ezer forintnyinak találtatott a' summa, mellyet nagy részint köz hasznú intézetekre ajándékozott.

Több magyar 's latin verses munkái maradtak, mellyek a' magyar költés' kézi könyvében Toldy által kijelelve láthatók. Bennök életphilosophia 's didacticai lélek lehel 's néhányat erővel és szépséggel teljes helyek ajánlanak.

Bajza.

AZ IGAZSÁGHOZ.

„Vak vagy e, te szent igazság?
Néked látni kellene;
Látni, mint hevül a' gazság
Jámborságnak ellene.”
Nem valék vak, hív igazság,
Láttam mit művelt a' gazság,
Lest intézve 's szopván vért,
'S adtam néki méltó bért.

Ajkát méreg haboztatta,
És dühödve vítt velem;
'S eltiporván megszagatta
Vérrel ázó kebelem.
'S hogy ne látnék vad szüvébe,
Fátyolt vont szemem fölébe;
'S nem rettegván már tanút
Nyílt bűnének tágas út.

„Szépre rútra hát így gondot
Nem tarthatnak szemeid,
Szent igazság, és e' fontot
Még is hordják kezeid?”
Szépre rútra nincsen gondom,
'S nem magamnak függ így fontom,
Melly kezemben semmi bért
Százak óta már nem mért.

Tartom azt újam' hegyéből
Elmeredve, mint csontváz;
'S a' gonosz' rablott kincséből
Serpényőmbé terhet ráz;
A' teher sujt bús erőben
'S a' lebillent serpenyőben
– Borzadjon bár föld és ég! –
Néki száll a' nyereség.

„Hát befátylozott szemével,
Kinn e' pompás kapunál,
'S roszra fordult mérlegével
Istenséged őrt mért áll?”
Ah ben ültem hajdanában
'S szózatom' zengő hangjában
Fenn álló székem körül
Megcsendült sok gyáva fül;

'S már itt állok elnémítva,
Bús orczámon zápor 's szél;
'S a' gonosz nem háborítva
Ben veszélyes kénynek él.
Zúg csapása villámának
'S romján más boldogságának,
Mellyet rogyini vígan lát
Alkot márvány palotát.

„Szent igazság! és honodnak
Hol vagynak határai?
Szenvedsz 's vissza nem ragadnak
Hú szerelmed' szárnyai?”
Jámbor! fen hazám az égben
Mondhatatlan messzeségben
A' csillagpályák között,
'S már valóm felköltözött.

Ám tekintsd e' hidegséget
Arczom' holt vonásain,
És tapintsd e' keménységet
Testem' márvány tagjain.
'S ím, befátylozott szemével,
Roszra fordult mérlegével
'S kinn e' pompás kapunál
Lelketlen kép a' mi áll.

Kölcsey.

SZONDI.

Milly had kel a' drégeli völgyön elé,
'S vet vérszemeket hegyi vára felé?
Ádáz Ali' tábora csattog alatt,
Rombolja tekékkal a' sziklafalat.

Vaj lészen e' hős
Olly bátor erős,
Kit nem tud ijesztni veszély baj,
Nem hat-le szüvére haláljaj?
A' vár kicsiny, ellene nagy sereg áll,
Hódolnia kell, vele szembe ha száll.

Jó Szondi parancsol az ormi lakon,
Buzdítja vitézit az őrfalakon;
Lobbannak az álgyuk, a' bástya zuhan,
Jelt ad Ali' s népe reája rohan.

Csöng kardon a' kard,
Kar dönti a' kart,
Vérben hörög a' török és vész,
Döbbenve vonul tova más rész,
'S Drégel valamint ama' bércki vadon
Rongálva ugyan, de fen áll szabadon.

Új harczra hevítgeti Szondi magát,
Vágy hallani bús viadalmi dalát,
'S apródinak int, de Dalár' s Zenegő
A' két fiu esdekel, a' remegő:

„Jó gyámol apánk,
Vész szálla reánk,
Nincs isten, elűzni fejünkről;
Menjünk-el ez árva helyünkről,
Hajt kínos igába a' durva pogány,
Vagy lángdűhe fegyverek' élire hány.”

Mindkettejük ügytelen árva fiú,
Jó Szondi' kegyenczei 's ez neki bú,
A' hegy bekerítve, bocsássa, hova?
Vész éri, ki mer szakadozni tova.

„Édes fiaim,
Kis dallosaim!
Nincs innen erednetek út már,
Adjon menedékhelyet e' vár,
Míg víni hadam' megy a' völgybe velem,
Égnek könyörögjete, ójja fejem.”

Így Szondi. Közötte kis őrhada gyűl,
'S részével az alseregekbe vegyűl.
Küzd, harczol, előtte 's utána halál'
Kinjajja liheg, hova kardja talál.
„Hol hadfejetek?
Hozzá sietek,
Keljen velem önmaga bajra.”
Kész ott Ali a' viadalra.
Csörgnek viszonzozva dühfegyvereik,
A' bég sebesülten odább futamik.

Álgyuk törik újlag a' falakat,
'S már külsejök össze halomra szakadt,
Lobbot vet a' vár' magas ormozata,
'S a' láng' harapó dűhe szerte hata.
Tódúl Ali fel,
Rá Szondi kikel,
Nem néz, nem ügyel kire, csak vág
'S már látja, hogy a' csatahely tág;
Nincs egy török, a' ki megállani mer,
Száz van, ki lesújtva mögötte hever.

Drégelre fel im Ali-küldte követ
Zászlósan Oroszfalu' papja siet,
Néz Szondira búsan a' jámbor öreg,
'S hozzája keservkönyűt öntve rebeg:
Ó drága felem,
Jer Szondi velem,
Enged szabadon Ali menned,
Nincs, látod, ugy is hova lenned.
Drégel rom, erős Ali, gyenge hadad,
Kíméld-meg utóbbi javunkra magad.

Jó Szondi a' jámbor atyára borúl,
Lágyul szűve, majd hamar elkomorúl,
Kardjára csap, égbe felölti kezét,
'S mond a' törökökre szegezve szemét:
„Esküt fogadok:
E' helyt maradok,
Nincs alkum örökre pogánnyal,
Játszik szava 's kénye hazámmal,
Míg e' kar aczélt bir emelni, velök,
Isten veled! én viadalra kelök.”

A' bég, mivel állni akarta szavát,
A' várnagyi válaszon ette magát.
„Hát veszen-el, a' ki szavamra nem ad”
Szól, 's felveri mind valamennyi hadát.

Egyszerre ropog
Húsz álgyu torok,
Vársarkon az őrtorony eldül
'S öl részt a' maroknyi seregből;
Jancsár, Spahi, 's Asszap üvöltve tolul,
A' vár bekerítve szűkebbre szorul.

Többször viszonoztatik a' rohanás,
Drégel maga már hamu 's sziklarakás;
Vív a' magyar és sebes arczra terül;
Sírnak kis apródjai Szondi körül.

Mint bérctzi fenyő
Rendíthetlen ő,
A' kis fiukért öli csak gond,
'S mellette vitézeinek mond:
„Küldjétek-el a' fogoly ozmanokat,
'S hozzátok előmbe a' fő rabokat.”

Kettőnek aranyban ajándokat ad,
'S emlékre himes körü szép kaczagányt,
Öltözteti dúsán a' kis fiukat
'S küldvén velök, ejt vala illy szavakat:
„Üdvözlöm Alit,
Kit bosszu hevit;
Elszenvedem, öntse ki bár rám,
Csak szánja-meg két kicsiny árvám’,
'S oktassa csatákra, 's ha tenni fogom
Majd lelkemet, eltakarítsa porom’.”

Drégel' közepén sűrű füst gomolyog,
A' máglya kigyúl, 's fel egekre lobog,
Mindent megemésztete Szondi vele,
A' melly javat ott takarítva lele.
Majd kardot emel,
Ménólba menel,
Nyerges Daliját üti szügyben,
A' többit is átdöfi rendben,
'S mond „honnosimat soha Szondi' lován
Ülvén ne kerítse, ne úzze pogány’.”

Dolmányt aranyost veszen és süveget,
'S állítja nyomában a' kis sereget.
Istent velök esve le térdre imád,
'S hallatja utószeri búcsu szavát:
„Rontsunk ki tehát,
Szebb érni halált,
'S honnért tusakodva lehúllni
Mint gyáva sok életet élni,
Hű társaim! itt van az óra, jerünk,
Isten' kegye járjon örökre velünk.”

'S dárdásan előre hajulva nyomul,
A' sok dühös ozman elébe tolul,
Hozzá torolatlanul érni ki mer?
Földhöz sokat ő fene fegyvere ver.
Lábán sebesik
Térdére esik,
Karjában erő lobog, öl, ront,
Miglen sok ütött sebe vért ont,
Hajh! nem szüve még, hanem élete fogy,
'S dárdája kezébe szorulva lerogy.

A' bég noha vad, 's dühe Szondira fúlt,
A' hült erü bajnokon elszomorúlt,
A' hegyre temette a' hős tetemet
'S dárdát maga szúra-le sírja felett.
Ott szendereg ő
A' harczkeverő
Kit nem tudá győzni veszély, baj,
Nem szálla szüvére haláljaj;
Most alkonyi lengeteg éri nyomát,
'S enyhítgeti mennyei béke porát.

Czuczor.

IZMÉN' SÍRJÁRA.

Sok szívnek gyötrelme mig élt, gyötrelme hogy elhalt,
A' gyönyörű Izmén nyugszik e' hantok alatt.

Vörösmarty.

AZ ÁLKIRÁLY.

Vígjáték
egy felvonásban.

Személyek.

Mátyás király.	
Upor László,	főispán.
Vidor,	udvari bolond.
Fokos,	udvarbíró Palotán.
Margit,	a' neje.
Juczi,	leánya.
Ludas,	kántor a' szomszédfaluból;
Miksa,	fija, a' fekete seregben.
Királyi kíséret. Vadászok.	

A' játék hely Palota, Mátyás' vadászkastélya 's erdőség a' Bakonyban.

Egyszerű szoba. Téli estve.
Fokos, Ludas egy asztal mellett kulaccsal.

F O K O S . Már én mondom kegyelmednek, koma, hogy Mátyás ma itt lesz.

L U D A S . Így jövéssem nem esett hiába; mert megvalлом, e' bajos utra ma csak ez vett rá, hogy királyomat megláthatom, azután meg' hogy e' kulacs bort itt ketten eldörsöljük.

F O K O S . No no! hisz a' kulacsnak is meg van a' maga becse, mig kivált töltén van, mint most kün a' hold; de Mátyást ma meglátni, koma, ez olly valami nagy izé – hogy – hogy – egy szóval, erre igyunk, a' mint szükség. (iszik.)

L U D A S . Kelmedben, koma, fojtva van látom az érzés, belőlem ennek ki kell pattanni, mint parázsból a' gesztenyének; én míg ki nem érzem magam, nem ihatom. Egy szóval, koma, én erre verset mondok:

Szálj-be hozzánk, kedves Mátyás,
Készen vár itt jó áldomás.
Van szívünkben 's kulacsunkban,
'S a' sor most épen rajtam van.

(iszik.)

F O K O S . Kelmed boldog, koma, mert csak pereg a' nyelve ha akarja, az enyém mikor legnagyobb szükség volna reá elakad, mint mikor a' kopó nyomot vesz, aztán senki sem érti; pedig, hej barátom! itt is dobog ám, még pedig ugy dobog, a' mint szükség!

L U D A S . Egy szóval, mikor várjuk ő felségét?

F O K O S . Ma estére van téve a' rendelés. Az ebek 's vadászok délben már itt voltak, ő felsége' kíséretével együtt ma, ha későn is, itt lesz; mert látja, kelmed, holnap itt egy nagy farkas vadászat fog tartatni, a' mint szükség. Királyunk ezt igen kedveli, 's a' hőseknek az illy idő-

ben kivált egész lakodalom. Tudtam én, hogy nem fogja soká láttatlan hagyni Mátyás kedves Palotáját*, a' mint szükség.

L U D A S. Tűzvére nem nyughatik néma falak között, szabad tájt fürkészhet a' villogó szem, 's mulatságot és lármás életet ohajt a' hő kebel, egy szóval, ma meglátjuk Mátyást – éljen a' király! viruljon honunk. (isznak.)

F O K O S. A' mint szükség! Én alig várom a' felséges jelenést. – Millyen lehet most a' gyermekévü Mátyás! kit még nagy Hunyadink alatt láttam; milly dicső, illy nagy nemzet fölött ragyogva! milly hódító a' már férfias valódisággá fejlődött gyermeki elevenség!

L U D A S. Egy szóval, még kelmed sem látta hát a' királyt?

F O K O S. Mióta rám bizatott e' vár' gondviselése Mátyást a' cseh háboru elvoná kedves szenvedelmét a' Bakonyban** kielégíthetni, a' mint szükség, 's így, mióta a' cseh fogságból szabadulva dicső tronusunkon fénylik, nem láthatám. Tegnap előtt jöve a' rendelés a' holnapra vadászat végett, – 's már sátorok is vannak készítve, és két falu hajtani kiharancsolva, a' mint szükség.

L U D A S. Oh, bár csak Miksa fiam a' kísérettel kijöhetne.

F O K O S. Egy óra sem mult benne.

L U D A S. Egy szóval, reménylhetném? koma! fiamat mint ifju hőst látni 's a' király mellett – egy szóval, tán még egy kardvágással is homlokán, mit honnunk' szabadságáért visel, – illy gondolatra ugy tele vagyok – ugy; hogy – hogy – egy szóval, már megint verselhetném.

F O K O S. 'S én olly üres mint ez a' kulacs.

L U D A S. Mért? – egy szóval. –

F O K O S. Irígylem a' fias apák' sorsát. Koma, nekem nincs fiam, kit hazámnak 's a' királynak adhatnék, a' mint szükség, – rozsdá emészti kardomat, melyet néhány év előtt már fiam' derekára kelle vala kötnöm, hasztalan áll, ha csak leányom konyha kést nem csináltat belőle! Ez búsít, koma, a' hányszor rá eszmélek.

L U D A S. Ej! ne aggódjék illyekről hasztalan, kelmed. A' mivel honjának tartozott maga már lefizette; én mind eddig csak torkommal vívtam, 's ha nem diadalmaskodtam is a' magos hangok fölött, dicsőségem csak egyházunk' falai között maradt. Egy szóval, nekem nagyobb szükségem volt ki fegyverrel küzdje ki nevemre is a' borostyánt, míg én itthon legfőlebb bus requiemeket énekelhetek a' hősek fölött. – Aztán van leánya, lehet onokája, ki még megforgathatja apósa' kardját! – Egyszóval, koma, derüljünk ki – mert nem sokára üdvözölhetjük Mátyást!

M A R G I T. (sietve jó) Atyámfia! aztán így vesztegelve, hogy tudnék én ilyenkor lenni. Oh hányszor mentem már ma föl a' kapuba, le a' toronyba, hatszor be, tizszer ki, – azután tudakozódtam, vizsgálódtam, de semmit sem láttam.

L U D A S. Egy szóval, komám asszony, ott van a' hol mi. –

M A R G I T. Ugyan ugy? 's mint érti? de hamar, mert ismét ki futok.

L U D A S. Mi sem láttunk semmit!

M A R G I T. Oh lelkemadta, én már sokat láttam életemben mindenfélét, farkast, medvét, csak még királyt nem; pedig úgy szeretném már látni millyen. –

F O K O S. Majd meglátod, a' mint szükség.

M A R G I T. Kelmed is, apjok, még nem vette rá karácsonyi köntösét, én is annyiszor megmosdottam már, de ujra bemocskolódom. Aztán millyen is lehet az a' király, édes Ludas

* palotáját

** bakonyban

koma, mondjon valamit felőle, hogy megösmerjem, mert mondják, hogy sokan jönnek. Ugy szeretném tudni –

L U D A S . Egy szóval, komám asszony, az olyan mint mi, csakhogy más forma, szintugy keze lába, csakhogy sok rajta az arany. De csakugyan szeget ütött fejembe, hogy miként beszéljünk vele, ezt még nem próbáltam.

M A R G I T . No majd mondok én neki szép jó reggelt, csak megérti tám.

L U D A S . Meg ám, de este van most. Aztán nem ugy közönségesen kell ahhoz szólni, hogy úgy – izé – egy szóval, no – úgy versben.

F O K O S . Én nem tudok szólni, szívem érez, a' mint szükség, de cifra beszédhez nincs szokva nyelvem, mint gonoszé az imádsághoz.

M A R G I T . Jaj hát!

L U D A S . Nem kell félni, szólok én, 's ugy szólok, hogy azt minden meghallja még az udvaron is. Egy szóval, rendeljük-el a' dolgot, hogy illendően fogadhassuk a' királyt, mert így szokás.

M A R G I T . Csak mondja, édes komám, hogy' – miként? én mindent szeretnék tudni.

L U D A S . Kelmed, komám, mivel nem tud szólni, hallgasson, – komám asszony, mivel ugy is sokat szeret beszélni, álljon mellém, hogy szükség' idején befoghassam a' száját. Én középben majd szólok.

M A R G I T . Aztán hogy 's miként? Oh csak hamar lenne már, én meghalok addig.

F O K O S . Kelmed tehát, koma, mint értelmesebb szóljon, de okosan, a' mint szükség. Mi, anyjuk, ketten térdre esünk, 's a' király' palástját te megcsókolod, én csak azt mondom: üdv a' királynak!

M A R G I T . Én a' térdét csókolom-meg ha hozzá férhetek, aztán én is csak elmondom a' mit kelmed apjok.

L U D A S . Egy szóval, ez így lesz: mi itt állunk hárman, 's mikor már halljuk hogy jó a' király, elébbre megyünk. Mikor nyílik az ajtó kelmetek körülé térdre húllnak, én állok. Most jó a' király. – (nyílik az ajtó 's Mátyás, Vidor közvadász öltözetben belépnek.)¹²⁶

F O K O S . (zavarodva térdre esik) Uram Jézus!

M A R G I T . (hasonlón fölkiált) Király az üdvnek!

L U D A S . Uram király! – egy szóval, im ezek itt térdelnek, én állok, te meg bámulsz –

M Á T Y Á S . Nem értelek, barátom! (Vidorhoz titkon) Tám nem vagyunk elárulva?

V I D O R . Hagyd helybe, komám, véleményöket, evvel többre megyünk mint kopott táskánkkal.

M A R G I T . Hisz' nem is aranyos. –

F O K O S . (fölkél) Mi letérdelénk a' mint szükség, de hiába –

M A R G I T . Mit akartak kendtek?

L U D A S . Hát mi, egy szóval, ma ide a' királyt várjuk.

M A R G I T . Aztán kántor uram monda, hogy most jó.

F O K O S . 'S mi üdvözleni akarók, a' mint szükség.

L U D A S . Egy szóval, el volt tévesztve a' dolog – no! Hát mi járatban vagytok öcséim?

V I D O R . Hát az a' kulacs mi állásban van ott, öreg bátyó? Szeretnék vele sorsot cserélni, majd mi telepedünk – az járjon.

L U D A S . Egy szóval, szomjasok vagytok.

V I D O R . Helyesen magyarázod szavaimat, csak az kár, hogy vele nem telik-meg a' kulacs.

¹²⁶ belépnek.[)]

F O K O S . (Margithoz) Anyjuk, töltsd-meg abból a' két akósból (titkon) nem tudjuk kifélek, illik megvendégelni őket, a' mint szükség.

M A R G I T . De addig majd megint beszélnek 's én nem hallom, még tám a' királyról is – pedig be szeretném tudni. (el.)

M Á T Y Á S . Mi hallottuk, hogy holnap a' király itt nagy vadászatot fog tartani –

F O K O S . Azt – a' mint szükség. No 's?

M Á T Y Á S . Gondolánk, hogy segédül lehetünk kelmeteknek, udvarbíró uram. Aztán ha tetszik továbbra is maradhatunk.

V I D O R . 'S ha a' nyulak is e' vidékben mind olly lusták mint az a' borért menő menyecske, mind elfogjuk őket elevenen.

L U D A S . Egy szóval, öcsém, te nekem tetszel, ha ur volnék mindjárt udvari bolondommá fogadnálak.

V I D O R . Tudod e hát mi különbség a' bolond és ur között?

L U D A S . Hogy egyik okos, a' másik bolond.

V I D O R . Nem találád. Az, a' mi van a' hordó és csutora közt. Lásd:

A' hordó nagyobb mint a' csutora,
Így van az ur meg' a' bolondja.
A' nagy hordó sötét börtönben ül,
Mig a' kulacs fönt víg kéz közt ürül:
Az urat is sötét gond nyomja,
Míg kedvére él víg bolondja.
Aztán a' hordó konoghat,
Csak a' kulacs legyen tele!
Érted nem érted szavamat,
Nem sokat törődöm vele.

Hanem az az asszony jó lett volna alkalmatlan vendégnek, ha egyszer elküldik, soká jó vissza.

M Á T Y Á S . No 's – mire határozá kelmed magát?

F O K O S . Az bizony jó lenne –

M Á T Y Á S . (titkoson) Tudja, értjük már mi az ilyen dolgot. Az erdő 's vadászat kezünkön fog állni, egy pár öl fával, egy két szarvassal a' király meg nem szegényül, – no érti?

F O K O S . (rá meredve) Értem? – értse a' gazember, de míg ez a' szívem ver, én addig nem értem.

V I D O R . Megmagyarázom én. A' király ur, kelmed szegény. Ő Budán éli világát; kelmed Palotán gyűjtsön pénzt, – 's ha halála' óráján valami más fojtogatja is nyavalyáján kívül; az onokái áldani fogják érte.

F O K O S . Ejnye semmire valók! még nekem halálom' óráját akarjátok megnehezíteni 's királyomat csalni, kinek kegyéből élek! Tudjátok merre jöttetek bé?

V I D O R . Arra még emlékezünk, csak ne villogtasd ennyire szemeidet, mert félek, hogy nem fogjuk tudni, merre megyünk-ki.

L U D A S . Egy szóval, koma, ezek rosz járatbeliek, ez mindég csutorát emleget; amaz pedig lopni akar.

F O K O S . Lopni ám, míg azt az ölfát hátára nem rakom 's szarvasaival meg nem futtatom, a' mint szükség.

MÁTYÁS. Hiszen nem olyan lopás volna ám ez, aztán észre sem vennék, nekünk meg használna, különben csak úgy mondom –

VIDOR. Aztán meg nem olyan gonosz ám ez a' pajtás, hogy miatta engem is meg kéne ugratni; csak igen szolgálatra temett, mindent véghez vinne tetszésért. Oh a' mi erkölcsünk olly tiszta mint a' jó bor, mást megrészegíthet, de magunk józanon maradunk. Ne hallgasson rá kelmed, csak jól tartson, mi meg a' bűnt is szentté tesszük.

FOKOS. Igyátok-meg erkölcsiteket, de engem meg nem részegítetek vele.

LUDAS. Koma, egy szóval, ebből az egyikből mégis nézek-ki valamit.

MÁTYÁS. (kezet fogva) Emberséges ember kelmed, millyenre még utamban nem sokra találtam. Én csak próbálni akartam előbb, 's megvallom, ha megegyezünk, holnap tüstént Budára mentem volna vádra. Hanem így maradunk, ha szükség van reánk.

LUDAS. A' legény derék; egy szóval, koma, majd aztán mondok valamit.

VIDOR. Nekünk csak az a' hibánk,

Hogy nincs fényes palotánk,

Különben a' szolgabér,

Igazaknál rossz kenyér.

Nem volnánk mi rossz fiak másként; csak ezt hűsége bünteti, engemet nyelvem ver, de azért fölfogadhat minden jó keresztény, mert a' bot az ebnek fáj, nem az urának.

FOKOS. Ugy van a' mint van. Hisz' egy próbahét nem örök élet, én hát fölfogadlak benne; hanem most mindjárt menjetek-ki az erdőre, 's ott holnapra igazítsatok-el mindent, a' sátorokat szedjétek rendbe, a' hajtókat majd igazítsátok útba, a' mint szükség.

VIDOR. Én úgy vélném, hogy a' próbahetet jobb volna itthon kiállni. Itt a' meleg szobában szem előtt volnánk, az erdőben senki sem lát. Aztán adnál bort, ételt, hogy meg tudnád mennyitől részegszünk-meg és mennyitől kapnánk hideglelést, 's ekként tudnád aztán alkalmaztatni.

FOKOS. Szemmértékre is eltalálom én azt; ti most csak menjetek, a' mint szükség.

MÁTYÁS. Megyünk; csak aztán jól szóljon kelmed rólunk a' király előtt is.

VIDOR. No ha te még, pajtás, én sem maradok. Ki tudja? még körülted dicsőség hárulhat rám, ha kün meg nem fagyunk az éjjel; 's hogy ez ne történjék, jónak találnám bevárni azt a' boros asszonyt;

Mert a' bor gondot űz

Ha isszuk, fagyban tűz,

'S ki e' mellett is fázik még

Azt csak koporsóba tegyék.

LUDAS. Egy szóval, ez az öcsém csak visszatér mindenünnen a' borra, mint madár a' fészkére.

VIDOR. Hja! az én eszem úgy van a' borral, mint földünk a' nappal – mindig körülte forog.

MARGIT. (sietve) Hát itt vannak még? mit beszéltek eddig? – be szeretném tudni. Hamarabb jöttem volna, de kifutottam a' kapuba, nem jó e' a' király.

VIDOR. S mi jó asszony téged itten epedve vártunk, jobban mint a' királyt; mert te kulacscsal jósz, ő aranyban jár, 's ha látja az ember még szomszabb lesz aztán azon kincsre, mi nem az ővé. De ha jó borból ihatom, magam' is királynak látom.

MÁTYÁS. Most menjünk 's a' csutora is velünk jó.

V I D O R . Reggel óta most szóltál, pajtás, legbölcsebben, csak az kár, hogy ezen kulacsnak lába nincs – czeplni kell; pedig nehéz 's félek, hogy majd ha könnyítünk rajta a' mi fejünk nehezül-meg.

M Á T Y Á S . Holnap ilyenkor találkozunk, (mennek.)

F O K O S . Isten' hírével.

M A R G I T . Aztán hová mennek illy hamar? én nem is beszélhetek velök, – 's mit mondtak? látták e ezek már a' királyt 's mikor? én ugy szeretném tudni.

L U D A S . Egy szóval, koma, tudja e én mit gondoltam? Ez a' két legény mégis alig ha roszbán nem töri a' fejét.

F O K O S . Azért tartám-meg őket 's küldém most ki, hogy ha valamit tapasztalok körülötök, két gonoszt legalább bevádolhatok királyom előtt, a' mint szükség.

M A R G I T . Aztán gonoszok volnának.

L U D A S . Egy szóval, igaza van, koma, én is így véltem.

M A R G I T . Hallja kend, apjok – mint dobognak? aztán milly nesz van, én kifutok – tán most jó a' király. – Oh be szeretném tudni. (kifut.)

L U D A S . De valami van kün, – egy szóval, mi is megnézhetnők.

F O K O S . Nem bánom, de most le nem térdeplek ám, míg jól nem látom. (el.)

Erdőség a' Bakonyban. Szép téli éj.
Távolabb vadásztanyák 's tüzek látszanak.

M á t y á s , V i d o r .

V I D O R . Komám! te bolond után jöven illy véget várhatál; de én okossal indulván meg sem álmodhatám, hogy ekkorra már meleg szobában ne nyújtózzam.

M Á T Y Á S . Már ben vagyunk, csak várjuk végét.

V I D O R . Csak várni ne kényszerits, uram, mert agyon ásítom magam. Aztán lányok' dolga ez, nem magosra termett férfiaké, millyenek mi vagyunk. Én ugyan mindég jobb szeretném a' váratlan szerencsét, mint a' várt roszt. Az várja csak nehezen a' reggelt, kitől este kenyeret kérnek, aztán nem adhat; add nekem komám birodalomnak csak egy negyedét, én még halálomat sem várom.

M Á T Y Á S . Ki tudja, mi váratlan eset érhet bennünket is itt.

V I D O R . Teszem, egy csapat farkas előre boszút áll rajtunk nemzetségének holnap kiontan-dó vééréért.

M Á T Y Á S . Mért ne lelhetnénk épen egy eltévedt szelíd baránykát is?

V I D O R . Értlek, komám! de nem biztathatlak vele. Hanem ha épen várni kívánsz legyen neked is egyszer önakaratom; én itt megtelepedem 's majd a' csutora mellett¹²⁷ elmélkedjünk az időről.

M Á T Y Á S . Élessz tüzet e' gallyakból ha fázol.

V I D O R . Az az: te még jobban fázol; de szégyenled megvallani – (tüzet rak.) Találd-el hát most, melyik tűz az, mellynél egyszerre egész országod melegszik?

M Á T Y Á S . A' nap.

V I D O R . Igen magosan jársz, pedig alantabb néha többet lelnél. Tekintsd e' kis tüzet, komám, mellynél most melegszel, 's ha nem te vagy képe országodnak ugy mesém tökéletlen.

¹²⁷ mellet

M Á T Y Á S . A' mint látom a' hideg még emeli elmésségedet. Eztán ha jó kedvedet akarom, jégverembe záratlak.

V I D O R . Csak jól befűttesd elébb, egy kulacs mellett¹²⁸ ott is elrostálgatom én a' világ' folyását. Hanem tán innánk?

M Á T Y Á S . Óh az ugy is olly ritka órája egy királynak mellyben csendes körulte minden! Most Vidor, most hagyj innom kedves magyar népemért – e' pillantat! – e' hely' szentségétől ihletve, lelkem magas egekben szállong, – hagyj jót kívánnom népemnek most, midőn itt ember lehetek – távol a' hízkelkedők' kigyó csoportjától (iszik.)

V I D O R . Ho hó! komám, te ábrándozol, pedig hízkelkedőktől ment nem lehetsz, csakhogy máshol aranyos ruhákban, 's itt csikóbőrben vagynak öltözve. A' hízkelkedőt én legjobban a' borhoz hasonlíthatom, – mindenik csúszik, de azért hogy fölül kerülhessen rajtunk. A' bort alá nyeléd, uram, de ha még egypárszor illy szent ihletés száll-meg, félek, hogy fölül kerül 's fejed elfoglalván, uraddá lesz. – Így igazgatnak a' hízkelkedők téged 's a' boros kulacs engem. Csakhogy én asztán kialszom mámoromat: te ébren bajlódol velök 's az elég dicséreted, hogy el nem altathatnak!

M Á T Y Á S . A' főispán eddig aggódik rajtunk, – majd megnevezzük holnap.

V I D O R . Mert nem méltattál kegyes nevetségedre, komám, engem is? Én olly jobbágyi főhajtással vártam volna végét királyi kaczajodnak a' meleg ágy közt, mint akár mellyik okos, de most kevély vagyok, mert fázom, nem hajlik a' nyakam.

M Á T Y Á S . Majd szél nézzünk odább is a' vadászok közt, tűzők is több tán, azonban megvirrad.

V I D O R . Tudod mit szeretnék most uram. Ide hozni sok tüzes uracska hűtteni, sok árvát kit gyámjai rabolnak, hogy fagyjon-el érzése, sok örök lánggal lobogó szerelmet, hogy itt egy pillantat kioltsa, 's egy csutora jó bort, megmutatni, hogy mindennél többet ér, mert ez itt is változást nem szenved.

M Á T Y Á S . (vizsgálódva) Mit látok? – nézd csak.

V I D O R . Valóban én is látok valamit, mint ha két csillag szált volna le az égből 's ott bujkálna a' fák között. – Nem üstökösök e? azok járnak illy rendetlen utakon, szeretnék planétájok lenni, hogy magamhoz szíhatnám.

M Á T Y Á S . Felénk tart.

V I D O R . Mindenütt igazul, hogy nap vagy, komám, nézd hogy közelgetnek feléd. Hanem hűnyál-el uram, mert nap, és csillag egy időben nem láthatók, – majd leszek én hold – így össze férhetünk.

M Á T Y Á S . Jer rejtőzzünk-el előle, mindjárt itt lesz, észre ne vegyen, ki tudja mire akadunk?

V I D O R . Én nem bánom, komám, de majd meg fázol, aztán egy lángkebel nem lesz elég fölmelegítésedre. (el a' fák közé.)

J U C Z I . (jó) Istenem! eddig már beért a' király, aztán Miksát még sem látom. Oh pedig ez a' várás, meg az a' Miksa! Aztán hideg is van, az anyám meg eddig keres otthon 's nem lel! Ugyan jámbor ember gyújtotta ezt a' tüzet, isten áldja-meg érte; itt majd egy kicsit megmelegszen, aztán haza futok, mert ki tudja ott is mi történik? – aztán az a' király is millyen? meg' az a' Miksa. (melegszik).

¹²⁸ mellett

Mátyás, Vidor előjőnek.

MÁTYÁS. Te tűzünknel melegszel, szép leány, jó tettünkért engedd, mi meg nálad melegedhessünk.

JUCZI. (ijedve) Istenem! oh ne bántsanak kegyelmetek. Kik magok, hallják?

VIDOR. Mi nagy urak vagyunk, hugám, de egy pillantat könnyen szolgálkává tehet. – A' hol parancsolni kell, ott hatalmasok vagyunk, de hol nekünk parancsolnak hamar elősmerjük az uraságot. Ez a' pajtásom félig már jéggé vált, tekints rá, hogy kiengedjen, de minden szavának ne higgy, mert bár most hideg van: a' leány szív könnyen gyúlad!

JUCZI. Aztán csak érteném –

MÁTYÁS. Nem látod, hogy királyi vadászok vagyunk?

JUCZI. Királyi? szerencsés jó estét kívánok.

VIDOR. Annyiban különbözünk csak mástól, hogy nem sokat ügyelünk a' vadakra, 's annál nagyobb gondot fordítunk, a' szelidekre – mond-meg most, hugám, vad vagy e, vagy szelid? – ha vad vagy csak fuss előlünk, mert megszelídítünk.

JUCZI. Engem mindég isten' félelmében nevelt édes atyám, aztán szelidségre intett, a' kántorunktól is sok szépet tanultam én, lássa.

MÁTYÁS. 'S mit keressz e' zordon időben itt magad.

JUCZI. Anyám elküldött nézeln, – mert lássa, mi ma a' királyt várjuk ám – aztán magam is örömet jöttem, mert talán Miksát is elhozza magával a' király, lássa – nem tudom ösmerik e?

MÁTYÁS. (gondolkodva) Miksa, Miksa – nem Ludas Miksa, a' fekete seregből?

JUCZI. Az hát, biz az ám – 's ösmeri? Oh már hat nagy esztendeje, hogy oda vagyon katonáskodni; azóta nem is láttam, 's most tudja, olyan nehezen várom, úgy e derék legény?

MÁTYÁS. Jó fiu! hanem megházasodott.

JUCZI. (meglepetve) Oh ne mondja kérem – hiszen nekem irt is lássa, – mert az ő apja kántor ám, aztán tudós 's a' fiát is megtanította – biz én csak nem hiszem.

MÁTYÁS. Pedig úgy van, voltam is a' lakodalmán.

JUCZI. (sirva fakad) No ne mondja, mert én azt nem hiszem, – lássa – nem – csak azért sem hiszem – ugy! óh istenem, aztán hátha mégis igaz?

VIDOR. Ne sirj, hugám, mert könnyeidre a' milly forrók mind elolvad a' hó 's nem láthatunk farkas-nyomot. Boszuld-meg mátkádat, te meg menj férjhez, aztán sirjatok mind a' ketten.

JUCZI. Ugy ám, de kihez?

VIDOR.
Ád az isten kinek nincs,
Egy leány nem olly nagy kincs,
Ha kettő megcsalt, okos légy,
A' harmadikon boszút végy.

MÁTYÁS. Valaki jó felénk.

VIDOR. Komám, ma igen résén tartod a' szemed, majd megfájúl. Pedig mikor illy szépet láthatsz, ne nézz¹²⁹ máshová, mert meglátnak:

¹²⁹ nézz

Aztán az is a' tied lesz,
Ha valaki érte szót tesz.

MÁTYÁS. Várjuk-be, képe ismerős. –

MIKSA. (jó) Jó estét, pajtások! Tüzetek erre csalt; tanyátok látom jó, tölt kulacs 's szép lány mellett könnyü melegedni.

VIDOR. Fogadj isten, földi! itt mint látod háromféle tűz van: bor, leány, s parázs. Mi is hárman vagyunk, osztozzunk-meg rajta. Válassz, de a' kulacsot nekem hagyd.

MIKSA. Szép leány' ölében e' tűz mellett kulacsot forgatni nekem leginkább tetszenék.

VIDOR.¹³⁰ Hohó! sok is lenne tán együtt. Különben okosan veszed-föl a' dolgot, mert ha a' bor lerészegít, a' leány majd észre hoz, 's ha kebledből kialudt már a' láng, melletted¹³¹ leg-
alább ég a' tűz.

MIKSA. Lelkemre! ez szép leány akar hol vettétek. Hol lakol, hugám?

JUCZI. Hát Palotán, ott nem messze ni!

MÁTYÁS. Hát kelmed hol kalandoz illy későn 's egyedül? Nekünk kötelességül van téve illy gyanús embereket szemmel tartani.

MIKSA. (ránéz) Gyanús? Én király' embere vagyok 's utamról számolni illy pór népnek nem tartozom. (Vidorhoz) Pajtás, kotyog e még az a' kulacs?

VIDOR. Még pedig úgy, hogy a' legigazságtalanabb dolog is szentséggé válik bájhangicsalása közt. (átadja) Huzd-meg jól 's mindjárt más színben áll előtted a' világ.

MIKSA. (iszik) Éljen a' király!

VIDOR. Az az ő gondja; hanem ez a' szép lány már rég olly ahítatosan néz rád, mintha üdvösségét csak szemeidből várná; köszöntsd rá a' kancsót, tán majd ha te megelégpszel, ő is fölgyúlad, ugy is hamvadóban van már tüzünk.

MIKSA. Akár hol tanultad pajtás, de igaz gyermek vagy. Éljen hát a' szép leány! (iszik.)

(Mátyás 's Vidor egymás közt beszélnek.)

JUCZI. Köszönöm szépen jó akaratját. Ugyan kérem, nem ösmeri Ludas Miksát?

MIKSA. (meglepetve) Űm? tán szeretőd.

JUCZI. (zavarodva) Ugy ám, – de izé – egy jó pajtásnéem emlegeti gyakran.

MÁTYÁS. Földi, nekünk tovább kell mennünk, tüzünknel hagyunk ha maradni akarsz.

VIDOR. Képzeld meleg kályhát, – öleld-meg a' szép leányt – 's ha még is megfázol; ne higy a' szerelemnek, mert ugy egy fölszított kandalló ki tesz rajta. (el Mátyással.)

MIKSA. Nem bánom én, kandalló nem kandalló de hugám te igazán szép leány vagy.

JUCZI. Oh hagyja-el kérem, de most már én itt nem maradhatok illy nagy éjben, tán éjfél is lesz; aztán anyám sem tudja hol járok – ugyan nem kísérne haza – lássa, félek!

MIKSA. Ne félj, hugám, míg engem látsz, aztán a' hold is, nézd, melly szépen világol. Miről is beszélünk csak elébb?

JUCZI. Ugy bizony – hát Jucziról, meg Miksáról.

MIKSA. Ösmerem ám én azt a' Miksát.

JUCZI. Oh ugyan mondja-el millyen, aztán szereti e még¹³² Jucziját?

MIKSA. Jó fi – de most igen bankódik. Beszélé történetét, hogy egy leányhoz gyermek kora óta le van kötve, de hat éve már, hogy nem látta.

¹³⁰ Vidór.

¹³¹ melletted

¹³² meg

JUCZI. De hát szereti e még – kérem? –

MIKSA. Úgy – jó indulattal van – iránta – úgy – (meglátja a' kulacsot) Hohó! a' kulacsot itt hagyák a' vadászok, nézd csak, hogy kacsongat rám, mint a' szép leány (fölveszi) azért is éljenek a' szép leányok! (iszik.)

JUCZI. Hát nem szereti már? – kérem –

MIKSA. Tudod, hugám – szerette bíz az – de ki is kívánhatja szegény legénytől, hogy szerelme hat évig tartson; kivált ha nem is látják egymást. Szerette, – de most más látott – 's ez még tán nem olly nagy vétek! (iszik)

JUCZI. No hogy' volna? Juczi épen így¹³³ van, hisz ő bizony annyit sohajtott eddig mint akárki, 's néha még köny is gördült szeméből ha Buda felé nézett, de látja, biz ő is csak leány, aztán több szép leány is van – hát – hiszen nem olly nagy bűn ez.

MIKSA. Férfiban nem ám; de leányban mégis csak bűn biz az. Már ha én volnék Miksa bizony csak megkivánnám, hogy ha fogad valamit a' leány hát tartsa is meg, mert ez egészen más! Pedig Juczi is fogadott valamit Miksának úgy e?

JUCZI. Biz úgy van az; – fogadta, hogy szüntelen róla gondolkodik – aztán szomorú lesz mint az árva, míg meg nem jó – 's akkor felesége lesz. Dejszen majd meg is mondom neki.

MIKSA. Ej mit akadnál a' más' dolgába? Hiszen ha épen veszi az ember férfiakon is meg-esik ám az ilyen, nem olly nagy dolog.

JUCZI. De csak mondja-meg, kérem, Miksának is, hogy nem jó ember biz az, ki szavát meg nem tartja; aztán töltse-be fogadását, mert a' más világon is lakol érte, megmondja neki – érti?

MIKSA. No no. (iszik) Hanem kár nekünk a' más' szerelmével veszödnünk, hugám, e' mellett a' hideg is megárthat. Előbb olly szépen néztél rám, 's most mintha gyöngyöt keresnél mindég lenézzsz, pedig kár szemeidet azon a' havon koptatni – jobb nézz rám – majd mondok valamit.

JUCZI. A' szegény Juczi' sorsa igen szivemen fekszik.

MIKSA. Miksáé sem jobb semmivel, de legyünk mi okosabbak mint ők. Hugám, én szeretlek, adj kezet, – aztán menjünk haza.

JUCZI. Ugy ám, de ha úgy járok mint a' szegény Juczi?

MIKSA. Ha én nem félek Miksa' sorsától, mit aggódol te Juczin? Jer idebb, mert már nekem mozogni kezd az erdő, fejem ingadozik, mint hullám közt a' sajka, – de szívem a' tied. Egyezzünk-meg, adj egy csókot foglalóban.

JUCZI. Abból semmi sem lesz, az a' Miksa' példája is igen a' szivemre hatott, aztán úgy szégyenlem, de már csak megmondom, látja én már menyecske vagyok.

MIKSA. Esem a' szived! mért nem vártál-meg – iszen csupa gyerek vagy! No adjon isten hát mennél előbb egy nyugalmas halált férjednek. (iszik.)

JUCZI. Ugyan hogy kívánhat olly roszt másnak? –

MIKSA. Ha ő meghalna én mindjárt elvinnélek.

JUCZI. Oh kérem, hiszen ha épen úgy veszük, még pap előtt nem fordult ám meg a' dolog, tudja, még csak úgy jegyben járunk.

MIKSA. Jegy ide, jegy oda, hugám, te szép leány vagy, akár hol vetted képedet, csak az a' jegy nagy gát. Látod én is úgy vagyok, mint te, mátká vár rám – most már mit tegyünk?

JUCZI. Oh az illy vitézek sokat tehetnek.

MIKSA. Tudod mit? adj kezet, én kiadok az enyémen.

¹³³ épen gy

JUCZI. Hisz elébb azt mondá, hogy az nagy bűn volna.
 MIKSA. Te meg azt mondád, hogy nem az; hát legyen most neked igazságod.
 JUCZI. Oh istenem, bizony még rá vesz. Az igaz, hogy talán nem is lesz olly nagy vétek. Egyet szeretnék még is mátkámmal szólni felőle.
 MIKSA. Isten ments-meg! az mindent elrontana. Én mátkámra behunyom szemem 's téged látlak, pedig kettőnek. Ennél jobbat sem tehetünk, csak te kezét adj.
 JUCZI. (kezet nyújt) Én hiszen nem bánom, de ha ez bűn, úgy számoljon róla, én mihelyt haza érek, mindjárt kimosom belőle kezem.
 MIKSA. Ne félj, hugám, én úgy szeretlek, hogy ha száz szívem volna is mind neked adnám. Fagyban léptünk frigyre; de azért forró legyen szerelmünk. Most vezess haza, mert fejem cserélni akar lábaimmal, mindég lefelé hajlik, – félek, hogy megbotlom. A' csutora is kiürült; de fejem tele van. Egy szóval, hugám, én szeretlek – de most vezess!
 JUCZI. Bizony hideg is van; menjünk. (elindulnak.)
 MIKSA. Hugám, jobb szemed van tán? úgy látsz e mint én? nekem mintha mozognának a' fák.
 JUCZI. Jaj! de biz emberek jőnek – ni – pedig sokan – tán minket keresnek?
 MIKSA. Ne félj semmit – lábom viasz, karom szélütött, – de azért nem hagylak.

M á t y á s , V i d o r , vadászok.

M Á T Y Á S . Hej! megálgatok; az erdő tilos, – szükségtelen ember itt nem kell – mi járatban vagytok?
 MIKSA. Hugám, támassz-meg – majd aztán szólok. – Hát ki akar engem itt letartóztatni?
 V I D O R . A' mint látom, lábaid mennének, de fejed nem ereszt. Bajos állapot, de szép támaszodat még is irigylem. Ne dőlj úgy rá, mert biz áldozatja lesz felebaráti szeretetének.
 JUCZI. Oh istenem! mért nem mentem elébb haza?
 M Á T Y Á S . Te itt leányt akarál rabolni, 's az illy gonosznak fejére törvény van hozva.
 V I D O R . Már itt nehéz volna meghatározni mellyik viszi a' másikat. Ugy vélem a' bor' hatalma itt is legnagyobb, melly mind a' kettőt vezeti. (Juczihoz) Szegény leány! mindjárt segítünk mi rajtad – ereszd-el azt a' nehéz főt, megtágultak tán nyakcsigolái, hogy úgy bólogat. Jer hozzám; szívem ollyan mint a' tölt kulacs – édes dalokat kotyog neked ha kívánod, karjaim mint fiatal szőlővesszők rád fonódnak, magamat nézz tökének, 's te légy gyöngye oltovány mellyet mellém kössenek.
 MIKSA. Ne hallgass rá hugám, mert megcsal, én meg elesem. Jer haza!
 Juczi. Ugy ám csak eresztenének.
 MIKSA. (át akar törni) Félre előlem, mert a' kire ráesem betörök oldalbordája. Hugám, utánam! (a' vadászok fentartják.)
 M Á T Y Á S . Hohó! ne olly tüzzel, vitéz! lassabban is elérünk még ma majd palotára Legények, fogjátok-meg, ő foglyunk.
 MIKSA. Fogoly? ki vagy te kopasz száju? hogy olly bizton forog nyelved, tudod e kivel beszélsz?
 M Á T Y Á S . Minket a' főispán küldött-ki, mert a' király valahol az erdőben eltévedt, azt kell fölkeresnünk 's a' várba vezetnünk. Mellette az illy kóborlókat őrizet alá vennünk.
 JUCZI. Juj! tán csak ez a' király? – mondják sokszor álruhákban jár.
 M Á T Y Á S . (megtetszván neki a' gondolat) Megengedjen, felséged, hogy magos személyét közruhájában is első pillantatra meg nem ösmerém – im térdemen kérem. (letérdel.)

VADÁSZOK. (követik őt, – bámulva) A' király!

MIKSA. (félre) Ezek okos emberek – nem veszem ki tévedésökből – legalább jó ágyba vezetnek majd, (fönt) keljetelek föl, sziveim – különben magam is mindjárt lebukom. Tudjátok milly széles a' mi kegyelmünk, azért jöjetelek közelébb, hadd támaszkodjam belétek!

VIDOR. (megfogja) Ereszkedjél rám felséges sulyoddal, uram király. Látod e amott a' fákon keresztül azt a' mécs-világot? – ha nem csalódom, ottan meleg szobát lelünk, most többet ér egy hideg leánynál. 'S bár királyi gyomrod nem kíván is ma edelt, de arról bizonyossá teszek uram, hogy kíséreted inkább jól lakva alszik, mint éhen viraszt (Juczihoz) Hugám, te szaladj előre, hogy a' gazdasszony meg ne ijedjen vendégeitől – mi úgy is lassan haladhatunk, – ő felsége egy kicsit álmos.

JUCZI. Aztán ez a' király? istenem, ilyen legény eddig Miksa is van. (elfut.)

MÁTYÁS. Erre mindenütt hon van felséged, parancsoljon velünk, merre induljunk.

MIKSA. Csak azután a' leány után.

VIDOR. Legjobb is olly futó csillag után indulni, melly ha eltűnik is nem lesz egészen semmivé. Aztán a' hol leány van, addig eped a' pillantat körül, hogy utóbb a' gyomor is megtelik; 's könnyű ott ablakból nézni a' fergeteget, hol bő asztal után meleg kebel óv a' fagyástól.

MIKSA. Csak a' leány után (elmennek.)

Az elébbi szoba.

UPOR László, Fokos, Margit, Ludas.

FOKOS. Nem érte e urunkat veszély valahol, nagyságos ur?

UPOR. Nem gondolnám. Engem kíséretével együtt elébb elküldött, maga elmaradt, gondolom imitt amott szokásaként, mint gondos házi gazda, széllal nézni. Tán a' vadászokat tekinté-meg az erdőben.

MARGIT. Aztán hogyan, 's miért? 's ollyan volna a' király mint a' házigazda?

LUDAS. Komám asszony, elégedjék-meg ha csirkéit este megszámlálhatja. – Egy szóval, nem férfi, 's az illy királyi dolgokhoz nem ért. Azért ne akadjon mindég belé, mint csipkés sarkantyú a' ruhába. Ő nagy király, azt mi értjük, de most mit csinál azt ki tudja?

UPOR. Csak készen legyen minden, nem fog ő már soká késni 's többnyire váratlanul szokott meglepni.

MARGIT. Csak már jőne – meghalok kíváнатomban.

JUCZI. (sietve) Anyám, apám, kegyelmed is, kántor uram, meg mindnyájon, hallják csak! – én láttam – aztán tűz is volt, meg kulacs – ollyan szépen nézett rám – el is pirultam. –

FOKOS. Hol? kicsoda?

MARGIT. Szólj csak – úgy szeretném tudni.

JUCZI. Ójjé! meg miket nem beszélt mindenfélét – de nem az a' nagy hasú ám, mert azt nem is érttettem olly czipfrán szólt; aztán ha nekem beszélt is, a' kulacsra nézett.

FOKOS. Hát ki?

JUCZI. Azt én sem tudtam először –

LUDAS. Egy szóval, kis hugám, légy okos – nézz rám 's igazat szólj, kit láttál?

JUCZI. Hát ollyan vitéz ruhában volt – aztán még kért is, hogy vezetném haza, de az a' nagy hasu avval a' másikkal, meg' még sok vadászok utunkat álták – 's akkor mondá-meg kicsoda –

LUDAS. Ne szólj, ne szólj – már gondolom; óh mért van olly éles eszem, hogy mindent előre ellátok. Már most min kezdjem? napon? de az most nem süt. Csillagon? az meg kicsiny. Holdon? e' tán jó lesz, mert most töltén van; úgy is tudom csak nekem kell szólni (magában tusakodik.)

FOKOS. Ezek sorra tébolyodnak, úgy veszem észre, a' mint szükség, nem hiába hold' tölte van. Leány, szólj okosan, úgy szeretlek, mond-meg ki volt az? mert megugratlak.

JUCZI. Oh azt nem mondom-meg, mert az nagy – igen nagy 's még rám is támaszkodott.

MARGIT. Tudom már, tudom már – óh istenem mit adjunk neki? Pedig gondolom éhes ebben a' hidegben. Azt sem tudom van e sódor a' kulacsban, – lógg e bor a' füstön? Mégis csak nekem kell elő állni ha enni kér. – (gondolkodik.)

FOKOS. Már félek, hogy rám kerül a' sor. Én volnék a' ház' feje 's ezek mindent előbb tudnak nálom. Leány, ki vólt a' kivel beszéltél? addig szólj még fokosért nem megyek – a' mint szükség.

JUCZI. A' Király – no!

FOKOS. A' Király?

MARGIT. Mondtam!

LUDAS. Tudtam!

UPOR. 'S hol beszéltél vele, jó leány?

JUCZI. Hát az erdön, mindjárt hozzák a' vadászlegények – mert már álmos volt.

UPOR. (félre) Bizonyoson valami tréfa; mert Mátyás álmos lenni nem szokott.

MARGIT. Szólj, millyen? Én úgy szeretném tudni.

LUDAS. Szereti e a' verset?

FOKOS. Lehet e vele beszélni?

JUCZI. Úgy bizony!

VIDOR. (jő) Csitt! halandó, jó a' halhatatlanság földi álom' szőnyegében. Ez a' kit most hoznak sok ezerek' feje, azért most is más' lábán jó. De nagy úr vendéged lesz, gazda. Azért hogy gyakran ne keljen pinczébe futkoznod egyszerre sok bort hozz-föl – Asszony! itt a' király, hát holnap vendégség lesz!

MARGIT. Hol van, mellyik az?

FOKOS. Iszik is?

LUDAS. Kezdzem már az üdvözlést?

VIDOR. Csitt! most jó, az-az jőne ha nem aludnék.

UPOR. Ez Vidor álruhában, jó Mátyás is, a' kit hoznak bizonyosan a l-k irály 's az egész tréfa.

Mátyás jó, utána hozzák alva Miksát. Vadászok.

MÁTYÁS. (Uporhoz) Nagyságos úr, ő felségét az erdőben leltük egyedül tévelyegve; azért behoztuk mert már el fáradt, 's álmos volt, tégy rendelést, hogy jól nyugodhassék.

UPOR. Jól¹³⁴ van. Udvarbíró, nyiss szobát, hol jó ágy 's meleg legyen.

VIDOR. 'S mondhatom ezen legények is jobban elfáradtak mintha az alatt kulacsot forgattak volna, csakhogy a' veríték elhult, 's a' multa keveset ad a' zsidó; de te légy keresztény gazda, 's vendéglj-meg bennünket a' király' rovására.

FOKOS. Minden meg lesz, a' mint szükség, de elébb a' királyt megnézem.

¹³⁴ Jól

M A R G I T . (megfogja) Nem – nem! elébb én.

L U D A S . Féltre! ti nem tudtok a' nyelvén, én hadd szóljak. Óh nap, ki nem alszol soha, le nem nyugszol –

M A R G I T . Mit beszél kelmed? hiszen most is alszik.

L U D A S . Szép hold, mely meg nem fogysz,
Mindég telve ragyogsz,
Aleluja!

V I D O R . Csitt! szomjas gyomornak kulacs-kotyogás, szerelmesnek magányos holdvilág, asszonynak beszéd, alvónak csendesség a' legkíváncsabb; azért lakat legyen a' száján, hogy zárva maradjanak a' szemek. Hanem, földi, te mint látom valaha akartál tanulni, mond-meg hát mi különbség 's hasonlatosság van az asszony és álom között?

L U D A S . Az álom újít mint az asszony, ez a' hasonlatosság, de az elröpül, ezt meg-ölelem, ez a' különbség.

V I D O R . Nem úgy van. Mindeniket kívánjuk, mindenik beköti szemünket, mindenik megcsal, mindenik muló kéj, mindenik uralkodik rajtad, mindenik hamis képet mutat; de az álom csendes, az asszony lármázni szeret, az álom nyugtat, az asszony ébren gyötör, az álom kerüli a' szerelmet, az asszony nélküle nem lehet, az álomban jövődöt keresünk, az asszonyban gyakran a' multat sohajtjuk vissza.

F O K O S . Bizony jó álma lehet ő felségének, hogy illy hasztalan beszédre-föl nem ébred.

V I D O R . Általában természete az az emberi fülnek, hogy a' hasztalant elhallgatja, a' hasznosra mindjárt megnyílik, azért engem leánnyal, dicsőséggel könnyen el-áltathatsz; – kulacsra, arany csörgésre mindjárt fölébredek. – Most vigyük ő felségét jó helyre.

F O K O S . E' benyíló úgy vélem alkalmas lesz nyugvására.

(Mátyás, Vidor fel veszik Miksát, a' vadászok elmennek.)

M Á T Y Á S . Mi beviszük. (Uporhoz) Tegyen rendeltést nagyságod, hogy a' szomszédban is csend uralkodjék. (beviszik)

M A R G I T . Ugy szeretném látni hogyan aluszik.

L U D A S . Én versbe foglalnám álmát.

F O K O S . Én legyezném ő felségét mig alszik.

U P O R . (Juczihoz) 'S te semmit sem tennél érte, szép leány.

J U C Z I . (sohajt) Oh dehogy nem, csak király ne volna.

M á t y á s , V i d o r visszajőnek.

M Á T Y Á S . A király már nyugszik, távozzatok ti is, jó emberek, mi majd őrizetet teszünk.

F O K O S . Ugy leszen a' mint szükség. (elmennek)

M Á T Y Á S . No's, főispán! tán már ki is alvád magad?

U P O R . Álmatlan vártam mind eddig felségedre. Válásunk óta bizonyosan valami új tréfa eleveníté királyom' kedvét?

M Á T Y Á S . Kedvem telik benne ha néha, kibúva a' nehéz királyi palást alól, itt ott felfödhetem az élet' titkos leplét. Leltem ez éjjel is egy hű cselédet, leltem egy ártatlan szerelemvirágot, mely e' zordon tél' daczára is bajosan mosolyg az élet' tavaszára 's két igazsággal ajándékoza-meg próbám: hogy durva vászon alatt is verhet híven a' szív bár észrevétlen ön maga előtt, és egy kis hűtelenség néha a' hűség' legnagyobb próbája.

V I D O R . Drágán veszed, komám, az igazságokat; magad meg olcsón adod, rossz kalmár lettél volna; vigyázz meg ne bukjal. Én az igazságot is kulacsból szeretem szívni, 's hidd-el, komám, a' jó bor 's igazság közt van is egy kis hasonlatosság; mert az igazságot nyomják, a' bort satólják, az igazság nem hagyja magát megvesztegetni, a' jó boron is mindjárt megérzik a' keresztelés, mindenik nyelvet old, mindenik megver, mindenik sok szájban megfordul, de sokan el is tántorodnak mindeniktől.

M Á T Y Á S . Jer most, Upor! végezzük tréfánkat; adjunk királyi öltözetet az alvóra. Vidor, te keresd-föl azt a' kis erdei gerliczét, próbálj Miksája lenni, mire mégy velé. (el Uporra!)

V I D O R . (egyedül) Hohó, komám, most nagy dolgot bízál rám, magadra vess ha el nem sül. Nagy tündöklő szem, karcsubb derék, szép sima orcza, hizelkedő nyelv kellenének ehhez; mert a' leány furcsa szer, olyan mint a' boros palaczk, ha hozzá nem nyulunk hasztalan epedünk utána, kéz között meg' hamar eltörik. – Ahá itt jó!

J U C Z I . (bekukkan)

V I D O R . Jőj csak jőj, te szép tarka lepke, szálj e' kérges rózsafára 's ha semmit sem kapsz is már rajta, mutasd-meg, hogy gazdagabb vagy – adj neki csókot!

J U C Z I . Űgy ám, de fölébred a' király.

V I D O R . Lassu czuppanásu legyen csak, olyan mint mikor a' kulacs-dugaszt vigyázva ki-veszem.

J U C Z I . Semmi czuppanás.

V I D O R . Ládd, te kis tavaszi ibolya, én ismerlek, de te nem nézsz rám; pedig egykor mit fogadtál?

J U C Z I . Én illy vastag embernek? soha sem.

V I D O R . Én is karcsu voltam egykor, csak ne fordulj-el tőlem, aztán elég egyszer lenni valaminek, különben is látod, te kis parlagi, a' sovány mindég jobban illik a' kövérhez, a' gyenge virágot is vastag karóhoz kötik, mert az védi. Állj mellém, leszek én karód, a' nap sem süt-meg ha melletted állok, gondolkodjál csak egy kicsit, de hamar szólj, mert én hamar megúnom az oltározást, ám azért szeretem a' szép leányt.

J U C Z I . Óh istenem! ne szeressen inkább, olyan baj az a' szeretet, még meg is soványítaná.

V I D O R . Annál jobb, úgy tőled is kedvezőbb pillantatokat reménylhetek. Tégy sovánnyá, de aztán szeress, ha könnyebben mozog testem meg lehet még le is térdeplek előtted.

J U C Z I . Istenem, a' király! látja, mondtam hogy fölébred.

M I K S Á . (királyi öltözetben kijő bámulva, hol magát, hol amazokat nézi) Te és ti, meg' mindnyájon a' kik vagytok! ki vagyok én?

J U C Z I . A' király ő felsége, tisztelem. Én mondtam is, hogy csendesen legyünk, de ez a' potrohos mindég mormolt, mint a' böjti szél.

M I K S Á . (Vidorhoz) Te bölcsebbnek látszol, nagy fejű, szólj, én – én vagyok e? 's ha nem, hát hová lettem? tart e még a' világ? él e Mátyás?

M A R G I T . (az ajtón)

V I D O R . Fontos kérdések nekem, magad uram, legjobban érezheted magad'. Ha ezen leányra még örömost nézsz, úgy te vagy; ha éhez, szomjazol, úgy ezen a' világon vagy; 's ha ezt a' ruhát még ma elkéri tőled, úgy él Mátyás király.

M A R G I T . (kikiált) Apjuk! koma! föl-ébredt ám már, jőjenek csak. (befut) Fölséges király! mindjárt jönnek többen is, de én siettem, hogy első legyek.

M I K S Á . Megint király? Héj öreg anyám, hol voltam én tegnap?

M A R G I T . Budán, az éjjel meg az erdőben.

M I K S Á . De hát még is én vagyok 's nem ismerek magamra.

Fokos. Ludas, több házi cselédek jönnek.

LUDAS. Csak kelmed hallgasson, komám, mert elrontja. – (Miksához) Uram! nagy férfi! legmagasabb ember! szólnék, de fúlaszt a' sietés. Futottam, hogy tündöklő orczáidat megláthassam; már most látom, hogy, hogy – eléggé elsütött a' nap (félre) mi a' manó? be hasonlít a' fiamhoz?

FOKOS. Én is szólnék, uram, de a' komám letiltott, pedig szívem tele van én vagyok az udvarbiró. (letérdelnek)

Mátyás királyi pompában, Upor, kíséret.

MÁTYÁS. (Miksa elébe áll, a' többiek térdelve, kis szünet) No melyik itt a' király?

MIKSA. A' mint látom kettőnk közül egyiknek kell lenni. (letérdel) Uram, megbocsáss, én nem tudom hol vagyok, az éjjel varázsszekerekbe kelle jutnom, hogy a' tündér játékba illy csodáson szövdém –

VIDOR. Kulacsból nyeléd-el, földi, a' boszorkányokat 's boszújokban azok királlyá változtattak. Szálj-le a' magosról, aludd-ki magad' 's holnap tisztábban látsz.

MIKSA. Bocsánat, felséges uram! az este elmaradtam a' kísérettől hogy még az éjjel a' szomszéd faluban apámat meglephessem.

LUDAS. Ez utóbb is az én fiam lesz.

MÁTYÁS. 'S a' tűz mellet téged' lepett-meg egy tündér. Kelj-föl! Jó kedvem 's a' játék, mellyet szerzél, botlásodat most elnézetik velem 's hogy több varázslatok ezentul kíséretemből ki ne szakasszanak, fogadd e' fő tündért 's légy vele hasznos polgár.

LUDAS. Uram! 's méltó e' különös kegyelemre az én fiam?

MÁTYÁS. Még seregemben volt vitézi kötelességének megfelelt, azért most szabadon bocsátom. Fokos, fogadd-el fiadnak ez ifjat, 's hűségéért szálljon-át rá nemességed, melly leányodban kihalt volna.

FOKOS. Hála, királyi kegyelmedért, nagy fejedelem! Értted éljen, haljon maradékom.

MÁTYÁS. (Juczihoz) Hát szép leány, te nem is szólsz rá semmit?

JUCZI. Szólnék biz én, de magam sem tudom még egészen, ki ez a' másik király?

MIKSA. Én vagyok Miksa a' kántor' fija. Ládd, én már megismertelek 's most királyom' kegyelméből mátkám vagy.

JUCZI. Miksa? hát hűtelennek sem kell lenni most már, lám elébb majd elcsábítottál.

MIKSA. Te meg engem, de hivatásunk csak hűségünket bizonyította.

VIDOR. Hát nekem mit adsz, komám? én is sokat fáradtam veled az éjjel.

MÁTYÁS. Láttad, hogy egész nap jó kedvem volt, kell e ennél több jutalom?

VIDOR. Űm – köszönöm nagy lelkűségedet, komám! de vele jól nem lakom. Ez csak olyan, hogy mutassuk-rneg az éhesnek mikor eszünk; aztán ha jól nem lakik vele keressen kenyeret máshol. De megboszúlom. Mint bolond egész éjjel virasztottam, holnap pedig mig te a' farkasokat űzöd, komám, én mint okos kedvemre aluszom; 's hogy mai kegyelmedet vissza szolgáljam; ha álmomban farkast látok megemlegetlek.

(a' kárpit lefordul.)

Kovács Pál.

LEMONDÁS.

Vedd e' gyűrűt, ifju, vedd
'S véle vissza lángszived',
Lángszived', melly tisztán ége,
Mint a' hajnal' fényessége.
Öld-meg hű szerelmedet,
Más birandja eskümet;
Oltárhoz más fog vezetni,
Légy boldog, tanulj feledni.
A' jövőndő bájvilág
Gyász lett 's néma pusztaság.
Nincs olly csillag a' nagy égen,
Melly egy sűgárt adna nékem.

Fonjatok szép koszorút,
Fonjatok, leánykák!
Halvány rózsaszál legyen
Benne 's rozmarín-ág.
Rozmarín, nászpompa-ág;
Halvány rózsa, sírvirág.
Bús bokréta illik ahhoz
'S gyász halotti ének,
A' kiben meghaltanak
Vágy és szívremények.

Bajza.

A' NÁNDORI TORONYŐR.

Hasztalanúl küzdött, nem tudta leverni fokáról
A' zászlós törököt Nándoron a' magyar űr.
„Vagy te ragadj engem, török, a' mélységbe magaddal,
Szóla, vagy én húzlak büszke jeleddel alá.”
'S egyszersmind megölelte merőn a' holdemelő tart
'S száz öli fenségről szirtek elébe bukott.

Vörösmarty.

FULLAJTÁROS VERS.

Míg mások nem nézvén szépre és illőre,
A' kobo' négy húrját leszegik kettőre,
'S könnyű taligácskán futnak a' mezőre:
Én, akármit mondjon a' bölcs és a' dőre,
Két lovat fogatok négyemhez előre
'S fullajtáros hintón hajtok a' tetőre.

A' kiben nincs erő a' nehéz munkára,
Tekintsen Phaëton' gyászos bukására,
'S ne vágyjon a' szárnyas paripa' hátára:
De a' kit meghata Pócsnak fénysugára
'S Apolló maga hitt szent szolgálatjára,
Megyen 's laurus-ágot szegdes homlokára.

Hattyúvá változva úgy száll az egeken,
Túl emelkedvén a' vad rengetegeken,
Mint a' sebes gálya fut a' tengereken.
Bámúl az elhagyott föld e' zengéseken,
Mint Pythagorás a' csengő kerekeken,
'S ha torka nem bírja tovább már – megnyekken.

Kazinczy.

HAJÓSDAL.

Szív életemnek vitorlája,
Hajtó szellőm a' szerelem;
Lobog ha ez fuvalt reája,
'S sziklán habon rohan velem.
Felhők 's vihar pályám' röptében;
'S mig engem e' veszély' körében
Ezer halál zug itt körül,
Sem ég sem föld nem könyörül.

Nem messze zöld dombok virulnak,
Virágzagot lehell a' part;
O ég! 's im a' habok simulnak,
Lengő vitorlám arra tart,
Te bájsziget' hű Kalypsója!
Im itt áll a vándor' hajója
Szélvész után a' rév előtt,
Szelíden, ah, fogadjad őt!

Kölcsey.

VESELÉNYI FERENCZ SZÉCSI MÁRIÁNAK

Szécsiek' éke, Murány' hős asszonya, Mária! üdvöt
Tábori színéből küld Veselényi neked.
Fognád vélni talán, hogy gőgös harczy dagállal
Szándékkzik levelem mondni fejedre veszélyt;
Vagy hogy erős hadaim' számát sokasítva szivedbe
Kétes csüggedezést hinteni vágyakodom.
A' vak rettegetés lehet ostora gyáva kebelnek;
Tetre tekint, 's hiu szót semmibe hajt az erős.
Özvegye Betlennek ragyogóbb hírére közöttünk,
'S gyöngye nemét haladó bátor erőre nagyobb:
Hogysem kit kijelelt és meghaladásra tökélett
Pályafutásától elfenyegessen ige.
Égbe kelő sziklán fellengez vára Muránynak,
'S lábait izgágás bércz-sor övedzi körül.
A' tüzes álgyu tekék fáradvá lehullnak alája,
'S büszke kacagtában nézi az ormi vitéz.
Vannak ugyan hadaim, láthatd a' bástyatetőről
A' kies alvölgyben pözsgeni sátrók alatt,
Harczra keményültek mindannyin, 's készek egyenlőn
Győzni, vagy elszántan vészbe rohanni velem:
De nem az ütközetek' rongáló lelke, szelídebb
Isten' jótékony karja vezérli kezem'.
Mint vagyon, úgy szólok, 's egyebet nem mondok igaznál,
Óh ne vonatkozzál venni kegyedbe szavam!
Tegnapi alkonyaton, miután vizsgálva bejártam
Harczosimat, vonulék tábori színem alá.
A' hűvös esti lebel fris szárnyakon ingva csapongott,
'S a' szép völgyi vidék illatözönbe vegyült,
Eljött már az üdő, melly aggó nappali gondban
Fáradt elméket szunnyadozásra bocsát.
Én nehezült főmet pánczélkönyökömre nyugosztván
Néma tünődéssel búba merülten ülék.
El nem mellőzöm, mert ollyha könyűzni dicső tett,
Bús arcomra szakadt a' könyük' árja sűrűn.
„Istenem, így nyögtem, mi gonosszal bánthata téged'
A' magyar annyira, hogy szüntelen átkod üzi?
E' szép földre hozád – legyen áldás érte nevednek –
Ám sok irígy szemeket rajta legelni hagyál.
Kelnek örökségként új ellenségi, barátot,
A' ki valódi javán lenne, keresve keres.
A' vérszomjú pogány behatott lelkébe hazánkknak,
'S rajtunk, már másfél százada, csörget igát.

Romlik az ősi nemes lélek, korcs vérü töröktől
Méhbe fogad keverék magzatot a' honi nő.
Őlt idegen köntöst cziczomára cserélve vitézi
Öltözetét némelly, szenved az ősi szokás.
A' kis számu magyar fogyton fogy, harcz öli részét,
Több hurczoltatik-el messze hazákba rabúl.
És ha kiket kémelt ekkéig az ellen erőszak,
'S a' haza még bennök látna parányi reményt:
A' vad visszavonás' vérszellemé veszteni össze,
Haj nem borzad aczélt fenni magyarra magyar.
Bojtani nem szünik őt, 's örvendez titkon az ozman,
A' magyarok' romján rakja hatalma' falát.
Mellemet ím én is most e' pánczéلبa szorítom,
Rézsisak ül fejemen, 's oldalam' őrzi aczél.
Zúgnak ezer daliák itt a' völgyeknek ölében
Bőszülten várván, hogy viadalra vigyem.
Forr a' várra dühök, forr hadnépére haragjok,
'S valljon milly had az ott? vélők egy ajku magyar."
Illyen gondolatok szaggatták keblemet, és már
Mentül elébb viadalt kezdeni szánva valék.
Mert meggyőződém igazáról minnen ügyünknek,
Ügy akará tisztem, 's a' fejedelmi parancs.
De – hiteles dolgot mondok – hogy kardot emelni
Nyúla kezem, bágyadt, 's lankada minden erőm.
Szándokom oszla, miként álom' játéki, hiúvá,
'S bár viszonzva vonám, hűlt hüvelyébe vasam.
'S íme, szelíd halavány fénytől csillámlani kezde
Tábori színfedelem, mécsi világom aludt.
Mint vékony ködalak lebegett szemeimnek előtte
A' szárnyas szerelem, 's vonta mosolygva ivét,
'S hogy mosolyogva reám kilövé, lágy szellemi hangon
Rózsás ajkairól így rebegette szavát:
„Büszke vezér, szüntesd haragod', rokonidra dühödni
Míg lehet, óvd magadat, vesd hüvelyébe vasad'.
Vétek erőszakkal, 's vad lelkek' durva sajátja
Üznöd ügyet, mig van végzened útat egyébb."
Eltűnt a' kegyalak, 's mi tevőnek kellene lennem,
Hallgata bár, de hagyá sejtennem, a' mit akart.
Más színben rémlik-fel előttem azóta Murányvár,
Készületim szűnnek, nincs viadalra szívem.
Tábori színemhez járnak sürgetni vitézim,
'S várakozásomnak nem tudom adni okát,
Van, ki gyalázólag több izben rajtam üt és fedd:
„Mekkorig alszol még, nyűlszívü, gyáva vezér?"
'S én hallgatva türöm, mert nem mindenkinek üdvös
Titkot vallni, van az, Mária, tartva neked.

Betlen' hunyta után mihelyest gyász özvegyi fátvolt
 Öltöttél, kezdett érted epedni szivem.
 Győzni tudék még is hevenem, 's illet vala nőmért
 Nékem is özvegynek gyászba vonulni tovább.
 Mérséklette az is tüzetem, hogy büszke vitézként
 Átallék pártos hölgynek esengni vezér.
 Hajh, de különben lőn, feltétem gyöngé fűszálként
 Ellenfélre hajult, 's vissza kihajtja megint?
 Földhöz alázva simult a' bajnoki büszke tekintet,
 Csendesül a' külharcz, dúl zivatarja belül,
 Még is csillámlik lelkemnek némü reménye,
 A' sebet isten üté, enyhet is isten adand.
 És ha magyar népét immég méltatja kegyére,
 'S róla egészen nem vette-le gyámkezeit:
 Útra vezet bennünk, mellyen megegyezve magunkban
 Vérontás nélkül czélra futamni fogunk.
 Már az utat kiszegé, szerelemnek mennyei útát,
 Kezdeté bár tövises, rajta haladni gyönyör.
 Nincs szándékomban, nem is illik, mondni magamról
 Holmi tulajdonokat, hogy kebeledbe fogadj.
 Régi nemes vérem' miokért említsem? elődid'
 Fénye, dicső férjed vetne reája homályt.
 Nincsen kedvem előszámlálnom termetem ékeit,
 Ki vetekedhetnék, kelleme éke, veled?
 És ha nevet szerzett harcban Veselényi, nem áll e
 Mária, Szécsi-faj, a' férfi vitézek előtt?
 Hallgatok illyekkel, butaság unszolni szerelmet,
 Nem tud erőszakot az, 's megy, hova kénye viszi.
 De szabad esdekelő szívvél járulni elébe,
 Ő hiv imádókat venni kegyébe szeret,
 Zaj nélkül folytatja művét, hódítgat igába
 'S rózsás lánczaival tart-le kötözve erőst;
 Elragad olykor ugyan, 's zabolátlan kénye veszélybe
 Dönthet nemzeteket, hajdani Trója tanúnk.
 Ám de hasonlatlan viszony áll, oh, Mária köztünk,
 Nem mint állt Paris, és helleni hölgye között.
 Az vendégi jogot sértvén férjt foszta nejétől;
 Özvegyet én özvegy vágyok ölelni nejül.
 Végromlásra jutott Helénáért vára Priamnak,
 'S a' görögöknek okot mennyi veszélyre adott:
 A' mi kötésünk megkímélleni fogna rokonvért,
 'S egy testté, mint kell lennie, lenne magyar.
 Vagy véled, fog válni talán szennyére nevednek,
 Hogy Rákóczi' hadát árulod áru gyanánt?
 Egy haza szült bennünk, 's nem szégyen e áruba venni,
 Hogy ha bocsánattal honfiu honfit ölel?

Higj nekem, istennek szeme néz még árva hazánkra,
'S visszavonásból fog béke derülni reánk,
Csak mi szerencsénket fordítani javunkra ne késsünk,
'S jók valahára legyünk fogni baráti kezét.
Szolgámban bízzál, titkot közöl ő csak urával,
Vajha nekem kedvest közleni jőne hamar.
Függ alkalmas üdőt 's helyet elrendelni tetőled
Egymással bővebb értekezésre valót.
Égek válaszodért, 's szívemet gerjeszti remény, hogy
Nem hagysz függőben, 's szándokod' értne adod.

SZÉCSI MÁRIA VESELÉNYI FERENCZNEK.

Van, van gondviselés, vaktában semmi nem áll fen
A' nap alatt, isten néz, Veselényi reánk.
Bölcsen elintéz ő mindent fenséges egében,
És ki merészelné ellene szegni magát?
Intésére csodát mivel a' természeti rendszer,
'S két külön indulatot titkos erővel egyít.
Gondolhattam e azt, mikor e' vár száll vala részint
Kormányzásom alá esni mi fogna velem?
Büszke tökélettel fektében bízva Muráynak
Hányszor feltettem, védni halálba' fogom.
Hányszor alá nézvén gyúladt a' völgyi seregre
Ellenséges erőm, és Veselényi reád.
Nem vagyok, a' ki valék már! Isten akarta különben
Tett fogadalmimtól elmene kedvem, erőm.
Mint a' nyári ború, melly hord villámot ölében
'S a' bérczek' tetején vésszel ijesztve morog,
Elszakadoz lassan, megcsendesül égi haragja,
'S völgyeket enyhítő permetegével itat;
A' napnak sugarit sem tiltja lövellni reájok,
'S a' mélységen alatt a' hegyek árnya lebeg:
A' harczfergeteget úgy láttam oszolni Murányról,
Keblemet úgy sejtém hajlani béke felé.
Vizsgáló szemeim vágytak mulatozni szünetlen
A' völgybéli hadon, 's arczomon égé könnyü.
Nyugtalanul kezdem a' bástyatetőre gyakorta
Fel-felmenve körülkémleni, merre lehetsz.
Hogyha szemem nem lelt gondoltam: „tartja tanácsát
Tábori színében most Veselényi reám.”
És ha kivettelek a' völgyben közepette hadadnak,

„Már rohanást intéz,” búa merülve nyögém.
„Tedd-el, tedd vasadat hüvelyébe nyugodni kegyetlen,
Érted gyúl, kire most kardot emelni sietsz,
Érted gyúl, de utat nem lel kijelentni szerelmét,
Vagy nyugalomban nem látod e lenni Murányt?”
Így epedék, miüdön leveled’ kezeimbe tanútlan
Embered által adá a’ leleményes eszű.
A’ kedves sorokat hév csókjaim’ ezre tetézte,
„Szép rendek! rebegém, kedvesem írta betűk!”
Olvasván letevém, ismét átnézni vevém-fel
Összetevém, de megint vágya reája szemem.
És tartalma felül magamat hogy kérdeni kezdem,
Annyi tekintet után állt habozólag eszem.
Nem nyugovék vágyam, több ízben függé figyelmem
Rajta, ’s midőn ugyan azt benne viszonzva lelém;
Illették ajakim, ’s könnyüim’ bő árja szakadt rá,
A’ váratlan öröm’ cseppjei voltak azok.
Csillapodék kebelem’, ’s elmém’ habozása, de más gond
Támadá-fel bennem, ’s kínzani kezde megint.
„Hátha, tünődém így, hadicsel költötte levél ez,
’S ejteni törbe akar csak Veselényi vele?
Hátha lecsalván majd váromból gyáva madárként
Lépedről szerelem visz diadalmi rabul?
Nem, még sem lehet ez; magyar ő, ’s Veselényi nem álnok,
Harczimezön kívül ejteni törbe tilos.
És mi dicsőségül válhatnék hősi nevének,
Hogy nőt, félvén őt’ harczban, orozva fogott?”
Érje akármi fejem, de megyek sorsomnak elébe,
A’ szerelem bátor, ’s ellene víni nehéz.
Védi Murányt szoros őrizet, Rákóczi’ hadának
Nagyjai intézik benne az öröket el.
Kulcsait a’ várnak néném’ teremébe takarja
A’ kapus esténként, nincs közösülni utam.
Még is, csak türelemmel légy, egyszerre találék;
Szót válthatni fogunk értekezésre valót.
Szombati alkony előtt egy hölgy kísérete mellett
Sétálást ürügyül adva lemenni fogok.
Üzni halászatot a’ pizstráng kedvelte patakban
Szóltam egyébkoron, ezt most is adandom okul.
Hol sűrű lombok közt kanyarúl neki váltva Tiszolcznak
A’ rejtett ösvény, járja csak olykor utas,
Szálás szikladarab gördült a’ bércei tetőről
A’ csermelybe alá, ’s messze kitolja vizét,
Régi mohos szirtlap boltot képezve hajul-ki
A’ víz’ medre felé, alja homályos üreg.
Ott leszek e’ biztos helyen a’ mondottam üdőben,

Óva tanúszemeket jőj Veselényim oda.
Karpereczet zárok levelembe fonottat aranyból,
Mellynek bízva hihetsz, van bele tűzve nevem.
Vajha te olly hévvel hozzám juthatni kívánnál,
Milly lángolva sovárg Mária jöttöd után.

Czuczor.

A' PUSZTA SÍR.

A' Duna' habjainál ki van itt a' kised üregben
Pusztán, 's omladozó hamvai jeltelenül?
Menj harsogva, folyam, seregét melly gyakran emeled!
A' diadalmast, menj 's zengi hadat álmaihoz.
'S ország! mellyet szerze, te légy az erősnek örök jel:
Népvezető Árpád' hamvai nyugszanak itt.

Vörösmarty.

ECHÓHOZ.

Sziklai lyány, hívlak! „Hívlak” felel aetheri hangod;
Ím jövök, ah de lakod' bús fala néma 's üres.
Sziklai lyány, hol vagy? remegő ajak a' mi reád vár,
'S hű karok és szerelem' mennyei lángja velek.
Csalfa! te rejtve maradsz; epedő rezgése szavadnak
Hév vala, 's kebled, mint szirti lakásod, hideg.

Kölcsey.

PRIVILEGIÁLT TESTAMENTOM

minden leányaim' számára.

Jean Paul után.

Egészséges koromban csekély hasznomat vettétek, gyermekeim, mivel mint tudós egész nap az olvasó széken ültem és írtam. A' könyvszerző hasonló egy bujdosó csillaghoz, melly azon emberekre nézve, kik rajta állanak, csak mocsáros sötét föld, azonban hogy a' távollévő planéta-olvasók körül fénylő csillagként kereng. Azért itten ezen halálos ágyamban

nyilatkoztatom-ki végakaratomat, mellynek első akaratotokká kell lenni és azzá is lehet; 's főképen mivel most alig fogtok ellent mondani, jól tudván, hogy süket fülem nem hall benneteket lent a' sírban.

Ha talán most össze akarnátok ülni és meghatározni, mellyikteken akart gúnyolódó atyátok a' legközségesebb testamentomi rendelések alatt darázs-csípést ejteni, a' jó Zsuzsikán vagy Nellikén, Boriskán e vagy Pirin, Lillácskán vagy Esztikén e? gondoljátok-meg, az isten' szerelméért, gyermekeim! hogy még világon sem vagytok, és hogy csupán rajtam áll ha olyannak nem képzellek benneteket a' millyennek szeretnélek. A' testáló és örökösök már a' római jog szerint is egy személynek tekintetnek: mennyivel inkább, ha még mindnyájan egy koponya alatt tartózkodnak.

Azért is azt rendelem: – de ne tegyetek-fel* nagyobb rendet egy olyan ember felől**, ki testamentomát teszi, mint a' millyen leveleitekben szokott uralkodni – e l ő s z ő r hogy anyátokra üssetek és jövőendőben azt higyétek, hogy nincsen olly remek mű, melly egy nő lángeszének 's izletének nagyobb becsületére válnék és a' mellyen naponként kellene javíthatnia, csinosgatnia mint leánya. Az atya nem ér reá, mert egész nap kisebb műveket reszelget p. o. testamentomokat leányai' számára.

T o v á b b á azt rendelem hogy lassan és halkkal járjatok – kivált közhelyeken, hol csak a' zavarban lévő leány szalad – és szinte úgy is beszéljete, mivel a' leányhoz és harmonicához csak adagiók illenek. Óvakodjatok a' homéri kaczagástól is, mivel az erős és sokáig tartó nevetés a' szép fejet nem csak eldiszteleníti hanem valósággal meg is részegíti. Nemeteket, mivel mindég mértékletes, 's mivel vékony és rezgő idegeinek pókháló-szövedéke minden szálaival együtt könnyen mozgásba jó, minden erős gerjedelemnek szertelenül el kell töltenie és legyőznie. A' mivelődés' kése, melly legjobb nyírlevünket lecsapolja duzzadó szegfű bimbótokat csupán dicső kifejtésre metszi-fel.

Eszetekben tartsátok mindég azon szót mellyet atyátok halálos ágyából monda: a' legártatlanabb enyelgés is vétkessé válhatik ismételés által. Testamentomi akaratom az, hogy egy negyed órában egy csóknál többet el ne fogadjatok, mellynek azonban nem szabad egy egész negyedig tartani. Nem tudjátok ti, hogy az én nemem, mellyet a' ti nem-mel teljes első és igen-nel teljes későbbi szerelmek közötti rendes különbség egészen megzavar, együgyűségből vagy nagyon hideg, vagy nagyon meleg lesz. Higyetek szíveteknek, de soha se nyavalyás idegeiteknek; ah, a' legszebb és legszebb érzelmek mellett is úgy járt sok mostoha testvértek erős akarat' és egészség' hiánya miatt mint a' mexikóiak, kiknek, mivel csak lágy aranyok volt vasok pedig nem, a' spanyolok által megkellett magokat hódíttatni hagyniok.

Vessetek-ki minden szép lelket és szép testet, melly gyakran katonatiszt ruhában jár, főképen ha mindketten felesek és egy darabot tesznek, a' házból, mellyben leányotok van. Tíz román nem olly veszedelmes mint egy románíró. De az életírók bemehetnek.

Egészségem' napjaiban mindent, még a' szép szót is, szivesebben vettétek. Általában a' nő nehezebben változtatja-meg véleményeit mint a' férfi, mivel amaz őket érzelmekre és nézetekre építi, emez pedig inkább következtetésekre és gyakran mások' szavára; és mivel a' férfiak' állításai sokszor csak fogadott gyermekek, az asszonyokéi pedig sajátjaik. A' tieitek eleven érzemények, mellyek semmi okoskodásnak sem engednek, hanem csak az időhöz, vagy ha legrovidebben kell megtörténnie, egy más élénk érzeményhez közelítenek. A' mellett különös tehetséggel birtok előbbi érzelmeiteket az uralkodók miatt elfelejteni, a' mi által csalhatatlan- 's változhatatlanságotk' szép érzését nyertek; valamint ismerek gyenge emlékezetű embereket,

* tegyefek-fel

** telől

kik ezt soha sem vették észre, csupán azért, mivel azon eseteket nem tudták eszökben megtartani a' mikor valamit meg nem tartottak.

Mennyei gyermekeim! az előbbi testamentomi rendelést egy codicillusban ismételnem kell, olly fontosnak 's nehéznek tetszik az előttem. Hiszem, hogy ti szívesen hajtánátok okokra, ha magatokat, a' mit csak atyáitok tehetnek, mint egy mozaik-képet ketté vágván megkettőztethetnétek és mint a' ti én-tek' iker vagy tej-testvérét előtökbe állíthatnátok 's szemlélhetnétek; de hisz azt nem tehetitek. Ti minden szívet elolvastok, csak olvasó szíveteket nem. Pedig az embernek szükséges, a' mit ti nem tesztek, hogy magát meggyógyítsa és fen tartsa; 's egyáltalában magát gyakorta nagyon keményen és szorosan megkérde: „Mit akarsz tulajdonképen?” mivel némelykor tíz érzélem is elbú egymás megé mint a' gyermekek, és az utolsó nem akar szólni. Csak egy példát, kedveseim, nem tudtok e olyant, hogy egy igen jó leány ömledézve és részegülten csüggött mindétig a' holdon és csillagos égen, csak a' házasságban nem? Bizony én tudom hogyan van és nem veszem balúl; de legyen szabad szívet a' düsseldorf-i szent Jánoshoz hasonlítanom. Előbb a' galériában egy csinos vízfestékű tájkép függött minden zaj nélkül. Történetből ezen orbis pictus' inspectora es Maireje egyszer ezen darabon csinosgatni és dörgölgetni akara, midőn egyszerre alóla egy másik képnek karja tűnt-elő. Tovább vakargata; és végtére a' tájképből az olajban festett egész szent János elő szökött, ki szint olly híressé lőn. Ha az ember némely asszonyi szívből a' Claude-Lorrainokat vizsgálná és végtére levakarná, nem találna e a' szép természet alatt egy szép Jánost, vagy szép Jancsit – vagy Jeant vagy Jakot? szóljatok, ti jámborok!

Az is végakaratom, hogy barátnéitoknak ne olly nehezen bocsássatok-meg és barátitoknak ne olly könnyen. Ezek előtt semmi sem óv úgy meg benneteket – valamint minket is – a' megbántásoktól, mint az a' bizonyosság, hogy ezek el nem engedtetnek. A' barátnéval való béküléskor soha se fogasson csak az idő kezét veletek, hanem a' szorongás és merészség; nem közelítve és történetesen, hanem zajjal és sírva és egyszerre: mert másként a' felmelegedésbe által viszitek a' hosszas elhűlést.

Ne szóljatok egy szót is a' politicáról, tudva van jól micsoda idegen borjún szántotok, vagy melly arany borju körül tánczoltok. Kerüljétek a' püspökökként a' harczok' vérét hasonlatlanúl a' szűnyogokhoz, mellyek közül csak a' nők szíják azt. Ha tudjátok, hogy francia ország szabaddá lett, elég, és több mint a' mit magam tudok.

Az rettegési atyákat utolsó órájában, hogy szép munkái által egy élet-arkádiát sejte teremteni fejetekben, mellyben sem konyha, sem gyermekszoba, sem mosónap, hanem csak egy gyönyörű ég van és alatta egy szép pásztor, ki addig térdepel míg haja ki nem hull. Testáló nem tehet róla, ha ti poetai virágokat, mint a' hagymáz betegek az ágy-karpi't virágait, élő és járó lényekké tesztek. Panaszkodtok nemetek' mechanicus munkáiról nem tekintvén arra, hogy az enyémnek is szint annyi van szebb nevek alatt. A' törvényszobát a' mosóházától, a' kiadó hivatalt a' konyhától, vagy az iskolát a' gyermekszobától semmiben sem látom különbözni, mint abban, hogy nektek jobb dolgotok van, mivel a' mi fogházainkban a' fej, a' tieitekben csak a' kezek vagynak a' dolgozó vaskarikára verve. Mert ha csak szellemetek a' testet a' varró rámanál¹³⁵ vagy tűzhelynél hagyja, ki akadályozza azt, hogy egyik kastély' tetejéről a' másikra, egyik daphnei liget' sudaráról a' másikra röpdessen, és végre kies elysioni virányra szálljon? És nem jutott e nektek élettavas a' társas örömeikkel és szép álmakkal teljes szűzi farniente-vel együtt, míg kikeletünket iskolákban, auditóriumokban, in clinico, relatorio, repetitorio, stilistico

¹³⁵ rámanál

görcsbeesve kell elszántanunk és elvetnünk? És nem sétáltatok e ti virágos mesgyéken, míg mi ben a' fekete a' fekete barázdán ekét és boronát forgattunk?

A' házaspár úgy fussa-meg pályáját, mint a' nap és új hold, mellyek egymással kelnek járnak. Mert ámbár Phöbus ragyog és éget, és Luna a' világ felé csak homályos oldalát fordítja, Phöbus felé pedig a' világot, még is jobban vonz magához mint ő, és felgerjeszti a' vizeket, és elhatározza az időt, a' nevedést és tenyészetet. Nem örömet emeltem e' hasonlatban magunkat férfiakat Phöbusokká.

Mivel most mint testáló nem sokára vánkosomeon elveszek és még is előbb be kell zárnom privilegiált testamentomomat, 's mivel a' tolduló tárgyak miatt nem tudom hol szünjem-meg: azért mindenütt meg kell szünhetnem, tehát itt is. Igaz, hogy még ezer testamentomi rendeltést tehetnék, még azt is rendelhetném: őrizkedjete a' gazdag és törvényadó öltözetű, ha nemeteket a' gyűlölség' eczetágyává nem akarjátok tenni, és magatokat a' rágalomnak paprikájával behintetni. Tiltsátok-el leányaitokat a' cselédekkel való beszélgetéstől, melly nekik legalább mint a' bojtorján őszi sétálás közben azon vesződséget szerzi, hogy ruhájok aljáról letép-jék. Ugy beszéljete barátnéitokkal mintha férfi hallaná 's egy ifjúval úgy mintha barátnéitok is ott volnának. Újdon-új ruhával soha se jelenjete-meg legelőször közhelyen, mivel a' zavarodás, vagy egy új elsőbbség' érzete a' gőg' színét veszi-fel. Tartsátok testeteket egy üvegszekrényben lévő szent testnek, lelketek' és rényetek' egy részének és magatokat tarka babnak, mellynek héja is bele is pompás, holott mi, mint az úgy nevezett disznóbab, csak tápláló belünkkel vagyunk fazékba és tálba valók. Ne hallgassatok mindég a férfiak' beszélgetése közben, és ne beszéljete örökké az asszonyokéban. Ne dicsérjete és ne gáncsoljate bennünket tüzesen, tanuljatek atyátoktól erős lélekkel uralkodni cselédeiteken, 'stb. A' mint mondtam, mind ezt és még többet is rendelhetnék testamentomomban, de nem érném végét 's hosszabb lenne mint az ó és új testamentom. Ez pedig mint minden római végintézet törvény gyanánt tartassék-meg; és így éljete olly vígan mint én innen elmegyek.

É k e s c o d i c i l l u s : Hallgassatok okokra, aranyom gyermekeim! – Actum ut supra.

Tarnai György.

ALKONYI DAL.

Nyöge kél az esti szellet
Balzamillat szárnyain,
Csolnakom száll a' part mellett
Csörgő víznek hajbain;
Csillag 's hold a' viz' tükrében,
Zöld erdő partja' mentében,
Bokrain száz rózsa leng,
Philomela köztök zeng.

Csattogó bájhangozatja
Mint ezüst hab ömledez,
Lényem' minden gondolatja
Lágy érzésben sülyedez;

Szívem habzik mint az ének
'S cseppje hő szemem' könyének
Vízen, parton, erdőn túl
Ismeretlen tárgyért hull.

Ég! óh sátorod' pompáján
Merre vonz a' messzeség?
Leng egy csillag nyúgot' táján,
Melly ott rózsaszínben ég?
Csillaga a' szerelemnek!
Habja mért dagad keblemnek?
Hozzád mért gyujt illy erő?
Idvesség tán tőled jó?

Kölcsey.

CSÁK, SZOMORÚJÁTÉK.

Kisfaludy Károlytól.

Fölkele Csák 's nagy lelke' szavait maga zúgta, hogy írának,
'S a' költő azokat jegyzeni kezdte hiven;
De bele fáradt a' félisteni műbe 's azóta
Csák komor és hallgat kedvese' hamvainál.

Vörösmarty.

A' CSALATKOZOTT.

Felbájolt engemet
Ifjú korom' vezére,
A' szép ajkú öröm,
Tavaszló zöld hegyére.
Felettem nyitva volt
Egy kedves, boldog ég
'S ott függve szemeim
Felhőt nem sejtheték.

De míg a' csillagok'
Szelíd téréen mulattam,
A' tenger száz dühös
Hullámot hányt alattam.

'S egyszerre bús vihar
Rázá-fel lelkemet,
'S legott a' rózsabércz
Velem lesúlyedett.

'S im zápor' és szelek'
'S im örvény' közepette,
Könyetlen nézni tud
Az a' ki ezt tehette. –
Esketlek istenidre
Imádott égi lény!
Szánj-meg 's nyujts védelemkart
E' vészek' tengerén.

Makáry.

HOZZÁ.

Ha jössz lángok emésztének,
Ha mégy kinok öldöklenek;
Létem csak gyötrelem.
Jőj és ne menj 's napom virad;
Vagy menj 's ne jőj, úgy nyugtomat
Siromba' meglelem.

Bajza.

JAJ, BE BOLDOG VAGYOK ÉN!

Sokan vannak, úgy hiszem, kik a' szenvedés' izzó tüzén heverve: örömrózsafényben látszanak a' világ előtt nyugonni; vagy, hogy szokottabb képben fejezzem-ki magam; kik felől, midőn őket úgy szúrja a' tövis, hogy lábokat kinos-kénytelen rángatják 's emelgetik, egy szívvvel szájjal ezt mondja a' község: „fürge tánczos! bár egy pillantatig volna nyugta!” –

De hiszem azt is, hogy mind ezen boldogoknak-tetsző boldogtalanoknak édes magam lehetnék vezérök, kolomposok. És így nem fogja talán senki hiúságra magyarázni tőlem, ha itt, épületére minden olvasómnak, 's vigasztalására bajtársaimnak egy pár futó rajzot fogok éltemből közleni. Teljes biographiát nem irok, mert hiszem biographiánk már merő, szemtelen hizelkedésekké váltanak, melyekben a' tömjén füstölővel együtt üttetik a' tisztelt-fűhöz fához.

Még minekelőtte születtem – de nem kell e itt jó előre kitennem születésem' helyét is, mert ki tudja? nem válik e még, ha jeles nem is, legalább híres, nevezetes ember belőlem, kinek egykor szinte biographusai lehetnek? – de megvallom: ezt a' kérdést csak azért teszem itt magamhoz, hogy egy másikat tehessek szintezen tárgyban olvasóimhoz, t. i. azt, ha illik e hozzánk magya-

rokhoz, valamely nagy ember' hazánkban világra jöttével még akkor is fennen dicsekednünk, midőn annak kiképzésére semmit, egy máknyit sem tettünk? ha illik e göggel ezt mondanunk: „ez a' festő, ez a' hangmivész, ez a' szobrász magyarok voltak!” holott bátran mondhatja a' külföld: „maradt volna csak nálatok; ne tanult volna csak köztünk A-tól fogva Zs-ig: bizony zsindefestő, csapszékdalos, s kövezetrakó vált volna belőle.” – Mi érdeme van abban az országnak, hogy az árva szülöttnek földet ad, melyre fölléphessen, a' mit Afrika' sivatagjain is megtalál az ember, megtalál honunkban a' barom? – Azonban, ez a' kérdés nem tartozik ide, s én nem érintve többé, csak azt említem, a' minél kezdtem, hogy minekelőtte még születném, már az egész város boldognak kiáltott, „mert pénzes nagybátyjának” ugymond „a' fukar agg legénynek reá száll öröke.”

Valóban az én gazdag nagybátyám megtevé irántam azt, mit szegény szüléim nem tehettek vala, s tizenhét esztendő koromig minden művészetben és tudományokban a' legnagyobb gonddal neveltetett; s' olly annyira meglegedettnek mutatá magát szorgalmammal, hogy a' világ már már kezeim között látá örökségem', s' boldognak valla, mert gazdag és boldog a' világ' szókönyvében – itt eszembe jut, hogy ugyan jó volna, ha egy tökéletes magyar szókönyvvél is bírnánk; mert sok a' magyar, a' ki szeretne magyarul is tudni, s' minden vigasztalása egy jó szótár' nemléte felett csak az, hogy hiszen még használható grammatikánk sincsen – a' világ' szókönyvében ugyan egyet jelent.

Ekkor elkezde a' bátyám szarvasbőr keztyűje helyett nyomott, vékony szattyánba siklani, a' Hasznos Multságokban, – melly levél most is, épen mint ez előtt, azon egyetlen újság kávéházainkban, mellyhez minden órán hozzá lehet jutni – az első lap helyett a' végsőre ütni, s' itt olly vizsgán keresni szert a' hajkihullás ellen, mint hajdan a' legújabb, legmódosabb fodorító lakát, szintolly hévvel olvasni a' bőr' restauratiojáról szóló recipét, mint hajdan egészen más restaurateurök' recipe sorocskáit; rövidebbre vevé megszokott whist óráit, s' legfelebb estve, vagy korán reggel szívott egy kis pipát; szóval, elkezde a' bátyám leány után járni, s' vége az lett, a' mi rendszerint magának a' szerelemnek is vége: megházasodott. Neje tizennyolcz, maga hetven esztendő és féltékeny: természetes, hogy a' szép asszony rövid időn betegségbe be, s' én az örökségből kiestem.

Mi nehezen esett szegény szívemnek ez a' változás, nem lehet kimondanom. Csak most tudok azon örvesteni, hogy legalább tizenhét esztendő koromig úri nevelést vevék; mert ez által nem csak könnyű birtokába juthat az ész és szív legnemesb legdrágább kincseinek, hanem egyszersmind az a' simultság, az a' biztos és könnyű fellépés is járul a' szépre és mindenemű társaságba jó korán szoktatott ifjuhoz, melly mai világunkban fájdalom! az üres kobakot is előbbre tolja, holott a' szögös, idomtalan viselet a' való érdemnek, s' legszebb tehetségnek is ártalmára van. Nem mellőzhetem-el szomorú elváltozásomnak egy másik, igen jótevő hatását egész életemre; melly az, hogy a' hasznosabb ösméreték' valódi és mélyebb tanulására kénytetett. Tapasztalásunk mutatja, hogy gazdag nevendékeink a' tudománygyűjtésre egyedül alkalmas ifjui kornak eltűnő idejét csak annyiban használják rendszerint, hogy a' történetekből a' chronique scandaleuse, s' a' játékszini tánczosnék' biographiáin kívül más valami nem marad eszökben, experimentalis physicát egyedül a' champagni lév felett tartanak; statisticájok ama' négy hatalmas király' coeur, carreau, pique, trefle' neveit jegyzi-fel; numismaticát a' nehezen szerzett atyai tallérok' könnyű kidobásán gyakorolnak; a' philo-S o p h i á n a k csupán innenső, s' kétség kívül vonzóbb feléhez szítanak; astronomiához nem, de gastronomiához igen jól értenek; a' mathesis' pontos számolásait uzsorás hitelezőiktől tanulják; a' hazai törvénynek ama' két cikkelye „de liquido debito” s' „de usuraria pravitate” ragad csak – jobbára praxisból – reájok, s' legfelebb is az orvosokkal s' gyógyszeresekkel ereszkednek mélyebb ösmeretségbe.

Iskolámba egy nagy ur' gyermeke járt velem tele tehetséggel – a' mi a' magyarban nem ritka, de egyszersmind tele tunyasággal, – a' mi a' magyarban szinte nem ritka. Első eminens leszsz! ez volt az ösztön, melly engem lelkesíte, 's nem vala nálam senki szorgalmasabb. De im': megszólít egykor professorunk, 's kivallja előttem, hogy ő más módot nemes collegámat szorgalomra birni nem tud, hanemha engem legközelebb az oskolában megdicsér, 's kinyilatkoztatja, hogy ha más szorgalmasabb előmbé nem vág, első eminentiára fog méltatni. 'S úgy történt. Más nap mingyárt felszólít jó tanítom, elhalmoz dicséretekkel, 's nem feledi, hogy illy buzgalom mellett, mellynek mind eddig az oskolában párja nincs – az első eminensség' aranygyapját hihetőkép én fogom kivívni. Reám zudult az iskola örömradiással; boldognak szerencsésnek mondtak barátim 's irigyeim; de engem – engem a' bánat ölt, 's a' titkos bú, mert látva láttam kijátszattatásom, 's hogy lépcsőül kelle szolgálnom ellenemnek, ki tolatva általam ragadá fejére a' petreselymet, mellynek elnyerése engem büszkévé, boldoggá tesz vala.

Iskolai éveimben az a' megtisztelés éré szorgalmamat, hogy az universitás' előlölője, nem tudom melly ünnepi alkalommal, asztalához méltatott. A' boldog! kiálták ismét iskolatársaim, melly fényes, mi jól rakott asztalhoz ülteték! – A' fényes asztal! – Oh, ha látták volna, mint hültem fültem én ezek között a' fontos fényes urak között, kik úgy tetszett mind reám függeszték szemeiket, mellyekből én kinzó szánakozást, büszke gögöt, és hideg elmellőzést olvasék! 'S az ízes étkek! Hát tudtam én hogy' kell hozzá nyulnom ehhez a' szörnyhöz, mellyet ki nem vehettem, hal e, vagy hús, vagy éppen sütemény? 's nem nyeltem e le szinte szemkönyyezve egynéhány derék halszállkát, 's egy pár irtalmatlan galambszárcsontot, mivel nem merem újra tányéromra tenni? Nem nyomtam e le becsináltom' húsát illatos saucésza nélkül, hogy ezt az áhitottat kenyerem' bemártva váltig szörpölhessem? 's nem kapta-el a' huszár tányéromat éppen azon perczben, midőn jobbommal a' villát, balommal a' legelső falatot szorítám kezembe? 's melly tantalus-kint kelle kiáltanom a' spárgáknál, akkor és most is legkedvesb étkemnél! halmozva rakám-meg tányéromat a' legédesb, legvastagabbakkal, áhítva eredet-meg inynedvem utánok; de mikép viszem már számba ezeket a' két rőfnyi gyíkokat, hogy se ruhám' se szorosan mellettem ülő szomszédomat le ne csepegtessem? Enni, vagy nem enni! ez lőn itt a' kérdés. Enni, mert ehethém! ez lőn reá a' válasz; ugy is a' rákokon, szinte kedves ételen az elébb kiadtam nem bizván felnyithatásokhoz. Megfogom tehát a' hosszan ingadozó szálat izmosabb tövénél, kikerülök jó messze a' jobb könyökömmel, 's mintha tányéromat akarnám lenyelni olly tág száját nyitok-ki: – de a' remegés, 's a' kapkodás, és motozó szomszédom'bökései hol oromhoz, hol ajkaimhoz, hol ismét arcomhoz csapkodák az ingó csucsocskát, 's pirulva, csaknem sirva boszúmban le kellett tennem az ízes falatot, felhagynom az egész étellel – hogy a' vajfoltokat képemről letörölhessem. Végezetül hozák a' sötétké csészét; ez, azt hittem, a' kávé 's mohón nyelém a' – szájöblítő vizet, emésztőül a' durva halszállkára, 's az égető galambszárcsontokra! O ebéd! o boldog, 's irigylet-érdemlő lakozás! –

Később, talán Kisfaludyt imádtomban, egy pár dal-alakú versecskét találtam öszverakni, 's poeta lett az én nevem; mert nálunk mindenki megkapja 's meg is kívánja e' nevezetet, ki s á g r a s á g o t , ' s a l a k r a s a l a k o t tud rímelni, 's ha a' szent berket mocsoktól és dűlásoktól ovó műbíró észére találja adni, hogy üres rimkohlás még nem poezis: ökörré, számárra fakad feleletében, 's jó, ha fokossal nem írja fejébe antikritikáját. Te boldog, mondának jó barátim, neked a' költés' bája is hatalmadban van, a' Muza' bájszava is szól melletted: melly igen fog ez téged emelni, ajánlani! 'S én szinte kétségbe estem, a' dicsért versek miatt, sorsom felől. Mert itt is, amott is bekopogatva csekély hivatalért, csaknem mindenütt azon talpraesett és igen emberséges előítéletet találtam, hogy az a' fiatal ember, ki, habár szünetóráit is, versirogatásban 's több efféle excentricitásokban tölti, minden komolyabb – 's tréfa a' versírás?

– foglalatosságra képtelen, holott olyannak, ki félnapokat billárdnál 's kancsónál, féléjeket kártyánál 's oly helyen, melyet nevezni nem akarok, fecsérrel, tisztségre alkalmas voltáról senki sem kételkedett. Sőt az egyház' urai szegény nagyatyámnak, ki erővel kanonokká akart tenni, kereken kimondák, hogy ők, ha választaniok kell a' kettő között, inkább ostobát mint bölcsét, inkább szótalant mint költőt vesznek-fel magok közé.

Ugyancsak költői nevemnek kelle tulajdonítanom azt is, hogy egy hivatlan poetizáló aszszonyság egek! – óvjátok a' magyart a' civilizált világ' ezen ragályától; vagy adjátok inkább a' sárgaláz', 's a' Pestet* fogyató cholera' vad öldökletére! – a' literatori thére magához meghívott. Boldog, ezt mondák sokan, ki illy nagy nevű aszszonyság' széplelkű körében theázhatik! De engem, míg ez legújabb szomoru játékát olvasá, azon forró víztől, melyet theának, 's azon lágyemeleg víztől, melyet rosz versnek neveznek, 's a' számtalan elfojtott ásitozástól gyomorgörcs kezde megszállani, 's arczom lassanként oly kimondhatatlan fájdalomnak és szenvedésnek lön tüköre, hogy az olvasó költőné nem magyarázhatván a' tüneményt másra, minthogy szomorujátéka mélyen meghatott, midőn a' játék' hőse egyik szívrázó 's öngyilkolással végző monologjánál elfehéredni látta, ömledve felkiáltott: O te rokon, te érzékeny lélek! te reád hatok, te értesz engemet! 's én érzem, érzem, mi dagasztja olyl hévvel kebeled; látom képeden, minden vonásain!... Ekkor ezt susogák egymásnak a' jelenlévők „meglelte szerencsáját; egészen elbájolá az asszonyt; ennyi tettetés mellett bizonyosan nagy polczra fog hágni 's t. ef.” Ha tudták volna, mennyi erőködésbe került nekem, javalat' és csodálás' szavai helyett más valamit nem eresztetni-ki számon!

Minek tulajdonítsam azon bal esetet, mely erre a' concertben ért? – Belépek, 's dugva találom a' szálát. Hallanom lehetett a' musikát itt is; de az ember látni akarja a' hangot, és mindent, a' miről itélni, a' mit ösmerni kíván. Így én is a' vállakon keresztül lesém az éneket, 's ott, ott elől a' második padon egy ösmeretes, igen ösmeretes váll, nyak, fej tünik szemeimbe, 's ehhez közeledni elszánt akaratom. Döfve és döfetve, tolvá és tolatva 's, de csak lassudan, szidva és szidatva végre a' hullámokon keresztül én a' hős Leander imádott Herómhöz eljuték. Begyet eresztve sodortam bajuszomat, 's neszelék, hogy majd felé fordulva angyalarczán leshessem mennyemet, 's talán egy kedvező pillantatban ezt sugjam fülébe... ah, mennyieiek! mint egy meteorkő zuhan itt a' száznolczvan fontos szomszéd asszonság ölembé, kit a' hőségben ájulás fogott-el, 's engem a' leghihetetlenebb zavarba ejt. Fűttam, legyeztem, fel-felállítgattam: mind hasztalan; egy elkeseredett pillantat vala minden, a' mit elrémult hölgyemre vetheték, 's vissza ismét, két mázsa ölemben, a' hosszu, tömött útnak, melyet elébb oly bajjal, oly édes reménnyel nyitottam, – a' többé vissza nem jövendő! 'S voltak, kik akkor is boldognak sipegtek! „Ez” ugymond: protectiót fog neki szerezni; ilyen eset már többet felemelt; egy nagyságos aszszonyt czepelet-ki karjában! 's tb.”

Eszteideimmel nőtt szerencsétlenségem. Egy fiatal gróf titoknokának vőn. A' váras' legszébb polgárleánya volt a' gróf szerelme – mert vannak, kik azt hiszik: több szép leányt láttak a' polgárság mint a' felsőbb rendűek között; – de nemzetségi viszonyai a' legmélyebb titkolást parancslák. Beugrik egykor hozzám a' legelevenebb örömmel, 's „Barátom!” ugymond „dicső hírek! felséges újság! Tudja az ur, nekem nem szabad hölgyem előtt, vagy csak közelében is nyilván mutatkoznom; különben vége a' titoknak és nekem. Ugy de tudnom kell, mit mivel az angyal, különben megöl a' féltés, 's a' szerelem: mert én és Othello – csak színben különbözünk. 'S ime, gondolja az ur – vis-á-vis megürül a' bérak, négy pompás szoba; én ezt kibérlettem. Barátom, édes, oda beköltözik, feloldom az urat minden más dologtól: egyetlen kívánságom az, hogy legalább a' megszokott hivatalos órákban ablakán legyen, 's mindent látó, mindent kileső

* pestet

szemeit a' kedves' ajtaján és ablakán lebegtesse. – Oh kéjek' kéje látni naponként a' minden szépek' szépét! 's oh emberek, és minden titoknokok' legboldogabbika, ki velem a' legszebb leányról, 's annak legkisebb mozdulatairól naponként óráig beszélhet! – Én ez által azt nyerem először, hogy a' féltés' furiái szelidebben fognak marczonglani; – másodszor azt, hogy a' váras az urat fogja a' leány szerelmesének hinni; 's harmadszor azt, hogy szabad óráimban magam fogok az ablakra jöni, 's a' kegyest legalább jelekkel, érzelmeimről tudósítani...”

Bár több oldaláról kedvezőnek láttam ez ajánlást, az mégis, és méltán, megsérté büszkeségem', hogy semmi veszedelmest nem gyaníta bennem – egy Othello. „'S aztán gróf ur” felelék bököttén „ha valójában szerelmes találnék lenni a' leánykába?” – Oh, adná az ég, adná a' jó isten! válaszola a' gróf szinte felsohajtva: ki ülne akkor hüvebben ablakán, míg én meg nem jövök? A' sasszemek nem látnak élesebben, mint az ur kémlelne mindent, a' mi körülé történik, 's a' legújabb, legfinomabb kombinációkat, 's felfedezéseket az ur fogná tenni! – Különben is mi lehet egy szerelmes grófocskának kedvesebb, mint ha titoknoka szerelmes és elmés? Barátom, az ur, ki már „a' Szép Literaturai Ajándékban” is megjelent – a' legbámulandóbb édleveleket fogja írni, tele tüsszel, elmével, képzelettel, mellyek az érzelemtől csepegni, a' nagy indulattól gőzölögni fognak, 's mint meg annyi remekék Rousseau' St. Preuxjét is magok után hagyják, annál bizonyosabban, hogy levelei egyedül és épen az én szépemhez lesznek intézve. Egyébiránt hiszem, minden szép és szeretetre méltó tulajdoni mellett, sokkal egyenesb, sokkal emberségesb ember, édes barátom, hogy sem az én tudtom, hírem nélkül tenne lépéseket a' leány' elhódításában”...

Ez a' bizodalom megnyerte szívemet, 's én a' szép lakot elfoglaltam. Te boldog, mondának ismerőseim, kiket új szállásomra vezettem – ime, itt kitetszik, hogy' áll a' te erszényed, ki illy pompás szobákat fogadsz, és fizethetsz! – Ablakomhoz ültem. A' leány megjelent. Ha szép volt e? – Ah a' bájolásig! Termete könnyű, sugár; de kerek és teljes, azon rövid és egyetlen szakában a' fejlődésnek, mellyet az ezerlevelű rózsa csak reggel ér; előbb még bimbó, később már nyílt virág, a' leány és a' rózsa egyedül az átmenet ezen fénypillantatában birja együtt mind a' két időszak' kellemét: erőt gyöngédséggel, teljet, de még friss, még bántatlan kecskekkel.

Arcza' tökéletes oválján olly vállak felett, mellyeket csak egyszer kelle látnom, hogy örökre vampyrjok óhajtsak lenni, valami kimondhatatlan báj lebegett. Nem ez a' finom, szelíden emelkedett homlok, melly egyiránt távol áll a' semmit nem jelentő lapos, 's a' magasan kelő férfias homloktól, sem ez a' szemöldök, mellynek szelid hajlatu, tömött bársony ága valami titkos vonzással ingerel; nem e' szem, mellynek tágas iv', 's puha, szálas pillák' árnyéklatában bolygó csillagzati mintegy kényszerítik a' lelket még mélyebben hatni tükreikbe, holott a' képzelgés' és édes ábránd' tündér világa nyíladoz; nem ez az édes arcz friss baraszk színével, sem e' szájj, melly eléggé finom merő mosolyban szólani, 's eléggé tömött a' riadó csóknak elébe ömleni; nem e' hőszin fogsor átcsillogva a' bibor ajkakon, sem az állgödörke, mellynek ingó tünékeny szélein a' többi kecskek' szemléletében elrészegült lélek andalgva tévedez; sem ez a' csinos fej könnyű lebegtében, sem végre a' holló-haj' dusgazdag ömlete, mellyet úgy tetszett, a' legforróbb, legtapadóbb indulat simongtat a' homlok és arcz, a' nyak és vállakon – mind ezen kecskek különvéve nem, hanem megfoghatatlan egybeolvadások az egészbe, az a' lelki élet, melly mind ezekben mutatkozik, az a' leányiség, melly ártatlanság, vágy, és rejtező hévből alkotva a' leány' minden ereit és egész valóját átfutá: ez tetszett, ez ígézett a' bájos alakon, ez vala elrejtve szemöldé' homályában, ez csillogott szemérmes-édes, makacs-ábrándos pillantatán, ez lebegett a' bársonyajakon, ez az állnak mosolygó gödrében.

'S ezen lénynek öltem naponként hat órát általellenében, ezen valamennyi kecskek' seregét kelle naponként hat órát tekintenem, és vivnom a' keblemben támadó szerelem' 's a' kínos kötelesség' fogyasztó vitáját; fölönöm, fáznom az indulat' hevétől, 's a' hideg meggondolás' jég-

sugallatától, mely az árulás, 's nemtelen hitszegés' vázával rettent; szurnom és nyomnom kebelembe a' gyilkot, azt tudva, hogy nincs ir hervasztó sebemre; kínlódnom, míg ablakomon ülék, dühödnöm, mihelyt a' gróf felváltott; most minden europai spionok' szemeit kívánom, hogy lássak mindent, majd ismét obscuránsok' és absolutisták' vakságát ohajtanom, hogy semmit, még a' korszellem' haladását se lássam; a' leglágyabb édlevelkéket írnom, hogy ő küldje-el; 's ezen gondolatnak mézét „most jól írá!; ez a' kép, ez a' fordulat kivívja kebelét” – azon méregvegyülettel kevernem: annál inkább fog a' gróf tetszeni; – 's ezen tenger viszály, bokor fulánk, pokol kin, örömtelen mennyország mellett még irígykedéseket hallanom barátimtól, kik szüntelen faggattak és nevettek, enyelegtek és dörögte: Te szerencse' fia! boldogság' szülöttje! micsoda szép, pompás lakásod van neked! – ez a' kinzó terem! – Vis-á-vis-d a' legédesebb leány! – tantalus-kín, míg grófom fel nem vált! – Időd elég fél heteket ablaknál töltened! – bár szökhethném! de tisztemben vagyok! – 'S micsoda bájos hölgy az a' te vis-á-vis-d! Itt előszámálák a' leány' kecsseit izról izre, fokról fokra; 's tudj isten, honnan szedek a' kifejezést, – hanemha a' lelkesedés maga már poesis, – olly hévvel, olly elevenen, és fenséggel, hogy magamon kívül tüzemben végre felkiálték: szünjetek-meg, kérlek az egekre; vagy kénytelen leszek kiüzni mindnyájatokat pompás teremimből. „Oh, oh; féltékeny¹³⁶ is vagy, mint minden szerelmes!” – mondának erre – „de légy, nem vesszük rossz neven, mert szép, valóban szép a' leány. Azonban te túl mégy a' józan határon, 's szünet-szüntelen az ablakon figyelsz. – Héj fiu! okos vagy te; mi könnyen meglopna valaki szép kertedet! ne hagy, ne eressz senkit tilosodhoz!” holott én csak más helyett ülék, csak éhes sarkánya valék a' Hesperidák' arany almáinak! –

Ugy látszik, a' gróf arra volt teremtvé, hogy engem a' legboldogabbnak tetsző boldogtalanná tegyen. Szenvedélyesen, mint mindent a' mihez fogott, üzé a' játékot is. De nem azért, a' miért Cavalierjaink rendszerint a' játékot üzik, – mivel t. i. ez az, a' mihez leginkább értenek – hanem elevenségéből, hogy szüntelen hatalmas indulatokkal vivjanak. Láttá azonban a' gróf azon mélységet is, mellynek felette lebegett, 's úgy vélte magát a' leszakadástól megóvni, hogy átadá nekem készpénzbeli vagyonának egy részét, olly meghagyással, hogy mihelyest kívánni fogja, ismét kézhez adjam. Természetes, és talán megbocsátható hiúság vala tőlem: ezen depositumnak egy részét szüntelen magammal hordanom; 's így történt, hogy apró fizetéseim' alkalmával mindég szépen tömött erszényt vontam elé, 's ennél fogva barátim és ösmerőseim felette gazzagnak hittenek; holott sokszor, ha az idegen jószágot elveszem, nem maradt volna több sajátom, mint valamelly hajdani szépségnek kecssei, midőn már levetkezett, vagy némelly nagy ur' érdeme, ha rangját 's titulusait levesszük. „A' boldog!” ezt sugdosák egymásnak „ő kényén élhet; tömött erszénye, olly hízott mint B... serteáros uram, ki magának cardinális praerogatívákat vett nem rég, neki minden örömekhez tár kaput nyit, 's ő dőzsöl, a' hol mi koplalunk.” 'S midőn én a' legfejtörőbb számolásokon, a' legravasabb ételszedéseken menék keresztül, hogy az illón, lehetön tul ne költsek: „Be boldog vagy te” szólának „hogy semmi hajlandóságod nincs a' tékozlásra.” Megdicsértek azért, hogy a' más' pénztárát meg nem lopám; magasztaltak azért, hogy többet nem adtam-ki, mint vagyonom. – „Pénzes barátunk!” így szólítának-meg egykor a' mi pesti szíves és pompás báljaink' egyikében legjobb barátaim „mi neked, temérdek kincseid mellett, egykét palacz champagnénak az ára? Ne légy fukar. Az öröm' és barátság' nevében nyiss erszényt!” Ha megkap az ördög hajadnak csak egy szálán, övé vagy örökre, mond Lessing, 's én boldogtalan így jártam. A' magam pénze már el volt költve: de mintha huzták volna kezem' a' táská felé, mellyben a' grófét hordozám. Hiszen a' hét' végén fizetésed' kapod, suttogá valaki, mint Maxhoz Samiel, vagy Sámuel a' zsidó valamelly úrfihoz, kit uzsorás kölcsönre ösztönöz; 's

¹³⁶ féltékeny

légy nemes, bőkezű! gondolám pöffedve, mint valami gazdag szabó, 's már fontolni kezdettem a' dolgot: de im' barátim már hivatták a' szolgát, 's nevemben a' hat palacz champagneit fel is hozatták. Pattogtak a' dugók; mintegy neheztelve elébbi rabságán buzogott a' nemes franczia nedv, 's barátim éltettek engemet, éltették csillagzatom' 's a' bájos vis-á-vis-t; míg én remegve mint Macbeth, az ajtót lesém; mint Hugó Müllnernél suttogám magamnak „ha jőne most, – jőne ez órában!” – Rettenetes; gondolám magamban, és szepegtem mint a' gyermek, kit kísértetekkel ijesztenek – ha most éjfél volna – lépne-be hozzátok a' gróf, 's pénzét kíván... 's im a' gróf belépett. Nem hittem: de úgy volt. Velőmbé szökellett minden vérem; ettől, s az italtól hevülve különben is izgó képzeletem lángra kapott: a' gróf kívánta pénzét, – az inas is; a' gróf elakara csapni, – az inas befogni; a' gróf szememre hányá, hogy neki hálával tartozván, lopással fizetek: a' szolga szidott, hogy neki hat palacz' árával tartozom, 's épen nem fizetek; ... fületem, fáztam, ájultam. Ekkor közeledék a' gróf székemhez, 's fejét fülemhez lehajtá. Kétségbe esve kértem, de olly bágyadtan és elfojtva, hogy lehetetlen volt megértenie: „Tehát – akasztófán – kell meglakolnom?” – 'S ő, mennyi az ábrázatján, fülembé sugá, hogy most imádott hölgyével, egy bájos órát tölte; 's vévén a' poharat felém fordúla: „A' szép vis-a-vis-ke!” úgymond, és ivott, 's nekem is innom kellett: innom egészségéért annak, kiért éltem fagyott, innom azért, mivel mást boldogított, 's még olly borból, saját boromból, mellyért képzetemben tömlöczbe vezettek. És még is, mihelyest a' gróf eltávozott, nyakamba borultak jó kedvű barátim „Fattyu!” rebegék őszinte nyájassággal „te a' szerencsét nemes-birtoki zálogban tartod, mellyből többé semmi igaz lelkű prókátor ki nem ver! Mint játszik veled a' gróf, mint sugdos! és még szeretődnek egészségéért iszik!...” Engem a' forróság és hideg most is gyötör.

De felfogadtam azt szentül akkoron, hogy ezentul minden illy nemű viszályt bizonynyal elkerülök, 's a' grófi tallérok iránt a' non-interventio' principiumát sérthetetlenül megtartom. De im, két héttel ez után szörnyű lyukat ütök a' billardon. Elő kelle vonnom himes pénztartómat. Boldog, így szólának azok, kik a' nyugton heverő grófi czédu lákat megsejték; boldog, ki illy tetemes kárt meg sem érez. De én elláttam, hogy ez a' csekély kár engem egész nyáron posztó ruhában fog járni, mert azt, a' mi nagy takarékosan nyári öltőre volt szánva, az átkozott billard-lyuk elnyelé. – Elláttam, mint fogok a' közel juniusi napokban izzadni, érzettem előre a' nap' forró hevét, lihegtem, mint a' tikkadt Arab homokos pusztáin – 's én a' féléggett, félsült, a' világtalan világnak boldog valék.

Alig kezdém ezen balesetet valamennyire feledni, megszólít egyike leghívebb barátaimnak: adnék neki – feleslegemből! – kétszáz forintot kölcsön, nyolcz hét mulva minden bizonynyal lefizeti. „Boldog vagy,” így szól, „ki megszorult barátaidon¹³⁷, mint angyal az egekből, segíthetsz.” Nem adtam. Nem lehetett adnom; mert magaméból nem telt, a' gróféhoz pedig nem nyultam volna a' világért. De mikép adjam azt neki tudtára, hogy a' pénz, mellyet nálam láta, nem enyém, hanem a' grófé, ki azt nekem ebből 's ebből az okból átadta? Nem; ezt kifeccsegnem a' legilletlenebb, legkémségtlenebb csacszkaság volt volna. Tűnöm kelle tehát kifakadásait. „Illyenek a' gazdagok” úgymond neheztelve „az érc megkeményíti szíveiket. Vakká tett téged aranyaid' fénye; nem tudod, nem látod, mi nehéz el lenni nála nélkül, mert magad bőven bírod. Legyen; nem irigylem sorsodat. Kipótolhatja e aranyod azt, a' mit belsőd', lelked' becsében vesztettél? Te szegény, szegény gazdag! –” Így kelle pirongatást hallanom, mivel nem adék kölcsönt: holott magam is elindultam már, 's nem egyszer, kérni kölcsönt.

Vége mosolyogni látszott jó szerencsém. Casinónk' báljaiban – 's a' mi casinónk ebben és egyébben is az európai legjobb casinók' egyike – láttam a' bárónét, legszebb, leghíresebb asz-

¹³⁷ barátaidon

szonyát várasunknak mind kecssei, mind ura' féltékeny dühe, mind végre szerelmes történetcskéi miatt, melly utóbbiak a' legszenvedélyesebb szívnek valának tanúi. Láttam őt, később csak őt, 's szemeim mintegy az ő kised képrajzának lettenek rámai: 's ugy hittem, észre vette a' szörnyű behatást, mellyet én szenvedék; szemeit nyájas-mosolygva nyugtatván felettem. Eljövék minden bál'estvéjén, 's ugy látszott nekem, mintha az éj panaszt tett volna az isteneknél, hogy őt a' nappal dicső napfényével jóval megelőzi, 's ekkor az istenek szebb csillagot adának neki, őt, a' bájkcsű bárónét. – Néhányszor nyomozó pillantatot nyugtata felettem, és ismét nyájasan elvonult. Higyem e? de kétségkívül figyelmezett reám. – Nem hittem szememnek; mert hiszen – ő és én! De miért mulatott tehát szép szeme felettem? Ő, a' báróné! utána az imádók' serege, mint Jeanne d'Arc után a' francz tábor, 's én volnék e még is a' szív imádotlja? – De miért, miért különben e' n y á j a s s á g? – 'S jó grófom és beszéli, hogy a' báróné szólott neki felőlem, tudakozódott, 's azt hitte, hogy nekem ügyes, megbízható embernek kell lennem, minthogy ő, a' gróf, engem mindenütt megkülönböztet; 's a' gróft faggatá, hogy neki ugymond, hallgatékony titokokra lehet is szüksége, ki annyi szerelmi titkait zárva tartsa; és több efféle. A' gróf azt felelte, hogy ő ugyan csak egyért sohajt, ki előtt még nem mer nyilatkozni – itt egy jelentő pillantatot vetett a' szép nőre – de ezt nem illetvén is, mindenkor igaz marad, hogy a' báróné' jó hiedelmét felőlem teljesen megérdemlem... Csak nem kifakadtam örömemben! s z e r e t: ez olly világos lőn itt előtttem, mint a' napfény. Szól felőlem, kérdezősködik, akarja tudni, ha bennem b i z h a t n i e? 's – oh; én láttam, miért faggatá a' gróft szerelmes kalandjaival: azt akará tudni, h a l l g a t é k o n y vagyok e. 'S aztán – nem voltak e nekem is kalandjaim? nem mondotta e borbélyom a' minap, hogy az én bajuszom egyik a' váras' legszebb bajuszi közül? nem e a' vargám, midőn a' mult héten kifizettem, hogy lábam piciny? 's egy csinos tiroliné nem adta ide harminczkét garasos keztyűjét egy talléron, csak azért, mert olly szép legény veszi? Szeretett: azt nem leheté többé kétlenem. – Az utolsó bál-éj következett. Már remegni kezdék, hogy a' jövő télíg nem is fogom látni, – mert van egy ismerősöm, a' ki szüntelen gróf és báró hajadonokba szerelmes, kiket ő hushagyó keddtől a' jövő vizkeresztig nem lát, 's így épen akkor szakasztja félbe kalandjait, midőn érdeklőkké kezdenek válni – 's ezer módon hánytattam eszemet, miként mehetnék látogatására. Mint don Basilio, vagy mint zsidó akartam bejutni: mert láttam, hogy ezen két neme az embernek minden nagy háznál járatos... de most közeledett a' mennyei; szemeim, mellyekben a' szerelem és bú, mint ama' testvérek tűz-kemenczében, szüntelen együtt feküttek, követék őt az ajtóig; s' itt a' kegyes visszatekint: egy éles, sebes szemvágás felém, 's a' pillák' hirtelen le-rezzenése – ez kacsintás! ez a' legnyilvánabb, legigazabb kacsintás. Elszédültem. Ábrándozások között tértem-meg lakomba, 's a' mi még hátra volt az éjből 's szürkületből, ébren-álmodozásokban töltöttem-el. Reggel kopogatnak, 's egy leányka jó felém, kezében egy rózsaszín levelke. „A' bárónétól,” ugymond, és eltűnik. „E s t v e t i z e n e g y ó r a k o r ¹³⁸, * * u t s z a , * * h á z .” A' levelkét 's benne az egész mennyet szívemhez szorítám. Napomat kéjes várakozás, 's készülétek tölték. Öltözöm – százszor félbeszakasztva öröimtől, képzelgésimtől, válogatásimtól – reggeltől estig tartott: ellenben, a' mint most végig tekinték magamon a' tükör előtt – megvoltam elégedve. Melly türehetlenség fogott-el, ölembé zárni már a' világ' legédesb asszonyát, 's adni és venni tőle az örömet, mellynek pusztá képzelte már részeggé tett. Végre ütött az óra, 's én a' * * kapuban számláltam ütéseit. Valaki illette karomat. A' levélhozó volt, 's inte, hogy kövessem. Egy sötét folyosó – 's egy kis ajtócska, és – magam valék. Láb' hegyén állottam. Az ajtó megnyílik, 's belép a' báróné tartózkodva, zavarodottan – de nekem láng-gyújtó kecskekkel.

– „A’ lépés úgy mond: mellyre kényszerítettetem... ne vonja-meg tőlem az ur tiszteletét... Tisztelem?’ kiálték. Oh dicső, mennyei szépség, ki vonná-meg tőled tiszteletét? A’ szerelem szent, ’s kivívja az egeket; érzék magok a’ mennyeiek hatalmát! „Reménylem, az ur meg fog felelni azon bizodalomnak...” Meg, oh meg, te kedves, imádott, szép lélek! Én szeretlek, szeretlek...” „Mit?” rebegé az asszony, ’s óriás karokkal dobott-el magától „megbolondult az ur, vagy épen?... Egek, még azt hiszi, hogy én őt szeretem! Hallatlan gyalázat! – Tudja meg, kedves secretarius ur, ezzel a’ levélszín arczával, én az urat józan bizodalmas embernek tartottam. Az ur’ testvére auditor az olaszországban fekvő ** huszár ezerednél. Egyik Tiszte ezen ezerednek jóval ezelőtt, t. i. még leány koromban imádott engemet, ’s képrajzom, és néhány leveleim birtokába jöttek, mellyek most, az ő halálával, az auditor’ kezébe jutottak. Átlátja az ur, melly fontos, sőt szükséges reám nézve, hogy ezen levelek sértetlenül kezemhez jussanak. Az ur’ testvére mindent tehet a’ dologban; ’s én a’ gróf’ ajánlása után az urat akarám megkérni. – Szégyenlje magát az ur így büntetni-meg engem bizodalمامért; szégyenlje az ur maga önhietségét, ’s álmodozásait olly kecsekről, mellyek az urban, édes secretárius ur, épen meg nincsenek.” Meg nincsenek! szólék hűledezve, ’s leirhatatlan állapotban elhagytam a’ szobát. Boldogság... levélszín... tiroliné... ezek forogtak elkábult agyamban, mig utczára értem, ’s csak akkor jövék egészen magamhoz, midőn két durva kocsis, kiket hihetőleg a’ báró állíta résemre, nyakon fogtak, ’s izmos ökleikkel a’ legkékebb nefelejtseket csapkodák hátamra. Le valék verve. Harmad napig nem mentem-ki a’ szobából. ’S kit hoz előmbe ekkor gunyoló szerencsém? – Ö r v e n d ő barátimat. Egyik közülök megsejté bementem, ’s nem ismét kijöttöm’ a’ bárónétól, ’s előltek faggatásaikkal. Fiu, te a’ sátánnal vagy szövetekezésben – ezt mondák – hiszen illy szerencsés halandót nem ösmer a’ világ! Várasunk’ legszebb asszonyától kapni boldog órát! – „Egek, még azt hiszi, hogy én őt szeretem...” Menjen, szégyenlje magát az ur.” – Melly, jól illik ez a’ bágyadó sáppadtság arczodon, bizonyos tanúja annak: mi nehezen váltál-ki a’ téged ölelő karok közül! „A’ k o c s i s o k’ karjai közül nehezen váltam-ki, az igaz; vállam ’s keresztcsontom még ma is fáj bele.

Ezek az én korábbi viszontagságaim. Úgy látszik átmentem a’ boldogságnak tetsző boldogtalanságok’ teljes során. De mind ezek csekélységek voltak. Most, m o s t tudom én mi az: boldognak látszani a’ világ előtt, ’s ben a’ szivben minden furiáktól gyötörtetni. Olvasóim ezen megütköznek? kételkednek talán, ’s azt vélik: én nagyítok? dicsekszem? – Nem uraim! e g y s z ó t csak füleikbe, ’s fejtve van a’ titok. „S z é p f e l e s é g e t v e t t e m .”

P. M.

ÉDES KÍN.

„Ne, ne! elől az álom; hagyj alunni!”
Mond, félig-alva már, az édes lányka;
’S reám borúl, ’s elszunnyad karjaimban.

Én engedek, ’s a’ kedves terhet össze-
Fűzött karokkal tartom átszorítva,
’S számlálom szíve’ minden döbbenését.

De végre virrad. Hah, egy mély fohász, és
Utána csók, egy néma! – kínjaimnak
Felhozzák végét és a' várt jutalmat.

Kazinczy.

BÁNFY, KEDVESÉHEZ.

Töredék egy nagyobb költeményből.

Búsan leng reám az est' fuvalma,
Mintha mély 's örök szenderbe dalna,
Elborítva létem' hajnalát.
Fergeteg' morajja zúg szivemben,
Boldogságom' éje messze lebben;
Kéjbe néz szemem, de sírba lát.

Lyányka, lyányka, életem' halála!
Boldogságra szűm nálad talála
'S boldogságom kínban eltemet.
Üdvezít szemednek pillanatja,
Szózatod lelkem' veszélynek adja
'S tengerbajjal dülja keblemet.

Édes lyányka, én majd messze szálllok,
A' dicsért 's az istenért csatázok,
Búmat fogja szólni gyászruhám.
Hol Libánon' régi bércki kelnek
Harczba öntöm kínait szivemnek,
Harcz eloltja lángjait talán.

Majd ha elviharzott már felettem,
Égi lány, kit holtomig szerettem,
Öntséd bús siromra könnyedet.
Vészek dúltak éltem' reggelére
Még koromra férfi-nyár nem ére,
'S téllé fagy keblemben a' kelet.

Háborúban van minden reményem,
Ott talán a' sirborút elérem
'S mint jegyest ölel-meg a' halál.
Harczoló párducsonál párduczabban,
Míg az óhajtott, de messze honban
Vég nyugvást a' lélek nem talál.

Hő szerelmem lesz vezér csatámon;
Míg az élet' vészeit lejáróm
Hűn imádom mindég képedet.
'S majd ha elviharzott már felettem,
Égi lány, kit holtomig szerettem
Öntséd bús siromra könnyedet.

Gaal.

TŰZ ÉS VÍZ.

Egy tűz van csak erős és egy víz' árja hatalmas,
Melly sziveket gyújt, melly szivbeli lángokat olt;
Mindkettőt szemeidbe, o néember, az istenek adták:
Mennyei szikra amaz, mennyei harmat emez.

Vörösmarty.

NÉPDAL.

Suhog a' szél, remeg a' fa,
Juhászlegény ül alatta,
Rojtos hímes gyolcs ruhája,
Bús panaszt nyög furulyája.

Néz-fel, alá's minden felé
De Erzsi csak nem jön elé,
Nem hoz rózsát kalapjára,
Forró csókot ajakára.

Három napig vár hiába,
Szegény majd elvesz bújába.
„Erzsi, hozzám hűséged nagy,
Tudom jönnél, de beteg vagy.”

Jó juhász, be csalatkozol,
Ha leány-hűségben bízol.
Erzsi tegnap korán reggel
A' huszárok után ment-el.

Cz.

PANASZ.

Négy hétig éltem egykor
Kényemre, boldogúl;
Egy hív leányt szerettem,
Utána könnyem hull.

Szó, nyelv nem festené-le
Mi bájon estem át;
Mint hajnalt nyílvá láttam
Szebb vágyaim' honát.

Való lett álmaimból,
Mellemhez nyomtam én.
Hőn bízva, hogy megálland
Minden vihar' dühén.

De ah, az ember! – Embert
Nem hágy örvideni.
Írigyek támadának
Egem' ledönteni.

Közünkbe vágott a' vad
Fondorlók' serege;
Az ágy, a' néne 's bátya
Pörölt, sírt, dörmöge.

Mit tőn az árva lyányka?
Félt, küzde, reszketett;
Elhagyta szép vidékem',
'S el – ah el! – engemet.

B. Palocsay Tivador.

EMLÉKÜL.

Ha létem' eltiporja a' halál,
Emlékezzél¹³⁹ reá, te kedves!
Hü szívemtől szeretve mint valál;
'S ha enged sírban is szeretni a' halál,
'S a' szív még ott is érez és lobog,
Elhúnyt hived téged, te kedves!
Hamvában is szeretni fog.

Széplaki.

¹³⁹ Emlékezzel

VITÉZ' BUCSÚDALA.

Isten hozzád, o falu,
Csendes békehely!
Tombol a' mén, zúg a' had;
Nékem menni kell.

Búsan lépeget fakóm
'S vissza-visszanéz.
Száz ablakból int felém
Száz leányi kéz.

Hófejéren lengedez
A' végbúcsu-jel,
„Légy szerencsés, szép vitéz!”
Száz hang idvezel;

Keblem csendes és nyugott
Százak' könnyein:
Ah de egy pár kék szemet
Sírni látnom kín!

Bajza.

DRÉGEL.

Fellegi bérczeiden, o Drégel' vára, kereslek:
Merre valál? tornyod honnan emelte fejét?
Szondi hol állt? repedő kebelén hol csorga-le vére?
Nyughelye' hantjai közt hol nyög az estveli szél?
Pusztá vagy, o kiomolt vér' szent helye! néma homály leng
Vad bokor' árnyaiban szirteid' orma felett.
Ah de romod' tetején az örök hír' égi virága
Csillagi fényében századok óta virúl.

Kölcsey.

SIMPLONI ÚT.

1830.

WALLIS.

Jó szerencse kísérjen, uram, további úton! monda szíves hangon kalaúzom, midőn a' martinachi vendégháznál megérkezvén, öszvéremről leszálltam. A' völgyek felett kékelő homály kezde borongani, 's halavány tündökletben csillogtak tetői azon magos hegyláncznak, melly Sabaudia és Wallis között emeli-fel örök hóval fedett ormait. Lejöttömben a' Szent-Bernátról, mellynek mívelt lelkű 's vendégszerető szerzeteseinél töltém az utolsó éjjelt, sokat gyalogoltam, 's az a' marengói* lovaglás, a' minden darabos utak' legalkalmatlanbikán annyira kifárasztá, hogy nyugalomnál egyebet nem ohajtéék 's ezt annál inkább, mert ezen jó indulatu uti társamtól elválván, ismét egyedül 's minden ismerős nélkül maradtam. Tudnillik a' haagi kereskedő, rotterdami professor 's gröningi doctor, kikkel a' Montblanc' környékeit jártam-be, St. Mauricen keresztül visszatértek a' genfi tó' tündér partjai felé, mellyeknek emléke örök bájban áll lelkem előtt. Egy hetet tölték csak velők; de a' hazán kívül, a' vándorpályán mohón ragadja-meg a' szív, mit a' perczenet ajánl, 's így kevés nap elég hosszú összeszőni a' legtávolabb földek' fiait, a' legellenkezőbb indulatu lelkeket, csak néhány hűrjai zengjenek-össze elméjüknek. Az én hollandusaim sokat egyébként nézének mint én, sőt némelly pontokban épen ellenkezőt vítatának; de előttünk más volt a' fő dolog. Mí mindnyájan az istennek ezen szép világát indulánk bejárni, e' pályán ohajtásaink, céljaink egyek voltak 's elválásunk régi, igen meleg barátok' elválásához hasonlított.

Feltételem volt, más nap az olasz gyorsszekéren Milánnak venni utamat, hova váltó 's egyéb leveleim – mellyek közt igen kedvesek, igen drágák – voltak útasítva. Szomorúságomra izeni a' postamester, hogy a' szekérre, melly a' Simplonon viszen-által, egy napig várakoznom kell. Azóta hogy Schweizba beléptem, a' természet' tisztelésében magam' senkitől fel nem hagytam haladtatni. Éltem annak borzasztó 's felséges, mosolygó 's elandalító szépségeit: de itt kénytelenség lánczolt-le, 's így a' Rhone' ezen gyönyörű völgysege nem vont annyira, mint vont volna egy kevesbbé szép, mellyen szabad akarat és önkény vezet-keresztül. Éjtenem hozzá szövetkeztek gyötrelmeimhez azon kínzó kis szűnyog' fulánkjai, mellyet Martigny' lakója c o u s i n n e k hív – célzással-e vagy másunnan? nem tudom – 's minden philosophiámra szorúltam, hogy a' hajnalt legalább be győzzem várni. Végre az is feltűnt a' leghosszabb éjre, mellyet valaha álomtalanul kihúztam; 's én a' Lyon alá siető folyó' hűs mentét követve, egy schweizi mérföldnyire elgyalogoltam a' st. maurici uton, hol a' Trient vadul rohan-ki sziklakebeléből 's a' rút nevű Pissevache iszonyu fennségről ontja vizeit. A' nap magosan állott és sugarai a' szivárvány' színeivel ragyogának az omló hullámok' kristályain. Leheveredtem a' felséges tünemény' nézellése közt az áldott egű föld' buján zöldelő szőnyegén, míg a' közelgő déli hév, mellyel a' nap e' déli tartományban a' havasok' ellenére is süti a' vándort, hontérésre inte. Itt ismét egy, az éjnél még hosszabb délestet 's új éjt unalom, fél álom 's naplóm' írása között töltöttem. Néha kipillantgaték zsalúm' nyílásain az útra, melly fejár galand gyanánt nyult-el ablakom előtt, míg a' távol' homálya nem borítá-el; 's melly akkor egyetlen iránya volt ohajtásaimnak.

* Marengónak nevez a' föld' népe egy tágas, szikladarabokkal eltöltött völgyet azon orom alatt, mellyen a' hospitium áll, 's közelében azon pontnak, hol Napoleont rémületes bukástól kalaúza menté-meg, midőn a' reszpublika' seregeit a' Szent-Bernáton átvitte.

Nem kelet felé vezet-e? 's így közelebb 's mind közelebb minden nyomon vágyaim' határa – hazám felé? Nyugtalan vártam azon nagy és merész, büszke és példátlan munka' látását is, mellyel napnyugat' Caesara, havasok 's örvények, szirtek 's rohanó árák által elválasztott két birodalmát kapcsolta-össze. Tudnillik francia 's olasz ország között Sabaudia és Wallis terülnek-el felhőkbe burkolt tetőkkel; 's a' Sz. Gothárd 's az óvilág' hegyei' fejedelme a' Mont-blanc között a' Simplon áll őrt, mellynek havát a' juliusi nap sem olvasztja-le. De a' természet egy rést hagyta rajta kelet felé 's felejté, hogy ezredek után egy férfiút szülend, ki előtt a' hegyek lapúlni 's az örvények összezsukódni fognak. Én Róma' útjait nem láttam, de hiszem, a' hét hegy' imperatorai a' Szajna' megdöntött urától álmélkodásokat meg nem tagadnák.

Kocsinkban egy francia tiszt üle, egy spanyol születésű, de angol férjétől Thompson nevet viselő asszony, egy angol u t a z ó, mert egyébnek nem nevezhetem, 's két más férfi, kiknek a' conductor is csak nevüket tudta. Eleinte az uti társak mély csendben ültek egymás mellett, mint szokás, mikor egészen ismeretlenek kerülnek-össze, 's valamely köz érdekű történet nem oldozza-fel a' nyelveket. Első, ki a' hallgatást félbe törte, a' fiatal özvegy volt, ki mindjárt a' legelső lóváltáskor a' postahelyeket tudaklá Milánig; a' francia tiszt, nyavalyássága mellett is eleven 's vidám ember, azokat legott elmondá, 's a' nagy nemű utat, mellyet ő jól ismert, magasztalni kezdé, galeriái* számát, hidai' magosságát elmondogatni, vidékeit rajzolni – de a' Mistriss vagy inkább Señora, kit félszigetén kívül semmi nem érdekelt, a' simploni úttal nem gondolt csak Milánnal, 's számlálgatta, mikor lehet Genuában, hogy ott minél előbb egy nápolyi hajóra ülhesen. Itt az angol is hallatá szavát. Ő mind ezeket tudta, sőt azon utat maga is tette már; de Fiorenzá, az új világ' ezen Athenéjét nem látván-meg, csupán azért hagyta-el ismét hazáját, noha csak kevés idővel ez előtt vette-el Londonnak egyik legszebb leányát. A' francia egy scribei vaudevilleből dunnogott-el fogai közt egy dalocskát; a' bogár szemű viscayai asszony pedig meg nem foghatá, mint lehet új hölgyétől, néhány faragott kő vagy befestett vászon miatt, annyi mérföldre távozni; az u t a z ó csak mosolygott és hallgatott a' más két néma személlyel 's velem együtt. Én nem akartam magamban hirtelenkedni az ítélettel, 's azt utóbb szerettem, mikor a' britt nekem mind a' három hollandust ki-pótlotta. A' kocsiban ismét csendesség lett.

Utunk keletéjszak felé magos hegyek között, mellyeknek virító oldalai felett kopár tetők 's havas csúcsok emelkedének, egy szoros, itt ott táguló termékeny völgyön, Riddig (Riddes) mindenütt a' sötétké vizű Rhone' bal partja' hosszában vonúlt; azon túl a' szép folyón általkeltünk 's most azt jobbra hagyók. A' tér ismét tágula előttünk, 's a' mind inkább sűrűsödő fák' tenyészte legalább sejteni hagyá vala egy város' közellétét, ha szemeinket egyszerre egy rendes tekintet nem lepte volna meg. S i o n, a' kis republika' széke, fejtekezett-ki a' távolságból a' maga három várával, mellyek mindannyi, a' városból conusképen felemelkedő, ormon állanak. Nagy neműnek a' látványt mondani nem lehet, de ritkának igen is, 's ezért a' szem örömet mulat rajta. Az ebéd már várta a' postakocsit, mindazáltal én az egyik várdombra futék, a' városkát, melly hármass koronázott ormát mindenünnen körülövedzi, szemlélni a' maga sok templomaival 's szent embereknek szánt tömlöczeivel. De az élet ezekben ma nem olly sanyarú többé, mint volt a' hajdanban. A' főtemplom' ajtaja mellett egy a' falba ragasztott kő Octavianus Augustusról emlékezik. Illyenek Helvetiában nem ritkák; alig van vidéke – annak éjszakkéleti részét, mellyet nem ismerek, talán kivéven – hol az az örök nevű nemzet nyomait ne hagyta volna vissza.

* Ezen nevezet alatt e' helyt, hegyeken boltozatosan áttört utak értetnek. Illyen a' Simplonon 6 van.

Az Augustus' 2kán vala, midőn Martigny elhagyók. Reggelim mellett ültem magam az ebédlőben, midőn egy csinosan öltözött férfi, ki épen akkor érkezett Lyonból, belépe, 's rövid köszöntés után beszélé, hogy ott hiteles kútforrásból tudta-meg, hogy Párizs fellázadt a' nemzeti törvény' megszegői ellen, hogy a' város csatahellyé vált, X. Károly' trónja veszedelemben lebeg; 's hogy az angoulémi herczegné ki úton volt Párizs felé, a' bús hírek' hallatára, hirtelen visszatért Lyonba. Hogy ilyenek történtek, nem álmélkodtam, mert soká tanúja voltam azoknak, miket egy megfoghatatlan ámulattól elvakított párt teve, 's tanúja azon szellemnek, melyet tettei által a' nemzetben nevelte: de azon pártnak olly h i r t e l e n bukása lepett-meg. Mint tisztelheté az a' nemzet' erejét olly kevéssé, hogy védelmére minden előkészületet elmulasztá? – Felmenvén a' vendégházba, hol uti társaim már a' csemegéknél voltak, eléjük tártam ujságaimat, melyek minden jelenlevők előtt tökéletes újságok voltak 's annyi beszédre adának alkalmat, hogy én az alatt ebédemet a' legnagyobb kénnyel költhettem-el, míg a' conductor' harmadszori sürgetésére a' társak végre felkeltek. Egy volt a' sioniak közt, kinek a' dolog épen nem tetszett. Ha a' liberalis párt francia országban győz – monda –, demokratiai respublicánkban oda a' nyugalom; az alföld* szikrát fog 's a' kormányt veszedelem várja. A' másik attól félt, hogy, ha zavarok lesznek, az al- és felföld' régi gyűlölsége újra fellobban; a' harmadik ohajtotta, ne adott volna a' wallisi conseil d'état méltó okot sokféle panaszra. Mi¹⁴⁰ tüzes vitában hagytuk-el a' kisded kört, melly csak három személyből állott, de mind annyi pártokat látszott képzni. A' francia tiszt sajnálta, hogy azon hírekkel feldúltam a' jó emberek' nyugalma, melyeket ő tökéletesen hamisaknak akara hinni.

Folytatván utunkat, azt kelle látnunk, mint kezdi a' Rhone némelly helyeken rongálni az utat, melyet mindenki használ, de fentartani senki nem akar. Louechenél (Luess) beteges tisztünk elmaradt; czélja útjának az éjszak felé gyönyörűen fekvő fürdő lévén. Elmaradt a' két néma is, 's így megfogyván a' kisded társaság, éjfél felé érkezénk-meg B r i e g b e n , melyet kevés órai pihenés után, még hajnal előtt elhagyánk. Ezen pontnál kezdve, a' vidék' caractere felette elváltozik. A' simploni út, melly eddig a' Rhone' folyását követte, itt ezen folyamat 's a' Schweiz' egyik legbujább virulmányát elhagyván, mindjárt a' városka' küszöbein kívül fel a' Simplon felé veszi kanyarodását. Völgyet itt a' szem többé nem lát, csak hegyeket és örvényeket, melyekbe, ezer legördült szikladarabba ütődvén, hangos zajjal rohannak-le a' jegesek' (glacier) soha nem apadó vizei. Az út, illy meredek hegyek' oldalába vágva, azokat övként járja-körül; 's ennek mindenkor irányához képest Brieg hol elbúvék tekinteteink elől, hol ismét megjelent. A' nap, melly sugarait egy időtől a' havasok' legmagasb csúcsaira lövellé, lassanként a' völgybe is lehata. Mint bölcsejében az alvó csecsemő, fekvők mély völgyi ágyában a' kisded város csendesesen 's mintegy elrejtve a' világ elől; de palával fedett házai és sok tornyai csillogva villanták-viszsa a' köszöntő sugárokat. Minden új megjelenésekor álláspontunkhoz képest nevededett mélysége és távolsága, míg többé nem látszott. E' rideg sivatagban el lehetne feledni, hogy a' világ' ezen szuga embert látott, ha ez lelke' erejének olly óriási nyomait nem

* A' wallisiak' földje Schweiz' szövetséges respublicáinak egyike 's annak legdélebbi része. A' Rhone' vize a' Szent Gothard' nyugoti oldalából ered, Martignyig a' legkiesebb völgyön foly-keresztül 's itt egyenes szegletet formálván éjszaknyugotnak fordul 's a' genevai tón által francia országba megyen. A' wallisi föld' délnyugoti része a l- az éjszakkéleti pedig f e l - f ö l d n e k neveztetik; emezt németek, azt francziák lakják, 's a' két nemzet örök gyűlölségben él egymással.

hagyta volna. Itt szikla szegezé magát az iparkodó ellen: az ledöntetett a' riadó mélységbe; amott az örvényt csak a' len zuhogó ár' hangjaihoz mérjük: felette merész ívű hidak terjesztik-el lábaikat 's hegyet hegygel kapcsolnak-össze, mellyek örökre el látszanak szakasztva lenni egymástól; a' halandó szédelegve nem meri pillanatait lesüllyeszteni a' fenékig; itt ismét a' szirtek' meredek oldala mosolyogta az emberi erőt: azoknak keble keresztülfúratott, 's ím a' pálya biztosan átvezet rajta; másutt végre a' hógörgeteg fenyegette veszélyeivel az útast: az boltok alatt halad, 's a' görgeteget kár nélkül hallja feje felett lezuhanni. Helyről helyre tanyák fogadják-be a' vándort, mellyek a' r é f u g e nevet méltán viselik. Tudnillik midőn Napoleon ezt az utat készítetté, ezen házacsok ideigleni lakhelyei voltak a' munkásoknak; most menedékei a' kedvetlen időjárástól meglepett vándornak. Állnak azok többnyire csak két szobából 's mi ehhez tartozik. Egyikét ezen menedékek közül összezúzák a' lezuhant szirtek, 's így a' helyet futjuk inkább, mint keresnők; de annál kellemesb volt az, mellyben reggeliztünk. Az egy tökéletes kis vendégház vala, emelettel, csínos szobákkal, de a' mi még kedvesb, egy, igénytelen bájaival Párizs' minden soubrettjeinél kellőbb leányka nyájasan kínála mindennel, mit illy helyen mértékletes ember kívánhat. Én 's angol uti társam a' kávét jónak, a' szolgálatot tökéletesnek találtuk: a' spanyol angolné ellenben amazt hígnak, a' leányt együgyűnek ítélé, 's úgy veve boszút Celestinen az általunk neki szánt figyelemért, hogy tartozását kifizetvén, azt az egy schweizi frankot, mellybe az egész került, a' világért sem toldotta volna meg néhány sousval. Adieut mondván a' szép havasi rózsának – mint szeszélyből Celestint elneveztem – sőt kezét is egy kissé megszorítván, utunkat egy óráig gyalog folytattuk. A' Mistriss, ki a' franczia szót igen különösen ejtette 's hol a' Pyrenéken túl született, hol a' canálishon túl élt asszonyt árulgutta-el, mind ezeket igen jól látta, 's velünk kötődni kezdett. Ha az ég neki annyi lelkességet adott volna, szemeinek olly pillantásokat, olly bájt szava' hangjának, mint neked éltem' angyla, kit értek, úgy érdemesnek itélném az egész fontos viszátkodást, mellytől annyi ország' java függött, itt szóról szóra megírnom; de így csak azt jegyzem-meg, hogy ez az angolnak látszani szerető asszony az inquisitiót nagy tűzzel védte 's pedig azért, mert – mint¹⁴¹ mondá – általa egyszer egy nagy vétek jöve napfényre. Ki tudja – mond – ha az a' nagy fontosságú intézet nem vala, mikor fogott volna a' gonosztevő felfedeztetni!

Erre elnémultunk. Keresztülmenvén az alatt egy, a' sziklákon áttört galerián 's egy 80–90 lépésnyi hosszaságú hidon, melly borzasztó örvény felett vezet-el, a' vidék' nagyneműsége, de a' hógörgetegek' veszedelme is, folyton nőtt. Innen a' boltozatok az út felett, 's ennek nagy kanyarodásai. Nevelte örömeimet a' berni canton' havas lánczainak nézellése, mellyek éjszak felé magoslottak előttünk¹⁴². Azok azt 's a' wallisiak' földét választják-el egymástól, 's közöttök a' n a g y s z ű z *), mellytől nem rég örökre búcsút vettem, ör fejdelemként pillanta-le kisebb óriástársaira kevély fennségéből. Ámbár a' pont, mellyen állánk, a' fanövés' vonalán már túl, hatezer lábnyira emelkedett-fel a' tenger' színén felül: az említett havasok még is nagyobb, felségesb, mérhetetlenebb tekintetet mutattak, mint ellenkező oldalról a' berni felföldön; a'

* Wallis éjszaknak a' berni felföldtől, délnek a' sardiniai tartományoktól Schweiz' legmagasabb hegylánczai által választatik-el. A' déli láncznak legfelsőbb tetője a' Mont Rosa (14,500 l.); az éjszakinak, melly egy felől a' berni canton, más felől Wallis felé tekint, a' Jungfrau (12,052 l.). Az éjszaki hegységhez az útas Bern felől jó.

¹⁴¹ mit

¹⁴² előttünk

simploni út t. i. nagyobb távolságból hagyta szemlélni, 's így azok teljesen és szabadon fejthették-ki roppant testöket.

Utunk az új hospitium mellett vive-el; egy nagy és csinos épület, melly a' régít fogja kipótolni. Ez egy jobbra bévonuló völgyben áll tova az úttól, 's ott hol a' régi szűk ösvény ment; barna komor falai a' bízto helyen nyugalommal kínálkoznak. De az új út közelebb menedéket tett szükségessé, 's a' császár annak építésére nagy summákat rendelt. Most a' sz. bernáti Augustinusok bírják, 's nem sokára elkészülvén, befogadhatja a' vándort. Dél felé volt az idő, midőn Simplon' falvában a' hotel előtt megállánk. Egy asztalnál négy olasz pap vígan költé-el ebédét, 's így juta eszünkbe, hogy nem messze már a' határ. Hamar elvégezvén ebédünket, melly az alpeszi faluban jobb volt, mint Pestnek sok fényes vendégházában, folytattuk utunkat. Ez lefelé kanyarodék a' hegyről, 's noha ezen túl a' jegesek megszűntek, a' havasok megtűntek maradtak, a' táj' érdeke nem lőn kisebb. A' mennyit ez nagyságából veszített, annyit nyere romantos vegyületei által, mert itt durva sziklák sötét fenyvesekkel, mosolygó gyepekkel váltogatták egymást. Magos felleghágók' régi nyomai a' néhai bajokra emlékeztetének, mellyekkel küzdeni kelle az utazónak. Most a' pálya könnyeden és bíztoan vezet-el a', hol csörgő, hol zajogva ömledező Veriolá' vize' mentében; 's keresztül a' minden galériák' leghosszabbikán, legszebbikén: azon, mellynek végén a' Frissinone' gyönyörű omlása lepe-meg. Ezen menet, gránitszirteken átvájva, hetedfélszáz lábnyinál hosszabb, 's a' simploni út' egyik legsudálatosb része. Túl rajta enyhebb levegőt érzénk lengeni, 's nem sokára felkiálta conductorunk: Olasz ország!

PIEMONTE.

Kocsink megállá a' királyi harminczad előtt. Egy pillanat kelle csak a' „carabinieri realikra”, kikkel Sabaudiában elég alkalmam volt megismerkedni, 's tudtam, éreztem, melly tartományban vagyok. Sardiniában t. i. ezek minden nyomon vizsgálgtják az úti leveleket, a' bűtort, 's egyetlen jelességök az, hogy ezüst kézszorítás hamar megnyugatja, 's a' bőrláda elveszett kulcsa tovább nem sürgettetik. Francziául szólítottak bennünk, mert ki a' Simplonról jó, az mindenkor francziának vagy angolnak nézetik; 's az utóbbiakról tudva van, hogy nem ritkán sokáig ellaknak Nizzában egészségök – vagy Fiorenzában a' muzeumok miatt, a' nélkül, hogy olaszul megtanulnának.

Az folyvást a' legvadabb szépségű sziklahon vala, mellyben jártunk, midőn a' jelenés egyszerre 's váratlanul megváltozott. Lábaik alatt egy paradicsomi szépségű mély völgyiség nyílék-meg, mellynek azt körülvevő magas hegyeit a' jótevő természet a' legbujább növény-szőnyeggel borítá-be, 's felette kellemes illat lebegett. Egy nap óta rideg magányokon, sivatag szirtek felett jöttünk; e' boldog vidék élet, csupa élet. Éjszokról dél felé a' Tosa' habjai öntözik a' gazdag kerteket, mindenütt mezei házak, kisdud falvak, népes utak; a' hegyeken számos kápolna, mellyeket hol háladatos szív, hol töredelem 's engesztelő bánat építe a' mindenható-nak. Egyik fő dísze a' simploni útnak a' crevolai híd, mellynek két íve, száz lábra felemelkedő oszlopon nyúgzik 's így a' sziklamedrű folyó' meredek partjait bíztoan egygyé forrasztja.

Lovakat, szekeret, conductort Duomo d'Ossolában, melly a' völgynek is nevet kölcsönöz, váltánk. Még nem léptünk-ki a' wallisi diligencéből, már ott vala az, ki passusainkat a' commandanshoz vitte. Míg holminkat átpakolák, én a' várost menék nézni, melly, mint az olasz városok rend szerint, igen jól van építve, kövezve; de tisztább azoknál, mellyeket – kivált déli – olasz ország mutat; 's mindenütt serénység' s jóllét' bizonyos jelei – noha koldulóktól sem valánk egészen mentek. A' koldulás olaszországban kézi mesterség inkább mint szükség'

következése, mert a dologtól nem irtózó ott alamizsnára nem szorúl. Itt ott az utcák' szegletein hirdetéseket láttam felragasztva. Az effélék' olvasását az idegennek el nem kell mulasztani, mert azok fontos kútforrásai a' nap' chronikájának. Olvasám: Szent atyák' öszveszedett munkái – Szentek' élete – Evangéliomok' magyarázata's tb. Egyéb – tudományos vagy szép-literaturai – munkákat nem láttam hirdetve. Piemont, mint tudva van, azon szorgalma mellett, melly népét a' többi olasz népek közül jeleli-ki, elmulasztá a' szabad, a' szép művészségeket; innen talán az a' komoly karakter, melly egyéb népfelétől annyira elválasztja. A' tudományok lábra kapni, a' felvilágosodás be kezdett hatni a' császár alatt, midőn ezen tartomány francia departement volt; de annak bukása óta a' grájusi havasok chínai falakká levének ismét a' vilá-gosság ellen.

Uj conductorunk piemonti volt, de tisztí álláspontja simulékonnyá, nyájassá tette. Nekem az ember első pillanatra megtetszék, 's mind ezért, mind a' szép táj miatt a' magos és szabad imperialra ültem-ki hozzá. A' piemonti szívesen dicsekszik avval, a' miben ő előkelő, 's azt a' többi olaszok' rovására: 's ez egyben ő nemzeti bélyegét el nem rejtette. „Látod, uram, ezeket a' kies tájakat! Majd ha francia országba visszatérsz, Turínen menj-á! – ugy mond – szebb város a' világon nincs (regulárist értett). Hát még az ország millyen? Itáliában nincs olly tartomány! szép, felséges, termékeny, egészséges; a' nép jámbor, dolgozó, sűrű, forog.”

Több falukon menénk-keresztül, mellyekhez képest a' mi hazánkbeliék nem látszanak e m b e r e k n e k építve lenni. A' lakosok túlesvén nappali munkáikon, erkélyeik alatt üldögéltek beszédek közt, 's bennünket nyájasan köszöntgettek. Jóllét, megelégedés, kedv üle szép arcaikon. Egy neme az embereknek tünt-fel szememnek a' többi közt, minden útközi falvakban 's már Duomóban; ezek számosan hol a' hidakon, a' gyümölcsárosok' állásai körül ácsorogtak, hol a' háztornácok előtt estvéző nép közé vegyültek, 's ha külsejük nem volt is mindenkor nagy jövedelmek' tanúja, arcájok, módjuk elárulta a dologtalan Sinecurt. Mindnyájan térdig érő haslagot, harisnyákat, czipőiken nagy ezüst csatokat viseltek; ezekhez fekete, de jobbára kék frakkot vagy kaputot, 's háromszögű kalapot, mint a' mi zsidóink. Mellényök fekete bársony, nyakkötőjük fekete, felül kék csíkkal 's fejeér szegéllyel. Melly nép ez? kérdém Ciceróné-mat.¹⁴³ „Sono i nostri preti” felele. Kocsinkhoz itt ott gyümölcsáros leányok toldultak 's narancssal, körtvélyel, szőlővel kínálhattak – ezek két év óta az első szőlők voltak, mellyeket láttam! A' sík, mellyen utunk keresztülvonult 's magos, termékeny hegyektől vala övezve, különös látvány a' szokatlan szemnek. A' vetemény közt gyümölcsfák 's szőlő vannak ültetve, mellyek faoszlopokon felfutva a' másik sorbeliekkel sikátorformára összefonódnak.

Sokat és sokfélét beszéle conductorunk midőn, kétszer átkelvén a' Tosa' vizén, 's Ornavascón tulérván, a' kilátás mindég tágult, 's az olasz tavak' fejedelme, a' Lago maggiore előttünk nem sokára legnagyobb szélességét kifejtette. Szóltan nézém a' varázsképet, míg Fariolo' táján a' tó partjait elérők. Az út itt a' Simplon' sziklalá-bába van bevágva, melly meredeken lemerül a' Lago' vizeibe. Jobbról a' part' felemelkedő szirteit a' buja vegetatio csak helyenként hagyja ki-pillantgatni; balról az út' alapját gránit védi a' hullámok ellen, mellyek azt szünetlenül verdesik.

A' nap a' piemonti ormok mögött leszállott. Gyönyörűbb estvélyt utasnak az istenek még nem adtak. A' hold, világának teljes pompájában a' legszebb nappal vetekedvén, feltűnt, 's vakítólag ragyogott-vissza a' nyugvó ezüst tóról, a' távol északi partokon a' nyájas Palanza' gyertyái sokszorozottan tündöklének a' víz felületén: midőn Bavenónál azon tündérszigetek fékezék-le pillanatainkat, mellyek' nevétől az olasz nagyság' és dúslét' képzetét elválasztani nem lehet. A' Borromei-szigetek! kiálték-fel, 's piemontim, legkedvesebb témájára akadván

¹⁴³ Cicerónémat?

„Si Signor, e l'ottavo miracolo del mondo!” felel patrioticus örömeiben; ’s olasz inprovisatori folyammal és tűzzel festegeti ezen gyönyörű csudákat, míg szemeim ingatlanul rajtok csüggenek.

Hol ezeket a’ palotákat a’ vízből ki-emelkedni, a’ narancs- és borostyánligeteket virúlni, kerteket lengeni ’s azon szobrokat büszkén körültekinteni látod, ott, uram, egykor néhány szirt bukott csak fel a habok közül, ’s veszéllyel fenyegette a’ hajóst, midőn az Inverna az éjszaki Maggiorral szembe szállott. Hány csónak lelé akkor ott veszedelmét: most menedékét. Jegyezd-fel, uram, gróf Borromeo Renát’ és Vitalián’ neveiket, kik másfél század előtt a’ kopár bérczeket termékeny földdel boríták-be, ’s méltókká tették egy Armída’ lakhelyeivé (a’ piemonti előtt tehát Tasso nem volt ismeretlen). – Ez ’s efféle beszédeire figyelmem most nem volt nagy, mert mind ezeket tudtam, ’s egész lelkem szemeimbe gyűlt élni a’ látványt, mellyet le írni, sőt festeni sem tud a’ mesterség.

Legtávolabb esék tőlünk az Isola madre (anyasziget), mindég-zöld borostyán ligetével, ’s azon néhány terászon felemelkedő egyszerű mezei ház, mellynek látpontjai – mint az utazók vallják – egyike a’ föld’ legszebbjeinek.

Körüllengve babérillatoktól, közepében a’ csendével igéző – mikor a’ szelek nyugszanak – vagy háborgásával megrendítő vízszínek – midőn felette viharzik –, magosan mint egy tengeristen’ polczán látja tetejéről a’ néző az ezüst habokat messze benyomúlni az éjszaki gránititánjai közé, ’s délnek, a’ nevető lombard sík’ széleit mosni; onnan bámulja nagyságát a’ természetnek, ki Mont-Rosát, Gothárdot ’s jégomlolu társait alkotta – ’s az emberlélek’ erejét, melly Arona felett egy második rhodusi csudát, ’s a’ félelmes elem’ közepén az Isola bella’ új Babylonát vonta-ki a’ semmiségből.

A’ Madre, ’s a’ halászsziget (isola dei pescatori) melly szerény ’s nyájas házaival, szemközt a’ gazdagság’ és fényűzés’ tömérdek műveivel, ezekkel érdeklő ellentétben áll – megettünk kezde maradni, midőn az Isola bella (szép sziget) mellyhez most közelítünk, a’ holdtól sajátlag világítva, magát az ezen úthoz szokott szomszédomat nem kevéssé lépé-meg. Szellemi halvány fény verődött-vissza a’ palotákról, mellyek a’ sziget’ éjszaki végéről köszöntik a’ simploni vándort; a’ tornyokról, mellyek’ tetői nyárfák közé vegyülnek; a’ terászokról, mellyeknél az Egyptum’ pyramisai nagyobbak, a’ Semiramis’ lengő kertei csudálatosbak, de szebbek nem lehettek. Déli végén Isola bellának iszonyu boltozatokon, mellyek mélyen merülnek-be a’ tóba, tiz terász emelkedik egymás felett fokonyként keskenyedő magosságra; ’s csúcson egy óriási unicornis, czímere a’ Borromei-nemzetségnek, hirdeti e’ név’ fényét¹⁴⁴, ’s a’ lefelé folyvást táguló emeleteken szobrok ’s obeliskek fejeirlének cyprusok ’s olajfák, áloe és myrtus ’s India’ minden illatozó virágai között. Lássá a’ legjózanabb ész, leghidegebb szív a’ Hesperidák’ ezen új kertét, illy estvély’ világában úszva gyémánt tengerén: ’s a’ mit szemlélt, tündér álomkép gyanánt örökké fog élni képzeletében.

Míg utunk hosszában vezet a’ Lago’ csudáinak, piemontim meg nem szűnt a’ legnagyobb ékesszólással emlékezni mindenekről, mikkel e’ szigethon’ kebele bájolja vendégét. A’ kelet’ és dél’ minden illataival eltölt kerti labyrinthok, narancs fasorok, hűvítő lugosok; a’ magos paloták’ szemvakító pompája a’ művészet’ annyi kincseivel, mellyek Tizian és Caracci, van-Dyck és Giordano, Procaccini ’s veronai Paolo’ ecseteiket halhatlanítják; a’ földalatti sziklakeblek és termék, mellyeknek mozaik falai ’s szökő kutai örök hűvösséget tenyésztenek, ’s hol Venus és Flora, mind kettő Canova’ halhatatlan képzete’ gyermekei, csábító lágyságban, szépségben élnek márvány éltöket – mind ezek valának tárgyai méltó magasztalásainak. Ott virít még –

¹⁴⁴ fényét

monda végezetül – az az agg borostyán is, melynek héjába a' hajdani olasz király (il re d'Italia) élte' vezérszavát metszé, a' híres „battaglia” (ütközet) szót; de azt a' repedezett kérgen többé nem sejtethni, valamint elhamvadt a' hatalmas kéz is, mely küzdé a' csatákat.

Lassanként megettünk maradoza a' toszai öböl is, hazája a' feledhetetlen szigeteknek. Utunk folyvást magos hegyek 's a' ragyogó tó közt vonúlt-le dél felé, 's szemünk alig sejtethé a' kelet' távolában Lombardia' végetlenül elnyúló lapályait. Várakozásom most egyedül az arónai colosszra volt függesztve, melyet végre Stresa, Belgirate, Lesa deli falvakon keresztülérven, Meinán túl pillantánk-meg, miként az magos fejét roppant rém gyanánt az éjbe felmereszté. Tudakolám távolságát – mert ohajtottam volna a' csudaművet, ha csak a' hold' világánál is, szemtől szemben látni. Az csak kis félóra Arona városától, de az út meredek, 's a' sok gyaloglástól 's a' mult éj' rövid nyugalmatól elfáradt angol társam illy kalandról semmit sem akart tudni. Conductorunk mindazáltal kedvet akara csinálni, leírta az egész emléket, miképen nyolcz ölnyi gránit alapon borromei szent Károly, egyházi díszruhában, jobbát áldásra nyújtja-ki; hogy maga ezen ércz szobor közel tizenkét öl, 's midőn a' tizenhetedik század' vége felé paviai Zanella 's luganoi Falconi által készítették, nem csak a' dicsőnek nemzetsége, hanem a' táj' minden lakói örömmel tevék jámbor ajánlásait. Nem felejté elmondani azt is, hogy a' fejben tizenkét ember fér-el, 's hogy a' művnek a' nagyság nem egyetlen érdeme. Erre rajzolgatta a' szentnek életét is, ki huszonhárom évü korában érsek, példája az isteni félelemnek, kútforrása számtalan jótéteménynek, alkotója százak' szerencséjének, Milán' esdekléseire már harmincz évvel halála után iratott a' szentek közé: boldogságára agg anyjának, ki fia' nemes- és nagylelkűségét illy dicsőséggel láthatá koronázva.

Csak akkor vevé a' jámbor elbeszélő észre, hogy az angol alszik, mikor szekerünk a' postaház előtt megállván őt felköltenie kellett.

ARÓNÁTÓL MILÁNIG.

Az arónai vendégház nem a' legjobb véleményt gerjeszté bennünk olasz társai iránt. Szobái magosak és szépek, de az asztal nem jó, a' szolga nagy úr, a' számlát szer-feletti. Azon suhancz, ki úti leveleink' gondját viselte, egy francot exequált mindeniktől fáradságáért, 's hálául még a' kocsiba is béségített, midőn hajnali öt árákor a' szép fekvésű de szoros utcájú várost elhagyók. Noha a' kilátás az útról, mely csak rövid időre hagyogatja-el a' tó' partjait, igen kecsegtető volt; a' reggeli álom még is elnyomott, melyből egy különös rengés, tompa zörgés a' szekér alatt 's száz külön hang' quodlibetje költött-fel. A' mit láték, felette vonzó volt. Kocsink a' repülő hidon állt, mely azon ponton visz által a' virány partu Ticinón, hol az a' Lago maggiorból kifolyván, Lombardiát Piemonttól elválasztja. Éjszak felé Schweiz' havas csúcsai csillogtak a' reggeli fényben, előttünk pedig Sesto-Calendéban – mely nevével 's római hida' omladékiával dicső hajdanára emlékeztete – egy iszonyu kétféjű sas hirdette a' birodalom' urát.

A' városban épen az nap héti vásár tartatott. A' folyó' tulsó partjáról is felesen gyúlt-össze a' nép áruival a' hídra, 's angolom, ki a' szép tájak iránt egy kissé hidegnek látszott, most egy rajzkönyvet vont-elő, 's az élettél és érdekekkel teljes tarka grouppot, millyet c s a k olasz földön láthatni, mohón papirosra hányta. Az asszonyok' főkötoi, a' leányok' pompás haj-alkotmányait, aranyos nyilakkal átszurdalva, és sok színű galandokkal összefonva nem kevesebb figyelemmel rajzolta mint az egész sokaságot, mellynél minden nemű 's korú a' legkellemeteseb változatban vegyült-össze. A' postahivatal felé a' piaczon menénk keresztül. Mely szívesen tölténk vala itt egy pár órát is, ha időnk engedte volna! Egy illy olasz vásár, mellyen a' föld' leglánglebb szemű népe zajog, illy kisded városban is más arczu és sokkal elevenebb és változatosb, mint a' nyúgati

Európa' fő empóriumaiában. Azokban kiki szorgosan dolga után jár, 's ez a' dolog után járás, ez a' hivatalosság többnyire előmlik az arczon és egész viseleten. Itt épen az ellenkezőt tapasztalni. Az ember azt vélné, ez a' nép mulatni gyűlt-össze a' legszebb ég' platfondja alatt. Minden vidám, fecsegve, nevetve sűrű, ismét meg-megáll, ácsorog ha kocsí jó, öt minútumra elfelejti dolgát, főtül talpig megmustrálja a' lovakat's utazókat szekeresetül; amott egy gyümölcsáros' pyramisforma alkotmánya emelkedik-fel 8–10 lábnyi magasságra, mellynek lépcsőiről friss levelek közül a' nyár' minden kellő gyümölcssei mosolyognak-le; köztök a' vérpirosságu görög-dinnyeszeletek lelnek legtöbb kedvellőket, 's a' szerencsés kalmár, feltűrt karokkal, alig győzi hol ezt hol amazt leszo-
gáltatni a' kiáltozóknak, kik néhány centesimóért* magokat megfrísvén, másoknak engedik-át helyöket, 's ismét egy marionettjátékos' szekrénye előtt állnak-meg, hol a' víg nép' kacajából, bármely zajgó is az, kihallik a' maestro' rekedt hangja, ki két kezével ugrándostatván a' ruhada-
rabokból gyúrt Don Alfonsót's szép Signorináját, azoknak éktelen mozdulatait gyakran a' leg-
ocsmányabb dialógussal követi. A' declamatióval nem igen gondol nagy buzgóságában, 's néha a' kisasszony basszusban szól's a' lovag discantban sípol.

Amott egy gioculator megesz két galambot egyszerre 's kanárivá változva húzza-ki füléből a' nép' bámulása's röhögései között. Egyszerre mindenünnen a' sok nép kocsink felé toldult – ekkor vevők észre, hogy mellettünk egy kópét vezetének, ki olly ügyetlen vala, először hogy meg hagyta magát látni, mikor selyemkendőt csent, és, másodsor, üldözőit ki nem tudta játszani, 's megfogatott. Számosak voltak az itt ácsorgó nézők között is a' fenn említett háromszeg-kalapúak's nagy csatú cipősök: de figyelmem hirtelen más pontra gyűlt, hol né-
hány magyar közvitéz vásárlott. Édesen rezge-által lelkemen a' gondolat, mikép közelítek óráról órára mind inkább a' honi határhoz; 's egy templomnak, mellynél eljövénk, orgonája érzéseimhez emelőleg társasítja ünnepélyes hangjait.

A' postaháznál megállván, a' conductor azt ajánlá hogy, míg holmink átpakoltatik más ko-
csira (mert sardiniái diligence Lombardiában nem járhat) 's ő az ausztriai tiszttel számol, használnók az időt's reggeliznénk. Fogadtuk tanácsát, 's azon „caffeteriába” menénk, melly hátával a' postaházat nézi, előtte a' Ticino foly. Hamar megbántuk választásunkat, de mit volt tenni; távozni nem vala tanácsos. Ez a' kávéház ritkán-felmosott téglákkal volt kirakva, az asztalok nem tiszták, a' kávé felette rossz, mindazáltal egy olasz lira**, be kelle elégednünk a' süteménnyel's oda siettünk, hol a' vámtiszt nyugtalanul várt földön álló holmiaink mellett. A' conductor bucsúzott, én értém nyájasságát, nem-üres kézzel megszorítám az övét, a' mire ő intett, adnánk a' tisztnek is valamit, hogy bútorainkat fel ne hányja és semmit el ne vegyen. Így valójában hamar keresztül estünk az inquisitió, de hogy még is sanyarúnak látassék a' tiszt, azon tokot, mellyben rezeim voltak, felnyitatta, 's szívemre köté, hogy azokat Milánban híven előmutassam a' censurahivatalnál. –

Pakoltatánk. Egy sereg facchino*** foglalatzkodott a' szekér alatt, felett's körül; 's mikor a' munka megvolt, azok is ostromlának bennünket jutalomért, kik tán csak fél fülét fogták-meg ládaiknak. Az olasz köznép' ebbeli szemtelen tolakodásáról csak annak lehet képzete, ki azt tapasztalta. Vagy hármat kielégítettem, midőn beülvén a' kocsiba, újra jött három még egy pár soldót kizsarni; de ekkor Mistriss Johnson, neheztelése' tüzében, spanyol-olaszul úgy ledörgé,

* Egy centesimo ötöd része a' soldónak (garasnak).

** O l a s z l í r a az, mellyen Napoleon' feje, a' vas korona's „regno d'Italia” áll; 's egy francia francot ér; az a u s t r i a c a egy huszas.

*** Az az teherhordó; körül belől olly nép éjszaki olaszországban, millyen Nápolyban a' lazzarónik.

hogy hallgatva legott félre vonúlnának. Felült most bakjára a' kocsis, midőn a' kovácslegény, ki a' lovak' patkolatján igazított, hasonlóképp egy kis honoráriumot kér. De ennek olly „Corpo di dio” repült szeme közé, hogy meglepetésében szájtátva nézne utánunk, midőn a' kapun kivágtatánk.

Az út, melly Milán' kapujáig a' „strada del Sempione” nevet viseli, itt is azon formájú és szélességű mint túl a' Ticinón; de itt folyvást síkon megy. Két felől sűrű fasor rejti-el a' mérhetetlen terjedésű rizskásaföldeket, mellyek rend-kivüli gazdagságban és friseségben állanak. A' lombard lakónak a' rizs legkedvesebb étele, 's így azt nagy szorgalommal műveli; de földé is felette alkalmasos reá. Lombardország havasok alatt terjed-el, mellyek vízzel nagy mértékben bővülkednek; onnan száz és száz, nagyobb és kisebb folyót és csermelyét nyer 's ezer forrást, mellyre minden nyomon akadni. A' természet' ezen jótékony ajándékát használja a' gazda, 's minden irányban csatornákat von földén 's azt átalok szüntelen' víz alatt tartja, mellyet csak akkor csapol-le, mikor a' veteményt tisztogatja; búzaföldeit 's réteit pedig hetében egyszer, kétszer süllyesztí víz alá. Ez, a' legkegyesebb éghöz járuló szorgalom 's mesterség alapja azon úgy szólván ki meríthetetlen gazdagságnak, mellyel ez az új Kánaán meg van áldva; de más felől kútfeje azon állványos láznak is, mellyek olly időben töltik-el a' kórházakat, midőn azok, szárazabb 's mérsékeltbb légű tartományokban szinte üresen állnak. A' lombard vidékeken való utazás nem a' legkellőbb, sőt lehetne mondani untató, mert a' sűrű fasorok elzárnak minden kilátást, 's a' szem sokszor mérföldekre sem lát egyebet a' fejér útnál, melly minden kanyarodások és változatosság nélkül terjed-el egyenes irányban. Ehhez járul a' szertelen hév (mert a' nem magos fák a' széles utat bé nem árnyazzák) 's a' porfelleg, mellyből soha ki nem fejtőzhetni. A' sestoi út bátorságosabb annál, melly Milánból a' cómoi tóhoz vezet, hol a' haramjacsportok nem félnek világos nappal a' legnépesebb szekeret megtámadni. Itt a' közösülés nagyobb 's hol nehéz kétkerekű terhszekérrel találkozni; hol egy serény s e d i a surran-el a' nehezebb diligence mellett. Illyen s e d i a a' legkönnyebb, de legkülönösebb kocsí, mellyet képzelhetni. A' két kerek közt helyhetett ülés sokszor szűkebb egy karszékünkknél; benne ül egy lovát hajtva a' gazda, az a' könnyed terhet alig érzi 's vele fut, rohan, röpül. – Több falvakon jövének-keresztül, mellyek nem olly szépek ugyan, mint a' mellyeket Anglia mutat 's a' német alföld; de jobban épültek mint akárhol a' szárazföldön. Falok kő, fedelők égetett kő; kár hogy udvarok olly messze távozik a' hollandi tisztaságtól. Templomaik, bőkezű istenfélés' emlékei, díszére lehetnének sok magyar városnak is.

Ro faluban ebédeltünk. Délutáni utunk az iszonyú hév miatt türhetetlen kezde lenni, 's így Garegnano' klastroma, melly az úthoz közel fekszik és számos jeles olajfestéseiről nevezetes, látogatlan maradt – minden ohajtásunk M i l á n volt. Az már látható lett volna, de az út nehányszor megváltoztatá irányát, 's a' számos allék a' mélyen fekvő roppant várost elfedék. Végre az útnak egy fordultával feltűnt az, hajdani fénylaka császárok- 's királyoknak, 's kebeléből az előkor' egyik legrendkívüliebb óriás emléke bukott-fel: a' d ó m , mellynek, Rómán kívül, nincs párja az olaszok' földén. Sokféle beszédek után, mellyek a' Mistriss' részéről a' bőrládák' vizsgáltatását, részünkről a' got templomot tárgyazák, előttünk álla a' félmagosságát még el nem ért „arco del Sempione”, végpontja azon nagy munkának, melly által Napoleon francia országból eleddig bátorságos és kellemes pályát készíté annak, kivel haszon vagy életkedv hagyatja-el házi isteneit. Ez a' római kapu, melly folyvást épül 's mindég az első terv szerint; 's melly mindennel fog mérkőzhetni, mit a' szép mesterség nemeset és nagyot alkothat e' nemben, első határoztatása szerint a' francia imperatort dicsőítő diadalmi kapu. De azóta széke összerogyott, 's az utókor a' pacificator' szobrát csudálandja felette.

Toldy Ferencz.

A' KOSZORÚ.

E' koszorút gyász emlékül keseredve akasztom
Annak, kit szereték, mennyei képe fölé.
Hervadozása jelentse, hogy a' ki feláldom ezen jelt,
Búban az elhunytért, mint koszorúja, fogyok.

Csaba.

LÚNA ÉS ENDYMION.

Leszáll az estve, nyíl az égi pálya,
Kél és megindul Lúna nyájason;
Enyhül az éjnek tőle bús homálya,
Mellyen szelíden fénylő leplet von.
Sejdtíve nézi, titkosan vizsgálja
Sziklája' bércezen őt Endymion,
'S csapongva gyúlnak gerjedelmi 's vélek
Küzd ismeretlen harcza' szív és lélek.

„Hová, hová te képzet' csalfa kéje?
Mi zúg-fel itt a' pásztor' kebelén?
Mi gond, mi álmak lengenek feléje?
Mi bájvidékre 's mért esdeklem én?
Fel fel! hozzád forr, fénynek istennéje,
E' lángsohajtság, e' vivó remény.
Szűk érzetemnek porlakom' határa,
Csillagkörödben ott áll tündér vára.

Dagadj, dagadj a' szívben, hév indulat!
Kész lelkem ah, de szárnya még sem kél.
Küzd és borong, hullámszik 's lángra gyúlad,
'S porsátoromban fojtja rabkötél.
Mért a' halandón e' komor borúlat?
Lélek, rohanj mint hab felett a' szél!
Vagy, istenasszony, oh szánd-meg nyögésem',
'S enyhítsd egedből kínos esdeklésem'.

Önt könnyet, a' ki küzködött hiába
Szállást keresve bájló képeden.
Oh kapj-fel engem pályád' távolába,
Vagy szállj-le hozzám lángösvényeden.

Csak egy tekintést fátyolod' titkába,
Csak egy sohajtást égi kebleden:
'S lelkem röpülve lényed' ellenébe
Sugáraidnak olvadjon fényébe'."

Igy, míg belől az érzetek vivának,
Ajkán az ömlő hang így nyögdele;
Az istenasszony érzé fátyolának
Szélén mint leng a' sóhajtás' szele.
Hallá nyögését olvadó hangjának,
'S lágy érzelemre mozdult kebele;
'S¹⁴⁵ fen aetheréből a' bércz' pásztorára
Enyhítve fordult arcza' szép sugára.

Ott áll 's andalg a' csendes éj' vezére
A' bús halandó' bájvonásain,
Nézvén mi díszben ül tekintetér
Az istenülő lélek arczain;
'S ekkor nem ismert gond borúl melyére,
Foly mondhatatlan érzet tagjain,
'S szebb lángra gyúlad leple' közt orczája
'S önkényt hanyatlik föld felé pályája.

Szállong alá, mint illatozva nyár
Homályos estvén szellők lengenek,
'S körüllebegve szétfolyó sugári
Ezüst habokká tisztán ömlenek.
A' pásztor árjong 's teste' szűk határi
A' halhatatlan kénnyel küzdenek;
'S nem birva szíven mennye' boldogságát
Sülyed 's homályban érzi társaságát.

Ah kényözönben olvadó keblének
Hullámi közt a' lélek elmerül,
Forrón sohajtott órák röpdézének
De gondolat már benne nem derül.
Ott fekszik ő fényében istennének,
Ki lengve száll az elsülyedt körül;
'S szózatja zeng és vonja hív ölére
'S nem vet habot hajh megrekesztet vére.

„Fel, pásztor, fel! szerelmed győze végre;
Ím fátyolomnak nyíló titka vár.
Merész tüzedben gyúladál az égre
'S fürtöd felett leng pályád' lombja már.

¹⁴⁵ [']S

Ah az lesujtva szállt a' testiségre
'S varázserővel bájlánczokba zár;
Fénnyel vakít úgy önti-el homályát,
Bús éjbe rejtven a' felvirradt pályát.

De ah, ki fekvél istenné' karjába,
Ne lengedezne boldogság rád még?
Élj e' varázslét' bájos alkonyába',
Szunnyadva benned minden testiség,
'S én átrengetlek szép álmak' honába,
'S léssz, szenderegven, boldog mint az ég."
Mond és megenyhült fénnyel leplezé-be
'S szótt halhatatlan álmokat fölébe.

Ott fekszik ő borítva nyúgalmával
'S álmán az istenasszony' képe reng.
Kél Lúna 's felszáll nyájas orcájával
'S lenézve rája titkosan mereng.
'S ha jön az éjféli csillag fátyolával
'S csend ömlik-el 's csak philomela zeng,
Rezgő sugárit föld felé ereszti
'S a' szép szendergőt bennök megfüreszti.

Kölcsey.

A' VIOLÁHOZ.

Hervadj, hervadj száradon,
Mit nevetsz reám?
Nincs kinek letörjelek,
Árva violám!

Gondosan neveltelek
Ablakom megett;
Reggel estve öntözém
Barna földedet:

Felvirulál 's ég mosolyg
Kéklő kelyheden,
Ah, de az, kinek virulsz,
Elhervadt nekem!

Sír nem vette tőlem el,
Örvény' habja nem;
Él – de másnak karja közt
Él a' hűtelen.

Néma búba' gyászlom őt,
Mint halottamat,
Míg a' gyász nem oltja-el
Kínos lángomat.

Hervadj, hervadj száradon,
Mit nevetsz reám?
Nincs kinek letörjelek,
Hervadj, violám!

Bajza.

AZ ELZÁRKOZOTT.

Kertem alatt ha kimégy a' rétre, leányka, 's az ajtót
Zárva 's szökő kútam' vizeit állva leled,
És zaj nélkül az ernyőket, hol máskor öröm zeng,
'S pusztán a' szerelem' játszadozása' helyét:
Vissza ne térj, kedves, idegennek nem vagyok itthon,
Téged, csak jój, kert 's kert' ura várva fogad.

Csaba.

SZIGETVÁR.

Láttam veszélyes tájadat oh, Sziget!
Előttem állott roskadozó falad,
Előttem a' mult kor' csatái
'S gyászba borult ege Hunniának.

Itt késve mérgét nyelte az agg török;
Itt táboroztak népei dőlősen:
Ott fenn erős de számra kisdéd
'S győzve fogyó hadaink tanyáztak;

'S onnan, ha kellett mint az egek' nyila
A' záporoknak vad zuhanási közt,
Csattogva sujtva, száz halálban,
Törték alá rablóló haraggal.

Két száz ezerrel víva-meg egy marok
Népség 's vitái győztösek annyiszor,
De ah! – borúlj-el gyászhozó nap! –
A' diadal közepett enyésztek.

Vagy melly tűnő fény leng szemeim felé?
A' csendes éjnek réme talán? – Vagy a'
Fagyos halálnak váza, vagy bús
Képe az ősi idők' fiának?

Oh Zrínyi' roncsolt képe, te vagy! – Dicső
Hős, hajdan a' vérfergetegek között,
Rémítve villogsz most előmbe
Századaink' sanyarú korából:

Dúló vasat tart rettenetes karod,
Elszánt komolyság terjedez arczodon,
Lelkedben a' szép hír, boszúság
És kitörő harag ég szivedben;

Mert vesztegelnek társaid a' mezőn
Csatátlanul rossz, gyáva tanács miatt,
Míg téged a' veszélyek' után
Sírba viszen csapodár szerencse.

Te a' hazáért halni tudál, dicső!
Mi nem tudunk már érte csak élni is;
A' támadó nap tudja, látja
A' szomorún nyugovó bününket.

Mikor szününk meg bor, szerelem között
A' honn' virúltát messze felejteni?
Mikor kerülhet vissza a' künn
Elpazarolt arany és dicsőség!

Haj elközelget majd az enyészet így!
Eltörli a' nép' bajnoki tetteit:
Megdőlnek a' fajult vitézek,
Sírjai hős eleik' nevének.

P.

EGY LEÁNYKÁHOZ.

Birlak-e? vagy csábúlt szemeim' játéka ime' kéz,
És e' hókebel és e' piczin édes ajak?
Illat-e ez, mellyet beszivok szomjamban aléltan?
'S mellynél olvadozok, láng-e ez angyali szem?
Úgy van! egész tündér ország' búbája körül font,
'S én gyönyörérzékből istenek' álma vagyok.

Csaba.

A' TÜNŐDŐ.

Bús vándor, a' vidéket
Borongva kémlelem:
Ha lesz e hol betérnem?
Ha lesz e nyúghelyem?

Körülem aszva minden,
Bokor, liget, virág;
Hajléka nincs a' tájnak,
Kietlen pusztaság.

Előttem a' határszél
Rémerdő, vázhegyek;
És még is vonja lelkem'
És még is elmegyek.

Mi vár? mit érek ott én?
Ki mondja-meg mi hív?
Talán siromnak árnya?
Talán szerelmi szív?

B. Palocsay Tivador.¹⁴⁶

¹⁴⁶ *Tivador*[.]

A' KÉT SZOMSZÉDVÁR.

Még egyszer fölemelte szavát Sár' róna vidékén
'S hosszú nyögésekkel, mineműk a' haldokolóé,
Megszűnt a' zivatar. Csendes lőn mélyen az alkony
És kijövének az alkonnak szeretői. Csapongva
'S földet korholgatva röpi a' fecske magányos
Andalgásaiban 's eleségül gyenge fiainak
Kis férgek 's füben pihenő bogarakra vadászott.
Melly rémulve buvék, hallván a' dúlakodó vészt,
Zöld kapujánál ült immár a' kis tücsök és víg
Társaival vígan feleselt egyhangu dalokban.
Hallott a' dongó' buta kóborlása is, a' mint
Meg-megütődve rideg hangját elszegte koronként
'S lomha nehéz szárnyon szomorú zúgással odább kelt.
Messze pedig, hol völgyeiben maradozva foly a' Sár,
'S késő hajjai közt resten nyujtózik az omboly,
Búspanaszát az uszók' négy lábú serge zokogta
'S a' vizek' országát idegen hangokkal ijesztvén
A' bika torku bölmön durván felbőge; csak embert
Nem látott a' táj. Ember, ki az estnek örüljön
És szenderre csaló öszhangját értse gyönyörrel,
Ember nem jön elő. Sámsonnak háza miért van
Most olly rajtalanúl? A' nép, melly benne zibonga,
Ünnepet ül-e talán? Vagy pusztá-e 's néptelen a' vár,
A' daliák' fogadója 's merész küldője csatákra?
Vagy ki az, a' ki sötét fegyverben a' belteremekből
Lélekdöbbentő léptekkel elő tör, az ifjú?
Mért az egekbe kiáltó bú rémületes arczán
'S vérkönye' megjegesült tükrén az iszonynak alakja?
Ah Sámson' fia, későn van még térni csatádról,
Jó Tihamér; késő meglátnod az ősz atya' házát
És látnod mint lett néphonból árva halommá.
Mit használ neked a' diadal dühös Ottokar ellen,
Mit használt lenned győzőnek bécsi Rudolfért
'S László híre neked? Megtérnél íme rohanva
Hogy hamarabb honn légy, megjárna szárnyas örömmel.¹⁴⁷
Ős lakod' utczáit 's nincs szemközt a' ki találjon,
Vágyva beszállna 's a' házban nincs a' ki fogadjon.
Mit használ most a' néphagyta falakra kiállnod,
Megtépett hajadat felszórnod az égiek ellen?
'S emberölő kezeiddel erős vas melleidet ütvén
Borzasztón az alélt csendet följesztened ismét?

¹⁴⁷ örömmel[.]

Mit használ dúlnod magadon kora gyászra jutottnak?
Ságon azért vígan laknak rontóid; apádat
És az egész családot¹⁴⁸ kik elölték a' fene vívók
Osztoznak kímélt javadon. Ságvár' ura örvend,
Vad Káldor, hogy társ nélkül dús háza ragyoghat,
Hogy, ki örök daczczal várának tart vala ellent,
Már nem sérti szemét a' szomszéd sámsoni háznép.

I.

Hol most Ság borait termeszt, hol Urhida' dombján
Sok munkái után viszen a' nép sárga gerezedet,
Ott a' Káldorok, itt Sámson' vérsége tanyáztat,
Két ház volt régtől szomszéd a' róna határon,
Régtől ellenség, dühös és békülni tudatlan;
Hol valamintha velök lett volna születve, fiúról
Szállá fiúra harag's nem szünt rombolni; de évről
Évre nehezbbe lön; mert megtorlatlan ölések
Adtak ölésre okot vég nélkül's vad sziveik közt
Rémítő emlék állott alkotva halálból.
Majd egy atyát kellett megtorlani, értte adóul
Szép fiatal bajnok hullott el, egy ép deli testvér
'S mellettök nép számtalanul. Nem tette szelíddé
Őket sem nyájas szerelem, sem férfi barátság;
Sőt dúlt a' szerelem's vaddá lett, mint az oroszlán;
És vagy káldori szűz vagy sámsoni gyenge leányzó
Lőn, ha talán tetszék, veszedelmes czélja vitáknak.
És e' párt csak csillapodott békében, alattos
Ártalmat forralva's gyanút nehezítve, ölőbbé
Hogy legyen a' zajkor's ha kivált a' csendtelen ország
Népfogyató harczát maga ellen vitte (siralmas
Megszakadás lévén örök átkú sorsa magyarnak)
Akkor nyíltta lett a' két ház' régi haragja,
'S eskü szerint fogadott vértor váltotta föl egymást.
Akkor szüntelenül lobogott a' fekete zászló,
Szüntelenül új bajra hívás' rémkürte rivalgott,
'S míg volt kar, míg bajviselőt tudá küldeni a' vár,
A' rótt bántalmak lerovattanak: új ok, öröklő
Gyűlölségre's boszút nevelő szomszédi viszályra.
Most a' sor Sámsonra került. Egy hittelen éjjel,
Míg fia Lászlóval vendég táborban időzött,
Meglepték a' káldoriak's kiket a' lemenő nap
Élve hagyott, a' várbeli nép a' visszajövőnek
Nem látá örömét. Elesének az éji had által:

¹⁴⁸ családot

Testeiket máglyán égette meg a' fene Káldor,
 Hogy nyoma létöknek ne maradjon az isteni földön,
 Szél hordá el hamvaikat. De buvában evődvn
 Még fenn állt Tihamér 's így szólt az egekbe tekintve:
 „Végtelen ég! ha üres nem vagy 's illy tettek után is
 Isten az országló, hallj meg boldogtalan ifjút,
 Engem, utósót a' vérből, melly íme kipusztúlt.
 Hallj meg öröklétű 's fogadott átkomra figyelmezz:
 Úgy soha sem földön, sem síromban, sem azon túl,
 Úgy ne legyen nyugodalmam; örök rengéssel alattam
 Ingjon az élő föld; örömet soha rajta ne lássak
 És búnál egyebet; ne legyen több birtokom abban,
 Mint a' sír; de az is keljen fel tagjaim ellen
 'S vesse ki fáradt csontaimat; lelkem pedig éljen,
 Míg élhet nyomorún, borzasztó gondolatoktól
 Űzött éjjeli rém, bujdossék kínban örökké,
 'S míg kín van, míg fájdalom él, ki ne fogyjon azokból;
 'S mindezek úgy legyenek rajtam 's átkomra betelve,
 Mint én elmulatom megtorlani házam' elestét:
 Testvérért testvér és házatya hulljon atyáért;
 Szolgák szolgákért pusztuljanak és legyen, a' ki
 Felmarad a' fajból, rabnóm a' káldori lányzó:
 Lássam szép fiatalságát hervadni buvában
 'S hallhassam panaszát, az enyimmal gyászban egyenlőt. –
 'S akkor is én se legyek boldog; de keservben az éltet
 'S búban emésszem meg, mint illik végivadéknak;
 És legyek a' házhoz, mellynek nincs népe, hasonló.
 Mindezeket halld meg, te ki élsz, örök isten, az égben!
 Káldorok ellen imádságát így végezi Sámson.”
 Így szólott gonosz átkokkal nehezítve meg éltét
 A' boldogtalan, és eljött a' vári falakról.
 Most még egyszer az elhagyatott teremekbe leszállott,
 Megjára minden szögeit a' Sámsoni háznak
 'S hol mint gyermek örült, hol¹⁴⁹ készüle harczhoz az ifju,
 Hol már mint győzött atya és testvéri fogadták,
 A' kedves helyeken szomorún andalgva megállott.
 Máskor öröm 's élet zengett a' büszke falak közt
 'S fegyverrel kincscsel Sámsonnak háza jeles volt:
 Most megdöbbentő csend és lelketlen üresség
 Környezték Tihamért 's hitető emlékezet oltván
 A' lángzó haragot legelőszőr az ifju' szívében
 Megszakadott a' fájdalom és ontotta könnyűit.
 Majd tova ment 's hogy elért a' titkos 's szíve jegyezte
 Osztályhoz, mellyben laknék, hova vinni reméle

Egykoron édes nőt, bájjal, szerelemmel igézôt,
És hogy ez osztályt is fenekül megdúlva találá
'S felforgatva reményörömét: „Nem kölletek, úgymond
Nagy keserűn, hiu készültek, nem kölletek immár:
Sámsonnak nemzetségét megemésztí ez a' bú,
Tetteit a' környék iszonyodván fogja beszélni.”
'S egyszersmind elvonta magát a' bel teremekből
És kezdett szomorú torhoz készülni magában.
Ment legelőbb is alá 's a' máskor lélekadó bort,
Mostan búnevelőt felhozta egy öblös üregből
'S a' tágas palotába tevé. Majd ólaihoz ment:
Ott tejelő barmok 's számos paripái növények
Sámsonnak mint házához méltó vala, mostan
Elvágott kötelek 's jászlok' töredéki mutatták
A' romlást; de belől egy bús szegletben, alétan,
Mintha urával együtt érezné gyászra jutását,
Állt egyedül dült széna között gyors hadviselő mén,
Tér és völgy' tapodója, fejét a' földnek eresztvén
'S hóka fején szomorún szórt barna sörényi lelőgván.
Melly, mikoron látá Tihamért, megkezde vidúlni
És bágyadt nyihogással urát 's fejrázva köszönté.
De Tihamér búval teli bár, új fájdalom által
Álla leverten az állat előtt 's szemlélte sokáig
Szótalanúl; fölgerjedvén így szól vala hozzá
Végre setét komoran 's fájt, a' mit monda, szívének:
„Hasztalanúl, hú szolga, vivőm, míg kelle, csatákon,
'S most egyedül társam, mindentől elmaradottnak,
Hasztalanúl örömed; nem, hogy tápláljalak és nem,
Hogy gondot, gazdád, pihenő napjaidra viseljek,
Mint rabló jövök én, lovagodból gyilkosod. Eddig
Rettentő hadi munkákban, vér lepte mezőkön,
Vigan együtt jártunk, rémültelen annyi halál közt.
Bércz, völgy nem vala gát, nem térek' távola; győztünk
A' hullámokon is 's kedvez vala ifju szerencsénk:
'S ló rohanóbb nem volt, mint a' gyors Fecske alattam
És soha gyávának nem mondott minket is a' hír;
Most elzárta sorompóit, szűk térre szorítván
Gyász hadi pályánkat; de te is sajnálatos állat,
Hasztalanúl neveléd buja fűn bizakodva erődet
És kergetted örömfutamással az alkonyi szellőt,
Karcú száraidat 's a' rajtad ülőnek alakját
Nem fogják harczjátékon megnézni leánykák,
Nem hős ifjak írigyleni. Kegytelenül elhullat imez vas
És fogod elkeserült uradat táplálni halálra.
'S jobb neked, így búsonga tovább, elhullnod előtten,
Mint tolvaj Káldort szolgálnod uradra, vagy ólban

Tengned utált szalmán 's szomorú vénségre kinyujtva
Életedet, húznod sanyaró gazdának igáját.”
Így végzé 's Fecskét a' tér udvarra vezette.
Ott még vérrel elegy porban látszottak az ádáz
Küzdők lábnymaik, a' mint dulakodva vesződtek
A' feltúrt földnek színén 's a' messze fehérlő
Ház falakat haragos színnel jegyzetté sötét vér.
A' remegő fénynél mind ezt hogy látta, ujabban
Felbőszült Tihamér, 's valamint hajdanta az ősek,
Még Krisztustagadók, halmoknál 's kised ereknél
Készültek lóáldozatot bemutatni Hadúrnak
És fogadást magas eskü alatt fejeikre fogadtak;
Úgy, valamintha pogány szellem bírná, könnyörögve
Szólítá a' holdat, az éjt, a' csillagok' ezrét;
'S a' boszuálló istent és illy szózatot ejte:
„Éj, te sötétség anyja, komor birodalma homálynak,
Csillagok és te borongó hold, legyetek ma tanúm;
És te, boszuálló isten, hallgass meg utószor
Esdőt színed előtt: valamint e' gyors hadi ménnek
Vére folyand e' helyt 's azt a' szomjú por eliszsza,
Úgy a' Káldoriak' vérét onthassa imez vas
És míg Káldor lesz, soha vér'omlása ne szűnjék.
Éj 's te boszuálló isten hallgasd meg ezen szót
'S nagy haragodban az árvának szenteld meg aczélát.”
Így szólván kivoná jó kardját oldala mellől
És a' ménbe dőfé. Végső rohanással az állat
Felszökkent, hogy öljője' vasát érzette szügyében
'S vére buzogva kitört; a' széllal versenező láb
Megrokkant hatalomtalanúl. Leterült az erős mén
'S ködbe borúlt semeit még egyszer urához emelvén
Lassú körgés közt vonagolva bucsút veve tőle.
De Tihamér haladék nélkül folytatta kegyetlen
Munkáját; (fogadott munkát nem végzene jobban)
Megfejtven darabokra szelé a' véreveszett húst,
Mint puszták' hollója magát táplálni azonból
És tort a' megölött vérségnek hamvain ütni.
Majd, istentelenül a' mellyet elolta gonosz kéz,
A' gócz' házi tüzét fölgerjesztette 's borongva
Gerjedezett az ijesztő láng a' régi homályban.
Már nagy volt az idő 's holdnál és csillagi fénynél
Gyászviselő hölgyként virrasztott a' rideg éjfé
Emberek' álma fölött; Tihamért nem lepte meg álom,
Bús tornál ült gondjai közt, mint kárhozatos rém;
És a' mellyet evék, keserű volt a' falat' íze
És keserű, a' mellyet ivék, a' kedvemelő bor:
Gyász könyek öntözték azokat 's nem volt, ki vigasztó

Szóval az elhagyatottnak oszolni segítse
 Bánatait, nem volt a' min enyhülne keserve.
 Néma körül minden 's mint a' sír, pusztá; kietlen
 Vissza 's előre remény nélkül a' szörnyü kilátás.
 Így lakozék Tihamér, szomorú vendége magának
 És a' mint lakozék, és a' bort itta, koronként
 A' könyük orczáin hervasztva eláradozának.
 Majd az atyát nevezé, majd két öccsére köszönte
 Bús poharat 's folyvást sűrű köny hullá szeméből:
 „Ősz atya, így szólott zokogás közt, és ti szerettem
 Testvérek, kik akár a' földben alusztok, akár a'
 Föld' színén szórt hamvatokat hordozza tűnő szél,
 És ti is a' háznak régen hű népe, vitézek,
 E' poharat rátok Tihamér keseredve köszönti;
 Nem sok időre alá szálland közötökbe nyugonni
 'S számkiüzött egyedül nem lesz a' pusztá világon.”
 Szólt 's a' telt poharat legutósó gyöngyig üríté.
 Ígyen tartá keserves tort Sámsonfi magának
 'S véreinek 's gyakran gyüle még bú árja szemében,
 Sűrű sohajtásai hallattak az éjféli órák'
 Lélekijesztő csendében mint erdei szellők,
 Mellyeket a' szigorú éjszak megtölté panaszzsal.
 Végre bor és bú megtörték ór lelke' hatalmát
 És aluvék álm nélkül 's nem tudva keservet:
 Holtak' sírja fölött így alhatik a' letöröt szirt,
 Mellyet gyász szókkal hint meg faragója; de benne
 Hallgat erő 's élet nélkül a' néma hidegség.
 Feljött a' hajnal 's Tihamér útjára megindúlt.
 Ifju királyához, Lászlóhoz megy vala, kúnhoz,
 Kún hölgyek' szeretőjéhez, magyaroknak urához
 'S lelte Fehérvárott fénylő sok nagyja' körében
 Országul mulatót 's így kezde beszélnie hozzá:
 „Felséges, hatalomra dicső, fejedelme magyarnak,
 Ha valahol Tihamér híven szolgálta hazáját
 'S volt, valamerre vivéd, hadaidban nem legutósó,
 Hallgass meg most és nekem egy kérelmemet add meg:
 Épen hagytam el a' házat, hol apámmal öcsém
 Éltek¹⁵⁰ örömdúsan 's tán óhajtoztak utánam
 Messze kalandor után; mostan pedig éktelen a' ház
 'S pusztá örök, mellynek komor éjszaka nyomja lakóit.
 Jól tudom, ámbátor nem hallám senki' beszédét,
 A' szomszéd Káldor szerzett nekem ennyi keservet;
 Kérlek azért, törvény által büntetni ne hagyjad
 Őt, de megengedd hogy viadalra kihíjam egyenként

¹⁵⁰ Eltek

Vérem' dűlőit 's gyönyöröm lesz benne, ha vesznek.
A' ki pedig tán élve marad 's engem megöl, annak,
Bár gonoszat tett is, legyen értte bocsánat örökre.”
Ezt mikoron mondá, minden bámulta 's kesergék
A' csata' hősei őt, mi különbet azon Tihamértől,
A' ki vidor fiatalságban, mint fényes aczél kard,
Tündöklött nem rég soraikban 's szembetűnő volt
Termeti nagysággal, most ő megalázva keservtől
'S éktelenül állott könnyörögve; de szánakozással
Így szólott László, magyarok' szép ifju királya:
Sámson,¹⁵¹ akarnám, hogy bíznád kezeimre boszúdat,
Meglátná Káldor, mint voltál kedves előttem
'S érezné nyomorát, melyet maga szerze magának.
Am ha szived sürget 's gyönyöröd van benne, vasaddal
Venned igazságot, hírlőt küldök ki ezennel:
Az Káldor' népét viadalra kihíja egyenként.
'S ment legyen, a' ki megél; de ha csalt vet 's víni egy ellen
Gyáván 's nemtelenül kettőt fog küldeni 's többet,
Rája, bizony mondom, országúl küldve leszen had
'S tűz, vas emészti meg őt, népét 's jószágait egyben.”¹⁵²
Így szólt 's mind javalák fényes daliái beszédét.
'S tüstént gyors követét a' közre hívatta, Kadártát
És bajtélóket rendelt a' sági mezőre.
Hős Tihamér pedig a' vízhez tartotta irányát;
Bús bikaként embert kikerülve megyen vala ingó
Partjain a' Sárnak, melly sással, rőt buzogánynyal
És suhogó náddal koszorúzva tekerge, holottan
Vándor lápok alatt feneketlen sár vala 's messze
Csilloga, mint az arany, veszedelmes színnel az örvény.
A' hova vad fiait a' csörgő récze vezette
És a' könnyü buvár 's a' sárcsa merengeni kedvelt.
E' helyeket Tihamér sokszor kémlelte vadászva,
Most bujdosva öröm nélkül hágdosta 's kihatván
Csak hamar a' dombot 's megpusztúlt várat eléré.

II.

Ságon azon közben poharak közt telt zajosabb éj;
Káldor hús küzdőt vendégele, régi segédeit
Jó, rossz harczainak, más húsban az éji csatában
Sámson előtt hullottanak el; néhányakat ártó
Seb köte, bajtársak, részt nem vehetének örömben.
Már lobogott a' fáklyavilág 's tág öblü teremben

¹⁵¹ [„]Sámson

¹⁵² egyben.”

Görnyedezett nagy tálak alatt a' hosszú cserasztal;
Körben egy egy serleg pillog vala 's szomju kupákkal
A' párló tálak megkörnyékezve valának.
Fen pedig a' falakat fegyver' sokasága borítá;
Itt kard függe, amott villog vala hosszú hegyes tőr
'S rézveretes száron dárdák mutatának ölésre
Fent ragyogó érczet, mellettök fellegi foltként
Domborodott aranyos szegetével az életovó pajzs
És nyilak és kopják 's a' nyílnak szárnyatadó íj,
Függöttek tarkán 's vegyesen; rémületes őrl,
Mintha setét sírból szállt volna ki lelkök; ezek között
Négy sanyarú őznek volt füstös képe akasztva,
És az egész háznak megbúsította alakját.
Most a' bajnoki nép kezdett gyűlöngni: kevélyen
Jött maga Káldor elől, arcán a' fényes örömnék
Hordozván jeleit; de nem úgy érezve szívében.
Már az idő első örömét megkezdte zavarni
És vétkes dülási után bántotta maró gond
És bántotta gyanú, hogy bár titkolni remélte
Tetteit, a' hírnek még is szárnyára kerülhet
'S a' már csendre jutott ország megtorlani eljön,
'S akkoron ő! – de ezen félelmet vissza riasztá;
És tuda, melly nem volt, kiderültnék látszani kedve.
Jött és elfoglalta helyét. Eljöttek utána
Két elsőbb fiai, Petur és Ipoly, ifju tüzőkben
Délcegek, a' harcznak, bár millyen volna, örülök
'S több véres hadi munkákban rögzöttek eléggé.
Mindkettő apjára ütött; de szívökben ölő gond
Nem fészkelte magát, vidoran lépének utána
Káldornak 's lobogott az erő vad lángja szemeikben.
Jött azután a' méla Simon, halovány magas ifju,
Legkésőbb fia Káldornak. Most láta először
Harczot 's embervért 's úgy látszék, ifju lelke
Megborzadt förtelmeitől; soha őtet azóta
Nem készte mosolyodni öröm, nem kardot emelni,
És pengő idegen nyilakat szállatni szilaj kéj;
Hallgata és atyját titkon vádolta magában.
Két testvére után ő is helyt foglala. Jöttek
Egyszersmind a' vér' szolgálai, kegyetlen erős nép,
Súlyos kardjaikat csörtetvén a' sima pallón,
Jött a' jász Sundó, legerősebb bajnoka Ságnak,
Mint valamelly oszlop, zárván nagy termete a' sort.
Mindezek a' bő asztalhoz járultanak és nagy
Zúgás és recsegés közben helyeikre leültek.
Már minden helynek meglőn vendége, uratlan
Egy szék volt Káldor' balján, bíborba borított

'S gyéren arany himes párnákkal. Rajta keresve
 Függett minden szem; de leginkább nyugtalanul várt
 Káldor, 's a' kérdők 's felelők közt zagyva zsi bongás
 Támadván zajjal betelék a' tágas ebédlő.
 Ajtó nyílt az alatt 's Káldor' hajadonja belépett.
 Őtet csak ritkán láták a' bajnokok; atyja
 Óva külön nevelé 's tilalom vala szólni előtte
 Harczai' sorsáról; a' két ház' régi haragját
 Csak sejté; de harag nem fészkele tiszta kedében.
 Mint fen tölgy' sudarát a' felhők' lángfia tépi
 'S fergetegek száguldoznak sűrű lombjain által,
 A' völgyek' violája pedig kijön a' fa' tövénel,
 És nem tudja hogy a' szellő, melly illatit issza,
 Szélvész a' fatetőn, nem tudja, hogy a' ragyogó menny
 Kék szemé gyöngyeiben, zápor volt a' fasudár közt,
 Villámtól forralt, zivatar hullatta özönvíz:
 Így a' gyenge leány felnőtt a' férfi seregnél
 'S míg azokat harag és gyűlölség vitte, szelíden
 Ő bék' és nyugalom' karján növekedve kifejlett
 Gyermeki napjaiból; megszokva szeretni 's szeretve
 Lennie, testvérek 's atya voltanak öröme, gondja.
 Lelke szelíd érzelmekből és szent akaratból
 Volt gyönyörű öszhang 's hitták vala szép Enikőnek.
 Hogy kitünék, mély csillapodás váltotta föl a' zajt.
 Mindenik, a' mint ült, egy időre az ámulat által
 Megmaradott leszegezve merőn 's a' marczona képek,
 Úgy látszott, vadságoktól megválni kívántak.
 Majd mozgás eredett 's a' tetszet' hangja magában
 Értetlen szavakat mormolt. A' könnyű leányka
 Jött 's csak alig sejtett* haladással elére helyéhez.
 Káldor az eljöttet mosolyodva szelíden apolta
 'S egy pillantatig elfeledé hogy gondjai vannak.
 Felnézett Simon és beborultanak arcza. Káldor
 Szerte körül hordozta szemét és bízta szóval
 Mindeneket, maga példaadó a' víg lakozásra
 'S kezdődék az evés, majd víg poharakra kerülve
 A' sor, erőt von a' szilaj élet' kedve 's csapongóbb
 Mozgások 's hevesebb szóváltás ébrede: minden
 Arcz kiderült, csak az egy Simonén vesztegle borongás.
 Káldor látta 's komor feddőleg néz vala rája,
 Szólni, ne hogy kedvet bontson, tiltotta okosság.
 Érté a' haragos homloknak néma beszédét
 'S¹⁵³ félre vonúla Simon; kivonúlt nem sokkal utána

* rejtett

Szép Enikő's magok a' harcznak szolgái maradtak,
 Dísztelenül, mint a' fa virág nélkül, mint felleg, ijesztőn,
 Mellynek utósó fénysugarát elvette az alkony.
 'S most Káldor – töltött kupa volt megemelve kezében –
 Fölkele és csendet kérvén illy szózatit ejté:
 „Társai sorsomnak, még eddig jónak, akarnám,
 Hogy nyugodalmasbnak legyetek látói ezentúl.
 Tudva van, a' harczból diadallal tére be László
 'S szent a' béke megint: minket más tesz vala mentté.
 Harcz és visszavonás's az erő' törvénye azokban;
 Eskü azért, hogy senki, ha ránk vád jőne gyanúból,
 Sámson' háza dulásáról nem vallja tudását,
 Eskü, hogy a' titkot kiki híven rejti halálíig:
 Úgy legyen e' várban boldog maradása's azonkép
 Vájjék méreggégé, minden csep, mellyet iandó
 Végtelen átok alatt, a' mint nem tartja meg eskét.”
 Szólt's kiki vad szavakat mormolt mély hangon utána,
 'S a' poharat, mellyet tartott, szájához emelte.
 Még ittak mikor a' kapunál rézkürt' szava hallott
 'S a' kegyetlen dúlók' lakozását félbe szakasztá.
 Első volt Káldor, ki helyét elhagyta, utána
 Félig ürített kelyheiktől megválva kelének
 A' följedtt eskvők, zavar és sokféle tünődés
 Lelkeikben; de azonban elért a' kései vándor,
 Végig csörtete a' márvány padu csarnokon és a'
 Tág palotába nyitott. Talpig fegyverben, az ország'
 Czímeivel paizsán, jól termett férfi, Kadárta,
 A' bajhírlő volt's illy szózatot ejte belépvén:
 „Lászlónak hírlője jövök Sámsonfi' nevében,
 Hozzád's társaidhoz Káldor, meghozni halálos
 Bajnak ajánlását. Méltók hogy vesszetek el mind,
 Vértörvény által; mert úgy hiszi, hogy ti valátok,
 A' kik az éjnek leple alatt gyilkoltatok, irtván
 Ártót, ártatlant, megrontván ötet örökre
 Bánattal, testvértelenül maradottat, atyátlant;
 Még is azért ötet meg nem nyúgatja haláltok
 Vaktörvény által, maga hí fel bajra egyenként,
 És kárhoozzatok el, ha lehulltok hőskeze által;
 Ha pedig őt a' sors adná elveszni bajában,
 Ment legyen a' ki megél, se az emberek ötet azontúl,
 Bűneiért, se az isteni kéz soha meg ne keresse.
 Ezt Sámson; de ha cselt vettek, vagy ketten az egyre
 Gyáván's nemtelenül fognátok vinni, királytól
 E' törvényt hozom: országúl rád küldve leszen had,

'S véredet és magadat javaiddal tűz vas emészt meg."
 Mint mikor éj' idején felhő torlódik egekben
 'S záporral viselős kebelét megnyitja futó fény
 'S a' puszták' utazója veszélyt vél jöni 's halállal
 Terhes villámot; a' villám nem jön azonban,
 Fenn villog végig beborúlt pályája' határán
 És az utat kideríti körül 's az utasba reményt önt:
 Úgy Káldor, ki halálhírt félt és szörnyű kiírtást
 Tetteihez képest, hallván a' bajra hívó szót,
 Megvigasztal a' szóra 's kevély mosolyodva imígy szól:
 „Sajnáljuk, hogy az elkeserült ifjú szive minket
 Vádol 's bűn neveket hangoztat előre; de várjuk
 Vádaiért számkérendők, 's úgy hisszük, előbb lesz
 Színtelen árnyékká, mint rajtunk megbizonyítsa
 A' mit kínjában, nyomorú, elmonda felőlünk.
 Vidd meg, jó hírlő, e' hírt neki 's monddad ezentúl
 Éjjel vagy nappal vagy akár éjfélkor is, a' mint
 Választandja korát, jőjön 's zörgesse kapunkat,
 Ellenségi csak a' gonoszúl vesztünkre jövőnek,
 Ölni nem óhajtók, ha kívánja, baráti leendünk.”
 Monda 's miként jött a' hírlő, elhagyta veszélyes
 Házát Káldornak. Huzamos lépései hosszan
 Hangzottak kifelé menetében 's a' hogy enyésztek,
 Úgy a' benn maradottak' gondja fogyott, mindnyájan örülvén,
 Más végét várók, ha világra jövendne, hadoknak.
 'S első volt Káldor, ki pohárt és szót veve, mondván:
 „E' poharat Sámsonra iszom. Sámson' fia halld meg:
 Sundó lesz, ki leküld, ha mozogsz, keseregni apádhoz.”
 Szóla 's mohón a' nagy poharat fenekéig ürítte.
 Példáját minden követé, otromba fenyítést
 És kacagást keverének iván Sámsonfi' halálát.
 'S hosszan húzódott lakozások. Azonban az éj ment
 Félénk tolvajként, elvitte magával az álmak'
 Kincseit, a' napnak hagyván sok gondot, ezernyi
 Bajt és fáradozást 's ahhoz nem egyenletes osztályt
 A' kívánt jóból, a' földön vándor örömből.
 És az ölések' napja beállt. Ébren vala Sámson
 Súlyával bánatjainak. Élet' jelit adván
 Megzendült a' ház 's ő fájó szíve azonnak,
 Réműletes dobogást keltett szomorú kebelében.
 Elcsüggedne; de a' bosszú megtartja erőben
 És harag a' sárkány, melly őrt áll lelke' tüzenél.
 Öltözik. A' vértet karcsú testére csatolja:
 Fegyvere kard 's buzogány; paizsát eltördeli, szintúgy
 A' kelevézt; lobogót nem hagy tarkállni sisakján;
 Dísz nélkül teszi föl, vas lapba szorítva sötétlő

Fürteit és arczát. Mint bércz, melly nem mutat ékes
Lombú rengeteget, tetejét nem hímzi virágszál,
De komor és vad sziklával borzad föl az égre,
'S villámot, zivatart nem fél elvárni: azonkép
Állott dísz nélkül Tihamér, deli termete súlyos
Fegyverben, vastól feketén, készülve halálra
Küzdeni 's elleninek bízton felfogni csapását.
Ment 's a' Káldoriak' veszedelmét vitte magával.

Még csend volt Ságon, mikor a' zárt vaskapu' táján
Megjelenék Tihamér és azt buzogánnyal ütötte.
Háromszorta nehéz buzogánnyal sujt vala hozzá,
Annyiszor a' kapu messzeható döngéssel ijesztvén
A' levegőt, a' belvárnak fölverte lakóit.
Majd hársány szavait hallatta az ifju, kiáltván,
Káldornak harsogta nevét 's a' káldori népnek
Monda halálos bajra* hívást, mindennek egyenként.
'S jött Káldor, ki legelső volt a' várlakon ébren,
'S a' kapuhoz jutván így szóla haragva: „Ki vagy te
Durva, silány pompájában rossz fegyvereidnek,
Békszavará, ki vagy, a' ki reánk, mint farkas üvöltesz
'S fölrázod, mellytől rettegned kell, az oroszánt?”
Így szólott 's az alatt népesb lett a' sima várfok.
Egymást érve Petur 's Ipoly és szolgálai jövének
Káldornak, de reájok, ölést óhajtván, sötéten
Nézett föl Tihamér 's keserűn illy szót adott ejte:
„Káldor, erősebben mint a' vas, fáj nekem a' szó,
'S szó soha már örömet nem fog hozhatni szivemre,
Mert a' mit szereték, azt kínom volna nevezni,
Míg te is élsz. De ha bátor vagy, jer szállj le fokodról
'S gyilkosságaidért, míg tart véredben, adózzál.”
„Ösmerlek, te kevély még a' bánatban is,” így szólt
Káldor az ifjúhoz; „de ne légy az végedet érvén;
Szolgám fog hozzád viadalra leszállni 's az öl meg.”
Szólt 's tova tért, Tihamér a' síkon várta csatáját.
Most Petur és Ipoly apjokkal szót váltani kezdtek,
Mindketten vágók Tihamért megvívni; de Káldor
Tiltá a' viadalt nekik és Sundónak adott jelt.
Vissza menének mind; de Peturt nem ereszti haragja,
Hátra maradt egyedül 's illy szót adott monda sietve:
„Halld Sámson, ha megélsz, míg a' hold feljön az égen,
Látogatód leszek; a' jelszó: életre, halálra!”
„Elvárlak,” mondá mély hangon az elkeserült hős
És bevonúla Petur; de helyette Ipoly jöve sebtén

* bujra

És szeme, mint a' láng, repesett föllelnie Sámson;
Majd hogy azont még a' kapunál késdezve találá,
Ott termett 's ilyen szavakat mondott vala hozzá:
„Sámson, igen bánnám, ha egyébnek jutna halálod
És nem ezen kar előtt szállnál a' porba; de várj el,
Látogatód leszek a' holdnál 's életre, halálra
(Ez legyen a' jelszó) vég harcz fog lenni közöttünk.”
Szól vala 's hogy fegyvermozgásokat érte belünnen,
Mint a' könnyü hiúz, választ sem vára beillant,
Harcza felől, hírszomja, gyanút támasztani félvén.
Hős Tihamért pedig aggodalom bántotta: tünődék,
Nem csel-e, hogy ketten 's tán többen fognak orozva
'S nemtelenül önvárában támadni fejére
És mielőtt boszúját állná, bús napja leszálland?
De nagy lelke hamar megvált e' gondolatoktól:
'S „jőjenek a' rablók,” úgymond, bár jőjenek el mind;
Egy hitem él, nem fog kezeiktől jőni halálom.”
Ezt gondolva tovább állott 's a' sági lapályon
Néze vivásra helyet, temetőt a' Káldoriaknak.

Jött Sundó talpig vasban, nagy kardja fityegvén
Balja felől; de szivos kopját pörget vala kettőt
Egyszersmind 's látszott erejét hogy emelte ügyesség.
Súlyos volt pedig és hosszú a' kopja, hatalmas
A' vasat, és vág alatt az eret megjárni hegyével.
Ő ezeket játékképen forgatta 's közelge
Mint valamely vasvár, nyomván nagy teteme a' tért.
Fenn a' Káldoriak menetét vígyázva kiálltak,
Bízakodók Sámson legutószor látni csatában;
Távolb sátor alatt a' harcz' bírái tanyáztván.
Ő pedig a' síkon folyvást haladott vala és hogy
Kopja vetésnyire ért, kiveté nagy könnyüden a' balt,
Melly Tihamérnak előtte lehűlt; de azonban
Harsány vad hangon szólt Sundó hős Tihamérhoz:
„Dárdádon, tudom, a' tikok ülnek, vagy megehűlvén
Nyársúl forgattad 's most nincs mit hozz viadalra;
Vedd föl azért, mellyet küldék, víjunk meg egyenlőn;
Mellyet küldendek, hiszem azt, fölvenni bajosb lesz:
Megkeres önként is 's nem fog megválni velődtől.”
Szóla 's kevély elbíztaban Tihamérra suhantá
A' kopját 's egyenest sisakának ment az, ijesztő
Éle hasítván a' levegőt 's szárfája süvöltvén.
'S nem fáradva elért a' vas, hova szánta vetője,
A' sisakos főhöz; de hegyén koppanva meg éli,
Félre szökött nagy rezgés közt a' földbe furódván.
Érzé a' sujtást Tihamér, hőkkenve fejével

'S hallá kárhozatos csengését; de hamar eszmélt
Tompá nyugalomból és a' két kopja után nyúlt.
Háborodott Sundó kirepült kopjái lehulltán
'S már készült inkább karddal közel állani harczot,
Mint elvárnia két lövetét; de nem engede nyugtot
Sámson az ádáznak, kopját vete rája legottan
'S a' két kopja kiment sebesebben, mint jöve, mint két
Héja süvöltének törvén hatalommal urokra.
Vastérdét éré legelőbb a' kopja, befurván
Gyűrűs kapcsa fölött 's a' fájó csontig eresztvén
Szomjas aczélvégét. Csikorogva hajol vala Sundó
Hogy kiragadja; de íme suhant sebtében utána
A' másik gerely és behatott nagy melle' vasába,
Mint valamelly ártó növény nagy messze kiállván
Rőt nyele, és mellét az aczél vég tőre szegezvén.
Ezt látván megörült 's harczát végezni sietve
Jött az erős ifjú, gerjedt haragában emésztőbb
Mint az emésztő láng 's fenn villoga kardja kezében.
'S méregből 's fájdalom miatt már nem nyöge Sundó,
Ordított, mint a' fenevad, szaladásnak eredten.
Nagy bajjal vonszolta magát Tihamérnak előle,
A' két kopjával, hogy azont kiragadja, vesződvén;
Az pedig őt kegyelem nélkül pusztítani kezdé:
Vállain és sisakán, mint a' pörölynek ütése
Hangzott a' buzogány sűrű kopogása; kiáltás
Hallék a' rémült Ságról 's akaratlan ijedség
Vonta be szíveiket; maga Káldor gyászos időknek
Látta jövődjét 's bús homloka ránczba szedődék.
De Sundó kiszakasztván a' kopjakat, omolni
Hagyta sötét vérét 's kardjában bízva kirántá
A' majd ölnyi vasat 's égett ostromlani Sámson
Súlyos ütésekkel. Hogy távol tartsa magától
'S végre kifárasztván bizonyos rést leljen ölésre,
Ösztöne súgtá de nem szünt megközelíteni Sámson
Mint sanyarú bányász, vagy mint a' kincseket ásó,
Tűr hevet és hideget, nyugalom nem tartja, sem álom,
Hogy nyereséggel utóbb a' hegy' szívébe lejusson,
'S a' föld' bálványát, az aranyt fölemelje jutalmúl:
Úgy vágyott Tihamér Sundónak jutni szívéhez,
Semmi csapás nem volt őt távol tartani képes.
És már vérbe borúlt makacs ellensége; kegyetlen
Sundó rozsz napját látá közeledni, de bízék
Még egy ütésével megfordíthatni csatáját
'S össze fogott kézzel lecsapott bajtársa' fejére.
Terhes volt a' csapás 's mint a' vágott fa' esése,
Zúzó 's rémületes; megtántorodának alatta

Lábai Sámsonnak, feje lógott mint az ütött gally,
Széles válla között lehajolva; de önnön ütése
És a' vére fagyott test' sulya vevé le nehézkes
Lábairól Sundót. Lebukott térdére, felállni
Nem képes, bár mint ügykeznék. Sámson időt nyert,
Vissza vévé erejét hős karja, kivonta sietve
A' ragyogó kardot 's készült elvégzeni harcát.
Földbe merített kardjával támasztva magát még
Térden volt Sundó 's a' hogy közelíteni látta
Öldöklő Tihamért, illy szokat mond vala durván:
„Vaj mi veszett voltam, kelevézt, hogy hánytam elődbe
Sámsonéb! a' nélkül most e' vér lepte mezőben
Téged látnálak fetrengni előttem; azonban
Jőj és végezd el munkádat 's tudd meg, ezen kar
Ótta meg ősz Sámsonat attól, hogy lásson, örökre.”
„És téged” felelé Tihamér, „most olt el azon kar
Kárhozatos rabló, poklok' fáklyája, örökre,
Hogy soha rosz lelked honnját ne találja 's házatlan
Bujdossék 's nyomorún a' világok' végtelenében.”
Így szólván kinyitá vértét a' roskadozónak
'S karddal barna fejét elválasztotta nyakától.
Majd kardjára tüzé sisakostúl a' fejet, és ment
A' vállára vetett karddal vér hullva nyomába:
Rémületes látvány a' néző Káldoriaknak
És nem ohajtott vendég a' házban, hova méne,
Hol szomorú csend volt, és nem vala, a' ki fogadja,
A' ki örömmel a' győzőnek járuljon elébe.
Ő mene 's ellensége' fejét kapujára kiszegzé.
Még az nap kétszer harczolt a' sági fenyéren
'S még Káldor két szolgának sínlette halálát,
A' kiket ők csendes gyásszal mély földbe takartak
És lobogós kopját tűztek sírjaikra; de Sámson
A' leütött fejeket rémül kapujára kitűzte.

Fenn vala már a' hold 's szomorún a' puszta falak közt
Ült vacsorájánál Tihamér, elmélve kiirtott
Nemzetségéről 's várván a' harczot; azonban
Mint bagoly odvából kisuhan, mikor a' fedező éj
Szőnyeget kiterítve leszállt bérczekre, mezőkre,
'S messze ható szemeit gyilkos vágyalma vezérli:
Úgy Ságból kijövének ölü szándékkal az ifju
Káldorok és egymást nem sejtve siettek elérni
Úrhida dombjához. Petur első jött be, megállott
A' kapunál 's nagy gondolatot forgatva eszében
A' kapu' két szárnyát betevé 's elzárta rudakkal,
Hogy ha talán egyikök, menekedni akarna, ne tudjon,

'S a' sorstól neki szánt ez helytt ma elérje halálát.
 Kába! oroszlánnak barlangját zárta magára
 'S bízott a' sorshoz, melyet maga sürgete dúlni.
 Jött azalatt Ipoly a' túlsó kapun. A' kapuzárót
 Láta's gyanítá szándékát¹⁵⁴; de remegni tudatlan
 Lelke legott el lőn ugyan arra tökélvé, bezára
 A' kaput ő is, elebb a' tér udvarra sietvén.
 És vakon a' boszutól, mely dúla lobogva szivökben,
 Testvér a' testvért ellenségének alajtá.
 Mindkettő sietőn¹⁵⁵ a' tér udvarra kijutván
 Jelszavakat váltván, viadalmasan össze rohantak.
 Milly hamar a' tavakon két hullám megtöri egymást,
 Vagy mint két felhő, mely össze jön a' zajos égen
 'S egymást szélvészszel 's haragos villámmal emészti,
 Hullván megtépett kebeleikből a' sűrű zápor:
 Úgy ezek a' szélnél, a' lángnál hírtelenebbül
 Elronták egymást. Leterült Petur öccse' vasától,
 Megszegvén derekát a' véknyán általütött kard,
 Elhullott Ipoly is bátyjától véve halálos
 Szúratokat mellén. Dobaj és a' fegyveri csengés
 Fölverték Tihamért, bámulva figyel vala 's látá
 A' kettős rohanást, 's a' kardok' villanatában
 Legdühödőbb harczot 's sietett a' térre kijutni.
 Már feküvének azok. Kiderült a' bujdokoló hold
 'S áruló sugarát bágyadt szemeikre vetette.
 A' megnyílt sisakon kitekinte utószor Ipoly még
 És kitekinte Petur 's iszonyú vala kínja szivöknek
 Sámson' lábainál egymást haldoklani látván.
 'S nyögve Petur szólott: „Ipoly így kell válni? de váljunk:
 Sors akará, hogy Sámson után a' Káldor elessék.
 Isten hozzád a' sírban. – 'S még szólna; de fáradt
 Nyelve megállt a' halál' révén. Vonagolva kinyujtvák
 Véres karjaikat egymásra borúltanak. Így ők
 Mondhatlan keserűséggel megváltak az élet'
 Napjaitól, csak imént vad erőben féktelen ifjak,
 Most testeik halom a' földön, lélektelen alkat.
 Bámúlt a' harczon Tihamér és néma merően
 Álla soká, majd a' sisakot lecsatolva fejökről
 Halvány arcaikat vizsgálta kegyetlen örömmnek
 Képzeltései: ilyen volt arcza Petőnek,
 (Öcse' nevét mondá) ilyen volt fúrge Gyulamé,
 'S illy halovány az öreg Sámsonnak képe, midőn őt
 Éjjel az ádázok megüték véletlen az álnok

¹⁵⁴ szándékát

¹⁵⁵ sietőn

Fáklya' világánál és vére fiaira lehabzott,
 Akkor is óhajtván Tihamért hogy jőne segédül,
 Akkor is átkozván, bosszút ha nem állna; de örvendj;
 Így képzelge tovább, örvendj boldogtalan árnyék:
 Ellenidet gonoszúl egymásra vezette szerencse
 'S lábam előtt a' két Káldornak vére patakszik.
 Eljött a' hajnal, szomorúság' hajnala Ságon,
 Harcszerető fiait Káldor nem lelte; de látá
 Verbe borúlt fejöket kapuján a' sámsoni várnak
 'S rémület és harag és bánat változva eszében
 Elszánás nélkül fogyató kínokban evődött.
 Menne, hogy a' gyilkost várában előlje, kívánná,
 Mint szomjú föld a' záport, vérének özönnel
 Látni elomlását; de maradt mit veszteni; éle
 A' két gyermek még, még volt bizodalma körökben
 A' más kettőnek gyászát elbírní 's reménye,
 Hogy Tihamér, mi előtt véréhez jutna, kifárad
 Harczaiban 's elesik küzdő szolgálí' kezétől.
 Őtet azonban az ifju soká nem hagyta tünődni,
 Eljött vérdíját megvennie 's dőnge szünetlen
 Súlyos ütéseitől a' vert kapu. Eljőve reggel,
 A' delelő nappal 's napesettel; nem hagyta nyugtot,
 Nem bánatra időt. Káldor' szolgálí esének
 Mint dérvette levél 's minden nap a' sági fenyéren
 Harcz vala és temetés 's a' halál' félelme fölötte.
 Sámson' háza pedig rémségesen állá¹⁵⁶ tetőjén
 Csak kis időre 's komor vendéget látva urában.
 Rettenetes kapuján kiaszott véraryczok epedtek
 A' nézőre 's ijedve futott a' vándor alóla.
 Ságot azonképen kezdé mindenki kerülni:
 Bátrai elhullván, kiszökött a' gyáva cselédség;
 A' betegek kór ágyaiból sápadva kimásztak,
 Messze hagyák el a' házat, hol mindennapi harczban
 Dúla halál 's lebegett elfordíthatlan enyészet.

III.

Gyermekivel maradott Káldor 's már büszke reményi
 Elhagyták lelkét. Földben vala dísze hadának,
 'S még épen Tihamér, őt is megvíni jövendő
 És elrontani a' házat, melly századon által
 Hősekkel 's deli szűzekkel gyarapodva virágzott.
 Mint feketű felhőt, látá fenyegetve halálnak
 Lengeni zászlóját, lélekben látta, de még nem

¹⁵⁶ állá

Engede a' kétségbeesésnek; erőt veve búján
 Még egyszer 's elvonva Simont így szól vala hozzá:
 „Gyermek, igaz fajom a' vérből, mely bajnok apákról
 Tisztán szálla reám, 's mely újra, ha éltedet őrzöd,
 Mint serevény erdő, dúsan kivirúlhat utánad,
 Hallgass meg 's nemzöd' jó czélu szavaira figyelmezz:
 Sors-e, vagy átok volt, ragy az égnek régi haragja,
 Sámson' eleste után, hogy Káldor' háza romoljon,
 Nem tudom; úgy látszik végünk' bús napja közelget,
 Annyira megnehezült Tihamér' gyilkos keze rajtunk.
 És ha kivesztem után még élnetek, alku lehetne,
 Elhúnynék örömet; de ha engem elejte, reád jön
 A' szörnyű 's elemészt hamarább a' déli mirigynél,
 Haj! igen is méltókat imilly köszönetre; azonban
 Mentségünk, ha akarsz engedni szavamnak, ez egy van;
 (És hogy akarj, elesett bátyáid' lelke kívánja)
 Majd ha kiálltunk a' véres pályára, viandók
 Én 's Tihamér, úgy intézem hátrálva csatánkat,
 Hogy közel essék e' titkos járathoz, azonban
 Őt te az elrejtett helyből gyors nyíllal ütöd meg,
 Kettővel, ha nem ártana egy 's a' lankadozónak
 Én az utó sujtást megadom, hogy örülve ne lássa
 Káldor' háza' belét, nyomorú Enikőnek utánunk
 A' gyűlölt hatalomszemmel ne kívánja szerelmét;
 'S míg mi alatt síron túl is tán kínban evődünk,
 Ő ne lakozhassék, gyönyöreiben a' Káldori vérnek.”
 Szóla, haragnak szikráit forgatva szemében
 A' végső szóknál és választ vára fiától;
 Az pedig illy nem várt szavakat mondott vala vissza:
 „Káldor elég a' gyász, súlyát ne nevelje gyalázat,
 Egyszer harczoltam nem méltó¹⁵⁷ harczot, utáltat,
 Kárhozatost, ezután méltót keresek ki magamhoz;
 Téged azonban atyám, tartson meg hosszas időkig
 'S mentse szegény Enikőt az igaz, 's könyörületes isten.
 Én Tihamérra megyek; váljék el sorsom előtted;
 Vagy győzők vagy esem; de orúl nem vívok ezentúl.”
 „Vessz el hát nyomorú! így szólt a' dühült atya, vessz el
 Elpártolt vér, majd ha atyád' elhulla előtted,
 Majd ha vitézi fejét láttad lehanyatlani porba,
 Akkor, mert akarod, magad is bár veszsz ki vasától.
 Ám addig mozdulni ne merj 's megelőzni csatámat;
 Mert ha gyanítandom szándékokat, e' kezeimmel
 Téplek el és szórlak Tihamérnak elébe; 's te mennél,
 Harczra, te árny, te nem is Káldor? légy vesztég, apádnak

¹⁵⁷ méltó

Nélküled is voltak diadalmai 's úgy hiszi, lesznek."
 Szólt 's elhagyta fiát 's a' fegyverházba rohanva
 Fegyvereit szedegette vadúl 's illette magára
 'S elbúsult keddel készült a' harczra; de a' pört
 Hallván szép Enikő sietett rémülve Simonhoz,
 A' boldogtalan és illy kérdést tesz vala hozzá:
 „Ah Simon, ah szeretett bátyám, te reménye hitemnek,
 Még egyedül nyájas hozzám a' szörnyü napokban,
 Szólj, az egekre, miért e' pör te közötted, atyám közt,
 Kiknél nincs egyebem? Mért a' bú Káldor' evődő
 Lelke' homályában? mért e' mindennapi harczok
 Ságnak szép mezején 's mellyet borzadva tekintek,
 Rajta sötét lobogós kopjából a' komor erdő,
 Melly kivirítani haj! soha nem fog senki' könyétől!
 És Petur és Ipoly, ők nem térnek-e vissza körünkbe?
 'S illy egyedül, illy mindentől megválva fogunk-e
 Élni magunknak kín és bú, másoknak ijesztők?
 Ah Simon, én iszonyút sejték: kiderült vala lelkem,
 Mint a' mennyalapú tószín; most rémület és gyász
 Fogtak benne helyet 's a' halálnak enyészetes árnya.
 Mondd el, bátya, mi vége leend mind ennek? elég-e
 Már a' mit veszténk, vagy melly gyász várakozik még,
 Hogy tudjam, 's ha jövend, készen 's elszánva találjon?”
 Erre felelt mély sóhajtás szakadozva szivéből
 A' keserült testvér 's szomorú vala hangja szavának:
 „Vajha szerencsétlen ne születél volna, vagy eddig
 Födne hideg sírbolt és engem is, élete untat
 Régen ez a' tápláló föld vett volna ölébe,
 Hogy most, a' miket elmém tud, kibeszélni ne kellne,
 'S a' mit mondandok, neked azt meghallanod. – Árva
 Elhagyatott Enikő! örömet hallgatna tovább is,
 Mint hallgat vala testvéred, de bizonytalan óra
 Rejti sötét végét sorsának; meglehet, eljő,
 Még mielőtt vélném 's akkor nem tudni, mi hasznod,
 A' mit már sejtessz? Tudd hát: a' Sámsoni házért,
 Mellynek erős népét éjenten Káldor elölte,
 Most a' végivadék Tihamér jó venni boszúját,
 És ő az, ki naponként e¹⁵⁸ hadat űzi mezőnkön
 'S rettenetes keze' műve után serdül föl ez erdő
 Gyász kopiáinkból, kiknek maga tette alapját.
 És Petur és Ipoly ők oda vannak örökre; de még él
 Győzetlen Káldor, még bírom kardomat én is
 'S gyáván a' gyilkost nem fogjuk várni fejünkre.
 Hagyd Enikő, hagyd a' sírást, nem fogsz te maradni

Védtelenül, soha Káldoriak' vérébe gyalázat'
 Sarja ne oltassék 's attól, ha magadra hagyatnál,
 És látnál közeledni veszélyt, ójon meg ez a' tőr."
 Így szólt 's egyszersmind a' tőrt nyújtotta; fagyott, forrt,
 Míglen bátyja beszélt, Enikőnek vére 's könyeinek
 Rémület és búkín zavarák forrásait: a' szív
 Benne patakként lőn, mellynek magas ormozatokról
 Vad sziklák' borzalmi között fut völgybe panaszzal
 Árja 's nyugalmát a' nagy uton nem tudja találni.
 Illy vala elszörnyedt Enikőnek szíve: meredten
 És irtózva fogá a' tőrt hű bátyja' kezéből,
 Mellynek imént, maga, szép hüvelyét hímzette arannyal
 'S kedves ajándékot vélt adni Simonnak, azonban
 Vissza került vad célja szerint fenyegetni adóját
 A' veszedelmes vas; de az ártatlannak eszében
 Lassanként kiderült a' vészes pálya; elérté
 A' szomorú intést 's meg kezdett rajta nyugonni.
 Csókkal bátyja kezét 's a' tőrt illetve's szelíden
 Elszánt lelke szerint illy szókra nyilának el ajkai:
 „Bátya, megértsem-e, a' mi balúl van rejtve szavaidban?
 Nemde te is szeretett testvér és Káldor, ölemből
 A' megemésztő harcz' viharának mentek elébe,
 'S legboldogtalanabb Enikő, ha ti elmaradatok
 E' törrel nyomorú lelkének nyissa meg útát?
 'S ég, te bocsásd e' bűnt! én nem fogok élni. Mi volna
 Élnem örök kínban? mint fekszik rajtam ez is már,
 Mellyet adál, mellyet sorsunk, hogy mondj ki, parancsolt.
 Hárfa vagyok, mellynek húrját megtépte szilaj kéz,
 Melly soha már meg nem zendül, hangatlan üres fa,
 Még egy ütés kell 's a' zengőt nem fogja találni
 Sem tündér szerelem, sem öröm' játszó keze többé.
 Ah nem lesz nekem a' léttől megválni keserves,
 Tőled válni nehéz és válnom az édes atyától.
 'S válnunk kell-e Simon? szemeidben látom erő küzd
 'S kétség; ám váljunk, nem örökre, ha kedvez imez vas,
 És nem örökre talán, ha fog úgy kedvezni szerencséd,
 Mint Enikő értted nagy buzgósággal imádánd."
 Szólt 's bátyjára borostyánként tapadának erőtlen
 Karjai, és csüggött feje, mint a' szelíd fa' gyümölcse,
 Halvány vállai között; de vihar vala lelke Simonnak.
 Nincsen nyúgta tovább, atyját megelőzni ohajtva
 Elszaggatja szelíd kötelét a' bánakodásnak
 'S öldöklő fegyvert 's viadalt megy venni magára.

Káldort a' hova megy, nyomban kíséri sötét gond,
 És kétségbeesés, ha az elmúltakba tekintve

A' még vesztendőt sanyarún számlálja; dühöngő
Elszánás pedig és több mint embernői gyűlölet
Hajtja, ha ön erejét 's Tihamért forgatja eszébe.
Ott vár a' kapunál 's mint a' napenyészeti felhő,
Melly záport 's lobogó villámot forral ölében,
Mind inkább komor és komorabb lesz lelke; borúsán
Néz befelé, majd nyugtalanul a' sági mezőre
Változtatja szemét. De azonban szökve kijutván
Harczol már Simon és bal sors hajtotta fejétől
Győző Sámsonnak rosszúl téríti csapását.
Küzd hevesen nagy erővesztéssel az ifju, csapongva
Majd itt, majd meg amott mint a' láng, ostromot újít;
'S tettei híre jutandók még, ha szerencse akarná,
Hogy Tihamér kezeit kikerülje; de mint az utósó
Naprak ítélete jó elfordíthatlan ütések'
Súlyaival Tihamér; meg van számlálva csapása
'S mindeniket bizonyos romlás kíséri; Simonnak
Élete, mint felvert házban a' kincsek' uráé,
Fegyveri közt biztos maradását nem leli többé.
Egy vágás által ketté van szegve sisakja,
Látszanak elnyíló vértén a' szörnyű rovasok
És keze, mely védné, pazarolt erejében alább száll.
A' már már elesendőnek még egyszer az élet'
Képe hizelkedik és ifúság rózsaszínében
A' még nem látott napok állnak csalfa varázsszal.
Mint elhagyta tanácstalanul a' várat, azonkép
Fut mostan mentője felé 's minden haladása,
Minden egy egy lépés hazugul szaporítja reményét.
Futna tovább, még tán atyjától nyerne segítséget
A' nyomorú; de utána van a' könyörületen űző
És egy ütéssel az elhaladót leteríti beérvén.
Ottan öljője' szívet kezdé kérlelni az elhúllt,
'S bágyadtan megemelve fejét, így szól vala hozzá:
„Szüntesd meg Tihamér egy pillantatra csatádat,
Egy pillantat után szükség már nem leszen arra.
Éltem enyész, mint a' párák' játéka, miként a'
Délbáb a' rónán 's méltó vagyok arra, hogy a' mint
Véredben, noha még akaratlan dúltam, azonkép
Szenvedjem haragod' súlyát. 'S nem is e' rövid élet
Már 's ez örömtelen az, mellyért esdeklem előtted.
Irgalmatlan előt; de ha van még emberi lelked
'S isten' képe alá nem rejtél farkasi szívet
És ha keresztény vagy, ha bizol valahára, reménynyel
Állani isten előtt, könyörülj az erőtelen árván,
Elhagyatott Enikőn, ki neked nem véthete, a' ki
Senkinek a' kiterült földön soha véteni nem fog,

A' boldogtalan ah, igen is büntetve miattunk,
Hogy fiatal napjait gyász fogja fedezni halálig. –
Ah Tihamér, hideg a' te vasad keblemben, elöttem
Köd terjeszkedik és az enyészet' képe borúl rám:
Úgy áldjon meg az ég, a' mint hozzája kegyes léssz.
Így szólott 's tán szólna tovább; de behamvadozának
Tündöklő szemei: búcsúzó lelke szavaival
'S kívánságaival fölszáll vala hűlt ajakáról.
És Sámson nem örült dőlt ellensége' halálán.
Ifjúsága 's szelíd szózatja szívére hatottak.
Írtóztván véren tengődő lelke magától
Teljesedése felé látszott gonosz átka sietni.
A' holton komoran nyugovék beborúlt szeme 's így szólt
Végre nehéz küzdéseiben vész ülte kedének:
„Téged ugyan Káldor, nyugalomnak adott ma ezen kar,
'S mellyet sürgettél, rád hozta időnek előtte
A' keserű véget; de magam vagyok a' nyomorúbbik
Mind valamennyi között, kik elestének és az ölésben
Nincs gyönyöröm többé; inkább irtózni magamtól,
Díja csatámnak, azóta, hogy ifju szemeidnek
Fénye lehúnyt 's panaszos szavaid füleimbe hatottak.
Látni fogom, mint véreimét, az erőtlen atyáét,
Éjeimen halovány bús képedet, egy sereget fog
Látni szemem, vadat és szomorút, vérfonta hajakkal
Rettenetést 's beomolt szemmel szemeimbe tekintőt.
Vajha ez életben ne találtuk volna föl egymást!
Vagy te ne lennél káldori faj, vagy sámsoni vér én;
Békén, oh szomorú, lakhattál volna körülém
'S vétkemből soha még szellő sem bántana; ám most
Elhúnytál fogadásom alatt, 's még a' kire sor vár,
El fog jutni hamar végéhez, vagy pedig engem
Visz le megállhatlan folyamában az óra' hatalma,
'S a' hova szállandok, gond nem kísér el az áldott
Földbe, hová te uton vagy már; és a' ki fölötted
Győztösen áll itt, a' harcznak nem látja jutalmát:
Szenved igájában ön lázította bajának
'S fáradságaiért nem adózik örömmel az élet.”
Szóla 's tünődve megállt tova menjen-e kezdeni új bajt
Vagy haza térve nyugodjék meg? De közelgete Káldor
'S földobbant a' föld siető lépteire. Falairól
Látá haj! későn magzatja' veszélyteli útját,
Látta merész harczát a' fényéren 's jött, harag és düh
Szárnyai lábának, 's még messze kiált vala: „Sámson,
Várd az atyát, az volt ki megölte öcséidet, őtet
Várd be, ha istened él.” De siket pusztában enyészett
Hangja beszédének; Tihamér végezte csatáját.

Most az atyát a' legkeserűbb bú' kínja fogá el;
Látta lerontott bálványát a' csonka reménynek
És nemzetségét betemetve; megáll vala kissé
Mint kinek a' földön már nincs mit tennie, váltva
Néze halálsszemmel öldöklőjére 's fiára.
Két hatalom küzdött zúdult lelkében egyenlőn,
A' boszu és bánat; de erőt vőn végre boszúja,
Az lőn az úr 's egyedül annak hallgatja parancsát.
Már Tihamérnál van, fia' véres alakja előtt
'S ő mielőtt karját megemelné, illy szavakat mond:
„Sámson, vádoltam magamat, mikor álmai' karján
Más nyugovék, titkon keserű vád gyilkola engem,
Hogy kegyelem nélkül, 's a' boszúnak szörnyű határán
Túl jártam; de te vad, fenevadnál rettenetesb vagy.
Akkor az éj pokol' öltözetét burkolta magára,
Csillagi nem voltak, mikor én házadra ütöttem;
Mámor közt töltém lelkemnek régi haragját
'S hogy berekeszthessem munkámat, egy óra elég volt;
De te szünet nélkül csapkodsz mint kánya, szivemre,
Cseppenként szivod el vérét 's a' vérnek ivása
Még szomjúbbá tesz. Jősz reggel, délben, az estve
Meg nem hűti dühöd' lángját. A' hosszú halálnak
Kínaival táplálsz, hidegen számolva boszúdat,
Hogy végtére minél több szörnyűséggel előlhess.
Légy átkozva örökre, utált és gyűlöletes vér,
A' kétségbeesés kíséren sírba 's dühétől
Megszabadulni ne tudj, míg a' végetlen időben
Tartani fog. – Mi gyönyör volt ez, mellyféle vitézség
A' gyengét, nem harczra valót, verekedni tudatlant
Gyilkos aczéloodal leteríteni? Annyi halállal
Nem teltél-e be még? O hogy kezeimbe legelső
Nem vettem vasamat! harczod' végére jutottál
Volna legott 's most ezt nem kellene látnom, atyának,
Nem hallnád istentelenül mosolyogva keservem'
Szózatait; de jer, és ha vitéz vagy, küzdj az atyával
'S add meg kardjának rég gyűlölt véred' adóját.”
Így szólott; de legott Tihamér választ ada mondván:
„Káldor, örülhetnék, ha öröm még volna világon
Lelkemnek, 's az egekbe ható hahotával örülnék,
Mert nyomorún látlak, nyomorúbban szinte magamnál;
És hallom panaszkod' hangját, háznépnek uráét
Még nem sokkal előbb, most kínosan elszakadtót
Mindentől, a' mit szeretél. 'S így kelle az élő
Isten' igazságát kardunk élére kitennünk,
Hogy te is, én is, utósók a' két házivadékból
Harczolásunk egyiránt, 's valahára ki lenne csatával

Víva, ki a' véres bűnök' kezdője, kinek kell
Végre halálával berekeszteni a' haragoknak
Kárhozatos napját; és itt van, Káldor, ezen nap.
Én nem vádollar; gonoszabbat mint az üres vád
'S rettenetesbet tenni jövők. Vagy téged imez kard,
Mint fogadásom van, megemészt most, és soha Káldor
Éjjeli dülással nem fog pusztítani Sámson,
Vagy pedig én bukom el és nem lesz gondom azontúl.
Jer neki! 's el ne feledd, két háznak híre kezünkben:
Sámson-e vagy Káldor, válják el még ma örökre."
Szólt 's megemelte vasát 's a' két ház' régi dühével,
Mintha egész erejét bírnák, vadon össze rohantak
A' végső daliák. Hangzott szakadatlan ütéstől
A' vért testeiken, pengettek az össze csapódott
Kardok, 's tartott a' bús harcz sok időig egyenlőn.
Sámsonnak sok ütésektől már rótt vala vérté
'S a' mindennapi harcz' jeleit hordozta; de még ép
Karjai űzték a' veszedelmet; Káldor erős volt
Bús dühödésében 's bántatlan fegyveri által.
'S még nem volt az idő, hogy elessenek; egy akarattal
Fáradt karjaikat nyugtatni megálltak, azonban
Alku lön: a' várból kiki még ma csatára kijőjön,
'S régi viszályoknak még ez nap vége szakadjon."
Káldor az elholtat temeté be keserve' utósó
Csöppeivel 's a' gyász helytől megválnia kín volt.

IV.

Vissza vonult Tihamér, örömetlen, mint kire senki
Nem várt a' házban; de nehéz gyötrelmei nyomván
Ment Káldor szomorú várához 's rettege látni
A' testvértelenül sínlődő lányka' keservét.
Ülve találá azt kifelé fordúlva 's merően
És érzéktelenül a' róna mezőbe kinézve.
A' kétségbe esett bánat nem omol vala könyben
Arczairól, enyhül kebelét nem emelte sohajtás.
Arczai holt rózsák, szeme hulló csillag, alakja
Mint szobor a' síron, moztatlan néma, hideg, bús.
Atyja' belépte után fölkelt; de sem ő, sem az, egymást
Szóra nem indíták, egy szemváltással elértvén
Kínérzelmeiket 's egyebet mit mondani nem volt.
Káldor elébb mozdult és így szólt végre kinyujtván
Elkeseredve kezét 's bú törte fejéhez emelvén:
„Engem az istennek valamennyi csapása lesujtott!
Szánakozás kísér a' föld' gyomrába halottat
'S a' hív fájdalom és emlékezet a' lemenőnek

Virraszt sírja fölött; haj! én már élve felejtett,
Élve halottabb én, nem látom senki' figyelmét.
Századig éljek bár, nincs a' ki örülne hogy élek
'S engem az undok föld betemethet bízton, utánam
Senki könyűt nem hint és senki sohajtani nem fog.”
Szólt és székre vetette magát könyökébe temetvén
Vas környözte fejét; de ijedve felébrede a' lány
Andalgásaiból 's Káldort elhagyta legottan.
Nem sok időre bejött, kupa volt megemelve kezében
És közelebb jutván leborúlt atyjának előtte
'S a' poharat remegő kézzel felnyitva imígy szólt.
„Béke az elholtak 's üdvösség a' nagy egekben
Isten előtt; áldás kísérje 's szerencse az élő
'S tartsa meg árvának nekem őt, az egyetlen utósót.”
Meglágyúla kemény Káldor' szive; elfogadá a'
Felnyujtott poharat 's kiürítvén könnyei hulltak.
Majdan térdeiről fölvonta magához az árvát
'S elfojtódottan nyugtatta sokáig ölében.
Most a' nagy bajjal gyűjtött kincs, a' keresett hír,
Dús hajlék mind semmi becsűk, szívének előtte
Még ez az egy kincs van 's értéke fölebb az aranynál
'S most százszorta nagyobb, mint volt a' boldog időben.
Ehhez tartja magát, ehhez vagyón élete kötve.
Némán tartja soká karjaiban, majd bizodalma
Véve csatájához fölemelni kívánja jövendő
Jobb sors' álmaival 's így szól az ölébe simúlthoz¹⁵⁹:
„Légy nyugott Enikő, el voltam szánra halálra
'S halni kívánatosabb, mint élni örömtelen, ámde
Éretted fogok élni. Ne félj a' szörnyű kezétől,
Megfáradva vonúlt várához vissza 's ha jó még,
Veszni jövendő és tetteiért megadózik előttem.
Élni fogunk 's egymás' gyászát enyhítve viselni
'S nem sok időre marad pusztán a' sági lak: a' baj'
Napja után megnépesedik sok régi cseléddel
És fogad új hadakat kebelébe: virágzani fognak
Síkjai, gyászaiból feltündöklendik az ős ház
'S kedves vendégek fogják meglátni határát.
Végre komorságát nem fogja-e tája levetni,
Nem jön-e még az idő, hogy búját enyhe tanáccsal
Váltja szelíd Enikőm és nászt hoz az árva tanyához?
Ah Enikő! a' káldori faj nem fogna kiveszni
Nyomtalanúl, mint a' felhők' árnyéka, miként a'
Pusztai kút, mellynek kiapasztá nedveit a' hó,
És az atyának még oka volna, hogy élni ohajtson.”

¹⁵⁹ szinúlthoz

Így szólott, de hiú szavait fejcsüggve 's keserves
Kétséggel hallá 's nem tud vala szólni leánya;
Terhes 's kinteli volt az idő' haladása közöttök
Mint a' sánta vadé, ki sebet visz nyögve szügyében
'S a' veszedelmek elől nagy fájdalommal iramlík.

'S másodszor kele irtó harcz a' sági fenyéren.
Küzdöttek kegyelem nélkül a' régi haragvók,
'S véresen és dühhel sok időig tarta csatájok.
És megtért Káldor, mint látszék épen, azonban
Melle sebet rejtett 's lassú vala karja ütéstől.
Nem késett poharát áldozni a' vissza jövőnek
A' hű lány, fölnyujtá azt, kideríteni vélvén
A' fáradt atya' orcáját; de borúlva maradt az
'S csak nehezen fejlék Enikő láttára ködéből.
Elfogadá még is poharát 's az erőteli nedvet
Itta gyönyör nélkül, lelkét nem emelte hatalma.
'S már ajkán lebegett a' sorsintézetü szózat,
Melly Enikő' lelkét elzuzza; de vissza marasztá
A' veszedelmes hírt 's az utósó pillanatokra
Hagyta kimondását; az utósók voltanak immár
'S ő még csalta magát. Enikőt pedig, a' ki remegve
Függe nyakában még, hogy rosza ne lenne gyanúja,
Elküldé eleségtárába, hogy ép eledellel
A' harczban törtet megvendégelje, ha megtér;
Azt ugyan ő immár nem fogja izelni; de a' lány
Hallani atyjának megörült illy féle parancsát
És úgy hitte szegény hogy az élet vágya 's reménye
Hozta meg e' gondot 's dolgaihoz láta legottan.
Káldor azonban kötöte sebet 's legutószor az immár
Pusztá terembe vonúlt, hol fegyveri függtek, azokból
Néze betörhetlent, tetemest 's tagjaihoz is illőt.
Búsan néztek alá az elődök' képei, búsabb
Káldor képeiket komoran mellőzte 's tovább ment
Hol vérték 's tarajos sisakok¹⁶⁰ villogtak elébe.
Végre megállt 's újjal kezdé' fölváltani kardját
'S minden fegyvereit. Meghorpadt vérté helyett vőn
Épet, romlatlant 's talpig vala vasban; előről
Nap ragyogott mellén, vállát két sárga oroszlán
Födte kapocsképen, sisakát jegyzette magastoll.
Mindezeket hajdan Sámson hordozta csatáin;
'S már régen nyugovók függöttek' háza' faláról
Káldor az éjhadnál rablólag orozta magához
'S hitte menendőnek, ha magára kerítheti, éltét;

¹⁶⁰ sisakok

Mert finomúl vala 's tartólag művelve aczélból,
Könnyebb a' vasnál 's jól vert szálakkal erősebb.
Alkonyodék; de homályt a' hold nem hagy vala úrrá
Lennie a' tájon, kiderült kísérteti fénye
'S néma jelentőleg két szomszéd várta lenézett
És ez időt választá el vég harcra 's elérvén,
Ság' kapuján Tihamér jelt ad vala hangos ütéssel.
Hallá 's megdöbbsent Káldor; de nyakában ül a' sors,
Mennie kell 's csak az egy viadalban van menedéke.
Indul és Enikőt így szólítja vigyázva:
„Halld Enikő még egy harczom van hátra; 's magad léssz,
Míg oda vívandok; jer azért le 's utánam erősen
A' kaput elzárjad 's ki ne nyisd, míg fegyvereimben,
(Vigyázd meg jegyeit) engem közelíteni nem látsz.”
És az atyát Enikő szomorún kísérte 's utószor
A' hideg érczekben megölelte, utána bezárván
A' kaput és remegő léptekkel vissza eredvén.

'S a' legrettentőbb harczot most kezdte, rohanván
Vége felé Káldor. Bizton várta be csapásait
Sámsonnak 's az alatt ravaszúl rést néz vala romlott
Vérte' nyílásai közt testéhez jutni. Födetlen
Tomporait kezdé ostromlani 's a' csupasz oldalt
Vérbe boríta el; 's mindinkább dül vala vérért
'S a' vér' díjáért lángolva 's hiában esének
Sámsonnak sűrű rohanásai; őt az aczélmű,
Mint vehetetlen vár, távol tartotta, 's nem engedte
A' kard' élének, rést nem nyitva semmi csapásra.
'S már érzé sebeit Tihamér; de csatája' utóján
Nem csüggedve vivott 's lassudván, őrzeni kezdé
Védetlen tagait. Káldor, mint a' ki kaszával
Vágni akar rendet 's a' kaszát nagy súlylyal az ingó
Fűnek ereszti, mohón úgy vágja ledönteni Sámson, 's
'S oldalt fegyveriből pusztult derekához irányzott.
Megrettent a' készüléket sejdítve 's hiúzként
Félre szökött Tihamér 's a' halált kikerülte; utána
Kardját másodszor megemelve siet vala Káldor,
'S hogy diadalra jutand, ébredt bizodalma; de hónaltt
A' fölemelt kar alatt sérté meg Sámson az űzőt;
És sűrűen omlottak ütései; mint az eső jég
A' vert' ház' tetején, hangzott szakadatlan az űs kard
Ellensége' vasán 's tagjait megtörte. Kifáradt,
'S nem viva már Káldor; sajgó jobbájában az éles
Kard hatalomtalanul maradott 's viadalmát
Végzé a' győző az aczélt torkába merítvén.
Elhullott Káldor 's habozó hörgéssel akarván

Átkos imádságot 's kérelmet mondani elhalt
 A' gyászok' szerzője 's kinyúlt a' sági fenyéren;
 A' győző pedig a' véres kardot fölemelvén:
 „Hála boszúálló isten, nagy hála nevednek!
 Ellenségeim elhaltak fene harcban előttem
 'S most az utósónak vérét nyujtom föl; imádlak,
 Hogy gyász áldozatúl feleim' nyugtára fogadd el.”
 Így szólt a' szörnyű 's a' vérnek csöppei hulltak
 Kardvasa' széléről; de lehajlott most 's az utósó
 Káldornak testét kezdé megfosztani: „Rabló
 Halva se bírd, ugymond mellyet nem kell vala bírnod
 Élve is, örökimet. 'S a' hol vagy, már neked a' vért,
 A' sisak ótalma nem adand ön férgeid ellen,
 Így pedig a' hollók fognak verekedni fölötted
 'S kedvre hozand, mellyet diadalmam szerze, csatájok.”
 Ezt mondván leveté megromlott fegyvere' súlyát
 'S visszarabolt örökét öltötte magára helyette.
 'S a' mint végig ment a' sági fenyéren a' holdnál,
 Vállai 's napviselő sértetlen melle ragyogtak.

Legboldogtalanabb Enikő kínaggodalom közt,
 Élt azalatt egyedül a' roppant várban, eladva
 A' könnyörületlen sorstól kétségnek, ijesztő
 Képzelmeknek 's egy hosszú lelki halálnak.
 A' kezdett dolgot feledé 's folytatni erőtlen,
 Éghez imádságot fölhajítani nem vala képes;
 Benn a' néma magány' kísérteti csende riasztá,
 Künn iszonyú volt a' küzdők' zajgása, 's az éjnek
 A' hova ment, őt legborzasztóbb képe követte.
 Hasztalanul váltotta helyét a' gyenge hajóként,
 Melly lemerült 's könnyű fáját nem tudva emelni,
 Bár hova forduljon, hullámmal telt marad öble:
 Úgy Enikő nem volt képes megválni bajától;
 Künn és benn egyiránt kínos vala léte. Azonban
 A' jeladó fegyver föltűnt a' vár' közelében.
 Lassan lépdele, gondolatok küzködve agyában,
 Sámson elé 's a' zárt kapunál kis időre megállott.
 Kit látván Enikő Káldornak véle 's szívében
 Hosszu sohajtással szakadott meg a' régi szorongás;
 És csak alig vala sorsának megbírnia képes
 Jobbra derülését. Tántorgó léptei vitték
 A' kapuhoz 's kezei, hogy azont megnyitva remegtek;
 Majd kebelére omolt a' némán vesztegelőnek
 És csókolta, könnyei hullván, a' jég hideg érczet,
 'S mint halovány bimbó csüggött vélt atyja' nyakáról.
 Föllázadt Tihamér' minden csep vére; de vontá

Őt az öröm' szárnyán a' megcsalt lányka 's menet közt
 Még sokszor karjára borúlt hév csókokat ontván
 'S hogy kebelét a' köny megtágította, imígy szólt:
 „Oh atya, kedves atyám, megjöttél, nem vagyok árva,
 Nem vagyok elhagyatott! Legyen áldott, a' ki megotta
 Éltedet, a' kegyes ég. Enikőnek nincs oka immár,
 Hogy sírjába kívánczok: fog sírni az elhúllt
 Testvérek' holtán; de az élőt a' szeretettel,
 Mellyet azok birtak, buzgóbban fogja ölelni.”
 'S még mindig némán mene Sámson 's zaj vala lelkén
 'S a' vas alatt hangos dobogással nyugtalanul vert,
 Mintha erős kebelét fölakarná törnie, a' szív.
 'S szólt Enikő: „Atya, nincs-e szavad, melly vissza felelje
 Örvendéseimet 's e' vas fog-e fedni örökké,
 Melly hidegen fogad és fagya hév csókjaimra sem enged?
 Ah légy nyugton atyám: Ságon szent béke lesz ismét,
 A' viadalmaktól elijedt nép vissza kerülend
 'S népes lesz 's elevenséggel lakodalmas az ős ház.
 Kedvesim elhúnytak, sivatag van utánok eszemben;
 Mert soha testvért már nem adand nekem a' szigorú menny:
 Őket azért soha nem fáradt bánattal utósó
 Napjaimig keseregni fogom; de csak úgy legyenek áldva,
 Mint élőt téged foglak tisztelve szeretni.
 Kincs leszen életed, azt híven őrizni, szerelmes
 Foglalatosságom 's kedvessé tenni, szerencsém.”
 Ekközt a' várnak belső tereméhez elértek.
 Ott feketű csészén pillog vala hamvadozó mécs
 'S gyenge világa derűt kölcsönze az éji homálynak.
 Most Enikő leszakasztva magát követője' nyakáról¹⁶¹
 Ment, hogy vég poharát áldozza 's ez ünnepi tettel
 Hogy még élni fogand, noha inkább halna, jelentse.
 És szép volt a' lány 's őtet nem tette virító
 Kor, nem az ifjúság' tündérlő kelleme széppé,
 És nem a' mennyei arcz egyedül és a' deli termet:
 Bájló egy maradóbb szépségnek bélyegi által
 Tükör volt a' test, a' legszebb lélek' alakja.
 A' halovány bú csak vonzóbbá tette, varázsként
 Űlt az epedt arczon, szeme' harmatgyöngyein, üldve
 A' szívet és annak nyugodalmát lesve halálra.
 Fölrettent Tihamér 's állt elszörnyedve magától
 Mint villámtól vert, zivatartól megszakatott fa.
 A' szépség' könyvét kinyitá harcsorsa előtt
 'S olvasa benne nyomort, borzasztó tettei' bérét.
 A' jelen és a' múlt harczoltak eszében, azoknak

¹⁶¹ nyakától

Lett vad honnává 's szörnyű eszmélete kín volt,
Kín, mellynek végét be nem éré képzeletével.
Jött Enikő elszánt fájdalommal az angyali arczon
'S hozta be vég poharát. Tihamér valamint ha halálnak
Álmaiból ébredne, merőn felnyúla helyében,
'S mintha elég kint már nem nézett volna szívének,
A' sisakot fölütötte fején. Elhalva rogyott meg
Szép Enikő e' látványon: képetlen ijedség,
Rémület és melly mint villám futa által idegein,
A' szörnyű csalatás, megtörték teste' hatalmát.
Megrendült keze a' poharat nem bírva kiejté,
Lábai roskadtak, szeme, mint a' hamvadozó tűz,
Bújt pillái alá; ájultan hulla le 's kedves
Arczaitól a' vér látszott búcsúzni örökre
Sámson ijedve rohant az esőhöz 's nem puha karján
Mint kasza vágta virág, nyugodott a' lányka fehéren.
Őt a' veszni menő ifjú kétségbe eséssel
Nézte soká 's képes nem volt mozdulni helyéből.
Majd kerevetre tevé 's mint áll szentének előtte,
Kit keresett bércezen völgyön bujdosva zarándok,
Úgy állott Tihamér vas térdit földre bocsátván
A' hűnyt lányka előtt, 's ha örökké élnie sorsa,
Más helyet a' széles földön nem venne magának.
Most még egyszer az ájult lány kezdette emelni
Szőke fejét, sóhajtás jött ajakára 's erőtlen
Szempillái alól a' rejtett fény kitekinte.
'S úgy látszék, megszűnt félelme, merően epedtek
A' leborúlta szemei 's már nem volt bánat azokban.
Ajaka nyílt – gyász rózsák közt így nyildokol a' sír –
'S „Meglátjuk Tihamér egymást” így szól vala halkan,
„Éjfélben 's éjfélek után.” És szózata megszűnt
Mint az ezüst húrnak pengése, ha megszakad és a'
Lant' kebelét többé nem hangoztatja dalokhoz.
Jött a' szép hajnal 's Enikőt meghülve találá,
Jött a' dél' ragyogó sugára; de színtelen a' lány
És hideg és halovány mint völgyeken a' fuvatag hó.
Őt Tihamér a' sági mezőn sírjába letette
'S mint az elégett ház, állt szörnyű tettei' végén.
Múlt a' nap 's eljött a' csillagsátoros éjféli,
Néma komoly csend volt körülötte 's homálya' ködében
Rémületes sanyarú képek kápráztak ijesztőn.
Mindennél sanyarúbb, mindennél sokkal ijesztőbb
Ült Tihamér Káldor' várában, réme magának,
Réme az éjfélnak 's a' mint ki tekinté merően
'S gondolatok nélkül, (csak fájdalom ég vala benne)
Ím kinyílék halkan könnyű suhogással az ajtó

'S szép Enikő a' káldori ház' hajadonja belépett.
Termete lágy habból látszott alkotva lebegni,
Két szeme bájtűz, melly egeket leidezne, aranylók,
Mint az arany felhők, voltak hajfürtei, arczán
A' legszebb fiatalságnak rózsái virultak.
Szép volt a' lány és fiatalságában igéző.
Ah de hamar kedves ragyogása hanyatlni kezdte:
Bú foglalta helyét az imént tündökletes arczon,
A' szemek' ép sugarát köny fárasztotta, lehulltak
A' ragyogó fürtök halovány mellére zavartan,
Éktelenül, hamvadt a' kéjtől hajnalodott arcz
'S lassanként fiatal rózsái lehervodoznak.
Végre halói sohajtás jött a' pusztá kebelből
'S a' gyönyörű termet hideg ájúlatra leomlott.
Szörnyen tűnt e' kép Tihamérnak, nem vala képes
Állni tovább, arczúl a' földre borúla előle
'S eszmélet nélkül gyötrődék végig az éjen.
De valahányszor az éjfél tűnt, mindannyiszor ifjan
És gyönyörűn Enikő jött hogy hervadjon előtte
'S mondhatlan nyomorúsággal töltötte be lelkét.
Őt látá a' róna mezőn, a' vári falak közt
'S mert élven nyugtot nem lelt, maga ásta magának
A' lenyugasztó sírt 's befekütt megvárni halálát.
És letüzé, mellyel boszuját töltötte, fejéhez
A' ragyogó kardot, buzogányát tette szívére
Hogy nehezen fekügyék, mint a' sors' átkai, rajta.
Ott is az elszántat Enikő nem hagyta nyugonni,
Jött fiatalságban mosolyogva, gyönyörre csaló kép,
És ült a' feküvő lábához, epedtek azonban
Arczai már 's Tihamér iszonyodva szökött ki helyéből,
'S ment mind vad, mellynek fekvét fölverte vadász eb,
A' vadon életnek ment bolygani tömkelegében
És a' sági vidék nem látá őtet azontúl.

A' két vár pedig omladozott, bús fészke bagolynak,
'S a' viharok' zordon hárfája, hol a' rohanó szél
Nyílt kapuk' és ajtók' szárnyait verdeste falakhoz
'S messze süvöltő dalt zengett a' pusztá határnak.

Vörösmarty.

SERBUS DALOK.

1.

Bérczeken túl szállt három madárka;
Mind a' három orrában jelet vitt.
Egy madár vitt orrában kalászfajt,
Zöldelő kis szőlőágot a' más,
Harmadik vitt épséget 's örömjajt.
A' mellyik vitt orrában kalászfajt,
Az Bácskának tér síkjára szállt-le;
És azért lett Bácska búzatermő.
A' melly szőlőágot vitt virulót,
Az Fruskának szállott halmain le;
És azért lett Fruska bor' hazája.
A' mellyik vitt épséget 's örömjajt,
Az terített asztalunkra szállt-le,
Hogy mi épek és vígak lehessünk.

Sz. J. Karloviczon.

2.

Hej Dráva, Dráva, büszke nagy folyó!
Tegnap tekergőn folyni láttalak,
Révet sehol sem láttam széleden;
'S a' mint ma későn indultam feléd,
Három kiálló révet is lelék.
Egyikbe' cifra násznépet lelék;
Másikba' vídám lánykát és legényt;
A' harmadikban két testvér vála
Egy bátya kedves húga mellett.
Bátyjának üngét húga varrta-ki,
Hugának egy kék dolmányt bátyja vett.
Bátyjához kedves húga így beszélt:
Jól öszvegombold gombim' mellemen,
Almácska rajta hogy ne férjen át,
'S annál kevésbbé más legény' keze.
A' bátya erre hógának felelt:
Hugom, te még most dőre lányka vagy!
Érjen melledhez más legény' keze
Szét nyílnak akkor gombjaid magoktól.

Vitkovics Mihály.

3.

Túl az erdőn, túl a' halmon
 Hallik egy harsány sikoltás.
 És az ifju arra tér-el
 'S egy leánykát lát kötözve
 Vékony szál selyemfonállal.
 'S így eseng a' rableányka:
 Oldj-el engem, ifju hősfi,
 Húgod lészek, ha eloldasz.
 De a' hőslegény felel rá:
 Húgom van nekem már otthon.
 Oldj-el engem, ifju hősfi,
 Sógorasszonyod leszek majd.
 De a' hőslegény felel rá:
 Sógorasszonyom van otthon.
 Oldj-el engem, ifju hősfi,
 Mátkád, hű mátkád leszek majd.
 És megcsókolá az ifjú
 És eloldá a' leánykát
 'S hon vezette udvarába.

4.

Oh ha volnék rétnek hűs patakja,
 Tudnám merre folyjak habjaimmal!
 Csörgenék a' kedves' ablakánál,
 Hol levetközik 's ruháit ölti;
 Szomját majd belőlem oltaná-el;
 Mellét meghüsiténém habommal
 És a' kedves, kedves szívhez érnék. –
 Oh ha volnék rétnek hűs patakja! –

5.

Szőke ifju 's barna fürtü lányka
 Egymásért hő szívvel lángolának.
 Egy folyamba jártanak fürödni,
 Tagjok' egy lepelbe törledezték.
 Esztendő múlt és még nem tudák-meg;
 Jött a' más 's szerelmök közbeszéd lön.
 Közbeszéd lön a' szülék között is.
 'S anyjaiknak ellenökre volt az,
 És egymástól őket elszakaszták. –
 Csillagok lettek most hírvivőik.
 „Halj-meg, mond az ifju, csillag által,
 Halj-meg szombat' alkonyán, leányka!

Én vasárnap' hajnalán halok-meg.”
'S úgy lön, mint a' bús legény üzente.
Szombat estve halt-meg a' leányka,
'S a' legény reggel korán vasárnap.
Egymás mellé voltak eltemetve
'S a' hideg föld fogta őket egybe. –
Holnap mult-el 's ím az ifju' sírján
Zöldelő sugár jegenyfa nőtt-ki,
Egy piruló rózsza a kedves leányén.
A' rózsát körül foná a' szép jegenyfa
Mint bokrétát a' selyem fonalszál.

Széplaki.

A' BEREKHEZ.

Szent berek! itt hol örök vizeid' forrása kicsordúl,
'S illatozó partján habja csörögve lezúg;
'S hol puha fészke felett nyögvén philomela keservét,
Bokraid' árnya¹⁶² közül csattog az éjjeli dal:
Fogd-fel az el hagyatott szeretőt, ki lehajlik öledbe
'S rejtse fakadó könnyét néma homályod alá.

Kölcsey.

A' ZARÁNDOK.

Csendes völgy' ölébe' kit fed
E' sötét kápolna itt?
Mért szemed kisírva, lyányka?
Mért illy búban arczaid?

„Nem fed, oh jámbor zarándok,
Senkit e' kápolna itt;
Én könyörgök: fedje béke
A' kedvesnek hamvait.”

Hol van kedvesed, leányka?
Melly sír' halma rejti őt?
„Messze, messze, hol virág nem
Illatozza a' mezőt.

¹⁶² árnya

Pusztá síkon zúg a' szellő,
Szem nem lél vándornyomat;
Ott van sírja, oh zarándok!
A' forró fővény alatt.

Itt sohajtok, itt könyörgöm:
Legyen álma nyugalom!
Majd ha könnyeim' kisírtam
Enyhül tán a' fájdalom."

Lyányka, lyányka e' nehéz bú
Elhervasztja létedet;
Csillapítsd-el aggodalmid',
Szüntesd e' gyászkönnyeket.

Él a' szent kereszt' vitéze,
A' ki' hunytát könnyezed;
Nézz szemembe – rám nem ismersz? –
Én vagyok, hű kedvesed.

Élek még; a' vad pogánykar
El nem oltá engemet:
Visszajöttem, visszahoztam
Néked hű szerelmemet.

„Ég, nagy ég! – Te vagy szerelmem,
A' kit évtől könnyezek?
Lelkem' lelke! el nem olták
Élted' a' pogánykezek?

Ah mint dobban e' szegény szív!
Mint derül-fel bús szemem!
Fájdalom! ne ölj-meg engem,
Itt van, itt van kedvesem!

Hála néked a' keresztfán!
Hála, hogy megóttad őt!
Szív, merülj örömtengerbe!
Vissza, visszanyerted őt."

Széplaki.

KESERGÉS.

Gyászolom a' hitlent 's nem színlett gyászm örök lesz;
Él ugyan ő; de nekem szívben örökre kihalt.
Lássa meg e' kora gyászt maga is 's érezze keservét,
S olly feketék legyenek napjai, mint ez a' szín.

Csaba.

A' GYÁSZ-KISÉRET.

Kisfaludyt gyászolni ki jó? milly szánakodó nép?
Melly nem földi, mi mély bánatu néma sereg?
Hát ti vidám tréfák keseregtek-e, és ti daloknak
Húgai, sóhajtás váltja¹⁶³-e hangotokat?
'S szép Aurora, te jósz legelől a' gyász' vezetője,
'S fátyolodon bánat' gyöngyei hullnak alá.
Ah van okod: ki reád fényt 's dísz hozza, sírba hanyatlott;
Lengjen öröklétű csillagod álma fölött.

Vörösmarty.

ÉDESSÉGEK.

1.

Kinom mi mély, lángom mi nagy
Látod, még is kegyetlen vagy.

2.

Jövé! 's elrablád szívemet;
Szólál 's elrablád lelkemet.

3.

Rajtad hó-, rózsá-, égszinek
Egymással harczra keltenek;
E' harcz között én meghalok,
Ha nem segélnek angyalok.

¹⁶³ váltja

4.

Szivem dobog a' kék színért,
Egy pár szem fejtse-meg miért?

5.

Kökény szemek, o húnyjatok!
Sugártokban elolvadok.

6.

Délben vagy éjszaka,
Reggel vagy estvelen,
Egem' szép csillaga!
Mindég te vagy jelen.

Széplaki.

A' KESERGŐ.

Szív vagyok, elkeserült ifjúnak szíve, üres ház,
Mellyben kedv nélkül száll meg az égi lakos;
Itt az öröm szomorúvá lesz, kéj és gyönyör elhal,
A' boldog szerelem felriad és tova száll. –
Néma halál, te szelíd vendég, jer 's zárd el az ajtót,
'S írd rá: bűk, örömek, vissza! bemenni tilos.

Vörösmarty.

A' KÖLTŐ.

Genius száll az énekes' melyébe,
Melly szelíden ömlő dalra hív:
Elmerűlvén lantja' zengzetébe'
Szíveket ragadni égi mív!
Mint Zephyr' lágy szárnya zúg, felettünk
Bükkje' sátorából szép dala,
'S Hesperidák' kertjeként mellettünk
Rózsaberkek nyílnak általa.

Gyúl 's borong az érzélem reája
Fellegként, melly nyári napra jó;
Felderül a' gondolat' fáklyája,
'S mint szivárvány a' dal áll-elő.
'S fénykörének messze csillogtában,
A' merengve néző szem előtt
Ég ragyogva színes pompájában,
Mellyet égi sűgarakból szőtt.

Boldog, a' kit isteneink szeretnek
És teremő szellem ajkán leng,
'S karja közt a' nyájas képzeletnek
Ideálok' bájhonába reng!
Századokká nyúl-ki pillanatja,
'S felderül a' kétes messzeség;
Enyhe fényt kap a' bú' csillagzatja,
'S Hesperusként rózsaszínben ég.

Istenűlő! földi szellemében
Gúnyol a' gőg téged álnokúl;
Vesd-meg ötlet lelked' szép hevében
Árnyogvány fénye, melly kimúl;
Szállj királyi sasként égi pályán,
Szárnyaidnak nyíl szokatlan út,
Homlokodra túl a' föld' homályán
Nyersz jutalmúl csillagkoszorút.

Kölcsey.

A' VÁNDOR.

Egyikében azon faluknak, mellyek Tátra' bércei alatt Trencsén' kies völgyén a' rohanó Vág mellett feküsznek, déleesti időben égre függesztett szemekkel álla egy vándor, kémlelgetve a' felhőkről, ha a' zápor, melly csak imént szűnt vala meg, nem térend e vissza megint. De épen most támada-fel a' nyugoti szél, szakadozni kezdett a' fekete borúlat, a' nap lepillant a' ritkúló fellegek megűl 's egy gyönyörű szivárvány kelt-föl a' távol hegyekből mint remény' biztató világa 's a' szállongó napnak derűlt alkonyodást ígért. A' vándor visszatekintte a' kisded udvarka felé, mellyből kilépett, még egyszer köszönetet teve a' ház' urának a' szállásért, a' vett jókért 's fővegét komoran fejébe nyomva nehézkes, de haladékony léptekkel útnak indult. Mennyire külseje gyanítani hagyá, idegen országból jött. Öltözete' különböző volt minden hazánkbeliektől: de a' magyar tájak ismerete, mellyek felől szólott 's az, miképen a' honi hangot ejté, bizonyíták, hogy ez országi születés, vagy legalább több ideiglen kellett itt élnie. Kissé több mint közép magasságú, deli termetű férfi volt; ábrázata kellemes, ha bizonyos belső tünődés, melly vonásain észrevehető volt, igen is komollyá nem tették volna. Az a' mér-

séklet, mely tekintetében, szavain 's minden mozdulatán előmlött, szeretet' és tisztelet' érzelmeit egyiránt gerjeszte a' nézőben. Első tekintetre úgy tetszett, hogy évei a' negyvenedik számot már jóval elhaladták, de figyelmesben vizsgálva észrevehető vala, miképen arczaira az évület'jelét nem korosodás, hanem hihetőbben idő' viszontagságai vagy bú és belgyötrelmek nyomák. Az érdempénz, mely mellén függé 's egy sebhely homlokán mutaták, hogy egykor hadi szolgálatban kellett állnia. Egy rézveretes csővű puska, 's hosszúkás vadásztarisznya voltak minden bűtora 's egy kutya, mely kezdete óta messze vándorpályájának híven kísérte, egyetlen úti társa.

Mintegy félórányi útat már maga megett hagyott volt, mióta a' faluból kijöve. De most a' gyalog ösvény egy meredek bérczoldalra tért, 's az út nehezebbé lőn, 's ő lépteit gyorsítani kezdé; mert minél felebb és tovább emelkedék, annál inkább szemeibe tűntek a' zivatar' felhői, melyeket a' nyűgoti szél e' csúcsok felett öszvetornyoza. Ez alkalmatlan kapaszkodás; az újra készülgető zápor, mely minden perczenetben szakadozni akart; a' távol zuhogó szél, végig ordítva a' rengetegek' fenyűin, visszatérésre tökéltették volna a' csüggeteg lelket, de vándorunkat örök, kiolthatatlan vágy tolta hatalmas léptekkel, melyeknek sem idő és távollét, sem zivatarok' zajgása nem állhattak ellent. Fölért végre a' hegylánczolat' legfelsőbb pontjára 's hogy fáradságát kipihenje egy sziklatöredékre ült. Mely pillantat vala az midőn a' világ' négy sarkai felé tekintett! Hegyek hegyek fölé tolva, ormok az ormokon, mint kék hullámokkal hánykódó tenger, tűntek-fel szemeinek az éjszak és nyűgoti látkör' legmesszebb távoláig, hol ég és föld egymásra hajolnak; alatta az a' hosszú végigláthatatlan völgy, városok' és faluk' tornyaival elhintve, melyeknél a' Vág' zuhanó hullámai szakadnak 's körülök tompa morajjal rezeget a' lég, mint ha távol mennydörgő felhők üznének harczot egymással. Éjszakra a' látkört vastag fekete felhőkkel elborulva 's a' messze ormok megül sebesen kelő és tűnő villámlobbanásokat lehete látni 's harsány dörgéseket hallani, melyek mint száz ütközet' álguyi szívreszkettető morgással zúgták-végig a' völgyek' visszariadozó öbleit. A' vándor' tekintete, keresztül futva a' természetnek e' sivatag szépségein, végtére egy kised völgyön állapodék-meg, mely tündér bájjal nyílt-fel szemeinek, mint Palestina' szent vidéke, az égető pusztákat bolygó zarándok' álmain. Az alkony' sugárai épen süllyedni kezdenék a' borúlat megé; fényök szelíden rezgett vissza a' harmatlepte lapályról, mely csillogó smaragdként ragyogott zöld pompájában. A' völgyecske' egyik szögében öszvehajladozott fák közül fejrlett-ki egy vörös földelű mezei lak, melynek csínos külseje azt mutatá, hogy a' környéknek valamellyik gazdagabb birtokosa vadászati vagy egyéb mezei mulatóul építé. Megette egy kised kert látszott tükösövénnyezettel kerítve; ágyai buján viruló növényekkel elültetve szorgalmas házasszonyra mutattak. A' kerten keresztül egy patak zuhogott harsogó zajjal mind addig míg a' réti lapályra nem ért, hol csattogása megszelídülvén virágos partok közt szaladt végig a' tündér kis völgyön¹⁶⁴. A' sövény mellett néhány bárány legelt 's hogy vándorunk magát egészen egy pásztori szép világba varázslottnak higye, a' táj' istenei egy érzékeny éneket hagyának a' völgy öléből hozzá felzengeni. Az ének csendes és egyszerű vala, de bús mint őszi fuvalmak' lengése a' száraz avarok felett. A' csattogó patak 's lombok' zugása csak töredékesen hagyák azt hallani, de e' töredékhangoknak is annyi hatások vala vándorunkra, hogy helyéből, mintha varázslat kötötte volna le, nem mozdulhata meddig a' zengés el nem csillapodott. Titkos vágy és homályos bú, mint valamely gyászfatyol, voltak rajta elborulva 's olly szívvolvasztó erő, mely a' szemekből észrevétlenül csal-ki könnyeket.

¹⁶⁴ völ-völgyön

Míg a' dal zengett' a' nap' sugárai letűntek, barnán kéklő pára vonult a' hegyekre 's az est beállta. A' szél hirtelen megszűnt, a' zivatarok' felhőinek zúgása közelebb jöve, a' fecske alatt kezdett lebedsni a' rét fölött 's minden jelenté, hogy a' zápor, melly még egyszer fogja a' tájt dönteni, közel van.

A' vándor felkele pihenőjéről, fütttyente úti társának 's az ösvényen, melly csendes hajlással vezeté a' meredeken, lejöve a' hegyről. Midőn a' patak' gyaloghidán általlépett egy kis leányt láta a' rétszélben ülni, ki néhány szavakat selypegeve virágszálakat szedett köténykéjéből 's azokat nagy szorgalommal egymás mellé rakva igyekezett csomóba kötni.

A' vándor megállott, megszólítá a' kis tündért 's kérdé mint híják e' hajlék' urát 's a' környéket.

A' lyányka felkele helyéből, félelmesen hátra tévé kezeit, merőn függeszté két nagy kék szemét az idegenre, 's elámúla, de nem szólt.

Az idegen ismétleni akará szavait, midőn egy nagyobbacska fiú, mintegy tizen egy évű, pattogó korbáccsal kezében, szaladva jött hozzájuk 's kérdé az idegent, mit akar?

Tudni akarnám, édes gyermekem, felele a' vándor, ha jól megyek-e¹⁶⁵ ezen úton Aranyosra 's mint híják e' vidék' urát?

Kelmed talán apámat keresi? szóla a' gyermek a' mint végig nézte az idegen' külsejét. Az aranyosi pusztára jól jött, kelmed, mert ez az, de apám most nincs itthon, még reggel elment a' hegyekbe.

Hogyan hívják apádat, édes fiam? kérdé most az idegen.

Apámat, mond a' gyermek, aranyosi vadásznak hívják a' faluban, de ez neki nem igaz neve. Micsoda hát?

Petőfalvi Gácsi András, mond a' gyermek emeltebb hangon, attól a' magas vártól melly Tugár' partján áll, ha tudja kelmed hol van, mert az én szépapám ott várnagy volt Rákóczi' idejében.

'S honnan tudod te ezt, fiam, oly híven, mond a' vándor megsimítva a' gyermek' arcját.

Honnan? – Apám beszélte. Ha bejönne kelmed hozzánk megmutatnám azt a' nagy álgugöbet, mellyel szépapám' lábát ellőték. Olyan nagy mint a' kelmed' feje.

De hogyan menjek-be, fiam, ha apád nincs itthon?

Az semmi. Ő haza jön estvére 's addig megvárhatja kend. Anyám itthon van.

Köszönöm, fiam! Várni míg világos van 's ha elsötétült akkor bujdoklani ez iszonyú erdőkön?

Fél kelmed az erdőkön járni? Én nem félnék. Mentem is már egyedül, bár anyám azt mondta, hogy a' haramiák megölnék, pedig puskám sem volt, kelmednek az is van.

'S minek volna neked a' puska?

Minek? kérdé a' gyermek mosolyogva 's végig mérte áhító szemeikkel a' vándor' fegyverét, adná csak kelmed ide hogyan ellőném.

Nem neked való a' fegyver fiam. De hallod e? micsoda ének az, ott a' fák közt?

Anyám van a' kertben. Az neki kedves éneke, engem is megtanított rá, de én nem szeretem. Igen bús, 's anyámat mindég elszomorítja ha énekl.

De azért csak elmondod nekem fiam, ha szépen kérlek?

Elmondom, ha kívánja kelmed, de aztán el ne búsuljon rajta, mert atyám a' víg embereket szereti. Hallgassa hát.

¹⁶⁵ megyeke

A' gyermek kezdé az éneket mondani, de alig haladott néhány szóig a' kert' fái közül megzendült az a' lassú gyászhang mellyet az idegen előbb hallott, 's mert most igen közel vala egész értelmét ki-vehető. Inte a' gyermeknek, hogy hallgasson, 's a' kert' ajtajában leülve e' szavakat hallá:

Poroszkirály's Terézia
Viseltek háborút,
Megnyílt a' vad halálmező
Megnyílt a' véres út.

Huszárruhába öltözék
A' barna szép legény,
Elment zajos csaták közé
'S csatán veszett szegény.

Ki mondja-meg, bús lyány neked,
Mint hívják a' helyet,
Mellynek földén hősálmait
Alussza kedvesed?

Boldog levél, jó istened
Egy hű szívhez kötött:
Szemed még is könnyel telik
Imádságod között.

Hajh! gyászvirággal a' helyet
Meg nem jegyezheted,
Hol sír' ölébe' hamvadoz
Szegény volt kedvesed.

Az ének olly mély érdekletű vala hogy a' vándor elfordulván a' gyermektől, kinek tekintete szünetlenül rajta függött, titkon egy könnyet törle-ki szeméből.

Édes gyermekem, monda akadozó hangon, szeretnék anyáddal szólni. Az ég felette első-tétedett 's nem tudom ha még ma tovább mehetek e.

Apám igen örülne, ha itt maradna kelmed. Ismeri őt?

Nem ismerem, fiam.

Semmi, ő még is örülne.

Miért, te kis bohó?

Mert kelmed is vadász. Azokat ő szereti, 's aztán még valami... mond a' gyermek 's mosolyogva a' vándor mellére függeszté szemeit, mellyről az érdempénz lógott.

Micsoda?

Mert kelmed katona volt 's pénz is van mellén, ő is volt az, 's neki is van, csak hogy nem ilyen sárga 's ő nem hordja mellén, hanem lábában tartja. – Várjon kelmed egy kevéssé, anyám mindjárt itt lesz.

Ezzel kinyitá a' kert' ajtaját 's elfuta.

A' vándor magában süllyedve üle egy kőpadon 's belsejében háborgó érzelmek zajogtak, melyeket arczainak tükrén látni lehetett. Fejét könyökére hajtá 's néhány perczig így marada némán; úgy látszott, iszonyú fájdalom szorította el keblét. Nem sokára zörejt és lépteket hallott, melyekre fölemelte fejét.

A' kertajtó csak hamar megnyílt 's egy csinos hölgy lépett elébe egyszerű házi öltözetben 's az a' kis szőke lányka, ki ruhája' szélét megfogván anyjának, megé bújva nézett-ki koronként az idegenre. Az asszony, kinek vonásaiból szelíd lélek és jóság sugárzott, nyájasan köszöntvén az idegent, kérdé, hogy kit keres?

Sajátképen senkit asszonyom, – mond az, akadozó hangon, figyelemmel függesztve szemét az asszonyra – idegen országból jövök, magányos utazó, 's hazámba szándékozom. A' faluban, melly ott a' hegyen túl fekszik, egy háznál szálltam-meg 's bevárám, míg a' zápor megszűnt. A' ház' gazdája, a' jámbor öreg, azt monda, hogy e' pusztán egy emberséges vadász lakik, ki az utást éjjeli szállásra örömmel fogadja. Kérlek, édes asszonyom – mert úgy hiszem, hogy asszonya e' háznak te vagy – légy szíves megengedni, hogy ez éjszakát hajlékodbá tölthessem, mert ha ez iszonyú zivatar valahol az erdőn lep-meg, nehezen fogom gyalró csontjaimat hazámba vihetni.

Idvez légy, uram, szegény hajlékunkban; férjem és én örömmel fogunk látni 's a' mivel isten bennünket megáldá, szolgálatodra lesz, mond szíves hangon a' kedves hölgy 's bevezeté az idegent.

Dicsértessék az úr, mond az, midőn a' szobába lépett, 's a' serény nő egy ajtatos „örökkével” válaszolva széket teve 's leülteté a' kandalló mellé, mellynek lángjaitól kapá világát a' szoba.

Ezek a' te gyermekeid, édes asszonyom? kérdé a' vándor a' fiúra 's a' kis szőke lánykára tekintve.

Igen, uram, ez a' kis szőszke, felelt a' hölgy 's magához szorítva a' lánykát meg-csókolá, 's ez a' fiú, az én gyermekeim. A' harmadik, egy kedves fiú gyermek, meghalt szegény ez előtt négy esztendővel; az volna legidősbik ha élne. Isten elvette őt 's nem mondhatom-meg mint sajnáltam. Lelkemet adtam volna érte, csakhogy megtarthassam, mert az volt férjem' kedvencze.

Adj hálát asszonyom az úrnak, hogy e' két szép gyermeked' megtartá. Melly boldogság egy hű párnak a' szerelem' illy zálogaival bírni! Ha egyébiránt házasságod szerencsés, ne irigyeld a' gazdagok szemfényvesztő pompáját. Mit nem adnék én érte – monda ellágyult érzéssel – ha egy lelkes, jó szívű hölgy mellett illy két kincset birhatnék, mint e' barna fiúcska 's ez a' kis szőszke angyal! Oh higý, édes asszonyom – folytatá tovább nevededő érzéssel – higý szavamnak, ki a' tapasztalás' országait megjártam, a' boldogságnak csendben, házi kör' négy falai közt nyílnak legszebb virágai, 's kit a' sors' korán zajok' habjaira vetett 's a' lármás fény közt kényszerítették¹⁶⁶ leélni napjait az roszúl imádkozott istenének.

A' mit mondasz, felele az asszony derengő érzéssel, melly a' meglegedett szív' égi nyugalmat festé, a' mit mondasz igaz, 's olly igen egyez érzéseimmel mintha lelkemből olvastad volna. Hála az úrnak, hogy nekem ezt a' szerencsét engedte. Az angyalok' imádságában, mint a' szent beszéd mondja, nincs kérelem 's nem lehet, ők, úgymond az írás, a' meglegedés' örök pálmái közül csak hálaszavakat zengnek az úrnak. Atyám! monda tovább a' kedves nő fohászkodva 's szelíden égre emelve lelkesült szemét, atyám, mint háláljam-meg, hogy nekem e' boldogságot küldéd egeidből!

¹⁶⁶ kényszerítették

Szavaidból asszonyom, mond az idegen kémlelő figyelemmel, az látszik, hogy lelked magát boldognak érzi és sorsoddal meg vagy elégedve, de megengedj beszédemnek, a' megelégedés' hangja nem bús 's én ajkaidból epedés' hangjait hallottam, 's azon gyanú ébredt bennem, hogy férjed' karjai közt nem vagy szerencsés, 's vissza sohajtasz egy elvesztett után.

Az éneket gondolod, uram, mellyet az imént hallhattál?

Igen. Azok kesergés' hangjai voltak, bár mit mondjon szavad, 's belőlük a' vesztes' mély érzelmei zengtek.

A' mint mondod, uram, úgy van. Az ének, mellyet hallál, nekem kedvenczem, többször éneklek azt munka közben 's férjem örömmel hallgat, a' jó lélek, mert az, kiről benne szó van, ifjúsága' barátja volt, 's emlékezete még most is, kedves előtte. Könnyeket láthatnál szemeimben, mert egy szerencsétlen még akkor is ha egészen idegen, ha velünk semmi kapcsolatban nem állott, érdemi szánakozásunkat, az pedig, kiről ez ének szól, nekem jegyesem volt, ah egy derék, egy jeles szívű ember, méltó hogy általad ismertetett legyen, 's méltó arra, hogy emlékezete azoknál, kikkel szorosban vala szövetkezve, tiszteltessék. A' mit hallál, uram, nem kívágyás a' jelen kötelékek közül, hanem ünneplése a' multnak. A' kötelék, melly férjemhez kapcsol, szent 's csak a' halál szakaszthatja-el 's ha azt hiszed, uram, a' mit mondál, feletted tévedsz irántam. Én tizen négy évi tapasztalás után is azt vallhatom, hogy ha isten egy leányt boldogítani akar, olly férjnek karjaiba vezeti mint az én Endrém.

A' vándornak e' beszéd' kezdete óta lépcsőnként emelkedtek nyugtalanságai. Néha merőn függeszté szemeit a' hölgyre, másszor ismét félve kapta-el őket róla és a' földre sülyesztve sokáig szótlan marada. Feszengései igen is elárulták volna, hogy egy rémítő mélység szélén áll, de a' kandalló' homályos világa nem hagyta sejtetni küzdéseit. Midőn az asszony beszédét végzé néhány perczig némán maradt 's várt az idegennek feleletére, de az nem válaszolt. Arczait tenyerével elfedve leborult az asztalra, melly széke mellett volt, és sokáig mozdulatlan maradt mint kő szobor.

Az alatt az asszony kifordúla a' szobából, hogy konyhájában körül tekintvén egy pár jó étekkel bizonyítsa-meg vendégszívű készségét. Csak hamar ismét visszatért egymásba font kezekkel, melly belső szorongását mutatá.

Atyátok ma sokáig marad-el, gyermekeim, mond nyugtalan érzéssel. Még nem esik ugyan, de irtózatosszélvész van 's a' sötétség borzasztó. Istenem, bár ne indult volna el, ha estve még a' faluban volt. Lehetetlen, hogy illy időben a' hegyek közt veszély nélkül jöhessen.

Tegyek mécszet az ablakba, anyám? kérdé az a' fürgé gyerkőcze felszökve helyéből, ha a' hegytetőről meglátja könnyebb lesz utána jönie, mert már a' villám megszűnt. Minap is szerencsésen vezette haza az ablakvilág, midőn az a' nagy zivatar volt.

Az asszony javalva inte a' gyermeknek, 's most figyelme ismét az idegenre fordult, ki ez egész beszéd alatt azon egy helyzetben volt mozdulatlanúl az asztalra hajolva. Csak akkor látszott magához jöni, midőn az asszony közelebb lépve hozzá kérdé, ha nincs e' baja?

Az idegen fölemelte fejét és szótlanúl reá bámula 's látszott, hogy a' kérdést nem értette, 's elméje még mindég az előbbeni beszéd' tárgyain tépelődik. Első kérdése is midőn újra megszólalt az vala: ki lett legyén ő?

Az asszony csudálkozva tekintte reá 's kérdé, kit ért? 's emez felelni akara, de künn zörgés támadt, léptek hallattak 's nem sokára megnyílt az ajtó, 's egy alacsony, kevésbé zömök 's izmos férfi belépett. A' két gyermek felsikolta „apánk!” 's körül fogák őt; a' kedves hölgy pedig szelíd örömmel borult nyakába 's az érzékeny öleléssel üdvözlé őket.

Te megint aggódtál rajtam, Ilonka! de most még is bátrabb¹⁶⁷ valál, szemeidben nem látok köny' jelét, mond a' vadász és megcsokolá a' kedves hölgy' szemeit. Te félénk galamb, mitől rettegsz? Vigyázz, ki ne sírd nekem ezeket a' kék szemeket.

A' hölgy szelíden tekintte férje' szemeibe 's egy néma öleléssel felelt.

A' vándornak, ki látá a' házi örömmek e' szép virágát, iszonyú harcokba került meggyőzni, hogy indulatai ki ne törjenek, hogy lábaihoz borúlván e' kedves párnak, meg ne gyónja azon névtelen érzéseket, melyek szívét kínosan tépdelni látszottak.

A' vadász, kifejtőzvénn önnönei közül, az idegenhez fordult 's nyájasan, 's olly arcczal, melly őszinte lelkét mutatá, kezét nyujtva üdvezlé őt:

Isten hozott, idegen, szegény hajlékomban. Öröm látnom, hogy e' magányos puszta egy hadi embertől látogatattik. Mert külsőd, uram, azt mutatja, hogy katonai szolgálatban állasz, 's e' sebhely homlokodon azt is, hogy van szíved, melly a' halállal szemközt tud állni.

Két éve hogy kiléptem, uram, e' tisztes rendből, mellyet olly szeretve említesz, de barátja maradok mind örökké.

Ha meg nem bánt kérdésem bajtárs – mert, hadi ember lévén én is egykor, just nyertem, hogy így szólítsalak – mondd-meg, kérlek, melly szerencse hoz e' környékbe?

Porosz országból jövök, felelt az idegen. Berlinben voltam fogva, 's most, midőn vége a' háborúnak, 's katonára nem igen van többé szükség, hazámba igyekszem; leélni azon kevés napot, mellyet a' háboru' zivatarai közül megtakaríthattam. Reményilem, talállok még valakit rokonaimból életbe, ki előmbé jó 's örülni fog, hogy láthatott, mielőtt e' ronszolt tetemeiket a' föld elborítja.

Úgy te bizonyosan ismerted a' Hadik' ezredét?

Benne szolgáltam, uram, 's e' két szemekkel láttam győzedelmeit dicsőséges vezérének, kire szívesen fogok visszaemlékezni koromnak legkésőbb napján is. A' pirnai győző, lelkeim, az ám a' katona, mondhatom neked, széles magyarország nem mutat párját. Láttad volna csak őt Görlitznél, és Berlinben vagy a' sonnensteini bástyák előtt, hol maga vezete bennünket ostromra! Hidd-el, uram, a' miket tevé, a' porosz sokáig nem fogja felejtani. Áldja-meg őt az isten itt és a' más világban, nekem jó uram volt, sok kegyelmeivel dicsekedhetem.

A' vadász' nője ki e' beszédet egész figyelemmel hallgatá, most hirtelen szavába vágott az idegennek 's kérdé, ha tudja e' hol van Pirna 's volt e' ott midőn az ostrom állott?

Az idegen egy kissé zavarodva süté-le szemeit 's midőn ismét feltekinte gyanúsán függeszté az asszonyra, mintha olvasni akarná vonásaiból gondolatit; de nem látván azokban kémlelő jelt, egy kissé meghajtván fejét, néhány fürtöket homlokáról elsimíta, melyek a' kardvágást félig fedezték. Íme, úgymond, látjátok jelét? – Ezt a' pirnai ostromból hozom.

Úgy bizonyosan ismerted őt, uram, mert ez ostromnál jelen volt, mond a' vadász.

Kicsoda? kérdé emez színlett hidegséggel.

Egy szerencsétlen, kinek sorsa mindkettőnket közelebből érdekel 's öröm volna felőle bizonyos hírt vehetnünk, mond a' vadász.

Talán az, kiről az imént szólál, asszonyom? kérdé a' vándor, 's midőn emez igennel felelné folytatá szavait:

De mondjátok-el csak, mi vágyása lehetett ezen különös embernek hadi életre, minekutána itthon egy kesergő mátkát hagyott maga után? És te, kedves asszonyom, mint emlékezhetel vissza szánakozással egy hívtelen jegyesre?

¹⁶⁷ bátrab

Az ő nem volt, uram. Még akkor is, midőn hirtelen eltűntének meg nem fejthettük okát, szívem mindent gyaníta, de hívtelenséget nem. E' vétek tiszta, egyenes lelkéhez nem fért. Ő szerencsétlen volt, szerencsétlen számkivetett, hazáján kívül bujdosó.

Tehát vétkes? mond az idegen.

Ha azt, ki nem akarva követ bűnt, így lehet nevezni, az volt.

Gyilkos, talán? kérdé folyvást amaz.

Egy éjjeli vizálgatásban embert ölt. De a' törvény vétlennek találta, mert az ölés ön személyét védve történt 's véletlenül. Midőn büntelensége nyilvánna lett a' szerencsétlennek már hazáján kívül kellett lennie, mert sehol sem találtatott. Esztendő' lefolyta után vettük tudósítását, hol jelenté, hogy hadi szolgálatba lépett, 's benne holtig kíván maradni. Hollétét nem írta, nehogy kerestetvén, mint hitte, a' törvény nyomába akadjon. Néhány év előtt Trencsén' városába egy sereg huszárság szálla-meg, 's azt beszélék¹⁶⁸ felőle többen, hogy csatában veszett, de hol, megmondani bizonyosan senki nem tudá, leginkább azt hitték, hogy Pirnánál. Ha te voltál ott, bajtárs, kellett őt ismerned, 's tudsz felőle hírt.

A' vándor földre süllyeszté szemeit olly mélyen elmerülve, hogy a' beszédre épen nem látszott figyelni 's csak az ébreszté-fel, midőn a' vadász kezét megfogván előbbeni kérdését ismétlé.

Mint nevezték őt? kérdé most lassú, szinte az érthetlenségig elgyengült hangon.

Rónai, feleltek emezek.

'S kereszt névvel?

Dezső – magas, sugár termetű, ábrázata halovány, szemei tűzzel teljeseek, feketék.

Elég, mond a' vándor lobbanó hévvel, mellyben hangjai egyszerre elhalni látszottak. I s - mertem jól... ő nincs többé!

Meghalt? kérdék hirtelen a' vadász és nője.

Meghalt, mond amaz gyenge, alig érthető hangon.

A' pirnai ostromnál?

Igen; a' harcban esett-el, rebegé az a' haldokló szózat.

Egy mély fohászkodás lebbent-el a' kedves nő' ajkairól, szemeiben könnyek reszkettek, 's férjének nyakába borúla. Édes Endrém, mond zokogó hangon, a' te barátod nincs többé, isten biztonságom és te, mint szerettem őt! Emlékezete becses lesz előttem a' sírig.

Nyugodjék békén, mond a' vadász mélyen illetődve, a' szerencsétlen nekem rokonom vala szívben, jó lelkét sokáig nem fogom felejthetni. De mi lel, uram? arcod hirtelen elhalványodik? Roszúl vagy?

Csekélység, mond a' vándor erőttetett hangon; egy rövid szédülés, melly gyakran szokott meglepni, ha az út, mint ma, rendkívül elfáraszt.

Úgy pihenésre volna szükséged. – Édes Ilonkám, reménylem volt gondod e' kedves vendégre.

Szükségtelen, uram, miattam fáradnotok, én csekélységhez vagyok szokva. A' mit kérek tőletek egy pohár ital, 's hajléktokban egy kis hely, hol lepihenhessek.

A' mint kívánod. Örömmel töltöttem volna veled az estvét, de színed igen is mutatja a' mit száz csak félig vall, 's így inkább tanácslom, nyugodd ki magad'.

A' serény gazdasszony' megtörlé szemeit, mellyekbe az emlékezés' fájdalma akasztott könyeket, kimene a' szobából 's ismét vissza jött, 's perczenetek alatt rakva volt az asztal néhány jól készült étekkel.

¹⁶⁸ beszélék

Igyál uram, mond a' vadász, megtöltvén egy poharat, nem a' legroszabb nedv, mellyet valaha ittál. Grófnénk' ajándéka. Az a' jó lélek! nem feledkezik-meg hajdani kedves szobaleányáról. – Ma is köszöntetett téged Ilonkám; tudakozta miként vagy 's miként gyermekeid.

Hol láttad őt? kérdő egy kissé felderülten a' bús nő.

Egy pár foglyot lőttem 's felvivém neki a' kastélyba. Azt mondá, hogy egy hét mulva leszen tizen negyedik évi ünnepe menyekzőnknek. Kérdé, ha jó e az út ide, 's midőn azt feleltem, hogy hintóval is el lehetne jőni, elmosolyodék, mellyből azt vettem észre, hogy esküvésünk' napján meg fog látogatni.

A' jó angyal, mond a' vadászné érzékenyülten, áldja-meg az úr érte, hogy olly szíves gondja van szegény szolgálóra.

Beszélte, hogy a' mult hetekben Modorban volt 's hallá, hogy az öreg Rónai félesztendő előtt megholt 's négy száz aranyat hagyott maga után, mellyet iskolamesteri hivatalából takarítgatott össze öreg napjaira. A' pénz a' városnál van letéve a' boldogultnak azon végintézetével, hogy ha fia hat esztendő alatt vissza nem tér, legyen a' pozsonyi irgalmas barátoké.

A' boldogtalan öreg, sohajta az asszony, végórájában is hitte még, hogy fiát meglátja, 's az nyugszik szegény idegen országban, senkitől nem siratva.

Oh istenem! sohajta halkán, szívére tévén kezét, a' vándor, ki eddig szótlan ült, mikor lesz itt nyúgalom!

A' vadász és nője szavait nem, csak elszalasztott sohajtását hallák, de az olly mélyen festé az elszorúlt kebel' kínját, hogy e' nemes szívű emberek nyugtalanságba hozta.

Te rosszúl vagy, uram, mondának azok; az ágy kész számodra, ha tetszik nyughatol.

A' vándor némán jelenté, hogy nyugalmat ohajtana, mellyre az asszony gyertyát gyújta 's inte neki, hogy menjen utána.

Az felkele helyéből 's a' vadász' kezét érzékenyen megszorítva jó éjszakát monda, 's ment lassú léptekkel az asszony után, ki egy keskeny folyosón keresztül egy közép nagyságú, csínos szobába vezeté, melly, ugy látszott, szállója vala a' környék' urának vadászati multságok' idején.

Az asszony letéve a' gyertyát egy asztalkára 's menni akart, de az idegen keze után nyúlt.

Édes asszonyom, rebegé kínos feszengések közt, jóságtokat nincs tehetségemben meghálálni, de ott fenn – mond égre emelve szemeit – egy isten van, ki az ügyefogyottak' pártolását nem hagyja jutalom nélkül. Légy boldog olly mértékben, a' mint nemes szíved mást azzá ohajt tenni... Légy boldog! Az égnek hajnala felvirrad majd 's akkor meglátjuk egymást...

Tovább akara szólni, de érzései elnyomák 's egy karszékbe omlott.

Nyúgodjál békén, holnap látjuk egymást 's úgy hiszem, jobb állapotban, mond az asszony és sebes léptekkel elsieté.

Csend uralkodott a' vándor körül, mély és iszonyatos. Midőn ámulásából felébrede, csak kutyája' nyöszörgése hallott, melly a' szoba' egyik szögében, össze gömbölyögvé alutt. Sötéten tűnődve nézett a' pislogó gyertya' világba. Merengései elébe ifonti álmait teremte vissza az emlékezet; a' tündér napokat, a' remény' égi csillogványait, mellyek többé nem voltak, 's a' játszi képzelet szempillantatnyi nyugalmat csöppente szívgyötrelmei közé. De a' varázslat csak hamar eltűnt; eszmélete visszatért a' jelenre, 's elborzadva magától felszökött, mint kit álmodás' rémei riasztának¹⁶⁹-fel. Iszonyú hánykodások közt járt fel 's alá a' szobában, kezeit hol fejére kulcsolta, hol ismét szívére nyomá, mintha ott a' szörnyű kínokat akarná elfojtani. Végtere, midőn hosszas vergődések után valamennyire elcsillapodott volna, kihajlott a' szoba' egyik

¹⁶⁹ riasztanak

ablakára és kitekintte a' gyönyörű éjbe. A' táj szemei előtt, mint egy rég óhajtott, sejtett de el nem ért, nyugalmak' hazája, regényes szépségekben tűnt-fel. A' zivatar' felhői eloszlanak, csak itt ott lehete még látni a' csillagok' mérhetetlen kék mezején néhány vékony felhőt végig huzódni. Hallgatott a' viharok' fuvalma; a' hegyek némán feküttek s az ég' szelíd királynéja csendesen úszott a' szendergő világ felett. Felnyílt az egész természet a' vándor' lelke előtt s e' megszámlálhatatlan tárgyaknak mindenike nyűgott, csendes és boldog létben; egyedül magát látta, egyedül magát érezte számkivetettnek. Könnyei megáradtak, felsíra istenéhez csak egyetlenegy sugárért is a' vigasztalásnak, de szívére enyhület' harmatja nem szállott. Ott áll a' némán, mint hajdani gazdagságaiból megrablott, szétdúlt épület, évek előtt tündöklő remények' palotája még, most legpusztább omladék a' tájban.

El innét, boldogtalan! bár soha ne jöttél volna e' kínok' helyére, monda magának, s felkele helyéből azon erős tökélettel, hogy a' házat bucsútlán még ez éjjel elhagyja. De most figyelmét néhány papiros darab, tinta és toll, mellyek az asztalon elszórva feküttek, vonák magokra. 'S elmenjek e' a' nélkül, hogy ittlétemnek jelét hagynám? – Igen, így legalább nem dúlom-fel e' háznép' csendét, monda s megindult hogy menjen: de a' mit monda, az a' hideg ész' tanácsa volt, szíve másként érzett. Lábai egy léptet sem mozdultanak, a' fej' tanácsát hallgatásra bírta az érzés s néhány percz múlva az asztalkánál ült s e' sorokat írta:

„Édes Ilonkám! Te csendesen alszol a' meglegedés' karjai közt, nem gyanítva mi történik körüléd, nem sejtve, ki légyen, kit hajlékodbá fogadtál. Ám a' mély bú, melly tizenöt év óta gyötör s a' seb homlokomon elváltoztaták előtted az arcot, mellyet jól ismersz. Nem álmodád, hogy szerencsétlen jegyesed ön maga hallgatá, midőn történetét beszélétek, s tanúja volt annak mint emlékeztek róla. A' mit felőle mondatok való, egyedül az nem, hogy megholt. Él szerencsétlen barátotok, ti jó lelkek! él – ah! egy kínos életet. – Pirnánál a' porosz engemet nem megölt, mint híretek monda, hanem elfogott; s midőn a' hét esztendei háborgásoknak vége lőn, s az út a' foglyok előtt nyíltan áll a' hazájokba jöhetni, egy porosz ezere' tábornoka által őrmesteri hivatallal kínáltattam-meg. Kába én, gondolván hogy hazám nélkül s nélküléd lehetend élnem, az ajánlást elfogadtam. Nyolcz esztendőre adám szavamat s eltöltém azt hosszú, szakadatlan gyötördés közt. Az alhadnagyi tisztség meg vala ígérve, ha tovább maradok: de maradnom nem lehetett. Képed mindenütt lelkem előtt áll. Éjjel és nappal, otthon és künn, békében és csatán szünet nélkül azon örök, kiolthatatlan vágy égett keblemben: téged még egyszer látnom, tudnom, melly sors ért s ha nélkülém boldog vagy e? Haza jöttem. Az atyai hajlékot pusztán lelém, rokonaimnak egyikét sem. Részint kihaltak, részint a' sors elszórta őket a' világban. Gyanítva, hogy grófnédnál hírt vehetek felőled, B**^{**} faluig jöttem, s itt a' történet olly házhoz vete, melly veletek közelebbi ismeretségben áll. Megtudék mindent a' mit tudni vágytam. Köszöntem istennek, hogy férjeddé Endrét tette. Eltökélem, visszatérni honnét jöttem, s már úton valék. De minél inkább súgta az ész elhagynom e' tájat a' nélkül, hogy jelét hagynám ittlétemnek, annál inkább tartóztata a' szív vágyása. Ezer gondolatok ébredtek-fel lelkemben. Talán szenvedsz, szerencsétlen aszszony! Talán Endrében a' sors nem azt adá, kit vártál! Boldogtalan vagy s életed gyötirelem és szívtépdelő siralmak! A' tűnődés' káprázatai nehéz súllyal rohantak rám. Lehetetlen volt mennem, mielőtt lássalak, mielőtt meggyőzzem magamat, hogy Endre boldoggá tevé. Jaj neki, gondolám, fellobbant érzelmekkel, mellyek közel vittek a' bőszülethez, jaj neki! ha téged boldogtalanná tevé, ha téged, tiszta lelkű angyalt, nem eléggé becsúl! Lángom elkapott, s egy irtóztató lépésre valék elszánva. Bocsásd-meg szándékomat, most már túl vagyok rajta, most már minden jól van. Láttalak s tapasztaltam, hogy sorsoddal meg vagy elégedve, hogy férjed neked annyi, hogy talán több is, mennyi én lehettem volna. – Ti boldogok vagytok, olly boldogok, millyeneket isten e' földön teremthet.

De nekem mennem kell, ha szeretlek, ha boldogságtokat öszvedűlni nem óhajtom. Könnyörgeni fogok istennek, árássza rátok kegyelmeit, 's adjon azt a' mit tőlem megtagada – szívnyugalmat. Úgy hittem, hogy benneteket boldogoknak tudnom, hogy szerencsédet – te általam mindég szeretett és hányszor siratott! – látnom, lelkemnek nyugalmat fog adni. De ennek vége. Azt látni, milly kedvesen emlékezel még mindég szerencsétlen barátodról, sejteni, milly élet lett volna az veled egy illy kis körnek, mint ez itt, csendében, keresztül járja tagjaimnak minden idegeit. Legszebb feltételeimet ennek mérge emésztí, 's én oda vagyok, végkép és örökre. Isten veled! Ne kérdd, hová megyek. Meglátjuk egymást: de hol 's millyen változásban? – Ki tudná ezt megfejteti?

Atyámtól maradt örökségemet gyermekeidnek hagyom. Tekints körül ez asztalkán 's meg fogod találni. Ott, hová én megyek, úgy hiszem, nem lesz reá szükség. Ők hasznát vehetik. Oh ezerszer öleld-meg őket helyettem 's mond nekik, emlékezzenek arra, ki atyjoknak barátja volt, ki anyjokért a' szeretet' minden érzéseivel holtiglan lángolt. Beszéld-el nekik szerencsétlen barátjok' sorsát.

Isten veletek kedveseim. A' mennynek angyalai hordozzanak karjaikon, te tiszta lélek!"

E' levelet kitérva hagyta az asztalon 's egy erszényt, mellyben apja' hagyománya volt letéve. Bútorait magára raká, felkelté hív úti társát 's ment sebesen, hogy minél előbb távol legyen gyötrelmei' helyétől.

A' vadásznő, kinek a' hallott hírek 's ez idegennek felette különös viselete, 's az, miként tőle búcsút vett, nyugtalan álmot okoztak, hallá mint csikorgott az udvarajtó 's felrezenve ágyából az ablakhoz ment nézni, mi okozta legyen e' zörejt. Azonnal szemeibe tűnt az idegen, ki míg a' házhoz közel vala, lábhegyeken ment halkan, később pedig sebes léptekkel. A' hold tisztán fénylett 's midőn már távol volt is látni lehete árnyékát. Az erdőszélben, úgy látszott, megállá 's néhány perczig vissza nézett. A' nő szívében nyugtalanító sejdelmek támadtak, fölkelte férjét 's most mindketten az ablakhoz mentenek, de már a' sötét árnyék is eltűnt. Végig néztek a' gyönyörű völgyecsken, melly a' holdfénytől egészen meg vala világosítva 's íme egyszerre láng lobbana-fel távol a' sötét fák között 's utána egy harsány roppanás támadt, melly mint felhők' mennykőve dörgött végig az egész völgyön. A' roppanáson túl egyszerre ismét csend lön, de néhány perczenet múlva rémítő ebvonítás hallott a' távolból.

A' szelíd hölgy' szívet a' borzadásnak minden rémei körül fogák.

Első gondolat, melly a' vadász' elméjébe ötlött, az vala, hogy a' szobába menjen, hol az idegen lenyűgödött. A' szobát üresen találta. A' gyertyavilág még az asztalon pislogott 's mellette egy levél vala kitérva, mellynek sorai, még nedvesek, bizonyíták, hogy csak az imént volt írva. Belőle minden világos lön. A' szerencsétlen még élt, midőn az erdőben megtalálták, de magán kívül vala 's néhány óranegyed múlva meghalt. A' hív kutya mellette ült. Borzasztó vala hallani, mint ordíta uráért.

A' vadász le volt verve; Ilonka' keserve leírhatatlan. Holnapok múlva csillapodott-el fájdalom valamennyire. Nem zengett az ének többé a' völgy' fái között, helyette gyász, néma 's megmondhatatlan fogta-el érzékeny szívet, 's még esztendőök után is gyakorta, midőn a' bús nő a' kisedet udvarka' ajtaja előtt megállott 's feltekinte a' halomra, hol szerencsétlen barátja nyűgödött hosszas gyötrelmei után, szemeiből keserű könnyeket törölt-kí.

Bajza.

REMÉNY, SZERELEM, HŰSÉG.

Vándor remény csapongva jár,
Örömré hív, de búra vár;
Távolra mint hajnal pirúl,
Közel sötét éjként borúl.

Te néked, oh bús szerelem!
E' rózsabimbót szentelem;
Nyájas, piros, illatja szép:
De hajh tövise szívet tép!

Föld e lakod, vagy fenn az ég?
Ragyogj felém, örök hűség!
'S virágra mint harmat ha hull,
Enyhítsd e' kint, melly bennem dúl.

Kölcsey.

A' KEDVESHEZ.

Mit késel, oh lányka,
E' szívre omolni?
A' hév szerelemnek
Hév csókkal adózni?
Mit rejtél előttem a' gyöngye kebel
'S vonsz kellemeidre, te csalfa, lepelt?

Ah hagyj betekintnem
A' rózsaligetbe;
Hagyj részeg örömmel
Elhúnyynom öledbe.
Ah hagyd megízelnem az édeni bájt,
Hagyd szívnom ez ajkat ez isteni száj.

A' messze jövendőt
Aggódva ne nézzed:
Hosszú örömekre
Mi kurta egy élet.

Nézd nyomtalan a' sebes óra halad,
Elmult napokat soha vissza nem ad;
'S a' rózsa, ha szép kora mulva, lehúll
Méh nem szedi mézeit hamvairól.

Csaba.

JELENKORI SZERELEM.

Állhatatosság a' szerelemben, aranykori hűség,
Merre vagy a' földön, vagy mi hazába kelél?
Most a' lányka ruhát 's szeretőket vált mosolyogva,
'S új széphez vígan távozik a' szerető.
Így mind a' két fél a' rögzött roszban egyenlők:
Hitlen lánykáért hittelen ifju hevül.

Vörösmarty.

A' BUJDOSÓ.

Isten hozzád, szép haza!
Te szabadság' védfala.
Isten hozzád, hű fiad'
Búcsuján gyászköny fakad.
'S merre kél és merre száll,
Míg elirtja a' halál,
A' távolban e' kebel
Mindig éretted lehel;
'S az leszen végső szava:
Isten hozzád, szép haza!

Isten hozzád, nemzetem!
Érted a' bú lelken.
A' szabadság felvirúlt
Merre szablyád' harcza dúlt;
'S egy világ mig lánczba' jár,
Szabadságod fénysugár.
Isten hozzád, hű fiad'
Búcsuján gyászköny fakad,
'S az lesz véglehellete:
Éljen kedves nemzete!

Isten hozzád, fenlakom!
Víhatatlan szirtorom;
Hol küzdött dicső anyám,
Nem hölgy, bátor oroszlán.
Te szabadság' szirtfoka!
Elvirult dicsed' kora;
Benned rabok és te rab,
Hajdanában olly szabad,
Idegen úr tájodon,
Isten hozzád, szirtlakom!

Búcsú' hangja szomorú;
'S mint ősz rónát ködhorú,
Szállja a' bú kebelem'
Vesztédért, oh nemzetem!
Küzdöttem vad harczokat
Hogy honom legyen szabad,
Vérem', éltem', mindenem'
Szép hazámnak szenteltem,
Véres volt haj a' csata –
'S diadalmat nem ada.

Isten hozzád, nyugalom!
Éltem véres fájdalom.
Haj virulj-fel, szép hazám,
Még a' hosszú éj után!
Messze parti síromon
Áldozz¹⁷⁰ nékem szabadon.
És te nemzet! járj dicsőn
Békepályán, harczmezőn,
'S lángzón zeng bucsúm' szava:
Isten hozzád, szép haza!

Gaal.

HŰSÉG.

Lányka, miért ez elázott arcz, e' harmatozó szem?
Mért e' fájdalom? e' szív' dobogása kiért?
„Sírban atyám, érette könnyűm 's e' fájdalom értte;
De szivem és e' szív' hű dobogása tiéd.”

Csaba.

¹⁷⁰ Aldoxx

ÖRÖM ÉS FÁJDALOM.

Ha nedves fellegekre
A' nap' sugára lőtt,
Szivárvány kél azonnal
A' gyász ború előtt:
'S miként szelíd reménykép,
Vigasztalólag int;
'S vonúl a' felleg, a' rét
Nevetni kezd megint.

Kedves leány! ha könnyek
Áztatják arczomat,
Szelíd szemedből így int
Az égi pillanat:
És íme' szárad a' könny,
Enyhül a' fájdalom;
Szivembe' bájderület,
Lelkembe' nyugalom.

B. Palocsay Tivador.

TÜNŐDÉS.

Zöld partján éltem a' Tiszának
Hű keblen, hű fedél alatt;
Szelíd napok tisztán folynak,
Kertem hozott virágokat.
Körülem lelkesült az élet,
Bánat 's öröm lágy énekké lett,
Még is – ki fejti-meg miért? –
Ohajtásom más sorsot kért.

Elhagytam partját a' Tiszának,
De visszavágyott kebelem;
Bennem borongva hajnallának
Vérző honvágy 's bús szerelem;
Szemem minden felhőt kísére,
Íríg valék minden szellőre,
Melly rózsás illattal tele
Pályát kelet felé lele.

Sohajtozám: derülj-ki bennem,
Kinos homály, enyhülj te szív!
Ott sem hagyott lángod pihennem,
Van itt is a' mi kedvre hív.
De képzetim folyton vezettek,
Lengvén a' honcsillag felettek,
A' távolig 's a' mult felé
Búmat minden nap érlelé.

Eget 's földet kérék, miattam
Nem indult-meg sem föld, sem ég.
'S ím bánatomban elhervadtam,
Majd hant alá borít a' vég;
'S dombján a' csendes énekesnek
Keletről lágy szellők repesnek,
De azt meg nem tudhatja más,
Zug e köztök egy sóhajtás?

Kölcsey.

FOGLALAT.

BAJZA.

Gróf Kohári István	1 [286]
Lemondás	109 [316]
Hozzá	140 [328]
Vitéz' bucsúdala	187 [340]
A' violához	239 [353]
A' vándor	329 [394]

CSABA.

A' koszorú	234 [351]
Az elzárkozott	240 [354]
Egy leánykához	243 [356]
Kesergés	323 [392]
A' kedveshez	373 [405]
Hűség	377 [407]

CZ.

Népdal	184 [338]

CZUCZOR.

Szondi	43 [296]
Veselényi Ferencz Szécsi Máriának és viszont	113 [318]

GAAL JÓZSEF.

Bánfy, kedveséhez	181 [337]
A' bujdosó	375 [406]

KAZINCZY.

Fullajtáros vers	111 [317]
Édes kín	180 [336]

KOVÁCS PÁL.

Az álkirály	51 [300]

KÖLCSEY.

Az igazsághoz	40 [294]
Hajósdal	112 [317]
Echohoz	124 [323]
Alkonyi dal	137 [326]
Drégel	188 [340]
Lúna és Endymion	235 [351]
A' berekhez	320 [390]
A' költő	327 [393]
Remény, szerelem, hűség	372 [405]
Tünődés	379 [408]

MAKÁRY.

A' csalatkozott	139 [327]

P. M.

Jaj be boldog vagyok én!...	141 [328]

P.

Szigetvár	241 [354]

B. PALOCSAY TIVADOR.

Panasz	185 [339]
A' tünődő	244 [356]
Öröm és fájdalom	378 [408]

SZ. J.

Szerbus-dal	316 [388]

SZÉPLAKI.

Emlékül	186 [339]
Serbus dalok	318 [389]
A' zarándok	320 [390]
Édességek	325 [392]

TARNAY GYÖRGY.

Privilegiált testamentom	125 [323]

TOLDY FERENCZ.

Simploni út 189 [341]

VITKOVICS MIHÁLY.

Serbus dal 317 [388]

VÖRÖSMARTY.

Izmén' sírjára 50 [299]

A' nándori toronyőr 110 [316]

A' puszta sír 124 [323]

Csák 138 [327]

Tűz és víz 183 [338]

A' két szomszédvár 245 [357]

A' gyász-kiséret 324 [392]

A' kesergő 326 [393]

Jelenkori szerelem 374 [406]

AURORA

hazai almanach.

Alapítá

KISFALUDY KÁROLY.

Folytatja

B A J Z A.

1833.

PESTEN

Trattner's Károlyi költségén.

Rajz. Jakabfalvy.

Fáy András.

Hofmann. del.

AURORA.
TIZEN KETTŐDIK ÉV
VAGY
ÚJ FOLYAMAT'
II. ÉVE.
1833.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ

ELCZI GRÓF ELCZ IMRE'

CS. K. KAMARÁS', VALÓS. BELSŐ TITK. TANÁCSOS',
SZENT ISTVÁN', BAVÁRIAI SZ. HUBERT',
A PORTUGALLIAI KRISZTUS' RENDE' NAGY-
KERESZTESE', 'S A' SZ. MÁRIA' FOGANTATÁSBELI
VILLA VITIOSA PORTUGALLIAI REND' VITÉZE', A'
CS. K. BÉCSI GAZDASÁGI TÁRSASÁG' TAGJA',
NEMES SZERÉM VÁRMEGYE FŐISPÁNJA'

HITVESÉNEK,
SZÜLETETT

MEGGYESI GRÓF SOMOGYI MÁRIA

ASSZONYNAK, CSÁSZÁRI KIRÁLYI PALOTA-
ÉS CSILLAG-KERESZTES DÁMÁNAK, Ő
EXCELLENTIÁJÁNAK

MÉLY TISZTELETTEL.

JAJ BE JÓ FI VAGYOK ÉN!

Minek is születik világra, kire legalább száz ezernyi örökség nem vár, ezt gondolhatná az ember, ha egy futó, felüleges pillantatot vet az életbe. Pénz csak az élet, a' szegénység halál; de még annál is rosszabb, mert halva legalább nem érezzük ha a' férgek emésztene, de szegényen vajmi érzékeny a' gyomor. Ez mind igaz, de még sem egészen, 's kivált nem mindég. Köz büntetése az már létünknek; vagy tán zabolázva a' magas felfuvalkodást, inkább javára van, hogy sok bajok ellen kincs nem védhet 's dúsan fényljk bár külsőnk az aranytól, lelkünk néha homályos búban szendereg s évszámra elaggódik olly valamin, mi a' szegénynek kérdés nélkül tulajdona.

Rám is gazdag örökség várt; égit dicsőíte sok hizelkedő, irigylé sorsomat más elégedetlen, 's későbbben át fogja majd látni olvasóm, hogy sokszor kísértetbe eshetém kikelni a' sors ellen, mért helyezze illy magas polczra, 's mért nem léphetek-le helyemről, hogy a' csupa jó s á g szőtte kelepczéből szabadulhatnék. – Kora árvaságotat egy gazdag gyermektelen özvegy báróné, távol rokonom, vévé hű gyámsága alá, ki nemének gyengéd érzelmeivel ölelé bennem nemzetségem' utósó sarjadékát. Tetszésemre, javamra mindenét kész feláldozni; legrejtettebb kívánatimat elérte, kedvét lelél, ha telyesülésőkben örömemet láthatá; 's így naponként forróbb vonzódással csatolva anyai szívéhez, viszonzám én is, mint gyenge éveim engedék, ritka jószágát e' drága nevelőnek; azaz, reggelenként kézcsókommal idvezlém, engedelme nélkül sehová nem menék, este imádság nélkül le nem fekvém, szegényeinek szombaton én osztámki alamizsnájokat 's a' t. mert így remélhetém csak a' száz ezernyi örökséget; a' miért, kivált mai szűk időnkben, mit nem tenne-meg az ember. Több illy koromhoz illő szolgálatokkal meg is nyerém tökéletes bizodalmát, egész szeretetét, 's csak hamar kedves jó fia levék. Gyermeknek nem is volt nehéz e' czímet megérdemelni 's megtartani, 's kivált nénémnél igen könnyű vala jónak lenni, ki alig kívánt egyebet mint hogy nőjek, egészséges legyek, őt szeressem. 'S ki ne szeretné az anyánál jobb rokont? Azonban eljött az én időm is, melyben halálos örvény közé szoríta jószágom, 's melyből menekedni annyi gondomba került. – Elvégzém iskoláimat azon tanúltsággal, hogy vajmi sokkal több az iskolai leczkéimnél, mit ezentúl kell még tanulnom; megtérék utazásimból is 's a' mit barátim csodálva csodáltak, nem is vágytam vissza. Néném' örömet, mikor már egy világba lépő férfiút ölelhete a' falovairól lenőtt kis Poldiban, ki tudná, úgy mint volt, leírni. Az első hét tudakozásokkal, ölelgetésekkel telt, a' másodikban elhorda játszó helyeimre, megmutogatá gyermekévi játékimat, melyeket mint szent ereklyéket, emlékemre híven elrakogatott; harmadikban megismerkedtete a' vidékkel, 's a' szomszédban egy özvegy bárónéhoz kétszer is elvitt, pedig megvallom, másodszor már nem örömet mentem. Ezt más csodálhatná is, mert szép leány volt a' háznál! – Ott olly szívesen fogadtak, 's annyit beszéltek mindent, 's úgy dicsértek szemben, hogy kín vala hallanom, pedig kettős: egyik, ott ülni 's nézni a' nagy falórán a' lassú mutatót, másik, az ásításokat mosolygásokkal nyomni-el, melyek untalan görcsös vonaglásokkal akarának meglepni. De vajmi sokat megtesz az ember csupa jószágból, különösen nekem sokat kelle tennem, hogy jó néném' hiedelmét meg ne csaljam. Én dicsértem a' házat, mert láttam, hogy néném ennek örül, 's mutatám, hogy Linkával örömet mulatok. Helyemen egy más mind ezt szívéből is tehette volna, mert valóban Rögecsiné' házánál minden feltaláltatott, mi egy finomabb világi ifjú' vágyainak édes élelményül szolgálhatna. Fény és nyájasság, vendégszeretet, magasabb társalkodási kör még is egyszerű barátság, 's e' felett még pénz 's egy szép leány, valóban elég csiklandó pontok egy pályát kezdő ifjú előtt, csak az volt a' híja, hogy engem mind ez nem érdekle 's ennek oka, igazán megvallva,

egy szerencsétlen 's magyarázhatatlan antipathia a' különben legbájolóbb 's lelkesebb leány ellen. Azonban ez észrevételt csak magamnak tartám, azért hetenként csak átmenénk Rögecsiékhez, 's eljövének ők is hozzánk. Én Linkát mulatám, mert néném örült neki, 's mindég megdicsért, hogy csakugyan jó fi vagyok, mert van szívem a' természet' mesterkéletlen, de annál kellemesebb virágaihoz. Megrezzentem e' szón „van szívem”, mert eszmélni kezdék néném' czélzásaira, 's elrémülék a' pályán, melyet kezdenem kelle. Hiszen Linkát meglátogatni, vele egy pár órát mulatni akár évszámra megtehetném: de hogy valódibb 's közelebbi ismeretségre lépjek vele, erre nem tudom mért, nem érzem magam képesnek. 'S úgy lett, mint félve gyanítám. Egy este vacsora után szokásként még nyájas beszédben ülénk az asztalnál, a' cselédség künn dolga után látott 's így biztosabb nyíltsággal lehetne szólni, midőn néném hosszas kerengés után, tartózkodó szerénységgel tudtomra adá, milly igen vágnék már párommal látni. Elgyült arcom 's elhalványult, és ismét elgyült; vérem gyorsabban futa, alig tudám mint vagyok. Bántam mért nem vagyok álmos, hogy korábban mehettem volna ma aludni; csak hogy ez a' veszedelmes jóság korlát közt tarta 's mit is tennék én jó néném' kedve ellen, mellytől függött jövőendő boldogságom 's kivált gazdagságom. Különösen, mivel eddig úgy neveltetem, hogy a' szegénységhez semmi kedvem nem lehetne. Ő észrevevé rajtam a' változást 's megcsókolt érte, mert az első ifjúság' szemérmes ártatlanságát látá benne; én pedig szorult lélekzettel kézcsókjaim közt tisztelt akaratjához ígértem szabandni magamat. Ő szelid nyájassággal vallata, nincs e szívem már elfoglalva. Én pedig igaz lélekkel mondom, hogy nincs, mellyen örülni látszék, nekem pedig aggodalmim minden pillantattal bokrosodának. Szóba jött végre – mit már várék, 's mitől leginkább rettegetem – a' Rögecsiék' háza, 's Linka, mellyre új színváltogatás kezdődék arczomon. Néném titkon mosolyga, mert mit is gyaníthata mind ebből mást, mint Linkával kezdett szerelmem' elárultatásán lett aggodalmamat; 's most már egész nyíltsággal szóla, hogy megnyugtasson milly nagy kedvére van ismeretségem Linkával, sőt mint ohajtja ezt minél előbb szorosabbá tenni, 's irgalmas egek! milly boldog lesz, ha Linkát nőmnek látja 's, a' mi több, csak így tarthatok, úgymond, számot további kedvezéseire, 's, a' mi végre legtöbb, a' gazdag örökségre. Oh jóság, oh pénz, oh szerelem! mért nem lehetne nekem ebben ellenmondanom? 's mért kelle ígérnem azt, mi örök gyászfátyollal vonandja-be napjaimat! 'S még is tettem, mert jó fi valék, ki nénémnek csak egy kedvetlen pillantatát is ki akarám kerülni 's ki a' szegénységet, azt a' minden rossz' kútfejét, mellytől irtóznom mostani helyemen elég okom volt. 'S így elhatározva a' holnapi utat Rögecsiékhez, néném derült, én borult arcczal jó éjszakát kívánánk egymásnak. Szobámban kezdődének még kinjaim igazán. Illy mérges, illy elégedetlen, illy boszús éltemben még nem valék, 's most először örültem hogy nem lát néném. Csendesítни akarám utóbb magam, Linkának mind teste, mind lelke' minden vonásait ízlésem' birói széke elé állíták képzetim, ha tán egyességre léphetnék velök. Majd az idő is sokat tesz, gondolám, összeszokunk, tán később még szeretni is fogom őt, egy olly leányt mint Linka, kit száz más férfiak írigylendenek; aztán értékünk is egyenlő, javaink határosak. –

Mindent, mindent elköveték magamon, csakhogy néném' kívánságát teljesíthessem, 's mátkámat szerethetőnek találhassam: de hasztalan, nem lehetett, nem ment, csak ott valék hol előbb; hatalmas tündérként törölte-le előlem Linka' érdemeit babonás vesszejével a' fekete antipathia, 's én jóságomra, gazdagságomra, szerelmemre, mindenre megharagudva, boszúmban elalvám. Álomban Linkától kosarat kapék, 's ez bennem egy új, egy kedves gondolatot ébreszte-föl, mellynek jobban örülék, mintha arannyal telt kosarat leltem volna. Ha Linka hasonló antipathiával volna hozzám, úgy a' kellemetlen szövetségből semmi sem lenne, így okoskodám. Ha tehát e' kívánt szenvedélyt Linkában irántam fölébreszthetem, úgy

győzni fogok, 's mellette jó fi is maradok, mert néném' kívánságának magamat, tetszőleg legalább, ellene nem szegezem. Derűten menék e' gondolattal nénémhez reggeli kézcsókolásra, 's ő mit nem gyaníthata mindent a' tegnapi zavar után e' kitünőleg jó kedvből! Olvashatám rajtam kegyel nyugvó pillantatiból milly elégedten gondolá magában: be jó fi vagyok én! Félénken hozám-elő neki reggelizés közt: Hát ha Linka bizonyos okokból nem állhatna az egyességre, ha kosarat adna 's nekem minden jóságom mellett sem lehetne kedves néném' kívánságát teljesíteni – ? „Hogyan félhetsz attól, te szerelmes bohó, így válaszola ő, holott a' leány' hajlandóságát irántad naponként nőni látod?” – De tegyük-fel, mondtam, mert a' leányszív vajmi állhatatlan. – „Azon esetben nem lehetne erőltetni a' dolgot, felele mosolygva 's te azért jó fiam maradnál.” Nekem nem is kelle ennél több.

Délután átmenénk Rögecsiékhez, néném örülve, én aggódva; de jó kedvet kelle mutatnom. Egészen más színben álla előttem most a' ház, tudva milly czélból jövének. Ijedve látám a' tükörben arczomat halaványodni Linka' beléptekor, de melly boszúmrá egy érzelő szerelmes lány' szemében még érdeklőbbé teheté. Viseletem, beszédem tartózkodóbb vala mint eddig, 's a' két asszony ebből természetesen egy édes terhet gyaníta szívémen feküdni, mellytől csak Linka szabadithatna-meg. Ott hagyának magunkra, hogy mulassunk a' klavírnál, ők pedig magokban nevendékeiknek egy boldog jövőt alkossanak. Linka játszott, 's én mellé ülék, 's hogy szótalanságomból valami romános néma szerelmet ne gyanítson, dicsérem ügyességét, mellyet szerény elpirulással jó névén látszék venni. Elejét akarva még is a' tán folytatandó magasztalásnak venni, kérdé, játszom e én is. Nem tudám mit kelljen felelnem, hogy tetszése ellen legyen; rövid fontolat után a' hegedű-játszást mondtam kedves szenvedélyemnek, mert ezt majd tán cigányosnak tartja, gondolám, 's nem kapok-fel általa. Azonban rútul megcsalt a' remény. Linka nem győzé dicsérni a' hegedűt, melly bájos, milly olvasztó a' hang, mellyet az ügyes kézben adhat, 's mindjárt egy csomó kottát veve elő, mellyek hegedűre klavír kísérettel valának alkalmazva, édesen kérve, hogy azokat jövő alkalommal játszám vele, anyja is, és néném különös gyönyörrel halgatnák. „Sajnálom hogy ezzel nem lehetek tetszésére – felelék megijedve a' hangművészetemben lelt kitűnő örömmön – én csak könyv nélkül játszom, egy két verbungot, mellyre egy cigány oktata.” De Linka nem akará hinni, még is – hála a' cigánynak! – kedvetlenebbül, mint elővévé, tette-el a' kottákat. Most egy ismerős darabot játszék, mellyben balkezevel egy hibás accordot veve, 's ez annyira sérté fületem, hogy felejtve elébbi mondásomat figyelmeztetém őt a' hibás fogásra. Ő rám bámul, 's derülő kegyel pirongat, mért titkolám elébb el tőle klavír-játszásomat. Most jövék észre, de hiában hordám-fel mentségimet, Linka semmit sem hitt, 's kére, pedig igen kére, igazitnám-meg hibáját. Túl léptem volna az illendőségen, ha illy környületek közt megtagadtam volna méltó 's szíves kérélmét az édes érzelőnek; haj pedig be örömeztőbb kiáltottam volna elő kocsisomat! Át kelle balommal karolnom a' leányt, hogy a' kívánt hangokhoz férhessek, 's ez olly zavarttá tett, hogy szinte remegék, 's akartalanul gyengéden szorítám magamhoz a' kellemes tanítványt. Kéj-özön ömledezék erre felém tűz pillantatain a' szelid gyönyörrel égő szemeknek, 's Linka felejtve a' tanulást, ön tudta nélkül talán, ez észrevétellel búsíta: hogy belém a' szó' egész értelmében – szerelmes. Sajnálám, hogy mást nem érhetének a' nyilak, ki illő hódolással fogadná őket; én nem tehettem, 's érzém, hogy nem is fogom tehetni, még is csupa jóságból csaknem szerelmest kelle játszanom 's nagy erőmbe került óvakodni, hogy viszonzlángokat Linka bennem ne gyanítson; de ki tehetné ezt elég vigyázattal egy szerelmes leány mellett, ha nyers, ha durva nem akar lenni. – Néném ez alatt visszajöve a' bárónéval, 's Linka nem győzé dicsérni milly jó vagyok, hogy játszását olly békétüressel igazitám. Anyáink örülének; Linka édes érzemények közt andalga; én pirulék 's titkon boszongok, míg a' boldog estve bennünket végre haza nem inte.

Útközben természet szerint Linka lett beszédünk tárgya, – ’s néném mondá, hogy viszonzhajlandóságunkat a’ báróné is észrevevé ’s az ajánlott frígyre egész készséggel rá állá. Boldog isten! már meg is kérték számomra a’ leányt, kitől menekedni jobb szerettem volna mindeneknél. ’S csak egy vonáskát lelhettem volna karakterében kivetőt, most kikeltem volna a’ szövetség ellen néném előtt. De ezt Linkában még az irigység sem fedezhete-föl, kinek hibája csak az volt, hogy nekem fejthetetlen okból nem tetszett; még is, mint jó fiúnak, kézcsókommal kelle nénémnek ez anyai gondoskodását megköszönnöm. Mit is okozhatott volna ellenkedésem mást, mint egy kellemetlen gyanút, egy titkos, ’s tán fel sem fedhető szerelem felől, ’s hogy vehessem-el jó nénémnek egész kedvét, ha hévvel kívánt menyéről ok nélkül, talán csupa fejességből, lemondok. Sajnálám mért oly tökéletes Linka, ’s fel-felfohászkodám az égre, hogy ha lehet múltjék-el tőlem e’ pohár, vagy ha oly sok tiltott helyeken ’s annyi kárral gyűjtogat néha Ámor, mért nem tud engem egy sokaktól óhajtott szerelemre lobbantani. Néném vevé-észre titkos áhitatoskodásomat, mert haza érttünkör homlokom megcsókolva mondá: „Be jó fi vagy te édes Poldim!” azt vélvén bizonyosan, hogy én az esküvő hamar létéért fohászkodám, ’s egy boldog jövőért, melyet mátkámmal a’ legelégedettebb kények között reménylek leélendhetni. Hallgatásommal helyben kelle hagynom e’ véleményyt; de szobámban lévén új terveket készíték, melyek Linkát irántam egykedvűbbé tehetnék!

Mátkám már volt, csak szerelem kellett volna hozzá, de ezt hetek’ multával sem érezheték keblemben. Pedig néném’ kedvéért erővel szerelmessé akarám magam tenni, románokat olvasék, holdvilágon sétálék, verseket írék, Linkát naponként látogatám, ’s még sem lehetek azzá! pedig már a’ jegyváltás’ nagy napja is elérkezett. Fényesen meg akará ezt ülni a’ báróné, ’s a’ környékből társaságot híva házához. Megjelentem én is színvesztve, mint ártatlanul szenvedő rab, ’s boszúma halaványságomat mindenütt szerelemre magyarázák, ’s több helyeken hallám sugdosni, mint illik vőlegénynek e’ méla kép. Az való is, hogy szerelemnek, pedig ritka erejű szerelemnek kelle viseletemből kitűnnie. Színem olyan volt, mintha egy hónapja már csak holdvilággal éltem volna, kevés beszédű ’s gondolkodó valék; ha Linkához közelíték, remegtem, ’s ha keze kezembe akadt, görcsösen huzódának össze újjaimnak izmai, melly beteges állapotomért viszont kézszerítást nyerék ’s mind ezek nem a’ legforróbb szerelem’ jelei e? Este táncz kezdődék, ’s én a’ játszó szobában maradék azon boldog reménnyel, hogy Linka tán kevésbbé, szeret, ha nem tánczolok. Kis idő múlva ő is mellém jöve, ’s kérdé lihegve, mért nem tánczolnék? „Jobban szeretem nézni” felelék komoly tanítói hangon az öreg zsémbelőt akarva játszani, „mint ott haszontalanul ugrálni”, pedig talpam viszkete már a’ tánczért, melly kedves szenvedélyem vala. „Való” monda Linka fellengve „hogy ez érettebb ’s komolyabb lelket jelel, melly inkább von tiszteletére, mint az a’ haszontalan bajazzói hajlongás melly tánczban szinte kikerülhetetlen. Mától fogva lemondok a’ tánczról, ha kedves vőlegényem’ kedvét tehetem vele.” Eliszonyodám e’ nyilatkozásra. Leülénk mindketten, hogy valódibb dolgokba ereszkedjünk. De én most a’ tánczot kezdém mentegetni, hogy az nem épen oly megvetendő, ’s lassanként rájövék, hogy néha magam is tánczolok ’s azért, ha fogadását kedvemért megtörné, tánczra kérék Linkát. Örömmel szökék karjaimba a’ valóban igen jó, igen szeretni méltó leány, ’s én tánczba elegyedtem, pedig gyermekes kedvvel, egész a’ caricaturai mozdulatokig űzve kicsapongó pajzánságimat; mert Linka azt monda elébb, hogy jobban tiszteli a’ komolyabb lelkeket a’ tánczos bajazzóknál. Haj! de most meg’ tánczom tetszék neki, ’s látám midőn érzeménnyitől elfogódva a’ szerelmes leány néném’ nyakába borult ’s forró csókjai közt dicsekvék boldogságáról, ’s milly kedveltető én bennem minden, ’s így hát még a’ táncz is. „Jaj be jó fi ő, hogy kedvemért tánczot kezdé, – komoly állásában tiszteletre gerjeszt, de tánczolva még szebb!” ezt veté utána. – Igaz lelkekre! nagyon sajnálám a’ kedves leányt, illy nőm más soha

nem leendene, tökéletesen hivem, és még sem örülheték a' lelkes mátkának, még is csak egy-kedvűn kelle nézнем érzéģeseit a' felém hű lánggal gerjedezőnek. Azonban reggelig tánczolta aggodalmim széledni kezdének, 's az időre bízám a' többbit.

De még is csak nem ment-ki fejemből a' gondolat, milly úton eshetném-ki mátkám' kegyéből. Azonban az ember hasztalan töri fejét, 's az idő 's az alkalom mutatnak eszközt. Házasságom híre, mint szokott az efféle, messze terjedt, 's egy szépműváros zsidó kopogtata egy reggel be hozzám, hogy vennék holmi drágaságokat tőle mátkámnak. Megalkuvám a' zsidóval még pedig kedve szerint, ha ő is nekem egy hasznos szolgálatot teend. Átküldém t. i. Linkához műveivel, hogy beszélné-el ittlétét is, hogy próbáljon engem előtte olcsárolni, hogy nem vehettem tőle semmit, mert nincs pénzem, hogy minden titkaival házunknak jó ismerős, 's jelen környületeinkből jósoljon izraeli hangon egy nem sokára bizonyosan leendő megbukást, hogy én milly pazarló vagyok, 's ezért akarom a' gazdag leányt most épen elvenni. — Ezekkel útnak bocsátám a' zsidót, ki gonosz mosolygási közt mindent ígére, különben elhitetem vele, hogy ezzel csak próbálni akarom mátkámat. 'S minden e' szerént történt, csakhogy, haj! milly fonák sikerrel! Legközelebbi látogatásommal Linka még szivesebben, még szerelmesebben fogadott, de titkos rejtelem látszék még is szorosabb figyelmű szemeiben, mellynek közlését — pedig minél előbb, ohajtani látszék. Hogy magunk levénk elmondá az egész dolgot, a' mint hallá, és sajnálá sorsunkat, de azt el nem hívé, hogy az én hibám okozta volna e' szerencsétlenséget, sőt erősen elhiteté magával, hogy e' hírt én magam küldém neki csupa jó s á g b ó l, hogy meg ne csaljam, 's forró hálával köszöné e' bizodalmat, melly mint bizonyítá, tízszeresen kedvesebbé tőn újra előtte. Irgalmas egek! gondolám ez alatt kinosan felfoháskodva, minél inkább akarnám idegeníteni, annál inkább vonzom magamhoz a' szerencsétlen leányt, aztán mi lesz mind ennek a' vége? Most anyjához akara vinni, hogy megdicsérjen, milly jó fi vagyok 's előtte újra kinyilatkoztassa, hogy tőlem bár milly kellemetlen környületek el nem választhatják. — Én mintha tüskén álltam volna, szidám a' zsidót a' kelepczéért, mellybe hozá; de e' hírek semmi esetre tovább nem lehte terjednie, mert hogy' tegyem ki magamat jó néném' százféle gyanújának általa? En azt gondolám, hogy Linka a' szegény vőlegényen majd mindjárt kevesebb bájrt talál, hogy korhelységemnek hitelt ád 's gyűlölni fogja bennem a' tékozló fiút, de senkinek nem szól, hanem egyszerre csak elhidegűl, 's a' jegyet magunk közt csendesén vissza váltjuk. De így — ha mindjárt e' perczen meg kell is Linkával esküdnöm — elfojtom a' hírt, míg nagyobb zavart nem szűl. 'S mit tehettem mást, mint észrevehető pironkodások közt egy vallomást, még pedig egy szerelmi vallomást Linkának, hogy a' hír csak költemény, mellyel — csak alig tudám szorult lélekzettel kimondani — hogy mind ezzel csak mátkám' hűségét akarám próbára tenni! „'S kételkedhetett hűségemben?” ezt kérdé szemrehányó angyali jószággal az érdemét fenn érző leány, dicsőölve fényes győzelmén, 's én búsan gondolám magamban: bár kételkedhetném! — Megigérve, hogy többé ezt nem fogom tenni, ő pedig a' dologról senkinek nem szóland, meglett a' rám nézve gyászos egyesség, 's én minden akaratom ellen most még mélyebben haték mátkám' kegyébe!

Most már szinte lehetetlennek látám a' menekhetést, 's feloldhatását a' búsító jegynek; más irányt választék hát igyekezetemnek, mellyel, ha már másként nem lehet, legalább szerelmes-sé tehetném magamat mátkámba. Hosszabb távollét tán édesebbé 's kívántabbá tenné a' viszonzlátást — így okoskodám — más társalkodás, zajosabb élet tán valami ohajtott változást hozandnak elő bennem, 's gyengébbek' látása majd inkább kitüntetik jegyesem' fényes tulajdonit, mellyek aztán szerelemre gerjesztenek; de különösen ha sorsosimtól irígyelve láthatnám szerencsémét, ez felébreszthetné ennek becsülését bennem. Elhatározám hát magam egy pár hétre Füredre utazni, hol pezsgé már az életöröm után epedő nép. Titkon tevék csak készülé-

teket, hogy Rögecsiék meg ne tudják; néném is megegyezett benne, mert a' bucsuzást ő sem szerette, aztán nem is soká szándékoztam ott mulatni. Egy barátomat is oda idézém akkorra 's hogy készre menjünk, három szobát előre kibérlelteték számunkra. Minden rendiben lévén, elindulék egy reggel, erősen feltéve magamban, hogy változva fogok Linkához visszatérni. De haj, sokat feltesz magában az ember, azonban világi dolgokon a' sors uralkodik 's kénye szerint téríti más útra kezdett pályájáról a' gyarló föld' fiát. A' mint délben egy útmelletti fogadóba betérék akkor foga-ki ott épen egy utazó hintó' kocsisa. Ruhája, gombjai, paszomántja ismerős vala, 's a' mint vizsgálódva jobban kinézék, majd vissza rogytam! akkor törölgeté portól egy inas a' Rögecsi címert, melly kevélyen tűne-ki a' hintó' barna lakkján. „Kivel vagytok?” kérdem az inast. „A' nagyságos asszony 's kisasszony jöttek” – felelt kalapemelve a' bennem tán szinte leendő urát ismerő cseléd. „S hová mentek?” „Füredre!” lön a' válasz, melly majd elkábított. Ennyire űzni a' sorsnak velem játékát csakugyan sok – gondolám magamban, – de mit tehetne illy kürnyületek közt okosat az ember? Linka az ablakon át megpillanta 's mire kocsimból lebontakozám már a' folyosón álla. En természetesen üdvözlésére menék, 's ő gyermekes örömmel vive-be anyjához. „Jaj be jó fi maga, édes Poldim!” így fogada a' báróné – „ezt nem is gondolhattam, mert utunk titokban készült, de bizonyosan valamelyik cselédétől tudá-meg kegyed” – „Elég hogy megtudom 's itt vagyok” kelle folytatnom, pedig bár előre megtudhattam volna, hogy Fürednek ez idén színét se lássam. Azonban örülnöm kelle találkozásomnak, örült a' báróné is, 's még inkább Linka, mert mivel is adhattam volna bizonyosabb szerelmi jelt neki ez útnál? Délután együtt indulánk Füred felé 's jó este lett, mire elérők országunk' e' kies édenét. Porfelleg lépé az utat előttünk a' még most is egyre gyűlő vendégek' kocsiútól; a' telt hold most lépe-föl a' somogyi hegyek megül, hogy tiszta képét a' nagy Balaton' sima tükrébe szemlélhesse, melly ezüst színnel voná-be a' méltóságos tó' nagy felületét; a' túl partokon mint meg annyi csillagok egy földi mennyezet' kék kárpitján égének át ragyogva a' rákászok' lobogó üszkei egy kedves regényes képet adva ez estének, 's az út mellett falusi gyermekek pajzánkodának, korsókban víve a' kedves izü forrás' gyógyító cseppeit a' munkában eltikkadtak' frisítésére, – 's a' természetnek e' mesterkéletlen pezsgése, melly közeledtünkkei nagyobb és mindég nagyobb leve, édes vonzódással ragadá magához a' lelket, hogy mint két együttérző kebel, egymásban gyönyörködjenek. Haj! mért nem lehete nekem is így érzennem Linkával, melly csorbulása vala ez reménylett örömeimnek! – Az előbb érkeztek' gőzölő lovait sétaltaták már itt ott a' gondos kocsisok, rakodék-le a' cselédség a' tág utazó kocsikból, egymás karjában valának a' viszonzlítás után epedők, kíváncsi csoportokban találgaták máshol az új vendégek' ki-létét, mi valánk utósók e' napon, 's engem andalgásomból csak inasom ébreszte-föl szeles ajtó-nyitásával. Linkáék még kocsijokban ülének, mintha engem várnának lesegítésre, 's csakugyan illék is hozzájuk mennem. Panaszkodva monda most a' báróné mint megjárák, hogy előre rendelést nem tévének, már nincs üres szállás. Mennykő csapásként éré e' panasz engem, mert nekem három szobám vala kifogadva; inasomnak egy, 's kettő magam's a' már említett barátom' számára. Most már mit tegyek? száz felé futának gondolatim, de hiában meg nem menthetének a' j ó s á g t ó l, legalább egyik szobámat a' bárónénak átengedni, mit ő nyájas képpel el is fogada e' szorultságában. „Maga még is felette jó fi, kedves Poldim – e' szavakkal rekeszté-be köszönetét, – hogy irántunk illy galant 's tudtunk nélkül még szállásról is gondoskodék számunkra, hogy gondatlanságunk' büntetését tőlünk elhárítsa!” Linka szemében elégedés, szerelem, és tisztelet ége, 's e' kincsekkel gazdag pillantata háladó égi némaságban nyugvék egy perczig rajtam, melly a' vén álpesek' jég homlokára gyenge zöltséget csalhatna-ki a' rideg földből, szivemet még is fel nem melegítheté. Én ismét jó fi valék akaratom nélkül, ismét kedvességet tettem, ismét szerelmemet bizonyítám, mellytől üres vala keb-

lem, de magamban boszonzokodám a' sorsra, mely emberi czélokkal bábként így játszhatik. Ők azt hívék, hogy e' szolgálattal őket én hódolásom' jeléül megakarám lepni, 's nekem kézcsókolásokkal kelle e' hiedelmet megerősítenem, 's hallgatnom utam' czéljáról, hallgatnom barátomról, hallgatnom mindenről, mi gonosz bünként nyomá szívemet!

Füreden tartózkodásunk a' legkellemesebb vala, kivéve részemről a' kiveendőket. Játékszín – pedig nemzeti! barátság – pedig őszinte magyar! szépek – pedig honiak 's anyanyelvökön szólók! – mindezek olly kedves táplálékot adának a' valódi örömeinkben gyönyörködő léleknek, mely jelenben leginkább nemzetiségünk' sokat ígérő háladása körül éledeleg; hogy panasza szám multságom felől nem nyilhaték, – 's még is elégedetlen valék! Barátom' megérkezte enyhítő balzam vala aggodalmim között. Ő egy könnyű vérű, egész világ' embere, épen most lehete lelkemnek kíváncsi, hogy enyelgő társalkodása szélessze búmat 's ha lehet segítsen ki a' kelepceből, mellyel ön jószágom szöve körül. – Másnap tüstént bemutattam, mint kedves emberemet Rögecsiéknél, 's ő epedő vágyással jöve karomon, örülve a' szép új ismeretségnek. – Linka egy nyomtatott levélen andalga, hogy bemenénk, 's nyájas örömmel lépe előnkbe, kezébe hozva a' verseslapot, mellyet, hogy Pesti Társalkodó, azonnal elismerék. „Nem is tudtam még milly édes költő kegyed – így kezdé szinte felejtve a' kölcsönös idvezletet – ismeri ezt?” 's én egy szerelmi dalmot olvasám – L i n k á h o z . Elfuta a' méreg 's átkozám a' vigyázatlan betűszedőt, ki a' tőlem irt M i n k á t , Linkává változtatá, 's általa egy új szerelmi jelt eszköze akaratom ellen mátkámnak. A' dal, mint a' féle ifjú tűz' szüleménye, érzelő ecsettel rajzolja a' boldogító mennyet, mely Linkám' karjaiban vár rám, – 's dal költőjét soha jobban meg nem büntethet mint ez engem. Linka telve keble boldogsága' érzetével, diadalmi örömmel rejté kincsét asztalfiókjába 's igen is szembetűnő vala, mint foglalá az egyedül-el egész valóját. Nekem a' kérdésre: honnét szedtem össze ez édes szavakat, szívemre kelle utaltom, hogy az egész dal ott feltalálható, még is csak tökéletlen rajzolatja az ott buzgó rajzolhatatlan érzelmeknek. Majd fogaim kocczanának-össze ez erőszakos vallomásra, de megkellett lennie, 's e' tanulság – egy betű' felcserélése milly tetemes változást tehet néha a' dolgon! – vala fősvény jutalma költői szorgalmamnak a' boszuságon felül, mely a' könyvnyomtató intézetek ellen lobbana-fel bennem! Barátom nem látszék épen elégedettnek Linka' társaságával, ki igen el lévén foglalva a' daltól, elég egykedvűn fogadá vendégét; de tetszék neki még is a' szép, a' lelkes leány, 's ennek én örültem reményelve, hogy az ingerelt vágyak még majd szorosabb ismeretség után sovárognak, 's egész esti sétálásunk alatt azon gondolkodám, mint tehetném' barátomat mátkámba szerelmemé. Otthon baráti nyíltsággal közlém vele sorsomat 's kéréim ne vonná-meg kezét szerelmi labyrinthusomból menekedhetésemre. Elneveté magát valóban igen furcsa ügyem' előterjesztésére, 's kezét ada hogy mától fogva nyakig szerelmes Linkába, 's holnap tüstént készületeket tesz a' leendő heves szívostromra. Én áldását kéréim az égnek igyekezetére 's fáradságának jutalmául Linkát, a' senkivel nem osztozó szép leányt. Erre még jobban nevetett, én pedig magamban folytatván foházkodásimat – elalvánk. Az új cél' kivételére kedvezni látszának a' környületek is. Másnap a' társaság egy nagy álarczás bált hirdete-ki; 's a' vendégek közül kiki számola egy édes emlékü estére ez alkalommal. Örültem én is, mert a' mit az ember úgy szemben restel megmondani, álarcz alatt, gondolám, könnyebben megteheti. Barátom is ekkor akart az új csatához igazán fogni 's bizonyos kinézésekből nem vön álarczot. Én szeles francziának öltözém 's igazi gondolatlan szélességemben Linkától kéréim egy otkolónos üveget a' bálra – pedig rejtve kívántam előtte maradni! De így jár az ember ha zavarodott – minél pontosabban kíván valamit véghezvinni annál fonákabb készületeket tesz rá. A' bál elég tömött volt, 's tarka a' sokféle maszkoktól, csak hogy itt meg' attól féltém, hogy Linkát elcserélem valakivel, mert nem vehetém-ki sehogy a' gondosabb leányból millyen leendő áruhája. De azért

szabadon pajzánkodám otkolónos üvegemmel a' szépek körül, barátom pedig egy maszkkal tréfás beszédben látszék már állni. 'S ím – egy fehér keztyűs újjon megpillantám ismerős gyűrűmet, azt, melyet Linkának jegyben adék. Ki lenne hát ez más, gondolám, mint ő, 's ezt bizonyosan mintegy jelül huzá kívül újjára, hogy róla ráismerjek. Örülék, hogy nyomára akadtam 's hogy én rejtve vagyok előtte, az eszembe sem jutott, hogy ő eddig igazán megismerhetett ám otkolónos üvegéről. Most már csak barátomat mellé játszni, gondolám, magamnak meg' egy szép maszkot választani 's megvan az egész dolog. Nehéz vala őt elcsalnom szépjétől, de barátságért mit meg nem tesz az ember, 's most cserélénk, őt Linkához küldém, én az ő maszkja mellett maradék. – Első pillanatban mindjárt egész meghitt leve társalkodásunk, – én mondtam neki nyakra főre a' sok szépet, ő örülve fogadá-el a' hódolást, – 's szinte hívém már, hogy még szerelmes is leszek bele, ha soká így tart, – barátomat meg' csakugy lesém milly jól mulatja magát hasonlóan Linkával. Egyszer ezt sugja fülembe egész bizodalommal kellemes társném: „Jaj be jó fi maga, kedves Poldim, hogy elkéré otkolónos üvegemet, – milly jó gondolat, 's milly édesen lepe-meg mindjárt beléptekor ez ártatlan szerelmi jel!” Engem mintha a' nagy Balaton' mélly hullámai nyeltenek volna el! alig eszmélheték létemre, ezeket hallván. „Most már bűnösnek érzem magam, hogy hasonlót nem tettem” – folytató tovább – „de hogy is ismerhettem meg, holott nem tudá öltözetemet!” Már ismét ben valék, hátra lépnem nem lehetett, 's szinte kétségbeesve kelle mondanom, hogy szép mátkámat álarcz tőlem el nem rejtheti, hogy szívem' hű sugalma száz közül is kijelelné kegyeltét! Most keztyűjét levoná, hogy forró kézzorítással jutalmazza vallomásomat, de ijedve tekint újjára. „Jezus! a' gyűrűm – pedig a' legdrágább – mit kegyedtől kapék” – sohajt, 's kér hogy keresnök, mert ez este, 's itt kelle elesnie. Elindulánk hát 's előttem világosságban álla most tévedésem. Az elébbi fehér keztyűs maszk, kit Linkának gondoltam, találta-meg bizonyosan a' gyűrűt, 's azért huzá keztyűjére, hogy a' kié volna rá ismerhessen 's valóban így volt. Még most is keztyűjén vala a' gyűrű, 's Linka nem győze örülni a' kedves jószág' meglelésén, bár elvesztése rossz jelként megrezzenté is a' félelmes leányt. Én hát csak ott valék, a' hol tegnap, 's felül rá még barátom' segítségére sem számolhaték többé, ki a' maszkba, kit Linka' képében mulatott, igazán szerelmessé lón, 's mit várhassak most tőle, holott ön ügyével is elég vesződsége volt.

Még egyet juttata eszembe francia álruhám. – Fel sem tehettem Linka felől, egy igaz magyar leány felől, hogy egy a' külföld' idétlen majmolója, anya-nyelvét 's honját olcsároló munkátlan here, ki érdemét csak abban tartja, hogy Párisban 's Londonban elköltethé apja' keresményét, előtte kedvességet nyerhessen. Fellevém hát ez élhetetlen lepke' tarka alakját, hogy magamtól elijeszem a' magyar mátkát. Társalkodásom Linkával e' nap óta feszeőbb lón, francia udvarisággal – mellyből egy bekötetlen szem a' leghidegebb szívet sejditheté, bánék széppemmel, – majd ismét olasz hévvel vágytársak után leskődém, 's forró lángu dalokban hagyám csapongani érzelmimet a' hív körül, hogy utóbb megunjon, vagy német érzéggel turbékolék a' kedves gerliczének, hogy elfásítsam érzékeit, 's majd az elsenyvedt szerelem' kopár mezején üljem diadalmi ünnepét a' hamvadó gerjedelmeknek. Szám ez idő óta magyarra nem nyílt, külsőmön, belsőmön egy csepp nemzeti nem vala észrevehető, mert lehetetlennek tartám, hogy egy illy korcstól el ne idegenedjék a' valódi karakter, 's kivált hogy egy magyar mátká elválassa férjének az illy sokféle fényes rongyokból öszveszött üres bábót. De haj! megcsalt itt is a' remény. Linkának viseletem napról napra inkább tetszék, dicséré finomságot, műveltségemet, mellyel jelenkorunk' ifjait annyira felülmulom, – 's utóbb kijelenté, hogy ő magyarul eddig is leginkább csak kedvemért beszélt, 's mint ki nem állhatja ifjainkat, csak azért, hogy olly betyárok, durva nyelvűek 's atillát 's sarkantyút hordanak, megvallá mint félt tőlem is, hogy, mivel efféléket tapasztalt bennem, durvácska férj fogok lenni s bizonyossá tőn

francziául, hogy egy illy módon hazafi férjnek nője nem akarna, nem fogna, nem tudna soha is lenni, 's mennyivel inkább szeret most engem, hogy illy jó vagyok 's vágyainak e' részben is eleget teszek. Rémülve fordulék-el az ablakba a' nagy Balatont bámulni, mellynek szinte felboszontva látszának hullámai, hogy illyek történhetnek szomszédságában, 's keservesen felsohajték az el nem sült plán miatt, de még inkább elbusíta a' gondolat, hogy szépeink – a' magasabb rangukat értem – illy gondolkodás mellett melly győzhetetlen gátokat vetnek a' nemzetiség' haladásának! Ők dicső helyzetökön, kiknek hódol a' férfiúi büszkeség 's szelidülve simul-le lábaikhoz a' törhetetlen vadság, kik bájpillantataikkal gazdag virágzásra vihetik a' gyenge törekedést, és kiknek kegyülte ajkikon lant-zengéssé válik a' durvább hang is, ők miket nem tehetnének, ha a' nemzeti eredetiség' örökös becsét érezve külföld' utánazóivá nem alacsonyulnának, s büszkék volnának honi nyelven szólni, melly utósó kicsinosítását¹⁷¹ egyedül, és csak az ő rózsákkal nyíló ajkaiktól várja! Ezeket gondolám, sötét szemekkel nézve háborgó zaját a' méltósággal hullámló tónak; de egy erősebb szélfuvalom elkapja a' nyílt ablakból a' gondolatot, 's elragadá a' túlpartokig, 's el messze, messze idegen éghajlat alá, hol magyar fül többé meg nem hallja! Most már volt legalább egy okom is mért nem kívánni nőmnek Linkát, 's ez mintha könnyített volna sorsomon. Bűnössé tevém az ártatlan leányt, de vétkes levék magam is, hogy jó útra nem vezérlém a' szép tévelygőt, mit pedig tán még megtehettem volna. Azonban czélom felé kelle sietnem 's hatalmas eszközt láték e' gondolkodás-módban, hát magára hagytam.

Ez alatt eltelt Füredre szánt időnk 's haza menénk. Törhetetlen várakozásban lelélem utánunk jó nénémet, 's kegyel gazdag szavait alig valék képes hasonlókkel felváltani megérkeztemkor. Örült hogy Linkáékkel együtt valék 's dicsérte jószágom, ő is olly hiszemben lévén, hogy Füreden megjelenésemmel csak Rögecsiéket akarám meglepni. 'S annyira menénk e' közt, hogy az esküvő már-már az ajtó előtt volt. De még egy nagy, még egy utósó próbát kelle tennem lelkem' megnyugtatóására, minekelőtte jószágom' áldozatja lennék az oltár előtt, mellynek zsámolyánál életem egy szívhez örök lánczokkal köttetendetik, mellytől lelkemben idegen valék. – Alföldi jószágunkat kérem nénémről, hogy megnézhessem még addig, 's egy utazást tehetnék országunk' sík részén, mellyet még nem láték. Az engedelmet könnyen megnyerém, mert ez út' egy része csakugyan szükséges is vala, 's felül rá még dicsére néném milly jó fi volnék, hogy illy vőlegényi környületek közt szebb napjaimat, mellyek mátkám' körében rám várnak, a' gazdasági fárasztó ügy' kellemetlenségeinek feláldozom. Én hát elutazék, 's mindég jobban érzém gyönyörét ez útnak, minél messzebb és messzebb fénylék tőlem Rögecsiné' rézfedelű kastélya. Utamban magyar barátságot lelék, melly kitétel maga elég, hogy egy valami nemest, valami boldogítót értsünk alatta. 'S bár itt ott durvaságot és hiányt 's sokban hátramaradást veheték észre; de vigasztala a' gondolat, milly könnyen lehet mind ezen segíteni, ha majd egykor egy akarat, egy lélek munkálkodik bennünk a' szent közcélra. Mit nem tehet meg itt idővel a' szorgalom, gondolám, az alacsony gerendás szobákban sétálva jószágomon 's kitekintve az étellel dús, messze terülő boldog lapályra, 's mit nem tehet egy mivelt, egy lelkes magyar nő, édes hangzatu honi ajakkal édesgetve hontársait a' nemzeti csinosodásra, a' nemzeti szorgalomra! 'S mátkám juta eszembe, kitől meg kelle szabadulnom, vagy szép reményű jövőm egészen elveszett. Tulságokban kelle csapongnom, hogy ez óhajtott czélt kivihassam, 's ha előbb az üres külföldi szajkó olly tetszést vala szerencsés nyerni Linka előtt, meg akarám próbálni milly hatással fog rá lenni a darabosabb magyar betyár. Megvásárlám egy csikósomnak derék fakó paripáját sallangos szerszámával együtt, elkérém

¹⁷¹ kicsinosításat

ispányomtól hat nagy torku agarát, vettem a' debreczeni vásárban egy széles karimájú kalapot, gubát, nagy réz fokost 's egy hosszú czafrangos szíjostort, melyet nyakamba kerítve fakó paripámon, hat ordító agaraimtól kísérve, haladék kényesen léptetve a' pusztaságon haza felé, mint egy második Pölöskei Notarius. – Öszvecsapá kezét néném leszáltomkor, bámulva futott össze a' cselédség a' szokatlan jelenésre, 's angol vizslám rám nem ismerve rémítő sikoltással futott előlem a' kert felé. „Mindent megkell próbálni, így mentegetém magam néném előtt, én ugy is alföldi lakos leszek, 's ott ez a' tónus, ne mondják, hogy az ember nem tudja magát hozzájuk alkalmaztatni, hogy kevély, hogy a' külföld' majma, megvetve a' hazai szokásokat; majd idővel aztán lehet ez másként is.” Megnyugvék ezen néném, mert látá, hogy lelkem a' fekete guba alatt sem változott, 's ha Linka is illy engedékeny lesz, elvagyok veszve. Más nap készülék hozzá alföldi alakomban. – Agaraim épen a' falu' végén egy nyulat vertekfől, melyet elvesztve egyenesen a' kastélynak tartottak; Linka épen akkor étette mulatságból szelid galambkáit, midőn a' hat agár az udvarra szaladt, én meg' utánok legutól a' fakón. Szétreppen-tek erre a' megfélemllett galambkák, kettőt meg' közülök agaraim el is kaptak a' nyúl helyett; megrémült Linka is e' gyilkos jelenésre, 's elrémült még inkább meglátva engem. Én elköszöntém, amúgy alföldiesen elébe ugorva, lovamról 's ő majd kőbálvánnyá vált. Kelletlenül jöve-fel mellettem a' lépcsőkön, 's engem a' lehető győzelem' reménye neki bátoríta. Sarkantyúm mély barázdákat vágott a' szoba' fényesen síkált pallózatán, kalapomat egy székre vetve porfelleg támadta belőle a' szobában, én magam Linka mellé ülék, hogy értekezni vele a' jövőről, agaraim pedig fáradtan elnyulva körülünk fülelének. Mondám, hogy az alföldről jövők, hova fognám majd őt is vinni, mert oda jó gazdasszony kell, ki ne csak francziául tudjon 's ne csak kedves galambkáit étesse mulatságból, mert illyesekért ott könnyen kinevetik az embert, hanem egész ház' belső gondjainak igazán utánok lásson. Az élet' kellemesebb románját ifjúságunkban átéljük, ezzel végzém szavaimat, most már valódibb cél van kitűzve létünknek, 's ennek elérése áldozatokat kíván! Linka nem szólt, de bámult, 's pillantatról pillantatra komorabb és komorabb lőn, mint hegy megül tóduló felhő, mely sötét keblébe rejti a' nyájas képű napot. „De alföldi lakásunk csak nyáron 's legfeljebb egypár hétig fog tartani, ugy e?” kérdé végre félelmesen. „Nem” – felelék határozottan – „sőt egy napi távollétünk is ott hiányt okozna. Én egészen a' gazdaságnak fogom magamat ott szentelni, 's ehhez egy hű feleség' kölcsönös segéde is elkerülhetetlen, mit jó mátkámtól egész hittel várok is.” Többet nem szólánk, de Linka ma alig kele-fel a' szófáról hogy bucsut vevék tőle 's én ifjúdó örömmel össze fűttyentve agaraimat lovaglék haza. Most már az esküvő' napját kellett volna meghatározni, de Linka – halasztást kért. Az öregek nem tudák mire vélni a' dolgot, én örömben majd kibujtam a' bőrömből. Linka magába vonult lőn, társalkodása velem hideg lett, hol lehet került is; míg végre egy boldog reggel jegy gyűrűmet hiv cselédétől vissza küldé, e' kérelemmel, hogy tennék én is hasonlót, mit, képzelni lehet, örömmel, ollyannal, millyennel más átszokja venni – teljesíték is. Néném a' mint megtudá a' dolgot majd haragra lobbant az akaratos szép ellen; de én kérem, hagyná abban a' dolgot, én így is meg vagyok elégedve, 's nem csak Linka az nagy magyar országon, ki menyé lehet. 'S ezen jó néném is megnyugvék, sőt megdicséré nagylelkűségem', 's milly jó fi vagyok, hogy illy csendesen elnézem a' méltatlan bánást. Kérem nénémet, hogy a' volt barátságot Rögecsiékkal ezért továbbra is fenntartsa, mi ugy is lett, 's meg nyugvék a' két öreg is utóbb azon, hogy nem egymásnak szánt bennünket az ég, mert Linka is csak ezt mondá lemondása' okának, bár viseletéből igen is kitetsző vala, hogy neki csak az alföldi betyár's lakás nem tetszett. –

'S így, hála az égnek! nem lett semmi a' frígyből, mely vésszel szálló felhőként fenyté életet; – 's most alázatosan jelentem mindeneknek, kiket a' dolog érdekel, hogy ismét szabad

vagyok, 's kész egy boldogító szövetségre lépni az első széppel, kit velem hasonló érzemény lelkesít; pedig minél előbb, mert félek, hogy még megváltozik volt mátkám 's kész lesz kedve-mért alföldi asszonnyá is lenni, e' szerencsétlen változást pedig szeretném megelőzni. Az, hogy most illy mesterkedéssel kelle a' kötött frigyét felbontanom, senkiben gyanút irántam ne gerjessen, mert csak egy kedves hű felére akadjak lelkemnek, tapasztalni fogja az mind e' mellett is, milyen jó fi vagyok én!

Kovács Pál.

BOTOND.

ELSŐ ÉNEK.

Múza, imádoztam! hadi dalt jer zengni Botondról;
Monddsa, miért lobbant, 's lőn a' görögökre haragja
Kérlelhetlenné? Szüve' feltett szándoka mellett
Állhatatos volt ő, 's hadait nem hagyta pihenni
Dúlván ellenein, miglen rést törhete végre
Nagy sulyu fegyvere a' fényes császári Bizanczba,
'S bársonyos agg követek hódolva borúltak elébe.

Hol hűvös árnyak alatt csörgvén közelíti Drinápolyt
Arda patak bérczes Rhodopétól éji keletre,
Hosszas harczok után szállt-meg nyugtatni vitézit
A' nagy bárdú Botond. Bégyüjtött kincse tömérdek,
Thracia, bolgárföld, 's a' tengerparti görögség
Nyujtották az erős vívónak sarczos adóul,
'S nők, testvérek, atyák vitték váltságbeli díjért
Tőle rokonjaikat, mert foglyot utála hadában.
Csak tőled nem válhata-meg rhodopéi virágszál,
Szép Polydora, neked távol kell hagyni hazádat,
'S a' magyarok' földét honodul ismerned ezentúl.
Ó ne könyezz, tágíts remegő hókebleden ékes
Helleni szűz; harczban vad ugyan, de fogadni szerelmet
És viszonzni tud a' magyarok' fő harczy vezére.

Béke' ölébe siet most ő sok bajnak utána,
'S várja derék haditestéhez míg összegyüldöngnek
A' széledt daliák. Ardának völgye naponnan
Több csapatoktól zúg. Már Béld az előhadak' őre
Visszamenőre fuvá kürtét, és vitte tömérdek
Díjait a' harcznak, 's Polydorát vitte sietvést.
Tódult öt napig a' sok hős, hatodikra nap' estén
A' nagy bárdú Botond szólott a' völgyi sereghez:
„Társi csatáimnak, fő és alrendü vitézek!
A' harczvágy kihozott bennünket messze hazából

'S fegyvereinkre Hadúr áldást ada; most, nosza, vídám
 Tábori zengzettel 's áldozván töltjük az éjet,
 'S hajnal' fénye után tábort indítva haladjunk."
 Szóla Botond, 's vigadók' zengése viszonzva követte
 Buzdító szavait. Tágítani vállnyommasztó
 'S mellre feszült pánczélaikon mindannyin örülnek.
 A' had' főbbje Botond pedig ült a' hadnagyi karral
 Tábori színe alatt komolyan, míg nem jöve Szende,
 A' dalló gyermek, kit kedvele békenapokban,
 'S kedvele harcok alatt. Szereté a' gyöngé fiú is
 Harczos urát, 's nyájas bizalommal símula hozzá,
 'S a' kiderült hadfő arcját illetve szelíden
 Mond vala nékie: „Szép fiu, én kis drága cselédem,
 Vaj nem zengesz-e dalt, mellytől vendégim öröme
 Keljenek, és mellytől eloszoljon gondja uradnak?
 Lészen aranyzállal kitűzött dolmányka jutalmad,
 'S tengeri tarka madár' legfényesb tollaiból szőtt
 Forgó kalpagodon, 's lesz öved derekadra ragyogló.”
 'S a' kis dallos imígy zengé gyermekdedi dalját:
 „Éneket énekelek, 's dallok dalt, hajh! de szomorgót
 A' görög asszonyról, kit Béd a' szűtelen elvitt.
 Légy szomorú nekem éj, 's távozzék csillag az égről
 Illatját ne bocsássa virág, vagy az éjjeli szellő
 Fújja-ki völgyünkéből, 's a' zengő berki madárkák
 Mind némuljanak-el, mert nincs a' fátyolos asszony
 Jó apa, színed alatt. Míg őt nem látom, örömszó
 Nem zeneg ajkimról, mert kedvesem ő nekem, és én
 Kedves előtte, igen kedves vagyok. Íme mi jeltől
 Mondhatom ezt, tudd-meg. Mikor őt mint foglyot az örök
 Tábori színed alá vezeték, engem lele benne.
 Láttad volna miként remegett, 's mint síra szegényke.
 Fátyola nedves lőn, 's kezeit tördelte zokogván;
 Én szomorú magam is mondek: Szép nénike, mit sírsz,
 'S tördeled újjaidat? Kegyes úrnak kedvese vagy te,
 'S szép Magyarországból fogsz lenni nagy asszonya soknak.
 Aztán kis kaczagányomat a' kerevetre terítém,
 Hogy lágyabb legyen, és magasabb, 's szólottam esengve
 Jobbja után nyulván: Jer nénike, szép görögasszony.
 Ül ide, 's nyúgodjál; vagy forró szomjad epeszt, és
 Fris víz kell-e talán? megyek a' forrásra legottan
 'S kis paizs' öblében, mint a' gyöngy tiszta' folyásút
 Hozni fogok, vagy felfutok a' bokrosba; parancsolj,
 'S megszedem enfontam kosaram' piros édes eperrel.
 Elszaladék 's paizs' öblében hoztam vala néki
 Fris forrási vizet, 's kosaramban szép piros epret.
 A' hozományt szívesen nyújtám neki, ő pedig érte

A' fátyolt el félre voná, megcsókola és sírt.
 Ó apa, milly sürűen 's melegen hullatta könnyűit.
 Zápor hulla reám, még is mint lángola képem.
 Fájdalmára szivem megesék, 's olly jó vala sírnom,
 Mint az öröm, soha még nem sírt szemem annyira édes
 Cseppeket; ő látá, ismét megcsókola forrón.
 Ázott orczámat nem szünt simogatni fehérlő
 Gömbölyeg újjaival, kérlelt, lecsatolta kezéről
 Gyöngyös arany pereczét, 's nékem nyujtotta, tüjét is
 Melle' ruhájából kivoná, foglalta nyakamba
 Véle elébb levetett mentémet, 's ajkai szebben
 Szóltak, mint cziterám' legtisztább zengzetű hurja.
 Ah te kegyetlen Béd, mért vitted tőlem el őtet?
 Vagy néked, szép fényes apám, nincs annyi hatalmad
 Hogy színünkbe hozasd? mert elveszek érte különben.
 A' csörgő patakocskának partjára menendek
 Még ezen éjjel 's ott leborulván meghalok érte.
 Elküldöd fegyvernöködet majd kelteni engem
 'S én nem ocsódom-fel; magad is bár eljövesz értem,
 Mert te szeretsz engem, füleim' szavaidra bezárom.
 Ám de suhogva felém ha jövend a'szép görög asszony,
 Nem várom, hogy mondja: Szívem, kis Szende ocsódjál!
 Felriadok tüstént, 's fog szünni örökre halálom."
 A' komoly arczu Botond a' gyermeki egyszerű daltól
 Kedvre derült, 's hallták a' harczi vezérek örömmel.
 Csak Bödölény a' hadnagyság' fiatalbika látszott
 Ránczba vonott képpel, de figyelve fülelni szavára
 A' boldogtalan, ő ezelőtt már ége titokban
 Szép Polydora után és most zabolátlan erővel
 Vitte az indulat őt. A' nemzeti büszke sajátság,
 A' becsület, 's hűség meghültenek ifju szívében;
 Mindent tenni serény, hogy célját érje szerelme.
 Lángol az áldozatok' tüze még, 's foly vígan az éjjel,
 Ő pedig elválík komoran, 's gyűjt oldala mellé
 Tíz meghitt bátor daliát, 's megy Bédnek utána.
 Mint rohanó zivatar ment ő vágatva 's elére
 Timcza folyó' partján Bédet, 's mond néki csalárdul:
 Halld-meg előhadnagy mit izen neked általam íme
 A' nagy bárdú Botond: „Örvendetes áldomással
 Arda patak' völgyén diadalmimat ülni tökélem,
 És Polydora' kezét fényszerrel venni magamnak,
 Hozza-el őt Bödölény 's te pihentesd népedet addig.”
 'S ment Bödölény Polydorával, de nem Arda patakhoz.
 Tarta keletdélnek, mély völgyek 's sziklatetőkön
 Bujdosván négy nap, 's Burgaszhoz elére,
 Hol Theophán, Lakapén, császárnak harczi vezére

Romladozott seregét nyugtatta. Zajongnak az örök
 Talpra riasztólag Bödölény' jöttére, de távol
 Jelt int a' szökevény, s bántatlan eresztik elébe
 Harczi vezéröknek, s ő szól Theophánhoz imígyen:
 „Ó Theophán, Bödölényt, befogadj, mint hívedet engem,
 'S érdemem annyi leszen, vélem, Polydora¹⁷² leányod'
 Megmentőjének, hogy terjed rája kegyelmed.
 Számkiüzött vagyok én már úgy is, vissza hazámtól
 Szégyen tartóztat, mellyet hárita leányod'
 Megmentése reám. Többé nem futnak előmbe
 Üdvözlő rokonim, s nem mondják: Meghoza isten!
 Átok ülendi nevem' s szájról szájakra menendő
 Csufság' tárgya leszek. Ha van, ah, görög isten az égben
 És mint védi Hadúr magyarit, véd titeket ő is,
 Ótalmába ajánlj, fogadom görögökben utósó
 Nem léssen Bödölény harczott sem békenaponnan.”
 'S hő szive' mélyéből Theophán szólt néki örömmel:
 „Vesd, jó lelkű vitéz, vesd-el bús gondodat, értem
 És Polydorámért elhagytad örökre hazádat,
 Tőlem vedd s Polydorámtól nemes érdemid' árrát.”
 Örvendett Bödölény, s kezdette felejteni gondját,
 'S már elhitte, kezén vagyon a' kívánta szerencse
 'S hogy kedvét lelhesse, kiért elpártola harcos
 Honnosítól, daliás szabatú magyar öltözetéből
 Vetkőzék, s kezdett görögül öltözni selyembe,
 A' csinos üstökből sodorított fürtöket alkot,
 'S illatozó kenetek' gőzétől párlog alakja.
 A' görögök' hada, mert Bödölénytől halla Botondnak
 Honbamenő szándéka felől, megvidula s tábor
 Járván gond nélkül, másod nap elére Bizanczba.
 A' puha népeknek kezdett félelmök oszolni
 A' seregek' jöttén, pezsgettek tőlök az utcák
 És az utak, menvén a' roskadt tábor elébe.
 Gyásztünetemény nekik ez, de hamar szebb kellemü látvány
 Vonza figyelmöket, a' leples rhodopéi leányzó,
 Ki Bödölény és atyja között lépdelve közelget.
 „A' deli szűz valljon ki lehet? Kíváncsilag egymást
 Kérdezik a' közelebb állók s elterjede szárnyas
 Ajkakon a' hír és repesett Polydóra' nevével.
 Mint tavasz' újultán döngnek szállongnak az első
 Zsenge virág körülött a' kaptárhagyta rajocskák,
 Illatozó mézet lehelő kelyhének örülvén,
 A' deli hölgy körül úgy sürgött s örvende szívében
 A' görög ifjúság, mert nagy vala híre Bizanczban,

¹⁷² Polydóra

A' rhodopéi nemes szűznek 's most minden ajakról,
Minden körben az ő neve hangzott 's vágytanak érte
Fényes származatú főfő patricius ifjak.
A' gyönyörökbe merült városnak népe pediglen
Búfeledőleg ment ismét folytatni kevésbé
Félbe szakadt örömit 's éjént tobzódva csapongni.

MÁSODIK ÉNEK

A' hadi nép' megtérte után egy hajnala virradt
A' puha városnak. Tódult a' bástyátekőkre
Szívni szabad levegőt a' nép és mámora' gőzét
Szélnek eresztni. Kijött rab lelkű udvari szolgák'
Serge között Lakapén maga is, császára Bizancznak,
'S íme minő jelenet! Burgasztól láta gomolygni
Fényes vára felé felleget, 's felleget porból
Villogató dárdák' hegyeit, 's bús éji homályként
Dárdáhozó tenger hadakat tódulni nyeregben.
Elborzad, kebelét sejtések' férgei marják
És Theophánhoz szól: „Theophán, fő harczy vezérem,
Vaj mi gonoszt látok, szemeim vagy csalnak-e engem?
Monddsa, kik a' hadak ott, 's miokért váramba sietnek?
Kezdte gyanítani legott Theophán, mert féle Botondtól,
Hogy magyarok jönnek, 's megbánta, de bánata késő,
Hogy Bödölény 's Polydora felől Lakapénna adott hírt,
Csillámlott még is keblének gyöngye reménye,
S mintha magát önkényt megakarná csalni, viszonza:
„Nagy császár, ne epedj gondoktól, serged' utólja,
A' mi közelget amott, és nem magyar; el mene immár
A' nagy bárd Botond, 's nem fogja fenyíteni várad'.”
Ám hamar elhiul a' csalatás, mert szerte csapongni
Már az elődülők látszatnak, 's hosszú karéjjal
Körbe kerítőleg délben megszállja Bizanczot
A' nagy bárd Botond. Zavar és jaj harsog az utcák'
Térein, és kétség a' gyáva lakókat emészti.
Három nap tölt-el szoruló aggságban, okáról
A' bekerítésnek nem tudván senki bizonyosót.
Hágcsókat, kosokat láttak készülni csak addig,
'S tábori gépelyeket hurczolgattatni falakhoz.
Aggódik Teophán a' közben 's járja Bizancznak
Védfalait, bátrabb daliáit kéri fejenként,
Kéri az ifjaknak seregét: lennének egyetlen
Gyermeke' kedvéért – ha talán, mint véli, miatta
Fordult vissza Botond – 's magokért harczolni serények,
'S jött önjánlattel Notarász, fejedelmi rokonság,
Kit Lakapén' huga szült, a' szép Eudoxia, 's bátor

Kezdni merő lélek bélyegzé harczi veszélyben.
 Jött az erős Polyphrón, a' dicsvágy' gyermeke, 's' többen
 A' kiket egybefűzött velök a' kor 's' ifjú barátság,
 'S' összeszövetkezvén viszonos veszedelmet ígértek
 'S' állani bajviadalt holtig Polydora' ügyében;
 Melly mire válandik, várták mind nyugtalan ésszel.
 Jött negyedik reggel 's' a' burgaszi érczkapu mellé
 Ért-el Opor követül, 's' bebocsátót zörgete rajta.
 Iszonyatos nagy műv, tíz sarkon fordula, 's' kétszer
 Annyi erős kapuőr bajjal tárhatta-ki szárnyát.
 Constantin' fényes kupu nagy palotája fogadta
 A' magyarok' követét, 's' Lakapénnek mond vala bátran:
 „Halljad-meg szóló szavamat, császára keletnek,
 Engem Oport küld a' magyarok' fő harczi vezére
 A' nagy bárdú Botond, 's' ez ígét mondatja tenéked:
 „Nagy birodalmadban nyilik egy rhodopéi virágszál,
 A' mellynek maga ő egyedül örvideni, 's' által
 Tenni hazánkba kíván, mert lelke ragad vala hozzá,
 'S' az Polydora, kies Rhodopénak szűze; hatalmas
 Karjaival hadi törvényként már birta is ötet,
 De csellel Bődölény, hadainknak 's' nemzete' csufja
 Elvé, 's' néped közt – mert hol lappangana másutt? –
 Van menedéke. Tehát, ha vagon jól tudva előttd
 Hol rejtőzik az orv, orságát add-ki azonnal:
 Vagy, ha titok nálad, 's' nem tudsz szót benne, hová lőn,
 Kémekkel járasd-be legott e' vári vidéket
 És harmadnap alatt váró kezeinkre kerítsed.”
 Hűledez a' császár, 's' választ kételkedik adni,
 Mert nyelvét leköté a' gyöngék' gyáva sajátja
 A' félelm, 's' Theophán, mint bátrabb, szóla helyette:
 Orvnemzet küldötte követ, menj, 's' monddsa Botondnak:
 A' rhodopéi virág kit ohajt, Polydora, leányom,
 'S' nem magyar ölbe való; vagy nem tud lelteni honában
 Hölgyre, vagy ott vadak élnek csak hozzája hasonlók?
 Menj, 's' vidd válaszat: takaruljon messze Bizancztól,
 Mert nem három nap, de megül örök évre falánál,
 Míg nem csontjait a' zápor tengerbe mosandja.”
 Így Theophán, de Opor többé nem szólala néki,
 'S' néma boszús arcczal mosolyodván fordula vissza,
 'S' kíséreihez így szólott mentében: „Ül átok
 Társaim e' váron, 's' készül gyászolni veszélyét,
 Mert feje nincs, 's' ha ki van, jár bérszolgája' tanácsán.”
 'S' a' zárbolton hogy kimenének, szörnyű csikorgva
 Sarkaiban mozdult a' nagy kapu, 's' dörrene rájuk.
 A' válaszsavakon fellobbant, 's' kezdte Bizanczot
 Váni Botond dühösen mindünnen: karja mióta

Harcznak örül, soha még nem vitt vala rettentőbben.
 Zúzza köröskörül a' rontó kosok' orra ropogva
 A' bástyák' köveit, 's nyilazók fedezőben utánok
 A' falak' ormairól Lakapén' daliáit ijeszték,
 'S a' ki elég bátor helyt állani rajta, lefordúl
 A' fene vesszőktől, 's a' harcز ádázkodik estig,
 'S éjszaka hős Notarász Theophánt szólítja: „Hiába
 Küzdünk, harci vezér, valamíg választva falakkal
 Egymástól maradunk. A' tengeri rézkapu' alján
 Én kirohanni fogok, szabadon harcolni mezőben.”
 És kiütött éjnek derekán bősز farkasi dühhel.
 A' tengerparton figyelő Szopor ellen ereszté
 Elsőben daliái' felét, 's ő méne felével
 Hátra, hogy a' futamót felfogván árba szorítsa.
 De cseleit Szopor észbe vevé, 's félholdu karéjban
 Messze kinyúlászta hadait, hogy meg ne kerülje
 A' görög, és Notarászra csapott. Nem púha karokkal
 Vitt ez, 's megsértette Szoport dárdája bokában,
 És paripája' belét csusztában fúrta keresztül;
 A' barom ott lerogyott a' sárga homokba urastúl,
 Ez de hamar fél lábra kap, és baljába szorítván
 Rézpaizsát jobbal Notarászra feszíti dsidáját,
 És sebet üt czombján, szúr újra, leökleli fényes
 Érczezetű sisakát, 's szaladásnak látja eredni.
 A' nyomorúlt téveszte irányt a' még komor éjben
 'S a' vak félelem őt szemközt hajtotta Botondnak,
 Vág 's döf ugyan, de miként a' haldoklói vonaglás
 Lankadtabb minden vágása, leroggyan az ékes
 Drága nyeregből és kínokban hörgi-ki lelkét.
 Reggellett, de nem enyhítón a' púha Bizancznak.
 Szenderedés nélkül szorulásban tölt-el az éjjel,
 'S a' hajnal csak azért keltett az egekre ragyogva
 Tündöklő napfényt, hogy félelmöknek epesztő
 Arczvonatit lássák egymáson, 's dűlja vadabbúl
 Borzalom a' görögöt. Notarásznak, 's melly vesze lábíg,
 A' ki rohant hadnak bús estét nyögve siratják.
 Megzavarodva tolong a' nép császára' lakához,
 És gyáván ígérkezik a' magyaroknak adóval,
 És hogy ajánlatukat Lakapén ne vehesse hiúnak,
 Gyöngyöt, ezüstöt, aranyt, testök 's mezők' ékeit össze
 Gyűjtögetik, 's viszik a' császár' küszöbére lerakni.
 Dél vala, 's ím jöttek Lakapén' küldötti Bolondhoz;
 „Harci vezér, mondván, téged fejedelme keletnek
 Üdvözöl, és igéri neked, maga 's népe Bizancznak,
 Hogyha megengedvéd békén térsz vissza hadaddal,
 Nyujt aranyat három nem ütött vékával adóul,

'S fog daliáidnak hópénzben nyújtani kettőt.”
A' nagy bárdú Botond mond felgerjedve viszontag:
„Ősz fürtű követek, 's ha dologban szürküle így meg,
Nem puha kéjekben homloktok, tisztos öreg nép!
Halljátok szavamat, 's pontig császártok elébe
Adjátok: Polydoráért foglalta Bizanczot
Körbe Botond. Polydorának kiadása birandja
Hát egyedül, 's nem más ötet békére. Adóul
A' mit ajánl, azzal hadaimnak tartozik úgy is.
'S néktek mondva legyen, sem tí sem mások akárkik
Többé sátromhoz közelíteni ne merjenek, engem
Kérve, ha csak hölgyem nem lesz Polydora közöttük.”
Mentek az ősz követek, 's a' válasz' híre kiterjedt
A' zavarult nép közt, 's nőttön növe gyáva szívökben
A' félelm. Veszteg nyugodott, és alkonyos estig
Vára Botond Polydoráit, 's noha forra haragja
Már is szertelenül, várt még is reggelig ismét.
Ekkoron elfojtott mérgének lángja kilobbant,
'S nagy sulyu bárdjával jobbájában monda: „Görögnép,
Rút kifajult nemzet! ha leányon váltani békét
'S ezreket így nem akarsz vele megszabadítani veszélytől,
Ezrek vesszenek ím hát benned, 's hogyha kilankadt
Minden erőd, lelked, feleid' holttesteink által
Hozzad előmbe szüzed', 's öregid görnyedve tömérdek
Kincseidet hordják nőmnek jegyajándoki fejben.”
Mint mikor a' toluló habokat feltartja sokáig
A' felemelt nagy gát, tajtékot túrnak elébe.
Örvényes körben sodródván, 's végre szakasztást
Ejtvén tiszszerezett rohanással dülve omolnak:
Úgy nagy bárdú Botond, miután elnyomta haragját,
Annál rettenetesb dühhel pattant-ki Bizanczra,
Inte haragjával, 's ottan rohanóra recsegetek
A' jeladó kürtök. Kosokat lóbálgat ezer kar
Mindenik oldalról, 's porrá gyötrődik alattok
A' külfal. Más része tolong a' bastyatetőkre,
Lő repülő nyilakat, 's öldöklők dárdavetési.
Jó Theophán is elő, 's noha lelkét tépdeli aggság,
'S félelem állja szívét, de szavában, 's arcza' vonásin
Tettet erős bátorságot, 's biztatja vitézit.
Legbátrabb köztök, 's méltó a' régi görög nép'
Honszerető daliái közé tétetni, Polyphron.
Lángol is ő bátor kebelében az ősi dicső név.
Thermopilék's Marathon' emlékei benne hasonló
Tettre tüzet gerjesztgetnek, 's meghalni csatában

Ó elszánja¹⁷³ magát. Hajlékony teste magas szál,
 Karsu, hamar fordulni tudó, 's csapkodni nagy ügygel
 A' viadalmakban karját oktatta gyakorlás.
 Illy ügygel szívvel felfegyverkezve Polyphron
 Vitte szelő kardját jobbájában, 's vitte baloldalt
 Döntő dárdáját a' kőfaloromra sietvést,
 'S szembe szökik bátran, 's harczot kezd vini Botonddal.
 Mint czimeres nagy szarvu kosok, mikor összeütődnek
 Homlokkal, 's egymást nyomkodják hátra viszonzva:
 A' nyáj megrezzen, 's mellyhez már kezdde harapni,
 A' fütől felkapja fejét, 's vezetőire bámul:
 Úgy feledé viadalmát, és függeszte figyelmet
 A' magyarok 's görögök' bajvívó serge, Botondot
 Küzdni Polyphronnal hallván. Gyors mozdulatokkal
 A' görög erre vonúl, majd villant kardot amonnan,
 Mint kőszál megtartja Botond az előre kijegyzett
 Állóhelyt, 's onnan vagdalkozik a' görög ellen.
 Hasztalanul futos ez, 's vagdal mindünnen, aczélja
 Vagy levegőt, vagy hogy ha talál, csak kardhoz ütődik,
 Állását nem hagyja Botond, 's mellőzi vasával
 A' körülötte vivó' vágásit, míglen ez elfúlt
 Hosszu heves futosásában, 's lélekzeni kisség
 Visszavonult. Ekkor kirohant Polyphronra, 's aczélát
 Döfte szívébe Botond mélyen, tántorgva hanyatlott
 A' görög és hullott a' bástyagödörbe ropogván.
 Szájról szája repül a' bátor hősnek eleste,
 'S gyászos jajt, zokogást viszonoznak búsan az utcák,
 Mert Polyphron vesze-el, 's kiben¹⁷⁴ állna reménye Bizancznak,
 Távol vándorol a' görögök' legerősbike, Alkíd.
 A' puha nők futnak, 's tépdelvén szélnek eresztik
 Szép hajfodraikat, remeg a' hófűrtös öreg nép,
 'S adja tanácsul mind: meg kell kérlelni Botondot.
 Lángszekerén a' nap befutá már a' körös ösvényt
 Hogy Lakapén' nyaraló palotáján, melly közel épült
 A' magas érczkapuhoz, megnyílt az aranykaros erkély
 'S békejelül¹⁷⁵ zászló feltűzve reája fehérlett.
 'S ime' tizenkét hölgy, havazó kebelekkkel ígézők,
 A' szárnyakra csapott ajtókon jőnek előre,
 Euphemiosz pedig, a' császárnak hirnöke, felhág
 A' körüloszlopozott palotának lapfödelére,
 'S ejt illyen szavakat szemközt fordulva Botondnak:
 „Harczi vezér, döntő magyarok' legerősbike, halld-meg

¹⁷³ elszánja

¹⁷⁴ 'skiben

¹⁷⁵ békéjelül

Császárunk mit ajánl neked: e' szűz tiszta szemérmü
Udvari hölgyekből választhatsz, hogyha Bizanczot
Vini szünöl, 's az ígért kincset megadandja tetézve."
A' nagy bárdu Botond pedig így harsog neki vissza:
„Mondd császárodnak: hogy kincseket adni tetézve
Fog daliáimnak, nőül pedig énnekem adja
A' rhodopéi szüzet, 's ennek jegyajándokot illőt
Fő születéséhez, 's hozzám fog nyújtani méltót,
'S kikkel ajánlkozik a' szűzkart Polydóra nejemnek
Udvari hölgyeiül viszem-el. Válasszatok immár:
Tenni kívánatomat, vagy harczot vinni veszélyest.

HARMADIK ÉNEK.

A' várost zavar, és kétes bú fogja, tanácstól
Constantin' palotája pezseg; százféle javaslat
Fordul-elő, 's más száz az adottat mondja gonosznak.
Bársonyos Antipposz fölkel végtére az ingó
Szóvitatások után és mond Theophánra tekintvén:
„Mit használ nagy erőt készttetni magunkra tovább is,
Hogy ha tehetségünk nincsen megtörni haragját
A' felgerjedtnek? Gyászos hideg álmot alusznak
Már Notarász 's Polyphron seregink' leghősbei, 's ezek
Kül 's belül a' falakon sebeikre borulva feküsznek.
Élő harczosaink léledznek szinte sebekben,
Mellyeket a' síkon vettek még, vagy falaink közt
Ejtett a' magyarok' mérges nyilvesszeje rajtok.
Hát ne vonatkozzunk, essék Polydóra Botondnak
Áldozatul inkább hogysem mindannyi görögség.
'S nem fő ember-e a' magyaroknak harczí vezére?
'S nem méltó-e nemes vérből kelt helleni szűzhöz?
Mondom azért, oda kell Polydórát adni; szerelme
Meglágyítja talán a' durvább bajnoki lelket,
S a' deli hölgy férjét népünkhöz kérleli nyájas
Esdekeléseivel, 's az igaz szent hitre vezérli
A' babonás hitüet, mert lelke ragad vala hozzá.”
Szólt öreg Antipposz, 's fogadá fennszóval ígését
A' gyűlés. Sűrűen tódult 's elfogta körösleg
A' palotát 's tornáczaiban gömbölyge tolongván
A' végzésre nagyon vágyó nép, és mikor ejté
Antipposz szavait, felzengvén tapsola néki
'S a' rhodopéi szüzet kiadatni viszonzva kiáltá.
A' császár is szinte hajult a' bársonyos őszök'
'S a' felzúdult nép' méltó kérésire. Még is
Vonta magát Theophán 's forrt Antipposzra haragja.
Hogy nyilván kifogást nem tőn szava ellen, ijeszté

A' köz rivadalom, szólt hát elnyomva keservét:
 „Tiszteletes nekem, ó császár, kívánságod, és a' férj,
 Nép' akaratjának méltó helyt adni: de még is
 Mint atya, vagy mi szavat mondék én? magtalan agg
 Végbucsu nélkül, 's hogy szóttan megváljak egyetlen
 Lányomtól, vad szív legyen az, melly tudja kívánni.
 Míg lebeg a' borus ég fejeinken, váltani végső
 Szót vele lelkem ohajt, 's ha különben mentni Bizanczot
 Nem lehet, áldozatul essék hát érte leányom.”
 Így Theophán, 's elment gondoktól nyomva. Lehunyt a'
 Lángsugaras napfény, 's nyugalmat nem hagyta néki
 'S már a' félföldet leplezte homállyal az éjszak,
 Őt a' gondolatok most is virrasztani parancslák
 Magzata sorsa miatt. Bödölénnyel közli tanácsát
 Végre, 's az ifju magyar szökevényhez mond: „Bödölény, oh
 Vissza miért hoztad nékem bánatra leányom',
 Hogy kétszer fosszon-meg tőle utálta szivemnek,
 A' vad lelkü Botond? vagy szert jer benne találni,
 Mint szabadulhasson, mert hajnal' keltekor ő már
 Nem lesz enyém többé, 's járul magyaroknak adóban.”
 Érte magában erőt Bödölény és monda reménylve:
 „Hogyha halandónak hiszed a' vad lelkü Botondot,
 És ha hiszed, hogy nincsen erő, melly másik erőtől
 El ne nyomathassék, miokért agg annyira lelked?
 Vini Botonddal kell 's erejét kockáztatni veszélyre.
 Nyerjen egyen diadalt, vagy kettőn, hármon is ámbár,
 Vagy még többeken is, mert gögből szállani kész ő
 Párviadalra, de majd végtére lelankad az ádáz,
 'S én megyek, esküszöm íme neked, vele küzdeni első.”
 Hévvél szólt Bödölény, mellyet gerjeszte szerelme
 Szép Polydora iránt, 's a' bús atya monda kevéssé
 Felvidorulva: „Nemes magyar, én egy gyámolom, öröm,
 Hogyha egekben még nincs elvégezve leányom'
 Sorsa, tebenned van bizodalom, benned az egyben,
 Hogy rabként tőlem ne vitessék messze hazába.
 Váj hát érte, kezét veszed úgy viadalmi jutalmul.”
 Űzte az éj' sűrűjét a' hajnali szürkület immár,
 'S ment Theophán 's Bödölény Lakapénhoz, közleni véle
 A' heves elszánást. A' nép' sokasága jelen volt
 Már ekkor, 's az ajánlt viadalt tapsolva fogadta,
 A' császár, mielőtt Bödölényt a' harcra bocsátná,
 A' patríciusok' rendébe avatta-be hősét.
 Innepileg bársonygallért függeszte nagy árrút
 Välla köré, 's az aranylánczot Phemonóe' leánya
 Adta nyakába, s Achill nevezetre cserélte nevét-föl.

Ment Bödölény, vagy Achill már, mint éhvette oroszlán
 Ontani vért vágyván. Daliás szép termete vonzott
 Sok figyelő szemeket, 's a' népből gyujta reményes
 Várakozást bátor pillantata. Mentek utána
 A' bábész görögök, 's nézték vizsgálva vidéki
 Fegyvereit: magas ércz paizsát a' horgas aczéllal,
 'S a' lánczról függő buzogány' csörgése füleikben
 Borzadózón hangzott. Bödölény míg így megy, azonban
 Ime kevert zajhang közelít a' tengeri város'
 Tág utczái felől, 's futosók örvendve kiáltják:
 Hon vagyon Alkidesz, hon van mentője Bizancznak!
 'S jött a' hirtelt hős, iszonyú szál termetű férfi,
 A' körülállókat hontól felmulja, vad, ádáz,
 Országról országra bolyong birkozni vadakkal
 Bátor, millyen volt hajdankor atlasi hősöd,
 Régi görög nemzet! Buzogány a' fegyvere 's hordoz
 Vállon oroszlánbört. Magyarok' holt testein által
 Törve jutott ő most a' fényes várba, 's elérvén
 A' harczolni menő Bödölényhez monda dörögve:
 „Félre magyar, míg él görög, és van hőse Bizancznak,
 A' ki helyette vitát víjon. Szökevényre bolondság
 Bízni hazánknak ügyét; ki csalárdul csalta-meg önnön
 Honfiai, görögért fog-e az megküzdenni híven?
 És téged, Theophán, mi fonák ész, vagy keserű szűd,
 Vagy váratlan öröm tuda úgy tévesztetni tanácsban,
 Hogy Polydorádat vágyván megmentni magyartól
 Díjra magyarnak adod, szökevény honhagyta magyarnak?
 Félre tehát Bödölény. Alkid megy víni Botonddal.”
 Sértették Bödölény' kebelét a' becstelenítő
 'S ócsárolva vetett hangok; de felindula főkép
 Rajta, hogy a' szeretett nőért tiltotta csatától
 Alkides, 's szólott szaporán kard- 's dárदारagadva:
 „Éktelen, és otromba vitéz, te akarsz-e csatázni
 Szép Polydoráért, csuda-rút, 's fene vad barom inkább,
 Mint ember? vagy véled-e, hogy felsírva gyerekként
 Elszalad a' magyar, és borzadván búvik előled,
 Mint kísértet elől? Több illyet láttanak ők már.”
 Szembe szökellenek a' vágytársak. Karddal előbbed
 Kezd Bödölény, 's közel éri szívét a' szörnyű görögnek
 A' fényesre kifent hegyes él, de ütötte kezéből.
 Alkid, 's messzerepült füttyölő töredéke, maroklárt
 Hagyván csak Bödölény' markában; gyorsan elugrott
 A' magyar érte, 's előfogván dárdája' hatalmát
 Visszarohan, 's az oroszlánbört átfurja hegyével
 Alkides bal válla felett; buzogánya' sulyával
 Ez közepette nyelét úgy ketté törte, hogy egy rész

A' kaczagányba akadt 's Bödölény csak csonka dorongot
 Tart vala; nyúl ő is csörgő buzgánya nyeléhez
 Végre 's közelb állván Alkídest sérti csipőben
 Izmos ügyességgel; de utósó volt ez ütése,
 Mert Alkid' hármas görcsű buzgánya találta
 Arczban, 's földre borult paizsát fölvetve fejére
 Ótalmúl, 's a' szörnyű görög rá sujta keményen,
 'S a' fedező rézzel lelapítá csontit agyának.
 „Rajta magyar, mondván, menj már megvíni Botonddal,
 Menj, ments-meg minket 's díjúl nyersz helleni hölgyet.”
 Aztán monda kezét fölemelvén égre: „Hasonlón
 Vesszenek a' magyarok minden bőszáju vitézi.”
 A' hamar ingékony köznépek örülve fogadták
 A' diadalmas hőst. Theophán pedig agga buvában,
 És Polydora' szívét keserű fájdalmak epeszték,
 Mert Bödölényhez igen forróan hajla szerelme,
 'S félt, mert már ocsmány Alkídes régen esengett
 Érte, nejlül vágyván őt bírni, 's az agg atya már most
 Rettege, hogyha nyerend diadalt nagy bárdú Botondon
 A' vad szörnyeteg, ezt kell megtisztelnie vőül,
 'S kétes ohajtások zavarodtan váltva kerengtek
 Nyugtalan elméjén Polydorát féltve Botonddal.
 Mert Alkid mene már, 's a' burgaszi nagy kapu felnyílt
 Hosszu csikorgással, 's csikorogva becsattana ismét
 Általmenté után. A' tábor' messze kiterjedt
 Hősei látták őt mindnyájan, 's összetolongva
 Nézni siettenek a' szörnyet, 's ő szóla dörögve:
 „Hé magyarok! kik víni Bizancz' várára gyűltek,
 Jőjön kedve kinek van, vélem szállani szembe,
 Ketten jőjenek ám, 's mindketten tős, igaz őszü
 És nem korcs magyarok; mert korccsal már vala harczom,
 'S a' vár' téрпиaczán Bödölényt fetrengeni hagytam.
 Hogy ha ti győzendtek Polydorát 's véle adóban
 A' görögök' kincsét nyeritek; ha pediglen erőt vesz
 Rajtatok Alkídes, mentek takarodva Bizancztól.”
 Bámult a' tábor, 's egyebet nem láta sokáig
 Senki csak Alkídest. Kezdék lassúdadon aztán
 Hozzá mérni sajátmagokat, 's önfegyvereikhez
 A' három görcsös viadalszert, 's elvesze kedvök
 A' kitünő nagy erőt látván testében, izomján.
 Csak maga méri vitéz szemmel, 's főz ellene harczot
 A' nagy bárdú Botond, 's így szól lelkében élőbbed
 Buzgólkodva: „Hadúr, ég' és föld' istene, fényes
 Dárdavető magyarok' védője, nagy ostora rosznak!
 Hogyha mikor csörgő patakok' zöld partjain égett
 Áldozatim gyönyörű illattal szálltak egedbe;

Hallgass-meg, szikrát adj csak jobbomba szünetlen
Égő lángodból, hogy meg ne gyalázza nevünket
A' görög Alkides; legszebbik tiszta fehér mén
Esni fog áldozatúl tőlem hős csermelyi völgyben.”
Szóla magában, 's ím kis felhő' leple borítá
A' hév nyári napot, de hamar kisugárola ismét,
És fényesben, mint az előtt, sugarazta Botondot
Visszaragyoglólag jól fent bárdjára tüzelvén,
A' fő harczivezér e' jeltől sejte szerencsét,
'S bízva Hadurban ment bátran, ragyogatva kezében
Fegyvere' nagy súlyát 's arczúl Alkidnak ilyen szólt:
„Hős ember, te magyart, 's kettőt harczolni noszoltál.
Íme magam jövök én hozzád, mint tős igaz ösü,
Régi, valódi magyar, magyarok' legutóbbika 's nem korcs.
Híva Botondnak anyám, 's feleim nagy bárdú Botondnak.
Ám de, vitéz, néked, menj elsőbb vissza, tanácslom,
'S más kettőt hozz-el ki veled: hogy szélnek adandó
Lelkedet elfoghassa egyik. Sirt ásson aszandó
Testednek másik, lesz hollók' étke különben;
Tésem adózóvá magyaroknak mert ma Bizánczot.
A' nagy bárdú vezér, miután így szóla, hatalmas
Léptekkel sietett az ígért viadalra. Füleknék
Éktelen érzéssel csigorogtnak össze-csapódván
A két bajvívó' nagy fegyveri, 's hulla salakpor
A' meleg érczeokről. Sujtotta Botondra magasról
A' szálasb Alkid buzogányát; bárdja' fokával
Tartóztatta Botond az ütést, melly szörnyü halálos
Lenne legott bár melly zömök erdei barna bikának.
Alkid hosszú kezét 's buzogányát messze kinyújtja
'S hátravonult derekát lehetetlen sérteni; vág hát
Csak fegyverre Botond, ezt megtördelni, vagy ütni
Ellene' markából próbálja, de rontni ki tudná
A' görcsös buzogányt? Alkidot elejteni csellel
Vélte tehát jónak, 's nem lón leleménye hiúvá.
Tudnillik, valamintha nehéz lélekzete fogyna,
Hátrálók' módjára vonult, de szünetlenül arcczal
Vívó társának, 's fedezőül bárdja' fokával
Fogta-fel Alkidnak sujtását, miglen ez egybe-
Szedvén minden erőt a' földig akarta leverni
A' felemelt bárdot: de midőn rácsattana görcsös
Fegyvere, hagyta Botond sebesen süllyedni alatta
Somfogatú bárdját, 's az erőtől messze kihajlott
Bajnok utána nehéz testével dűle rohanvást,
'S a' viadalhelynek homokát feltúrta előre
Siklott karjaival. Bárdját hamar éllel emelvén
Láta Botond hozzá, 's nyakszirten szelte fejét el.

A' kinban hörögő derekát fel messze vetette,
'S a' véres homokon járt melle pihegve sokáig.

NEGYEDIK ÉNEK.

Mint mikoron valamelly felváron barna sötétes
Fereteg ül, 's a' menny' haragos tüze sújt-le falához;
Elszállonganak a' tornyoknak gyáva galambjai:
Vagy ha sötét erdők' sűrűjében dárdavetéssel
Ejt agyaras kant a' vadüző; sítárra szaladnak
Félénk vadjai a' völgyeknek messze szugokba:
Alkíd' hunyta után olly megrémülve oszt-el
A' falak' ormairól a' párviadalra kitódult
Városi nép 's állott pusztán és őrehagyottan
A' Burgaszra nyíló kapunak bástyája kőrösleg.
Harsog azonközben kifakadt diadalmi örömtől
A' tábor, 's Alkíd' tetemét szemlélni tolongnak.
A' nagy bárdú Botond pedig őt' megfosztva oroszlán
Bőrétől, 's buzogányától diadalmi jelekkel
Ékeskedve nyomos léptekkel méne feléje
A' magas érczkapunak. Követék nagy tábori zajjal
A' hősök, vágyván a' fényes várba rohanni.
Ám mázsás reteszek tartották záron előttök
A' kaput, és nem volt görög ő¹⁷⁶ feltárni közelben.
Már kezdettenek a' daliák gerjedni haragra
Ismét, 's néki türött karral vontatni menének
Döntögető kosokat; hogy emelvén nagy foku bárdját
Rá dördíte Botond az erős érczlapra, csikorgva
Megrendült az egész zárjától sarkig inogván.
Sújta megint hozzá, 's lágyulva behorpada mélyen
A' fok alatt 's körülött; 's hogy sujtott harmadik ízben,
Elpattanva kidült az erős kapu' lapja középett
'S rés lön rajta, minőn hét évü fi bé 's kisimulhat.
Mint mikor a' gátban szakadást fűr keskenyet elsőbb
A' dagadó folyamár; ottan torlódva gyülongnek
A' habok' össze reá, tágúl a' hézag odábbad,
'S a' szoruló hig elem sebttest zúdulva tör által
Rajta, mi feltartná, nem lévén semmi erőszak:
A' kiütött kapurés szint' akkép tágula szertébb
A' buzogányok alatt, mellyekkel izennen ütötték
Azt az erős daliák, 's elváln szárnyai tártak
A' rohanóknak utat be az ékes váru Bizanczba.
Néma 's üres már az; mindünnen tárva hagyottan
Állanak a' pompás utcák' palotái, nem ötlik

¹⁷⁶ görögőr

Arccúl sem fegyverviselő, sem esengni kegyelmért
Nem jönnek gyámoltalanok; tengerre sietvén
Gályák' s görbe hajók' öblébe vonulva keresték
Ők menedékhelyöket. De Botond, hogy járata tábort
Szófia' nagy piaczáig, Oport Lakapénhoz ereszté
És Alkíd' fegyverkezetét, diadalmi tanúul,
A' takaró vadbőrt, 's buzogányt hordatta utána.
Jóni Oport látván Lakapén a' gályapadokra
Álla-ki ő 's a' bársonyosok, 's hírnökje Botondnak
A' kikötő partról be az ősz tengerre kiálta:
„Császár, 's ti hajlékahagyott valamennyi göröghead!
Láttátok tinnenmagatok nagy bárdú vezérünk'
Harczát, 's Alkídest millykép ejtette homokba,
Im az oroszlánbőr, 's buzogány győzelme' tanúja.
A' magyarok' turulos zászlói kitűzve lobognak
Tornyaitokról már, 's táborhely vári piacztok.
Hát, nosza, hozzátok hódolva Botondnak elébe
Szép Polydorát, és jegyajándoki kincset adóstúl
'S udvari hölgyeiül a' kétszer hat szüzet adván.
Béke, bocsánat, 's kegy, ha siettek hajlani, néktek;
Bosszu, harag, romlás a' meghódolni makacsra.”
Szóla Opor büszkén, 's szomorú csend hallgata mélyen
A' gályák' padain, 's hullámlebegette hajókon.
A' fogadott szóban még is bizakodva kiszálltak
Mint hódolni menők, Lakapén 's a' bársonyos őszek.
Bús zokogásokkal követé a' görbe hajokról
Mentöket a' szomorú népraj; majd félre tekintvén
A' tengerre veté szemeit, 's a' bárkafödélre,
Mellyre kiállva körül nézett Polydora, 's utószor
Karjain atyjának görögöktől vesz vala búcsút.
Lankadozón hajtotta fejét nemzője' szüvéhez,
Holló fürtéi hab-mellére lefolyva lebegtek
A' havazó recze fátyol alatt, 's a' néphez emelvén
Gyöngéded kezeit rebegő szép ajkakon: „Isten
Légyen, nyögdele, mind veletek, jo lelkü görögnép,
Drága szülő földem, 's te atyám, légy boldog örökre!”
Szólani szünt többé 's miután elnéze körösleg
Atyja' vezérkarján csüggvén a' partra kiszálla.
Könybeborult arcczal nézék a' gályapadokról
A' bucsuvert hölgyet honföldii, néztek utána,
Föl-fölemelkedvén, míg el nem fogta szemöktől
Őt a' távolság, 's a' tengeri védfalak' orma.
Ekkor az ifjak ighen szólanak szégyenes ajkon
Fájdalmas szüből: „Haj! az ég mért alkota nálunk
Szűz-remeket, vagy erőt valljon mert tiltá karunktól
'S nincsen elég kebelünk őtet megvédni magunknak?”

Mint járatlan utak' vadonán éjnyomta zarándok,
 A' nyájas holdat látván közelíteni nyugothoz,
 Búnak ered, 's lehunyó sugarit kíséri szemével,
 Míg a' kellemfény nem tűnt-el mélyen előle;
 Ekkor epedve leül, 's néz a' komor éjbe sötétben:
 A' görög ifjukar úgy függött Polydóra' haladtán,
 'S a' mikoron túl a' falak' ormain elvesze tőlök,
 Búsan mentenek a' gályák' öblébe vonulni.
 Ám a' csillagkar' kellemteli asszonya fényét
 A' másik félföld' kerekén emelinteni kezdvén
 Felkel az ösvényén megakadt ottanbeli vándor,
 'S a' bájos fénynek megy vidám kedvvel elébe.
 Úgy örvende Botond Polydorát jőni tekintvén:
 Haj! be különb ő most ama' zordon képü vitéztől
 A' ki vivott Alkíddal imént 's beütötte vasával
 A' kapu' ércszárnyát. Nincs most markában ijesztő
 Bárdja, nyomán viszi azt fegyvernöke 's görbed alatta;
 Nyílt sisak őrzy fejét, csak kard ragyog oldala mellül
 'S nyájas kedvre derült homlokkal hős erejének
 Töltében még is járul üdvözleni hölgységét.
 Őt hogy szemlélék közelebb a' bársonyos őszek,
 Szóltanak egymáshoz bámulva, 's kegyelmi reménnyel:
 „Vaj, kit imént látánk, ez-e a' nagy bárdú Botond? vad
 Volt 's irtózatossá ő, kegyes arcza tekintete ennek.
 Vagy természet az a' diadalmas büszke örömben,
 Hogy czéljára ha jut, hősét bájolja szelíddé?
 Illyenek, óh illyek lehetének, régi görög nép,
 Bajnokaid, harczban rettentők, 's illyek egyébkor.
 Most viadalra levénk gyávák, 's tön béke puhákká.”
 'S léptek alázattal mélyen hódolni Botondnak.
 Ő pedig inte nekik felkelni 's emelte tulajdon
 Karjaival Lakapént, fényes fejedelmi személyét
 Tisztelvén 's Meriost sietett lábára segélni,
 Mert nagyon agg vala már 's elgyöngült térdi remegtek.
 'S a' fő harczí vezér Teophán, hogy párula hozzá,
 Vön szüvet a' kegyes arczu vitézt szemlélve 's ighen szólt:
 „Harczí vezér, 's mivel úgy tetszék az egekben, egyetlen
 Lányom' férje, dicső vőm, áll Polydóra előtted.
 Nagy magyarországban légy szószólója görögnek
 Érte, 's szerelméért, 's engedd nyúgodni Bizanczot.”
 A' diadalmi vezér pedig így szólt nyájas ajakkal:
 „Agg hős, kedves ipam, lelkem volt forrva leányod'
 Szépségéhez, azért tagadásán gerjede bennem
 Ellenetek haragom, mellyet felváltá barátság
 Mert az enyém már ő.” 'S így szólván hévvel ölelte
 Ősz Theophánt, 's jobbát nyujtá Polydóra' kezének.

Kegy vala és szerelem nyájas pillantata 's monda:
 „Szép meny tilts könyüket szemeidtől 's bánatot oszlass,
 Nem dobog e' mellben vad szű, viszonérzetű keblen
 Horda szülöm engem 's szerelemmel ringata karján;
 Tündér honba jövesz te velem, kies ifju hazába,
 Édes öröm 's nyugalom vár ott férjednek ölében
 'S a' keserű bánat távol fog szállani tőled.”
 Mint a' gyöngé virág, ha az est' harmatja betölté
 Illatadó kelyhét, lehajúl nedvgyöngye' sulyától:
 Ám ha kel a' hajnal, lassúdadon enyhül azonnal,
 Felnyilik ékesben, 's bájillatot áldoz az égnek,
 Mert lenyomó gyöngyét a' menny' fénylángja feloldá:
 Úgy oszlott a' könyboru el Polydóra' szeméről,
 A' kegyes arczu magyar hadfőt hogy nyájas igékkel
 Szólani hallá, és jobbát illette szelíden.
 A' komor aldaliák' öldöklő képe kifejlett
 'S a' deli nőn függvén szemeiknek néma figyelme
 Tágula markaikban vad fegyverök, és feledőleg
 A' viadalban vett sebeket, 's takarítani ragadmányt,
 Álltanak örvendvén a' kellemes asszonyalaknak.
 És mikoron lebegő léptekkel mozdula helyből
 'S indula véle Botond, 's kik adattak néki, az ékes
 Udvari társhölgyek, nagy örömharsogva követték
 A' kedves nyomokat, 's tódultak utána tömötten.
 Tíz terhelt öszvér jegyajándoki kincssel azonban
 'S más tíz adóaranyat viselőik ballagtak utánok.
 Már a' réses nagy kapu' boltján általeredtek,
 'S a' fő harczi vezér' hadiszínét látta ragyogni
 Szép Polydora, midőn a' kedves Szende pihegye
 Gyermeki lejtéssel sietett a' jöttek elébe.
 Kis lant ingadozott balján, frís völgyi virágból
 Fűzött illatozó koszorú zöldelle kezében,
 'S monda vidám kedvvel lejtven a' hölgynek előtte:
 „Nénike, üdvözlégy, üdvözlégy szép görögasszony,
 Ah szólj, merre valál? mi sokáig vártalak én már,
 Sirtam is éretted, teli sirtam többszeres ízben
 Szemtakaró kezeim' mert én szép néni, szeretlek,
 Látdsza, füzért is adok, 's koszorút hűs völgyi virágból,
 Messze, sokat jártam, tövissek szurdaltak is értők.
 Vedd-el nénike, vagy jőj a' sátorba leülni
 Ott fűrtidbe tűzöm, 's kebeledbe leültetem őket.”
 Kegymosolyogva vevé a' nyájas gyermekajánlást
 A' hölgy és kihevült arcát simogatta kezével
 'S helyzé fűrteit, a' széltől bontottakat, össze.
 A' fűrgencz fiu szóla tovább oda lejtve Botondhoz:
 „Nem de apám, szép fényes uram, ha elérjük ezentúl

Szép magyarországot, leszek én apródja lakodban
A' görögasszonynak; majd akkor, nemde, nyerítő
Kis paripát is adatsz, kardot már adnod ugyis kell;
Mert megigéréd, hogy mihelyest nagyságra felérem
Bárdod' markolatát, kötsz akkor kardot övemhez.
Mérkőztem vele már minap, és fél újjnyi különbség
Volt már csak köztünk." Így szólván Szende nyulonga
Jó ura' képehez, hogy megczirogassa hizelgvén,
'S a' fő harczi vezér vállát illetve kezével
A' fiunak szólott. „Szendém, szép drága cselédem,
Lészen kis paripád, melly fog hordozni nyerítve
'S kardod aranyhüvelyes; de hogy apród légy te lakomban
A' görögasszonynál, az függ ő tőle, ha választ.”
Ekkoron ismét a' szép nőhöz símula, jobbal
Fogta kezét, 's ballal félig lefödözte reczézett
Arczfödélét, 's kéré felnézve szemébe esennen:
„A' zöldes koszorúra, 's azon szép völgyi virágra,
Mellyet adok, kérlek jó nénike, szép görögasszony,
Végy apródodnak; leszek én gyors hű szívű szolgád.
Hajnal előtt kelek én mindég, 's ébreszteni menvén
Udvari nőidet, óh, mondandom, keljetez immár
Hogyha hiv asszonyotok, meglégyen izébe parancsa.
Termed' előküszöbén fogok aztán őrhelyet állni,
A' mikoron hon lész, ha pedig széleszteni elmét
Estveli alkonyaton kimenendsz, kísérni nyomodban
'S menni fogok véled járván kedvedre, vezetlek,
A' hol legkiesebb várunknak völgyi ligetje,
A' csermelyhez alá szállunk, hol púha gypágyak
Zöldellnek magas illatozó hárssornak alatta,
Fürkészek neked ott fészekbeli ifju madárkát,
'S tűzögetek fűrtidbe fűzért a' völgyi virágból.
Akkor majd cziterám vígan fog zengeni, dallok
Édes örömhangan, 's regelek tündéri regéket.”
Igy ejté kérelmi szavát kis Szende 's enyelgvén
Szép Polydorának honvágyát lassan enyészté,
Míg azalatt a' sarczaranyon vígan osztakozának
A' daliák, 's hadibútraikat felszedve nyomultak
Több csapatokban odább Haemus' magas ormai ellen
Ifju honokba, holott deli hölgyek vágytanak értők
'S a' jutalom-vett hős többé rettenteni megszűnt
A' görögöt, de maradt emlékből örökre Bizanczot
A' nagy bárdú Botond 's a' burgaszi érczkapu' rése.

Czuczor.

A' KÖNY.

Csendes ifju járdal andalogva,
Andalogva szent berek' homályán.
Száll föléje nyögdelő szelecske,
'S bíbor ajkán végig elsuhanván,
Tiszta csöppet harmatoz-le hűsen.

Honnan, honnan, nyögdelő szelecske?
Nem derül most hajnal rózsaszínben,
Esti fény sem bíboroz tetőket;
Lángfolyamban úszik a' nap ott fenn,
De hevétől rekken a' meleg táj,
'S szárnyad, íme, tiszta csöpp' ezüstjét
Harmatozva lebben-el körüllem.

És felelt a' nyögdelő szelecske:
„Mentem én keresni dél' hevében
Rózsabokrot balzam-ernyejével,
És alatta leltem gyöngye lánykát,
Gyöngye lánykát ülve könnyel áztan;
Szánakozva röpdézék föléje,
'S megfürödtem könnye' tengerében.”

Szóla 's ment a' nyögdelő szelecske.
És az ifju' szíve kezd dobogni
'S bíbor ajkán a' csöpp égni kezdett,
Égni kezdett bár leszálla hűsen.

Kölcsey.

A' HALDOKLÓ.

Kedves lányka, ha sírhelyemet meglátni jövendesz,
Szőke hajadból egy fürt legyen áldozatod;
Holttól egy fürtöt nem fogsz kímélni; mig éltem,
Hű szíved és ajakid' csókjai voltak enyém.

Csaba

A' FOGOLY HERCZEG.

Azon panaszok, mellyeket Csehországnak catholikai felekezeten álló rendei utraquisticus vallású királyok, Podiebrad György, ellen támasztottak, sokkal kedvezőbb alkalmúl szolgáltak második Pál pápának a' maga népek, uralkodók 's országok feletti felsősége' bebizonyítására, hogysem azokat kezeiből használat nélkül bocsátaná-Ő maga az ország' ki. Egy ideig elégnek tartá a' királyt fenyítéssel inteni: de később, midőn az Rokyczan prágai érsek' ösztönzéseire a' bázeli szerződések' betűi értelméhez, melly szerint a' kehellyel-élés a' cseheknek megengedett, erősen ragaszkodnék; reá az anyaszentegyház' átkát egész formában kimondá, annak végrehajtását a' német császárra bízván. A' császár azonban nem mutata kedvet a' pápa' szándékai' teljesítésére, hanem a' helyett inkább mérsékletet és engedélyt tanácsla; ez okért második Pál, Mátyás magyar királyhoz fordult, kinél nyert is meghallgattatást. A' csata apró viszonos megrohanásokkal kezdődött, de később, midőn a' két tábor közelebb nyomult egymáshoz, komolyabb szint ölte magára. A' cseh-seregeknek Podiebrad két fia, Henrik és Viktorín, voltak vezéri. Mindketten ifju, tüzes bajnokok; égtek a' kívánságtól fejedelmi sógorokkal mérkőzhetni. A' szerencse nem volt egészen mostoha hozzájuk, elannyira, hogy miattok Mátyás korántsem haladhatott oly sebesen előre, miként reménylette. A' pápa' és császár' izgatására végtére több ellenségek is támadtak Podiebrád ellen 's kényszeríték őt hadi erejét megosztani. Ő maga az ország' belsejében minden pillanatban kilobbanni készülgető lázadást fékezgette; Henrik Silesiát, Viktorín Morvát ótalmazák. Ez utóbbik ellen a' magyar király személyesen vezérlé táborát. A' mit fortély, ügyesség 's elme feltalálhat, mind azt, mielőtt az ügy nyilvános ütközetre kelne, a' két tábor egymás ellen használni el nem mulasztá. Fortély és ellenfortély sokáig állott a' két vezér között súlygyenben: de a' szerencse végtére Mátyásnak kedvezett 's a' magyar tábor Viktorín herczeget Wesseli nevű helynél bekeríté, 's bár mi makacsúl harcolná is védő csatáit, arra kényszerítette, hogy magát megadja (1469).

Tisztelettel 's születéséhez illőleg bánt a' király fejedelmi foglyával. Általad Madács László gondviselésébe azon meghagyással, hogy őt a' közel fekvő csejthei várba kísérje, hol, míg további parancsok nem adatnak iránta, mint hadi fogoly, illő becsülettel tartassék.

Csejthe azon időben a' király' táborában lévő Ország Mihály nádor' tulajdona volt, kit a' fejedelem mindenkor bizonyított hűsegiért tisztséggel és jószágokkal bőkezűleg ajándékozott volt meg.

A' csehháború nem mindenkinek volt tetszésére az ország' nagyai között, mert nem tárgyazá a' nemzet hasznát 's ezen felül, minthogy igen sok költségekbe került, mellyeknek beszerzésére a' király gyakran nem a' legkímélőbb eszközökhöz nyúlt, sok nemű nyugtalanságnak is lőn okává, mellyek később nyilvános lázadásba törtek-ki. Ez iránt különféle hírek jöttek a' király' fülébe 's oly emberek' nevei említettek, kikben úgy hívé, tökéletes oka van bízhatni. Mind ezek azt látszának javalni, hogy nevezetes foglya' őrizetére, kit a' táborban tartania nem lehetett, a' legnagyobb gondot szükség fordítani. Ezeken kívül még egyéb is vala, mi a' Csejthevárbán leendő őriztetés iránt a' királyt eltökélé, az, tudniilik, hogy az az ország' határáról 's a' csatatérrel nem messze feküdt; ő pedig azt reménylé, hogy az öreg Podiebrádot, fiának 's benne egyszersemind legjobb vezérének elvesztése 's az általa vezetett seregek' semmivé létele békekötésre fogják birni, melly alkalomra a' herczeg' közzéle minden esetre kívánatos lehetend.

Madács pontosan elvégzé bizományát. Miután Viktorín a' király' illető parancsai, valamint a' nádoréi mellett is a' várnagy' feleletére bízta volna, őrcsapatjával a' táborhoz visszatért.

A' herczegnek egy csinos, alkalmas tágasságu terem mutattatott-ki szállásul. Ablakai nyugot felé nyíltak egy borzasztó mélység felett, melyet függőleg meredek 's minden szárnyatlan állattól megjárhatlan sziklák képzettek. A' várnagy félénk tisztelettel tudakozá kívánatit; szabadságot engede a' várnak minden részeiben szerte járnia egész nap' alkonyodásig, mert – úgy mond a' parancsolat – mihelyt az est' végsugárai lehanyatlanak, a' fogolynak szobájában kell elzárva lennie egész addig, míg a' korány' fénye ismét nem virad. Némán és magába süllyedve hallá Viktorín e' beszédet; rövid köszönettel utasítá-el az öreget 's ismét sötét képzelgéseibe merült. Több napokig folyton szobájában maradt, senkit maga elébe nem bocsáta, szemeit merőn függeszté egy helyre, mintha pillantataival keresztül akarná fúrni egész odáiglan, hol az arany szabadságot magára várakozva lelhetné.

A' ritka vendégnek e' különös viselete a' vár' lakóinak felette ingerlé ujságvágyaikat. A' királyfit, kihez hasonlót még nem láttanak, igen ohajtották volna szemlélni. Ez újságvágyat a' férfi nemén lévő'k részéről menté a' fogoly' fejedelmi származata, rendkívüli vitézsége' és hadvezéri ügyességének híre; az asszonyi nemén lévő'knél pedig igazlá az ifjú kor és szépség, melly, mint a' hír mondá, a' maga adományaival olly bőkezűleg ajándékozta-meg. E' ki nem elégtett vágyak azonban senkinek sem voltak olly igen terhére mint Etelkának és Irmának. Amaz leánya, ez húga vala a' várnagynak, kit mint szülőtlén árvát magához vévén, saját leányával neveltete és gyermeke gyanánt nézett. Etelkát heves, tűrhetetlen lélek izgatá; ő mindent lánggal fogott-fel, magát a' hatásoknak azonnal átalengedé, elfojtásokra sem akarat, sem eszköz nem vala hatalmában, a' mi előtte kíváncs vala, azt minden akadályok ellenére birtokává tenni igyekezett. Irma ellenben, valamint külsejére, úgy lelke' belső alkatjára nézve is a' természettől egészen különbözőleg vala felkészítve. Ő szelíd és enyhe volt; érzései kevésbbé kitörők: de mélyek 's tartósak. Szemeiben a' királyfi mint könnyörületre méltó szerencsétlen ember jelent-meg, kinek sorsán ő könnyíteni, helyzetén szelídíteni foghatna.

Nem sokára a' mozgás' és tiszta levegő' szüksége kicsalák a' herceget magányából a' vár' szabadabb téreire, hol sebes léptekkel fel's alá sétála, kevésbé ügyelve mi történik körülé. Azon hatás, melyet méltóságos, deli alakja, fekete szemeinek tüzes, keresztülható pillantata, 's a' domború, nemesen büszke homlokán ülő komor felhők, kellemes járása, idegenszabású szűk öltözete, mindenkire, de leginkább a' két leányra teve, nem lehete semmi más, mint felette kedvező. A' két lányka meg is gyóná ezt egymásnak titkolódás nélkül, minthogy csupán szánakozás volt az, mi előttök a' herceget olly érdekessé tévé 's azon ohajtást ébresztette, bár állapotján könnyíteni lehetne.

A' magány' unalmai, az idegen arczokhoz szokás, mellyeket sétálásai közben mindég láta, a' várnagy' tisztelettel teljes 's részvevő figyelme arra indíták végre a' foglyot, hogy elvonatkozásával lassanként felhagyván Szénás Lászlóhoz – ez volt neve a' várkapitánynak – és háznépéhez közelíteni kezdene. Mind inkább megnyeré hajlandóságit ezen társalkodás, melly mindenkor bizonyított meleg részvétele által egykét pillantatra megenyhíté a' jelenlét' kínjait, valamint szinte az ohajtásokban és reményekben eleven színekkel ábrázolt közel jövőndő is vigasztalást adott és erőt kölcsönze a' béketűrésre. Lassanként a' lánykák is nagyobb bizodalommal közelítettek hozzá, a' mi annál inkább nevedett, minél jobban megismerkedének sorsa, szenvedése és reményeivel 's minél jobban elmelegíté szívöket naponként azon érdek által, melyet beszéleteibe önteni tudott. Midőn kérelmök 's tudakozásoknak engedve táborozásairól, honja' tulajdonságiról 's némelly tapasztalata 's keserű csalódásairól beszélt, a' két lányka elfojtott pihegéssel hallgatá beszédeit, hogy figyelmetlenül egyetlenegy szava se röpülhessen-el. Ha pedig ősz atyja 's önnön fiúi szeretete, és gyötrelmei felől emlékezett, ha a' hit' szabadsága, szeretett hazája' függetlensége, ennek idegen elnyomóktól felszabadíthatása,

mellyek belsejét epeszték, eszébe jutának; ha a választott jegymondásnak: „Hitért s hazáért!” mellyeknek védelmére szablyát emelt, eleven képei a messze távolból előidézten, nyögve, vérzőleg, halottan körülborongták, s ha lelkesült szemei szikráját, szózata harsányabb hangját, elkeseredés- s bátorságtól öszveszorított öklét valamely szó vagy intés a jelenre emlékeztette, s amaz búsan elaludt, emez fájdalmas hallgatásba erőtlenül lesúlyedt: ekkor a lánykákat névtelen fájdalom lepé-meg, melly hosszan lepergő könyekké olvadva gyöngye keblüket titokkal teljes, végtelen keservű, de még is mondhatatlanul jóltevő szánakozással tölté-be, szánakozással, melly mindent, meg egy életet is örömmel áldozott volna, ha általa e kedves szerencsétlen sorsa jobbra fordúlhatott, ha atyjának, népének, magas rendeltetéseinek visszaadhattott vala. Szánakozásnak gyaníták s neveztek a lánykák, mi őket olly mélyen megindítá, a mi velök az órát, midőn a fogolynak jónie kellett, olly aggodalommal óhajtatta, a mi távozását mindég olly fájdalmassá tevé, a mi őt beszédök tárgyává s boldogságát ohajtásaiakká alkotta; szánakozásnak nevezék, s az – szerelem volt; a legtisztább, ártatlanabb, szellemibb szerelem. Olly érzés, mellynek nincs neve, melly magáért semmit sem óhajt és kíván, égi derülettel a csillagok felett lebeg s ha levonatnék alacsonyabb körökbe, utálattá változnék s elhalna. Igen tompa, és silányelműnek kell vala Viktorínak lennie, hogy azon hatást, mellyet a két leányra tőn, észre ne vegye, vagy azon szivességeket hidegen eltolja magától, mellyeket ezen ártatlan hozzá-hajlás eszközle. Ő mindkettőhöz egyiránt érzette magát vonatva, mert ha Etelka élénk alakja, elmeszlikrázó derült szeszélye, Irma szerény hallgatásánál győzelmesb volt is: de ennek elégséges vala egy pillantata a szép kék szemekből, mellyekben egy mélyen elfogódott lélek tükröződött, arra, hogy Etelka diadalmát kétségbe hozza. Sőt azon borongó színekkel, mellyekben a herczeg előtt minden tárgyak megjelentek, Irma szelíd és komoly viselete inkább egybehangzó volt, mint Etelka vidám tréfái. A herczeg azonban meggondolván azon nagy távolságot, melly tőle e két kedves lényt örökre elszakasztva tartá, és nemesebb szívű lévén, minthogy olly játékot űzhessen, melly belcsend-háborítás kín s fájdalommal fogott vala végződhetni, szorgalmasan elkerüle minden szót, melly többet jelenthetett, mint az iránta mutatott szivességek háláját. Így támada köztök egy hallgatva közeledő viszony, mellynek mind a két fél gondtalanul engedé magát által, mert semmi balkövetkezete nem lehetett, a minthogy valóban nem is volt.

Napok és hetek multanak hónapokká nevedekve. A magyar tábor szerencséjéről mindég jobb hírek szárnyaltak, mellyek miatt Viktorín naponként mogorvább és komorabb leve; viruló deli alakja észrevehetőleg fogyott s mindenkinek szembetűnő vala mint emészté-el a bú a nemes szenvedő egészségét. Egy estve, midőn ismét, mint több ízben történt, érzékenyülten válnának-meg egymástól, a két barátné sokáig beszéle a holdragyogta csendes éjszakán azok felől, miket a fogoly szájából halla. „Ah, felsohajta Etelka, s nem látod e mint szárad-ki életforrása, s az a szörnyű gyötrelem, melly keblét dülja, mint fogja végtére megölni? S bizonyosan itt köztünk megölni, hogy mi legyünk eltemetői. Nem, ez iszonyú volna, ezt én nem fognám túl élni!” – „Valóban iszonyú, mond Irma, egy bajnokot, ki honáért olly sokat teve, ki a szent ügyért még olly sokat tehetett vala, méltatlan zárok közt s lassú kínban elepedni látni, a nélkül hogy néki segédkezeket lehetne nyújtani.” – „Ah segélhetnék csak rajta, mond hevesen Etelka, mindent kockára tennék érte.” Irma sötét gondolatokba merülten üle néhány perczig s ekkor, mintha álomból ébredne, szavát lelkesedve emelé-föl: „Ha ez komoly, eltökélt és semmi által el nem mozdítható szándékod s ha, mint mondád, eléggé erősnek érzed magad mindent kockára tenni; úgy hatalmadban áll segíteni. Ime, én kezemet adom, mindenben segéd társadul lenni s téged el nem hagyni, bár mi következés érjen is bennünket; s ha így szorosan egyesítjük magunkat, ki fogjuk eszközölhetni a herczeg szabadulását.” Minden vo-

nakodás nélkül megegyezett Etelka; a' frígy a' két leány között megkötöttetett, 's Irma, a' szelíd, csendes lelkű, de hol szükség kívánta, cselekedni férfiúi merészlettel tudó Irma, azonnal a' szándék' eszközzéséhez nyult.

A' maga 's Etelka' drágaságaival, – mellyek aranylánczok, gyűrűk, drága kövekkel kirakott hajtúk 's több illyekből állottak 's egy ígért nagy jutalomnak méltó zálogául szolgálhattak – Irma egy szolgát részökre hódíta, ki a' herczeg' elszöktetésében segédül legyen. A' szándék' terve igen egyszerű vala. A' herczeg egy kötélaljtörjén fogott kiszökni, a' szolgál a' hegy' tövében nyergelt paripával reá várakozni 's mint kalaúz és tolmács őt Silesiába kísérni, hol Henrik herczeg, Mátyás' nagy hatalmának ellenére is, még mindég fenntartotta magát.

Minekutána minden el vala intézve, a' két leány közlé a' herczeggel szándékát 's kérték, hogy teljesítését ne halasztaná. A' legforróbb indulat' könyei futották-el a' gyönyörű szemeket 's nagyobb szónoki erővel beszéltek, mint a' legválogatottabb szavak foghattak volna: de Viktorín az ajánlatot hasznára fordítani erős eltökéltséggel megtagadá. Lehetetlen, mond ő, hogy a' tett' részesei világosságra ne jöjjenek; sejteti sem lehet mi messze fognának menni a' felháborodott és szenvedélyei' első hevében olly keményen büntetni szokott királynak gyanúja; lehetetlen néki jótevőit, barátnéit olly nagy veszélynek kitennie. Nemes verseny támadá a' merész áldozattétel és megtagadás felett, 's a' szíveket mindkét részről magas lelkesületbe hozta, a' nélkül még is, hogy Viktorín' erős tökéletét megrendíthette volna. A' lyánykák mélyen elszomorodtak. Etelka némellykor nyilvános szemrehányást is teve a' herczegnek; Irma hallgatás és hideg tartalék által jelenté kedvetlenségét.

Kellemetlen hírek kezdtek azonközben szárnyalni Viktorínra nézve. A' két király között megkezdett békealkuvások félbeszakadtak. Mátyás a' miattok történt fegyvernýugalom alatt nem csak nevezetesen szaporítá hadi erejét, hanem azon felül több, eddig Györgyhöz¹⁷⁷ hív, cseh és morvaországai nagyokat maga részére édesgete. György vízkórságban sínlódott; orvosai lemondottak a' felgyógyulhatás' reményeiről. Halála' előérzetében szünet nélkül annak ohajtásával tépelődött, hogy gyermekeit még egyszer láthassa. E' miatt ajánlások tétettek a' magyar királynak Viktorín elbocsáttatása iránt, de az olly kemény feltételeket szabott, mellyeket Csehország' fejedelme nem láta elfogadhatóknak, bármi nehezen esett is szeretett gyermekétől bucsútlan megválnia. Podiebrád Henrik a' csatamezőn bajnokilag állott ellen, de mindenhol, mint kívántatott volna, egyszerre jelen nem lehetett. Valamennyi cseh vezérek között ő volt egyedül, ki a' harcokat néminemű következással tudta vinni, a' többieknek a' szerencse csaknem folyton hátat fordíta. Köz leve az ohajtozás Viktorín' jelenléte után. Az ő neve zengett mindszerre. Reá várakozott nép 's hadsereg egyképen, mint megváltójára; mert ha a' két testvér egyesülhetni fogott vala, minden jól volt menendő.

E' sebesen egymásra keletkező hírek kínosan hatották-meg a' fogoly herczeget; rongált lelke, telve a' legfeketébb képzeletekkel, minden vigasztalás elől elzárkózék. Illy időben lépett egy reggelen – a' mi még soha sem történt – a' herczeg' szobájába Irma. Rózsapirosság futá-el vakító fejjérségű arczeit. „Engedjen-meg, herczegséged, mond bátortalan hangon, hogy illy szerénytelenül háborgatom. E' pillanatban érkezek bátyámhoz egy gyorskövet azon parancscsal, hogy herczegséged Budára küldessék, mert hosszabbi fogsága most már el van végezve. Ah, ott talán ama' rémítő Csonkatoronyba fog záratni, melly annyinak leve már sírjává. Tökélje-el azért magát a' szökésre – még van idő. Ha bátyámtól háromnapi halasztást kívánand, minden elkészíttethetik. De tökélje-el magát hamar, mert a' szempillantatok drágák.” – „Irma, mennyei lyányka!” mond a' herczeg elragadtatva e' meglepetéstől „te...” Ezen

¹⁷⁷ Györgyhöz

pillantatban sarkantyú csörrenés és a várnagy' férfias nehéz léptei hallattak 's a' kedves leányalak mint álom eltűnt.

Ebéd felett komoran emlegeté Szénás, hogy a' királyi parancsot a' herczeggel közlé, ki csudálatosan felhevült indulattal három napi halasztást kívánt, 's hogy már akkor is, midőn hozzá belépett, olly szokatlanul fel vala indulva, a' hogyan e' mogorva embert még nem látta; hogy kívánságának kedvetlenül engede ugyan, de mivel a' parancsolatban elhatározottan semmi sincs mondvá, e' rövid halasztásnak, reményli, nem lehet következése.

E' beszédből a' lyánykák kitudták a' dolog' hogyanlétét. A' meghitt szolga újabb ajándékok, 's a' dolog' sikerülhetése' esetére ígérek által haladék nélküli tette ösztönöztetett. A' lyánykák szép reményekkel kecsegteték magokat, ámbár nem fojthatták-el azt is, milly fájdalmas érzés e' szeretett baráttól elválniok. Irmát kivált e' gondolat kínosan lepte-meg; mert a' reggeli együttlét' rövid pillantata életre hozá benne azt, a' mi eddig szívé' mélyébe rejtvezve ismeretlenül szendergett, 's a' lyánykát a' remény' titokkal teljes bájai 's a' lehetetlenség' öldöklő fájdalmai közé helyezte. De ő felülemelkedve magán, az aggódni kezdő Etelkát 's ön érzelmeit is színlett bátorságával megcsalá 's egyedül javát czélozva a' titkon szeretettnek, letudá győzni még azon kétes vonakodást is, melly Viktorín' levelei lelkében a' szándékba vett megszökés ellen feltámadá, melly őt ugyan haldokló atyja' karjai közé 's az utána ohajtozó nép' vezérletére fogja segiteni: de egyszersmind két nemes, hozzá a' leggyöngédebb szeretettel hajló 's – a' mit kivált ha Irmára emlékezett, nem tagadhata-el – saját szívének is kedves lényt veszélynek teend-ki.

Elkövetkezett végre a' rémlettel teljes éjszaka. A' bucsúzás csaknem egészen néma volt a' jelenlévők miatt, 's ezen kevés, csak a' lyánykáknek érthető szavakból álla: „Talán örökre!” De annál mélyebben érdeklett szívvel ünnepeltetett az, minél inkább el kelle fojtani az érzés' könyeit. A' lyánykák magányos szobájokban tervök' szerencsés sikerülteért térdre hullva esdeklettek-fel forró imádkozásban az éghez.

Egyszerre egy rémítő dörönbölés hatotta-meg füleiket. Lépések, szózatok és fegyvercsatogások hangzottak a' folyosókon és szobákban; az egész vár lázadásban volt. Fáklyák világoltak mindenfelől; öszvezarodott kiáltozások nagyobbíták a' rémületet ez ismeretlen történeten, melly a' várat fenyegetni látszott. „A' herczeg megszökött!” harsogá egy erős férfi-hang, válaszul az aggodalmasan tudakozó lyánykáknek, „egyéb baj nincs; de azonnal kézre kerül, mert még messze nem mehetett. Azért semmit se aggódjatok rajta!”

De e' szavak még inkább nevelték a' lyánykák' rettegését, kik most már még a' herczeg' életéért is remegvén, közel voltak a' kétségbe eséshez. Még a' hajnal alig szürkült, midőn Szénás egy csapat lovaggal visszatért azon hirt hozva, hogy a' herczeget beérték 's makacs ellenálása után meggyőzvén, jó számú őrökisérettel Budára küldötték.

Két évi fogság után szabadult-ki. Soha sem látták őt többé barátnéi 's a' mély jelentésű búcsuszavak: „talán örökre” fájdalmas teljesülést értek; de emlékezete soha sem enyészett-el szívökből. –

B. Mednyánszky Alajos.

SALAMON.

„Átok reád, magyarok' hazája,
Átok rád, te pártos büszke nép!
Ingadozzon fejed' koronája
'S mint az árnyék, légyen olly setét.
Mint kemény kard, olly kemény sziveddel
Meg ne békélj soha önfeleddel.

És te isten, a' ki fölkenettél,
Hogy viselném földön képedet,
Elfelejts, ha meg nem védelmeztél;
Nem kívánom több kegyelmedet.
Salamonnak nincs hol maradása,
Földön nyugta, égre vágyodása.”

A' lesujtott angyalként, imígyen
Átkozódik a' futó király,
Tört sisakja, pajzsát elvetette,
'S kardja csorba csonka vasból áll;
Vért piroslik hősi arczatja,
Honfivért a' kardnak markolatja.

Teste dúlt; de lelke még dulottabb.
Tátog a' seb véres oldalán,
De nagyobb az 's jobban ég szívében,
Mellyet érez vesztett koronán:
Futva fut; de bármi gyors futása,
Véle száguld keble' óriása.

'S már folyók és rónaság' vidéki,
Bérczek, völgyek elmaradtanak,
'S a' határnál a' futó' elébe
Egy vad erdő' lombi hajlanak:
Ott elvész a' bús lovag' pályája,
Rá borulván rengeteg' homálya

És az év jár; sárga koszorúját
Veszi, váltja a' komor vadon,
Felzendül az elholt dal koronként
A' viruló ifju lombokon;
Agg a' szarvas, feje' ágazatján
Éve' számát büszkén mutogatván.

És az évek' multán a' vadonban –
Domb alatt hol forrás csörgedez,
Mellyhez a' vad csörtető robajjal
Jár, ha hévtől szomjan epedez –
Egy jámbornak áll kis kápolnája,
Nyílt, födetlen, ég mosolyg le rája.

Egy letűzött kard a' szent kereszt ott
És az oltár istenadta föld,
Térdepelve éjt napot hosszában
A' remete ott ahítva tölt;
És ragyogva omlik el szakállá:
Mindenik száll lelki béke' szála

Kebelében szenvedély' hatalmi
Rég nyugatra csillapodtanak,
Arczain vad indulat' vonási
Lágy szelídre elsimultanak;
Egy ohajtást rejt 's mond szíve, szája:
„Boldoguljon a' magyar' hazája!”

'S elhal a' nagy átok, messze tűnván
A' királynak gőgös álmai,
És az ember' jobb természetének
Vissza térvén aggodalmait:
„Légy szerencsés rokonim' hazája
'S a' szerencsét ön erőd táplálja!”

Így ohajt és teste' romladékán
A' halálnak gyilkos karja győz.
Össze roskad 's hervadó levéllel
Eltakarja őt a' sárga ősz.
'S a' királynak pusztá sírhazája
Most vadaknak ordító tanyája.

Vörösmarty.

A' PÉNTEK.

Mindenkor nagy ellensége valék az előítéletnek. Az csak gyáva kebelt tölthet-el hiú ál-
mokkal 's az igen is érzékeny szívet szokta gyötörni néha halálíg, messze jövődőkben képzelt
sejtéseivel. Számtalanok, kik illy képzelt bajok áldozatává lettek! – Én, kitől a' sors nem tagadá-
meg adományait, férfiasan vívtam az előítéletek ellen 's hasztalanságokról bő tapasztalást
gyűjtöttem magamnak, mellyeknek előszámítása íveket tölthetne-be: de most hallgatok

rólok 's csak egyetlenegyre fordítom olvasóim' figyelmét, mellynek kiirtása miatt különös viszontagságokon mentem keresztül, de végre még is győztem 's vele méltó okom van dicsekedni. Amazokkal azért hallgatok, mert mellettök több ízben sárban maradtam 's elbeszélésök nem nagy dicsőséget vonna rám, ki e' jelen történetek' folytatában olly férfiúi eltökéltséggel viseltem magamat 's megbizonyítám, hogy itt nem vagyok avatlan. A' kezdő' bukása nem von magára olly nagy figyelmet mint azé, ki már a' jelelt pályán haladott.

A' péntek, bár olly nap, mint akármellyike a' hétnek 's bár hatodik nap és így páros, még is előítéletek' gyanújában áll. Gyermekkorom óta sok mendemondát hallottam felőle. Például: A' melly gyermek pénteken születik, nolle velle poetává kell lennie 's újjai – mint mondják – akartalan is scandalásra állnak; a' melly író pénteken kezd munkájába, annak lehetetlen elkerülnie a' recensiót 's munkája minden esetre rossz lesz; annak, ki pénteken vallja-meg szerelmét, jobb volt volna előre a' Dunába ugrania, mert a' féltékenység fogja őt gyötörni 's nyugta soha sem lesz, 's több efféle, mellyekről hallgatok. – Feltevém erősen magamban, hogy minden tehetségimet megczáfalásokra fordítandom: de hozzá nem theoretice, hanem practice fogok kezdeni, mert a' példák' iskolája alkalmasban oktat. Tudtam, hogy nagy fába vágom fejszémet, mellytől talán szabadulnom is alig lehetend: de biztata az emberiség' java 's mármár homlokomat borostyánkorszorúval körülövezve képzelm. Az illy képzelet többet ér a' poetakénál; amaz csak hiuságunkat csiklandja, ez nagy tettekre ingerel 's bátorságot önt lelkünkbe a' bajokkal küzdeni.

Fiatal embernek első éelme a' szerelem; nélküle a' kebel pusztá, ollyan mint a' kopár szikla, mellyen semmi szép és nagy nem tenyész. Fiatal létemre én is szerelmen akarám kezdeni a' megczáfalást. Elmellőzém a' poetaságot, ez különben is unalmas foglalatosság; a' mi pedig illeti a' pénteki munka-kezdést, erről bizonyost nem tudok szólni, mert író nem vagyok 's poeta még kevésbbé; a' miért örvendezzek-e vagy épen hálát adjak, nem tudom, de hogy nem szomorgok miatta, annyit bizonyossággal mondhatok. Szerelem tehát az, hol végtére is meg kelle állapodnom 's kértem is a' szerelem' istenét nyujtsa segédkezeit e' köz hasznú munkámhoz.

En ha megmondanám is nevemet, senkit sem érdeklénék, mivel senki sem ismer, 's így tanácsosb incognitóban maradnom. A' mi karakteremet illeti, ez nem legszenvedhetőbb: könnyen gerjedek haragra, nehezen békülök; másokat csipdezni szeretek, hogy viszont ők csak simogassanak; a' lánysziv' hódításában a' hizelkedés mesterségem; beszélni sokat, cselekedni keveset, igérni legtöbbet, adni semmit sem szoktam, ha csak ön hasznom nem kívánja. Legfőbb vonás karakteremben, hogy szerelmemben állandó vagyok; a' román-könyveket szeretem olvasni, 's belőlök az édes mondásokat kilopogatni, hogy általok a' kedves előtt nagy észt áruljak-el. – Lakásom Pesten van, hol legtöbb tárgyak szövődnek-össze; hivatalom, más baján törni agyamat, fölszámolni más' jövedelmét, őseimtől rám maradt jószágomat elkölteni, 's egy lánykát szívével együtt meghódítani, ki maga csak accidentia legyen, 's a' száz ezer tegye a' fő czikkelyt. Minden ismerős nélkül élek Pesten, fő dolgaim: a' városon le 's fel sétálni, a' lányok' kalapja alá tekintgetni, a' művészek' boltja előtt bámulni, – ah! mert mi nagyobb tulajdonság a' bámulásnál? a' költő célját éri költeményivel, ha – bár hozzá nem értőktől – bámultatik. Illy bámulás volt oka azon történetnek, mellyet a' sors a' pénteki előítélet' megczáfalására előmbbe állíta, 's melly hősévé engemet tett, hogy azt itt nektek elbeszélni szerencsém lehessen. Néhány hetek előtt – melly hónapban, már elfeledtem – épen a' czukrász előtt csudálom a' czukorból készült hős magyarokat, 's akaratlan e' gondolat ötlött elmémbe: „Nem hiában rosszul megyen nálunk minden, mert czukorból is vannak magyarok, kik a' lanyha esőtől könnyen fölolvadnak!” – Ekkor a' bolt előtt megáll egy kocsi, 's belőle kilép egy öreg úr leányával, 's a' boltba megyen. A' lány csinosan volt öltözve 's ruháján a' módi kiténteté magát, 's nem

hibázom, ha őt módiscslájának nevezem, ambár nem tagadhatom hogy szép volt, 's figyelmem' magára voná. Ugyan van-e egy tetszetős lány is, ki a' módinak ne tömjéneze? Elkerülhetetlen ez a' mai világban; chronicus nyavalya, csak a' pénz' szűke curája. Kis szünet mulva magam is beléptem a' boltba, kevésé fölhevülve – a' mi szerelem' előjele. Olly félénk parancsoló soha sem valék. Furcsa a' szerelem, csak egy pillantás, már gyökeret ver a' szivben, 's ha kitépdesni akarnók – jaj akkor! Két pohár limonádét ittam, még is jobban izzadtam, mint a' tollát rágó költő. Megvallom gyöngeségemet, szivem könnyen hajlandó a' szerelemre, egy lány' nyájas pillantata – notandum ha szép – elegendő rablánczra fűzni, mellyből – mert nekem úgy tetszik – igen nehezen tudok kivergődni. Az öreg úr barátságos, magyar ember vala, leányát Nellinek nevezé, 's tréfálódva beszédbe eredénk. Nelli minden szava' ejtésével bájolóbb leve, a' sziv' belső rejtekébe hatának pillantati – mert utat nyitottam – 's lángzó keblem örömmel hajtá magát rabságába. „Öh mellyik lehet gyönyörűbb élet, mint egy angyal' birtokában vigan éldegélni a' földi pályát?” Ez volt legfőbb principiumom, mellyért is életemben tizennyolczadik éveamtől csak fél évet sem számálhatok, hogy valakibe szerelmes ne voltam volna. – Az öreg úr leányával felült a' kocsiba, én utánok még sokáig meresztém szememet 's legalább lehettem olly szerencsés, hogy Nellit fölemelhetém a' kocsiba. Eltűnt régi vidámságom, ábrándozólag földre tekinték, 's szerencsém, hogy költőnek el nem ismertek. „Félre képzetek! Ezen csudás angyal még képes lenne kivetkeztetni saját karakteremből” így gondolkozva a' játékszín felé léptem. Hízeltésem elmaradt, a' lánykát egy szóval sem dicsérém, milly szép, bájoló, 's milly angyali termetű, bizonyára így szivében nem nagy benyomást hagytam; ezt felette rosszúl tevém, 's én, ki ismerem a' lányok' gyöngeségét, még is olly elfelejtkezőleg viseltem magamat; a' lány' minden szavára „igen”-nel nem válaszoltam, mély alázatosságot előtte nem színlettem, kezeit egyre nem csókolám, 's a' t. – A' játékszín előtt temérdek gavallércsoportra bukantam, kik egy idegen színjátszóné' bámulására csődültek-össze. A' gavallérok nálunk több félék: némelylek ész, mások pénz, 's legtöbben ész, 's pénz hiával vagynak, 's ezek leghatalmasabbak; ők vonják magokra a' közönség' figyelmét, az érdemet, 's kinevettetést ők osztogatják, 's a' kik nem cselekesznek kívánságok szerént, azok a' pallérozódás' alsó lépcsőin állnak. Komor képzelődésim' elűzése végett bementem a' néző helyre, keresztül nézém a' logek' sorát, gondolám, szemeim Nellire akadnak. Elkezdődött a' játék, az idegen művészné nem felelt-meg elővágyomnak, sokat képzeltem felőle 's épen ez vala oka. Körültem kifütyölésről beszéltek, 's midőn ezt mivelnék, felülről a' mennyországból a' hangos „vivat”ok elfojtották a' fütyölést. Most nem valék alkalmas a' kiabálások' hallására, szomorú szivvel ott hagyám a' játékot; az idegen művésznének sok szerencsét kívántam, igen gyönyörűnek híresztelték, – 's a' szép benem mindig védőjére talál.

Haza mentemben találkoztam Nellivel; mély alázatossággal köszöntém, 's beteljesedett kívánságom „bár csak őt még ma láthatnám!” Most helyre állott vidámságom, szétröppentek bánatim, újra a' régi enyelgő levék: előttem lebeg a' lány, milly módossággal hajtá-meg fejét, milly bájoló szín terjedt-el arczain, midőn engem a' távolból megpillantott, – ebből olly könnyelmű, mint én, viszon-szerelmet sejdíthetett. Örömmel értem szállásomra; tele volt agyom különböző tervekkel. – Nellivel megismerkedni vala legfőbb czélom; majd karszékembe dőltem el-elsüllyesztő képzetek' árjába merülve, majd fölpattantam ülőhelyemről, nagy léptekkel méregettem a' szoba' hosszát, de egy jó gondolat sem otlott elmémbe. Elővevém román-könyveimet, kikeresgéltem, az 's ez a' román-hős hogy' jöve ismeretségbe kedvesével, miként nyeré-meg szerelmét? – Egy ismeretségre szolgáló mód igen tetszett, 's mindjárt is hozzá fogtam volna, ha e' kétség nem támad elmémben, valjon azon történet igaz-e? valjon azon mód használható-e a' practicus életben?” – Agyom eltelvén a' képzetek' zűrzavarától, a'

sorsra bízta magam, ez legjobb vezetőm leszen, 's így ha nem érem-el célomat, nem én, hanem a' sors leszen oka, 's minden hibáimat, kicsiny lelküek' szokásaként, rá fogom háritani, 's elmém' gyengeségének semmit sem tulajdonítok.

Hazulról elmenni szándékoztam, de ekkor szobámba lép egy férfi, ruhájáról inast ismerem benne. – „Tiszteli a' nagyságos báró a' tens urat, szól, szívesen látja vacsorára.” – „Kicsoda?” kértem gyorsan – „Báró Környei.” – „Hol vagyon lakása?” – Az inas megmondá, 's eltávozott. Báró Környei! – szólék magamban – ugyan ki lehet 's mit akar velem? sem hírét, sem nevét soha nem hallottam. Vacsorára hív, az idő itt vagyon, nekem ígéretemnél fogva mennem kell; jó hogy a' sorsra bízta magam, vaktában egy báróval ismertem-meg, kivel elősegíthetem jövőendő boldogságomat. Elindultam báró Környeihez, furcsa képzetekkel tűnődtem utamban, a' bárókat a' nemesekkel összehasonlítgátam 's milly resultatum jött-ki – elhallgatom. Bejelenttem magam a' bárónál; midőn a' szobába lépnek tárt karokkal fogadott azon öreg úr, kihez a' czukrásznál volt szerencsém. – „Igen örvendek, szól a' báró, hogy házamnál tisztelhetem spectabilis Árnai öcsém uramat, atyját jól ismertem, együtt jártunk iskolába, nem volt nála a' tékozlásban nagyobb gavallér, ha rá emlékezem, juratus korunkban hányszor füttyöréztük-ki a' színjátásokat, szinte megifjodom!” –

Honnét e' nem várt üdvözlés? szembetűnő vala zavarodásom. Az igaz, hogy Árnai Károly név alatt jelentem-meg Pesten, de akkor nem is gondolám, hogy más' nevét usurpálom. Mi tevő legyek? kinyilatkoztassam-e magamat? Vagy kalandokra szolgáltatassak alkalmat? Hiszen olvastam több románt, hol a' más' személyében való megjelenés igen szerencsésen ütött-ki. – Beszélgetésbe eredtünk; – a' többi közt a' báró kérdezé, mikor jöttem Pestre? utolsó levelemet a' másik héten kapta, 's a' mit benne írtam, kész teljesíteni. Aztán a' házi környüállásokról kezdett kérdezősködni, én váltig akartam elfordítani a' beszédet, de ő néhány percz után újra visszatért. Nekem igen vigyázónak kellett lennem, nehogy olyast mondjak, melly Árnai' környülményeivel meg nem egyezhető. Mondhatom, a' szerencse pártfogóm vala, a' báró' kérdéseire olly helyesen felelék, hogy szinte csudálni kezdém elmésségemet. P. o: Hányszor voltam Bécsben a' játékszinben? – erre feleltem 20-or. Már ha 15-ör mondtam volna, gyanút támasztok az öreg báró' keblében.

Leültünk a' vacsorához; Nellit egész pompájában láthatám: varázs-erővel vonzotta szívemet magához, 's most igazán ohajtottam volna lenni Árnai Károly. Nelli mellettem ült, 's tőlem nem idegenkedett, egész készséggel nyujtá kezét csókra, 's ha szépségét dicsérem, tetszetős enyelgéssel mosolygott; ez annyit jelentett, hogy még inkább dicsérjem, a' mit én karakteremnél fogva híven teljesítettem. Vacsora után a' báró különös beszéd végett mellék szobába hítt; én előre rettegtem, gondolám, most a' mézes horgon fennakadok, de bátorítottam félénk keblemet. „Az úr, spectabilis Árnai öcsém uram, szól a' báró, megáll-e föltételében? Most láthatá lányomat, külső szépségéről nem is szólok, az úr vizsga szemei eléggé kifürkészték; a' mi illeti belső tulajdonit, azokat a' házasság alatt könnyeden kitapasztalhatja.” – „Házasság alatt?” – válaszolék tüzzel, 's helytelen mondásomat akkor bántam-meg, midőn a' hang kirepült ajkamon. – „Igen, a' házasság alatt, úgy sem jó mindent előre tudni.” – „Az igaz; de kérem a' bárót, melly szenvedelmektől ragadtatik-el Nelli leginkább?” – „A' féltékenységtől.” – „S honnét tudja ezt a' báró?” – „Tapasztalásból.” – „Nelli volt már szerelmes?” – „Ugyan mit mond az úr? van-e egy lány széles e' világon, ki 18 évet haladott-el a' nélkül, hogy szerelmes ne volt volna.” – „Így tehát lemondok föltételemről.” – Ezt mondanom általában hasznos volt, mivel házasságról van a' szó, engem mint vőlegényt tekintenek, e' zűrzavarból ez által kivergődhetem. Ekkor az asztalon megpillanték egy levelet, Bécsből az öreg bárónak címezve; mindjárt gondolám, ez Árnaitól leszen, 's jó lenne hatalmamba keríteni. Alkalmúl szolgált a'

báró' zavarodása, ki bánni látszott mondását, szavát megmásítani törekedett, mellyért elővevé szónokságát, és el akará felejtetni a' féltékenységet; ez alatt én kezeim közé kerítém a' levelet. Gondolám: ebből többet, 's nyiltabban fogok mindent megérteni; merész volt a' tett, de a' szerelmesnek megbocsátható. Örültem a' levélnek jobban, mint a' hadvezér egy várbevételnek; a' bárót nem hagyám tovább beszélni, engesztelőkép holnapi eljöttömet ígérém, 's akkor, föl-tételem mellett megmaradok-e vagy nem, kinyilatkoztatom. A' báró hosszú verítékét letörlé; szive megkönnyebbült, hogy megmentém a' philosophálástól; ő az argumentumokat argumentumokra halmozta, 's mindig azt következteté, hogy akartalan tréfálódott. Elmentem előtt még volt szerencsém Nelli' kezeit ajkamhoz ragadni; valójában minden édesség a' csókban egyesül: csókolja valaki sokáig a' lány' kezeit, ha szerelmes, könnyen átplántálhatja szerelmét annak szívébe. Nincs a' csóknál – melly a' hízélgés' egy neme – hasznosabb eszköz a' lányszív' hódításában. Nelli csókomat kézszorítással viszonzotta; lehetetlen leirnom szívem' érzetét; édes csüggedéssel függtek szemeim Nelli' arczain, 's olly furcsán rebegém a' „jó éjszaka!” mintha örökre távozni akarnék.

Tizen egy órákor érkeztem szállásomra. Nelli volt gondolatim' tárgya, szüntelen előttem lebegett, egész elmerüléssel festém-le szépségét magamnak; hókarjai, piros ajkai, 's kimondhatlan szépségű arcza mélyen a' szív' rejtékébe hatottak; milly gyönyörűn függöttek vállain hajfürtei, milly nyájas keggel nyíltak-föl ajkai! 's tb. A' levélről szinte elfelejtkeztem, ha véletlen kezembe nem akad; reszketve fölnyitám, – ez éltemben a' legnagyobb vétek – az egész levél ebből áll: „Árnyai a' báró' leányát megkéri, 's négy hét múlva Pestre jó.” – Hamar előveszem a' kalendáriomot, nézem, mellyik nap olvassák ki a' sárkányt lyukából. A' levél pénteken van írva, egész borzadás lepte-el keblemet, midőn látnám, hogy e' nap is péntek; erről végkép elfelejtkezém 's Árnyai mához két hétre, épen pénteken fog megérkezni. Most már szép tapasztalást tehetek, megczáfolom a' balvélekedést, 's így a' pénteki előítéleten hatalmasan diadalmaskodom. A' szép képzetektől olly annyira elragadtattam, hogy semmi rosztat sem sejdítheték. „Jöhet, gondolám, Árnyai, én őt praeveniáltam, a' lány belém szerelmes, a' jövő pénteken tartjuk a' jegyváltást, 's így a' péntek szerencsés nappá leszen. Több illy képzetek közt az álom ellepett.

Reggel mély álmomból kopogtatás zavart-föl. – „Ki az?” kiálték, és ismerős hang válaszolt. Fölnyitom az ajtót, belép Bárdi, egymást forrón keblünkre kulcsolánk. „Barátom, szól Bárdi, igen elvonulva élsz, az egész házban senki sem ismer, ha meg nem irod a' ház' 's szobád' számát, tán rád sem akadok.” – Én ezen nagyot nevettem, kijelentém barátomnak, hogy Árnyai Károly név alatt vagyok ismeretes. „Igen, illyes valamit említettél leveledben, szól Bárdi, 's épen ezért jöttem Pestre, hogy a' jó útra visszatérítselek – az álnévvel sokszor az ember nyakát szegi – és a' pénteki előítélet' megczáfolásától elvonjalak, mert én is ezen törekedtem, 's pórúljartam.” Én elbeszélém tegnapi történetem', 's tőle tanácsot kérék. Bárdi szomorogva hallgatta kalandomat, ő Árnyai Károlyt ismerte minden körülállásaival, elbeszélte hogy Károlyt tizenegyedik évében az atyja Theresiánumba adta, ott nevedett-föl, míg alkalmas lévén, egy huszár ezredbe lépett hadnagyi ranggal. Az öreg Árnyai, 's báró Környei szives barátságban éltek; jószágok egymás mellett fekütt, elvégezték magokban, hogy Nelli Károly' nője legyen; ez róla semmit sem tudott, 's a' legkülönösebb volt, hogy Károly midőn atyjához utazott, a' báró' leányával mindig vagy Pesten, vagy valamely fürdőben mulatozott. Tíz év múlt el, Károly Bécsben levelet kap, mellyben tudára adatik atyja' halála, 's ő leggyorsabban sietett haza: fölbontatott a' testamentom – a' többi között az öreg Árnyai meghagyta fiának, hogy a' báró' leányát vegye nőül. Környei ekkor a' bártfai fürdőt használta, 's így Károly, a' nélkül hogy a' bárót, 's Nellit láthatta volna, szorgos dolgai miatt Bécsbe visszautazott. Környeinek írt több levelet, de előbb Nellit lemásoltatá alatonban, 's tetszett neki a' képmás az eredetiért. Az

utolsó levél az volt, melyet én az öreg bárótól elhoztam. Megtudtam azt is, hogy a' báró Árnaihoz képest csak szegény; Károly egyetlenegy fiú, rá maradt minden örökség: két falu, három pusztá; ellenben a' bárónak Nellin kívül egy fia is van, még is minden jósága Károlynak csak harmad részét teszi.

Tehát most magyarázhatom-meg mért viseltettek hozzám olly szivességgel, mért becsültek olly felette, úgy hogy a' báró megszidta inasát, mivel engem csak tens urnak titulázott. Most könnyen haladhatok pályámon, minden ága bogát ismerem Árnai' familiájának, ha rosztól ütne-ki a' dolog, a' mit nem reménylek, kisikamlom, mint a' csik; azért van eszünk, hogy tudjuk használni. Igaz, nem mérkőzhetem meg Árnai'val, de a' szerelem is nyom valamit; az ügyesség pedig nem megvetendő vagyon. Még ekkor kinyilatkoztattam Bárdinak álszemélyemben megmaradásomat, melyet adósságok 's fiatalkori pajkosságaim vétettek-fől velem. Ő igen boszankodott, több argumentumokkal meggyőzni akart, és elvonni föltételemtől. „Barátom szólt végre, látván állhatatosságomat – emlékezzél a' péntekre, isten látja lelkemet miként sajnállak, de a' péntek, a' péntek!” – Egész elkeseredéssel szorítá-meg kezemet, 's eltávozott. Mély gondolatokba merülve fontolgtatám Bárdi' szavait, ő igazat beszélt, 's ha Nellibe nem vagyok szerelmes, félre vonulok rollémmal; de kötve tart a' szerelem, biztat a' remény; a' ki mer, az nyer. Állapotom nevetséges, környülállásim izzasztók, semmire sem determinálhatom magam, ha kiség elfeledkezem Nelliről, ön magamat kinevetem, 's máskor sorsommal megvagyok elégedve.

Igéretemnél fogva még dél előtt megjelentem a' bárónál, ő egész nyájassággal fogadott, a' beszélgetést tegnapi tárgyról kezdette, én nyíltan vallám, hogy a' jövő péntekig semmit sem szólhatok; Nellivel bővebben kell megismerkednem beltulajdonit kitapasztalnom szükséges. Ezen a' báró kevésbé elkomorodott, de újra vigságra derítém, mondtam neki, én igen kegyes kritikus leszek, sokat el fogok mellőzni, sokat a' szerelem nem fog velem láttatni, 's legtöbbet homályba burkolva hagyok. Így is történt; valójában nincs kurtáblblátó mint a' szerelmes, ennek a' nagyító üveg sem használ. Kivált engem a' szerelem igen vakká tett, Nelli' minden mozdulatából irántam vonzó érzetet következtettem; olly gyöngéd hajlandósággal viszonzta szerelmemet, ámbár többször mint tizszer – ez még nem sok! – voltam szerelmes, de illy bájolóra nem találtam. Szeretném olvasóimnak Nellit egész pompájában lefesteni, de mivel karakterem' fő vonását hízelgésnek mondám, nem bátorkodom azt cselekedni, netán az általam festendő szépséget csupa képzeménynék gondolnák. Minden vakságom mellett is tapasztalhattam féltékenységet, olly nagy mértékben, hogy ha csak egy lánynevet említettem is, már hidegséggel viseltetett irántam, 's addig a' régi nyájassá nem lett, míg a' nevezett lány' genealogiáját familiáméval össze nem szőttem, az az: azt kellett mondanom, hogy – atyámfia.

Elbeszéltem minden tapasztalásimat Bárdinak. Ő előre jövendőlgeté, lehetetlen jó czélt érnem, minden esetre buknom kelletik, de leginkább neheztelt rám, mért hagyám péntekre a' végválasztást. Ő egyéb iránt amollyan fűzfapoeta lévén előre gyászverseket irt, jövendő kínjaimat kesergő dalokba foglalta, 's egy párt a' világ' elébe is bocsátott; melyek olly silányak voltak, hogy a' ki csak olvasta boszankodott. Közelgetett a' péntek, keblem mind inkább szorongóbb leve, igen csudálkoztam, hogy a' báró' ismerősei közül, kik meglehetőes számmal valának, és leginkább ebédre szerettek compareálni, egy sem ismert rám. Pest-Budán elterjedt a' hír, hogy Árnai, báró Környei' lányát nőül veszi; félek, nehogy Bécsbe is elhangzott legyen.

Pénteken reggel, mielőtt a' báróhoz mennék, hosszasan beszélgeték Bárdival, kérdém tőle, milly büntetést szab a' Corpus juris annak fejére, ki más' nevét bitorolja? „Hisz tudod a' just” „Igen, felelék, tudtam az examenre, de most üres a' fej, a' szerelem sokat kiver az ember' eszé-ből.” – „Bizony magamnak is be kell először tekintenem a' Corpus jurisba, az illy esetek ritkák, csak a' románokban szoktak előfordulni, oda pedig nem terjed-ki a' törvény' hatalma.” – „Hisz

történetem is csupa román, ne is fáraszd magad, hagyd pihenni a' Corpus jurist." – Bárdi tőlem elvált, én pedig szívszorongás közt lépegettem a' báró' lakása felé. Utamban föltevém: először Nellivel fogok beszélni, megvallom szerelmemet, ha ő ínyemre válaszol, legyen meg a' jegyváltás, azt sem bánom, ha jövő pénteken leszen is az eskü. A' báró' háza előtt találkoztam a' levélhordóval, ki egy levelet akart felvinni a' báróhoz. Rosz lelkiösméret kínozott, valljon nem Bécsből érkezett-e a' levél. Megszólítom a' hordót, ő mutatja a' levelet, 's Árnai' írását megismerém. „Földi! add-át a' levelet, úgy is a' báróhoz megyek-föl” – nem vártam feleletét, egy új huszast nyomtam markába. „Uram! szól a' levélhordó, ennyi nem illet, a' levél frankózott.” – „Semmi, szólék, legyen mind a' tiéd.” – Örvendve majd földig hajtá fejét; kezembe adá a' levelet, 's eltávozott; szerettem volna fölbontani, 's éltemben a' második legnagyobb vétket elkövetni, mert a' többi, például a' hitszegés, nálam mindennapi eset. Mostan ezt nem lehetett, de ne gondolja azért az olvasó, hogy a' levelet a' báró' kezébe adom – hisz most én vagyok Árnai, másnak nem illik nevem alatt írni. Csak egy hete mióta szerelmes vagyok, 's már voltam levéllopó, 's levél-elfogdosó, még mi nem következnek, ha tovább tartanám keblemben a' szerelmet, a' nélkül hogy nőmmé tenném Nellit. Mint a' tolvaj, ki nem állhatván a' becsületes ember' nézetét, nehogy vétkét szeméből kiolvassák, úgy én is, midőn beléptem a' szobába, hol Nellit egyedül találám, földre süttöt szemmel akartalan megállapodtam. A' lány várta, mi történik; én nem birván mozdulni helyemből, hozzám jött, 's kérde: „Mi baja kegyednek? oly komor.” – Ezen szavakat egész szívbéli részvétellel ejtette, 's én ki nem állhatám, hogy forró csókomat arczára ne csattantanám. Pirulás lepte-el arczait. „Már ez sok!” kiálta, 's kiment a' szobából. – Még ez kevés! – kiáltom utána, de ő ezt nem hallotta. Majd egy negyedig megtartám előbbi állásomat, mígnem egy karszékbe vetém magam 's Nelli' visszajöttére várok. Szépen kezdém a' szerelemvallást; kéz helyett nem jó az arcot fölcserélni! de semmi, gondolám, tán csak jövőendő férjének a' csókot meg nem tilthatja. Ekkor lassu kopogást hallék a' mellékszobában. Nelli jó vissza, gondolám, és az ajtó megé vonultam. Megnyilt az ajtó, belépe Nelli, engem észre nem véve, én gyorsan megragadám kezeit 's csókom' árjában fűrösztem. A' lány e' véletlen tett által megzavarodott, arczai sárga színbe borultak, szíve erősen dobogott, 's kevésbe mult, hogy karjaim közt el nem ájula. A' közel lévő székre vivém 's bűnös gyanánt állottam mellette. „Nagyságos kisasszony! megszólamlom, ezerszer bocsánat, szívem nem bir érzetével, szörnyű kétségek közt hánykódom, a' kisasszony lenne képes minden kétségimét szétoszlatni.” – „S még is megsérteni nem átalott” felelt Nelli rátartólag, előre sejdítve, hogy itt van a' szerelmi vallás' ideje. „Megtagadhatná-e a' kisasszony tőlem azon édes gyönyörűséget, melyet arczára nyomott csókom szülni képes? én szívemből vallom – ekkor letérdelék – a' kisasszonyt legforróbban szeretem, 's mint éltem' angyalát imádom.” Nelli hallgatott, tetszőleg hangzottak fülében szavaim, örülni látszott diadalmán. Hígyetek nekem ifjak! soha sem büszkébb a' lány, mint mikor szerelmünket megvalljuk, ekkor egy darabig el is kínoztam. Kisasszony! – folytatám beszédemet – könnyörüljön a' fájdalommal küzködő szíven, gyógyítsa-meg beteg keblemet, melly a' kisasszony' első pillanatától mély sebet kapott, esküszöm, halálomig hív leszek.” – „Hív lesz? szól Nelli, azt az idő mutatja-meg! óh igen jól tudjuk mi leányok a' férfhűséget.” – „Én kivételt teszek, hűségem csudálatra méltó, higye a' kisasszony!” – „Mindent hinni nem jó, a' példák tüntetik-ki leginkább a' hűséget.” E' szavak' ejtésével mosolygva tekinté rám, már már kegyébe látszott méltatni, de én hevülve tüzemtől azt találám mondani hűségem' állandóságáról, hogy egy lánykát négy évig hiven szerettem, 's ezzel porba döntém fáradságomat; Nelli elfordítá tőlem arczait. „Az úr tehát már volt szerelmes? Én csak oly férfit szerethetek, ki soha sem ígérte-el szívét.” – Most épen oly állapotban valék, minőben a' báró, midőn megvallá, hogy leánya már szeretett; gondolkoztam valljon az ő argu-

mentumait használjam-e; de azokkal sokra nem mehettem volna. Még is furcsák vagyunk mi; a' lányok' kívánsága, hogy egész éltünkben egyet szeressünk, a' férfiaké is ugyan az; holott az első szerelemnek – kivéven a' románokat – nincsen tartóssága, hamar föllobban mint a' szalmatűz, 's még hamarabb elenyészik. Én hies ember lévén a' szerelemvallásban, már tiszszerezkeresztül estem ezen a' nyavalyán; mindig föltevém: soha többé nem szeretek, 's mindanyiszor megszegtem fogadásomat. Most a' tíz vallás közül egy sem jutott eszembe, nem tudtam mihez fogjak. Nelli nem néze rám, én folyvást térdeltem, 's még mai napig is térdelnék, ha be nem jó a' báró, kilátván helyhezetünket, nevetésre fakadt. – „Óh öcsém! fölkiálta, az én időmben nem így vallották-meg a' szerelmet.” – „Jaj, kérem a' bárót, most a' XIX. században élünk, szólék 's föl pattantam helyemről. Nelli kivetközék komor színéből, 's atyja' keblére simult. „No 's mi történt? szól az, egész zavarodásba merültetek.” – „Én megvallám szerelmemet, felelék, Nelli magától eltaszított, kegyébe nem méltat.” – „Óh sok baj van a' szerelemvallással a' XIXdik században, szól az öreg; Nelli mit szólsz Árnai' vallására?” – „Haragszom rá, felelt ő, engem megsértett.” – Igen, kiáltottam hevülve, keze helyett arczára nyomtam csókomat, de véletlenül, 's midőn hibámért eleget tennék... „Akkor megijesztett, közbe szól Nelli, úgy hogy a' székre rogytam.” – „Béküljete-meg, mondá az öreg úr, spectabilis Árnai' öcsém téged Nelli szeret, 's te mit felelsz?” – Nelli hallgatott, 's én térdre borulva kezeit ajkamhoz ragadtam. – „Óh átkozott módi ez a' XIX. században, hogy a' férfiak térden vallják-meg szerelmüket, 's így könyörgenek az igenért; spectabilis öcsém, ez rossz szokás, ez által a' leányokat elkényeztetik, 's mire való az a' sok kézcsókolás?” Azért, gondolám, mert könnyebben hozzá férhetünk a' lányok' szívéhez. Nelli fölített térdelésemből, szerelmemet viszonozza, megígéré, olly föltétel alatt, ha a' kéz, 's arcz-csókolást össze nem téveszttem. A' báró demonstrálá, milly nagy különység vagyon a' kéz, és arcz-csókolás közt: a' kézcsókolás csak hízeltetés, az arcz-csókolás pedig ennek foganatja. Megtörtént azután a' gyűrű-váltás, szívem repesett örömeiben. Most jöhetsz Árnai, gondolám, de késő lesz, az én karakterem erőt vett Nelli' szívé, finomságom a' szerelem' dolgában majd hihetetlen. A' bárónál töltém az ebédet, 's a' délután nagyobb részét.

Este szállásomon fölbontom az elfogott levelet; jobban reszkettem, mint ujoncz katona a' csatától; elkedvetleníte ezen gondolat, előbb utóbb ki kell vetköznöm álszemélyemből, 's akkor történik velem ollyas valami a' mit életemben soha sem tapasztaltam. A' mi eddig történt velem, illyenhez többször volt szerencsém, nem is rettenek-meg a' bajtól olly könnyen, mivel tudom, végének kelletik lennie. Elolvastam a' levelet, 's földerültem. Árnai írja Környeinek, hogy némelly szorgos dolgai miatt kénytelenítetik a' határidőt két héttel meghosszabbítani, mellyért engedelmet könyörög. Óh szívesen megbocsátok, gondolám, bár még fél évig Pestre ne hagynának jőni környülményid. Különféle gondolatokkal tépelődtem, jövendő boldogságom' képzetéből Bárdi zavart-föl, ki félénken tudakozá, hányadán állok, 's miként sült-el a' próba; ő ma többször is keresett, igen nyughatatlan volt állapotom miatt. Megköszöném irántam barátságát, 's történetem' elbeszélésével jutalmazám-meg nemes érzetét, megmutatám a' levelet, ő fejét csóválá, 's fölsohajtott: „Én szerencsédén örvendénék, ha a' jövendőben rossz nem lappangana.” – De a' poeták' jövendőlése akkor igaz, ha már megtörtént; például, Zsigmondnak álma. – Könnyebb szívvel távozott-el tőlem Bárdi, kért, ójam magam több pénteki próbáktól; addig jár a' korsó vizre, míg el nem török. Bárdit félénkségeért kinevettem, 's elmenté után gyávának nevezém.

Nelli' körében boldogul töltém napjaimat. Bécs, és Árnai ritkán jutottak elmémbe, 's illyenkor nevetésre fakadtam; előre képzelém azon megütődést, mellyben Árnai lesz, midőn lejővén Bécsből, Környeieket meglátogatja, 's ott kinyilatkoztatván kiletét, csábítónak, szélhajtónak fogják elismerni. De csak nem illő más' kárán boldogulni! – sokszor hányám szememre.

Óh ez semmit sem téssen, – védett az okosság; Árnjai semmit sem fog veszteni; tíz éve nem látta Nellit, 's nem is ismerik egymást. Árnjai' szerelme a' portréba csak hiu, de én olthatatlanul lángolok. Illy, 's több gondolatok megerősítették a' szerepbeni maradásomat; ha már fél utat keresztül haladtam, csak gyávának illik céljától elállani; de mégis jó volna kinyilatkoztatni magam, gondolám, 's föltételemmé vált, 's ezt is péntekre halasztám, midőn el fogjuk határozni az eskü' napját. Bárdi' részvétele sorsom miatt érzékenyítő vala; barátságából javasla, jó volna neki Bécsbe mennie, 's ott beszélne Árnjaival, 's lemondani vele Nelli' kezéről, mivel már más bírja szerelmét; de én nem akarám őt kalandomba keverni, tiszteletem iránta határtalan, csak azt sajnálom, hogy előítéletek' igája alatt nyög.

Péntek elérkezett; most, gondolám, kitűnik e' nap' jósága, vagy roszasága; félénk kebellem indultam délután a' báróhoz. Nagy izzadásomba fog kerülni, sok verítéket kell letörlnem, míg kivetkőzőm álszemélyemből; szemtől szembe megvallani a' bárónak, hogy őt megjátszottam, valójában nem kis munka; most legyen segítóm a' hízélgés. Midőn a' nő ultra modum hízélgedik férjének, vagy supra aliquid kíván, vagy megakarja csálni őt; de hízélgésemből ezt nem fogja valaki következtetni, mivel mindig galant ember valék, csak hízélgő szurdalással szokásom mást simogatni, 's ilyenkor nem is álmodoznak a' megsértésről.

Valóban a' mióta Pesten vagyok a' hízélgéssel több hasznot hajtottam, mintha Kant' eszével voltam volna fölruházva. Pénz és hízélgés! e' kettő a' mai fölvilágosodott században elkerülhetetlen. A' sors mennyire megtagadá az elsőt, anyira kipótlá azt a' másodikban. Ellenségem Pesten egy sincs, én finomul bánom az emberrel, nem lehet reám senkinek neheztelése; ha valaki gyengeségét kitapasztalom, már akkor hihetem, hogy célnál vagyok; de bezzeg mi a' báró' gyengesége? Felelet: pompát szeret űzni, gazdag vőre akadni, 's több ilyenek. Illy gondolatok közt elértem a' báró' lakását, sokáig borzadással állottam az ajtó előtt, hangos nevetés hallatszott a' szobából, 's keresztül járta keblemet; tovább nem delibérltam, fölnyitám az ajtót, a' báró szokásaként előmbe jött, megölelt: „Szolgája Árnjai öcsém uramnak!” ez volt minden napi üdvözlése. A' bárónál egy idegen férfit találtam, Bécsből érkezett, kegyelmembe ajánlották; Nellit ez előtt bécsi újságokkal mulattatá. Midőn beléptem a' szobába, az öreg' szavaira az idegen megütődött, 's ottlétemben mindig habozólag beszélt. Én Nellihez simultam, az idegenről bővebben kérdezősködni, és tőle tudám-ki, hogy Árnjai meghagyta neki, ha Pestre jó, el ne mulassza Környeiéket meglátogatni, némelly izeneteket küldött általa; Nelli hozzá veté: „Hisz csakúgy gondolod, Árnjai úr itt vagyon.” – Az idegen úr' zavarodása lépcsőnként főlebb hágott, Árnjai hozzám valamennyire hasonlita, gyermek-korunkban talán összeillőbbek valánk, de ő a' német, én a' magyar éghajlat alatt fejlődtem-ki. Az idegen csak Árnjairól beszélt – tán másról nem is tudott – a' báró kérdezé: ismeri-e Árnjait? Ő igennel válaszolt, 's olly furcsát jelentőleg rám czélozott. Az olly látogatás nem vala inyenre. Igaz, magam is csak verítékkal küzködni jöttem, de legalább akkor lett volna fogamatja. Megszorítám Nelli' kezét, a' többinek jó éjszakát kívántam, 's eltávozáam. Soha olly rövid nem vala látogatásom.

Bécs és az idegen, új meg új képzleteket támasztottak agyomban, egy előérzet szomorogni kényszerített; búmat nem valék képes elűzni. Nézetlen maradtak a' mellettem elmenő lánykák, semmi tárgy sem vidítá-föl szívemet, minden unalmas, és komor volt körütem. Egy művész bolt előtt megállottam, de a' szép festések, és rajzolatok sem vonták magokra figyelmemet; épen olly különös valék, mint a' ki pénteken nagyot akar cselekedni. Egy rajzolat, melly egy pár féltékenyt ábrázolt, titkomat hagyá sejdítenem. „Ah most hon vagyok, gondolám, tehát csak a' pénteki előítélet teljesedik; az idegen féltékenységet öntött keblembbe! De méltán is félthetem tőle Nellit, a' bécsi nevelés különös vonzó erővel munkálódik a' gyöngye lány' szívében, a' legújabb módi, a' legfinomabb hízélgés bizony az ember előtt a' lány' hűségét

kétségbe hozhatják. Furcsa is, hogy az idegen ma érkezett-meg, 's már Környeiéknél tette látogatását, midőn a' szobába léptem, miért ütődött-meg olly felette? szavai mért hangzottak olly törötten? Minden esetre Nellibe szerelmes, már félni kezdettem, 's átkozni a' pénteket, de eszembe juta erős föltételem: a' pénteki előítélet' megczáfolása; gúnyolva illetem ön magamat, utóbb hangos nevetésre fakadtam. Ekkor észrevevém hol vagyok; körülnézek, szerencsémre senkit sem láttam magam körül: de messzéről közelített az idegen ifju, egyenesen hozzám jött, kért, mennék szállására, különös mondani valója van. Megütköztem, mit akar velem, gondolám, micsoda különös dolga van? én ismeretlenhez menjek-e? violentiát kövessen-el rajtam? – Kértem, jőne hozzám, szállásom közel vagon, ő meghajtá magát, 's teljesíté akaratomat. Megyünk. Én hallgattam, ő némán követett. Én mosolygásra fakadtam, 's ő gúnyolólag viszonzotta. Én hátra tekinték, 's ő ugyan ezt cselekedte; bár mit tevék, ő mindenben utánazott. Sokszor rám mereszté szemeit, gondolám: ez rabiatus ember, bizonyára violentiát fog elkövetni házamnál; minden mozdulata gyanúmat éleszté. Bé is teljesedett; mihelyt szobámba értünk, kezde beszélni, kardot, puskát, pisztolyt emlegetett, hadarta a' szavakat „főbe lövöm az urat, nem kegyelmezek spectabilis uramnak!” – Illyen, 's több érthetetlen beszédek rémülésbe ejtettek. Ő mindig nagyobb, 's nagyobb tűzre hevült, kezei mint a' mobile perpetuum forogtak, hiában könyörgék hallgatásért ő csak egyre folytatta beszédét; én fölmérgelődvén, nevetve, 's boszankodva hallgatám, de egy szót sem érthettem beszédéből, 's végre nagy sokára bevégezte. Kérdém, miről szólt? felelé: már hallottam. – „Puskát, lövést igen, tán vadászni akar? Ott a' szegletben vagon puskám, mára által kölcsönözöm¹⁷⁸, sárkánya ugyan eltört, 's akkor fog vele nyulat löni, midőn beszédét megértem.” Ő hallgat, 's meredt szemekkel méreget. – „Tán kardra van szüksége, szólék gúnyolólag, tetszett említeni? az is van nekem, juratus koromtól nem is nyultam hozzá, már pedig akkor is a' rozsdá megette az élet.” – Ő némán áll. Mit miveljek? boszúvággyal tekinté reám, akart ugyan szólni, de hangját elfojtá a' méreg. Ha ő nem szól, gondolám, hát én is hallgatok. Néma helyzetünkben megemlékeztem a' péntekre, 's Bárdi' szavaira. Bizony nagy áldozatot kíván a' pénteki előítélet' megczáfolása, de semmi, a' nagy nem szokott rettegni. 'S ezt véletlenül fennszóval ejtém-ki. „A' gyáva igen!” felelt az idegen, 's én rá bámulék. Nagy szenvedelem a' méreg, mondtam, e' miatt az idegen nem is tud szólni.

Hosszu szünet után lecsillapodott mérgével hevessége is, 's megszólamlott: „Az úr Árnjai?” – Igen. – „B. Környi Nelli' jegyese?” – Úgy gondolom. – „Elég rosszúl.” – Miért? – „Azt hagyjuk-el: de tudja-e az úr mért jöttem ide?” – Ha merem kérdezni? – „Hogy az úr tettéről számot kérjek.” – Felelni nem vagyok köteles, az úr nekem nem szab törvényt. – „Párviadalra hívom-ki az urat.” – Ez hallatlan vétek lenne a' XIX. században, ne fáraszsa az úr magát. – „Összezuzom az urat” szól hevesebben. – Nem adok rá hatalmat. – „Többé Környeiéknél meg ne jelenjék.” – A' törvény' mellyik czikkelye parancsolja ezt? – „Én! kiálta menydörögve 's én előle hátráltam; félttem, mindjárt dühe' áldozatjává leszek. – „Nelli az én tulajdonom – lépcsőnként emelkedett hangja – elrablotta kezeim közül.” – Semmit sem tudok felőle. – „Nem ismeri-e Nellit?” portrét húza elő kebléből, 's előmbé tartá. – „Nézze az úr, az úr család ember, személyembe burkolva megcsalta a' bárókat.” – Ha igaz volna, sok Nelli vagon Pesten. – „De csak egy Környi Nelli, 's ezt az úr nem bírhatja, testamentomban nyerem atyámtól.” – Szép testamentom, igen örvendek, de tudja-e az úr, hogy az úr csak a' portréba szerelmes, én az eredetit imádom, velem ne kötődjék, én semmit sem akarok tudni, 's hallani. B. Környi Nelli már az én jegyese. – „Többé ezt ne merészelje mondani.” – Valljon miért ne? – Itt szünet

¹⁷⁸ kölcsönözöm

következett. Ugyan miként szabadulhatnék-ki álszemélyemből, gondolkoztam; Árnai' véletlen megérkezte szédülá szép reményimet: de Nellit neki nem engedhetem; a' párviadaltól, golyóbistól jobban féltem, mint a' szép lányoktól. Az úr engem megsértett, szólék tettetett boszúsággal, házomnál violentiát követett-el." – Ő mérgesen rá felelt, én meg tüzesebben, 's így fokónként mindketten a' mérgeesség' legfőbb lépcsőin állottunk. Én tőle, ő tőlem rettegett, a' vita rettentő vala közöttünk. Ekkor szobámba lépett Bárdi, nem is figyelmeztem reá, karakteremnél fogva könnyen gerjedek haragra, nehezen békülök, 's hogy Bárdi tapasztalná bátorságomat, még inkább kiabáltam. Bárdi hozzám közelít, keseredve megszorítja kezemet. „Barátom, rossz nap az a' péntek, te veszedelemben forogsz, én megyek, 's elhivom a' bárót, legyen köztetek intermedior." – Ezt mondá, 's elietett. Hiában kiálték utána: „Ne menj!" – Most fenyegetőzésre kelt a' dolog, az volt hatalmasabb, ki jobban lármázhatott. Sokat beszélünk, semmit sem végeztünk. – „Várjuk-be a' bárót", szól az idegen. – 'S miért? kiálték. – Ekkor kocsi áll-meg szállásom előtt, 's kevés időre belép a' báró Bárdival.¹⁷⁹ „Mi baj, spectabilis Árnai öcsém uram?" szól a' báró az idegent megvetőleg letekintvén. Itt most minden esetre hasznos a' tettetés. – Gondolja-el a' báró, Nelliért ezen úr párviadalra hí, 's még merészli mondani, hogy nem vagyok Árnai, Nellit szereti, 's engem mocsokkal illet." – Árnai szólni akart, de nem engedém, ne rossz következése legyen, Bárdi részemen volt, 's kevés idő után a' báró ügyemet ítélte helyesnek. A' méreg Árnait majd megöle, én ugyan őt sajnállottam: de a' szerelem hatalmas szenvedély. Árnai kéré a' bárót, engedné szólni. – „Elég, mond az, már mindent tudok, az úr többé meg ne jelenjék házamnál, spectabilis öcsém uramnak pedig tessék hozzám jőni vacsorára." – Ezzel megfogá kezemet, szobámból kivezetett. Felültünk a' kocsi, Árnainak jó éjjeli nyugalmat kívántunk. Most már Bárdi is belé van avatva kalandomba, ő féltvén életemet a' dühös Árnaitól, jószívűségből a' báróhoz sietett, 's kéré őt, minél gyorsabban jőne hozzám, előadá bajomat egy kevéssé megfordítva; 's így én újra jó lábra vergődtem.

Leültünk szíves beszélgetés közt vacsorához, csak ketten, Bárdi tőlünk elmaradt; Nelli főfájással mentegeté magát. A' báró' kérésére elbeszéltem az egész dolgot; mert ő semmit sem tudott belőle, még is nekem ítélte az igazságot. Ha többen lennének illy ítélők, úgy én mindig nyernék. „Spectabilis öcsém uram, szól a' báró, midőn történetemet elbeszéltem, valójában nagy patientiával bír, sokat tud tűrni, és szenvedni, ez valóban ritka tűnemény, én legalább azon ifjút vakmerészségéért összezúztam volna." – Ekkor belépett az inas, jelentvén egy idegen katona tiszt' kívánságát, ki szeretne a' báróval beszélni. Az öreg úr rám tekinté, kérdezni látszott, mi tevő legyen, én fejbillentéssel válaszoltam, az inasnak parancsolá a' tiszt' bebocsátását. Egymásra néztünk ezen kérdéssel¹⁸⁰: „Valljon ki lehet, ki illy későn alkalmatlankodik?" – Bejött a' tiszt', 's hökkenne fölállottunk, ő Árnai vala. – „Becsületem meg vagyon sértve, szól büszkén, elégtételt kívánok: én szeretem Nelli kisasszonyt, nevem Árnai Károly, ma érkeztem Bécsből." – „Árnai? – szól a' báró nevetve, mi közöm vele?" – „Az, hogy a' báró' leánya jegyesem." – „Lehetetlen, hisz mellettem áll jövőendő vejem; 's fülembe sugá: ezen úr eszelős." – Mindjárt én leszek eszelős, gondolám, de szólni nem volt kedvem, rájok bízam a' beszédet, 's elég esztelenül. Árnai kevés fáradsággal elhiteté a' báróval, hogy ő az igazi Árnai, én csak az ő nevét bitorlom. Most ki kelle nyilnom, minden körülállásim' előadám, jószágom' minéműségét, 's mennyiségét egy kicsinyt meg is toldottam; gondolván, ez által a' báró kegyesebb lesz hozzám. Igen féltem a' feddéstől, de a' báró egy rossz szóval sem illetett, hanem tudtomra adá, hogy a' jegyváltás megsemmisítetik. Ennek lehetetlenségét erősen vítatám, a' lány

¹⁷⁹ Bárdival[.]

¹⁸⁰ kérdéssel

engem szeret, én másnak őt át nem engedhetem. – „Csak hallgasson az úr, szólt a' báró”. Már kikoptam a' spectabilis névből, még utoljára „kend” leszek. Kérem Árnai urat, mondja-meg nekem, milly boldogság vár kegyedre Nelli' karjai között? Ő engemet szeret. – „Nekem mindegy – felelt Árnai – én az atyai örökségről le nem mondhatok.” – E' szerént én sem, nekem hozzá nagyobb jusom vagyon. – Majd újra vitára kelt volna a' dolog, ha a' báró közbe nem szól. – Mivel meg nem egyezhetnek, tehát holnap leányom teszen igazságot, a' kit ő választ, az leszen vejem.” – „Helyes!” – kiálta Árnai, mivel tudta hogy ő leszen a' választandó, ő gazdagabb, 's az öreg urnál már spectabilis öcsém urammá leve. Már ha vesztek, gondolám, veszítsek pénteken, tán ezen nap még szerencsét hoz. – „Kérem a' bárót, megszólamlom, a' választást hagyjuk jövő péntekre, mindketten udvaroljunk addig Nelinek, a' ki győz nyertes leszen.” – Megegyeztek. Árnai beszéle, hogy Nelli' próbálgatása végett jött Pestre álszemélyben, 's valójában jobban sült-el a' dolog, mintha igaz nevével jelent volna meg.

Hallgatok arról, mi köztem, Árnai, 's Nelli között történt. Nevetséges látás vala, midőn a' gyöngye lányt két tűz közé szorítottuk, mennyet, édent készek valánk ítélni; a' katona bátrabb, mert gazdagabb volt, én hízelgőbb, mert csak ebben bizakodtam. Nem is csuda, ha Nelli panaszkodott; két részrűli ostromlás ellen való védelmezés nagy fáradságába kerülhetett; de a' mint vevém észre, szivét nem igen őrzötte, 's tapasztalám, hogy keblében én uralkodom: velem érzelmesebben mulatá magát. Árnaival, ha nem nevetközött, úgy némává lettek ajkai. Kétségek közt vártuk a' pénteket, ha Bárdival összetalálkoztam, nagyobb kinom nem lehet, mindig a' pénteki szerencsétlenséggel kinezott. Ha láttad volna, olvasóm, milly készséggel forgolódunk a' lány körül, ha hallottad volna hízelgő szavainkat, a' nevetést el nem kerülhetted volna. Nellit majd az egekbe emeltük, majd az angyalokkal hasonlítottuk-össze, úgy, hogy ezen a' héten csupa költő lett belőlem, töménytelen sokat kelle hazudnom, elmém a' levegőben kóválygott, éjszaka sem nyugodhattam, szép mondásokat kelle tanulnom, hogy azokat másnap el-recitálhassam.

Az ohajtva várt péntek földerült: de nekem ugyan borús volt. A' terminus dél után négy órára volt határozva; én, nem tudom órám' rosasága miatt, vagy akarattal, fél órával előbb a' báróhoz mentem. Az előszobában senkit sem találtam, 's megállapodám; rettentő kétség közt hánykódott kebelem, reám nézve az örök ítéletet a' mához semminek gondolám; a' megvetéstől jobban féltem, mint a' vérengző háborútól. Illyeket az ujságokban leginkább szeretek olvasni, buzgó ohajtásom a' szüntelen való háboru, de csak körülöttem ne legyen. A' gondolatok' szörnyűségei válták-föl egymást agyomban. Egy mellékszoba félig nyitva volt, 's benn a' báró lányával beszélt. – „Nelli – szólt a' báró, én pedig kihallgatásokra szántam-el magamat – minden esetre Árnait kell választanod. Primo: ő sokkal gazdagabb; secundo: ő Bécsben lakik; tertio: a' külföldet járta, isméri, nevelése igen finom; quarto: atyja törzsökös nagy familiából való, velem járt iskolába, nemessége hat század óta virít; quinto: ő nagy rangu; sexto: mert én akarom. Ehhez egy hosszadalmas praedicatiót függesztett, mellyben demonstrálá a' pénz' hatalmasságát, az ősi nemesség' influxusát minden csekélységbe. Én ezt mind hallottam, föl is vagyon jegyezve napló könyvemben. Nelli vonakodva válaszolt, részemre hajlóbbnak jelentéki magát. A' báró tűzre hevült, a' lány csillapítá e' szavakkal: „Atyám, nekem mindegy, hiszen tudod a' mai világi szerelmet; annak nyujtuk kezünket, kivel gazdagabbul élhetünk. Midőn az álszemélyü Árnai megjelent, őt szeretnem unszolál, meg is tevém mind a' te, mind ön hasznomért, mivel pedig most neked úgy tetszik, Árnainak nyujtom-át kezemet.” – Valójában ezek' hallására jó fül kívántatott, de tíz szerelmem között taláztatott illy eset 's a' mondottakhoz szokva voltam. A' báró Nelli' szavain megörült, kebléhez kócsolá őt 's nyilatkozását megdicséré. Én bizony előbb azt gondolám, hogy hűségét próbálja, már mostan semmi keresetem itten,

ezzel ragadom kalapom' s örökre bucsút vevék a' kapufél-fától. Illyen hát a' szerelem! Nelli belém szeret, megvan a' jegyváltás s uramfia! – mivel nem vagyok Árnyai, megvet. Hazudik az, ki mondja: a' szerelem nem tekint névre, személyre. Nelli Árnyai' nevét szerette-meg csak: de kikopván a' névből, kikopott szerelméből is. Semmi; úgy sem lehettem volna vele boldog, akarám vigasztalni magam', de megvallom, Nelli nagy benyomást tett szívembe. De azért még ne gondolja az olvasó, hogy kétségbe-estem, ne féltsen a' fejbe lövéstől. Hisz' Nellit egy két nap alatt mint hűtelet szívemben örökre eltemetem, s romladékán egy új szerelem fog föltámadni. A' példabeszéd mondja: „szeget szeggel”, s én azt mondom rá: „szerelmet szerelemmel!” –

Szállásomon fölsohajték: Nelli volt tizenegyedik szerelmem' tárgya, s így még csak egyet szerethetek; mert serdülő koromban föltevém, ha tizenkétszer keresztül esem a' szerelmen, többé nem fogom hajhászni; másokat kérek-meg, ajánljanak nőmnek valamely vidéki lányt egész descriptiójával, én, a' nélkül hogy őt megtekinténem, levelet irok atyjának, elébe terjesztem szándékom', karakterem', állapotom'; gazdagságimat specificatim fogom elküldeni. Ha jó választ nyerek, a' melly nap meglátom a' lánykát, ugyan azon megülöm lakodalmomat. A' jegyváltásnál nincs haszontalanabb a' világon; reménnyel biztat, s végre kegyetlenül kinoz. Hasonló képzetek közt lepett-meg Árnyai s kinyilatkoztatá, mivel nem jelentem-meg a' bárónál, ő birja Nellit, de egyébként is őt választotta volna. Nem irigylém boldogságát, s elbeszéltem az előbb mondottakat. „Őh azt gondolja az úr, szól Árnyai, hogy engem elámít, előre látó vagyok én, szemeim világosak.” – Ha tiéd is azok, gondolám, úgy a' vak is lát. Kért Árnyai: „ne neheztelnék reá; mindenki maga szerencséjének kovácsa” monda s eltávozék; ő szerencsés, a' mai fölvilágosodott században többnyire illy boldogok a' nagyobb ranguak, szégyennek sok fáradságába került ezen boldogság' elnyerése, munka után édes lesz a' nyugalom, de félek, netalán a' pénteki előítélet szerint a' féltékenység kinozza. A' péntek névre szinte meghökkentem, általfutám napló könyvemben följegyzett Nellivel történt estemet, s a' péntek reám nézve valójában átkozott nap. Bárdi komoran, s lesütött fővel lépett szobámba, félt kérdezősködni a' dolog' mibenlétéről, de én nem is várván, elébe tálalám. – „Őh átkozott péntek! kiálta, már most tanulj esteden, pénteken megismerkedni, pénteken szerelmet vallani, pénteken jegyet váltani, álszemélyből kivetkőzni, egészen péntekre bizni magát az embernek legroszabb e' világon: hagyj-föl próbáddal, gonosz lappang, s leselkedik pénteken az ember után, kérlek, ez után pénteken ki se lépj szobádból.” Nem vala kedvem vitára kelni, szabad beszédet engedék. „Ha hon maradtál volna, folytatá Bárdi, semmi teher sem nyomná válladat, de ha már megismerkedtél, mért kellett épen pénteken megvallanod szerelmedet? úgy-e bár féltékennyé levél? mért határozta péntekre kinyilatkoztatni személyedet? s most is mért rendeléd péntekre Nelli' választását?” – Hallgass, kérlek, kiálték, tán a' vén asszonyok' köréből jössz, tőlök tanulád mesédet. – „Ez nem mese, felelt Bárdi, rajta történt-meg.” – Én mindent elfelejtettem, semmit sem akarok róla tudni; a' próbát újra elkezdem, a' pénteki előítéletet meg kell czáfolnom. – „Vessz, ha veszni akarsz, de rosztal jövedölni kénytelen vagyok” s gyorsan eltávozott.

A' péntek tehát csak veszedelmes napja a' hétnek! sohajték, de még is ez előítéleten diadal-maskodnom kelletik. Igaz, nagy szégyen háromlott reám Nellivel történt kalandomért, de még is rettegni nem tudtam. A' báróval nem is ohajtottam többé összejöni, bár rám sem ismert volna; de e' végett borbélyt is hívtam, gavalléros barkómat leborotváltattam, hajamat új módra erőltetém, a' szabóval más ruhát csináltattam, minden öltözetem ellenkező volt az előbbinivel. Épen pénteken készült-el új ruhám, eddig igen keveset mutattam magam' a' vá-

rosban. Nellit látni sem kívántam, szerelmem iránta kialudt; természetem egyébiránt, megvalom, bár ha nevettek is, ilyen: Ha valamely lányba szerelmes vagyok, soha bút, bánatot nem ismerek, bár milly veszély fenyeget; de ha szerelmem' tárgya reám nézve elveszett, fájdalek kínnak mind addig, míg szívem más lány' láttára föl nem hevül. Nellit szerettem, bú nem érdekelt, őt elvesztém, 's búsulok, még egy leánya meg nem hódítja szívemet. De netán sokáig kelljen szenvednem, könnyen hajtom fejemet a' szép nem' rabigájába, hogy újra enyelgő legyek 's felejtsem a' régi kedvest.

Mondám, pénteken hozta haza a' szabó ruháimat, 's én sétálásra kiindulék. Ezzel a' gondolattal tépelődtem: Valljon egy leány, vagy férfi szerethet-e egyszerre kettőt, de úgy, hogy egyik olly kedves legyen mint a' másik? – Némellyek lehetségesnek állítják; én véleményekkel meg nem egyezhetem, mivel illy dologban nem vala még tapasztalásom. – Indulatom kitündöklött sétálásomban, komoran sütém-le fejemet; az elmenők nem is érdeklettek. Nagy melancholiámban a' Királyutca' végére tévelyedtem, 's elhatározám magam, búm' enyhítése végett a' Város Erdejébe sétálni. Az ég tiszta volt, a' nap langyasztón hinté sugárait, minél tovább mentem, annál vidámabb levék. Gyönyörű út vezet az erdőbe, két felől terepélyes fasorok a' gyalog menőknek hives lugosúl szolgálnak, középén a' kocsit szél, 's egyenes, jobb 's balról a' polgárok kertjei finom izléssel mívelve; ünnep-napokon itt körül belül pezseg a' sok nép, de most minden körültem olly csendes vala. Hallgatok arról, milly felséges sétálás esik itten. Beértem a' Város' Erdejét, 's már visszamenetről gondolkoztam, midőn a' lanya eső hullani kezdett; reám nézve ez nem vala kedvező, féltém új módi ruhámat, 's azonnal sietve befelé a' városba tartottam. A' csendes esőt zápor váltá-föl; gondolkodtam, jó lenne valamely kerti házba betérnem, de míg eltökélném magam' megpillantok előttem egy esernyő alatt menő férfit. Bátorságot véve hozzá közelíték, 's könyörgöttem, ne sajnálna velem megosztani esernyőjét; a' férfi meglelt kora volt, szürke fürteit vállain lebegtető a' szél, köszöntésemet nyájasan viszonzta, 's kegyelmére méltatott. Jóvoltáért mulatnom kelle őt, néhány anekdotákat meséltem neki, a' mi nem igen volt ínyére, utóbb a' francziákra, 's a' lengyelekre fordítám beszédemet, tüzesen védtem a' pártos nemzetet, majd mint egy hadvezér kormányoztam a' lengyel-seregeket, majd szerencsétlenségöket egész kesergéssel terjesztém-elő. Szerencsétlenségök szerencsémül szolgált, az öreg úrnak megtetszettem, ő egy vala az igaz polgárok közül, keblét föléleszté a' lengyel-párttűt, nagy részvétellel viseltetett irántok. Szép két háza ékesíti a' várost, 's kertje az első közöl való, most is ennek megtekintéséért fáradoztunk, 's haza felé jöven, a' sötét fellegek ellen esernyőjét magához vevé, 's így engem is megmenett az össze ázástól. Lassan ballagtunk; a' kerti gyönyörűségről kezdék disszertálni; az öreg urat lankadtá tevé a' gyaloglás, mellyért egy a' város' végén mellettünk elmenő üres bérkocsiba ültünk. Szinte könnyebbült szívvel folytattuk beszédünket, szóba jött a' bérkocsik' hasznos volta, kár, hogy hazánk' ritka városaiban találhatók. Megállott a' kocsi a' polgár háza előtt, 's ő kért mennék-föl, lehessen szerencséje házában tisztelni; én igen hajlékony valék betölteni kívánságát. A' szobában nője, 's leánya fogadtak, kis szünet mulva frissítővel kínálnak-meg; eszem nem az evésen, hanem a' polgár' szép leányán lebegett; első pillantattal szívem engedékeny volt mézes szavait mély rejtekébe fogadni. Brávó! gondolám, e' kegyes angyal' karjain járulok az oltár elébe, 's valójában olly annyira elmerültem az illy képzetekbe, hogy az öreg úr néhány kérdésére visszasán feleltem. De ez semmit sem tevé, észre vevé ő, mi szülte zavarodásomat, enyelgő mosolygással képzelte a' bájos jövőndöt. Nincsi, – így hívták a' leányt – elmentemkor nyájas udvarisággal köszönt, 's én előre szerelmet sejtíték. Az öreg úr jövőndöt látogatásomat magának kikéré, 's én kegyelmesen megígérém, leginkább Nincsiért, kinek kendőjét,

olly szerencsés valék, hogy a' földről fölemelhettem, 's ekkor pirosság futá-el arczait a' mit szerelem' jelének magyaráztam.

Most újra vig vagyok. Nincsi foglalta-el szivemben Nelli' uralkodó székét. Báró 's polgár-lány közt nagy ugyan a' különtség, 's jól leestem a' magas polczról, de ezen nem törém agvomat. Nelli báróné, Nincsi pénzes, 's épen ezt hajhászni volt mindenkor fő szándékom. A' kopasz titulus helyett többet ér a' tömött erszény.

Sokáig azon gondolkoztam, valljon lassanként haladjak-e Nincsivel a' szerelem' csalkertében, vagy csak egyszerre megvalljam hogy érte lángolok, 's nőmmé akarom tenni? Ezt végzém: Mivel Nincsinek névnapja leszen a' jövő pénteken, akkor a' szerelem-vallásra legjobb idő lesz; tehát a' névnap üdvözlés után fog következni a' szerelem-vallás. Előre képzelém, Nincsit milly zavarodás fogja környékezni, milly bájolón fog zengeni „igen”t, milly fölséges leszen az első csók ajkáról, 's miként térdelünk az öreg úr elébe, 's ő ránk adja áldását. Boldog ábrándomból fölvert Bárdi, én örömmel adám tudtára az új ismeretséget. „Látom, szóla ő, akarattal sietsz a' tatógó örvénybe; ugyan mit gondolsz, barátom, egy polgár-leányt nődek venni, holott anyád alispány' lánya volt, ha ő föltámadna sirjából, ugyan miként mentegetnéd magad?” – Azzal, felelék, hogy a' XIX. században egy pénzes lány könnyebben meghódítja a' szívet, és a' házasságra hajlandóbbá teszen. Barátom, erről hallgassunk, hanem kérlek, a' jövő péntekre készíts köszöntő verseket Nincsi' névnapjára. – Bárdi megígéré, 's én meghagyám, hogy minél hizelgőbbek legyenek; e' nélkül semmit sem fognak érni.

Péntekig vagy kétszer voltam Nincsinél, mindig egész meglelégedéssel váltam-el tőle, különös vonzó erővel birt ő, szivemet olly könnyen elmeríté a' szerelem' árába, mintha már többször practizálta volna. Teljesedni tapasztalom a' báró' mondását: „Nincs széles e' világon egy lány is, ki szerelem nélkül 18 évet elhaladott volna.” Bárdi elkészíté a' köszöntő verset, 's pénteken reggel elhozta hozzám. Megütődve olvasom: egy szó sincs benne a' szerelemről, semmi hizelgés, 's épen olly sovány volt az egész, mintha valamely öreg úr' számára készített volna. Szörnyen haragudtam reá, ő nevetett, 's azzal mentegeté magát, hogy ez minden munkái között legjobb. Így ugyan kár neked a' poésist csúfítani, nem gondolhatod-el azon injuriát, mellyet általa okoztál nekem; mondd most, mit miveljek, vers nélkül nem mehetek gratulálni Nincsihez, köszöntő versem lett volna szerelmem' előpostája. Bárdi a' legnagyobb aggodalmak közt kaczagva hagyott-el. Reggel illendő gratulálni, vagy a' névnap előtti dél után, 's én még most sem meheték; ez ugyan sokat nem tett volna, én könnyen ki tudom magam' menteni, de a' vers, a' vers hibázik. Minden almanachot fölkutattam, 's hála érte! szerencsémre kilophattam egy író' köszöntését, remek volt volna a' darab, ha érthettem volna, de a' cadentiákért össze vissza facsart értelem homályos leve; én nem értettem, tán Nincsi meg fogja érteni. Leirtam a' köszöntő verset, 's gratulációra készítém magamat.

Dél után megyek Nincsihez, 's itt jelentik ide haza nem létét. Külvárosi kertökben mulatnak mindnyájan. Egy baj a' másikat követi. Bérkocsiba ültem, hogy annál sebesebben oda érhetnék, de szerencsétlenségemre fele utamban a' tengely eltört, 's így kénytelen valék gyalogolni. Mennyit kelle kérdezősködnöm, egyik kertből ki, a' másikba be, mig rájok akadtam. Nincsi a' kertajtóban állott, én hevesen kezét ajkamhoz ragadám, mentegetém magam' a' késő elmaradásért. A' gratulatio után a' köszöntő verset átadám, Nincsi keblébe rejté, pirosság terjedvén-el arczain. Ezen gondolat villant keresztül agyamban, valljon az ajtóban kire várakozott Nincsi? 's könnyen elhivém, hogy szivepedés közt – utánam.

Bementünk a' kerti házba; „éljen” kiáltásokkal fogadtak, én nem győztem eléggé fejemet hajtogatni, 's csinálni a' sok bókolatot. Poharat fogtam kezembe, a' házi gazda' 's az egész uri társaság' egészségéért kiüríteni. Magasan fölemelém a' poharat, egy pár ékes constructioval a'

vendégekre köszöntem, minden szem száj rám bámula, én ezen megütődve, midőn a poharat számhoz érinteném, kiesett reszkető kezemből; a társaság hangos nevetésre fakadt. – „Istennem! kiálta Nincsi, az üveg darabját kezében tartván, az én legkedvesebb poharam eltört.” – Zavarodásom lépcsőnként nevededett, hízelkedve simultam Nincsi keze után, ő a poháron bánkódván vissza-rántá kezét. – „Bocsánat kisasszony! rebegém lesütött fővel, kettősen kipótolom a kárt, s addig is töredelmességét fogadja-el a bűnösnek.” – Szószólóm volt az úri társaság. Nincsi megbocsátott, de ugyan mit meg nem bocsáthatna kedvesének. Ezen gondolat-tól hevülve örömemben poharat ragadtam, béke gyanánt kiüríteni. – „Halljuk! halljuk!” s én némán állottam, pillantatom összeütközött Nincsiével, faragott bálványhoz hasonló valék: de végre segít az emberen az okosság: „Éljen, kiálték, a kitől Nincsi az eltört poharat ajándékban nyerte!” – Halovány szín lépé-el arczaít, meredten rám tekinté, észre vevém, hogy ujra hibáztam. Hevülve lába elébe térdelék, ő jajdulva hátra vonult – „Átkozott péntek!” dörmögém magamban, szegény lány lábát majd össze tiporám, hirtelenkedésemben rá térdeltem. Fölpattanék, s eltávozni akartam, de az úr nem engedett, s mellette helyt kelle foglalnom az asztalnál. Nincsi félszemmél tekinté reám, könyörgeni sem valék bátor, erről hallgattam, de a hízélgésnek nagy hasznát vettem; tetőtől talpig egyenként eldicsérem szépségét, tetszett ez Nincsinek, s megengesztelődni látszott. Vig tréfáim, enyelgéseim, anekdotáim, hízelgéseim, s több „éljen” kiáltások csak hamar elfelejtették a társasággal előbbi estemet, ezer névnapokat hörpöltek a poharakból a házi gazda, s Nincsi egészségeért, s magok hasznokért. Fölkeltünk az ebéd-től, vagy is a római coenától, sok fő megnehezült, a fiatalok egy egy fürge lánykát karjukra öltének, s alá, s föl sétáltak a kertben; nekem nem volt kedvem követni őket, mert Nincsit más karján szemlélém. Elvonulva egy hűs bokorba azon perczet lestem, mellyben egyedül marad, hogy magamat gavallérjául ajánlhassam. Hozzá közelített egy uracs, kérdé, tán az előbbi eset háborgat? Én hamarjában nem is felelhettem. – „Óh azon soha se törődjék, szól ő, a poharat Nincsi ez előtt két évvel egy jurátustól kapta ajándékban, kit igen szeretett, az ifjú megígérte neki, hogy elveszi, de változván a környűállás, nem teljesíté ígérétét, s így Nincsi megcsalatra maradt. Hitszegőnek nevezi az ifjút, de az ajándékozott pohár mindig kedves volt előtte, s annak eltörése szívére hatott, még inkább megvala lepve, midőn az úr azon hitszegő egészségeért ivott.” – Kedves jószágától fosztottam-meg Nincsit, gondolám, tán szívem elegendő leszen veszteségét kipótolni. Ekkor megpillantám Nincsit egyedül, gyorsan hozzá sietek, karomat nyujtom, s ő elfogadja; először is fő dolgom volt előbbi vétkeimért bocsánatot könyörgeni; az angyal a földinek, kivált ha szívet bírja, könnyen megbocsát. Kevés időre egy rózsaszállal visszajött Nincsi előbbeni gavallérja, megkinálá a rózsával, s Nelli elvevé. Én hevültem, izzadtam, fáztam, minden változás egy percz alatt kitündöklött arczomon. A gavallér biztonnyal értette, mi a nevelés, látván tüzességemet, szememből olvasván min töreksem, mély főhajtással eltávozott. Csak ez kellett nekem, szabadabban lihegtem, hozzá kezdettem a beszédhez, először is a szerelemről hosszasan értekeztem, előadám sokféle ne-meit, demonstráltam a szív mint törekszik szerelemre; milly ösztön uralkodik keblünkben, melly szüntelen az édes érzetek után sohajtozik, s addig nincs nyugtunk míg szerelem igája alatt nem szenvedünk, ez volt az exordium, s már már ön érzetemet akarám kifejtteni; de mások felénk jöven, akadályoztattak; ezek ugyan eltávoztak, de én félbe szakasztott beszédemre vissza nem tudván térni, ujra előlről kezdettem, s midőn ujra szerelmemre került volna a dol-log, megint mások miatt félbe kelle szakasztanom: így történt ez többször is, mignem jel adatott a haza-menetelre. Gondolám, az úton ezt könnyebben végbevihetem. Elindultunk. Én hosszas exordium után, melly sok fejtörésembe került, rá jutottam szerelmemre, de a csin-talan Nincsi, észrevévén mire czélozok, szüntelen kérdésekkel ostromlott; meg kellett neki

magyaráznom mi a szerelem, elbájolás, csók? Mivel pedig elfelejtém a logikában tanult definiciók módját, szüntelen példákat hoztam elő, melyben én, s Nincsi mindenkor előfordultunk; ezért meg is haragudott reám, de haragját hízelgésemmel eloszlattam. Még most sem tudtam megvallani szerelmemet, a hosszú exordium, a sok definitio, és a hízelgés elemésztették az időt, s Nincsi lakásához érkeztünk. A vendégek mindnyájan eltávoztak, engem az öreg úr fölhítt. „Az úr sokat beszélt a szerelemtől, szól Nincsi, tán most is hatalmában van?” – Csak akarnék, de nem lehet. – „S miért?” – Lehetne ugyan, de nem szabad. – „Nem értem.” – Én utamban egy furcsa szerelemvallást koholtam-ki, s most talán használható. – Óh kisasszony, furcsa az én életem, atyám midőn haldoklanék, magához intett, kebléből elővont egy portrét, s kezembe adá illy szavakkal: Fiam, ha Pestre mégy, vidd magaddal e portrét, s csak az legyen nőd, ki ehhez hasonló lesz, de vigyázz, hogy minden vonások megegyezzenek; én mentegetni akarám magam, de ő a földieket elhagyta. Sokáig szemlélgetvén, valójában a portréba belészerettem. – „Furcsa eset, szeretném látni azon csodás portrét,” – Bár a kisasszony hasonlítana hozzá: de nem, tudom nem fog; már egynek megmutattam, hozzá hasonlónak gondolám, de megcsalatkoztam, utóbb vevém-észre, hogy egy vonás különbség van köztök. – „Kérem az urat mutassa” szól Nincsi újságvágyólag. Én nem akartam, hogy annál főlebb hágjon kívánsága, s midőn tapasztalnám legnagyobb lépcsőjén vágyát, zsebemből elővonám zsebbeli tükrömet, s tettetett remegéssel átnyújtám Nincsinek, ez mohón kap utána, belé néz, vissza ütődik, s fölkiált: „Mintha hozzám hasonlítana!” – Óh bár, kiálték esengve, nézze-meg jobban a kisasszony, én, örökre hűséges leszek, én szeretem a kisasszonyt. – Nincsi még egyszer megtekinté magát a tükörben, s észrevéve tréfámat. „Óh valójában az úrnak igen kegyes atyja lehetett, az úrról föl sem tehetném, hogy hűségtelen volna, az ilyen kép mindenkihez hasonlít.” – De most csak a kisasszonyhoz. – „Holnap pedig máshoz.” – Nem, nem! kiálték térdre omolva, az én szívem örökre a kisasszonynak tömjéne. – „Nem vagyok képes elhinni.” – Kérem, esdeklem, könyörgök! – „Mind hiában.” – Óh én boldogtalan! Kisasszony, fogadja szívemet, legyen nőm, ne fosszon-meg az örök boldogságtól, siromig hűséges leszek. – „Alig hiszem, meglátjuk, válaszolá hidegen, s mellékszobájába vonult. – Ah én szerencsétlen! kiálték térdeléséből fölpattanva, milly szégyen ez? tizenegyszer vallottam-meg szerelmemet, s mindenkor elértem a célzt, s most, midőn igazán szeretek, ez volt szavam járása, most megvetettek. – Jó éjszakát kívántam az öregeknek, tán legutóljára; föltett szándékom, soha hozzájuk nem menni. Nevetve szállásomra jött Bárdi, s látván szomorúságomat, annál inkább kinezott. „Óh átkozott péntek!” gyakran kiálték-fel. Bárdi örvendett, hogy valahára elismértem a péntek hatalmát. – „Most úgy e ostoroz a péntek? szól Bárdi, most tölti rajtad boszuját, mért merted magad ellene szegezni.” – Urak, asszonyok, lányok, s valamennyen szavamat hallhatjátok, kiálték, csak a péntektől őrizkedjete, gonoszabb ez, mint a mostoha. – Utálom már a pénteket, még csak egy próba van hátra, mert három az igazság, s ha el nem sül, akkor testestől lelkestől a pénteki előítélet vitéze vagyok, mellette harczolok, kész leszek érette vért ontani.

Lassanként multak a napok, a városban ritkán jelentem-meg, otthon fáradoztam a harmadik próba végbevitelén, már ajánlottak egy leánykát, szépnek festették-le, s dúsgazdagnak, levelet készítettem az atyjának, melyben a hosszú exordium Ádámától és Évától kezdődött a vízőzönig, s tovább; mivel annál okosabb az ember, minél fölségesebben ír, tehát én valamenynyű új magyar szót olvastam, hallottam, mind belé tevém, előre képzelve, hogy fogják dicsérni okosságát: „Fölséges levél, nem is érthetjük!” De minden fáradságom hasztalanná leve; szeren-

csétlenségemre csütörtökön találkoztam Nincsi' atyjával az utcán, kérdezé, mért nem látogatom-meg őt? Szorgos dolgaimmel mentegetém magam', ő szemembe mosolygott, 's más napra ebédre hitt, 's kért, meg ne vetném őket. Habozásomban kénytelen valék megígérni. Így tehát a' levelet pénteken nem tehetém a' postára, meg-kellett várnom, mi történik Nincsivel, tudom csak új kinokat fog támasztani keblemben, 's a' péntek velem annál jobban érezteti hatalmát. Semmi, úgy is eleget tűrtem, tán ezen keresztül esem. Nincsi volt tizenkettedik szerelmem' tárgya, tőle még viszonzérzetet is reménylhetek.

Igéretemnél fogva megyek ebédre Nincsihez, buzdult a' vér keblemben, Nincsi' látásától rettegetem. Beléptem a' szobába, 's benne senkit sem találék, szívem hangosan dobogott. Az asztalon kitérve egy könyvet pillanték-meg; nézem, mellette volt köszöntő versem, a' könyv pedig az vala, mellyből azt kiírtam. Egész zavarodással olvasom köszöntésem alatt e' szavakat: „A' kívánat igen szép, kár hogy nem eredeti.” – Mire értsem ezt? tán azt akarja jelenteni, hogy lopott. Szinte eltávozni akartam, de bejött Nincsi, enyelgően viszonozta köszöntésemet, akartam szólni, 's a' hang elfojtódott; most én, ki olly hatalmas volt másszor, ki a' beszédből soha ki nem fogyott, megakadtam. „Az úr búsul, szól Nincsi mosolyogva, minek a' jele ez?” – Annak, felelék gyorsan, hogy a' kisasszony víg; óh ossza-föl velem vígságát. – „Félek, ne osztán én legyek szomorú.” – Óh nem! – gyöngédeden megszorítván kezét – én szüntelen ügyekszem, hogy a' kisasszony víg legyen. – „Még akkor is, ha kegyed mással nézeti-meg a' portrét?” – Nem, azt nem fogom tenni. – „A' szót könnyen meglehet szegni.” – Szavam szent! – „Hinni kellene azt.” – Hiheti! kiálték, 's hirtelen átkarolám, Nincsi remegett, 's válaszolni nem vala képes. – Ő szeret, gondolám, csak még is értek én a' szerelemhez. Bejött az öreg úr, Nincsi kifejlődött karomból, én megütődve állottam, az atya nevetett. – Én szeretem az úr' lányát, szólék, kérem, adja nekem nőül. – „De ha én nem szeretem” – közbe szól Nincsi. – „Úgy, felel az öreg, eleget nem tehetek.” Még egyszer fölkiálték tüzzel. Nincsi hallgassa-meg a' könyörgőt, fogadja-el szívemet. – Az anya bejött, én sokáig peroráltam még Nincsi előtt, a' mennyit tudtam, mind egyre halmozám, csak lenne foganatja, a' két öreg mosolygással hallgatta beszédemet, mellyre Nincsi rá felelt, és én viszont, mintha valamely jelenést játszottunk volna-el a' színdarabból úgy tetszett az öregeknek; köztünk erősen folyt a' vita, egymással meg nem egyezhettünk. „Elég, szóla az öreg, a' néző-játék' vége jó szokott lenni, itt is szükséges a' fő személyeknek a' boldogulás.” Ekkor megfogja kezemet, összeszeti Nincsiével: „Éljetek boldogul, legyen rajtatok atyai áldásom.” – „Áldás!” kiálték, Nincsit karjaim közé kócsolván. – Óh istenes péntek! – „Péntek? mondának az öregek, jaj szerencsétlen leszen a' mi leányunk.” – „Nem, nem” felelék, 's alig tudtam velök elhítenni, hogy a' péntek nem különös nap, hogy én megczáfoltam az előítéletet; kevésbe mult hogy még Nellivel történt kalandomat is nagyobb confirmatio végett el nem beszéltem.

Boldog vagyok. Bárdi' kiirtotta kebléből az előítéletet, pénteken megismerkedett egy leánnyal, belészerezett, 's pénteken megvallá szerelmét; jó választ nyert, 's így mindketten pénteken tartottuk lakodalmunkat. Én boldogul élek, Bárdi megelégedve. Árnyai Nellivel érezteti kevésé féltékenységét, de az kerüli az alkalmat, melly őt fölbuzdítaná e' gonosz szenvedelemre. Három az igazság, 's meg vagyon czáfolva a' pénteki előítélet. Irtsátok-ki kebletekből ezt, atyám' fiai, ezen napon jó, rossz történik, mint a' többiekén is. Éljetek mindnyájan úgy, a' mint én élek Nincsivel; a' pénteki előítélet' megczáfolására ne szánjátok-el magatokat. Hajh! sok bajba kerül az, 's ritka leszen olly szerencsés, hogy jutalmul egy szép lányt, és száz ezeret nyerjen!

Lukács Lajos.

EGY LYÁNYKA' SÍRJÁN.

Nyúgodj' csendes föld alatt,
Nyúgodj' szép leány;
Bájid elhervadtanak
Élted' hajnalán.

Boldog, még nem ismerél
Gyászt, gyötrelmi bút;
Lépteidnek nyiltan ált
A' szép rózsáút.

Arany képzelet veté
Nyugpárnáidat,
Zöld remények' hajnala
Kelté álmodat.

Mint regényes táj felett
Csendes éji hold,
Földi pályád tiszta fény
'S égi álom volt.

Most halottan alszanak
Tündér vágyaid,
'S rád enyészet lengeti
Gyász fuvalmait.

Néma könnyet önt a' leány
Látva halmodat,
'S reszkető kézzel szakaszt
Emlékszálakat,

'S sóhajt: „Csendes föld alatt
Nyúgodj' bájalak!
Szép tavaszvirág valál
'S mint én hervatag!”

Bajza.

MARKO KIRÁLYFI' HALÁLA.

Serbus nyelvből.

Jó korán kél hős királyfi Marko
Szent vasárnap' hajnalán, midőn a'
Fényes nap még nem hinté sugárit
Fényes arcczal a' fejér világra.
'S merre kéklő bérczi Urvinának
A' nagy tenger' partján elvonúlnak,
Arra indul útnak, arra indul.
A' midőn már fennten járt a' bérczen,
Meg-megbotlik kedves méne, Sárac,
'S két szeméből sűrű könny patakszik.
Ez búval hat, búval 's bámulással
Hős királyfi Marko' nagy szívébe;
'S így szól Sárac kedves szép lovához:
„Hej jószágom, Sárac, drága ménem!
Már egy század folyt-le, hosszú század,
Századon túl hatvan hosszú évek,
A' mióta eggyüvé kerültünk.
'S a' mióta eggyüvé kerültünk
Nem botlottál még te én alattam,
Csak ma kezdtél sűrű könnyet ejtve.
Én halandó, végzetét az égnek
Nem tudom bár, oh de félve sejttem,
Hogy veszély vár eggyikünk' fejére;
Vagy fejemre, vagy tán a' tiédre.”
Míg ajkáról e' szók hangozának
Bércziről az erdős Urvínának
Felsikolt az ormoknak lakója,
Felsikolt a' szőke fürtű Víla,
'S így szólítja Markót a' királyfit:
„Édes bátyám, hős királyfi Marko!
Nem tudod mért botlik a' te méned?
Megmondom mért botlik a' te méned.
Téged sajnál, érted könnyez a' mén,
Nem sokára meg fogsz válni tőle,
Nem sokára meg fog válni tőled.”
De boszúsan Marko vissza szóla:
„Szőke Víla, nyil száljon nyakadba!
Mért jövendölsz rosszat felsikoltva?
A' világot jártam-bé lovammal,
Napnyugotról indultam keletnek
'S tartományit láttam a' keletnek;

Napkeletről napnyugotra tértem
'S a' kerekded földet megkerültem;
Mennyi vár van a' fejér világban
Sáraczommal annyi várba' jártam:
A' kerekded földet bár bejártam,
Sem Sáracznál jobb mént nem találtam,
Sem magamnál jobb hőst nem találtam!
'S most meg kéne válnom Sáraczomtól?
Sáraczomnak válni kéne tőlem?
Szőke Víla, nyil száljon nyakadba!
Mért jövendölsz rosszat felsikoltva?
Nem vál Marko addig ménjétől-el
Míg két válla büszke lesz fejével.
És a' szőke Víla viasszaszóla:
„Édes bátyám, hős királyfi Marko!
Fojtsd boszúd' el hősi nagy szivedben.
Senki téged meg nem foszt lovadtól,
Jó lovadtól, kedves Sáraczodtól,
És nem foszt-meg senki életedtől;
Mert te meg nem halhatsz hős kezeztől,
Sem vitézek' éles kardja által,
Sem buzgány vagy harczi kópja által:
De betegség által fogsz kidűlni,
Melly istentől szálni fog fejedre,
Istenedtől a' vén vérőlőtől.
Édes bátyám, hős királyfi Marko!
Fojtsd boszúd' el hősi nagy szivedben,
Fojtsd boszúd' el, 's adj hitelt szavamnak:
Majd midőn a' hegytetőre értél,
Pillants jobbról balfelé szemeddel,
'S megpillantasz két sudár fenyűfát.
A' nagy erdőt fővel meghaladják,
Zöld lombjokkal szinte béborítják;
Tiszta vízü kút vagyon közöttük
Melly vizét a' hegy' szivéből issza,
Arra térj-el Sáracz jó lovaddal;
Szálj-le róla kössed a' fenyűhöz,
És hajolj rá a' forrás' vizére:
Ez lefesti arczodat vizével
És meglátod arczodat vizében,
És orczádon írva lesz halálad,
A' bús óra, mellybe' jó halálad.
És elfojtja Marko nagy boszúját,
Nem mond átkot a' bérczek' szüzére,
Sőt szelíden engedő szavának.
A' midőn felért a' hegytetőre

Jobbról balra pillantott szemével,
Megpillanta két sudár fenyűfát;
A' nagy erdőt fővel meghaladták,
Zöld lombjokkal szinte elboríták.
Arra tére Marko Sáraczával,
Ott leszállt és megköté a' fához,
Ráhajolt a' forrásnak vizére,
És meglátá orcáját a' vízben,
És orcáján írva volt halála,
'S a' bus óra, mellyben jó halála.
Megrendüle Marko hős szívében,
Sűrű könnyek fénylenek szemében
'S ajkáról a' bánat így keserg-le:
Csalfa élet, zöldelő virágom!
Melly szép voltál, melly hamar lehúlltál
Három század múlva már lehúlltál,
Csalfa élet, zöldelő virágom!
Int a' végzet, messze int halálom,
Változtatni kelletik világom'!
'S míg az erdő vissza-sírta hangját,
'S a' közelhegy távolabb hegyeknek
Marko' vesztét bérczhanggal panaszlá;
Marko hallgat mélyen elmerülve,
Szörnyen hallgat Sáraczára nézve.
'S szánakodva nagy vasát kirántja
Elfordúlva jó lovába mártja;
Hogy ne jusson a' török' kezébe,
Hogy ne légyen rabja a' töröknek.
Sáraczménjét eltemette Marko;
Szebben a' mént, mint András rokonját.
Éles kardját négy darabra törte,
Hogy ne jusson a' török' kezébe,
És kérkedve a' török ne mondja:
Im e' büszke kard Markó' vagyonja,
Hős Markóról szállott birtokomba;
Hogy Markóra átkokat ne szórjon
A' keresztet tisztelők' seregje.
Hadjópjáját két darabra törte,
'S fölvetette a' sudár fenyűre.
Vette Marko buzgányát kezébe,
'S meglóbálván rendítő kezével,
Szörny-erőben messze elröpíté.
És a' buzgány bérczes Urvináról
A' mélységes kék tengerbe szállott.
'S a' buzgányhoz ekként szóla Marko:
A' midőn a' tengerből e' buzgány

Napvilágra jó, akkor terem csak
Olly kalandor, mint királyfi Marko. –
Végzett Marko minden fegyverével. –
Öv mellől az író szert kivette,
Zsebjéből egy íratlan papirost
'S illy levélt írt hős királyfi Marko:
Vándor! hogyha bérczin Urvinának
E' fenyűkhöz fog vezetni útat,
'S a' fenyűk közt csörge hús pataknál
Ott találod földön fekvő Markót,
Tudjad, Marko halva fekszik ottan.
Nála három tűsző, telt arannyal.
Eggyik tűszőt annak hagyja Marko,
A' ki testét eltemetni fogja;
Másik tűszőt hagyja templomokra,
Hogy dísz 's éket nyerjenek belőle;
Eggyet hágy a' bénáknak 's vakoknak,
Hogy bejárják szerte a' világot,
'S emlegessék énekelve Markót.
A' levélt föltette a' fenyűnek
Zöld ágára, melly az út felé néz,
Hogy ki arra mén a' széles úton
Megláthassa a' fenyűnek ágán.
Tintaműjét kút' vizébe dobta. –
Zöld dolmányát most leoldja Marko,
'S árnyékában a' sudár fenyűnek
Elteríté hajladó füvekre.
És buzogva föltekint az égre,
Háromszor vet buzgóan keresztet
'S elterített dolmányára rá ül,
Kalpagját levonja két szemére,
És lefekszik – 's többé fel sem is kel;
Mert halálos hosszú álmot alszik.
Már hetekké vála a' folyó nap
A' mióta Marko halva fekszik
A' forrásnál a' sudár fenyűk közt;
'S bár sok vándor mén-át a' nagy úton
És meglátja hős királyfi Markót,
Mind azt vélvén, hogy csak alszik a hős,
Óvakodva messze elkerüli,
Álmából, hogy fel ne költse Markót.
Mindig együtt jár a' két szerencse
Jó szerencse és a' balszerencse:
Jó szerencse arra hozta Vászát,
A' szent hegynek tisztos Hegumanját,
A' Vilindár szent egyháznak atyját,

Egy nevendék ifju szerzetessel.
A' mint Vásza megpillantja Markót,
Jobb kezével int a' szerzetesnek:
„Lassan érintsd a' földet lábaddal,
Álmából a' hőst, hogy fel ne költsed,
Mert rossz kedvű Marko álma' tüntén,
'S rossz kedvében tán megölne minket.”
Nézi a' pap a' hős' édes álmát,
'S megpillantja a' levélt az ágon,
Átolvassa csendesén magában.
A' levélben áll, hogy Marko meghalt.
Ekkor a' pap ménjéről leugrik,
Megtapintja Marko hőst kezével,
O de Marko régen halva volt már.
Sűrű könnyet könnyez a' Heguman,
Mert ő Markót sajnálja szívében. –
Marko' három tűszőit leoldja,
És tulajdon oldalára zárja.
Gondol gondol, hosszan gondol a' pap,
Hol temesse sírba Marko' testét;
Eszmél eszmél, mindig egyet eszmél.
Marko' testét feltevé lovára,
Véle tenger-part felé elindúlt.
Ott hajóra üle a' tetemmel
És elvitte Athos' szent hegyére,
Melly benyúl a' nagy tenger' szívébe.
Rajta sok szent klastromok ragyognak
'S szent Vilindár-templom is közöttük.
Szent Vilindár' templomába vitte,
Szent ígéket olvasott felette,
Szent halotti dalt zengett felette,
Millyet holtnak énekelni szoktak;
Eltemette a' templom-középre,
Emléket nem állított felette,
Hogy ne tudná senki Marko' sírját,
Hogy ne keljen ellensége gúnyra
Vígadozva Marko hős' halálán.

Karlovicz Sz. J.

AZ ÁTOK.

„Férfiak!” így szólott Pannon’ vészistene hajdan,
„Boldog földet adok, víjatok érte, ha kell.”
’S víttanak elszántan nagy bátor nemzetek érte,
’S véresen a’ diadalt végre kinyerte magyar.
Ah de viszály maradott a’ népek’ lelkein: a’ föld
Boldoggá nem tud lenni ez átok alatt.

Vörösmarty.

ÁBRÁNDOZÁS.

Emelka szép ’s kegyes leányka volt,
Szép és kegyes, mint a’ nap’ égi fénye;
Mint hárfahang szelíd ’s lágy érzeménye;
Jó lelke tiszta ’s csendes, mint a’ hold.

’S a’ lányka’ szíve szívemhez hajolt;
Ő lett valóm’ szerelme ’s éleménye,
Szűz karja közt örök kedv’ zöld reménye
Mellett sok órák édesen lefolyt.

Emelka! hol maradsz? – Jer, kedvesem,
Jer a’ ligetbe; már a’ nap leszállott.
Ím jöttöd’ lángoló szívvel lesem!

Jaj a’ liget kietlen puszta hely!
Ölében a’ szerelmi szó elállott –
Emelka nyugszik – nyugszik, nem jön-el!

Szenvey.

A' KINCSKERESŐK.

Szomorújáték,
négy felvonásban.

SZEMÉLYEK.

Zágon y,	öreg kincsesó.
Jolán,	leánya.
Szilágy, Endre,	Jolán' kedvese.
Vári,	pénzes gazdag, titkon haramiavezér, Jolán' kérője.
Haris,	
Víg Bandi,	
Kiliti,	
Fillér,	haramiák.

A' tizenhetedik században.

ELSŐ FELVONÁS.

Zágon y' háza.

Szilágy és Jolán.

Jolán.

Hiába, kedves, melly ház' ajtaját
Keményszivű fukarság zárta el,
Annak csak egy, csak gyémánt kulcsa van.
Fáj mondanom; de agg apám' szive
Egy ilyen ház, melly mostohán lezár
Minden szerencsét, mellynek küszöbén
Reményeink' bájtlukra megtörik
'S ezer darabban rémeket mutat,
Mind bús jövődönk' gyászos képeit.
Hiába vinnod őt lágy kérelemmel,
Az csak haragját rögzí ellened,
Hiába a' jövődő napjait
Fel-felruháznod új reményeiddel,
Csak megvetését nyerted általa. –
Kincs, kincs az, mellyel ébred, álmodik,
'S mert minden órán éhen halni fel,
Kincs nélkül élni sem kíván tovább. –
'S tatárnak inkább, mint értéktelennek

Szegény Jolánt od' adták volna már,
Ha szíve rajta megszakadna is.
S z i l á g y .
A' mit busítót és gonoszt tudál,
Elmondta, immár azt hagyd értenem,
'S világosan, mit kelljen tenni most,
Vagy inkább, mit kívánsz, hogy én tegyek;
Mert így maradnom nem lehet – pokol!
J o l á n .
Épen az, a' mi aggodásba ejt:
Tanácsot adni 's venni nem tudok.
S z i l á g y .
Ha úgy akarnád, mint én, messze volnánk
'S a' gond utánunk, mint a' sánta eb,
Hiába marná a' meghűlt nyomot.
J o l á n .
Nem, jó Szilágy, azt nem kívánhatod.
S z i l á g y .
Mit hát, az isten' szent nevére, mit?
(szünet után)
Mint gondolod, ha ezt a' frígykötést,
Melly téged engem kinnal fogva tart,
Elbontanók és lennének szabadok?
J o l á n .
Mi ez, Szilágy, mely kérdést adsz te fel,
'S ez a' szokatlan láng mért arczodon?
S z i l á g y .
Felelj csak arra, a' mit kérdezek.
J o l á n .
De így, Szilágy, így nem felelhetek;
Hogy szóltam, csendesebbnek hittelek;
Most látom, a' tűz, mely szemedben ég,
Csak rejtve volt; de benned dúla már.
Az istenért, szólj, mit határozál?
S z i l á g y .
Azt megtudod még jókor; most felelj:
A' frígy közöttünk megmaradjon-e,
Mellyet szülődnek sírján esküvénk,
Vagy –
J o l á n .
Csillapodjál aztán felelek.
S z i l á g y .
Jolán, ha még szeretsz, 's a' nőszokásként
Nem báb szerelmed és nem tréfaság,
Nem játszi hullám véred' torlatán,
Melly változik, miként a' vér kereng,

Azon napokra, kikben még reméltünk,
Azon boszúra, melly ér hitszegőt,
Könyörgök, kényszerítlek, szólj, beszélj,
'S őszinte légy, mert isten a' tanú.

J o l á n .

Szilágy, valóban, azt nem érdemeltem,
Hogy így szorongass és így elijeszsz;
Hiszen ma olly vad, ollyan szörnyü vagy,
Millyé lehetni nem képzeltelek.
De már ha arra emlékeztetél,
Mit borzadással tart titkúl szivem,
Ámbár tudom, hogy roskor, elbeszélem,
Szövetségünkről a' mit gondolok;
Tudod, Szilágy, hogy az nem jó lehet.

S z i l á g y .

Valóban, én is úgy hiszem; beszélj.

J o l á n .

Ha át tekintem elmúlt napjainkat,
Kemény atyámnak ő'r tilalmait,
Parányi kéj közt annyi szenvedést,
Olly mondhatatlan lelki kínokat;
'S hogyan gyötörjük egymást hasztalan
'S találkozásunk millyen keserű,
Mert a' reménytől távolabb esünk,
Minél gyakortább össze juthatánk;
Mindezt, ha megtekintem, úgy hiszem,
Gyötrelmeimben úgy kell hinnem: ott fenn
Nincs áldva frígyünk.

S z i l á g y .

Úgy van! áldva nincs.

J o l á n .

Azért tanácsosb olly találkozást,
Melly kint szerez csak és nem nyujt reményt,
Bár milly nehéz is, megszüntetni most
'S időtől várni a' baj' orvosát.

S z i l á g y .

Oh ez dicső, felséges gondolat!

J o l á n .

Te csúfolódot? szánj, ha van szived.
Te a' világban járhatsz tétova,
Mulathatsz társaid közt –

S z i l á g y .

Oh igen,

Csak meg ne hallják fogcsikorgatásom'.

J o l á n .
 Neked vadászat, helyváltoztatás
 'S a' férfiak' szép kincse a' szabadság –
 S z i l á g y .
 Mellynek szerelmem törte szárnyait –
 J o l á n .
 És minden a' mi ahhoz kötve van,
 Pótlékot adnak társaságomért;
 De én lekötve, mint elátkozott
 Várában a' gonosznak szelleme,
 Itt ülök, egy mogorva, bús öregnek
 Aggságait hallgatni kénytelen
 'S tisztelni tartozó őt; mert atyám.
 'S ha elmaradsz, nincs semmim, semmim, Endre:
 Élő alakban holt temetett vagyok.
 S z i l á g y .
 'S még is, Jolán, meg is távozzam el? –
 'S ha jó időig elmaradtam innen?
 J o l á n .
 Atyám szelídebb lesz talán irántam.
 S z i l á g y .
 Oh már e' kímélettel tartozom.
 J o l á n .
 'S azonban a' szerencse fölsegít,
 Ha a' szerencsét jobban keresed.
 S z i l á g y .
 Igen! ha felsegít 's én megjövök
 És itt talállak Vári' karja közt,
 A' gaz, de pénzes Vári' karja közt,
 Kit senki sem tud, honnan származik.
 Halványodol, lány? nemde eltaláltam?
 Oh most megértem már beszédidet. –
 'S szent isten! én jutottam ennyire;
 Ezért adám el ifjúságomat,
 Ezért kötém le délczeg lelkemet,
 És számküüzve álom 's nyugalomtól
 Ezért csikorgok mint a' rossz szekér,
 Mellyet nyomornak terhel bútorai;
 'S ezért vagyok hű minden gondolattal,
 'S egyébre bennem nincs is gondolat,
 Ezért kivűle nincsen életem,
 És életemnek gondja, mint csak ő,
 Hogy végre ilyen csúfosan csalódjam!
 Ledér teremtmény a' leány' neve
 'S a' férfiaknak átok, hogy szerencsét

Alkhatni vélnek lenge szíveken,
Mellyekben a' hitlenség' fészke van.

J o l á n .

Boldogtalan! hát kell-e még ez is,
Hogy annyi kint e' legfőbbel tetézz,
Hogy felriaszd a' féltés' ördögét?

S z i l á g y .

Tagadd tehát, tagadd, ha merheted,
Tagadd, ha annyi lelked van.

J o l á n .

Szilágy,

Nem szóltam eddig; mert kíméltelek.

S z i l á g y .

Oh azt ne mondd, csak e' rovásra ne,
Akárhogy inkább, így ne mentsd magad'?

J o l á n .

Új kínomat titkoltam, hogy te is
Velem ne szenvedj, majd ha megtudod.

S z i l á g y .

Ha megtudom! 's hajh úgy van mint tudom,
'S ez a' vigasztás hallgatásodért,
Hogy úgy van, a' mint végre megtudám.

J o l á n .

Igaztalan, szivetlen férfi te,
Hogy így gyötörsz, gyötröttet anyyikép;
De látja isten, büntelen vagyok.

S z i l á g y .

Ha szinte jobbot adsz is Várinak.

J o l á n .

Nem azt, Szilágy, azt nem fogok soha.

S z i l á g y .

De még is őt megbiztatád vele?

J o l á n .

Ha jó vagy, olyat hinned nem szabad.

S z i l á g y .

Hát csalfa hír az, mellyet én tudok? –
Jolán, te őtet meg nem biztatád?

J o l á n .

Mióta van, hogy nem hiszesz szavamnak?
Még egyszer mondom 's végszer: nem!

S z i l á g y .

Jolán!

Te megbocsátasz, úgy-e meg nekem?

J o l á n .

Szegény Szilágy!

S z i l á g y.

Hogy olly méltatlanúl

Kétségeimmel bántám lelkedet,
Hogy úgy jövök, mint gyötrő angyalod
'S öröm' hozója nem vagyok soha,
Te megbocsátsz, jó lélek, úgy-e meg?
Oh én kimondhatatlant szenvedék
'S kín szólt belőlem, hogy bántottalak.

J o l á n.

Feledd azt, kedves, én már nem tudom.

S z i l á g y.

Te mindig olly szelíd, olly jó valál.

J o l á n.

Oh Endre, ha mink is elleneskedünk,
Ki lesz barátunk a' nagy ég alatt?
Légy nyugton, édesem, bár elszakaszt
Atyám' tilalma tőled, nincs hatalma
Hogy kényszerítsen, más' kezét fogadnom:
Ha csak tiéd nem, másé nem leszek.

S z i l á g y.

Jolán, Jolán, te édes ajku jós!

Az ég megáld illy szép hűségédért.

J o l á n.

Es látogass meg, Endre, többször is,
Ne hallgass arra, mit most csevegék,
Hiszen szívemnek ellenére szóltam.
Szegény Jolánt ne hagyd el így magát.
Egyedül atyámnak fúsd tekintetét,
De less időt és jój; ha távozik:
Síralmat ont bár jöttöd 's távozásod,
De olyan az, mint jóltevő eső,
Mellytől megenyhül a' lángszomju föld.

S z i l á g y.

Nem, angyal, így nem gyötrelek tovább.
Látnom naponként szenvedésidet
És nem segítnem rajta, kárhozat,
Melly száz pokolt fakaszt föl lelkemen.
Nem, a' szerelmet sassá nem teszem
Hogy szíveinket marja úntalan;
Csak azt kívántam, a' mit már tudok,
Kincscsel jövök, ha még egyszer jövök;
Ha bár pokollal volna is határos,
Felvájom azt, a' bérczek' mélyiből,
Ha csillagokhoz van bűvölve fenn,
Addig török, míg el nem érhetem.
Én sem hiába hallgaték regét

(És a' regében sokszor több való van,
Mint a' tudósok' néma könyviben)
És nem hiába jártam a' hegyet,
Minden szugát nem ingyen ösmerem.
Tudom, hol a' kút, a' lapos fedél
És a' törött kád' szirte, mindezekhez
Kincset rakának hajdan őseink
'S a' kincs leszállott, mint a' múlt idő,
És senki eddig föl nem vette még.
De én magamnak ott verek tanyát,
Ott élek mint szerelmi remete
'S az isten' földét addig forgatom,
Mig föl nem adja, a' mi rejtve van;
Vagy én is a' kövekhez fekszem ott
'S örökre kincsről 's rólad álmodom.
Isten veled most, ott közelg atyád
'S a' csákányt hozza fáradt vállain.
Úgy, úgy fogok majd én is járni ott
'S tán boldogabb, ha jól imádkozol.

J o l á n .

Ah Endre mit beszélsz az istenért!

S z i l á g y .

Nem késhetem; mert a' kaján' szeme,
Ha itt talál, új kint szerez neked.
Nézz jól szemembe és megemlegess,
Ha egykorig nem látnál – (el).

J o l á n .

Endre, Endre

Így hagysz-e el, 's illy félelem között?
Már elsuhant 's ki tudja, látom-e?

(Leül 's elfedi arczait. Zágony köhécselve jó

's ásó szereit egy sarokba leteszi.)

Z á g o n y .

Még egy nap 's Béla' kincse fenn vagyon,
A' drága kincs, mellyet tar kő megé
Futásakor letett az üldözött
'S fölvenni nem tudák; mert hétszeres
Átokkal ült rá a' rőt morkoláb;
De a' javos könyv, mellynek hátra dőlt
Arany betűkkel írtak lapjai,
Arany szegettel fénylők szélei,
Azt mondja: hét évet, hét hónapot
És hét napot ki ás a' tar kövön,
Az felveendő Béla' kincseit.
'S hét éve múlt és hét hónapja már,

Hogy túrom* a' föld átokzártá kéréget,
És a' napok' végsője itt vagyon.
Holnap kezemben a' világi kincs
'S dúsabb leszek, mint – hah de hol vagyok?
Hol vagy te rossz leány, hol rejtezel
Te napjaimnak súlya!

J o l á n .

Ah atyám
Hisz' én nem vétek semmit is neked.

Z á g o n y .

Nem vétesz? oh azt én jobban tudom.
Nem vétek a' fejesség, úgy-e nem?
Én mint ohajtom boldogságot
És napjaim' nyugalmát, 's dús, deli
Férjet hozok, dőlt házam' támaszát;
'S te báb, te kényes cifraság, daczolsz
És elveted mint sárt a' vőlegényt,
Hitvány virághoz nyúlsz gyümölcs helyett,
Koldús fiúnak adsz kezet, szívet,
Kinek csak az az egy istenadta lelke van,
Ki egy sohajtást sem tud megfizetni,
Áhá! hogy ilyen gyermek is vagyon! –
'S mikor jövök megtörten, lankadottan,
Mutatsz-e víg, derült ábrázatot,
Hogy felvidüljak fáradásimért?
Nem, sírt szemekkel jósz apád elé,
Hogy agg fejemnek még több bút okozz.
Hadd lássalak! – hah ismét könyben ázál.
Tán rég nem láttad azt a' szép madárt?
Rég nem panaszlál ellenem neki,
'S ő hogy vidítson, rég nem átkozódott
'S nem bíztatott, hogy asszonygyá teszen?

J o l á n .

Atyám, az istenért! ha én hibázok;
De ilyen vádat ő nem érdemel.

Z á g o n y .

Ne szólj, ne szólj; mert örületbe hozsz.
Adj enni! – vagy talán ne adj, hiszen
Egy éjjel étlen el nem vész az ember.
'S aztán te arról nem gondoskodik
Mert más van, a' mi bírja gondodat.
Nem, semmi sem kell! Hagyj nyugonni 's menj!

* tárom

J o l á n .

Oh nem, ne hajts el így, atyám, magadtól,
Hiszen naponként csökken 's vész erőd.

Z á g o n y .

Oh azt te tán nem bánnád olly nagyon.

J o l á n magában.

Ah jaj nekem! mint érdemeltem ezt? –
Tudtam, hogy elfáradva jössz haza
'S ím egy kis estebédre vártalak
'S felhoztam a' bort, melyet Vári küldött.

Z á g o n y csillapodva.

Ugyan? – no lássuk mid van.

J o l á n .

(az asztalhoz megy 's egy pár tálat feltakar)

Itt vagyok.

Z á g o n y .

Millyen pazarlás. Átok és halál!
Hát azt hiszed, hogy én papzsák vagyok.
Ez a' leány még koldús botra juttat.

J o l á n .

Ne légy magadhoz olly kemény, atyám:
Van a' miből éléldegelhetünk.

Z á g o n y .

De ez zabálás, dúska! – és ma van,
Ma bőven is van, holnap koplalunk.
Oh én hiába aggok és tünődöm:
Vén napjaimra tenkre tétetem.

J o l á n .

'S aztán atyámnak születése' napja
Holnap vagyok; de holnap sem leszen honn;
Azért kívántam még ma tartani:
Atyám az isten éltesen soká.

Z á g o n y .

Mit mondasz? – Úgy van, holnap a' heted nap,
És születésem' napja! – jól vagyok.
Adj széket; – úgy van, úgy van, a' heted nap. (leül)
Ah össze roskadok. Vén csontaim
Csak holnapig még el ne hulljatok. –
Adj bort idább, add azt a' bort ide.
És holnap születésem' napja van. – Jolán
Te nem volnál rossz gyermek; nem, hiszen
Anyádra üttél 's az jó volt szegény. –
Csak azt ne látnám, hogy te sírsz, leány!

J o l á n .

Atyám, feledd, ha megbántottalak,
Ezen napért feledd és megbocsáss.

'S légy olly szives, nyúlj étkeimhez is;
Neked valának szánva, meg ne vesd.

Z á g o n y .

Oh nem, leány, megvetni nem fogom.

(enni kezd)

Te jó sütő vagy. Mint kis gyermeket
Taníta még anyád, a' boldogúlt,
'S te jól tanúltál, érted dolgodat –

(hirtelen fölkél)

De sírsz leány, te sírsz és hervadozsz
És ifjúságod búban hamvad el.

J o l á n .

Szent isten! merre most e' kín elől?

Z á g o n y .

'S mikor könyezni látlak 's hervadozni,
Akkor megátkozom, hogy születém,
Meg, hogy születted, gyermekem, ki vagy.

J o l á n .

Az istenért, atyám!

Z á g o n y (leül).

De jól vagyon.

Holnap van a' heted nap 's meglehet,
Érted, Jolán? az könnyen meglehet,
Hogy sírni nem fogunk. – Adj bort ide,
Hol a' borod? ki küldte ezt neked,
Hogy is mondád? szólj.

J o l á n .

Vári.

Z á g o n y .

Vári-e?

Nem! most nem, ebből inni nem fogunk.
Tudd meg, leány, e' jószág, mellyen itt
Szegényül tengünk, mellyen agg fejem'
Letenni véltem őseim' porához,
Mihelyt akarja, a' dús Várié,
Nem tudtam eddig, ám de úgy vagyon:
Írást mutat 's azt mondják, van joga.
Még is ma Vári borból nem iszom.

(kívül zaj hallik)

Nem holnapig. – Ki az? ki vagy, felelj.

(Vári szembetünő zavarodással hirtelenséggel bejön 's nyugtalanul körül tekint)

Hah Vári! vagy csalódnak szemeim?

V á r i .

Zágony, megengedj, én vagyok. – Vadászat
Késleltetett az erdön 's bármiért
El nem mulatnám, hogy meglássalak,
Midőn lakodhoz illy közel juték.

Z á g o n y.

Köszönjük a' hű ránk emlékezést.

V á r i, folyvást zavarban.

Későcske van; de nem késsem soká.

Z á g o n y.

Az semmi baj, tégy úgy, mint honn ha vagy;
Pihend ki nálunk fáradásodat.

V á r i.

Ha engeded, letenném e' gunyát,
Melly hajnal óta nyomja vállamat.

(felső ruháját egy zugba veti)

Z á g o n y magában.

Ez embert én ma meg nem ösmerem.

J o l á n magában.

Ah milly vad, milly ijesztő ember ez.

V á r i, nyugodtabban.

Mióta lelkem' nyúgta elhagyott,
Csak a' vadászat tölti kedvemet:
Abban van éltém' minden öröme.

Z á g o n y.

És abban olly erősnek tartatol,
Hogy messze földön lelmi párodát.

V á r i.

Megvallom, értem mesterségemet,
De még is a' sebzett vad én vagyok;
És űzni látszván vérig űzetem,
Mert üldözömben nincs több irgalom,
Mint a' repülő ónban, melly talál.

Z á g o n y.

Tréfálsz, uram; de légy nyugodt, idővel
Derűre változik még a' ború.
Foglalj helyet, mint látom, fáradott vagy;
Pihenj ki nálunk.

(Kivül zaj hallik, mellyre Vári nagy nyugtalansággal ügyel.)

Ez nem ért ma szót.

V á r i eszmélve, magában.

Úgy tetszik, megkinált. – Ah engedelmet!
Vadász gyomor nem vár kínálgatást.

(leül a' terített asztalhoz)

Z á g o n y csudálkozva, félre.

Valóban? – már csak hozzá kell szegődnöm.
Megfoghatatlan. (leül.)

V á r i félre.

Így nem sejtenek rám.

(poharat tölt 's Jolánra köszönti)
Kedves kisasszony, engedd e' pohárt
Ürítнем értted 's boldogságodért,
Mellyet, szivemből, tartandót ohajtok.
Bár mind az, a' mi választ két szivet,
Gyanú 's okatlan idegenkedés,
Ezen pohárba volna föjtva most,
Felhajtanám azt, bármilly keserű,
Csakhogy kegyedhez jussak közelebb.

J o l á n .

Köszönöm; de arra méltatlan vagyok.
(Az alatt Szilágy hevűlten jó 's midőn Várit megpillantja hirtelen megáll.)

S z i l á g y Várinak fordúltan, magában.
Hah hogy te volnál a' futó zsvány,
'S e' kard kezemben hóhér pallosod.

V á r i magában.

Nem távozom, ha ön bajomra is,
Gyanútalan már nem távozhatom.

Z á g o n y .

Mit látok? – Hallod, vakmerő fiú, –
De nem, nem így kell – hallod jó legény. –

J o l á n .

Oh istenem, mi vésznek napja ez?

S z i l á g y .

Zágony, megengedj, önként nem jövék;
Mert jól tudom, jól érzem, hogy gyűlölsz
'S százszorta inkább, mint akarki¹⁸¹ mást,
De kénytelenség hajta; emberi
Tisztból kereslek most fel –

Z á g o n y .

Hagyjuk azt;

Térj a' dologra.

S z i l á g y .

Mint parancsolod.

Vásárosok menének erre át,
A' bérczi ösvényt, mint kurtább utat
Választva, hogy hamarb eljussanak
Czéljok' helyéhez 's ím egy gaz csoport,
(Vári nevekedő nyugtalansággal fölkél)
Haramja nép rajtok megy 's pénzöket,
Azt a' keserves és szűk munkabért,
Mellyért szegények vérrel izzadának,
Felkéri tőlök fegyveres kezekkel
A' fegyveretlen hadtól és ezek

¹⁸¹ akarki

Már engedők, kis gyűjteményöket
Halomra rakták, akkor – akkor én
Előjövék.

V á r i kitörő haraggal.

Hah átkozott fiú!

(Mindnyájan rá bámulnak)

S z i l á g y.

Uram!?

V á r i magát igazítva.

Hah hitvány gaz csoport!

És nem zavartad őket poklokig?

Miért veled, mért nem valék együtt!

Nem tetted a' gaz népet semmivé?

S z i l á g y.

Megtettem, a' mi telt. A' gaz csoport

Talán gyanítva: többen is vagyunk,

Futásnak indúlt és elszéledett.

V á r i félre.

Hah ródd fel ezt, ezért még számot adsz.

J o l á n félre.

Oh Endre, Endre, vakmerőködöl

De nem szabad vádolnom tettedet.

Z á g o n y.

'S végtére is mi baj hozott ide?

S z i l á g y.

Légy tűrődelmes, végzem a' mesét.

Hogy a' szegény nép vérszemet kapott,

Üldözni kezdtük a' zsiványokat

'S csak nem lenyomtunk egy rideg futót.

Midőn az itt hallatlan vakmerőn

A' vízmosáson által ugratott,

'S lakodba menté (úgy látszik) magát.

Z á g o n y.

'S ha még is itten nem találkozik?

S z i l á g y.

Akkor tovább kell mennem 's megbocsáss,

Ha tán zavartam házi csenededet.

Z á g o n y.

Egyedül vagyunk, mint látod: én, leányom

És Vári szomszéd és jó akarónk.

S z i l á g y magában.

Kétkedem; de hallgatok 's megyek.

V á r i.

'S a' vakmerő, ki méltatlan gyanút

Csak fél szemével hárít is reám,

Meg fog lakolni, meg keservesen,

Becsületemben csorbát nem tűrök –

(mint egy igazítva magát, csendesebben)

E' házat a' ki bántja engemet bánt.

S z i l á g y.

A' mit beszélsz, uram, nem vártam hallani,

Mert hogy beszéld, nem adtam rá okot.

Azonban jó barátok nem vagyunk,

'S ha, a' mit mondál, engem érdekel,

Rendelj időt 's helyet 's akármikor

Szilágy magáért megfelelni kész. (el)

(Jolán aléltn egy székre rogy)

Z á g o n y.

Mi lelt leány? te elhalványodol?

Eszmélj, ne hozz rám szégyent s kárt; hiszen

Mint a' fehér fal, olyak arczaid.

Eredj, eredj, nincs semmi dolgod itt.

V á r i félre.

A' rosz fiú még itt is útban áll.

Érette halványodnak arczaid;

De ennyi bántást nem visz szárazon.

J o l á n felkél.

Csak szédülék, atyám, ne légy boszús,

Fejem gyakorta szenved illy bajon.

Z á g o n y.

Eredj, leány eredj nyugonni most;

Megárt a' hosszú virrasztás; eredj,

Nyugodd ki a' bajt, menj, az éj halad.

Jolán magában.

Nyugodjam? ah el ment az, a' kiért

Nyugonni nem fog e' szív még soká;

Őrizze isten minden útain. (el)

V á r i .

Atyám, ha így nevezni nem tilos

Kit mint atyámat tisztelek, mivel

Egyedül vagyunk; engedd meg, kérdenem,

Mint áll ügyem 's mikor remélhetek?

Z á g o n y.

Magad leginkább láthatd sorsodat.

V á r i .

'S úgy látva én nem látok kedvezőt,

Nem avval, a' mit ígértél, rokont.

Z á g o n y.

Leányszív' titka nem nyílik hamar,

Talán megérjük, a' mi most halad.

V á r i .

Ezt többször is mondtad, jó öreg?
De várva várni 's nem remélni kín.

Z á g o n y .

Nagyobb, atyának kényszerítve lenni,
Hogy ön leánya' szívét fojtja meg.

V á r i .

'S így a' barátság köztünk megszakad.

Z á g o n y .

Nem úgy, ne légy olly lángolón mohó,
'S kímélj, ha e' leányt, ez egyemet
El nem hajítom mint a' rossz kovát,
Ha tőle végszer válnom olly nehéz,
Mint a' csigának drága gyöngyétől,
Kit fájdalommal hordozott haján.
Csak egy napot még, még csak egy napot
Igenre, nemre! aztán eljöhetsz,
És lelkemet, ha kéred, elvihetd,
A' mit kívánsz, – csak most nyugonni hagyj.

V á r i gondolkodás után.

Holnap tehát? Remegve várom azt;
Mert nem tudom, mint végzed sorsomat.
Csak még egy szót. – Minthogy körül belül
Haramja nép mutatja itt magát,
Erszényemet, mellyet véletlenül
Zsebemben hoztam, lennél olly szives,
Vennéd magadhoz, mig majd¹⁸² eljövök.

(Erszényét az asztalra teszi)

Személyemet megvédni bízhatom,
De ennyi pénzzel járni nem tanácsos,
'S igen becsültnek érzeném magam',
Ha úgy tekintéd e' pénzt, mint tiédet
És alkalmonként élnél is vele.
Előttem az nevelné értékét.

Z á g o n y .

'S én ennyi pénzt itt nálam rejtsek el?
Ha megtudják, feldúlják házamat.
Azonban mert magaddal nem vihetd
Maradjon bár mig értte jőni fogsz.

V á r i .

Vedd értte hálámat. Jó éjszakát. (el)

Z á g o n y .

Csodálatos! nem tudni angyal-e,
Vagy ördög inkább: embernek gyanús;

¹⁸² ma d

Félek kezébe jutni 's jaj nekem
Ha bal szerencsem kényszerítni fog.

(Az erszényt megnyitja 's nézegeti)

'S ez mind arany 's ah – mennyi egy halomban!
De félre innen, nem nézek reá;
Mert mintha köny villogna pénzein
'S halvány szegény leányom' arcza
Ijesztenek, ha részesülni vágnék. –
Azt mondta, úgy tekintsem, mint enyémet.
Ördög ne kísérts, még csak holnapig ne,
Aztán elárulom vén lelkemet;
Csak holnapig ne – aztán alkuszunk.
(Megindúl! de az ajtónál mintegy ijedve vissza fordul 's az erszényhez rohan.)
Meg van! de innen könnyen elvihetnék.
Ágyamba kell bevinnem.

(Az erszényt fölveszi)

Jőjtek.

Jobb álmotok lesz, mint nekem, tudom;
De biztos helyre viszlek. – Hah ki az?
Vagy senki sem jó? Pénzen gond viraszt,
De még nagyobb ott, hol pénz nincs. – Jerünk
'S jó éjszakát annak, ki alhatik.

MÁSODIK FELVONÁS

Barlang, mellynek közepén tűz világol.

V á r i egyedül.

Mióta e' tanyába költözém,
Magányhoz inkább szokni látszatom
'S a' képzelet' szelídebb álmai,
Körül lebegnek, mint méhkerti raj
A' lombot, melly eléjük hajladoz.
Ott fenn az élet' dúlongásiban,
Ott tenni kell; mert tétlen a' ki áll,
Vagy elmarad, vagy eltiportatik;
De itt alant, ez' élet hagyta ürben,
Hol a' világot éj és csend teszi,
Hol nem derül a' honnos éj soha,
'S a' csendet nem zavarja semmi zaj,
Csak a' hideg kő cseppen el koronként
És alkat óriási szobrain,
'S rideg hullása, mint az óra int,
Hogy a' mi volt, nincs, nincsen, a' mi lesz
És a' jelen csak percz, melly elenyész,
Mint a' lecseppent kő után a' hang, –

Itt ébred a' meggondolás 's jövőn
'S múlton csapongnak messze gondjaim.
Setéten a' hollónak szárnyain
Repül el tőlem a' múlt' fellege,
De a' remény, mint zengő csalogány
Száll a' tavasznak bokrain felém,
'S kies jövőndőt hirdető dala. –
'S miért ne hagyjam menni, a' mi megy,
A' múltat, melly már vissza nem jöhet?
Miért ne várjam a' kiesb jövőt,
Melly bíztat és a' mellynek jőni kell.
Rabló valék, most gazdag, úr leszek,
És férje annak, kit szeretni üdv,
Még akkor is, ha nem szeret viszont.

(Kivül.)

Hej liliomadta! ki van ott lenn?

V á r i .

Liliom! – ez az én emberem.

(A' barlang' titkos ajtaja megnyilik. Víg Bandi egy üst' leeresztésével vesződik.)

V í g B a n d i .

Uram segíts! beh átkozott nehéz.

V á r i .

Mid van Bandi, mivel vajudol ott?

V í g B a n d i .

Uram, magam sem tudom mi, de ördögös nehéz. (az üstöt a' tűz mellé gördíti.) Átkozom! bizony talán csak ólom van benne.

V á r i .

Vagy olly gonosznak lelkiösmérete mint te.

V í g B a n d i .

Oh uram, az enyém ollyan mint a' sólyommadár.

V á r i .

Mivel tartod hogy olly könnyedén van?

V í g B a n d i .

Hol füttytel, hol danával, a' mint az idő jár.

V á r i .

Vígyázz, úgy ne járjon, mint a' cigány' számara, melly épen akkor dögölt meg, midőn már szinte megtanulta a' koplalást. – 'S hol csended ezt a' rozzant fazokat?

V í g B a n d i .

Csak elhoztam uram, 's most az egyszer olly ártatlan vagyok mint a' tejbe mártott kenyér.

V á r i .

Oh hallod, az nem is olly* igen ártatlan; mert feliszsz a' tejet. Azonban egész ártatlanságod szerint hogy jutottál e' nyereséghez?

V í g B a n d i .

Hát uram, tudod hogy múltkor hátat fordítottunk.

* olly is

V á r i .

Igen, mikor a' sánta szabó' oldalait aczéllal akartad csiklandozni?

V í g B a n d i .

'S a' nyakára hágni, ha engedted volna; hanem vége az lett, hogy futásnak eredtünk 's üzőbe vettek.

V á r i .

Mellyik lábaddal indultál meg előbb?

V í g B a n d i .

Hét ördög tudja jobban! – Elég az hozzá hogy akkor én egy üregben vontam meg magamat, bátorságnak okáért, mint a' vén Haris mondja, 's az üregnek egészen fenekére húzódtam, hogy senkit se lássak.

V á r i .

Vagy talán hogy téged ne lássanak. – És ott szedéd fel ezt a' katlanrontót?

V í g B a n d i .

És ott csak úgy unalomból bedőftem az üreg' falába törömet 's valami megcsendült utána.

V á r i .

A' min* te megörülél 's kaparni kezdtél mint a' kis kutya mikor körme nő. – Annyi, mint az, te hű legény vagy Bandi 's addig is, míg megtudjuk, mi van az üstben, fogd ez erszényt 's költsd vígan, ha kedved érkezik.

V í g B a n d i .

Oh arról majd tesz a' vármegye. – A' holdvilág adjon ezer annyit értte.

V á r i .

No 's Bandi, mint tetszik az erdei élet? Nem jobb-e itt szabadon legénykedni, 's máséból költetni, minthogy ott honn szántsának rajtad 's utójára is ne te takarítsd el, a' mit learattál?

V í g B a n d i .

Biz' uram, finom egy élet ez itt; olyan a' paraszthoz, mint a' sajt vagy a' szalonna a' kenyérhez képest; csakhogy én a' szalonnát is kenyérral szeretem.

V á r i .

Az az: te olyan becsületes gazember, vagy inkább gaz becsületes ember szeretnél lenni, 's mit a' gazember bűnösen kuporított, azt a' becsületes szép tisztessen eltakarítaná? Hohó! fiú, illy bolondra többre is találnál. De már itt csak tégy le minden roszt, vagy is jó tulajdonságokról, különösen keményítsd meg szívedet a' könyörületesség ellen, tedd pedig érzékenynyé minden iránt, a' mi még nem tied. 'S a' fő törvény: mit szemed lát, kezed ott ne hagyja.

V í g B a n d i .

Köszönöm bölcs intésedet uram 's ez nem első, a' mit tőled tanulok. Fogadom és vallom, hogy ezentúl a' mennyire gyöngye eremtől telik, kiirtok magamból minden ártalmas szelídséget, csak egy dologgal nem tudok egészen megbarátkozni.

V á r i .

Talán csak az akasztófával? oh azt hagyd utódjára,¹⁸³ Bandi.

V í g B a n d i .

Szives örömet, csak az is engem utódjára hagyjon; de azt mondják, gonosz nyakszívó ereje van, melly a' leghatalmasabb legényt is amúgy ördögösen a' levegőbe kapja, hogy még lábujja sem

* mint

¹⁸³ utódjára

éri a' földet. Minap hogy Veszprém mellett elnyargaltam, épen három függött a' törvényfán; köztök ama' híres Arany Laczi is. Messze földön nem lehetett olly délczeg fiút látni: szép, fiatal, bátor legény volt, szép leánykák hímezték ruháit: olyan volt mindene mint az oltár. – 'S most, uram, lesütötte fejét, mintha szomorkodott volna.

V á r i .

Eh ki látta Arany Laczit valaha szomorún! Lenézegetett; mert módja volt benne, 's nem pompás dolog-e a' magasról lenézegetni?

V í g B a n d i .

Biz' igen; de rá is lenéztek ám. Egy veszett tar varju épen feje' tetejére ült 's olly hamisan pillogott szemeibe mintha csak szerelmes lett volna belé, – 's mikor vissza jöttem, uram, Laczinak már nem voltak szemei.

V á r i .

Háromszáz ezer mennykő! – De ne búsulj Bandi, ha valaha törvényfán látlak 's fejedén varju vendégeskedik, lelövöm az ilyen adtát, hogy mindjárt lábad alá fordúl; azután elmondatom fölötted Arany Laczi' énekét:

Beteg sem volt, még is megholt,
Hejh pedig beh szép legény volt.
Nincsen neki szemfödele,
Eltemette a' vármegyé.

Valamennyi szép leány van a' környéken, mind rólad énekel a' fonóban.

V í g B a n d i .

Az a' mennykőség, hogy én abból semmit sem hallok már.

V á r i .

Annál jobb, legalább füleid meg lesznek kímélve. – Azonban az idő eljár, Bandi; eredj most a' szorosra, hogy az a' részeges Haris valahogy el ne alugya az utazókat. Két Ábrahám' fiját várok estére, rongyosak mint az ágról szakadt. Ne higyetek nekik. – 'S éjfél előtt mind itt teremjetek.

V í g B a n d i .

Értem, uram. (el)

V á r i .

Milly társaság! mióta láttam őt,
Ezekkel élnem únalom, csömör;
Hallgatni még is nem szabad: gyanús
Előttök a' ki hallgat 's nem cseveg,
Mint ők kívánják. Ám ha kedvez a' sors,
Mind ennek vége lesz. – De mit hozott
Ez a' vad újoncz? – Millyen drága kincs?
Szerencse, csak te voltál istenem,
Azóta hogy szivetlen emberek'
Fondorkodása e' vadonba zárt,
Szerencse isten, téged áldalak.
Ím mennyi érték, melly fejedelmi kincs,
Több mint elég, hogy dúsan 's gondtalan
Eléljek távol ösmeretlenül,
Hol senki sem tud tetteim' felől.
Mi ez, mi hull a' barlang' oldaláról?
Úgy tetszik, mintha döngést hallanék.

(hallgatódzik.)

Hah vakmerő csak túrj, ha veszni vágysz,
A' föld alatt nem él az irgalom.

(kardot ránt)

Vakabbá teszlek, mint vagy rossz vakand,
Csak jój, ha tudsz, akárki' hőse vagy.

(Egy darab kiválik a' falból, melly után Szilágy lezuhan
's egy időig kábultan 's a' barlang' oldalához támaszkodva áll)

Kit látok itt, vagy csálnak szemeim,
Minden gyűlölség elveszett szivemből,
Még egy van, a' kit vérig gyűlölök
'S ez is kezemben, a' halál' fia!
De nem, nem így kell érdemelnem őt;
Orgyilkosul Jolánért nem vivok.
Álljon ki 's váljék most örökre el,
Ki nyerje a' jutalmat, én, vagy ő?
Kincs és leány a' harcznak díjai,
Leányt és kincset nyerjen a' ki győz.

(szünet után)

Én balgatag! 's egyenlő harcz-e ez?
Ha győzők, a' leány még nem enyém
'S becsesb felével díjam csonka lesz. –
Vagy a' leány, vagy ő az áldozat!
De lássuk, mit teszen, ha észre jó.

(félre vonúl)

S z i l á g y eszmélve.

Hová juték? milly borzasztó hely ez?
Szűkebb ha volna, sírnak mondanám;
Mert minden élet itt meghalva van.
És még is mintha tűz lobbanna fel
A' pislogó parázsból, földेरül
Nyiló szememnek a' rémal'ku ház,
És óriásul látom szobrait
Felnyúladozni, mint gyász öröket
A' láthatatlan kúpnak éjihez. –
Királyi sír, ha itt ér a' halál
'S te ird fel a' sziklára¹⁸⁴, szerelem,
Hogy eltemettél hű vitézedet.
De nem csalódom, tűz világol ott
'S vezérsugára, mint jótétemény
A' szenvedő' borongós napjain,
Úgy hat rezegve a' homályon át.

(a' tűz felé közelgve)

Minél inkább derülni kezd szemem,
Annál borúsabb a' mély titku lak

¹⁸⁴ sziklára

'S több borzadással tölti lelkemet. –
Jól látok? vagy szemembe a' pokol'
Szemfényvesztése játsza e' világot?
Arany – temérdek, drága kincs. – 'S enyém
A' szenvedő, az angyal szívű lány!

V á r i .

Nem, rosz fiú! azért még alkuszunk.

S z i l á g y .

Most Zágony! most ne mondd, hogy koldusúl
Kérem leányod' szívét; kincseket
Viszek jegyül vőd, drága kincseket,
Millyekre szomju lelked rég sovár.
'S te szenvedő, te drága tiszta lélek,
Kit balszerencsém régen kötve tart,
Ne félj, hogy ismét bút hozok, ne félj:
A' bú kiszáradt mint a' nyári kút
'S aszott helyén öröm' virága kél.

(a' kincs felé fordulva)

Oh szellem, a' ki e' kincs' őre vagy,
Áldás reád és buzgó hála tőlem,
Boldogtalantól mind ez óráig,
Most boldogabbtól minden embereknél.
'S ha kárhozottnak lelke vagy, ki itt
Virrasztasz e' hatalmas kincs felett,
Szólalj fel és jelentsd ki mit tegyek?
Mivel segítsék kínlódásodon.

V á r i félre.

Egy gondolat villan meg lelkemen:
Önnön hitével foghatom meg őt!
A' szellem, a' kincs őre¹⁸⁵ én leszek
'S kárhozzam el, ha kincsemen kívül
A' főbbet, a' leányt is nem birom.

(fenn szóval, de elváltozott hangon)

Ifjú megállj; ne illess aranyat;
Átok 's halál van birtokán, ha hozzá
Avatlanúl szentetlen nyujt kezet.
De majd ha éjfel' csendőrája üt,
Jőj, 's hozd magaddal kit szived szeret,
A' tiszta és szemérmes hajadont,
Annak jutand fölvenni kincsedet.

S z i l á g y .

Hajh milly kíváнат, milly föltétel ez?
Mellyik leány fog rémületlenül,

¹⁸⁵ kincsőre

Midőn az éjféli gyász órája üt,
Sőt mellyik élve e' pokolba szállni,
Melly a' világhoz nem tart semmi közt?
Mellyhez még ember nem nyitott kaput?
Én férfiú vagyok 's csak félig az,
Midőn lejuttam, mert megrémülék
'S most is dobogva reng belé szívem. –
Nem, ördög, őt te meg nem látod itt;
De jer, mutasd meg undok képedet,
Én szembe nézek bár mi vagy veled;
Jer véd ha bírod, a' kincs' birtokát,
Mert pusztá kézzel én nem távozom
Kincs vagy halál! e' kettő jelszavam.
(Közelíteni akar, azonban Vári észrevétlenül port
vet a' tűzbe, melly azt nagy ropogással szét veti. Setétség.)

V á r i .

Halld vakmerő a' vég ítéletet:
Kincs és leány örökre elveszett,
Ha engedetlenséged vissza tér.
De járj az ész után és boldogulj!
Mondj esküt, hogy lánykádat elhozod
'S bántatlanul mehetsz.

S z i l á g y .

Pokol, körül fonál:

Minden nyomon mélyebbre súlyedek.
De jól van! halld az esküt: esküszöm!

(a' viszhang: esküszöm!)

Hah vissza zenged, a' mit hall füled,
De zengj akár a' dörgés' hangjain
A' minden élők' istenére esküszöm.
A' kárhozatra 's a' halálra is,
Hogy teljesítem kívánságodat.

(Vári egy kötelet húz meg, mellyre a' barlang' ajtaja megnyílik.)

V á r i .

Megemlékezzél szentül eskeidre!
Ha jósz, kiáltsad kedvesed nevét,
'S az alvilág megnyitja zárait.

S z i l á g y .

'S ezt is nevével? tiszta szép neve
Legyen hát e' rémhelynek jelszavul?
Hah drága áros vagy te alvilág!
De várj reám, éjféltre megjövök,
Ha csak azért is, hogy sírom itt legyen. (el)

V á r i előlép.

Amen! ha úgy kívánod, meglehet.
Azonban teljesen még nem bízom.

Megsürgetem vén Zágonyt, és vagy ő
Rá bírja szép szerével a' leányt,
Vagy e' fiú meghozza őt nekem.
Mindent raboltam, most leányt fogok,
Sok tetteim között ez lesz a' remek.

HARMADIK FELVONÁS.

Zágony' háza.

Z á g o n y e g y e d ű l .
Elhúnyt a' nap 's én kincstelen vagyok,
Sokkal szegényebb, mint valék, midőn
Kezdettem, csak nyomorban gazdag és
Tapasztalásban, melly már hasztalan.
'S most bujdosó, vagy Várié vagyok
Magam, leányom, mindenem.

(Vári' erszényét előhuzva)

Zálog kezemben Vári' pénze már
'S adott szavam, ha fáj is, teljesül.
(Jolán jó atyját észre nem véve 's egy függő
képhez siet, mellyet virágokkal ékesít)
De ím jön ő virággal ékesülten
'S a' képhez járul, melly előtt bajában
Szülője gyakran sírt, a' boldogúlt,
'S könnyebbülésért térden esdekelt.

J o l á n .

Szülőmnek sírján termett e' virág,
Nem egyszer öntözik bús könnyeim,
És még is olly szép, ollyan illatos,
Nem látszik rajta gyászos eredet;
Mikor jön a' nap, hol sok bánatom
Megtermi végre a' jobb örömet,
Melly ment leend a' múltnak gyászitól?

(a' virágokat a' kép mellé tűzve.)

Itt álljanak bús emlékül. – Atyám
El nem fogadja üdvözlésimet,
Azért anyámnak tartom ünnepét
Anyátlan árva 's hajh atyátlan is.

(a' kép előtt térdre hull)

Z á g o n y .

Úgy látszik én sokáig élek itt
Önnön leányom megtagad; – de nem,
Nem, őt eladnom nem lehet 's midőn
Már rá kerülne a' sor, nem tudom.
Maradjon ő, én elmegyek. Hová?

Éjfél¹⁸⁶ előtt még elhatározom. –
'S most Vári vissza nyujtom pénzedet,

(csendesen el)

J o l á n fölkel.

Ő ment-e el vagy szellem jára itt?
Soká marad ma ismét 's vajha egyszer
Nyugottan térne meg; de bajt szerez
Magának 's mondhatatlan kint nekem,
Hogy nem deríthetem vég napjait.
Szent isten! add meg egyszer nyugtomat:
Szerencsét nem kívánok. – Ah mi az?
Szilágynak mintha hallanám szavát!
'S a' csalfa Váriét. Én rettegek.
Meg kell tekintenem; mert féltem őt. (el)

K e r t .

Egy felől Vári, más felől Szilágy jönnek.

V á r i .

Ez a' Zágony végképen megvadúlt.
Határnapot ma rendelt válaszul,
'S hogy eljövök némán erszényemet,
Kezembe nyomja és tovább rohan,
Mint a' kinek tűz bántja sarkait.
De így vagy úgy! én már nem veszthetek,

S z i l á g y .

Kit látok itt? a' gyűlölt Vári jó.

V á r i .

Roszkor találkozom; de ám legyen;
Nem bántom mert kezemre dolgozik.

S z i l á g y .

Miért a' hegyben nem találtam őt!

V á r i .

Alkalmasint a' lányt kémlelni jött.
Szerencse hozzá! ő hadd fogja meg;
De a' madár majd másnak énekel.

S z i l á g y .

Úgy látom, egy nyomot sem távozik.

V á r i .

Most nem tanácsos félre bujdokolnom:
Szemköztt megyek szép nyájasan vele.

S z i l á g y .

Épen nem úgy tesz, mintha menni vágyna,
'S most semmikép nem tűrhetem meg itt.

V á r i .

Boszúsnak látom; kétlem, mit tegyek.

¹⁸⁶ Éjfél

S z i l á g y.
Előbb utóbb a' kard leszen biránk;
'S inkább előbb, mint későn, vagy soha.

(Várhoz.)

Egy szóra jó uram!

V á r i félre.

Hm! mintha kard süvítne,
Olly élesen peng felhívó szava.
De most az egyszer nem lesz bajvivás.
(tovább akar menni, Szilágy elébe áll)

V á r i félre.

Szeretném elkotorni őt!

S z i l á g y.

Uram –

V á r i félre.

Valóban ez nem tréfál. – Engedelmet,
Szilágy barátom – egy szó annyi, mint száz,
És száznak ismét vége is csak egy:
Azért talán most jobb ha szét megyünk.

S z i l á g y.

Csak egy nyommá* sem, míg nem végezzünk.

V á r i .

Sőt inkább, hogy végezzünk, menni kell;
Ki veszteg áll, nem végez semmit is.

S z i l á g y.

Te ellenem megbántó szöveget
Mondál, holott azt föl nem foghatám.

V á r i .

Ha nem fogád fel, úgy már elröpült
És a' mi nincs, az bántó nem lehet.

S z i l á g y.

Szópengető! de hogy te gyáva vagy,
Az, mert valóság, bántó is lehet.

V á r i félre.

Mért barlangomban nem mondottad** ezt!
De csendesen. – Valóban ifju társ,
Vitézségem nem a' legjobb aczél,
Vagy szerfölött is hajló vágy török,
'S ma épen kis lábujjom' körme fáj
És szarvasodni kezd a' hold. – Hanem
El nem marad, még nap van holnap is
És a' behorpadt hold majd megtelik.

* nommá

** modottad

S z i l á g y magában.
 És¹⁸⁷ e' czudar még gúnyolódni mer?
 V á r i indulva.
 Isten velünk!
 S z i l á g y.
 Rántsd kardodat, lator!
 V á r i kardjához kapva.
 Lator? – pokolra hitvány rossz fiú!
 S z i l á g y.
 Hah eltaláltam, a' mit nem szeretsz?
 Most, most vagy emberem; mert sápadó
 Arczod gunyolja bátorságodat.
 Rég hordozom fejemben a' gyanút
 'S kinomba telt azt fogva tartanom;
 De most kimondom ég és föld előtt,
 És ég, föld hallja meg: haramja vagy,
 És annyi titkos bűnnek mestere,
 A' mennyit ördög számlálhat csak el;
 'S tetőtől talpig a' milly nagy tetem vagy,
 Becsület benned egy morzsányi sincs.
 'S ezt ellened, kit vérig gyűlölök
 És minden ellen a' ki nem hiszi,
 Bajvívó kardom megmutatni kész.
 V á r i .
 És hogy hazug vagy átkozott tüdődig,
 Kardommal azt fejedre felrovom.
 Elég a' szó! jer, gyermek és lakolj.
 J o l á n jő.
 Melly háború, milly rémítő zaj ez?
 Nagy isten! – Endre, Endre, mit cselekszel?
 V á r i .
 Bocsnat, szép Jolánka, e' zajért,
 Mellynek valóban nem valék oka;
 Mert bűn előttem csenededet zavarni.
 De nem leszek mentője en magamnak;
 Ez ifju társ majd mindent elbeszél,
 Mi köztünk történt 's híven, úgy hiszem.
 (Szilágyhoz)
 'S mi mint barátok válunk.
 S z i l á g y.
 Oh igen!
 (titkon Várihoz)
 Ha majd tüdődbe mártom törömet,

¹⁸⁷ Es

V á r i titkon Szilágyhoz.
Vagy én kiűzőm útált lelkedet.
(magában)
Nyugottan távozom; mert gondomat
Az fogja nyögni a' ki most örül.
Serényen vőfél! várom a' menyasszonyt.

(el)
J o l á n .
Mi volt ez Endre? ah olly rémület
Fogott el 's reszket lelkem is belé.
S z i l á g y .
Légy nyugton, édes, nincs már semmi baj,
És a' mit láttál, csak nem tréfa volt.

J o l á n .
Kegyetlen tréfa! nektek minden az.
'S ez hát ama' szent férfi szenvedély,
Az annyszor kihírelt szerelem,
Hogy olly okért, mint hajszál' lebbenése
Vad harczra teszten sorsot, életet,
Bár ahhoz szívünk' üdve kötve van?
Oh férfi lánykát nem szeret soha,
Magát imádja csak 's nyers kéjeit;
'S a' férfi szívnek bármelly indulat
Harag, szerelm – 's hír mindegy érdekű.
Csupán szeretni únalom nekik;
Azért meg is kell víni 's az teszi
Kapóssá a' szerelmet és leányt,
Mert délczeg bajvívásra tárgy lehet.

S z i l á g y .
Nem érdemeltem vádat, Jolán
'S most legkevesbbé van reá idő.
Szünjék meg aggodalmad, vége már
Minden bajunknak, minden gyötrelemnek.
Deríts öröme arcot és szívet,
Mert a' melly választott olly mostohán,
Be van már töltve a' hiú gödör,
És a' szegénység' óriási árnya
Az arany' tüznél tűnedezni kezd.
Enyém, enyém vagy és csak most vagy az,
Csak most öllek kéjjel 's biztosan.
Kivíttalak sok szenvedéseidből
És a' szerencsét hoztam násznagyúl,
Melly ünnepünket boldoggá tegye.

J o l á n .
Nem értelek; szólj, mit jelentenek
Ez új öröm 's ez ékes szózatok
'S a' rég nem érzett, rég elhúnyt remény?

S z i l á g y.
Megáldta isten hűségünk' ügyét:
Kincset találtam.

J o l á n.
Ah ne csald magad'!
Szegény atyám mióta jár oda
'S a' drága kincs, melyet magának ás,
Komor tünődés, életgyűlölet
'S a' félelem, hogy koldúsbotra jut.

S z i l á g y.
Jolán! te nem tudod, most mit beszélsz.
Vagy álmodtál? Vagy álmodtál? Vagy álmodtál?
Kincset találtam, olyan drága kincset,
Melly agg apádnak szomját elveri,
Melly gondot oszlat 's minden akadályt,
De rajtad a' sor megmutatni most:
Szerelmed olly való-e mint hiszem.
A' kincs terád vár, csak te bírhatod fel,
Ha majd az éjféli' csendőrája üt.

J o l á n.
Milly foghatatlan rémes dolgokat szólsz!

S z i l á g y.
Oh kedves nincs idő most kétkedésre;
Az est hanyatlak és az éj közelg.

J o l á n.
De azt, hol a' kincs, tudnom csak szabad?

S z i l á g y.
Jó távol innen egy barlang' ürében.

J o l á n.
'S odáig elkísérni csak te fogsz?

S z i l á g y.
Nem csak magam; két hű társ lesz velem.

J o l á n.
'S ki visz be a' barlang' rémajtaján?

S z i l á g y.
Veled leendek mindenütt; de a'
Kincset magadnak kell illetni csak.
A' szellem, melly virraszt a' kincs fölött,
Nem engedé, hogy fölvegyem.

J o l á n.
Szilágy!

Illyen frigyekbe szósz te engemet?
Nem, kedves, arra nincs erőm. Habár
Elhallgatom, milly borzasztó leánynak
Házon kívül a' rejteményes éj,
'S az ösmeretlen út' veszélyeit;

'S ha mindezekből bízom általad
Megóalmazva jutni célhelyünkhöz;
De a' setét barlangnak rémeit
A' szellemeknek titkos társaságát,
Oh Endre! azt nem bírná lelkem el.
Ott össze rognék a' várt cél előtt
Inség magamnak, fájdalom neked.
'S mint gondolod, hogy éjfél' idején
Itt hagyjam agg apámat egyedül
'S szökésem által kétségbe ejtsem őt!

S z i l á g y.

Elég, elég! az ész még többet is tud;
Én azt hívém, a' szív lesz bízthatód.
De úgy van az, boldogtalan csere:
Hol ész kell szívetek van, szív helyett
Bölcselkedéssel álltok majd elé
A' férfi kéznek művét rontani.

J o l á n.

Hogy agg apámat éjjel hagyjam el,
Az szív' tanácsa nem lehet.

S z i l á g y.

Való!

De hogy valahára boldoggá tehess,
'S atyádnak kincset, melyre vágy, szerezz:
Azt szív's az ész is tiltja elmulatnod.

J o l á n.

És még is, oh Szilágy, a' rettegést
Ezen merénnytől, el nem fojthatom
'S egy titkos érzet súgja: el ne menj.

S z i l á g y.

A' titkos érzet ellenségemé,
Azé, ki eddig gyötrött úntalan,
Ki végre megront sorsom ellen is.
De ám ne jőj. Én elmegyek, habár
Halálos a' kincsilletés nekem;
De egy halállal tartozom 's az élet'
Becsét előttem kezdi veszteni.
Azonban éjfél tájban itt leszek
És jósz, ha jósz, vagy vég bucsut veszünk.
Isten veled! Nem késhetem tovább –
Egykor szerettél engem, oh Jolán,
Megemlékezzél róla 's el ne hagyj. (el)

J o l á n.

Mit szóljak ellent? Ott atyám' haragja,
Szilágyinak indulatja üldöz itt
'S két tűz között vár megrontó veszély.

Választanom kell, haj! de cél felé
A' féktelennek vas szándéka húz.
'S már itt az éj; szent isten adj erőt!
Sem menni, sem maradni nem merek. –
És még is menni kell: melly honn talál,
Nagyobb baj annál, mellyet kergetünk. –
Rettegve bár, de várlak, kedvesem,
'S lelkedre bízom földi üdvömet.

(El. Zágony ásó szereivel jó's egy fa alatt megállapodik.)

Z á g o n y .

Jobb napjaimban itt ez almatő
Árnyékkal és gyümölcsessel ápolóm
Gyönyört adott és enyhet; most kora
Sulyától elgörbedve, mint magam,
Kiaszva, meddőn, lombtól taron,
A' megromoltnak vég nyugalmat ad.
Ki győzze végig várni a' mesét,
Az élet' tréfáit végig játszani,
Holott a' vég előbb utóbb csak egy?
Uralkodók itt gond, baj és nyomor,
De útát nem találják föld alá. (ás)
Kalmár nagy útnak 's tengernek hiszen,
'S gyakorta értékével oda vész;
Erőben bízik a' hős's porba dől,
Előbb, mint hírpályáit végzené;
Áldást esőtől vár a' földmives
És zöld reményit jég tarolja le.
Én elhívém a' bérczek' belsejének,
A' mit felőlök tart ős hagyomány;
És türtem hőt, fagyot hét éven át
Verítékemben mosdott szikla's rög:
És mit találtam? puszta gödröt: annak,
A' mit reméltem, hűlt, üres helyét
Intő jelül, hogy napszámom kivan.

(ismét ás.)

Vagy tán eladjam önnön véretem
A' pénzes, a' csapongó Várinak?
'S kéjelmeim közt, mellyeket talán ad
'S minden falatnál, melly tán jutni fog,
Lássam leányom' könyhullásait,
És titkos hervadása' bús telét,
Melly még előttem sírba fekteti?
Vagy lássam őt Szilágynak karjain
Rideg szegényből mint lesz többszörös,
Minden nyomornak 's kinnak ágyasa.
'S ezt látva, rajtok még élődjem is,

Dologtalan vén 's szíjam éltöket
A' gombaként, melly éhhetetlenül
Teng a' fa' derkán 's elsorvasztja azt?
Hogy végre únjanak 's vén lelkemet
Titkos fohászzsal föld alá kívánják!
Oh én csalódott! kincset kergeték,
Mellyet csak a' szerencsés visz haza,
'S a' kincset, mellyet mindenik talál,
Keresni elmulattam; most teszem
'S örökre megkészítem házamat.

(Ismét ás, majd leül a' gödör' szélére)
Hah szinte jó, hogy mélyebben vagyok.
Most jőjtek ti karvalyszívűek,
Szilágy és Vári, nászszatok leányért.
Azé legyen, ki engem bétemet.

J o l á n jő.

Még sem jön. Istenem! ha nem bizott
'S kétségeimmel elvesztettem őt.
Szilágy, Szilágy, hol késel olly soká? –
Egek ki az? ki ül ott egyedül
Egy félig ásott sírnak széléin?
Óh én korán és szörnyen bűnhödöm.
Atyám, atyám! (Zágony elé borúl)

Z á g o n y.

Téged nem vártalak.

Miért hagyád el, ágyadat leány?
Nem nyúghatol? fölvernek álmaid?
Ne álmodozzál, – úgy majd jobban alszol.

J o l á n.

Atyám, bocsásd meg ezt az egy hibát.

Z á g o n y.

Én mindent megbocsátok.

(Szilágy jó 's hallgatózva megáll)

J o l á n.

Jaj nekem!

Csak az beszél úgy, a' ki halni tér.

Z á g o n y.

Te útra készülsz? menni, szökni nem de,
Elhagyni agg apádat, mint ki vén
Megúnt ruháját, melly elveszni nem tud,
Az ágon hagyja végre 's elszalad,
Hogy tőle ment legyen?

J o l á n.

Bocsánat, ah,

Bocsánat! ím én már nem távozom:
Te léssz az oltár, mellyhez járulok.

Z á g o n y.

Sőt menj, ha menni vágysz. Én nem fogok
Élődni rajtatok, nem húzom el
Az ételt szájakból, nem teszem
Italtokat bú' ürmétől fanyarrá;
Én nem fogok tengődni rajtatok,
Hogy átkozzátok hosszú életemet.

S z i l á g y félre.

'S atyától kell ezt lánynak hallani?

J o l á n.

Atyám, mi szörnyű sujtó szózat ez!
A' szent egekre! hagyd el e' helyet
És jőj nyugonni. Ím én esküszöm
Ha szívedet csak az nyúgtatja meg,
Hogy a' szerelmet, melly hozzá csatol
'S minden szövődést –

S z i l á g y félre.

Mit kell hallanom!

J o l á n.

Hogy a' reményt, melly eddig bíztatott. –

S z i l á g y előlép.

Megállj! ne mondd el bűnös esküdet;
Az isten tudja azt, hogy hitszegés.

J o l á n magában.

Hová legyek? milly új kín vár reám!

S z i l á g y.

'S öreg, te szállj ki sírodból 's ne rontsd,
Ha atyja vagy, ne öld el lányodat.
Ím, a' miért rég esdekel szüved,
Én megtaláltam üdvöd' ajtaját:
Kincset találtam.

Z á g o n y hirtelen felugorva.

Hah! te vitted el,

Rabló! sok fáradásom' díja az.
Hol rejtezik, szólj; láttam a' helyet,
Üres helyét az üstnek, melly, midőn
Távol valék, fölvetetett. Beszélj,
Hová tevéd, hová rejtetted el?

S z i l á g y.

Ne olly mohón! sem én, sem agg karod
Nem bírja azt fel; szellemszózatot
Hallottam, melly halállal tiltja másnak
Illetni, mint csak egynek 's lányod az.
Midőn az éjfél csendőrája üt,
Vigyem le, mondá, kit szivem szeret,
Az ártatlan, szemérmes hajadont,
Az feltörendő a' kincs' zárait.

Z á g o n y magában.
Ki űz velem játékot újólag?
Még egyszer higgyek a' pokol' szavának?
De régi hit hogy rejtett kincseket
Csak az vihet, ki választott¹⁸⁸ reá.
Ártatlan ifju 's tiszta hajadon.
'S nem büntetés-e rajtam ez, hogy eddig
Gyötrődni hagytam őt szerelmeért?
És nem jutalma tán, hogy békesen
És zúgolódás nélkül szenvedett?
Akármiként, ám menjen! A' heted nap
Éjfél előtt még teljesülve nincs
'S a' jósolatnak nem múlt el kora.

(Jolánhoz)

Ne késsetek tovább, az éj halad.
Tegyétek, a' mit a' szellem kíván.
Siess leány, te jól imádkozál:
A' várt leánynak várt szerencse jött.

S z i l á g y.

Melly isten súgta ezt a' változást!

(Jolánhoz.)

Jolán ne késsél, ím atyád' szava
Megszentelé a' bűnös kezdeményt.

J o l á n .

Megyek; de légy türelmes oh Szilágy,
Megdöbbszent szívem aggva rengedez,
Mint tűzveszélyben félre vert harang. –
Atyám, ne hagyj el, jőj velünk te is.

Z á g o n y.

Siessetek, már fenn a' hetevény,
'S éjfélre fordul gönczöl' szekere.
Elő Szilágy, te légy a' kalaúz.

S z i l á g y Jolánhoz.

Légy bátran, édes, pillanatnyi baj
Sok boldog óra' dús szülője lesz.
Nyujts kart 's ha fáradsz, szólj, hogy megpihenjünk;
Mert fáradalmas a' tetőn az út.

(indúlnak)

Z á g o n y.

Még egyszer vállaimra agg szereket!
Várjuk be a' heted nap' éjfelét.
Szerencse függ csak egy pillantaton,
Ki túl vagy innen várja, nem leli.

(el)

¹⁸⁸ választott

NEGYEDIK FELVONÁS.

Barlang.

V í g B a n d i, K i l i t i, F i l l é r, közöttök H a r i s egy kulacscsal.

H a r i s.

Halljunk szót!

V í g B a n d i.

Halljuk Harist!

K i l i t i.

Halljuk a' vén Harist, az ivó Harist, az erdők és harasztok' madarát!

F i l l é r.

Böcsülettel szóljatok Harisról, szaván fogjátok.

V í g B a n d i.

Halljuk Harist, Haris szólni akar.

K i l i t i.

Megakar szólamlani mint Bálám' számara.

Halljuk!

H a r i s.

Böcsülettel legyetek vagy fejetekhez vágom a' kulacsot, száz és milliom –

K i l i t i.

Korty!

H a r i s.

A' ki engem meg nem becsül –

F i l l é r.

Becsüld meg magadat, mond az írás.

V í g B a n d i.

Halljuk Harist!

M i n d n y á j a n

Halljuk!

H a r i s.

No hát hallgassatok, vagy fonnyadjatok el, mint a' gomba a' madzagon. – Hallgassatok fiaim, annyi félelemmel, a' mennyi csak rettenthetetlen szíveitektől kitelhetik, és a' bortól, mellyet ittatok. Legelőször is tehát bátorságnak okáért – éljenek a' kik meg nem haltak! (iszik)

K i l i t i.

Az az: igyunk másokért, mert magunknak igen jól esik.

F i l l é r.

Koldusbocskor legyek, ha ez az ember nem csap alatt született. Legelső lélekzését is iváson kezdette. Szeretnék csapot ütni kobakjába's fölébe írni: Vendégfogadó a' csaphoz!

V í g B a n d i.

Éljen Haris, a' kulacs' fejedelme.

F i l l é r.

Éljen és uralkodjék, mint a' sári tök a' gyepűn.

K i l i t i.

Éljen, a' mig csak ihatik.

H a r i s .

Köszönöm, de száz és milliom! – hallgassatok vagy –
M i n d n y á j a n .

Halljuk! Halljuk.

F i l l é r .

Ne hagyjátok Harist méregbe jőni. – Igyál, ne szólj és halljuk. Idd le vitéz mérget Haris, azután halljuk!

K i l i t i .

Veszszek el, ha szót nem fogad.

H a r i s i s z i k .

Száz és milliom! hol is hagytam el?

F i l l é r .

A' hol kezdted, az ivásnál.

H a r i s .

Igen tehát! Azt mondom vala: éljenek a' kik meg nem haltak. (Inni akar, de a' többiek megragadják a' kulacsot 's nem engedik szájához vinni)

M i n d n y á j a n .

Halljuk Harist!

K i l i t i .

Ne hagyjátok inni, míg Vári' halálát el nem beszéli.

F i l l é r .

Egy mondásra egy korty, mint az írás mondja. – Mondj nekünk valamit Vári' haláláról.

V í g B a n d i .

Halljuk Harist!

H a r i s .

Ha a' kulacsot el nem eresztitek –

K i l i t i .

Kivel harczolt a' mi vitéz hadnagyunk?

F i l l é r .

Ki vágta agyon?

V í g B a n d i .

Hol szurták meg? – Halljuk Harist, ő látta mikor elesett.

H a r i s .

Addig sem láttam sem hallottam, mig a' kulacsot el nem eresztitek.

F i l l é r .

Született és megholt mint az írás bizonyítja.

K i l i t i .

Dőfést kapott-e vagy szúrást?

F i l l é r .

Elől-e vagy hátul?

K i l i t i .

Tarkón-e vagy homlokon?

F i l l é r .

Megverték-e vagy csak megütötték?

V í g B a n d i .
 Haris látta, mikor mellbe szúrták. – Halljuk Harist.
 K i l i t i .
 Hová temettették?
 F i l l é r .
 Beszélj hogy ihassál.
 H a r i s elereszti a' kulacsot 's baltájához kap.
 Száz és milliom! én ütök, mint isten' nyila, ha méregbe hoztok.
 K i l i t i .
 Hozzátok méregbe! akaszszátok föl lábainál fogva.
 F i l l é r .
 Hagy' lógjon, úgy is bajosan áll.
 K i l i t i .
 Akaszszuk fel hogy lábai az ég felé álljanak mint a' szegény ember' lőcse.
 V í g B a n d i .
 Álljon tót ágast.
 M i n d n y á j a n .
 Álljon tót ágast! Álljon tót ágast!
 H a r i s .
 Száz és milliom! össze aprítalak.
 (Kürtszó¹⁸⁹ hallik.)
 V í g B a n d i .
 A' hadnagy!
 K i l i t i .
 Mondom, hogy a' vén kanna rá szedett bennünket.
 H a r i s fölveszi az elejtett kulacsot 's keblébe dugja.
 Bátorságnak okáért ezt jó lesz elrejtteni.
 F i l l é r .
 Ezért csillagot rúgsz Haris.
 V á r i j ő .
 Itt vagytok épen mint látom; de szint olly Üres kezekkel.
 F i l l é r félre Kilitihez.
 És jó fejfel, kivált Haris koma 's annak keze sem üres; olly vitézül forgatja a' kulacsot, mint nagy Sándor az apja' dárdáját, csak hogy szüntelen magát veri pofon.
 K i l i t i .
 Azért is örök pirongásban van, mintha minduntalan elszégyenlené magát.
 V á r i Harishoz.
 Hah vén szipoly, te ismét a' kulacs'
 Szájával csókolódál? jobb szeretném,
 Máskorra hagynád lakzidat. Vigyázó
 És józan ember kell a' gátra ma.
 H a r i s .
 Uram én ittam is, iszom is; de azért még is helyén van az eszem.

¹⁸⁹ Kürtszó

V á r i .

Csak lábad volna úgy, de tántorogsz
'S fejedbe szállott a' földindulás.

H a r i s .

Száz és milliom! akár kanásztánczot járjak.

V á r i .

Inkább hiszem, mint megmutasd. – De hol
Maradt zsidótok? vagy nem jött nyílásra?

V í g B a n d i .

Uram csak egy rossz zsidókölyök volt, öreg apja bársonynadrágában, melyet a' tízparancsolat-
tal épen nyakánál kötött meg, hogy inába ne szakadjon. Kezei a' két oldalzseben lógtak ki,
mint valami veszedelmes horog, mely mindent magához húz. Haris azt gondolta eleinte
hogy medvebocs; de én megfogtam nyakán a' tízparancsolatot.

V á r i .

Mit nyeggetőztök olly hitvány kölyökkel!

V í g B a n d i .

Kikérdeztem uram, aztán útnak eresztém, hadd nőjön míg csalni megtanúl. Most még nem
volt nála több másfél gerezd hajmánál 's három pénznél. Öttel indult meg Budáról az eszéki
vásárra 's még pénzzel ér oda, ha így gazdálkodik. – Azt mondta, a' két vén zsidó csak harmad
nap múlva jön erre.

V á r i türtelenül.

Jegyezd meg a' napot. – 's most társaim
Nagy munka vár reánk, vigyázzatok.

M i n d n y á j a n .

Parancsolj! mindent megteszünk.

V á r i .

Kettő a' más tanyának útjain
Vigyázzon, kettő itt marad velem.
Az elmenők hírt hozzanak, ha tán
Nem ment az út; 's kik megmaradtok itt,
Vonuljatok meg e' kőszál megett
És várakozva lesben álljatok.
Egy ifju és egy lányka fog lejöni;
Lopózzatok ki majd ha már lejött
'S midőn az égő fáklyát fellököm,
Rohanjatok 's fogjátok a' leányt
'S kímélve bár, de minden gyorsasággal
Vigyétek félre 's míg én végezek
Az ifjuval, tartsátok fogva őt.

H a r i s .

Isten éltesse a' mi hadnagyunk' szeretőjét!

V á r i .

Hallgass öreg, még nincs meg a' madár.
'S madárfogónak nem szabad zajogni;
Csak tőletek függ, hogy vesszőnkre szálljon;
Azért hát csendesen 's ha jól sül el,

Vár hétszeres díj 's hála. – Menjetek.

(A' haramiak rendelt helyeikre mennek. Vári előhúzza a' kincset 's felfedi, majd két szövétneket gyűjt 's a' kőszálak mögé tűzi, mely által a' barlang egy kevéssé földerül.)

V á r i .

Derűlj sötétség' puszta temploma,
Pillants ki éjed' kormos fátyolából
'S mutasd meg ismeretlen arczodat.
Eddig szilaj, vad férfiak' tanyáját
Félénk menyasszony látogat ma meg,
Nem sejtve, hogy menyekző vár reá. –
Való, hogy a' menyekző nem szelíd
'S tán félörömmel csonkább mint lehetne;
De mit nem ád a' sors, azt venni kell,
Különben a' várónak élete
Mint szép virágok közt a' bérczpatak
Lefoly 's kietlen pusztaságba vész.

(Kívül Jolán' neve kiáltatik, melyre megnyílik az ajtó. Szilágy és Jolán jönnek.)

V á r i .

Jőnek! Szerencse légy velem.

(elvonúl)

J o l á n .

Ah millyen rémületnek háza ez!

S z i l á g y .

Kedves, ne félj, nem érhet itt veszély,
'S ha érne, megvéd híved és az ég.

J o l á n .

Ki számot tart az égi ótalomra,
Nem kísért istent 's nem jár illy helyen. –
Oh hagyj pihennem Endre, olly igen
Bágyadt vagyok.

S z i l á g y magában.

Csak most ne hagyd el őt,

Oh szent erő. – Pihenj hát, kedvesem,
Pihenj ki keblemen, jer.

J o l á n .

Ah Szilágy!

S z i l á g y .

Mit kívánsz, édesem.

J o l á n .

Hová megyünk? –

Vagy úgy!

S z i l á g y .

Nyugodjál 's végy erőt, Jolán.

J o l á n .

Oh itt sok érzemények' malma van.

Ez a' te kebled nem nyugvás' helye:
 Olly szertelen dobog.
 S z i l á g y.
 Kiirtanám,
 Ha nem dobogna most, midőn örül,
 Hogy nem sokára birtokába jutsz.
 J o l á n .
 Mi az? mi nyúl fel ott olly rémalakban,
 Mint egy temérdek óriási szörny?
 S z i l á g y.
 Kő az, Jolán, lelketlen néma kő,
 Kit durván a' természet képze ki
 'S titkos termének oszlopúl adott.
 Máshol ha látnók, szépnek mondanád.
 J o l á n .
 De ott alant a' barlang' fenekén
 Nem szellemeknek mécse pillog ott?
 S z i l á g y.
 A' kincs világít, a' kincs' lángja az. –
 Időnk halad, jer, már közel vagyunk.
 J o l á n megállapodva.
 Melly szózat, millyen tompa suttogás?
 Olly szokat hallék, mint az emberé,
 De titkos hangjok borzadásba hoz.
 S z i l á g y.
 Csalódol: rettegésed súgja azt.
 (Lemennek a' barlang' közepéig)
 Most bátorodjál, pillanatra csak,
 Hogy hosszan élő üdühöz nyiss utat.
 Szerelmünk' esküjére késztelek,
 'S mindenre a' mi frígyet szentesít,
 Menj bátran, csüggedetlen menj elő
 'S vedd a' mit a' szerencse' jobbja nyújt.
 (mennek)
 J o l á n .
 Szilágy, megengedj késedelmemért.
 Rettegtem, és midőn már itt vagyok,
 'S a' titkos házzal megbarátkozám;

 Félelmem oszlik. Íme indulok
 'S rövid bucsúra nyújtom ajkamat.
 S z i l á g y megöleli.
 Jolán, Jolán! – De menj, az édeset
 Idő előtt ne lopjuk el magunktól.
 Menj, e' helyen bevárlak. – Hah mi ez

(Jolán a' kincs felé megy. Vári fellöki az égő szövétneket, melyre Haris és Kiliti kirohannak 's Jolánt félre ragadják. Szilágy utána rohan de Vári útját állja.)

V á r i .

Megállj, fiú, egy nyommá se tovább.

S z i l á g y .

Hatalmas ég! mi szörnyű változás.

V á r i .

Bámúlj! Jolánnal többé nem beszélsz.

S z i l á g y .

Hah ördög, csak most ismerek reád!

V á r i .

Reszkess, ha ismersz. Rég előlhetélek,
De mára tartám büntetésedet.

S z i l á g y .

Jolán, Jolán, szólj merre vagy? megyek.

V á r i .

Ha e' vas nem szakasztja útadat.

S z i l á g y .

Oh ördögöknél sokkal ördögobb,
Illy bűn csak a' te kézműved lehet;
Tágulj vagy által rontok lelken.

V á r i hátrálva.

Hé társak! a' leányt vigyétek el
A' más tanyára 's várjatok be ott.

(Szilágyhoz)

'S most jer, ha bátorságod nem hazug.

S z i l á g y kardját lebocsátva.

Megállj, a' szent egekre! – oh Jolán
Mi síratandó sorsra hoztalak!

V á r i .

No's úrfi, alkuszunk?

S z i l á g y .

Megösmerem,

Úr vagy fölöttem 's boldogságomon.

V á r i .

Add által önként 's gazdagon mehetsz el.

S z i l á g y .

Nem úgy, nem úgy! Ne vidd el innen őt;
Hagyd a' helyen, hol fölnevelkedett,
'S minden jogom szívéhez veszszén el.
Eltépek önként mindent, a' mi köt:
Korhely leszek, csapongó, részeges,
Káromkodással undok és hazug,
'S minden gonoszba torkig elmerült,
Hogy meggyüldöljön végre 's elfelejtsen
'S önként kívánja társaságodat. –

De mit beszélek! Nincs bűn, nincs gonoszság,
Melly oly utálttá tenne, mint te vagy.
Rabló!

V á r i .

Ez a' mi téged most megöl
'S haláloed' óráján kétségbe ejt.

(Társaihoz)

Ne késsetek, vigyétek a' leányt,

S z i l á g y .

Előbb te halj meg, poklok' czimborája.

(Össze csapnak. Azalatt Jolán, kire a' harcz' kimenetelét

vigyázó haramiák nem igen ügyelnek, föleszmél)

J o l á n .

Ah melly ijesztő zajra ébredek!

Ott küzdenek; nagy isten! ő az. Ah

Hová leszek ha elvész?

(A' vivók közé rohan, hol megsebesítve lerogy, miután a' viadal megszűnik.)

Oh Szilágy!

Te jól találtál.

S z i l á g y .

Átok! mit tevék!

J o l á n haldokolva.

Én meghalok, Szilágy, itt bal felől

Kardod hideg – hideg, mint a' halál.

Atyám – Szilágy – segíts – én meghalok.

(meghal)

S z i l á g y Jolánhoz térdepelve.

Jolán, a' szent egékre! szólj, beszélj,

Csak egy kis szót még, mint vagy, mit tegyek?

Vagy bár a' legszörnyebbet mondd ki rám,

Hogy nem szeretsz, csak élni tudjalak

Ébredj, Jolán, ne zárd el a' szemet,

Melly ifjuságom' napja volt; Jolán

Csak egyszer is még pillants föl reám,

Jelül, hogy megbocsátasz bűnömért,

Hogy el nem átkozsz a' más életen,

Hogy gyilkosoddal megbékülsz örökre. –

Nem szólsz, nem intesz – én elkárhozom.

(reá borúl.)

H a r i s .

Uram, ledöfjük ezt a' gyermeket?

V á r i .

Távozzatok, ti hitvány czimborák!

Távozzatok, mondom, ne lássalak.

K i l i t i .

Jer, öreg; hadnagyunknak rossz lakodalma történt, ilyenkor nem jó mulatni. Adjunk hírt a többinek.

H a r i s .

Száz és milliom! gyerünk.

(Kiliti és Haris el.)

S z i l á g y .

Jolánom! ah korán vesztettelek.
Ez a' hideg csók, melyet ajkad ad,
Csekély a' szomjnak, mely éretted ég,
'S éretted égni fogna lángolón,
Ha századokra nyúlnék életem.
Mért nem lehet cserélnünk oh Jolán?
Leszállnék értted a' mély földközépig,
Csakhogy te élj és rólam emlékezzél.

V á r i .

Fel onnan, gyermek, pompás bánatodból!
Nem tűröm el, hogy csak magad kesergj.
Én hallgaték; de érzem káromat.
'S ha szertelenség a' gyász illy halotton,
Versenybe hílak égre átkozódni
És káromolni mindent a' mi szent.
Én is szerettem őt!

S z i l á g y .

Milly szerelem!

Nézd, gyilkos, ezt az arcot! Nézd hogyan
Halványodott el rózsahajnalából.
Nézd a' legédesb szózat' ajkait
És e' lezárt szem' párját, mely imént
Legszebb sugárból szötte csillagát
'S egy életüdvnek mennyt foglalá;
Nézd itt ez össze omlott termetet,
Mind ez hogyan lett néma és setét
És mozdulatlan renyhe, mint a' föld:
Te műved ez mind 's ördög lelkedé!

V á r i .

Ne káromolj, a' sors' akarta úgy.
De én nem állok többé pört veled.
Élj boldogúl, ha élhetsz 's menj tova:
Én nem kívánom már halálodat.

S z i l á g y .

De én kívánom, gyilkos, lelkedet,
És semmit sem kívánok mint csak azt.
Oh vajha minden elhúnyt kellemét
Egy egy halállal tudnám vissza venni,
Mind szíved' vérén váltanám meg azt.
'S te tartanád meg éltedet, lator,

Hogy a' világnak még több átka légy,
'S kétségbe hozd az istenben hívót?

V á r i .

Ne ingerelj, elég egy áldozat.

S z i l á g y .

Egy égnek! egy pokolnak, 's ez te légy!

(Vínak, Vári elesik)

V á r i .

Meggyőzhetlennek hittem kardomat
'S most porba száll velem. – Ha eltemetsz,
Szilágy, bírd ott a' kincseket 's fölém
Jolán' hajából egy kis fürtöt adj,
Csak egy kis fürtöt lelkem' nyugtaért;
De nem, ne tedd, nehezb lesz az nekem,
Mint a' kerek föld' minden halmái:
Megtértem volna – 's elvesztettem őt. –
Kemény az ágy, a' mellybe fektetél
'S fejem nehéz és lelkem – lelkem is.

(ábrándozva)

Szilágy! merítsd mélyebben a' vasat.

Úgy úgy! no most már alhatunk reá. –

Születni nem méltó illy életért

'S meghalni átkozott kín. (Meghal)

S z i l á g y Jolán' holt teste mellett térdepelve.

Rút halál!

Korán kelél a' vőlegény' jogába.

Undok kerítő! ennyi kellemet,

Az ifjuság' virító tagjait

A' pornak 's éhes férgeid' fogának

'S e' szózatokkal zengő ajkakat

A' tompa némaságnak jegyzed el.

'S én a' ki mindeddig fukarkodám

Szerelmeimmel, a' ki kéjeit

Csak félve ízelém, hogy egykoron,

Mint annak, a' ki pénzét bérbe adta

Kamattal 's százszorozva térjenek meg

Kifogyhatatlan drága kincs gyanánt,

Én a' ki vártam, most lemondjak-e?

Ezen gyönyörnek ékes hajlakát,

E' csak nem illetetlen ajkakat

A' semmiségnek szomjan adjam át?

Ah kedvesem, te alszol csendesen,

De mondhatatlan kín maradt nekem! –

Megbánhatatlan bűnöm, hogy reád

Én hoztam e' veszélyt, utánad int

'S engesztelésedül én elmegyek,

Oh drága lélek, várj, én elmegyek.

(fölkel)

Magam vagyok, mint éjszakán az árny.
A' mit szerettem 's gyűlölék, megöltem,
És tettem' száma egy hiján betelt;
Ez egyre 's a' végsőre most török. –
A' gyáva retteg egy kis tör' hegyétől
'S a' kárhozat, mint rém, elébe áll;
De kárhozat csak ott van, a' hol ő nincs:
Itt lenni több mint kárhozat nekem.
(Fölkülről Szilágy és Jolán' neveik kiáltatnak. Nem sokára
Zágony egy égő fáklával jó, utóbb Szilágy' társai.)

S z i l á g y.

Még éltek ott fenn? szinte megfeledtem
Hogy felvilág is van; de nem kacsingatok
Én már a' nappal, a' hízelkedő
Életnek többé nem hiszem szavát.

(kiáltva)

Jőj Zágony, a' kincs 's lányod itt vagyon!

(kardjába dől)

És itt van a' ki elvesztette őt. –
Jolán – szerelmünk – a' halálban egy.
(Jolán mellett össze rogy 's meghal)

Z á g o n y.

Kincs 's lányom itt van, jól hallottam-e?
Valóban ott, a' várt kincs ott vagyon.
De milly halálnak tartománya ez?
Itt Vári fekszik vérben, ott Szilágy,
'S nagy isten! ott leányom, jaj nekem!

(Szövétnekét elhajítja)

Oh hosszú élet, a' te átkod ez!

(Némán Jolánra borúl)

E g y i k a' k í s é r ő k k ö z ű l.
Méltán kesergesz, sors üldözte agg!
Kincset kerestél 's most hogy megvagyon,
Gyermektelen vagy; hajh de minket is
Ért sajnós veszteség; egy ifju társ
Hagyott el, a' ki lelkünk volt, kinek
Azt mondhatók, hogy menj elő! 's ha ment,
Mevíttuk volna tán a' mennyet is.
Jertek! vigyük fel a' holt testeket.
Tegyünk föléjük büszke ravatalt;
De zászlajoknak* színe vér legyen,
Mert vérben estek el.

Vörösmarty.

* zászlajának

SÍRTULI SZÓZAT.

Szép tavaszom' mezején, mint isteni Gratia bolygék,
Sok dagadó kebel, ah, gyúla szerelmem után.
Egy vala csak, szívem kinek égett mennyei lánggal,
'S ajkam' utólsó hív szózata nyögte nevét.
'S őt most Hades' örök ligetén hű lángom' ölébe
Lombjaim' árnya között sírva sohajtom alá.

Kölcsey.

A' TÁVOZÓHOZ.

Int a' pálya' távola!
Csókod lángol ajkamon,
Égnek áldott angyala,
Légy szerencsés útagon!
Nyujtsd drága jobbodat
Zálogúl, hogy lángodat
El nem oltják a' korok;
'S bár eltép a' sors' hatalma,
Hő szerelmem' istenálma
Emlékidben élni fog. –
Még szemed' dicső egébe
Engedj egy tekintetet!
Ah ez önt enyhületet
Vérző szívem' mély sebébe.
Csókod lángol ajkamon,
Égnek áldott angyala!
Int a' pálya' távola,
Légy¹⁹⁰ szerencsés útagon!

Bajza

SERBUS DALOK.

1.

Száll a' sólyom fenn lebegve,
Hordja szárnyát terjegetve,
Jobbra fordul röptiben,
Egy várat néz szüntelen;

¹⁹⁰ Legy

Várkapunál szép szüzet lát,
Mossa a' szűz hósín arczát;
Szép legény enyelt vele,
'S rá kacsint a' lány' szeme.
És az nézi a' nyakat,
Melly fejr mint hófuvat,
'S megszólítja a' szüzet:
„Tüzd-be rózsám lepledet,
Hogy ne lássam hónyakad'
Mert a' szívem megszakad.

2.

Szép leányka, kedves rózsaszálom,
Nem vetett 's nem ültetett virágom!
Hűs vízzel sem öntözött virágom,
Csókolatlan gyenge rózsaszálom,
Nyujtsad ajkad' hadd csókolja ajkam.
'S szólott a' lány: szép napom, levente,
Kertem a' ti rétetek megett van,
Majd öntözni elmegyek virágim'
És te jőj-el pányvázgatni méned',
'S akkor csókolj, szép napom, levente!
Addig csókolj míg szived kívánja,
Csakhogy meg ne karczold gyenge orcám,
Mert megtudná és kiszidna anyám.

3.

Éneklő kis fűlmile!
Mindennek békét zenegsz';
Nékem hármás bút zenegsz,
Éneklő kis fűlmile!
Első bú, melly terhesen
Fekszik ifju szívemen:
Mert anyám, a' jó öreg
Még se' házasíta-meg;
Másik bú, melly terhesen
Fekszik ifjú szívemen:
Mert kedves holló lovam
Nem tánczolgat alattam.
Harmadik, melly terhesen
Fekszik ifju szívemen:
Mert az én kedves tubám
Megboszankodott reám. –
Ássatok számomra sírt
Künn, hol a' mező virít,

Szélességre két ölest
Hosszaságra négy ölest
Rózsaszált ültessetek
Hamvadó fejem fölé,
Hús csermelyt vezessetek
Hamvadó lábam fölé;
Hogyha ifjuság megy arra
Rózsám' szedje és szagolja,
Hogyha vénség tér-el arra
Szomját hús vízzel oltsa.

Karloviczi Sz. J.

BARÁTSÁG 'S SZERELEM.

Minden virágát életemnek,
Mellyet még sorsom nyújtogat
Vidám vagy gyászoló szín alatt
Örömmnek vagy keservemnek,
Barátság's szerelem!
Tinéktek szentelem.

Minden virágát életemnek
Vigan füzöm hajam körül;
Az ég borong és földerül
'S tavasszal új rózsák teremnek,
Barátság's szerelem!
Míg ti laktok velem.

Minden virágát életemnek
Hervasztja sírom egykoron,
'S túl földi kényen's bánaton
Ott szent nyugalma't enyhelyemnek
Barátság's szerelem,
Karjaitokban lelem.

Kölcsey.

GRÓF SZ. I-HOZ.

Töredék.

Szerelme 's büszke dísze nemzetünknek!
Nagy már atyáid' fényekben, saját
Kebled' szent érzetében még nagyobb!
Ha téged' egy rossz lópöczer – elébb
Rossz nyelvpöczer volt – náthás rigmusában
Leczkére fogna, mert apró, de szép
Kanczáid közzé angol mént eresztessz
'S a' szép magyar fajt, a' csontost szügyest
Czangár szunyoggal korcsosítod-el;
Ha vádra kelne, hogy sok utazásid
Hideggé tették szívedet hazádhoz,
És a' mit a' Canningek' bús honában
'S a' még buktokban is vig francziák közt,
'S túl a' Pyreneék vad csúcsain,
Az egykor gazdag, most szegény spanyolnál
'S Rómában és Athenben 's a' nagy úr'
Hét tornyú városában, megszerettél,
Mind azt magyarrá tenni vágysz; – ha tán
Azt mondaná, hogy a' lófuttatás is
Csak anglomaniád' vak szüleménye;
Ne lásd Londonban, Pesten nem teszed;
Erőnket fejtsd-ki, nekünk példa nem kell
Kerülni kell az ollyat nem követni,
Mert az egyébbé téssen mint vagyunk.
Oh valld-meg azt: neheztelése méltó
'S tanácsa bölcs; csak az baj, hogy – nagyon!

De véget a' dorgáló még nem ére itt
Halljad tovább. Te nem csak nemzedetre
Vonál gyalázatot, midőn neki
Az angolt tőd például: pártosan
Kelél-fel a' természet ellen is:
A' Neptún' magzatjainak farkokat
Elcsapkodtatván hóhérló kezekkel.
'S szebb kecskefarkkal a' ló mint amúgy?
Nézhetd e hogy cselédid azt szelik,
Vágják, sütik mert romlott ízletednek
Úgy tetszik inkább? Vagy talán sebesb lesz
Lenyult fark nélkül futva? Lásd Manó Pált
Az nem-zsidó lován is nyert jutalmat.
Örvend a' lópöczer, hogy czopfja nincs,
De bölcsen úgymond czopf és fark nem egy.

Te nyugalomban még a' fényes úton,
Hová nagy lelked' lángja gyúlva tol
'S nem hallod a' pöczér' szidalmait.

Nagy leczke nékem, mert a' nyelvpöczér
Régóta zaklat engem is, kit a'
Külföld' szerelme vétkes útra szédít.
Én a' magyart németté tenni igyekszem,
És francziává, rómaivá, göröggé
És rontom a' szép nyelvet, szabdalom
Szavainknak farkokat, teremtem a' szót
A' régít új formákba fűzőm-össze...

De nyugalomban könnyü menni néked,
Nagysága's fénye védik a' dicsőt.
Mi védhet engemet homály' fiát
Ha védelmemre nem kelek magamnak?
És ültetnének téged is számárra,
És tiltatnának-el csak téged is
Mint engemet készültek; oh bizonynal
Mondom neked, elhagyna nyugalmad.

Sűrű köd és borongó fellegek
Fogák-el tájainkat, a' midőn
Egyenként kezdénk itt ott a' menést;
Úgy hitte minden jó ösvényen ő jár,
Ál úton minden más's kiáltozá:
Felém, felém! csak itt, csak itt az idv!
Amaz viszont, hogy hátra kell haladni
Előre nem, hogy menni kell, de csak
Mint báblován a' gyermek, mint az eb
Sültet forgatva a' konyha' kerekében.
Egy harmadik hosszúra nyúlt szakállal,
Hogy Asiának boldog tája gyujt
Szép csillagot pályánkra, nem nyugot.
Egy tortyadt nyelvbölcs törvényt hirdete;
Hogy a' szokás az úr; tiszteljük azt,
De csak ha majd ő nyomja rá pecsétjét,
'S a' tortyadt bölcsnek senki nem hive.
Álmélkodással látta, hogy tilalmát
A' tiszteletlen nép még megkaczagta;
'S nem érté, ötet mint lehet kaczagni.

Én láttam a' zavart's láttam, hogy az
Sorban vagyon; úgy volt az mindenütt,
Míg a' nyelv' hivei írók's olvasók
Egymást korholván összeszerkezének;

'S a' versenygőket nem békére vontam
Hanem hevesb és még makacsb vitára.
Ki nyugtot óhajt, harczra kél. Kivívánk
A' szép tusát 's most béke boldogít.

Még hallik olykor egykét* kullogó'
Neheztelése. 'S azt csudáljuk e
Hogy sánta kullog a' sereg megett?
Magára nagy bajt vállal, a' ki az illet
Nyergébe szedné. Hagyjuk ön magokra;
Elérnek egykor; és mi kár, ha nem?

Ha nyelvünk el van rontva, mint kesergik,
Úgy az most rosszabb mint egykor vala...

Kazinczy Ferencz.

A' LÚDCZOMB.

Eszti koppantott, 's eloltá a' gyertyát. Félve akara vele a' konyhára futni, hogy meggyújtsa; mert apja egész étvággyal foglalatoskodék éppen a' délről maradt hideg lúdczommbal. De az öreg' figyelmét most valami csillogás voná magára a' sötétben, 's gyermekkorából még holmi boszorkányos mesék' rémes jeleneti lebegvén lelke előtt, felejtve kedves falatját, nem minden szorongás nélkül kérdé leányától: látná e mi fénylik ott az ablakban? „A' kandúr” felele kis zavarral Eszti, féltő pillantatot vetve az ablakra 's kisuhant; az öreg pedig boszúra fortyanva a' macska ellen, melly őt tulajdon szobájában ijesztgetni meri „siccz te!” rivalkodék, 's erős lökés-sel hajíta feléje a' lerágott koncczal. Eltűnt erre az ablakból árnyék és fény, lassú csörtetés hallék a' kertben, 's valami boszús halkkal ejtett emberi hang, mellyet az öreg macskamorgás-nak veve. Jó ízű döcögő hahotában lelé a' világothozó Eszti a' már megbátorultat, ki fennen dicsekvék milly' jól találá, 's mint elijeszté ablakából a' vén kandúrt. Gyenge mosolygás vonúla a' szép Eszti' bájajkaira is, melly mindazáltal inkább beillett volna fogfájást jelentő kínos vonásnak: de erőszakot kelle indulatin tennie, mert apja örömet látá más' jó kedvét is, mikor ő nevetett, 's illy ritka furcsaságú esetet bűn lett volna mellette egykedvűleg nézni. Eszti szorongva tekintte ki az ablakon, honnét elriasztatott a' kandúr, jól tudván, milly kedves czicza lesé onnét az öreg' álmát, ki ma, boszújára, a' tetemes lúdczommbal vesződés közt később akará máskornál nehezíteni pilláit. A' célról visszaütődött koncz még ott vala az ablakban, mellyel, mint bús emlékét e' szerencsétlen estének, midőn vigyázó gondossággal akarná Eszti kötény-kéje alá emelni: nagy sikoltással riada vissza apjához, mert kis kezecskéje mérges fogak közé juta, mellyek vérnyomokat hagyának bőrén a' kényen nevelt leánynak. Egy komondor rég vesződék már a' csont' kivételével az ablakból, 's most egyszerre fosztatni látván magát a' kedves prédától, boszúsan kapá a' kis rabló kéz után, melly ijedtében még jobban megszorítván konczát, annak még is urává lőn, 's gondos figyelemmel rejté azt apja' szemei elől kis kötény-kéje' zsebébe. Az öregot hajborzadva ugratá-fel székéről a' szokatlan morgás 's leánya' sikoltása;

* egy egykét

az előzőtt kandúrban hatalmas boszorkányt gyaníta, mely boszúlni jövend a' méltatlan bánást; ezért viaszgyertyákat gyújtata, tömjénnel 's szentelt ágakkal füstöltet szobáját, 's hosszú imádsága után döbögő szívvel adá magát nyugalomnak. Képzelő tehetsége szerencséjére csekélyebb volt napi csúszás-mászás alatt megtörődött nagy testénél, 's így kora hortyogás elnémitván fülében az elébbi dorombolást, sikoltást, békét hirdete a' háznak. Nyugton is leve minden; Eszti sétált csak bizonytalanságban a' folyosón; mellyet kellemesen világíta a' kelő hold, 's némi bátortalansággal küzde: merjen e ez eset után kertjébe a' tán rá váró hívhez menni? – a' mint egyszerre uj riadat döbönté-meg szívét. Apja' szobájában zörgést 's egy kiáltást halla, hasonlót a' tél' sivatagaiban ordítózó farkaséhoz, mely hiában nézdel éhgyomorral kívánt préda után a' hó' fehér fátyolán¹⁹¹. Ijedve rohan-be Eszti is, mi érhetette apját, 's ez ekkor már a' szoba-középen térdeple, görcsösen vaczogó álla közül ördögűző szavakat mormolva. Az ablakban egy fekete macska üle, morogva 's fogai közt tartva a' nagy lúdczombot. Eszti mindjárt átlátá a' dolgot, mert köténye is, mellyet apja' ágya fölé a' fogasra akasztott, lerántva a' földön hevert. Ennek zsebébe volt t. i. az elébbi lúdczomb rejtve, mellyet a' macska félig kiftyegni látván, érte az ágycsúcsról egy salto-mortálét teve 's vele együtt a' nyugton alvó öregre rohant-le. Képzelméni most ennek rémülését felriasztatva álmából a' zuhanás által 's meglátva a' macska' fogai közt a' lúdczombot, mellyet elébb macska' képében kísértő rosz lélekre mere hajítani. Eszti nem nyugtathatá-meg apját. Fél éjet vele kellett virrasztania 's bepókhálózott nagy kapcsú szent könyveket forgatni, lelke' nyugtatására a' megfélemlítettnek. –

Potrohos Tóbiás – e' néven ismerte a' környék öregünket, ki első tekintetre hagyá gyaníttatni öles átmérőjű bikkfákkal vetekedő hasáról a' boldog asztalt – árendás vala gróf Milmaynak egy pusztáján. Törhetetlen szorgalom 's tudás a' világhoz, mit mások hamislelkűségnek is szoktak itt-ott nevezgetni, meghizlalák testét, 's erszényét az egykori szűk zsebű sovány ifjúnak. Serdülő korában czél nélkül tébolyogván szerencse-vadászaton a' gazdag honban, az említett grófnál egy falka ludat veve gondja alá, majd utóbb egész majorság kezére bizaték. Tóbiásunk csak hamar felfogá a' legokosabb számolás' mesteriségét, mellynek alap-törvényeül tevé, hogy minden negyedén az évnél, midőn számolnia kell, egy pár libácska, egykét iccze vajacska, vagy egy kosárka tojás legalább fennmaradjon, mely csakhamar tulajdon számadása alá menjen, úgy, hogy rövid időn két protocolumot kellett vezetni szorgalmas majorosunknak, mellyeknek egyikében kedvtelve nézél sokszor ön kis gazdasága' nevedését, szemessége' – mint szereté' hinni – 's fáradozása' hű jutalmát. – Jónak látá helyzetetésén a' baromfiakat szedő német tyúkászokkal is szép barátságban élni, kikkel tüstént vérségbe, sógorságba keveredve, úgy adá lúdjait, mint ő akará, 's atyafiságból megtevék kis haszonért sógorai, hogy lúdjai' árát mindig kevesebbre mondák mint fizeték, mely, 's más hasonló kedvező körülmételek olly karba helyezteték majorosunkat, hogy már innep napokon pejhes kabátjából kitisztulva az udvari szobalányok' szeme is megakadhata rajta, 's házasság ötlék eszébe a' merész tökéletű ifjúnak. Evvel meg is veté jövendő szerencséjének erős talpkövét. – Úgy negyedik kéz által értésére esék, hogy a' kastélyból egy szobalány nyájas szemekkel látná, 's az uraságnak is bizonyos kedve telnék e' frigyben, mellynek utóbb még többet is fogna köszönhetni. Vérszemet kap erre az ifjú lángra gyúlt majoros, 's innepi köntösét felöltve ballag – mert nem repülhete munkás fáradtságában a' remény''s szerelem' nem ismert szárnyain – kegyelmes urához a' grófhhoz, megkérni Lénit, az ismert szorgalmu szobalányt, segítő társul foglalatosságiban. Kedves választ kap a' gróftól, drága grófi gyűrűt jegybe a' szép mátkától, 's pár hetek mulva csinos fiatal menyecske díszesíté lud-zajos udvarát. Ez idő óta némi magasabb rangban látá magát

¹⁹¹ fátyolán

Tóbiás; az új asszony új ismeretséget, diszt 's rendet vive a' házhoz. Lassúdán nevedék a' kettős szorgalomért fizetése is; 's a' mi több, a' gróf maga elég kegyes volt néha meglátogatni szegény lakában az új párt, 's ha ilyenkor elhívák vagy kin tarták is foglalatossági a' gazdát; meglegedék az ifjú asszony' jelenlétével is. – Tóbiásnak e' tiszteltetésre némi büszkeség kezdé ébredezni keblében, melyet eddig más indulat úgy sem igen lakott. Már nem ő köszöne előre a' többi cselédségnek, elfogadni vala csak még nyájas a' neki tett köszöntést. A' gazdag asztalhoz szokott feleség jól tartá férjét, mert volt is miből, 's színesedni, hasasodni kezdé a' száraz ifju; szóval, beillék már uradalmi ispánnak, 's ennek meg is tevé hasonlíthatatlan kegyű ura hű szorgalma' tekintetéből, penzióba tévén előle az öregebb szolgát. Mások mást beszéltek, de ki győzné a' világ' sokféle beszédét hallgatni! Tóbiás erősen hívé ön érdemét e' kegyelemre, 's ön becsünk' érzése is már némi méltósággal ruházza valónkat. Tóbiás új pályáján is jónak véle szorosan az előbbi időktől szabott sinórmértéken menni, 's rövid időn szebb lovakon járt grófjánál, ruhát szinte Pestről kezdé hordogatni, 's felesége is a' deli ispánné asszony mérkőzheték már a' vidék' dámáival, kit holmi grófi ajándékok még szemlátomást ki is tüntetének a' többi között. – Áldá sorsát Tóbiás, melly olly pusztán 's olly hontalan, vagyontalan bocsátá őt útnak, 's épen jó magyar ország felé; mert mit most ketten hű nejével keresének, meg is kaparítá azt; nem úgy, mint, ki könnyen örökölt javait még könnyebben szokta elfecsélni. Meghalt most egy pusztáján árendása a' grófnak, 's megkínálta kedvező kötések alatt vele Tóbiást. Ez mindenben kegyes uraságának akarván tetszésére lenni, elfogadá a' zsíros ajánlást, 's árendás leve a' v i g a d i pusztán, mellytől csak azért mutatá némi vonakodását, hogy azon szobában, mellyből előzője kihalt, kelle laknia. Tett azonban az uraság' nagy lelke erről is, 's év' multán csinos mezei épület álla az előbbi sárfészek' helyén, külön osztályokkal gazdának és asszonynak. 'S itt nyéré a' tisztos p o t r o h o s nevet Tóbiás, mert a' jó élet csakugyan hasán mutatkozik leginkább; itt nevelé serdülő leányát is a' szép Esztit, kit felesége elhalván szinte nem rég kapa vissza grófja' udvarából, hol mintegy nevelésben különös tekintetből elhunyt anyja iránt gyengébb korától fogva tartatott. – Eszti, a' szép árendás leány, csakhamar megelőzé hírben apja' hasát a' környéken. Természettől szépen idomítva, 's kimivelve a' grófi udvar' finomabb nevelésében, repkedő ugyan, de ártatlan 's meleg szívvel ajánlkozva, rövid időn ismerős lőn közel és távol a' vigadi pusztá' leánya, 's számos útasok térenek-be, gazdasági szemléletek' ürügye alatt, az egykedvű potrohos gazda' pusztai házába. Lassanként kezdé figyelmeztetni a' mindenünnen tóduló dicséret, a' hallatlan részvét leánya iránt, 's vágy, tán éltében első, kezdé serkedni keblében, leányát idővel nagyságosnak láthatni. Ezért elég kedvetlenül vevé Bokrosinak is, a' gróf' egy új ispánjának szomszédságát, mert ez egy innepet is el nem mulasztá, hogy át ne lovagolna Esztihez, kiért lángra gyúla 's kinek megnyerésével kecsegteté is magát, nyájas pillantatokkal fogadtatván eleinte a' kecses lánytól. –

Azonban hetek 's hónapok változást hozának a' dologba. Báró Özöndi nyári lakásra jöve szomszéd k é j t á r i uradalmába, mi új zajt, új életet terjeszte a' vidéken. Maga a' báró, szenvedélyes barátja a' színjátékoknak, kis színházat állíta jószágán, hová a' környék' urait is behívá. – Sok vig esték hagyák vissza emlékét lefolytoknak. Tóbiás nem veve részt e' vígalmakba, nem ezeknek lévén keble teremtvé, de lelkében irtózott is tőlök, mellynek oka lehetett, hogy éltében egyszer színházba menván, szerencsétlenségére épen a' „B ű b á j o s v a d á s z” adaték, 's a' benne előjövő sok föld alatti 's fölötti lelkek annyira megrázkódtaták, hogy most is még hideg borzadás futja végig hátát ha rájok eszmél. Esztit át engedé egyszer meg is menni Elíz grófnénak, volt grófja' kisasszonyának kértére, nagyon megtisztelve érezvén magát e' szerencsével. Eszti örült a' leendő látványnak, Elíz mulatá magát apró gyermekeskedésével, 's hamar lefolyt a' közel-út, villámként reppent át a' jól töltött este, de fájdalom! kedvet, nyugtot ragad-

va magával. Eszti illy bájos, illy vonzót, mi olly kedves érzelmeket költ az édes háborgású kebelben, hű sohajtatót 's meleg könyet csal-ki a' részvevő szivből 's meglepett szemből, éltében nem láta még, egész lélekkel függge tehát az adott darabon, vagy magát is csalva tán inkább a' darab' hősén. A' szépség, jóság, a' magas, a' felséges' ideáljához most kezde emelkedni először még gyenge, de fogékony lelke, mélyebb eszméletekbe kezde süllyedni, úgy, hogy elragadtatott lelke alig találá-fel magát játék' végével a' közéletben. Képzeti szokatlan magasságú vidékeken szárnyalának, kedvét csendes némaság váltá-fel, keble feszültebb leve, fojtogatá valami a' kis szívet, melly eddigi szabadságában nem tűrhettén a' hurkot, melly rá vetendő vala, meg-megdöbbszent mintegy felriasztva asszonyát, – majd ismét csendes hullámú patakként édes ömledézzel tolá a' hevült vért erein végig. Szótalanabb leve a' vissza-út, mint jövet. Elíz hasonló érzések közt, de biztosabban, de jártasabban látszék őgyelegni. Esztinek éltében először vala ohajtott a' némaság. Legmélyebben Bokrosi érzé ez út' nem vélt foganatját. Esztije egykedvű, hideg kezde lenni hozzá, elvesztve gyermekes eleveenségét többnyire kertje' magányait bújá, de koránt sem ő, (maga sem tudá mi?) fogá így lépen az egykori csintalan eszméletet. –

Igy üle egy estve néma dologtalanságban, fejét kezére hajtva kedves helyén, bús fűze alatt kertében. Ismeretlen édes vágyaktól epesztett lelke néma éldelettel függge kedves képein a' boldog multnak, szűk vala keble érzelmeinek 's bús sohajtatók – mind a' csillogó estét viszáidézni vágyók – könnyítének a' nyomott szíven. Egyszerre lassu csörtetés voná magára meglepett figyelmét, 's egy kép tűnék-elő a' fák közül, félig ismert, mint álomban látott jobb világi lényé. Szorult lélekzettel alig fogadhatá a' mézzel ömlő köszöntést Eszti 's inai remegve halaványon rogya-vissza ülésére, mert az ismeretlen Vilmos volt, a' minapi estén látott szindarab' hőse. Kezdő szerelem nehezen szőhet kölcsönös beszélgetést két rokon lélek közt; bizonyos tartózkodó fontolgatás a' legigézőbb színben tűnhetni-fel a' kedves előtt, tartja darabig lekötve nyelvünket; de annál edesebb fecsegő lesz az első behatás' kötelékeiből szabadulva, midőn sejtve már a' kívánt bájlást a' messze gyanított boldogság' első forró érzete lehel hangot a' rebegő ajkakba, 's ez vala ifjaink' sorsa. – Magasan álla már a' telt hold, a' csendes pusztá felett, midőn Vilmos meleg kézszorítással bucsút vőn a' képzeltések, remény, és szerelem' boldog egében dicsőülő leánytól. Tóbiás rég nyomá már tetemes nyoszolyáját 's Esztinek szokása vala különben is apjának lefekete után még egyet sétálni kertében 's így a' boldog szerelmesek akadály nélkül szedhetek kölcsönös érzelmökben boldog jelenjök' viruló rózsáit. Rajzolhatatlan az éldelet, mellyel egymás lelkén csüggtek ártatlanságok' homálytan csillaga alatt szerelmesink. Kölcsönös fogadások, remény-szikrák' élesztése, 's különféle kinézések egy mennyei idővel közelgő jövőbe, rövidíték a' kevésre szabott órákat. Eszti gyűlékony lelke elkapatva a' finom művész' fellengésitől, ideálok' világában járdalt, hol csak Vilmosát látá 's szerelmét, a' művészség' rózsá-pályáján Thalia' temploma felé könnyű szárnyakon lebegni 's fogadni az istenasszony' oltáráról az érdemlett koszorút, melly országos koronáknál drágább. Vilmos ajánlást tőn egykor Esztinek fellépésével a' színre meglepni a' bárói házat. Ragyogó színekkel festé a' művészetek' e' legszebbikét – ideálját a' többinek, – 's elég szerencsés vala édes szónok-sága elfogadtatni Esztivel az ajánlást, ki ezentul csak e' gondolatnak élt, 's kedves táplálékot leltek benne képzeltései. –

A' szerep már birtokában, sőt fejében volt a' türelmes mester mellett könnyen tanuló leánynak, 's a' játék a' közelebbi vasárnapra határozva, midőn a' kedves lesben álló Vilmost olly szerencsétlenül éré a' veszedelmes markokból hajított lúdczomb. Tóbiás, kinek a' darab idő óta hallott éjjeli csoszogásokra már úgy is résen áltanak fülei, felriasztaték kedves nyugtából a' mult estei lúdczombról kísértő macskától. Félelmelebb leve ez idő óta, minden levélmozgásra a' fekete kandúrt várá a' lúdczombról kapott sérelmet boszúlni, 's borzadt ha vissza-tekinte

a' múltba, mellyben olly sok lúdlábak, 's néha olly furcsa utakon, fordulának-meg kezein. Felébrede a' kisbíró sürgetni a' ludak' árát, 's az egész esetet isteni büntetésnek vevé, mellyel bűnbánásra inté a' lúdczomb, 's sátánként ijeszteté a' fekete kandúr. Eszti is sokat csökkent reményiben. Éjfelekig kelle olvasnia apja' ágya mellett, míg álmot csalhata gondos őrt álló pilláira, 's Vilmos mindedig nem mutatá magát; pedig a' játék' napja közelgete, 's ezer aggodás vívá lelkét: nem vevé e' sértésnek e' balesetet, vagy tán szemét is kiütheté a' sulyos ludczomb? Tóbiást üldözé lelke, 's nem állhatva szorongó kétségeinek ellent, grófjához sieté bepanaszolni sorsát, hogy a' pusztát kísértet járja, éjjeli nyugalmat rabolva egész háztól, 's kíváncsin tudakolá: nem vett e' a' volt árendás illyeseket észre? vagy tán bűnben lélekezve hagyá itt a' földet, 's feloldatását munkálja most borzasztó jelenéseivel. A' vig kedvű gróf kapott a' tréfán, 's gondolni lehet, hogy még nyugtalanabb szívvel tére-meg Tóbiás; 's nem egy éjjel riasztaték-fel dióhajban kopogó macskáktól ágya körül, 's nem egy éji concerttel tisztelteté-meg, mellynek siralmas macskanyifogása lélekrázó vala Tóbiásunknak. Kegyesebb vala Elíz grófné, nyájas kegyű kisasszonya a' grófnak. Egy délután átkocsiza ez Vigadra, hogy szétnézzen a' házban, 's Tóbiást' eszméltesse, ha lehet, tévedésiből; de még egy különös sötét gyanú is vevé ez utra, melly Tóbiás' meséje óta rémesen kezde keblében kelni. Esztit magát lelé a' kertben, most is még szerepét próbálgatva a' fák alatt. Elízt meglepé e' csodás viselete a' lánynak, 's kíváncsin kérdezgetődék iránta. Szemérmes pirulat lépé a' lány' arczát. Most először vonatva kérdőre lépése felől, gyanítani kezdé, hogy ebben más tán kivetőt is lelhetend. Görbe kerengős után nagy lelkétől erősítve a' grófnénak, kivallá, hogy ő a' színész-társaság' igazgatója által fel van kérve egy adandó darab' játszására, 's hogy ő ebben különös kedvét lelné, hogy a' szép lelkű művész már gyakran meg is látogatá e' kertben, hol ígéreteket, fogadásokat tón, 's ő – hiven viszonzá esküit. „S mellyik az?” kérdé hévvel a' grófné. „Vilmos – mondá vontatva a' leány – ki azon este, mellyen nagysáddal látánk a' darab' hőst olly bájlón adá!” Elíz' szemei elsötétülének 's sápadt képpel rogya a' gyepágyra. Gyanúja igen is megvalósult, fátyolt vona-le előle az őszinte leány egy képről, melly gyilkos jelenéssel borzasztá lelkét. „Már egy hete nem láttam” folytatá Eszti könnyűlve, hogy, mint vélé, rokon kebelre lelt a' grófnénál. – „Mert egy estve midőn szokásaként az ablakból lesné vacsoránk' végét, apám macskát sejtve képében, fejbe dobá egy nagy lúdczommbal, most már nem tudom az sértette e' meg, vagy – – ?” Itt elakadt, mint egy véletlenül bukkanva a' kétség' örvényére, melly még elnyelheti. Elíz hévvel szorítá-meg kezét a' szánt leánynak, 's „vigyázzon Esztikém! így feddē, apja kísértetekről panaszkodik, 's én bizonyossá tehetem, hogy kísértet, pedig veszedelmes leskődik szíve után!” Evvel komoran bucsút intve vissza kocsizott.

Eszti' lelkének fejthetetlenek maradának a' rejtélyes szavak. Ő kísérteteket apja' beszéde után csak macska, fekete kakas, 's több effélék' képében képzelt magának, 's már ezekre sem adott sokat; hogy szép ifjú' képébe is rejtőzhetik kísértő lélek ez kis fejcskéjében meg nem férhete. A' dolgot szó szerint véve, bátortalanná kezde lenni; mert hisz' Elíz grófné is azt mondá, hogy kísértet leskődik utána, pedig ő már sokat tanulhatott nevelőitől. Némi borzadással lépé-meg a' közelgő éj, 's nem kis szorongással tekintete apja' ágya mellől gyenge szellő' átlebbentével is ablakára. 'S most apja már szenderegven, kiejti kezéből nagy könyvét, kísértet kukucsála-be künnről, mintha egy halálfej bekötte kendővel nyögné ott panaszt. Tán Vilmost öle-el a' gyilkos dobás, ki váddal jelent-meg kedvese' ablakán? e' gondolatra felsikoltva dőle apjára, kit lelketlen életre ébreszte ez eset. A' lélek eltűnt már az ablakról, de borzasztóbb jelenés váltá azt fel. Futó zaj, 's macska-nyávogás közelge az ablak felé, mellyen üveget zúzva rohant-be a' zaklatott fekete kandúr, utána egy fehér pudli vicsorítá-be fogait. Új álomba, inkább tompa ájulásba süllyeszté ez a' végítéletet gyanító Tóbiást; de hizelgve keresé

menedéket asszonyánál az ismerős kandúr, 's Eszti szabadabban kezdte lélekzeni! Merész szívvel tekinte-ki az ablakon, 's ott állt egy fa alatt Vilmos. Felejtve a' kísértetet, felejtve a' halál' árnyait, szorult lélekzettel lopódzék-ki a' réglátott kedveshez, ki tán a' játék iránt jöve értekezni, míg apja párnái közé bújva zsibbasztó álmát alvá, – 's csakugyan ő volt. Szeme alatt sérté-meg a' minapi rosz csillagu lúdczomb 's eddig ki nem jöhetete sebe miatt. Az ígért játéknak holnap kell adatnia; de közbejövő környületek elhalasztaták, 's ezt jöve habozva jelenteni a' sajnáló leánynak Vilmos. A' macskát vele jött ebe ugratá-be az ablakon, 's így kísértettől nem kellett Esztinek félnie. De némi idegenkedő hidegséget veve észre a' máskor lángoló művész' szavain, 's azon ok, hogy holnap az ifjú báró Elíz grófnéval kézfogóját fogná tartani, furcsa egybefüggésben látszék előtte a' multtal. – Azonban Vilmost a' közelgő éjféli haza inté, 's Esztinek ki nem elégitett kíváncsisággal 's aggodás közt az el nem sült kedves plánon kelle nyoszolyájába nyúgtalan dőlnie.

Elíznek csakugyan másnap leve eljegyeztetése az ifjú báróval Érku-ton. Délután hajtának-el vig robajjal a' csinos nász-hintók a' pusztá mellett vívő országuton. Félnék pillantattal tekinte-ki Eszti is, megdobbanván szive, midőn az első hintóbán Vilmost sejté-meg; legalább sok hasonlót lele köztök 's meg nem foghatá az egész dolgot. Tán ott adandják a' darabot, így töprenkedék, de mért nem vivé-el hát őt oda is? Aztán inas állta'bakon, 's maga csillogó magyar öltözetben; tán nem is ő volt; de nem leheté más, mert fekete flastrom boritá most is a' lúdczombtól ütött sebet. Mind ez nyugtot üző bizonytalansággal hata a' kételkedő lányka' szívére, 's feltevé, hogy visszajüvet jobban kikémlelendi. Egész délután ablakában asztalkája mellett marada néma eszméletekbe süllyedve.

Dobogó szívvel várá Érku-ton vendégeit a' csillogó grófi mátká, 's nem megütközés nélkül hökkent vissza, megpillantva vőlegénye' szeme alatt a' fekete flastromot. Gondos szívességgel tudakolá elébb baját, aztán szorosabb kérdőre voná oka iránt. „Nagysád' igéző szemei szurának sebet nálam szíven és arczon” – így akará elenyélegni a' dolog' valóját, de a' grófné meg nem elégedve a' hízelgő tréfával valódibb képpel kíváná az ok-adást. „Ág szurá-meg vadászaton” – felelt most a' szorongni kezdő báró, észrevehető pirúlattal, hogy mátkája előtt először is hazudnia kelle. „Nem lúdczomb lóga azon ágon?” kérdé jelentő mosolygással Elíz. „Igen – avval is hajgálódtunk tréfából –” monda meglepetett zavarodással a' báró. „Még pedig ablakon-át” – tevé hozzá a' grófné – „ártatlan özikét lesve”. A' báró sejté az árulást 's titkon sugá nyomos szavakkal Elíz fülébe: „Az istenért, ne kívánjon nagysád atyám előtt zavarba hozni!” – „Mért akarja kegyed ezt tenni velem egész világ előtt?” kérdé keserű szemrehányással a' grófné. Heves kézcsókkal akará engesztelni 's végetvetni kellemetlen vitatásoknak a' báró: de Elíz erősen üle bírói székében, 's folytatá vallatni a' kedves bűnbánót, ki szorult állapotjában most már négy-szemközt számot ada tetteiről, de játéknak 's tréfának fátyolával akará bevonni az egészet. „Tagadni nem lehet – így menté magát – hogy szembetűnt a' ritka kellemű pusztai rózsá; de ezért szívhez, melly csak nagysád' öröke, nem férhete. – Ál-képben egy pár kedves emlékü ártatlan estéket tölteni a' tiszta lelkü leánykával, vala célja a' lépésnek. Azonban sorsomnak lúdczommbal tetszék eltiltani a' szent helyről, hol, megvallom hibámat, játéknak vevém a' szentséget.” Több illyekkel – de minden második szóban erkölcsöt, ártatlanságot, fedhetetlen lelket említve – kérlelé szoros ítéletű bíráját a' báró, 's „Azonban ez mind csak tréfa, – valódibb 's nem hervadó örömek csak nagysád' karjai közt nyilnak számomra” evvel rekeszté vallását. Elíz, kinek leginkább tettetett keménység vona olly bírói komolyságot vonásira – hajlék az édes kérelmű bűnöst feloldani; csak azért is, hogy e' bocsánat-adást a' tán máskor gyarló emberi pályánkon könnyen történhető botlásoknál lelki ostor gyanánt használhassa. De Eszti hátra volt még, az ártatlan csalatott lányka. „Hogy ad elégtételt kegyed ennek?” kérdé keményen a' bárót! „Elő Fogom

segíteni jövődö boldogságát – mondá ez – elvételtem egyik tiszttemmel, gondom lesz rá továbbra is”... „Óhó! esék szavába Elíz – ez felesleges jóság. Kegyetek igen hajlandók bizonyos esetekben a’ nagylelkűt játszani; azonban e’ szerencsét magamnak kérem átengedni. Most jőjön velem tüstént, s békéltesse-meg a’ szegény leányt magával. Fel van lázítva ben érzem és képezet, s ezt a’ férfiak igen szeretik csak játéknak, csupa tréfának venni, nem akarva sejteni, hogy az illy hideg szeszélyből ejtett gondatlan lépések alatt a’ leányszív’ remény s örömeikkel dús édene rövid időn sivatag pusztává, rideg temetőjévé a’ volt vigalmaknak változik által. További szerencséről a’ leánynak majd én fogok gondolkodni!” Kebe! mélyére hata a’ komoly leczke, s határozó pillantata a’ birói széken is ritka bájú menyasszonynak engedélyre inté a’ bárót, ki Elízzel egy előparancsolt kocsin, bámultára a’ meglepett násznépnek, kevés perczek alatt eltűnt a’ kastély’ udvarából. –

Eszti még ablakában ült, várva vissza a’ hintókat s nem kevésé döbbsent-meg, betérni látván az urasági párt. Tóbiás karszékeben, görcsös vonaglással rántván-ki szájából füstölő pipáját, kísérteteket gyanítana, ha még jó magasán nem állna a’ tiszta fényű nap, vidám étellel ragyogva-le a’ vidékre. „Jegyesem’ hozom bemutatni – mondá a’ grófné Esztihez, ki kocsiokhoz siet – valami mondani valója van, mit nem vihet-el lelkén.” – s ezzel bemenének. Eszti ollyá lőn mint a’ fal; a’ meglepés, – a’ hasonlat Vilmos és a’ báró közt, a’ sebhely, szívére tódíták minden vérét, s szorult kebellet kinálá leülni a’ szép párt, mintegy halasztani vágyva a’ vész’ kitörését, melly lelkét zúzand öszve s mellynek elő-jeleit igen is érzé már szorongó egész valójában. – Tóbiás a’ ludak’ árára eszmélt, s félénk őt állata szemeivel az ajtón, nem jövend e fegyveres hajdú érte, mert még eddig a’ beszédből csak ennyit értett: nem viheti-el lelkén. – Azonban Vilmos, az ifjú báró, nyájas hódolattal, – mire a’ szépség’ bája gyakran magasabb rangukat is kötelezni szokott alsóbbak iránt – kézen fogva a’ remegő lánykát: „Reménylhetek e engedelmet, szép Esztikém, a’ mult tréfáért?” – így kezdé – s elmondá, hogy ő lapponga a’ fellengős színművész’ képe alatt, ki első látások’ alkalmával csak kedv-telésből adá a’ darab’ hőst, – őt sérté-meg a’ veszedelmes lúdczomb s most, mint Elíz grófné’ jegyese, hallván, hogy játéka többféle bal hiedelmekre ada alkalmat a’ háznál, kívánta felvilágosítani a’ dolgot, s bocsánatot nyerni a’ szép lelkűtől, kit leginkább érdeklét az eset. Esztit kinos valóra ébreszté e’ hideg udvariság, zsibonga körűle a’ lég, erőszakosan tódula s ismét öszve szorult ereiben a’ vér, dadoga valamit eszmélet nélkül a’ nyelv, mit igen hajló vala Vilmos csupa meglepetésből támadt zavarra magyarázni. – Elíz mélyebben pillanta bánatos lelkébe a’ leánynak s meghökkene az indulatok’ küzdésén, mellyek az ifjú’ lelkét olly erős ostrommal vitták. Lágý érzelmeivel nemének közelebb állva Esztihez ismeré a’ szív-vágyok’ égető szomját, a’ megszakadt remény’ sorvasztó mérget. Letűnt mennyét a’ boldog szerelemnek, sötét poklát az első szívvesztésnek, melly tekintetekből félté a’ gyenge leánykát, nem fonnyad e le a’ tavasz’ lágý enyhében ápolat bimbó, megfúva éjszak mord szelétől? Sajnálá a’ lépést, mellyel még is tartozni hívé a’ sebkozót, enyhítésére a’ gondatlanul ejtett sértésnek. Megcsókolá a’ sáppadt ajkú leányt, hogy életet öntsön leereszkedő nyájassága a’ lélektelen testbe, s derűltebb szint öltve a’ beszédre, vigan próbála enyelgeni a’ már piruló lánnyal, kit szemérmes tapasztalatlanság s szerény érzése a’ hatalmasbknak felette tiltának kifakadásoktól. Tréfás oldalát festé a’ multnak, hogy ébressze a’ lesújtott érzelmeket s könnyű szeszélyű viszonzásával a’ történetnek fedje az örvényt, mellynek szélén tántorga az áldozat, s minthogy már is könnyen veszi, edzé boldog felejtésre a’ leány’ szívét s csakugyan míg itt mulattak áttört Eszti szíven is a’ fergeteg; nyomai ugyan még láthatók valának szenvedő vonásain a’ szelid arcznak, s nedves felhőkkel boruló Fényén a’ lélek’ tükrének; de reményt adhata már néha felmosolyodása a’ lépcsőnként jobbulásra, mellynek tökéletes helyreállítását, illy ifjú szívnél kívált, az időre bizá Elíz. –

Vígabb váltá fel Érkutján e' komoly jelenetet. Eljegyeztették még az nap nemesen számot adva eltüntéről az ifjú pár, 's vacsora felett a' lúdczomb sok tréfákra ada alkalmat. Megnyeré azt emlékül Esztitől a' grófné 's fenyítő vesszőül igére azt tartani jövőendő férjének. Irigylék neki ezt a' nők, bizonyos gyógyyszert hívén a' lúdczombban, – 's ezt a' kérdést tevék: Valljon ha minden ablakból, hol szép leányt lestek férjeik, illy veszedelmes lúdczomb röpiült volna ki, nem viselné e annak sebhelyét mindegyik máig is?

Tóbiás ez idő óta ifjudó erővel hordá nagy hasát, mert hiszen a' macska kísértetből semmi sincs, de hogy halandó kísértet is ablakon át meg ne ijessze, leányát Bokrosinak, ki jó jövedelmű tisztartó leve grófjánál, feleségül megigére, feledve örömeiben, mivel a' ludakért sem zaklatja senki, az elszalasztott nagyságos vót. Eszti szívéen kapott sebéből üdülni kezdé, tompa sebhely borítá azt utóbb, gyengébb és mindig gyengébb színekkel tűnének-fel eszméletében képei a' multnak, míg átesvén az ifjúság' boldog ideál-világán valódibb örömek után kezdé nézelní, mellyeket végre Bokrosinál, mint hű feleség 's boldog anya, egészen fellelvén, tündér álom-lebbenetté leve az érzelő mult az édes jelennek mennyei éldelletén.

Megjőnek 's édesek az első ifjúság' képzelő álmái, de valódi izök akkor érezhető, ha már biztos szigetre szállva, csak messze tünelő csillogásokkal fénylenek vissza szendergő érzékeinkre.

Kovács Pál.

A' SÍR.

Csendes a' holtak' hazája,
Csendes a' mohlepte sír.
Mély 's öröklő éjszakája,
Nem zavarja föld' csatája,
Földi ösztön, földi hír.

Sírkereszték' halma mellett
Árván ing a' gyászfenyő;
'S mint szelíd tündér lehellet
Suttog itt az esti szellet,
Oh de szív nincs érező!

A' viharpályát lejárván
Csendes a' hős' álma itt;
A' borostyán itt a' márvány'
Agg tövét ölelve árván
Rezgeti zöld fodrait.

Boldogok, kik szunnyadoznak
A' halál' éjtermiben,
'S mentve minden földi rosznak
Törsebéből, itt nyugosznak
A' felejtés' kebliben.

Bízzál vívó vándorélet!
Itt mosolyg a' békepart.
Játszék a' sors' kénye véled,
Itt kaján hatalma széled –
Itt legyőzted a' vihart.

Szenvey.

A' PATAKHOZ.

Folyj el, o folyj, patak, és kit partod' bokra lehúllat,
Vidd a' rózsalevél gyors vizeidben alá.
Ah így folytanak el jobb napjai életidőmnek
'S a' szerelem, mint a' rózsalevelke, letűnt.

Csaba.

EPIGRAMMÁK.

A' GÖRÖG ANTHOLOGIÁBÓL SZABADON.

Ajax' sírja.

Itt Aeas hamvad, Telamonnak ritka szülötte,
Nem diadalmas kéz, ő maga ölte magát.
Mert órája ütött 's bár kémlele szerte világon,
Győzöt számára nem lele Klotho sehol.

Kis lány.

Kis lány, kockával játszol? tíz éveket élj csak,
Jóslom, játszod' férfiszívekkel üződ.

Kit sirass?

Azt ne sirassa könnyűd, ki leszállott Lethe' vizéhez,
Azt, ki mig él Léthét féli, sirassa könnyűd.

Plato' sírja

Sas, kinek orma ez itt? 'S te ki, és mért állasz ez ormon?
Mért szögezed szemedet csillagos égre merőn?
„Plato' sírja ez, én lelkének képe, e' hantok
Csak testét fedezik, lelke az égbe' ragyog.”

Amor.

„Lányka hová?” Futok Amor elől; nyílt szögze szívemnek
„Szárnya van Ámornak, lányka, ne fuss, utolér.”

Philaine.

Mért nyögsz, e' tépett fürtök mi kinokra mutatnak?
Mért ez emésztő könny' árja Philaene 's kiért?
Máshoz pártolt tán széped 's hűtlen leve hozzád?
Valld-meg lányka nekem 's orvosi kézre találsz.
Ah de te néma maradsz, orczádat könnyek özönlik,
Érdek: nyelved helyett bús szemed' árja beszél.

Egy Satür-szoborra.

Én Satüroknál csak gúnyajkat láttam örökké
Mért van csak néked víg kaczagásra nyíló?
„Azt kaczagom, vándor, keverékes szikladarabból
Melly itten feküdt, milly csuda képze Satürt.”

Venus fürdik.

Nem, nem tudtam egek, hogy Küpris fürdik amott, hogy
Vállá' havára hajolt fürteit oldja keze.
Légy kegyes istenné 's szemeim' haragodba' ne büntesd,
Mert sejtlen láták isteni alkatodat. –
Ah de mi ez? Rodoklea te vagy? Lány! honnan e' szépség?
Vagy tán Küpristől loptad ez isteni báj?

A' koszorú.

Tarka virágkoszorút küldök Rodoklea! – Körötted
Múlatozott lelkem míg kezeim kötözék.
Van liliom, van rózsakehely 's anemone közöttte,
Harmativó nárczis 's kék ölü kis violák.
Míg kötözém mind elhervadt – köny gyüle szemembe
'S szólék: „Lányka virulj, ah de ne mint koszorúm!”

Achill.

Hősek' hőse Achill! Sírormod' Hellas emelte,
Hogy rémítse utó-Trója' születőit is.
'S trójái partra tevé, hogy, Thetis' gyermeke! tenger
Zúgja örök híredet 's a' habi nümpha' dala.

Budapesti Sz. J.

AZ ÁLMOK.

Oh, édes almak, mint ragyogtatok!
Tavasz mosolyga rólatok szivemre,
Rózsák hullának biztos enyhelyemre,
És tündöklének égi harmatok.

Ti szépek még is álmok voltatok!
Vezérim olly nagy búra gyötremre,
Hogy kétség szálla lángoló hitemre:
De hála, hála most már sírhatok.

Mindent vesztettem: ott nyugalمامat,
Itt lánykám' a' szívbájoló szemekkel,
Amott reményzöldelte partomat.

Mindent vesztettem! – zúgom a' szelekkel –
Minden való, szent pályafényeket,
'S most végre, kedves álmok*, titeket!

Makáry.

A' SZERELEMHEZ.

Még egyszer, szerelem,
Érezzem lángodat,
Még egyszer édesen
Gyötrő hatalmadat.
Add vissza búmnak, ah,
Lánykám' hajfodrait,
Csábító két szemét,
Mosolygó ajkait,
Hagyj andalogni még
A' rózsás arczokon,
A' tőlem elragadt
Olly égi bájakon;
Hogy majd ha száll a' nap
'S a' csendes este jó,
A' hold' sugárinál
Derengvén a' mező,
Epedre várjam őt
Szerelmi gond között,

* almok

Mint vártam egykoron,
Mig lángom üldözött.
És lássam a' jövőt
Képzelmem' szárnyain,
Mint volt nyiló kora
Legelső napjain;
És halljam őt, gyönyör
Hatván-meg lelkemet,
Zengő ezüst szavát,
Ez egy szót hogy „szeret!”
'S akkor, ha megszakadt
A' tündér szép alak,
Utána mély sohaj
'S könnyűim szálljanak.
Még egyszer add nekem
Érezni lángodat,
Még egyszer édesen
Gyötrő hatalmadat!
'S a' puszta éveken,
Hol rózsza nem virúl,
Emléked, szerelem,
Legyen virágomúl.

Csaba.

OTTÍLIA.

SZAMOSVÁRI ERNYEIHEZ.

Buda, Nov. 10. 1825.

Ma huszadik napja mióta a' fővárosban vagyok, 's íme csak most adhatok még hírt neked magam felől, neked te kedves barát, ki olly meleg részvéttel vagy minden iránt, mi engem közel vagy távolabbról érdekel. Bocsáss-meg hallgatásomért. E' különben is gyenge testalkatot a' hosszas utazás annyira öszveroncsolá, hogy megérkezésem óta még ki nem léptem szobámból 's e' levelet is ágyból írom.

A' báró, kihez ajánlóleveleim vannak, nincs itt. Egy hónapja hogy Erdélybe utazott, honnan csak a' nyár' elején tér-meg. Addig dolgaimnak nyugonniok kell. Kérlek, mondd ezt anyámnak's nyugtasd-meg mind egészségem, mind az iránt, hogy a' hivatalba lépés fő gondom, 's nincs szentebb és nagyobb ohajtás keblemben, mint azon gyanú' megczáfolása, melyet ellenkezőim támasztottak: hogy a' hivatal nem nekem való 's én viszont nem a' hivatalnak. Tudod, barátom, miből erednek nálunk az illy nemű vélemények. Egy részről a' szolgálattelkűek

kiáltozzák, hogy a' szabadelműség nem tűri semmi nemét a' függésnek, más részről a' műveletlenség – tudatlanság inkább – kétkedik, ha az olyan, ki egypár apró értekezést csinála, csinálhat e egyebet; mert előttük az ember középszerűleg jó is csak egy nemben lehet. Szánd a' bohókat, édes barátom, és nevesd velem; többet úgy sem érdemlenek.

Élj szerencsésen. – Anyám e' napokban veendi leveletem. Változhatatlan híved

Szamosvári.

November' 21.

Egészségem még mindig gyenge: de tegnap orvosom' biztatására elhagytam szobámat, hogy a' te ügyedben, kedves barátom, végezhessek. Azonban szándékom nem lön kívánt sikerrel megjutalmazva. B** tanácsos Bécsbe utazott 's onnét nem haza, hanem Pozsonyba fog visszajőni, hol, mint mondják, az ország' ügyeiről a' két tábla közt tüzesen folynak a' viták 's a' gyűlés' végét előre megmondani nem lehet. Ohajtanék ott lenni 's hallani a' köz érdekű tárgyak' fejtegetését; hallani Sopron és Pozsony, Borsod és Zala' követeit, kik a' köz hír szerint nagy díszei az alsó háznak. Egyvalaki, a' napokban jöven onnét, nem győzött betelni magasztalásaikkal. Édes barátom! mi szebb, mint ember társaink' 's a' közvélemény' tiszteletében állani, mint annak érzete, hogy azon homlok, melyet a' nyugalom' órájában verítékeiből megtörölünk, a' közjónak védelmében izzada. Bár minden érzeni 's érteni tudná becsét az illy szép küzdesnek. De fájdalom... Te értesz mit gondolok, nem szükség azt tovább magyaráznom. Én meg tudnék halni gyönyörű álmaimért!

A' jövő hónap' elején felrándulok talán Pozsonyba, ha egészségem engedi, 's akkor tudósítani foglak, mit monda B** tanácsos úr, 's mit végeztem a' tudva lévő tárgyban.

Kérlek, ne mulasd-el anyámat többször látni, neki nagy szüksége lesz rád. A' jó lélek sokáig nem fogja feledhetni fia' távollétét. De, édes barátom, te tudod, hogy nekem mennem kelle. Lelkem nem viselheté tovább a' sorvasztó lánczokat; az az egy alakú mindennapi kör, az az elmekorlátoló élet, melybe valék, szenvedhetlenné vált előttem. Testben és lélekben beteg voltam 's csak még fél évet úgy tölteni, örökre elaludt vala bennem a' szellemi jobb rész. Ahhoz, hogy én illy levegőben élhessek, képződésemnek más irányt kellett vala adni 's valamivel hűltebb vérrel bírnom. Nekem tárgyak kellene, sok és különneű kultárgyak szellemi táplálékul, és újság és örök változás, 's ezt a' falusi magányban hiába kerestem: lángjaimnak nem volt mire lobogniok, ön magokat emésztgették. Rám nézve tehát úgy van legjobban a' mint történt vala. Hiányom egyedül az, hogy egy szerető anyától 's tőled távol estem; tőled, te rokon lélek, kinek szíve, elméje, békétürése az égtől magától látszanak azon czélra alkotva, hogy védangyalai legyenek életpályámnak.

December' 12.

Az ember, édes barátom, mi az ember? – Lelke' műveltségében melly közel áll az istenséghez 's a' nélkül hasonló, sőt alantabb van a' mezőnevelte baromnál. Csudálni fogod miért mondom ezt: de várd-el hadd mondjam, mi adott reá alkalmat.

Ez előtt mintegy huszon két évvel egy vásott erkölcsű ifjú, neve Szépfalvi, ki igen gazdag szülék' egyetlenegy kényesen nevelt 's ugyan azért korán elromlott fia volt, egy szegény de tisztességes ház' leányába szerelmesedik. A' leány eleinten vonakodik e' szerelemtől: de később az ifju' deli külseje, leginkább pedig dús gazdagsága meghódítják; oda igéri kezét 's a' menyekzői ünnep nagy pompával és örvendezések között megyen végbe. Fél évet töltenek egymással; a' férj csak nevében látszik élni 's viszont a' nő csak férje' szerelmében. Mindenki azt vallá, nincs

boldogabb pár a két városban s mindenki örvendett, hogy e' gyanús szövetség illy sok szerencsével ütött-ki. Azonban a' nő' szülei hirtelen egymás után kihalnak; az ifjú házasok' első szerelmi mámore lecsillapodván a' férj lassanként visszaesett hajdani életmódjába. Eleinten elmaradozott fél s egész napig, később éjfélí időkig, sőt egész éjszakákat házán kívül tölte. Öszvegyüjté t. i. hajdani tivornyázó társait s kártya, bor mellett kávé és borházakban mulatta magát s bordélyban tölte az éjeket. A' szegény nő eleintén fájdalmasan panaszlá, hogy így egyedül hagyatik, később, napot, éjt keresztül sírt; midőn férje haza vetődék, egymást érték mindkét részről a' szemrehányások. A' férj örök szidalmakkal illeté az ártatlant. Ő elrejtve mind magát, mind iszonyú fájdalmait a' világ elől, néma szenvedések között húzott-ki öt súlyos esztendőt, míg végre titkos keserve elemésztvén, lassanként elhervada s midőn házassága' hatodik ósze megérkeznek a' lomb sírjára hullatá sárga leveleit. – Két árvát hagyott a' megholt maga után. Egy kedves lánykát, valódi mását szelíd, enyhe lelkének s egy eleven fiút. Apjok, a' nem-ember, a' két gyermeket egy rokonjokhoz adá nevelésbe, maga pedig elmerüle a' pazarlás és tobzódás' minden nemeibe. Eleintén eltékozlá saját vagyonát, később azt, melly anyjok után a' két árvát illette volna. Midőn az árvák' nevelő rokoni, gyanítva e' pazarlást, az árvákat illető vagyont bírói zár alá venni akarnák, már az akkor nagy részében el vala tékozolva s alig lehete belőle valamit megmenteni. – Míg ezek történnének a' két árva felserdül, a' lányka gyönyörűen kifejlík, a' fiú' elmetehetségeinek szép jeleit adja s örül a' lélek ha rájuk tekint, s látja rokonjok' ápoló keze alatt mi tökéletes művelődést vett a' két gyöngye sarjadék. Az ember imádná a' gondviselést, melly a' leggyámoltalanabb férget sem hagyja elveszni, s e' két szerencsétlennek fennmaradására illy édes anyailag ügyel, de még a' legfőbb bajnak nincs vége, halljad mi történik tovább.

Szépfalvi' tivornyázó társai között egy fiatal ember volt – neve Walberg – gazdag bécsi kalmár' gyermeke. Sokszor töltötték együtt az éjt, czimborák s egymás' biztosai valának. S meddig ez tanuló éveit Pesten töltené, nem vala nap, hogy együtt nem voltak. Az ifju kalmárnak egy üreg atyja volt, ki épen akkor halálozott-meg, midőn Szépfalvi már mindenét eltékozlá s többé kölcsönzésekre sem volt a' két városban hitele. Az ifju kalmár épen készülöben volt, ez előtt mintegy öt évvel. Bécsbe, hogy atyai örökét által vegye, midőn egy reggel nála Szépfalvi megjelen s kéri mennyre földre, segélje-ki végső inségeiből. A' fiatal ember más napra halasztá válaszát, s ekkor kinyilatkoztatá, hogy leányát halálba szereti s ha neki adandja nőül, bajainak nagy részéből ki fogja segélni. Könnyen képzelhető, hogy Szépfalvinak ez ajánlás felette kedves volt. A' viszonyigéretek megtétettek. Szépfalvi Bécsbe utazott az ifjúval, hol egy jókora summa pénzt tőle felveve. De a' felvett pénzzel nem vissza Pestre jöve, hanem a' helyett, nehogy hitelezői öszverohanjanak, egy kalandozást tőn Németországba. Ez előtt mintegy másfél évvel írt levelet lyánya' gyámjának, hol jelenté, hogy lyányát férhez szándékozik adni. A' leány' gyámánya, jól tudván milly idegen szeretett gyamítványa az ifju kalmártól, eleinten titkolá e' szándékot: de később a' leány még is megsejté, s a' gyűlölet az ifjú iránt még inkább felébrede benne s mert ismerte atyját s nem láthata egyéb módot a' szabadulásra, sok ideig tartó küzködése után erősen eltökélé, hogy e' durva ember' kezei közül kimenekedni klastromba vonja magát. E' gondolattal a' lányka más fél év óta tépelődik s mert igen érzékeny s reá mindennek felette nagy hatása van, színében és egészségében igen megcsökkent, s gyámrokoni féltik, hogyha e' kétségek között tovább maradand, a' kegyetlen atya' kicsapongásinak ő is, mint anyja, áldozatává lesz. – Nem, édes barátom, illyes valami nem történhetik, a' gondviselés kísért ugyan bennünket, de azt nem fogja engedni, hogy a' vétek az ártatlanságon illy fényes diadalmat vegyen. Illy dolgok a' vallás' leghívebb emberét is istentagadóvá tehetnék.

Élj szerencsésen s szánd velem a' szegény árvát. E' levél bús, de előtted sok érdekű lesz.

Nyugtalan vagyok, édes barátom; magammal, és mindennel megelégedetlen. Betegségem igen ingerlékenyvé teve, 's bár alig vagyok még itt, lelkem tol, hogy menjek tovább. A' szív ugy van ohajtásaival mint a' fősvény vagyonával. Az elért vágyak újabbakat támasztanak 's ezer színben és alakban. De mennyi függ édes barátom, mint magunktól. Az ember ugyan gyakran vigasztalgatja magát azzal, hogy környülményi vitték erre és amarra, holott ön maga óhajt vágyainak nagyobb kört szabni. Meddig honn valék, útra vágytam, útamban azt kívántam, itt legyen meg állapodásom' helye 's mióta itt vagyok, ohajtásaim ébredtek messzebb menni. Orvosom, ki pszichologiai mély belátásai által teljesen megnyerte bizodalमत, azt mondá, lelkemnek nincs álláspontja 's azon kell ügyekezni, hogy tárgyat találjak, melly helyhez 's időhöz kösse csapongó figyelmeimet. Neki igaza lehet. Te tudod, édes barátom, mint vala ez a' csapongó egykor lekötve. Jaj nekem, hogy a' tárgy, melly leköté méltatlan vala annyi szenvedélyre. Mi után azon kapcsok elszakadoztak, több mint csak külvarázs legyen az, melly engemet magához fűzőn. Korom túl látszik lenni azon, hogy egy pár szép szem, 's egy szerelem-mosolygó ajak megfoghasson.

Azt fogod mondani: Alkoss magadnak czélpontot könyveidben, csinálj foglalatosságot, te ki jelét adtad, hogy a' Musa' kegyeit bírod. Oh barátom, nekem minden könyv ízetlen egy idő óta. Arra pedig, hogy saját dolgozásokra izgattassam 's hogy ezek adjanak élményt, több részvétre kellene számot tartanom, mint a' mellyel hazám' fiai vannak még azok iránt is, kiket kedvenceiknek neveznek. Az írók, bár mit mondjanak philosophus szemöldökű tudósaink, emlegettetni ohajtanak 's még balúl is inkább, mint sehogy sem. Az a' kör, mellyet nevem a' nemzeti literaturában elfoglál, csak a' jobb íróknak nyerte-meg figyelmét. A' sokaságból senki sem szól felőlök. Elhiszem, hogy szép dolog, ha ki azt mondhatja: „Inkább kevés jónak, mint sokaságnak tetszeni” 's ennek gondolatjában tudja megnyugtatni érzéseit: de én még mindeddig nem tudtam, 's mindig azt állítom: Shakspearnek nagyobb dicsőségére válik az angol alnéptől is ismertetni, mint az, hogy a' geniealis Tieck minden embereknél egy fejjel nagyobb-nak vallá.

Tudom, hogy e' beszédek csak ellen-észrevételekre fognak alkalmat nyújtani, de kényszerítsd hát barátodat, ha képes vagy, hitre.

Első, kivel az idegenek közül itt öszve ismerkedém Várkonyi vala. Egy szeretetre méltó ember, kinek művelt lelkét szerencsés külsők is ajánlatossá teszik. Nekem vele annál könnyebb vala egygéné lennem, minél kevésbbé lehet rajta csak nyomát is észrevenni azon könyvgőznek, melly sokakat ez osztály' jelesbjei közül is környül veszen. Vele napokig lehetsz, a' nélkül, hogy lelke' felsőbbségét kedvetlenül éreztetné. Ő, hacsak kényszerítve nincs, nem szokott mélyebb fejtegetésekbe ereszkedni. A' dolgokat úgy adja-elő, mintha most támadtak volna fel fejében, mintha a' jelenlévők' beszédeiből tanulná a' mit mond, 's érdeme egyedül abban állana, a' mi egy jó compilatoré, hogy az idegen találmányokat illő rendbe szedte. Ha nem volna dolgaitól olly szerfelett elborítva, kezén hordanák minden társaságok 's azoknak ő volna lelke. Soha még emberben sok ész olly kevés praetensióval együtt nem találtam.

Midőn először látám beteg ágyam mellett, bár mint orvost azonnal becsülni kezdettem, távol sem mertem volna gyanítani, hogy ő nekem egyebem lehessen, mint csak orvosom, 's

most a' legnagyobb sympathiával érzem magamat hozzá vonatni. Oh mi van az életben kedves, ha az elmék' és szívek' egybehangzása nem az? –

Május' 12.

Mióta a' szép májusi napok beállottak orvosom' tanácsából fürdővel élek. Ez lelkemnek is kedves élményt nyújt. Reggelenként a' két város' főbb népe és szépei itt szoktak összevegyülni. A' piros, kék, fehér kalapok' lebegése a' sétáló' zöld lombjai között, a' különmemű hangszerek' zengése közel és távolról, az apróbb csoportok' nevetkezései, az egymást érő kocsik és lovagok csudálatos meglepő elevenséget adnak a' helynek. Én, ki e' sok mulatkozó közt jobbára ismeretlen vagyok, mind eddig csak néma szemlélő lehettem, de az lelkemnek sok foglalatosságot nyujta. Emberismereti tudományom ez egykét nap alatt több előmeneteleket teszen, mint hetekig tartó négy fal közötti tünődés. Milly érdekes jelenetek itt és amott, ez 's amaz képcsoportban! Téged ohajtlak ilyenkor oldalam mellé, hogy ezt 's amazt mondhassam, erre 's amarra figyelmessé tegyelek. Soha sem érzem inkább, mint itt, mi egy rokon kebel 's mi vagy te nekem! Minden lelki élmény csak holt és fél becsű, ha nincs kivel megosztani. Legszebb érzelmeink' értékét még egyszer olly nagyra neveli annak tudása, hogy más is hasonlólag érez. Szánom azt a' szegényt, ki az emberek' társaságát futja 's szobába zárkozik, vagy magányos ösvényeken bolyong, hogy emberi arcot ne lásson. Rendeltetésünk nem klastromi magány 's remetecsend, hanem társas körökben élés. Még az életnek is csak ez lehet valódi iskolája. Az ember ön hibáit csak másokon veheti észre; a' szem nincs úgy alkotva, hogy magát láthassa.

Május' 16.

A' mit minapi levelemben ama' szerencsétlen háznép felől írtam, Várkonyitól hallám, 's most folytatásul azt adhatom hozzá, hogy a' két árva Várkonyi' rokona, megholt anyjokról. Tegnap itt a' fürdőben ismerkedém-meg velök. A' fiú mintegy 14 évű eleven virgoncz gyermek, tele lélekkel és tűzzel. A' lányka egy csendes, szelíd, rendkívül kedves alak; minél tovább nézed és szólsz vele, annál vonzóbbnak taláod. Velem legalább úgy történt. Lehet hogy sorsa tevő olly érdeklővé; de annyi bizonyos, hogy társaságában szívem igen el volt fogódva 's metsző fájdalmak nyilalták végig. Oh ha hatalmamban állna, iszonyú feleletre tudnám vonni az olly atyát, ki az egek' adományát, e' szép virágot, olly kegyetlen hidegséggel tudja magától elvetni, hogy utált karjai közt egy nem szeretettnek hervadjon-el.

Május' 20.

Napról napra tűrhetőbben kezdem magamat itt érezni, 's most egy kis időre felhagytam utazási szándékommal. Ismeretségeim nevedeknek 's az itteni emberekkel mind inkább meg vagyok elégedve. Vannak közöttök is, mint mindenütt, önhitt szélfejűek, kik azt akarnák, hogy a' világ előtt azok tartassanak vezér-maximáknak, miket ők kávé melletti üres fecsegéseik alatt kicsináltak; miket ha az élet' embere használni akarna, úgy nem haladhatna előre, mint azon nyomorú bohók, kik társalkodási életet könyvekből tanulnak 's a' helyett hogy magokat az emberek előtt kellőkké tennék, üres módjok, pedans feszelésük miatt minden körökben csömör' tárgyaivá lesznek. Vannak sok fél tudóskák, kik egy óra alatt el-szavalják, minden valaha olvasott és hallott ismereteiket; mellyek rendszerint a' magok helyén tökéletesek lehettek, de keresztül menván fejük' főző katlanán, most mind lábbal ég felé forogva jönnek szemeid elébe 's ha nem vagy eléggé éles elméjű feltalálni hol a' hiba, meg kell eskünnöd, hogy azon sok

Montesquieuk és Franklinok, Leibnitzok és Kantok, kikre beszédek hivatkoznak, a' világ' legnagyobb bohói voltak. Utálatos söpredék, kinek minden törekedése csak látszani vágyás. Nem az e bölcs valódi, ki azért tanult, hogy tudásait célra fordíthassa? Mit ér tudni, mit a' világ' minden bölességeit fejünkbe szedni, ha mind ezeknek hasznát nem értjük? Cél és eszköz, e' két dolog az, mellyeket mindig ösztetvesztenek az emberek 's innen a' sok visszasság, mellyet minden nyomon fájlalva látni. – Említsem e a' szokások' rabjait, kik mindenha azt kérdik, teszi e más? illendő e? mit mond a' világ? O le veletek, ti nyomorú teremtmények! kik mindent azért teszték, hogy a' világ mondjon hozzá valamit; kik azért nem teszték ezt vagy amazt, mert még senki sem tette, kik, ha megbokrosodott lovaim felforgatva szekereket vérben fetrengve hagytak, hidegen haladtok-el mellettem mert melleteket kereszt ékesíti, hivatalokkal fényletek, 's a' nyomorúnak segédkezeket nyújtani nem a' ti méltóságtok' kötelessége.

De leginkább utálok politicusainkat. Minden egyéb osztálytól el tudom magamat különzeni, egyedül ez az, mellytől nem szabadulhatok. Ezek mindenütt vannak, nyilvános helyeken, és elkülönzött körökben, tőlök soha sem lehetsz bátorságban. Midőn nem is sejtéd akkor rohannak rád. Hányszor kezdettem én beszédet velők Franciaország' és Anglia' állapotjáról, 's melly gyönyörűségem volt látni, mint egyeznek velem ebben és amabban, mint vallják-meg a' jót itt és amott, mint declamálnak tűzzel a' nép' felsége mellett, mint szórják nyilaikat az oligarchia, aristokratismus' lélekhóhérló százfejú szörnyei ellen, 's ha megállítád őket 's egy hangocskát mondtál hazádról, 's szeliden kérdetted, nem méltóztatnának e itthon is olly szabadalmúleg, olly közjót céllozva vélekedni? Eleinten vonakodnak jobbra és balra, mint a' kelepceből szabadulni vágyó egér 's végtére nem szabadulhatván, mint a' neki dühült eb megrohannak, 's jaj neked, ha jó korán el nem inalsz előlök! –

Oh barátom, csak annyit engedne isten érnem, míg ez az elkórhadt generatio lelép a cselekvés' piaczáról.

Május' 24.

Néhány nap előtt Ottília' – így nevezik a' többször említett árvát – gyámatyjához vezettetém-be magamat Várkonyi által. Szeretetre méltó háznép. Az asszony csendes, szelíd, csupa jószág. Az öreg úr szíves, őszinte 's mindig vidám; egy gyengéje van csak, de az minden öregek' gyengéje: szeret a' régi korról sokat és hosszasán beszélni 's nem győz dicséreteivel betelni. Ez egy kissé unalmas. De mind e' mellett első beléptem óta azt kezdem gyanítani, hogy e' ház nekem sok örömekeket fog adni. Ottília' társasága 's beszéde kipótolják mind azt, mit az öreg úr' ósági parlaggá és sovánnyá tesznek. – Isten veled!

U. í. Ottília'val minden reggel találkozom a' fürdőben, hová gyámányjával jár. Lelkemnek ő leve fő gondjává; 's nem pirúlok megvallani: mióta e' halvány beteges lánykát láttam, nem tudok mást gondolni és érezni mint azt, hogy ő egyike a' szeretetre legméltóbb teremtményeknek.

Május' 30.

Az én doctorom, édes Endrém, gyönyörű ember; a' millyetén világos ész, szinte olly jó szív. Ha valamelly nap sok dolgai miatt nem jöhet, szolgáját küldi 's tudakozódik, mint van egészségem. Ha gyógyszere nem, már ezen meleg részvét is elégséges volna egészségemet helyre állítani. Tudakozásai mutatják, hogy szeret 's részt veszen mindenben a' mi érdekel.

Tegnap nála valék. Vele öröm lenni. Minden a' mi környül veszi olly érdekes 's a' lelkességnek színét viseli magán. Lakása fenn a' várban van, ablakai a' Dunára. Egy gyönyörű panoráma nyílik-fel a' szemnek midőn rajtok lenéz. Pestnek tornyai, magasán emelkedett házai egész pompájokban mosolyganak-fel a' túlpartról, 's a' Duna csendes méltóságban lejt számtalan hajóival, tétova szállongó csolnakaival. 'S mi kedves a' szemnek azon gyönyörű két sziget, melly paradicsomi kiességekben virítva ingadoz a' víz fölött, mintha most bukott volna fel valamelly varázsszisztenség' parancsára a' hullámokból 's még nem lévén álláspontja, most kezdené magát megfenekleni a' habdagály ellen. Távobbb a' szent Rákos' síkja nyílik-ki 's egy széles látkör terjed-el a' szem előtt, mellyet éjszakra kékelő magas halmok szegnek. A' képzelet költői andalodásba ragadtatik e' szép látvány előtt 's csudálni lehet, hogy tájfestők nem támadnak azt vásznaikon művészileg örökíteni.

Midőn Várkonyihoz beléptem, két más orvos' társaságában lelém 's fontos beszélgetek közt Galenus' tudományából. Széket teve előmbé 's folytatá a' beszédet. Elbámultam az ember' széles ismeretein. Két társa, kik előbb nagy fontossággal szavalgatták-el gondolataikat, most szótlan fügtek ez ifju' ember ajkain 's ha egy új vendég' érkezése nem tevé vala szükségessé a' beszéd' fonalát megszakasztani, talán még most is ott bámulnák őt szótlan és tompaelműleg. Midőn a' két orvos eltávozott, karon foga engem 's az idegent – kiben kevesebbet leltem, minthogy nevét feljegyzem szükségesnek vélném – 's oldalszobáiba vezetete, hol könyvtára áll. Melly válogatott szép gyűjtemény 's melly sok nemeiből a' tudománynak! Ha nem ismerném egyébből az embert, már csak ez is eléggé bizonyította volna lelke' műveltségét.

Ebéd után Szegfy – Ottília' gyámatyja – látogata-meg bennünket 's kikocsiztunk a' hegyek közé, hol Várkonyi' szőlőskerte van, 's egy ízléssel készült borháza, vagy inkább őszi mulatója. Valóságos úri kényelemre épült kis mezei palota! Ő reá igen nagy jóvedelmek maradtak apjáról 's az orvosi tudományt koránt sem szükségből űzi, hanem gyönyörűségére 's az emberiség' iránti szeretetből. Gyönyörű vonása egy szép és nemes léleknek, kivált ha faradsága' áldozatait hozzá számítjuk, mellyeket naponként teszen a' két városban a' szenvedő emberiség' javára. Midőn házi környülményei közé beavata 's szép birtokaival megismertetett, azt kérdém, ha vannak e testvérei. „Mind elholtak” mond ő. – 'S midőn épen folytatni akarnám kérdésemet, sejtőleg megelőzött's tudtomra adá szíves bizodalom' hangján, hogy van gondja örökösre. – Később tudám-meg másoktól, hogy egy derék lánykával, kit Ottíliánál többször láték, jegyben jár. – Dii tibi divitias dederunt artemque fruendi; e' szavaival feküdtem-le a' romai bölcsnek, midőn haza érkezvén végig gondolám az én megbecsülhetetlen barátom' szerencse-alkotta környülményeit.

Junius' 10.

Napjaim igen boldogok 's úgy látszik magának az égnek van közvetlen gondja reám, mert olly emberekkel vesz körül, kik vetekednek egymással, hogy életemet kellemessé tegyék. Egy hét óta itt lakom a' hegyek között, Várkonyi' mezei hajlékában. Egészségem' visszapótlására ő maga ajánlá e' mezei lakot, mert itt a' levegő tiszta és egészséges. Paradicsomi életet élek itt kinn a' hegyi magányban.

Junius' 11.

Várkonyit megismertettem veled lélekben 's ő a' legszívesb barátsággal üdvözl. Azt ígérte, hogy írni fog hozzád 's barátságodat kérni; a' jó lélek! Válaszolj neki melegséggel; ti méltók vagytok egymásra 's kevélykedni fogtok viszonyos barátságokkal.

U. í. Ottlíát gyakran látom. Eleven elméje, szelíd ártatlan lelke meghódíták minden érzelmeimet, 's darab idő óta nincs más gondolatom, mint egyedül ő.

Junius' 12.

Tegnap a' fürdőből Szegfyvel jöttem egy kocsin. Utunk alatta' magyar literatura jöve szóba. Az öreg úr' beszédeiből azt tanultam, hogy ő még csak a' Dugonicsok 's Gvadányiak' világában él. Sokat beszélt nekem össze és vissza Kazinczy' „új módi” írásai ellen. Észrevénvén honnan fúj a' szél, korán összevontam a' vitorlákat 's mélyebben nem ereszkedtem vele a' beszéd' szövegébe. Vakkkal színek felől értekezni, melly czéltalan dolog volna! – Ezek a' szánakozást érdemlő emberek szünet nélkül a' nyelv' művelődését emlegetik 's a' mi annak eszköze volna kárhoztatják. Értik e az illy bohók magokat is? 'S ha magokat nem, hogyan fognak mást érthetni? Jó hogy ma már kevesen vannak, 's apró zajgásaikat senki sem hallgatja többé.

Midőn elváltunk 's egyedül maradtam, akkor juthat eszembe még a' mit Széphalom' költője felől mindent öszvehorda. Derék férfiú! sohajték magamban, melly sokszor akad-meg a' te nevedben az előítélet 's a' tudatlanság, 's mi kevesen vannak még mindig, kik becsedet értenék, kik tudnák, mi valál te kezdeted óta e' nemzetnek 's mi vagy még mindig! –

Ez a' jámbor öreg úr, ki egyébiránt tiszteletes ember, de a' nyelv' dolgában idiota, mint nagyobb része azoknak, kik élőket egyedül hivatalbeli dolgaikkal töltik, csupán hallott imitt amott beszélni Kazinczy' írásai felől 's azokat hordotta-fel előttem össze és vissza, hogy láttassák a' dologhoz ő is érteni. Egyet még is monda a' mi igen megengesztelt: hogy Zalán' futását négyszer olvasá 's költőjének nagy tisztelője. Én ajánlottam neki Cserhalmot, hogy kénytelen legyen benne látni, mivé lett az az „új módi nyelv” egy teremtmény kezeiben. – Egyébiránt ő mulatságos ember, még akkor is ha az ő időkről beszél, mellyeket által élt, vagy azokról, mellyeket a' maga ifjú éveiben sokat forgatott Prayi és Katonáiból tanult. A' magyar constitutio' dicséretében kifogyhatatlan. Olyan nincs több a' világon; az angol hasonlít csak némineműleg hozzá. Meg nem foghatja, mint lehetnek emberek, kik ezt nem értik.

Junius' 12.

Azt írod, hogy a' mit a' politicusokról mondok, merő túlság; hogy az tán még sincs annyira, 's felfolbanás és szertelenekben gyönyörködő képzelet festé-ki olly zajos színekkel, hogy még ezen tárgyakban nem vagyok eléggé k o r o s? – Koros? Talán é r e t t akarád mondani. Oh mond ki a' szót, kérlek, saját nevével! Utálom azt a' mesterkélts beszédet. Az az igen is udvari finnyáság nem szólhat valóan, az mindig a' természet' rovására szedi színeit. –

Érett mondd? De kell e ez? Bár ne volnánk mindenütt olly igen érettek, az az ne ott legalább, hol cselekedni kellene. Kell érettség a' dolgok' elrendeléséhez, de hol cselekedni kell, azzal az igen aggodalmas érettséggel még senki sem ment messze. Ez az é r e t t szó akaratom ellen is, 's a' nélkül hogy tudnám hogyan, a' formákhoz tapadt pedans' ideáját hozza elmémbe. Pedans! – borzadok barátom e' névtől, 's borzadok tőled is, ha valami illyest láttatsz velem magadon. – Politicai dolgokról van itt szó, 's ki e' tekintetben nagyobb? a' dolgok' elrendelésé-

ben mély, meggondolt 's a' tettben ifjan szeles, éretlen, de nekem végtelen kedves franczia e, vagy a' mindig érett, mindig bölcselkedő, mindig pedans német? Mellyik tevő magát úrrá a' lelkek' világában? Mellyik kormányozza a' vélemények¹⁹² országát? De hagyjunk-fel vele. Tűzem igen is messze ragadna.

Junius' 15.

Itt ülök, édes barátom, remete-hajlékomban 's nézem a' legszebb hajnalt, melyet isten a' maga híveire deríthet 's reád emlékezem, 's mind azokra, kik lelkem előtt kedvesek 's kikhez az érzések' legszebb 's örök lánczaival fűzve vagyok. Melly boldogság azt érezhetni, te kedves, hogy bár mi távolra szakaszt sors és környülmény bennünket azoktól, kiket szeretünk, velük még is lélekben 's a' legszentebb emlékezetek által a' legtávolabb messzeségeken keresztül is egybefűzve maradunk. Oh hogy ezen kötelékek soha el ne szakadjanak! 's a' szívnek mindig legyen az az isteni szép vigasztalása, hogy vannak, bármely messze is, társai, kik vele búban 's örömben részvevőleg osztoznak. Ez a' gyönyörű völgy, melly itt rám olly kieszen nevet, amaz ezer virágokkal kihímzett rét, mellyről a' májusi leghűsebb szellők egész illat-tengert lebegtetnek-fel hozzám, hogy szinte elszédülök a' gyönyörű mámorában¹⁹³; az a' kies hajnali fény, melly a' sötét hegyekből feltekint 's paradicsommá varázsol előttem mindent, 's minden nagy és felséges ezen mérhetlen természetben egyedül a' szeretet' és barátság' érzéseitől kölcsönzi bájait. E' nélkül pusztá volna előttem minden, mint a' vadon, mellyben a' lelkiösmérettől üldözött bujdosik.

Junius' 18.

Megengedj, édes barátom, ingerleni nem akaralak, levelem' szavai fejtegetéséből mutathatnám-meg, hogy semmi sértő szándék nem volt bennem, midőn a' p e d a n s szót leírtam. Félre értettél, az bizonyos: de nekem nincs kedvem magyaráztatni 's ha még egyszer megpillantod soraimat, jó szíved érzeni fogja, hogy bennök nincs élesség. É l e s s é g! te gonosz, hogyan juthatál¹⁹⁴ e' szóra? Lehetnék e én éles az én Endrém iránt? Ennek gondolata is fáj keblemnek. Bocsáss-meg, 's engedd, hagyjak-fel e' nem kellemes tárgygal.

Junius' 24.

Az én Ottília... Enyém? ha szabad e ezt mondani arról, ki magát az égnek jegyzette-el? Jó angyal, engedd-meg a' szót; hevem és kimondhatatlan tiszteletem szalaszták-ki azt ajkamon. – Ottília engem rég ismer 's ismert mielőtt én viszont róla csak egy ígét is tudtam volna. Kérdeed honnan? Azon apró versezetekből, mellyeket egyszer 's másszor zsebkönyveinkben tőlem láta. Tegnap néhányat felmonda belőlök, hogy szavát igazolja. Megvallom neked, mióta tapasztalám, hogy olly mennyei szívet érdeklenni tudtak, azóta e' csekélységeknek felette nagy becsük van előttem. – Ő jelesebb költőinket mind ismeri. Dayka és Kölcsey kedvencei; Himfyt is olvasta, de róla azt mondá, hogy érzéseit hamar kifárasztja. Képzeld, az én Kölcsey-met ő is szereti! Melly gyönyörűség nekem azt tudni, hogy ízlésem e' kedves leányéval egyez.

¹⁹² vélemények'

¹⁹³ mámorában

¹⁹⁴ juthatal

Minap egy kis pör támada közte és barátnéja¹⁹⁵ Minna között, ki Várkonyi' jegyese. A' két leány azon feleselt, ha a' víg nemű költemények becsesbek e a' komolyaknál? 's végre, midőn nem tudnának megegyezni, engemet tőnek az ügyben bírává.

Én fejtegetni kezdém, hogy valódilig a' víg vagy komoly műveknek, mint ollyaknak, egymás felett nem lehet elsőségük 's ha van, az egyedül a' művészség' következése, melly a' szépnék törvényeit inkább vagy kevésbbé teljesítette valamelly költeményben.

Szamosvári úr bölcsen válaszol a' kérdésre – mond Ottília – de Minna nem tevé-fel azt jól. Mi azt akarnók tudni, Szamosvári úr mellyik neműt kedveli inkább, 's mellyik neműt véli czélirányosabbnak? Művészi tökélyről mi asszonyok nem akarunk itélni, az a' férfiak' dolga; egyedül érzéseink iránt akarnók az úr' javalatát vagy gáncsát megtudni.

Oh ez egészen más, felelék, 's itt minden tétozás nélkül megvallom: hogy lelkem több gyönyört lel a' komoly, mint a' víg nemben.

Ahá, tehát Szamosvári úr is Ottília' zászlójához esküdött, szólalt Minna mosolygó nehezteléssel. Én örökre nem, 's az én emberem minden magyar írók közt Szalay Benjámín. Lelkem az ő munkáiban talál legtöbb élményt. Ha baj ér 's elkomorodom, kezembe fogom Tollagit, végig futok derülettel és vidám elmésséggel teljes lapjain, kikaczagom magamat 's ekkor egy víg trioletet danolok rá 's minden megint jól van. Szeresse, kinek tetszik, Daykát, Kisfaludy' bús regéit 's a' mit legelőbb kell vala említenem, a' szüntelen epedő, vérző Kölcseyt, én örökre Szalaynál maradok 's örökre Tollagi, Sulyosdi, Pöröndi 's a' hozzá hasonlók lesznek hőseim.

Ez ellen nincs mit mondanom, válaszolék. Én magam is egyike vagyok a' Szalay Benjámín név alá rejtezett író' legnagyobb tisztelőinek. Olly gazdagságot tárgyakban 's elmés ötletekben, olly bő képzeleti erőt, még alig bizonyíta magyar író, 's kivált a' komikai Musának ő sokáig fog nálunk egyetlen választottja maradni. Azonban mind ez elsőségek nem adnak a' víg költeményeknek érdemet a' komolyak felett; ez egyedül és kizárólag a' művészet' következése lehet. Távol legyen tőlem, hogy én elversenygeni akarjam azoknak ízetét, kik a' víg nemben találnak gyönyörűséget, ámbár sokat lehetne felhordani annak megmutatására, hogy a' magasabb ízlésnek, képzett szívnek és tisztult érzéseknek bizonyosabb jelét adja az, ki a' csendesen borongó Musa' keserveinél ellágyul és könnyez, 's által engedi magát azon édes kínos érzelmeknek, mellyeket egy bús elegia festeget, mint a' tréfák' 's nevetés' barátja: azt állítom csak erős hittel, hogy a' művészet' végczéljának, az érzések' és szív' képzésének, sokkal czélirányosabban felelnek-meg a' komoly, mint a' víg nemű darabok' 's ohajtánám, hogy mindenki, kit a' véralkat 's fellobbanó tűz könnyen ragad arra, hogy embertársai' örömet méltatlan, vagy tán épen igazságtalan tettel zavarja, kézi könyvévé tegye az olly költőt, mint például nálunk Kölcsey, kinél szelídebb, emberibb 's melegebb érzésű lyrai poetát nemzetünk alig mutathat.

Tudod, édes barátom, mik nekem a' Kölcsey' dalai 's így képzelhetd, mint hevültem-fel kedvenczem mellett. Szívem tele volt érzéssel 's épen olly szempillantatban valék, hogy ez érzéseket ki is tudám fejezni. Berekesztésül ezen dalt¹⁹⁶ mondám-el. „Bú kél velem, bú jár velem!” mellyet a' jövő évi Aurorában fogsz láthatni. Velem a' szerkeztető közlé előlegesen.

Minna megmosolygá beszédemet 's egyet fordúla: de Ottília egészen ajkaimon függött 's szemeiből olvasám, mint vala tetszésére a' miket mondtam. A' lányka' figyelme egészen reám volt tapadva 's én megdicsőítve érzettem magam' e' merengő szelíd kék szemekben, e' sápadt, egek felé vágó arczatban. Midőn a' dal' utósó soraira juték:

¹⁹⁵ barátnéja

¹⁹⁶ ezen, dalt

Szűn a' zápor, szivárvány ég
Fenn sötét felhőkön,
Vándor sorsom túl halad még
Borongó időkön.
Adsz egy rózsát, hű szerelem,
Bár tövises léssen
Tán ha kínját elviselem
Majd öröm vár készen.

a' szép szemekből egy cseppet láttam kiperdülni 's sokba került, hogy lábaihoz nem borultam e' mennyei teremtésnek 's nem imádtam azon érzést, melyet keblében rejtegetett.

Julius' 20.

Mi az, édes barátom, a' mi bennem olly szokatlan érzéseket gerjeszt, a' mi úgy vidámit meleggé 's részvéttel teljessé teszen, hogy ez egész világot karjaim közé tudnám szorítani? Lelkem erejében érzi magát 's még olly munkás soha sem voltam mint most. Ritka nap, hogy új dolgozásokra tervekkel ne gazdagodnám. Ha asztalomhoz ülök, olly könnyen 's fáradság nélkül jutok-el oda, hová egyébkor leghosszabb fejtörések után sem tudtam. Keblem olly bő, olly gazdag gondolatokban 's érzésben, hogy lángjaimat fékezniem kell. Apróbb költeményeim' száma naponként nevededik, 's közöttök úgy hiszem, azok lesznek örökre legtöbb becsűek, melyek most legújabbán készültek. 'S mind ennek oka édes barátom?... Találd-ki ten magad.

Várkonyi dicsekvék leveleddel, melyet neki válaszul küldél. Azt mondá, hogy barátságod egyike élte' főbb örömeinek. Az nekem kimondhatatlan gyönyörűségét ad.

Julius' 26.

A' nyári hév igen nagy még itt a' hegyek között is, 's nappal nem igen hagyom-el szobámat: de a' reggeli 's esti idők, 's az éj annál szebbek. Midőn a' hajnal pirúl, alig várom, hogy ruháimat magamra hányhassam 's kilovagoljak a' hegyekre, hol a' reggeli hűs szellő kellemes illattal frisíti érzékeimnek mindenikét. Hét órakor rendszerint szobámban ülök ismét 's írok délig. Ekkor leülök rövid ebédemhez, melyet öreg szolgám készít. Délután olvasok egész nap alkonyig 's akkor ismét kilovaglok, vagy ha üzenet jó Várkonyitól, bevárom őket. Majd minden másod nap kijő Szegfy Ottíliával, néha Minna és Várkonyi is velök. Öszvejárjuk az egész szőlőkertet 's midőn lábaink elfáradnak, leülünk a' nagy diófa alá, melyet ez előtt 40 évvel Várkonyi' atyja ültetett. A' kilátás itt gyönyörű a' várra és a' nyúgoti kegyekre, melyek a' nap' arany bíborában fénylenek. Ottília nagy gyönyörűséggel szokta nézni a' nap' lenyugvását, melly itt a' hegyekben valóban felséges. Estve midőn a' hold feljő, ha nem vagyok a' városban, öszvekalandozom az erdőket. A' szőlőművesek, kik hétszámra itt kinn tanyáznak, már ismernek 's szívesen mondanak jó estvét, jó éjszakát. Az illy éjjeli magányos sétálás valami igen becses, édes barátom. Az egész természet nyugszik, csendben van minden, csupán a' kis tücsök' zizeglése¹⁹⁷ hallik a' fűben. A' hold halkán úszik borongó felhőin, 's a' messze távolból mint tenger' zúgása úgy harsog a' két város' zsibongó zaja. Én leülök egy kövön 's némán merülök a' természet' szédtő szépségű tüneményeibe. – Áldd a' sorsot, édes barátom 's Várkonyi' jószívűségét¹⁹⁸, ki nekem e' gyönyörűségeket teremté.

¹⁹⁷ zizeglése

¹⁹⁸ jószívűséget

September' 10.

Rég nem írtam neked, de ki oka egyéb, mint ten magad? Miért tetted nekem az írást kérdezetéseiddel oly nehéz és félelmes? Én nem vagyok képes e' lyánykáról valamit mondani a' mi őt tökéletesen fesse. Szépségét dicsérjem a' román írók' szokása szerint? Melly sokan írták már le a' hajnalt, 's még is mik mind ezen leírások hozzá képest? Üres szavak, holt betűk. Utálom ez üres, e' hideg fecsegéseket, mellyeket már annyiszor ismétlettek az emberek. 'S aztán annyit mondhatok neked felőle, hogy nem szép: de nincs oly szépség, mellyet felül ne haladna az a' valami, az a' szóval ki nem fejezhető, a' mi az ő minden tettein, szaván, mozdulatán előmlik.

Utósó leveled óta hússzornál több ízben ültem asztalomhoz, hogy kérdéseidre feleljek: de mind annyiszor abba kelle hagynom. Lelkét kellene elődbe rajzolnom, hogy megfoghasd a' képet; 's ez nincs tehetségemben. Egykor leveleit közlendem veled, mellyeket egyszer 's más-szor hozzám íra, azokban fogsz lelteni néhány vonást karakteréből.

September' 12.

Épen egy esti lovaglásból tértem haza. – Keblem tele van érzéssel, tele olvadozó lánggal. Ottíliát ma nem láttam¹⁹⁹: de hallám szava' mennyei zengését. Sötét vala minden körülöm és csendes mint a' sír, egyedül lovam' patkókoppánásai hallattak a' kövezeten. Midőn Szegfűk' kapujához nem messze valék, az épület' felső részéből ének zendült-meg. Azonnal megismerém Ottília' hangját 's ez ismert szép verset: „Homályos bánat dülja lelkemet.” A' kedves dal a' még kedvesebb leány' ajkairól oly érzékeny, oly bánatos hangon zengve, fölverte szunnyadó érzéseimnek mindenikét; homályos indulatok keletkeztek keblemben, néma fájdalmak metszék által szívemet, könnyeim' hullottak a' szeretett szenvedő' keservein. Midőn e' szavakra juta:

O végezés! örömkönyűt nem várok,
Részt abban egy sebes szív nem vehet,
Melly ön nyugtának gyilkolója lett.

's ismét:

Adj
Csak egy²⁰⁰ könyccseppet méltó bánatimnak
'S azonnal hozd-el végét napjaimnak,
Vagy itt e' sziklánál keményebb vagy.

azt gondolám el kell enyészniem érzéseim' súlya alatt.

September' 24.

Vettem, édes barátom, szemrehányó leveledet, 's íme válaszom reá. Igazak, tökéletesen igazak a' miket mondasz, hogy egy idő óta minden elenyészett körülöm, egyedül csak érette 's benne látszom élni, hogy a' hivatalba lépésre sem mutatok többé sem kedvet, sem készületet.

¹⁹⁹ láttam

²⁰⁰ Csakegy

– Csakhogy ez utóbbikra nézve még is egy kis kivételt kell vala tenned. Tudod, hogy előmozdítóimat az ország' gondjai hívták-el innét 's nálok lépést nem tehettem. Ha ezentúl kedvemet vesztém a' hivatal iránt, annak nem én vagyok oka, hanem azok, kik szüntelen az irói pályára serkentenek 's mellette a' hivatal' alkalmatlanságait festegetik. Azonban legyetek nyugton, csak kis ideig legyetek még, kérlek. Öszvéköttetésem²⁰¹ Ottíliaval vége felé közelget: csak ezt engedjétek bevárnom. Mihelyt az ő sorsa elhatározódik, azonnal én is kitekintek újra az életbe. Szegfýékhez levél érkezett, mellyben jelentetik, hogy Ottília' apja Walberggel a' jövő Februáriusban jőnek-meg, hihetőleg jegyvártóra. Ottília erősen el van tőkélve a' klastromi életre 's ez eltökélet erőt és kissé több vidámságot is ada a' gyenge testalkatú, beteges leánynak. Ez idő már nincsen messze, várjátok-el tehát ti, kik szüntelen zsémbelődtek 's hagyjátok, hogy addig legalább élhessem földi mennyemet. Az áldozat, mellyet később tennem kellend, sokkal nagyobb lesz, minthogy ezt meg ne engedhetnétek. Isten veled! Szívemet kínosan nyilalja keresztül a' mit e' levélben írnom kellett.

September' 26.

Csendben éldelem boldogságomat 's szívem merő érzés, azért olly ritkák leveleim. – Nincs nap, hogy Szegfýéknél ne volnék. Itt lelem-fel mind azt, a' mit évek óta hiában kerestem. Itt lelek tiszta, mesterkéletlen, affectatiótól üres szivességet, való tiszteltést, gyönyörűséget 's a' szónak legvalódibb értelmében lelki élményt. Itt találok azt, minek, az én kedves doctorom' állítása szerint, híjával voltam; itt talál lelkem álláspontot. Oh barátom, szó nem képes azt festeni, melly napokat élek egy szeretetre méltó háznép' körében 's melly mennyei gyönyörűségek' forrása nekem a' leglelkesebb leány' társasága, kit valaha képzelni tudtam. Egy szellemi rokonság fűződött köztünk, 's látnád csak midőn mi hárman: Ottília, Várkonyi' jegyese és én, együtt vagyunk. Jó istenem! marad e' lelkemnek csak egy legmélyebb redője is illetetlenül? nincs e' minden, a' mi bennem szellemi, cselekvésben? Látnod kellene, te kedves, látnod a' miket mondok, hogy valóan megfoghasd szavaimat.

October' 2.

Azon érzésnek, melly köztem és Ottília között észrevétlen 's mintegy magától szövődött, nincs neve, édes barátom. Mélyebb minthogy barátságnak, tisztább minthogy szerelemnek lehessen nevezni. Ez utóbbiknak kivált épen nem akarnám mondani. A' mi viszonyunk olly szent, hogy mind e' perczenetig nem mertem ez angyal előtt a' szerelemnek csak nevét is említeni. Ő, ki magát az égnek jegyzette-el, foghatná e' azt kedvetlenség nélkül hallani? Azonban, hogy a' lányka előtt nem maradtam egészen figyelem nélkül, azzal merek magamnak hízelkedni, 's ennek érzése olly fényes diadal, melly mennyei emlékezetekkel fogja kísérni életemet egész a' síriglan, egész odáig, hol a' rokon érzés' örömei nem szenvednek többé változást.

October' 6.

Bús vagyok, édes barátom, igen bús, mint kinek házában halottan fekszik rokona. Ottília egy hét óta ágyban fekvő beteg. Újabb hírek jöttek atyjától, mellyek reá kínos benyomást tőnek, 's azóta irtóztató szív-nyilalásokban szenved. Istenem, melly kimondhatatlan állapot, mi-

²⁰¹ Öszvéköttetésem

dőn egy ártatlan leánynak szívszaggató rettegések közt kell várni édes atyját! De mit mondok? Édes atya e az, ki kegyetlen kezekkel emeli fel a' tört, hogy vele meggyilkolja vétlen magzatját? A' sötét századokban találhattál volna illy vad állatot, ma csak hallására is borzad az ember.

Isten veled, édes barátom, érzékeny szíved nem fogja könyeit megtagadni attól, ki barátodat a' legszentebb érzésekkel szerette, ki boldoggá teheté, ha a' sors engedte volna.

November' 10. érkeznek-meg Ottília' hóhérlói. Én nagy lépésre vagyok eltökélve, ha atyja a' leányt klostromba menni nem engedi. Ha addig nem vennéd leveletem November' 10. emlékezzél reám.

**

Itt küldöm Ottília' leveleit. Ön kezeimmel másolám-le számodra az eredetiből. Becsüld őket, mint barátod' legszentebb kincseit.

OTTÍLIA SZAMOSVÁRIHOZ.

Május' 18.

Kedves Szamosvári úr! Vettem érzékeny sorait, melyeket tegnapi roszállétemre vigasztalásul íra 's köszönöm szíves részvételét. Ohajtanám, hogy ne volnék kénytelen annyiszor megzavarni azoknak örömeit, kik sorsomban részt vesznek: de a' mit az ég ránk mért, illik zúgolódás nélkül túrnunk. – Isten engemet gyöngye gyermekségem óta sok csapásokkal látogata-meg, melyek alatt le kellett vala roskadnom, ha lelkemnek erőt nem adott volna a' szenvedéseket túrni, ha korán meg nem tanított volna, hogy boldog itt alant csak az lehet, ki eléggé erős megnyugvást és vigasztaló szót ön kebléből meríteni.

Az a' kisded versezet, mellyet az úr' leveléhez zárt vala, nekem felette kedves ajándék. Szívemet édes érzésekkel töltötte-el olvasása, 's ha egy leány'könye mértékéül vétethetik valamelly érzékeny költemény' hatásának, úgy az úrnak e' dala, valamint többi művei is, a' közönség előtt szép részvételre tarthatnak számot. Az úrnak tisztelője

Szépfalvi Ottília.

U. í. Mindnyájan üdvözlik általam, én pedig azt mondom: vigyázzon egészségére. Guszti meglátogatja délutáni hatkor, ha kedve lesz vele kilovagolni a' hegyek közé.

Május' 20.

E' kisded levelke üdvözlétet viszen az úrnak 's azon kérést mindnyájunktól, legyen szíves velünk ma egy esti csolnakázásban részt venni. Semmi idegen nincs meghíva, a' társaság egyedül magunkból fog állni. Minna kiváltképen ohajtja hogy el ne maradjon az úr, 's olly szép lyányka' ohajtása nem megvetendő dolog. –

Nem gondolnám, hogy meghívásomra tagadó válasz jőne 's így jelentem egy alkalommal azt is, hogy Guszti pontban hétkor fog megjelenni szállásán az úrért.

Május' 24.

Aggodalomban voltunk hogy az urat valamelly baj érheté 's annál kedvesb vala értenünk elmaradása' okát. Guszti, kinek az úr felette nagy kegyelmében áll, egész estve kedvetlen volt távollétén. Mi hasonlólag jártunk volna, ha egy váratlan eset meg nem örvendeztet vala bennünket.

Úgy beszélénk össze, hogy a' hold' keltét Margit' szigetén fogjuk bevárni. Alkonyatkor indítánk-meg a' csolnakot 's míg a' túlpartra evezünk a' nap a' hegyek megett elszálla, arany színben csillogott minden körülünk, 's az est gyönyörű volt. Mintegy kilencz óra körül a' keleti ég világosodni kezdett az emelkedő holdfényben, 's mi azonnal leereszkedénk a' habokra. Guszti elővéve fuvoláját 's érzékeny ábrándozásokkal kezde bennünket gyönyörködtetni. Néhány perczig ekként haladtunk, midőn egyszerre hátunk megett egy guitarre kezde pengeni. Vissza néztünk 's csolnakot látánk halkkal utánunk lebegni. Guszti ismét fúni kezdé fuvoláját 's midőn elhagyá a' guitarre ugyanazon hangokat nyögdelte vissza a' távolból 's ez így folyt változtatva darab ideig. Minna boszankodni kezdett, hogy valamely alkalmatlan megsejte bennünket 's tolakodásaival akarja multságunkat megzavarni. Azonban a' csolnak egyenesen felénk hajtat 's képzelje az úr – Várkonyi volt. Minél váratlanabb, annál kedvesebb 's meglepőbb vala jelenléte. Mindnyájan felderültünk látására 's az egész társaság, kivéven Gusztit, ki az úr után epedett, elevenséget nyert tőle. Az estvét sok gyönyörűséggel töltöttük; kár, hogy az úr nem lehete velünk, elmaradását mindnyájan igen sínlettük. Minna eléneklette guitarre mellett az úr' énekét a' R e m é n y h e z , melly bennünket igen meghata.

Illy éjjeli csolnakazás valami igen kedves multság. Az ég gyönyörű boltozata a' maga ragyogó hold és csillagfényeivel, fekete fellegárnyaival olly családág tűkröződik vissza a' víz' mélyéből, hogy ha a' szem sokáig reá andalodott, végre úgy tetszik mintha a' csolnak mérhetetlen magasság alatt 's mélység felett két ragyogó ég közt lebegne levegői szárnyakon.

Junius' 12.

Jól tevő, édes Szamosvári, hogy maga nem jöhetvén legalább levelével csinálja nekem örömet; becses levelével, melly tele van emberszerető, szép érzésekkel 's tanulságos, mint minden a' mi az úrtól jó. Írjon, édes Szamosvári, minél többet 's írjon az én számomra, ki magamat örömmel adom alá erkölcsi oktatásainak, ki örömmel fogadok-el minden intést, melly a' rény' útjára, honnét panaszaim már már eltérítének vala, vissza vezet. Melly sok szép vigasztalást foglalnak az úr' szavai magokban! Íme lássa, hogy tanácsai, vigasztalásai nem hasztalanok, hogy én az urat igyekszem megérteni, gondolataiból egy imádságot készítettem, mellyet minden nap elmondok magamnak. Itt következik az.

Uram! a' te ostromozásidra elvesztém béketüresem; panaszokra fakadtam ellened, te, ki egyedül vagy jó és igaz. Megfeledkeztem jótétemenyidről 's csak a' szenvedés' óráit számláltam. A' pillanatnyi búkat éveknek néztem 's azt mondam, hogy minden öröm, mellyet adál, csak perczenetig tartó álom volt. Zúgolódás nélkül vetem alá magamat büntetésednek, bár mit mérendesz reám; mert hiszem és tudom, hogy a' te igazságos látogatásaid csak javamra történnek. Nem vesztém-el reményeimet irgalmad iránt. Te kegyelem vagy és jóság; kiterjeszted gondjaidat a' legparányibb féregre is, felhozod reá szent napodat, megenyhítéd inségeit, mert ő is teremtményed.

Írjon, édes Szamosvári 's öntsön erőt lelkembe, melly a' szenvedés' súlyai alatt csüggedezni kezdett immár 's rég elsúlyedt vala az úr támogatása nélkül. Majd eljönnek egykor nekem is a' virítóbb napok, a' mikor szíves hálával fogok megemlékezhetni mind azokról, miket jó akaróim velem tettek.

Julius' 30.

Ha elgondolom*, melly különös szívességgel viseltetik az úr én irántam 's milly részvéttel van mindenhez, a' mi környűl veszen, nem lehet szívemben a' legnagyobb hála' érzéseinek nem fakadoznia.

Köszönöm a' kedves kötetet, mellyet számomra írá öszve. Az úr azt azért tevė, hogy legyen valamim a' mi barátságára emlékeztessen ha majd elhagyom e' világ' zaját 's oda vonúlok hová vonzódásom szólít? Ah, édes Szamosvári, az úr több hálával kötött engemet magához, mint-hogy illy emlékeztetés nélkül is valaha elfelejthessem. – Keresztűl forgatám az egybefűzött lapokat 's úgy találom, hogy azokat emlékeztetőűl felette jól választá az úr. Azon érzések, mellyektől keresztűl vannak lehelve, hasonlókát gerjesztenek-fel az olvasóban 's lehet e becsesebb emlék, mint az érzéseké? 's vissza állíthatja e valami jobban a' távol barát' lelkét, mintha olvasás alatt azt kell majd több ízben mondanom: Ez az öröm, ez a' bánat, melly most keble-den végig remeg, így örvendeztette így epesté barátod' kebelét, miként most a' tiédet.

Augustus' 10.

Vettem szíves ohajtásait, mellyeket hozzám intézett soraiban nyilatkoztata. Azok annál becsesbek, minél inkább távoznak azon szerencsekivánatoktól, mellyeket szív' tudta nélkül mondogatatt a' hideg mindennapi szokás. Az úr' sorai valamint szépek, úgy teljesekek lélekéb-resztő gondolatokkal, de nem kellett vala közējők tenni azon egy pár szót, melly csábító ere-jével bir a' szédítésnek. O férfiak, férfiak, mi erős kísérteteknek teszitek ti ki gyakran gyarló gyenge neműnket! Nem elég hiúsággal készített e fel bennűnket maga a' természet, szükség e hogy azokban még ti is megerősítsetek?

Igen tehát, ma születésem' tizenkilenczedik éve van, de ha végig tekintek lefolyt napjaimra, nem kell e miattok elbúsulnom inkább mint örvendenem? Csináltam e valamit ember-társai-m' örömei' nevelésére? Sőt szenvedéseimmel elkésérítém azoknak napjait is, kiket leginkább szerettem, kik viszont engem a' szívességnék minden nemeivel öleltek. Sírnom kellene 's kétségsbe esnem sorsomon, melly arra kárhoztatott, hogy egyedűl a' mások' gyötrelmeit sokasít-sam: de nem csüggedek-el, igyekszem lelkemet erőben tartani. A' jövendő szép álmokkal ke-csegtet; én reménylek!

Augustus' 30.

Ne szóljon, édes Szamosvári, atyám felől kedvetlen dolgokat. Azt nekem kínos hallani. Eddig az úr vala vigasztalóm 's most azt kell látnom, hogy maga csügged-el. Kérdés, ha valók e azok mind, miket felőle némelylek beszélnek? 'S levele, melly az urat annyira magán kívül tudá ragadni, nem lehet e valamelly hirtelen fellobbanás' szüleménye? El kell várnunk, mi történik ha megjő. Én számos okokkal hiszem, hogy szándékomat, melly olly erős és szent, nem fogja akarni gátolni. Könyörgeni fogok istennek, kérlelje-meg irántam 's ha majd itt leszen 's karjaimba zárhatom őt, sírva fogok térdeihez borúlni, 's ő, meglátja az úr, egyetlen leánya iránt szánatra fog gerjedni, bizonyosan fog. Ne szóljon, édes Szamosvári, kívált az úr ne, felőle. Minél inkább tisztetem az urat, annál élesebben metszik keblemet szavai valahány-szor róla kedvetlenül emlékezik.

* elgondom

October' 4.

Roszúl vagyok, édes barátom, igen roszerűl 's kettőzteti kínomat az, hogy annyian szánakoznak rajtam, hogy annyinak szerzek fájdalmat. Atyámnak újabb levele érkezett 's benne olly eltökélt szándék, melly kétségbeejti minden reményeimet. Jőjön, kedves Szamosvári, az úr vigasztalásaira lelkemnek nagy szüksége van. Talán ez lesz a' végszolgálat, mellyet barátnéjának teszen. Úgy érzem, hogy én sem az égnek, sem Wallbergnek nem, hanem a' halálnak vagyok eljegyzett mátkája, 's gyászmenyekzőm nem sokára elkövetkezik. Ha az immár nincsen meszsze, egy barátságra kérem az urat, az utósóra, de legszentebbre. „Szeresse az én Gusztimat mindig úgy, mint most szereti; emlékezzék-meg reá, hogy árva, hogy a' sors mindenétől megfosztá, a' mi előtte szent és kedves volt.” – Ez barátnéja' utósó kérése.

Irtóztató fejszédülések között írom e' karczólást 's nem tudom ha belőle érzésem' nagyságát képes lesz e felfogni. De az úr, édes Szamosvári, pótolja-ki magának a' hiányt 's mondja a' legszívrehatóbb szavakat, mellyeket csak gondolhat, hogy Ottília mondani fogott volna.

VÁRKONYI ERNYEIHEZ.

Buda, Sept. 14. 1826.

Ha barátság nem kötelezne is az úrhoz írnom, felebaráti szeretet parancsolná, hogy nehéz körülményeim között segedelméhez folyamodjam 's bölcs tanácsát kérjem.

A' mi kedves barátunk betegem érkezvén a' mult ősszel Budára, először is engem tisztel meg bizodalmaival 's mint orvoshoz hozzám folyamodott tanácsért. Eleinten saját előadásai után próbáltam gyógyítani: de néhány hétig tartó vizsgálataim után tapasztalám, hogy baja nem a' testben, hanem lelkében alapúl. Ennek gyógyításához fogtam tehát. Hosszas, sőt czéltalan volna leírnom, mint igyekeztem benne pszichologiai ismereteim iránt bizodalmat gerjeszteni 's mint meg is nyerem azt lassanként olly mértékben, hogy utóbb tanácsaimat gyermeki engedéllyel követte. Megérkezése után szinte két hétig ágyban maradt; munkámba került míg onnét felizgathatám, de miután felkelt is, szobáját nem akará elhagyni. Elzárkózva szünet nélkül magában tünődék, ezer féle bajokat képzelt 's ha jöttem, nem szóla egyébről, mint mindig magáról. Látám a' hypochondria' veszedelmes jeleit 's igyekeztem őt megmenteni. Egy szép délesten kicsalám a' szabadba; által kocsiztunk Pestre a' város' erdejébe. A' szép nap, tiszta levegő, tárgyak' változása lelke előtt 's leginkább az, hogy figyelme magáról elfordítatott, mind ezek igen jóltevőleg hatottak reá. A' kocsizás után nyugodtabb vala álma, jobban érezte magát. Ezt tevém vele több ízben 's folyvást valahányszor csak időm engedé, mert egészsége' javultával²⁰² társasága sok gyönyörűségeimre volt. Utóbb társaságokba vittem 's néhány házakkal megismerttetém, hol mindenütt szívesen fogadtatott, mint egyike a' legérdeke sebb társalkodóknak. Midőn a' májusi napok bekövetkeztek 's a' nyár' melege megérkezett, fürdőt ajánlék neki, nem annyira a' fürdés, mint az ott nagy számmal megjelenő emberek miatt.

Egy kikocsizás' alkalmával a' város' erdejébe vezető sétálón egy csinos szőlőkért tűnt szemébe igen jó ízléssel épült nyaralója miatt. Kérdé tőlem, kié lehet a' szép kert? Elmondám, hogy egy megholt rokonomé volt: de tékozló férje eladá, mind a' mellett, hogy nem őt, hanem gyermekeit illette volna. Kérdezgetései oda vezettek, hogy az egész háznép' történetét

²⁰² javultával

elmondám. Ő beszédemet igen nagy részvétellel hallgatá 's vettem észre, hogy a' boldogtalan atya' ballépései egész belsejét felháboríták. Nem tudá feledni 's még napok után is emlegette, 's a' mint tőle hallám az úrral is, édes barátom, közölte, és így fogja tudni az egészet. Néhány nap mulva e' kikocsizás után Szegfyné, Ottília és öccse Guszti a' fürdőben voltak velem, hol találkozáván Szamosvárival, öszveismertetém őket. Szamosvári igen el látszott érzékenyülni a' szegény beteg leány' látásán 's vettem észre, mint meg vala ütközve. Napok multanak-el 's én Szamosvárit foglalatosságim miatt nem láthatám, de hallám Szegfynétől, hogy velők a' fürdőben minden nap öszvejött. Egy reggel szállásomra robbana felderült és szinte feltüzesedett arcczal, midőn épen a' fürdőből haza térne. Beszédeim különféle tárgyakon andalgának, ő azokra nem látszott figyelmezni 's mindene elárulta, hogy gondolati távol tárgyakon függenek. Egyszerre felszökék helyéből, felém jött 's elmondá, hogy igen kér, ismertessem-meg őt a' Szegfyék' házokkal. Én örömmel ajánlám magamat, annál inkább, minthogy e' háznépet, kivált a' vidám és tréfás öreg Szegfyt, olyannak hívém, kik között Szamosvári ábrándozó és heves lelke csillapulást szerezhet. A' megismertetés megtörtént, de fájdalom veszedelmes következtetésekkel – Szamosvári azóta Szegfyéknél mindennapos 's Ottíliának ábrándozó imádója.

Az úr, tisztelt barátom, be lévén avatva Ottília' környülményeibe, azonnal fogja érteni, hogy Szamosvári szenvedélye e' lányka iránt jó következtetéseket maga után nem vonhat. Én Ottília' atyját jobban ismerem, minthogy Szamosvárira nézve legkisebb kedvező reménnyel is biztathatnám magamat. Ottíliának vagy Wallberg' keze, vagy legfelebb klastromi élet között lehetend választást tennie; sőt kérdés, ha atyja' meghajthatatlan makacsságát ez utóbbikra rá lehetend e birni. – Íme elébe terjesztém az úrnak, tisztelt barátom, a' dolog' állását, gondolkodjék róla mint lehetne a' veszélyt, melyet e' szerelmi szövetség támaszthat, elhárítani. Talán jó volna ezeket így tisztán Szamosvári elébe terjesztetni, 's arra birni őt, hogy az Ottíliával való szövetséggel hagyna-fel. Az úrnak nagy befolyása lehet reá, ne sajnálja fáradságait; azok minden bizonnyal a' mindkettőnk által szeretett Szamosvári' boldogságát eszközözendik. – A' mi állásunk ez ügyben felette kényes. Szamosvárit mindnyájan tiszteljük 's szívünkben szeretjük. Ő egy igen jeles tehetségű 's szeretetre méltó ember: de felette érzékeny 's könnyen ingerelhető, rettegünk őt megsérteni. A' szerencsétlen, szenvedő lánykával valamely kedvetlenséget éreztetni szinte nehezen esik a' szívnek 's így egyedül az úrban van minden reményünk, bizodalmunk. A' csomó annál szövevényesebb, minthogy a' lányka igen elzárkózott természetével mellett is nem látszik egészen érzéketlen lenni Szamosvári iránt.

Legyen az úr, édes barátom, szíves velem közleni, micsoda lépésre tökéltendi-magát. Értekeznünk egymással e' nehéz dologban talán nem leszen szükségtelen. Tisztelő barátja

Dr. Várkonyi.

Sept. 25.

Az úrnak, édes barátom, Szamosvárihoz írt levele – melyet velem másolatban közöl – igen jól van gondolva 's lelkemből látszik kiírva lenni. Elvárjuk, millyetén foganatja leend. Úgy hiszem már el fogott hozzá jutni. Ne terheltelessék válaszát, melyet tőle venni fog, a' mennyiben a' tudva lévő tárgyat érdeklendi, velem közleni. Minthogy Ottília iránti viszonyairól velem még mind e' mai napig nem szólott, hihetőleg most is tartózkodni fog említésétől 's így csak az úrtól várhatok értesítést a' Szamosvári' gondolkodása felől.

Octob. 1.

Szomorú dolog, a' mit az úr, édes barátom a' tudva lévő tárgyban jelent. Azok szerint tehát le kell mondanunk legparányibb reményeinkről is szándékunk' jó foganatja iránt. Így kénytelen vagyok magamat az utósó, a' legkedvetlenebb lépésre eltökélni, kénytelen vagyok magával Szamosvárival szólni. Az nem szereti barátját, ki veszély' szélén látván nem ügyekszik őt az örvény mellől vissza rántani: de képzelheti az úr, édes barátom, mi nehéz tisztet vállallok magamra.

Octob 7.

Aggodalomban vagyok a' dolog' kimenetele iránt. Szépfalvitól levelet vettünk, melly jelen-ti, hogy November' elején itt leszen Wallberggel 's egyszersmind meghatározza Nov. lld. a' jegyváltás' napját. Nem volt mit tennünk, közleni kellett a' levelet Ottíliával. Képzelheti az úr, melly mennykő csapás volt ez a' szegény lánykának. Nem sírt: de arczata festé, hogy belse-jét mélyebb kínok dúlják, mint a' sírás' fájdalmai. Midőn érzései első eltompulásokból magok-hoz tértek, egyik ájulásból másba esett. Tegnap óta enyhülni látszanak gyötrelmei, a' mit Szamosvárinak lehet köszönnünk, ki tegnap egész dél előtt ágya mellett ült 's biztató tehetsé-geinek minden hatalmát egybegyűjté a' beteg' lelkében jó reményeket ébreszteni, hogy Wallberg más gondolatokra térend, 's akkor atyját is reá lehet beszélni majd, hogy szándékát a' klastromi élet iránt jóvá hagyja. – Csudálatos leszen az úr előtt a' mit mondok, mert az előt-tem is csudálatos vala, hogy Szamosvári Ottília' klastromi szándékairól szólhat, de a' dolog nincs különben. Úgy látszik, hogy Szamosvári erre rég el van készülve, mivel jól érti, hogy e' szövevényes környületek közt ő Ottília' birtokára soha számot nem tarthat. Szándéka egyedül az, hogy a' szeretett leányt boldognak tudhassa 's a' klastromi életet Ottília mindig úgy festé, mint vágyainak fő, utósó és legszentebb célját. Csak így lehet megérteni ez erős resignatiót.

Octob. 13.

Rettegek Szamosvári miatt. Ma először szólott velem Ottíliáról, 's először nyílt-meg előttem. A' harcz, melly belsejében háborog, mellynek tanúja valék, leírhatatlan. Oh, édes barátom, ha az úr őt látható vala, nem fojthatta volna el keservét a' szegény ifju' gyöttrődésein. Nyakamba borúlt és siratá Ottíliát mint rá nézve minden kinézések szerint már megholtat. Én mindene-ket mondtam vigasztalására; egy kissé csillapodni látszott. Resignációjában nincs ugyan olly lélekcsend, mellyet ohajtani lehetne, azonban e' tekintetben még is meg tudnék nyugonni, ha más gondolat nem rémítene, melly a' közte 's Wallberg közötti viszonyból támadhat. Midőn Wallberg' nevét említettem neki, fellázadt benne minden indulat, nem lehet azon hitből ki-venni, hogy Wallberg ne legyen ez egész szövevénynek oka. – Ismeri az úr heves természe-tét²⁰³ 's ha azt mondom, hogy Wallberg e' tekintetben hozzá egészen hasonló, vagy talán még több, 's hogy e' két lángnak öszvecsattannia melly könnyű, hogy... 'stb. – az úr érteni fogja rettegésemet.

Ottília igen rosszúl van 's alig ha el nem veszítjük szegényt. Én úgy hiszem, Szamosvári társasága é' leánynak minden érzéseit fölverte álmokból 's a' klastromi életben nem fogná azon belső csendet feltalálni, mellyel mind magát mind másokat biztat.

²⁰³ természetet

October' 26.

Szívesen teljesítem, a' mire az úr, édes barátom, kér, 's megírok mindent a' mi történni fog. Adná az ég, túl volnánk már rajta. Fejem egy idő óta igen zavart 's nem lelem nyugtamat.

Jó volna Szamosvári' anyjával néhány szót tudatni fia iránt. Mondjon-el az úr annyit, a' mennyit jónak látand; mindent talán nem kell tudatni. – Egy hét múlva venni fogja leveletem 's belőle megérteni mi történt legyen.

November' 9.

Ma várjuk Szépfalvit. E' fél év készen áll asztalom az úr' számára, hogy megírjam a' mik történni fognak. – Szamosvári az imént hagyta-el. Rendkívül fel van lázadva vére, meg kellett kérnem, hogy így Ottíliát ma ne látogassa-meg 's ezt azért, hogy távol tartsam. Borzadok annak képzeletétől, hogy Wallberggel ott találkozzék. – Ottíliának szava igen elgyengült, gyakran beszél magán kívül. Felgyógyultához kevés a' remény.

Nov. 10. este.

Megtörtént a' mitől rettegettem. Szépfalviék megérkeztek. Wallberg már tudta Szamosvári' szenvedélyét Ottíliához. Szegfyeéknél találkoztak. Wallberg szemrehányást teve Szamosvárinak. Heves vala az egybekapás 's Szamosvári párviadalra hívta Wallberget. Két katona tiszt volt a' secundans. Ma reggeli hatkor volt a' viadal kinn a' szomszéd erdőben. Szamosvári sérelem nélkül jött vissza; Wallberget kocsin hozták ájulások közt. Bal vállát öszvezúzta a' lövés. – Szamosvárinak tanácslák, hagyja-el ez országot mielőtt még Wallberg életben van; de ő távozni nem akar. Úgy²⁰⁴ látszik elméje háborog.

Nov. 11. esti 11 órakor.

Ottília magán kívül van. Valamelly gondatlan ágya körül elmondá mi történt.

Egy negyeddel később.

Ottília' szava elállott, szemei hűnyva vannak. Éjfélleg megválnak mire fordúl dolga.

Éjfél után 4 órakor.

Magához jött. Előhozata tűkör fiókját 's egy csomót kezembe ada azon kéréssel, hogy holta után égetném-el. Úgy tetszik Szamosvári' kézíratai.

Egy órával később.

Irtóztató szenvedésekkel kell küzöldnie. Nem szól, kínjait szíve' sebes dobogása jelenti.

Reggeli 5kor.

Túl van szenvedésein. Az utósó perczben atyját kívánta magához. Midőn belépne keze után nyult 's megszólolván azt, minden vonaglások nélkül csendesesen elszunnyadt.

Nov. 12.

Ma reggel Szamosvári őrlöngve rohant a' szobába, hol a' halott kiterítve fekszik. Kórházba kellett vitetnem. Tettei azt mutatják, hogy elméje meg van háborodva. – Wallberg magához jött. Orvosa bízik hogy a' seb nem veszedelmes 's életéért nincs ok aggodni.

²⁰⁴ nem akar Úgy

November' 20.

Ne szóljon az úr, édes barátom, Szamosvári' anyjának fia' baja felől. Jó reményeink vannak felgyógyulása iránt. Hogy Wallberg életben van annak hallása sokat segített rajta.

Ottíliát²⁰⁵ ma temettük-el. Guszti vígasztalhatatlan, mert nénjét rendkívül szerette. Képzheti az úr fájdalmunk' nagyságát a' mindnyájunk által annyira szeretett leány' halálán.

Bajza.

A' LÁTOGATÓK

Lányka, ha lassu dobajt hallasz 's ajtódon az álmok'
Tűnedezése között szellemi hármass ütést,
Meg ne ijedj: mi vagyunk, a' hív éj, hív szeretőd én,
'S a' ki vezérem volt 's öröm is, a' szerelem.

Csaba.

NÉPDALOK.

1.

Nem hittem én, de már hiszem,
Hogy szerelmem búráviszen,
Búra viszen bú bánatra,
Ezer gyötrő gondolatra.

Piros orcám, hová levél?
Hervadsz mint az őszi levél
'S mint a' homokban nőtt bokor,
Mellyet belep a' fojtó por.

Elbolygok én a' mezőre,
Mezőről a' vad erdőre,
Vad erdőről a' hegyekre
A' hegyek' legtetetejére.

Talán enyhít a' zöld mező,
Keménnyé tesz a' vad erdő;
'S a' nagy hegynek nagy a' szele,
Tán elviszi búmat vele.

²⁰⁵ Ottíliát

De nincs sehol maradásom,
Visszaragad vonzódásom,
Visszaragad Erzsikéhez,
Szívem édes kedveltéhez.

2.

Piros hajnal' szép sugára,
Mért nyílsz szívem' fájdalmára?
Mit ér nekem fényes lángod,
Ha rózsámat nem mutatod?

Tisztán süt a' nap a' földre,
Zöld színt von a' síkmezőkre;
Ha rózsám rám tekintene
Én szívem is kiderülne.

Sötét az éj, csendesség van,
Minden nyugszik mély álomban:
De én, rózsám, ébren vagyok,
Rólad ébren álmodozok.

Mi lelt engem, hová legyek?
Szívem mitől olyan beteg?
Kökény szemű leány' arcza!
Az vitt engem bubánatra.

3.

Lángba borúl az ég
Ha a' nap enyészik,
Pirúl a' kis leány
Ha legények nézik.
Gondolja magában:
Mit bámul ez a' nép?
Mert a' kis bohó még
Nem tudja, hogy olly szép.

Nem tudja, hogy olly szép
Mint a' piros alma,
Nem ismeri mi a'
Szerelem' hatalma.
Megfordúl, elszalad,
Mulat anyja körül
'S hogy nem követik őt
A' legények örül.

De lesz még olly idő,
Pedig nem sokára,
Hogy epedve néz a'
Legények' sorára;
A' legszebbik után
Titkon fog sohajtni,
'S ha akarna sem tud
Előle szaladni.

4.

Gilicze turbékol
A' jegenyén,
Kincsem' háza előtt
Búsulok én.

Be kár hogy ablaka
Olly igen szűk,
Hogy egymást benne nem
Ölelhetjük.

Én be nem mehetek
Ő pedig ki,
Észre vesz az utcán
Még valaki.

Csak csókot sem adhat
'S vehet ajkam,
A' ráma-szálkákba
Akad hajam.

Rohadjon-el a' fád,
Gonosz ablak,
Vagy minden szerestől
Kiszakasztlak.

Mért tiltod-el tőlem
Szeretőmet,
Hogy ne ölelhessem
'S ő engemet?

5.

Anyám, édes anyám,
Mit miveltél velem,
Hogy nem adtál annak,
Kiért ég kebelem?

Nem adtál Endrének,
'S a' szegény bujába
Messze bujdosni ment
A' széles világba.

Elment, elbujdosott,
Isten tudja hova?
Ilka, nem látsz többé!
Ez volt végső szova.
Elment 's nagy sebesen
Duna felé tartott,
Én uram, istenem!
Tán bele is ugrott.

Hervadj, már violám,
Szép kerti virágom,
Kis madár, ne csattogj
A' zöld nyárfa-ágon.
Nincs, kinek bokrétát
Kössek kalapjára,
Nincs kivel hallgassak
Kis madár' szovára.

Édes anyám, adj lent
Két három orsóra,
A' mennyi elég lesz
Egy szemborítóra;
Felfonom 's könnyemmel
Meg is fejéritek,
Ugy sem élek soká,
Szememre terítem.

Cz.

FOGLALAT.

Bajza.

Egy lyányka' sírján	169	[472]
A' távozóhoz	262	[524]
Ottília, román levelekben	307	[540]

Budapesti Sz. J.

Epigrammák a' görög anthológiából	301	[537]

Csaba.

A' haldokló.	78	[447]
A' patakhoz	300	[537]
A' szerelemhez	305	[539]
A' látogatók	372	[561]

Cz.

Népdalok	373	[561]

Czuczor.

Botond, hősköltemény	41	[427]

Karloviczi Sz. J.

Marko királyfi' halála	171	[473]
Serbus dalok	263	[524]

Kazinczy Ferencz.

Gr. Sz. I-hoz	267	[527]

Kovács Pál.

Jaj be jó fi vagyok én! elbeszélés	1	[417]
A' lúdczomb, elbeszélés	271	[529]

Kölcsey.

A' köny	77	[447]
Sírtuli szózat	261	[524]
Barátság's szerelem	266	[526]

Lukács Lajos.	
A' péntek, elbeszélés	103 [454]
Makáry.	
Az álmok, sonett	264 [539]
B. Mednyánszky Alajos.	
A' fogoly herczeg, históriai rege	79 [448]
Szenvey.	
Ábrándozás	180 [478]
A' sír	299 [536]
Vörösmarty.	
Salamon, balláda	99 [453]
Az átok	179 [478]
A' kincskeresők, szomorújáték négy felv.	180 [479]